

משנת התלמוד / חלק השאלות והתשובות

כ"ח אב תשס"ו

0[]

ל 29

ל 13

ל 11+12

03 00

49 בלי רווחים

00 בלי רווח לפניו

20 בלי רווח לפניו

משנת התלמוד השלם / מסכת בבא קמא -1004-555\4 3333\4 אב ס"ו

בהכנת חיבור "משנת התלמוד השלם והקצר" הושקעו עבודה רבה

ולכן כל הזכויות שמורות ומשוררות למחבר, הן על פי דין תורה והן על פי חוק הבינלאומי

ואסור בכל תוקף כל הדפסה, צילום, העתקה, שיכפול, הקלטה, תרגום, אחסון במאגר מידע, מולטימדיה

ו/או כל מאגר אחר, או כל אמצעי אלקטרוני אופטי, מכני או אחר, של כל חלק שהוא מהחומר ללא אישור בכתב.

בחיבורי "משנת זכויות היוצר" מהדורה תשס"ב פרק ה' הערה 1, הבאנו

שלפי הרבה פוסקים איסור העתקה כרוך באיסור גזל מהתורה, ולכן אסור להעתיק אפי' למטרה עצמית

גם אם בלא העתקה לא היה קונה את היצירה, ושכן פוסק מרן הגר"ש אלישיב מובא בחיבורי שם פרק יח, וכן דעת הגר"ש הלוי ואזנר

פרק ראשון

ארבעה אבות

א. מדוע תנא דמשנתנו נקט "מבעה" קודם "אש"? דף ב.

תשובה:

בתוס' (ד"ה השור) מבואר: שלמ"ד מבעה זה שן - הרי שן כתיב קודם אש, ולמ"ד מבעה זה אדם, צ"ל: דאף שמבעה כתיב בתורה אחרי אש, דכתיב בפרשת אמור "מכה בהמה ישלמנה", מ"מ לא חש לשנותו לפי סדר הפרשה, לפי שכתוב רחוק כל כך, ונקט כסדר מאי דכתיב בסיפא "לא הרי", ומסביר המהר"ם, וכן מבואר בתוס' רבינו פרץ, שמ"מ לא רצה להפסיק בין שור לבור, משום דכתיבי בתורה בלא הפסק. ור"ת מפרש: דשם "אדם" כתיב בפרשה קודם "אש" דכתיב "כי יגנוב איש שור", [ועיין ברשב"א מש"כ בהו].

הגדרת "כח אחר מעורב בו"

ב. מה הפירוש באש "כח אחר מעורב בו", והאם זה קולא? דף ב.

תשובה:

שהנזק נגרם לא רק ע"י האש אלא גם בצירוף כח אחר דהיינו רוח.

לפי התוס' (ד"ה ולא) - זהו קולא, ובשיטתם, וכן ברש"י לקמן דף ג' ד"ה דכח. מבואר: דהוי חומרא, דהוה ליה לאסוקי אדעתיה, ועיין רשב"א דף ג': ובדף ה': וע"ע לקמן דף ה': תוד"ה כי, שבתירוצם הראשון סוברים: שכולו "קולא", ובתירוצם השני, נקטו: דלגבי בור הוי חומרא - אמ"ה עמ' קיח, וע"ע שם בעמ' קלח הערה 104.

אם עונשין ממון מן הדין

ג. האם עונשין ממון מן הדין? דף ב.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוררות ומשוררות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

התוס' (ד"ה ולא) כותבים: דבמשנתנו משמע: דעונשין, [שהרי מחייבים עונש על ידי לימוד מקל וחומר], ושלפי המכילתא - אין עונשין, מדכתיב "כי יפתח וכי יכרה" אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כ"ש, אלא ללמדך שאין עונשין מן הדין, ועיין לקמן דף ד': בתוד"ה ועדים. ובמש"כ לקמן תשובה יז, ועיין חידושי הרשב"א דף ב: ד"ה אבל, שדוחה את הראיה מהמכילתין, ושרק בבור עונשין ממון מן הדין, וכן עיין בשיטמ"ק על התוס'. מיהו בעצם הדין אם עונשין מן הדין: דיני נפשות, מלקות, עונש בידי שמים, בטומאה, בקרבן, בקנס, ובכופר, כשהאיסור מפורש בתורה, בגילוי מילתא, בשאר מדות ואת בן נח - עיין א"ת כרך א' ערך אין עונשין מן הדין, עמ' תרפ"ט.

מה בין אב לתולדה לענין שבת

ד. מהו הנפק"מ בין אב לתולדה לענין שבת?

דף ב.

תשובה :

לפי רבנו - אם עשה אב ותולדה דידיה, אינו חייב אלא חטאת אחת, [על האב ולא על התולדה - רש"י ד"ה לא, ועיין ב"פורת יוסף" שבסוף המסכת], ואילו העושה ב' אבות בהדי הדדי או ב' תולדות בהדי הדדי חייב ב' חטאות.

ולפי רבי אליעזר - אין זה נפק"מ, דגם על אב ותולדה דידיה חייב שתי חטאות כמו בעשה שתי אבות.

לפי התוס' (ד"ה ולרבי) בתירוץ השני - יש נפק"מ גם לענין שאם התרה את התולדה בשמה ולא בשם האב, שלא הוי התראה.

ולפי תירוץ הראשון - זה אינו נפק"מ הואיל וס"ל, שלא צריך להתרות התולדה משום אב, ואם התרה את התולדה בשמה, הוי התראה. [ואם התרה אב משום תולדה שלו - עיין "תפארת שמואל".]

ה. מה הקובע לקרוא למלאכת שבת "אב" או "תולדה"?

דף ב.

תשובה :

לפי הגירסא המופיעה בגמ' המצויה ביריבו: "הך דהוה במשכן חשיבא, וכו'" - כותבים התוס' (ד"ה ה"ג, וכן המהר"ם בצד א' נקט בדעתם): שהכל תלוי בחשיבות בלבד שאף אם לא היה במשכן קרוי "אב".

ולפי הגירסא "וחשיבא" [המובאת בתוס'] - רק מי שחשוב וגם היה במשכן קרוי "אב", [והמהר"ם מביא גירסא שלישית - שרק מה שהיה במשכן קרוי "אב", ולפי צד ב' במהר"ם: אף לגירסא הראשונה בעיני תרתי, אלא שס"ל שסגי במה שהיה חשור במשכן, אע"פ שאינו חשור היום, ולפי המהרש"ל: נראה שאפשר לומר שאין כל הבדל בין הגירסאות].

"חרב הרי הוא כחלל"

ו. "חרב הרי הוא כחלל", האם כחלל ממש לכל הדינים?

דף ב.

תשובה :

בתוס' (ד"ה דאילו) מביאר: שחרב הנוגע במת דינו כחלל ממש שנקרא "אבי אבות הטומאה", [לפי הרמב"ם פ"ה טומאת מת ה"ג - מטמא רק במגע, אבל לא במשא ואהל, ולפי הרמב"ן בפרשת חוקת - מטמא במגע ובמשא אבל לא באהל, ולפי התוס' בחולין דף עב. ובניזיר נג: - מטמא גם באהל].

ומהרדשים התוס': שמ"מ אם כלי מתכת אחר נגע בחרב - אין להכלי מתכת החדש דין של "אבי אבות הטומאה".

מועד למין אחד אם הוי מועד למין אחר

ז. האם מועד למין אחד הוי מועד למין אחר, והאם מהני מזקה, ומדוע?

דף ב.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה:

א. אם מועד לשאינו מינו

המועד לאדם - הוי מועד לבהמה, הואיל ולאדם אית ליה מזלא, ולכן אם ראינו שהועד לאדם כ"ש שהוי מועד לבהמה, ואילו המועד לבהמה - לא הוי מועד לאדם, הואיל ולבהמה אין מזלא.

התוס' (ד"ה ומילתא) הקשו: שהרי זה מחלוקת מפורשת בין רב פפא לר' זביד (לקמן דף לז.), בדין מועד לאדם אם בסתמא הוי מועד לבהמה. מפירושם הראשון יוצא: שבגמ' שם יש שלשה אופנים, ובסוגיין אופן נוסף, וכדלהלן:

1. כשנגח ג' בני אדם - בזה המחלוקת בין האמוראים (לקמן דף לז.), אם בסתמא הוי מועד לבהמה. שלרב פפא - לא הוי מועד, ולרב זביד - הוי מועד. ונע"ע במש"כ לקמן פ"ד תשובה ה'. הרמב"ם פ"ו מנזקי ממון ה"ח, ובפ"י ה"ג, מחלק בין מועד להיזק שבזה הלכה כרב פפא. לבין מועד להריגה, שלכונ"ע הוי מועד - עיין אמ"ה עמ' לד, ובהערה 189.

2. כשנגח שור שור שור

לפי רב פפא (בגמ' שם) - בסתמא הוי מועד רק לשוורים.

ולפי רב זביד - בסתמא הוי מועד לכל, אבל לא לאדם. ונע"ע לקמן דף לז. תוד"ה רב זביד, ובמש"כ לקמן פ"ד תשובה ה'.

3. נגח שור חמור וגמל - אפי' לפי רב פפא בסתמא הוי מועד לכל מיני בהמה, (כמבואר לקמן דף לז.).

התוס' מהרשים: שמ"מ לא הוי מועד לאדם. וכן דעת הנימוק"י דף יח: בדפי הרי"ף בשם הרמ"ה, ועיין לקמן דף לז. תוד"ה רב זביד. המגיד משנה הוכיח מהרמב"ם בפ"ו מנזקי ממון ה"ח והי"ב, שהוי מועד רק לאותם המינים שראה, ונע"ע במש"כ לקמן פ"ד תשו' ה' נושא ב' ג'.

4. נגח אדם שור וחמור - אפי' לפי רב פפא בסתמא הוי מועד לכל, ואף לאדם, ונדר"ה - הובא בנימוק"י פ"ד דף יח: בדפי הרי"ף - חולק על תוס' וסובר: שבכה"ג אינו מועד לאדם, וכן הוא לפי התוס' רבינו פרץ - אמ"ה עמ' לב.

ב. לענין חזרה

לפי פירוש א' בתוס' - חזרה ממין אחד הוי חזרה גם לכל המינים.

ולפי הר' מנחם - אם היה מועד לכל וגם לאדם וחזר מאדם, חזרה דאדם הוי חזרה, אבל אם חזר מבהמה ונשאר מועד לאדם, הוי מועד לבהמה, דחזרה דבהמה לאו חזרה היא. ונע"ע בגמ' לקמן דף לז. ובאמ"ה בסוגיין עמ' לג, מש"כ בזה.

"נשיכה" מדין מה חייב, וחיוב על שן בנזק "דלא מיכליא קרנא"

ח. נשיכה תולדה של איזה אב היא, ומדוע, והאם שן חייב גם על נזק "דלא מיכליא קרנא", ומנין למדים זאת?

דף ב: ג.

תשובה:

א. נשיכה

תולדת קרן היא, הואיל וכוונתה להזיק.

ומבואר בתוס' (דף ג. ד"ה ושן): שבחיות רעות שדורסות ואוכלות להנאתן - הוי תולדה דשן. ונע"ע לקמן דף טז. תוד"ה והנחש, שכותבים: דנשיכת נחש הוי רגל - מהרש"א, ונע"ע באמ"ה עמ' מה, ובהערה 78. הרשב"א בחידושו לסוגיין, מצדד לחייב נחש מדין שן, הואיל ויש לו קצת הנאה, וכן סובר המאירי, ולפי דבריהם - נשיכת נחש וחיות ברשות הרבים פטורים, וברשות היחיד חייבים נזק שלם. ובעמ' תולד, מובא שיטת הרמב"ם הסובר, שלנשיכת נחש וחיות רעות, דין קרן מועדת יש להן, ולכן חייבים אפי' ברשות הרבים נזק שלם.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ב. כשהזיקה ע"י שן באופן שלא מיכליא קרנא

חייב, דהוקש לרגל, שחייב בו אפי' שלא מיכליא קרנא, (המאירי מקשה מהגמ' לקמן דף כג.; ושמכח הגמ' שם יש שכתובים, שפטור, ומסקנתו שחייב).

פוסקים :

בשו"ע (סי' שצא סעי' א') נפסק: שן היא אב, ד"ושלח את בעירה" דכתיב בקרא, מוקמינן לה נמי בבהמה שאוכלת פירות חבירו, דברים הראויים לה ונהנית באכילתן, חייב נזק שלם, בין שאכלתן בין שלא אכלתן אלא שהפסידתן ולא כלתה אותם לגמרי.

נזקי בור שנגרם כתוצאה מחבטה

ט. מהו שיעור הבור כדי להתחייב במיתה ובנזקין, והאם צעל הכור חייב על נזק שנגרם כתולאה מחבטה ולא מהכבל?
דף ג.

תשובה :

1. שיעור הבור שיתחייב עליו במיתה שור או חמור שנפלו לתוכו - הוא י' טפחים, אבל פחות מי' טפחים - פטור על מיתה, וחייב בנזקין, ונחלקו התנאים בתוספתא בפרק ו', אם יש איזה שיעור לבור לנזקין - עיין א"ת כדף ג' ערך בור ענ' כו.

2. נזקי בור כתוצאה מחבטה, בתוס' (ד"ה בין, על פי הגמ' לקמן דף נ:): מבוואר: שלפי שמואל - חייב, ולפי רב - פטור, דס"ל: קרקע עולם הזיקתו.

התוס' מחדשים: שמסוגייתנו מוכח, שבבור כאבנו וסכיננו ומשאו, אפי' רב מודה שחייב על החבטה ואף כשאפקרינהו, כיון שחבטה דידיה הוא, (דהיינו מהאבן עצמו, ולא מ"קרקע עולם". ובתוס' רבינו פרץ, הביא ראיה נוספת לכך, ונ"ע מש"כ התוס' לקמן דף נ: ד"ה לשמואל, בדעת שמואל, ודעת המאירי שם - עכ"פ בדעת שמואל - שבנתקל בבור ונפל לאחורי הבור, הואיל ולא נתקל במעשה ידיו אלא בבור ממילא, אבל באסו"מ שהוא מעשה ידיו ממש - חייב אף שזהו על גרם תקלה גרידא, ועיין עוד במש"כ לקמן פ"ג תשובה יב, ופ"ה תשו' כב, לו).

נזקי בור ברשות הרבים ועל כלים

י. החופר בור או המניח אבן ברשות הרבים, האם חייב על נזקי כלים, ומדוע?
דף ג:

תשובה :

א. החופר בור ברשות הרבים וניזוקו כלים

לפי רבי יהודה (לקמן דף ה: ג. נג:) - בור חייב על כלים.

ולפי רבנן - פטור. (מחלוקתם - עיין במש"כ לקמן פרק ה' תשו' מב).

ב. המניח אבן

לפי שמואל - לאבן יש רק דין "בור" אפי' לא אפקרינהו, (שלרבנן הנ"ל נושא קודם - פטור על כלים).

ולפי רב - לאבן יש דין "בור" רק באם הפקירו, אבל אם לא הפקירו, רבנן מודים שחייב גם על כלים מדין "שור", (וע"ע לקמן דף כח: תוד"ה ה"מ).

לפי רש"י (ד"ה ולרב) - רב לומד זאת משור בלבד שהוא ממונן. (לפי"ז חייב על כלים).

ולפי הרשב"ם (בתוס' ד"ה משורו) - רב לומד זאת במה הצד משור ובור, וכותבים: שלפי"ז פטור על כלים, אך הוכיחו: מלקמן דף כח, שבור שלא אפקרינהו אליבא דרב, חייב על נזקי כלים. (עיין פנ"י, והרא"ש בפירקין סי' א', מביא: שבנידון של מזיק שנלמד במה הצד משני אבות, שיש מן הגדולים, שכותבים, שיהיבין ליה הקל שבשניהם, ויש שנסתפקו בדבר, והרא"ש הכריע שיש לו רק הדינים של אב אחד, וע"ע באמ"ה עמ' סג-סה, ובהערות שם).

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

נזקי בורו ואשו כשהם לא ממונו

יא. האם חיוב נזקי בורו ואשו הוא אף כשהם לא ממונו? דף ג:

תשובה:

בתוס' (ד"ה וממונך) מבואר: שחייב, והגרעק"א ציין לתוס' לקמן בדף כג, שמביאים את פירש"י שם, שכותב: שלפי ריש לקיש – פטור על אש שאינו שלו, וע"ע במש"כ לקמן פ"ב תשר' כה דינים ב' ג'.

יב. האם תולדותיהן של נזיקין כיוצא בהם? דף ג:

תשובה:

תולדותיהן של נזיקין כיוצא בהם, חוץ מחצי נזק של צרורות דרגל, ועכ"פ אליבא דרבנן דפליגי על סומכוס לקמן דף יז, ואילו לסומכוס יתכן ח"ו רק בכח כוחו אם נימא כח כוחו לאו ככוחו דמי, מחלוקתם עיין לקמן במש"כ בפ"ב תשובה ד' נושא ד', שהלכתא גמירא ליה, וזה"ל לצרורות דשן, למאן דס"ל דאיכא בשן צרורות – עיין לקמן דף יז: תוד"ה נזק, ובדף יח: ברש"י ד"ה דדחיק.

רש"י (ד"ה בחצי נזק) מפרש: הלכתא למשה מסיני שממונא הוא ולא קנס, עיין בחכמת שלמה, ובפילפולא חריפתא אות ד', והתוס' (ד"ה לפוטרו) מפרשים: הלכתא גמירי ליה "שמשלם חצי נזק", עיין רא"ש, ובאמ"ה עמ' נו, ובהערות 32, 31.

דיני "רגל", וצרורות דרגל

יג. מה הם ההלכות של "רגל", ובמה שווה צרורות דרגל לרגל, ובמה הוא שונה? דף ג:

תשובה:

א. דינו של רגל

1. משלם נזק שלם. 2. פטור ברשות הרבים. 3. משלם מן העליה. רש"י (ד"ה לשלם) מפרש: שזהו מדכתיב "מיטב שדהו" ולא דמי לקרן שמשלם מגופו, דכתיב ביה "ומכרו את השור החי וחצו את כספו".

ב. צרורות דרגל

1. שווה לרגל - שפטור ברשות הרבים.

2. שונה מרגל - שמשלם חצי נזק, ועכ"פ כדעת רבנן, כנ"ל בהערה שבתשר' קודמתו.

3. לענין אם משלם מן העליה

לפי רבא - הוי ספק. והספק הוא אליבא דרבנן דסומכוס, אבל לפי סומכוס הסובר שעל צרורות נ"ש משלם, פשיטא לרבא שמשלם מהעליה – גמ' לקמן דף יח. וברש"י שם ד"ה לר' אלעזר.

ולפי רב פפא - פשיטא שמשלם מן העליה, וכ"כ הרא"ש והרשב"א בסוגיין, והמגיד משנה בפ"ב מנזקי ממון ה"ב, וכ"מ מתוס' לקמן דף כו. ד"ה ולא, אולם הלח"מ שם, כותב: שלאחר מסקנת הגמ' "לפוטרו ברשות הרבים", ו"ל שאף לרב פפא הוי ספק, וכן הוא ברמב"ן במלחמות סוף פ"ב.

אדם אין משלם את הכופר

יד. מנין אנו למדים שאדם אין משלם את הכופר? דף ד:

תשובה:

לפי הריב"א (בתוד"ה כראי) - כשהרג במזיד, זהו משום שיש קים ליה בדברה מינה, ובשוגג, זהו מתנא דבי חזקיה.

לפי ר"י (בתוס' שם): זהו מהפסוק "עליו" ולא על האדם, בין אם הרג במזיד ובין אם הרג בשוגג, דקים ליה

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בדרבה מינה אינו יכול לפטור תשלומי כופר, וטעמו של ר"י עיין מהר"ם, מרש"י לקמן דף י'. ד"ה משא"כ, ובדף נג: ד"ה אדם ובור פטורים, מוכח, שאמרינן קים ליה בדרבה מינה לפטור כופר – עיין מהר"ם, ואמ"ה עמ' פה, פו, ובחלק ב' עמ' תתקכ, ובמש"כ לקמן פ"ג תשובה מב].

אדם המזיק כשהוא ישן, או אנוס

טו. אלס קהזיק קשהוא ישן, האס חייב לשלם, והאס נחשב לאז המזיק? דף ד.

תשובה :

התוס' (ד"ה כיון) מביאים שבירושלמי מבואר:

1. **אם השכיב עצמו אצל הכלים - חייב**, ודאדם מועד לעולם, בפשטות נחשב לאב המזיק, שהרי "אדם" המוזכר במשנה הכונה ל"ישן".

2. **אם הביאו כלים אצלו - פטור, דהם גרמו לו**, ושיטת התוס' לקמן דף כז: ד"ה ושמואל: משום שאנוס גמור הוא, ולא נקטו "משום שהם גרמו לו", שיטת הרמב"ן במסכת ב"מ דף פב, דאדם המזיק חייב אף באנוס גמור, ומ"מ הישן פטור, והואיל וזה שהביא את הכלים פושע הוא, וע"ע באמ"ה ב"ק חלק ב' עמ' לג, לד, ובא"ת כרך א', עמ' קנא, ערך אדם המזיק.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' חובל ומזיק הל' יא, ובפ"ו הל' א') ובשו"ע (סי' תכא סעי' ג', ד') נפסק: אבל בנזק חייב אפי' אנוס, דאדם מועד לעולם, בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן, במה דברים אמורים שישן חייב, בשישנו שניהם כאחד ונתהפך אחד מהם על חבירו והזיקו או קרע בגדיו, אבל אם היה אחד ישן ובא חבירו ושכב בצדו, זה שבא באחרונה חייב אם הזיק לראשון, ואם הראשון הזיקו, פטור, והוא הדין ככל אונס גדול כזה פטור המזיק, וכן אם הניח כליו בצד הישן ונתהפך עליהם ושברם, פטור, שזה שהניחם, בצד פושע הוא במה שהניחם בצדו. ומפרשי הרמב"ם והשו"ע כותבים: שהרמ"א בא לפרש ולא לחלוק – עיין במגיד משנה, בכס"מ פרק ו' הל' א', ובסמ"ע סי' תכא ס"ק ח"ד.

אדם המזיק ע"י מים

טז. אלס קהזיק את חבירו ע"י מים, האס חייב, ומדין מה? דף ד.

תשובה :

בתוס' (ד"ה ואימא) מבואר:

1. **אם המים הזיקו בדרך הילוכם בכח ראשון - חייב מדין אדם המזיק, משום שכוחו הוא.**
2. **אם בכח שני - פטור, דגרמא הוא וגרמא בנזיקין פטור (עיין מהר"ם).**
3. **אם הזיקו בתר דניחוי - חייב מדין תולדה דבור.**

"כאשר זמם" ולא כאשר עשה במיתה בממונות (ובמלקות)

יז. עלים זוממין קהוזמו אחר קנעקס המנעקס על פיהם, האס מקיימים בהם "כאשר זמם", ומדוע? דף ד.

תשובה :

בתוס' (ד"ה ועדים, על פי הגמ' במכות דף ה:) מבואר:

1. **אם ב"ד הרגו את הנידון - אין העדים נהרגים, דכתיב "כאשר זמם" ולא כאשר עשה, דאין עונשין מן הדין.**
2. **אם הוציאו ממון, לפי התוס' (בסוגיא) - מקיימים בהם "כאשר זמם".**

הריב"א מפרש: שזהו משום שאפשר בחזרה, (הרש"ש כתב: שזהו אפי' אם אין לתובע – שהעדים הזוממין העידו לטובתו – כסף להחזיר, ומסתפק באם זהו גם כשמת התובע ולא הניח נכסים לפרוע לנתבע).

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ור"י מפרש: שזהו משום שבממון עונשין מן הדין, וכנ"ל תשר' ג', עיי"ש. לפי הריטב"א במכות דף ה: – אמרין "כאשר זמם ולא כאשר עשה" גם בממונות ובמלקות. הואיל ואי אפשר לפרש את הפסוק רק לדבר אחד. עוד כותב הריטב"א: שאף שאמרין "כאשר זמם ולא כאשר עשה" ולא מענישים אותם מ"מ נפסלים לעדות, והמאירי שם דף ה, כותב: שאין הדבר מוכרע, ולפי הרמב"ם בפ"כ מעדות הל' ב' – במלקות וממון לא אמרין "כאשר זמם ולא כאשר עשה" וחייבים. עיי"ש בהשגות הראב"ד, בכס"מ שם, בצל"ח על דף ב, ובאמ"ה מסכת "מכות" עמ' קפחז.

מנין אבות נזיקין

יח. כמה אבות נזיקין יש מלבד העשרים וארבע של רבי חייא, ואלו הן? דף ה.

תשובה:

לפי שמואל - יש להוסיף: 1. קרן, 2. אדם דאזיק שור בידים, 3. מוסר, 4. מפגל.

ומבואר בתוס' (ד"ה למעוטי): שיש להוסיף גם 1. כופר, 2. שלושים של עבד, ונתוס' לקמן דף ז. בד"ה ורבי, מוסיפים אליבא דרבי עקיבא, שור שהזיק הקדש, ומדבריהם מוכח: דשור תם שהזיק הקדש משלם מן העליה וממיטב, כמסקנת הגמ' "כולן כאבות לשלם ממיטב" – עיין אמ"ה עמ' קסד הערה 23, ובעמ' קעבז.

מטמא ומדמע

יט. האם מטמא ומדמע חייב, ומדוע? דף ה.

תשובה:

למ"ד היזק שאינו ניכר שמייה היזק - חייב, מדין אדם המזיק ככל נזק שהזיק.

ולמ"ד היזק שאינו ניכר לאו שמייה היזק - חייב מדין קנס.

ומבואר בתוס' (ד"ה המטמא): דמטמא ומדמע שהזיקו בשוגג - פטורים, וכמבואר בגמ' בגיטין ד' נב: גז.

תשלומי עדים זוממין ממיטב

כ. פנים שהעידו על שור תם "שהזיק", ונמלאו זוממין, האם משלמים ממיטב, ומנין למדים זאת? דף ה.

תשובה:

בתוס' (ד"ה תחת) מבואר: דמשלמים ממיטב, דכתיב "נפש בנפש", וכמאן דכתיב "תחת", ויש ראשונים החולקים וסוברים: שאינם חייבים לשלם ממיטב שהרי זממו לחייבו רק את "גופו" של השור – עיין מאירי, וחידושי הראב"ד, ובתוס' רא"ש בשם הריב"א.

בור המתגלגל ברגלי אדם או ברגלי בהמה

כא. בור המתגלגל ברגלי אדם או ברגלי בהמה, האם ומי חייב, מדין מה, ומדוע? דף ו.

תשובה:

א. אם הזיקו בתר דנייחי

רק בעל התקלה חייב, ולמדים זאת במה הצד מבור ושור.

לפי רש"י (לעיל דף ג: ד"ה ולרב) - כן הוא לשמואל, בין באפקרינהו ובין כשלא אפקרינהו, אבל לפי רב, כשלא אפקרינהו, ילפינן משור בלבד שהוא ממונו וחייב גם בלא במה הצד.

ולפי הרשב"ם (שם תוד"ה ושורו) - גם לפי רב צריך במה הצד משור ובור כדי לחייבו, ומחלוקתם – עיין לעיל תשר' יז.

ב. אם בהדי דאולי קמוקי, והמגלגל הוא אדם

לפי התוס' (ד"ה לאתווי) בשם רש"י - המגלגל פטור, לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, ומההר"ם מוסיף: שלפי שיטה זו – גם בעל התקלה פטור, דחשיב כרוח שאינה מצויה, וע"ע בנחל"ד על דף יט:ז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי התוס' (ד"ה לאתויי) - המגלגל אם הוא אדם יש לחייבו הכל, משום שלענין שלא ילכו כ"כ בחוזק שיתיוז ויזיקו דרכן להתבונן שפיר, ויש לחייבו מדין "כוחו", אבל בעל התקלה פטור, הואיל והמגלגל בעל דעה הוא, והשיטתו"ק בשם התוס' שאנן, ס"ל: שהמגלגל חייב מחצה ובעל התקלה מחצה, וכן הוא בתוס' רבינו פרץ, ואילו לפי בעל ההשלמה - המגלגל חייב בכל מקרה בכל הנזק, גם אם הגילגול היה ע"י בהמה דרך הילוכה, ובעל התקלה לעולם פטור, וכן דעת הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם, ואילו בור המתגלגל ברגלי בהמה, הדין הוא ששניהם חייבים, וברא"ש מבואר: שאם הזיקו דרך הילוכה, כל אחד משלם מחצה - הש"ך סי' תנא ס"ק א', כותב: שבעל הבהמה חייב מדין רגל, ולכן זהו רק אם הנזק היה ברשות היחיד - ואם הבהמה התיזה משלמת רבע, ואם בעל התקלה משלם וכמה - הדין שנוי במחלוקת ר' נתן ורבנן, באם אומרים "כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי", ומקושיית המהרש"א על הרא"ש, מבואר: דבעל התקלה חייב מדין "בור", והקשו עליו, שהרי מתוס' מוכח שבעל התקלה חייב מדין "אש" - אמ"ה עמ' קל, קלא. שיטת רש"י בדין בור המתגלגל ברגלי בהמה - לא איתפריש.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' י') נפסק: התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר, היה חוט או רצועה קשור ברגליהן ונסתבך כלי באותו החוט ונתגלגל ונשבר, משלם חצי נזק, במה דברים אמורים, בשקשורו אדם, אבל אם נקשר על רגליהן מאליו, בעל התרנגולין פטור, ואם היו לחוט בעלים ולא היה החוט הפקר, בעל החוט חייב חצי נזק, שהרי הוא כבור המתגלגל, והראב"ד בהשגותיו, כותב: ומ"ש עוד שאם היו לחוט בעלים, בעל החוט משלם חצי נזק דהוה כבור המתגלגל, ומשמע ליה דתרנגול נמי משלם חצי נזק שלא מצינו בבור חצי נזק, ולא מילתא היא, דאי בתר דנייח איניק, בעל החוט נזק שלם הוא דמשלם, דבורו הוא, ובעל תרנגול פטור הוא, ד"איש בור" ולא "שור בור", ואם על ידי הגלגול נשבר, בעל החוט פטור, דלאו בור הוא אלא צרורות דתרנגול הוא וכוחו הוא. ובשו"ע סי' תיא סעי' ג'-ו', נפסק: אם הניחם ברשות הרבים ולא הזיקו במקומם אלא נתגלגלו למקום אחר על ידי רגלי אדם או רגלי בהמה, אם הזיקו דרך הלוכך על ידי רגלי אדם, חייב המגלגל הכל, שהוא פושע בריזק זה, ובעל התקלה פטור, אם גלגלו רגלי בהמה והזיקו בהלוכך, חייב בעל הבהמה החצי ובעל התקלה החצי, ואם התיזה הבהמה והזיקה דרך הילוכה, משלם בעל הבהמה רביע ובעל התקלה שלשה חלקים, אם לאחר שנזח מגלגולם הזיקו, הוה ליה בור וחייב בעל התקלה הכל.

אדם ו/או שור שדחפו שור לבור

כב. אלס קדחף קור לצור או קור ואלס קדחפו קור לצור, מי חייב [וכמה]?

דף ו.

תשובה :

בתוס' (ד"ה לאתויי) מבואר:

1. שאם אדם דחף שור לבור בכוונה - בעל הבור פטור לגמרי, ורק האדם חייב, דסברא היא, הואיל והאדם בר דעה, [עיין חידושי ר"ש שקופ סי' ד].

2. דברי הגמ' לקמן (דף נג:), האומרת: שאדם ושור שדחפו יחד שור לבור, כולן חייבין, צ"ל, שזהו רק כשהאדם דחף שלא בכוונה, [ומבואר במאירי לקמן דף נג: שאם השור מועד - משלמין שלשתן בשווה, ואם השור תם - השור משלם שתות, והאדם והבור משלמים את השאר בשווה], **אבל כשדחף את האדם בכוונה - בעל הבור פטור.** [מתוס' משמע: שפטור לגמרי, והקצה"ח סי' תי ס"ק ב', כותב: שמסברא היה לומר שהאדם חייב חצי נזק, ובעל השור רבע נזק, ובעל הבור 1/4, ובחידושי ר"ש שקופ שם, כותב: שלא יתכן לומר שבעל השור 1/3, ובעל הבור חצי שלישי, אולם מסברא בעל הבור פטור תמיד, ורק אם השור לבד יכול והאדם לא יכול - בעל הבור חייב חצי נזק, וכן הוא בחזו"א סי' ה' ס"ק ה'. וע"ע בזה באמ"ה עמ' קלב ובהערות שם, וכן עיין במש"כ לקמן פרק ה' תשו' לט נושא א'. וע"ע א"ת כרך א', ערך אדם המזיק, עמ' קעג].

3. דין שור שדחף את חבירו לבור - עיין מש"כ לקמן פרק ה' תשו' לו.

כותל ואילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו

כג. כותל ואילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו, האם בעל הכותל והאילן חייב בנזקין, ומדין

מה?

דף ו:

תשובה :

א. אם נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל

1. כשנפלו בתוך הזמן והזיקו - פטור, [בתוך הזמן" היינו שבי"ד נתן לו זמן והוא ל' יום - ב"מ דף קיח.].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיילן לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בתוס' וד"ה היינו, ובמהרש"א שם, ובביאור הגר"א סי' תטז ס"ק א' **מבואר:** שפטור דוקא אם לא ידע שנפלו או כשידע ולא יכל לסלקן או כשהפקירן ואפי' אחר שנפלו, ודברי המשנה "נתנו לו זמן לקוץ" היינו "לקוץ ולפנותו", אבל נודע לו ויכל לסלקו ולא הפקיר - חייב.

2. כשנפלו לאחר הזמן - חייב, אפי' אם אדם הוזק בהם אחר שהפקירן. רבינא מפרש: שזהו "מצד השווה" מבור ושור, משום שאין זה בור גמור, ולפי רש"י לעיל דף ג' ד"ה ולרב - זהו רק לשמואל, אבל לפי רב, כשלא אפקרינהו, ילפינן משור בלבד שהוא ממונו וחייב, ולפי הרשב"ם שם תוד"ה ושורו - גם לפי רב צריך במה הצד משור ובור כדי לחייבו, מחלוקתם - עיין לעיל תשו' י'.

בתוס' (בסוגיין שם) **מבואר:**

1. שחייב על היזק שאירע בין בשעת נפילה ובין שלאחר נפילה, אף שלא ידע ולא יכל לסלקו ואף שאפקרינהו, [מתוס' ד"ה אי, משמע: דזה דוקא למ"ד מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה חייב, אבל למ"ד פטור גם הכא באפקרינהו בתוך הזמן פטור].

2. כשהזיקו בשעת נפילה, יכולים לחייבו במה הצד, מאש ושור, כמו מבור ושור, [אם כוננת התוס' הוא, שיש להם דין בור או דין אש - עיין רא"ש, ובאמ"ה עמ' קלז, בהערה 107. לפי הרבינו חננאל - הלכה כרבינא, ומשמע שסובר: שלרבינא - אבנו סכיני ומשאו שהניחן בראש הגג ונפלו ברוח מצויה והזיקו לאחר נפילה פטורים, עיי"ש, שמביא דעה נוספת הסוברת: שאין מחלוקת בין האמוראים, וכל אחד לומד דין אחר בצד השווה, וכן סובר הרא"ש סי' א' בדעת הרי"ף שהשמיט את כל האוקימתות האלו, ומפני שאין מחלוקת ביניהם, וכן נפסק ברמב"ם פי"ד מנזקי ממון הל' טז, ובשו"ע סי' תיא סעי' א'.

ג. אם נפלו בלא שהזהירוהו לקוץ ולסתור

לפי גירסת רש"י ותוס' (ד"ה הכותל) - פטור.

תוס' מביאים גירסא: שחייב, ודחו את פירושם, משום שאם כשלא הזהירוהו חייב, לא מסתבר להקל עליו בהזהירוהו ונתנו לו זמן ונפל בתוך הזמן.

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ג מהל' נזקי ממון הל' יט) ובשו"ע (סי' תטז סעי' א') נפסק: הכותל והאיגן שנפלו לרשות הרבים והזיקו, פטור מלשלם, אע"פ שהפקירם, לפי שאינם דומים לבור, שהרי אין תחילתן להזיק, וי"א לאס היה לו פנאי לסלקן ולא הפקירן, חייב, ואם היו רעועין, בית דין קובעין לו זמן, ודווקא שהתרו בו בית דין, אבל בלא בית דין, אע"פ שהתרו בו חכמים, אינו כלום, מיהו אם חסר כותל וגרם להפילו, חייב בנזקין, דהוה ליה חיליו ממנע, לקוץ את האיגן ולסתור את הכותל, וכמה הזמן, שלשים יום, ואם הדבר נחוץ ויש לחוש שזיק לאחרים, אין נותנין לו זמן, רק כופין אותו לסלק היזקו מיד, נפלו בתוך הזמן, פטור, לאחר הזמן, חייב, מפני שהשהה אותם, וכל זה כשנראה מתחילתו כראוי, אבל אם לא נראה כראוי ומחמת זה נפל הכותל, חייב בנזקה.

כד. בהמה שאכלה ערוגה בין הערוגות ולא יודעים מה אכלה אם שמינה או כחושה, מה משלמת, ומדוע?

תשובה :

לפי רב אידי בר אבין אליבא דרבי ישמעאל - משלם כשויות דמי ערוגה שמינה, [וסברתו - עיין אמ"ה עמ' קמג].

ולפי רבא - לכו"ע מספק משלם רק כשויות הכחושה, דהמוציא מחבירו עליו הראיה.

פרטי דיני תשלומי "מיטב" מהקרקות שיש למזיק

כה. מה הן פרטי דיני תשלומי נזקין מהקרקות שיש למזיק, [ועיין עוד לקמן תשו' כט, לז']?

תשובה :

א. כשהעידית דניזק בזיבורית דמזיק

לפי רבי ישמעאל - בדניזק שיימינן, ולומד זאת מגז"ש, שדה שדה מ"וביער בשדה אחר", ולפי שיטת אב"י בגיטין

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיגן לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

דף מז: – מודה רבי ישמעאל, שמדרבנן נידון בדמזיק, מפני תיקון העולם כדי שימנעו מלהזיק, ורבינא חולק עליו וס"ל: שרבי ישמעאל אינו מודה בזה.

ולפי רבי עקיבא - בדמזיק שיימינן, ד"מיטב כרמו" משמעותו של המזיק. [לפי אביי לקמן דף נט. – רבי עקיבא ור"י חולקים במחלוקת נוספת: באם נידון במשויר שבו, עיין בתוס' שם ד"ה ומאי, וברשב"א בסוגיא, ע"ע ברש"י במסכת גיטין דף מט: ד"ה ור"ש, הכותב: שרבי שמעון ס"ל כרבי עקיבא רבנן.]

תוס' (ד"ה כגון) מוסיפים: דאי בשל עולם הן שמין, המ"ל דפליגי כשזיבורית דמזיק כעידית דעלמא.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ח מהל' נזקי ממון הל' י') ובשו"ע (סי' תיט סעי' א') נפסק: גובין השאר מהקרקע המעולה שבנכסי המזיק, וכו'. וכשמשלם מהקרקע, אפילו היתה זיבורית של מזיק טובה כעידית של ניזק, אינו מקבל ממנו אלא מגבין לו מעידית שבנכסי המזיק.

ב. כשלמזיק יש סוג א' וג', ולניזק רק סוג ב'

כשזיבורית של המזיק שוה פחות מעידית דניזק, והעידית דניזק לא שוה כעידית דמזיק - אף לפי רבי ישמעאל משלמים ממזיק, מכח פשוטו של הפסוק "מיטב שדהו".

ג. כשעידית דמזיק כזיבורית דניזק

בתוס' (ד"ה כגון) מבואר: שלכו"ע [אם סוברים בשל הן שמין] אין משלם אלא עידית שיש לו, ואין צריך לקנות, אלא של רבי ישמעאל - אינו מקיים דין "מיטב", ולכן למ"ד כסף או מיטב, חייב ליתן כסף, ואילו לרבי עקיבא - מקיים בזה דין מיטב. ונע"ע ברש"י בגיטין דף מז: ד"ה מן העידית וברש"י שם, ובדף מט: שם ברש"י ד"ה הב"ע. ואם לפני העמדה בדין קנה כעידית דניזק - עיין חזו"א בב"ק ליקוטין סי' יט.]

ד. כשלמזיק סוג א' וסוג ב', ולניזק סוג ג'

לפי רבי עקיבא - במזיק שיימינן, וולפי רבי ישמעאל - עיין רא"ש במסכ' ב"ק שמביא בזה מחלוקת ראשונים, והכריע שנותן מסוג א'.

לסיכום:

לפי רבי עקיבא - תמיד משלם מעידית דמזיק, ורבי ישמעאל חולק במקרה שיש למזיק קרקע זיבורית השווה לעידית דניזק, שמשלם ממנה, ונחלקו הראשונים. באם חולק גם כשבינונית דמזיק משוכחת יותר מעידית דניזק, והרא"ש הכריע שנותן מעידית דמזיק, ונחלקו האמוראים במסכת גיטין דף מז: ומט: אם רבי ישמעאל מודה מפני תיקון העולם, שבכל מקרה שיימינן בדמזיק כדי שימנעו מלהזיק.

שור של הדיוט שהזיקו שור הקדש, ולהיפך

כו. האם בהמה שנגחה שור הקדש חייבת בתשלומים, ומדוע? דף ו:

תשובה:

1. שור של הדיוט שנגח שור של הקדש

לפי רבי עקיבא ורבי שמעון בן מנסיא - אפ"ל שור תם חייב נזק שלם, מעידית [דמזיק - עכ"פ לרבי עקיבא ועיין בהערה הסמוכה].

ולפי רבי ישמעאל - פטורה, ד"רעהו" אמר רחמנא ולא כשהזיק שור של הקדש, ונממ"ש התוס' בגיטין דף מט: ד"ה ועוד, בשם הר"ד שלמה מרודוש, יוצא: שלפי מי שסובר כרבי שמעון בן מנסיא, בע"כ שמשלם מעידית דמזיק, אף אם ננקוט כרבי ישמעאל שבהדיוט שמין בדניזק.]

2. שור של הקדש שנגח שור של הדיוט - לכו"ע פטור.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

התשלומין לאוכל הקדש ומזיקו, ולמזיק תרומה

כז. האוכל מאכל של הקדש או מזיקו, האם חייב בקרן וחומש, ומה הדין לשאר אבות נזיקין שהזיקו הקדש, ומה הדין למזיק תרומה, ומנין למדים זאת?

דף ו:

תשובה:

א. המזיק הקדש

לפי שיטת התוס' (ד"ה שור) אליבא דת"ק דרבי שמעון בן מנסיא (וכן לפי לשונו הראשון של רש"י ד"ה שור, ולפי תירוץ השני של התוס' בגיטין ד"ה שור) - רק אדם האוכל הקדש חייב לשלם קרן מדאורייתא, וכן חומש, ואשם מעילות, אבל אדם המזיק הקדש, וכן שאר מזיקין פטורים, ולמדים זאת כדלהלן:

1. בשור שהזיק בקרן נאמר "רעהו" ולא שור של הקדש.

2. באדם המזיק מדאורייתא פטור, דנאמר בתרומה "כי יאכל" פרט למזיק, וילפינן

הקדש מתרומה בגז"ש "חטא חטא", (שמאחר שמצינו פטור בקרן המזיק הקדש, מצינו למידרש מ"כי יאכל" לפוטרו לגמרי, ורק מדרבנן אדם המזיק חייב בקרן ולא בחומש, (מה שכתבים התוס' בסוף הדיבור "שחייב את הקרן" מדאורייתא, היינו דוקא בתרומה, ומדין גזל).

3. בבור מצינו שפטור על פסולי המוקדשין ופטור, שנאמר "המת יהיה לו", כמבואר לקמן דף נג, ו"ש על הקדש.

4. שאר אבות נזיקין גם כן פטורים, בק"ו מאדם המזיק בידים, (ועוד דאיכא צד השוה בין אדם

קרן ובור), אלא שברגל למאן דפליג אר' טרפון, איכא למיפרך מה לרגל שכן משלמת ברשות הניזק כופר שלם, ולכאורה לפי שיטתו רגל חייב בהקדש, אמנם בהמה שאכלה הקדש אף שפטורה מדין "מזיק" מ"מ אפשר לחייבה מדין "מה שנהנית", ומבינונית כדין בע"ח או בזיבורית - עיין קצה"ח סי' שצא, ובחידושי ר"ש שקופ סי' ה. ולפי שיטת תוס' בגיטין דף מט. ד"ה שור, בתירוץ הראשון - ת"ק פטור רק בקרן שהזיק הקדש, וכן בבור - ועיין מהרש"א וקרני ראם שם - ואילו אדם המזיק פטור רק מהחומש, וכן שאר המזיקין חייבים - ומשלמים מבינונית - עכ"פ לת"ק דרבי שמעון בן מנסיא, בגיטין פרק ה', ועי"ש היטב בתוס' ד"ה רבי עקיבא, ועיין עוד במש"כ שם תשובה ה'. הגרעק"א כותב בכוונת "לישנא אחרינא" ברש"י בסוגיין דף ה' ד"ה שור: שכשהזיקה פירות מחוברים של הקדש פטורה, וכן משמע מהמאירי - ולכאור' זהו אף לפי רבי שמעון בן מנסיא - ואילו מהרש"ל שם מפרש בכוונתו של רש"י: שחייבת, ועי"ע באמ"ה עמ' קנ-קנב, ובנחלת משה בסוגיין.

ולפי רבי שמעון בן מנסיא - כשהזיק בקרן ואפי' תם, חייב נזק שלם, ועיין מש"כ לעיל בסוף הערה שבתשובה הקודמת, דדרשינן דדוקא לרעהו משלם חצי נזק, אבל הזיק הקדש חייב נזק שלם, וכמו כן אדם המזיק הקדש חייב לשלם קרן מדאורייתא, וה"ה לשאר נזיקין חוץ מבור, ומ"כי יאכל" פרט למזיק דרשינן רק שאינו מוסיף חומש, (ועיין מהר"ם, אך מהתוס' בגיטין דף מט. ד"ה ורבי עקיבא משמע: שס"ל, שרבי שמעון בן מנסיא חולק על רבנן רק בקרן ולא בשאר מזיקין, ועי"ע במהר"ם שם מש"כ בזה).

ב. המזיק תרומה

התוס' (שם) כותבים: שחייב את הקרן מדאורייתא, מקרא ד"לא תגזול", (ומ"כי יאכל" ממעטים מזיק לגמרי, בין מהקרן ובין מהחומש, ונפק"מ לפוטרו מכל הדינים המיוחדים של "כי יאכל קודש" - כגון הדין שמשלם חולין ונעשים תרומה - חידושי ר"ש שקופ ב"ק סוף סי' ה').

מתן צדקה לבעל רכוש בשעת דוחקו

כח. באלו מקרים אפשר לקבל "מעשר עני" ובאלו לא, ומדוע?

דף ז. ז:

תשובה:

א. היו לו מאתיים חסר דינר

יכול ליטול אפי' אלף זוז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ב. כשיש לו רכוש ואינו מוצא למכרן בשוויין, והשדות של כולם הוזלו

כשהיו לו בתים [שאינו דר בהם – תוס'], שדות, וכרמים שוות מאתיים זוז ואינו מוצא למכרן, והשדות של כולם הוזלו – אפי' טובא נמי.

לפי פירוש א' ברש"י – מדובר דוקא כשהעני, דהיינו באופן שהוזלו קרקעותיו לפחות ממאתיים, שזכאי למעשר עני אפי' טובא, אבל עשיר, אינו זכאי כלל.

ובן הדין לפי התוס' בשם הרי"ף, המפרש: שאם הוזלו כל השדות שבעולם אינו זכאי למעשר עני, הואיל ושדותיו שוות מאתיים.

ולפי פירוש ב' ברש"י – מדובר בעשיר, שזכאי לאכול "מעשר עני" כל זמן שאינו יכול למכור את השדות בשווייהן, אף שניתן לקבל עבורם יותר מחצי דמיהם, אבל עני ממש מקבל "מעשר עני" אפי' אלף זוז, [לפי המהרש"א – התוס' בד"ה אי, ס"ל כפירוש א' ברש"י, ולפי הנחל"ד – תוס' ס"ל כפי' שני של רש"י].

ג. כשרק שלו הוזל

לפי רש"י – אין נותנים לו מעשר עני, כי פושע הוא, [טעם זה הוא גם לפי ב' ברש"י, כמבואר בתוס' רבינו פרץ].

ולפי התוס' (ד"ה אי) בשם הרי"ף – כל זמן שלא יכול למכור בשווייהן, זכאי הוא למעשר עני, אפי' מוצא שיתנו לו יותר ממחצה, הואיל ודחוק הוא.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ט מהל' מתנות עניים הל' טז, יז) ובשו"ע (יור"ד סי' רנג סעי' ג') נפסק: מי שהיו לו קרקעות ואם ימכרם בימות הגשמים ימכרם בזול, ואם יניחם עד ימות החמה מוכרן בשוויין. אין מחייבין אותו למכור אלא מאכילין אותו מעשר שני עד חצי דמיהם, ולא ידחוק עצמו וימכור שלא בזמן המכירה. ויש אומרים שאין מאכילין אותו רק עד שיכול למכור קרקעותיו בחלי דמיהן, היו שאר האדם לוקחים ביוקר, והוא אינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול. מפני שהוא רחוק וטרוד, אין מחייבים אותו למכור אלא אוכל מעשר עני והולך עד שימכור בשהו וידעו הכל שאינו דחוק למכור.

ד. כשצריך למכור כתשרי שאז הקרקעות זולות יותר מבניסן

מאכילין אותו מעשר עני, "עד מחצה".

לפי פירוש א' ברש"י – מדובר דוקא כשבתשרי הוא נחשב עני, ו"עד מחצה", היינו שמאכילין אותו עד מאה זוז, [שזה חצי ממאתיים], אבל עשיר אינו זכאי למעשר עני.

לפי הפירוש השני ברש"י, ולפי הרי"ף – מדובר בעשיר שאינו יכול למכור אותן בחצי דמיהן, אבל אם יכול למכור ביותר מחצי דמיהן, אינו זכאי למעשר עני, דאורחיה למיזל עד פלגיה, [הכס"מ בפ"ט ממתנות עניים הט"ז כותב: שלפי הרמב"ם, "עד מחצה" פי', שמאכילין אותו עד חצי דמי הקרקעות – אמ"ה עמ' קעא, הערה 163].

"מיטב שדהו" דמזיק או דניזק או של עולם

כט. אם למזיק יש עידית בינונית וזיבורית, באופן שהזיבורית דמזיק כעידית דניזק, והבינונית כעידית דעלמא, איזה משלם, ומדוע?

תשובה :

לפי רבי ישמעאל – בדניזק שיימינן, ומשלם זיבורית דידיה.

לפי רבי אבא אליבא דרבי עקיבא – בדמזיק שיימינן, ומשלם עידית דידיה.

ולפי תירוץ ג' בגמ' אליבא דרבי עקיבא – הדין שנוי במחלוקת בין שתי ברייתות אם שמיין בדמזיק, דהיינו אם "מיטב שדהו" של מזיק דוקא אמר רחמנא, או בשל עולם, ד"מיטב שדהו" דאמר רחמנא למעוטי דניזק ולא למעוטי עידית דעלמא, ומשלם מבינונית דידיה, והתוס' במסכת גיטין דף נ ד"ה מאי. כותבים: שמלקמן דף ח: משמע, שרבי ס"ל בשל עולם הן שמיין, ועיין ברש"ש שם מש"כ בזה. ע"ע בגמ' בכתובות דף י"ג, שרבי נחמן שם, "בשלו הן שמיין", ולרב

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומשורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ששת שם "בשל עולם הן שמין", והרי"ף שם, פוסק; כרב נחמן, וכן פוסק הרא"ש בסוגיין סי' ב', וכן נפסק ברמב"ם פ"ח מנזקי ממון הל' י', ובשר"ע סי' תיט סעי' א'.

סדר התשלומין למי שיש עליו נזקין, בע"ח, וכתובת אשה

ל. מהו סדר התשלומין למי שיש עליו נזקין, בע"ח, וכתובת אשה ויש לו רק קרקעות [בלא שמכר את הבינונית וזיבורית לאחר?]

דף ז: ח:

תשובה:

א. היו לו עידית בינונית וזיבורית

1. הנזקין בעידית, הבע"ח בבינונית, הכתובת אשה בזיבורית.

2. אם הניזק רוצה לכפות את המזיק שיתן לו מבינונית או מזיבורית, דהיינו מכל קרקע שירצה - נחלקו בזה האמוראים הבאים:

לפי אביי - יכול רק לפי ערך של כיוקרא דלקמיה.

ולפי רב אחא בר יעקב - יכול אפי' כזולא דהשתא.

לפי רש"י (דף ז: ד"ה וא"י), **ולפי תוס'** (דף ח: ד"ה אבל) - יכול הניזק לכפות את המזיק שיתן לו מזיבורית אף אם לא גילה דעתו שרוצה למכור שדותיו, ונכ"ד הרשב"א ושאר פוסקים. אולם הרא"ש סי' ב', חולק וס"ל: שיכול לכפות לתת לו מבינונית או מזיבורית רק באם המזיק גילה דעתו, וע"ע בתוד"ה הב. ובתוד"ה לכתובת. בענין בע"ח והאשה באם יכולים לכפות אותו שיתן להם יותר מדינם כיוקרא דלקמיה, ולכאורה דבריהם סותרים. עיין מש"כ בזה אמ"ה עמ' קפז, וכן בעמ' קפד, ובהערה 49.

3. אם הבע"ח רוצה לכפות את הלווה שיתן לו מזיבורית

לפי רב אחא בר יעקב - מ"מ יכול רק לפי ערך של כיוקרא דלקמיה.

ולפי רב אחא בר איקא - יכול לכפותו ליתן לו אפי' כזולא דהשתא.

פוסקים:

בשר"ע (סי' תיט סעי' ב') נפסק; אם יש למזיק שני עידיית, אין הניזק יכול לומר לו "תן לי מעידית פלוני", אלא תלוי ברצון המזיק לתת לו איזה שירצה, אבל אם המזיק חפץ לתת לו העידית שבקש אלא שהיא עתה בזול וממתין עד שהתייקר, ואומר לו "אם תרצה אותה קח אותה כפי מה שהיא עתידה להתייקר", אין שומעין לו אלא צריך ליתנה לו כפי מה ששוה עתה. [מדברי הש"ע מבואר: כהרא"ש ורק באופן שגילה דעתו על עידיית אחרות, ולא כשגילה על בינונית וזיבורית, ועיין בסמ"ע ס"ק ג', וביש"ש סי' א', מש"כ בזה].

בשר"ע (סי' קב סעי' ב') נפסק; היו לו שלושה או ארבע שדות בינונית, לא יוכל המלוה לומר "תן לי משדה פלונית שהיא חביבה עלי", אלא ברשות הלוה הוא ליתן לו מאיזה שירצה, אם חפץ המלוה בזיבורית ואומר לו "תן לי זיבורית טפי פורתא", שומעים לו ונטילים בזולא דהשתא, ולא ביוקרא דלקמיה, וי"ל לחץ כופין אותו ליתן לו זיבורית, אלא אם כוונתו ליתן לו זיבורית ללקמיה, כופין אותו ליתן לו זולא דהשתא, [דעה נוספת, עיין בטור], ובסעי' ג', נפסק; אם אומר המלוה "תן לי עידיית בציר פורתא", פי' מעט פחות, אין כופין אותו ליתנה לו אפי' ביוקרא דלקמיה.

ב. היו לו עידית ובינונית

נזקין בעידית, בע"ח וכתובת אשה בבינונית.

ג. היו לו בינונית וזיבורית

לפי מאז דלית ליה תקנתא דעולא - נזקין בבינונית, בע"ח וכתובת אשה בזיבורית.

רש"י (ד"ה בדעולא) מפרש: שזהו משום שס"ל, שבע"ח דינו בזיבורית.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תוס' (ד"ה מר) מפרשים: שזהו דוקא היכא דלית ליה עידית, דהבינונית הוי עידית לדידיה. [בביאור כוונתן עיין אמ"ה עמ' רי, ואילו לפי הראב"ד בחידושו, ולפי הרמ"ה – דעה זו סוברת כר' שמעון דס"ל עיקר דינו של בע"ח מדאורייתא בעידית, וחכמים תיקנו בבינונית, כדי שלא יראה אדם דירה נאה אצל חבריו וילווה לו ויגבה מזה, עיי"ש כיצד מפרשים את הברייתא האומרת שבע"ח ביבורית, וכן עיין באמ"ה עמ' קצז-קצט].

ולפי מאן דאית ליה תקנתא דעולא

1. אם כשהיתה לו עידית ומכרה, נפ' שהיתה בשעת ההלוואה ומכרה אח"כ – רש"י, וי"מ דאזלין בתר זמן הפירעון – אמ"ה עמ' ראן - נזקין ובע"ח בבינונית, וכתובת אשה ביבורית.

2. אם כשלא היתה לו עידית, למ"ד בשל"ה שמיין - נזקין בבינונית, בע"ח וכתובת אשה ביבורית, ולמ"ד בשל"ה עולם הן שמיין: **אם הבינונית שלו כעידית דעלמא**, נזקין בבינונית, בע"ח וכתובת אשה ביבורית, **ואם הבינונית שלו כבינונית דעלמא**, נזקין ובע"ח בבינונית, וכתובת אשה ביבורית, [ועי"ע ברשב"א ובהגהות הגר"א, ובמש"כ המהר"ם שיף, והרש"ש על הגמ' בגיטין דף טז:].

פוסקים:

בשו"ע (סי' קב סעי' א') נפסק: בא המלוה לגבות קרקע, מגבין לו מן הבינונית שבנכסי הלווה, דבשלו הם שמיין, ובסעי' ד', נפסק: אין לו אלא עידית או בינונית או זיבורית, יקחנה כמו שהיא, אם יש לו עידית ובינונית, יתן לו בינונית, יש לו עידית וזיבורית, לא יתן לו אלא זיבורית, יש לו זיבורית ובינונית, אם היתה לו עידית בשענה שלוה ומכרה, צריך ליתן לו בינונית, ואם לאו, יתן לו זיבורית.

סדר התשלומין בהנ"ל כשמכר את השדות לאחר

לא. מהו סדר התשלומין למי שהיה לו עידית בינונית וזיבורית, והיו עליו נזקין, בע"ח, וכתובת אשה, ואח"כ מכר את שדותיו, [בלא שהלוקח מוכן לאחור]?
דף ה. ח.

תשובה:

א. אם מכרן לשלשה בני אדם כאחד

רש"י (ד"ה מכוון) מפרש: "כאחד" היינו ביום אחד, ובתוס' (ד"ה דאיכא) מבואר: דמיירי במקום שאין כותבין שעות שלא ניכר מי קדם.

הלקוחות נכנסין תחת הבעלים, וכולן גובין כדינם.

ומבואר בתוס' (ד"ה כולן): שמה שהנזקין גובין ממשעבדי, יתכן רק אם עמד בדין או למ"ד מילוה הכתובה בתורה, ככתובה בשטר דמי, אבל בלא זה לא, הואיל ונזקין הוי כמילוה על פה שאינו גובה ממשועבדים.

פוסקים:

ברמב"ם (פי"ט מהל' מלוה ולווה הל' ה') ובשו"ע (סי' קיט סעי' ג') נפסק: מכרן לשלשה בני אדם בבת אחת, הרי כולן נכנסו תחת הבעלים, והנזקין טורפין מן העדית, ובעל חוב טורף מן הבינונית, וכתובת אשה טורפת מן הזיבורית. [המגיד משנה כותב: מזה שהרמב"ם לא מזכיר "שעמד בדין", משמע שסובר כהאופן השני שבתוס' ד"ה כולן, הנ"ל].

ב. כשמכרן לאחד או לג' בני אדם בזה אחר זה כשלא היתה עידית באחרונה

1. **אם המכר היה זה אחר זה בג' ימים** - כולן גובין מן האחרון, ואפי' אם האחרונה שמכר היא זיבורית, כדתנן "אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, ואפי' הן זיבורית", משום שיכול לומר "הנחתי לו מקום לגבות", אין לו גובה משלפניו, אין לו גובה משלפני פניו.

ומבואר בתוס' (ד"ה אין לו): שהיינו דוקא כשהג' הבאים לטרוף מהלקוחות זמנם ביום אחד, ואין לאחד מהם דין קדימה על חברו, אבל אם יש להם דין קדימה כגון: ששטרו של אחד מהם קודם את חברו, ובאין לגבות כאחד - כל מי ששטרו קודם לחברו הוא יגבה מהאחרון תחילה, אפי' היא זיבורית, והמאוחר ממנו גובה משלפניו, והמאוחר ממנו גובה משלפני פניו.

וצדקתו עומדת לעד וזהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. **כשמכר ביום אחד וכתבו השעות בשטר - תוס' (ד"ה דאיכא) כותבים: שבמקום שרגילים לכתוב את השעות בשטר, כגון בירושלים, גובין מן האחרון וכו' כנ"ל דין קודם, ואבל במקום שלא רגילים לכתוב וכתב את השעות בשטר - עיין מסכת ב"ב דף לד: תוד"ה ומ"ש.**

ג. מכרן לאחד באופן שמכירת העידית היתה באחרונה

1. **כשהמוכר חי - הנזקין גובין מהבינונית דיכול לומר לניזק "אי שתקת", והבע"ח והכתובת אשה לא יכולים לדרוש מעידית שקנה באחרונה, מפני שיכול לומר "אי אפשי בתקנת חכמים", ושניהם גובים כדינם.**

לפי רש"י (ד"ה בנזקין) ותוס' (ד"ה מכר, וד"ה אי) בביאור הגמ' - זהו מפני שהלוקח יכול לכבוש את השטר ולהחזיר את הזיבורית למוכר ולומר לניזק "אי שתקת" ולדחות את הבע"ח לזיבורית, אבל אינו יכול לדחותו לבינונית באמירת "אי שתקת", שהרי הבע"ח יכול לומר לו "לכי תהדר", ומיהו לפי הרא"ש סי' ג' ולפי שיטת התוס' בכתובות דף קט: ד"ה ורבנן - גם לבע"ח יכול לומר לו "אי שתקת" ולהורידו לזיבורית, שיטת הרא"ש: שלמסקנת הגמ' יגבו כולן מזיבורית, הואיל ויכול הלוקח לומר "אי שתקת", לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם - כולן גובין כדינם, והגמ' חזרה בה מהטענה של "אי שתקת", כמבואר במגיד משנה בשם הרמב"ם.

2. **אם ביתמי [פי' שהמוכר מת ונשארו יתומים] - כולן גובין מהלוקח כדינם, שהרי אינו יכול לומר "אי שתקת", מפני שאינו יכול לאיים שיחזיר את הזיבורית ליתומים, שהרי אינם בני פירעון, והתשלומין יהיו עליו, ומ"מ הבע"ח והכתובת אשה לא יכולים לדרוש מעידית שקנה באחרונה, מפני שיכול לומר "אי אפשר בתקנת חכמים".**

לפי שיטת רש"י (ד"ה בנזקין) ולפי שיטת תוס' (ד"ה בדיתמי) - כך הדין גם ביתומים גדולים, לפי שהם כיתומים שקנו קרקע לאחר מיתת אביהם, שאין בע"ח גובה מהם, [אבל לפי הרשב"א - יתומים גדולים בני פירעון הם, דנחשבים כיתומים שגבו קרקע בחובת אביהם].

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ט מהל' מלוה ולווה הל' ו') ובשו"ע (סי' קיט סעי' ה') נפסק: מכרן לאחד זה אחר זה, הרי הלוקח נכנס תחת הבעלים, במה דברים אמורים, שלקח עידית באחרונה, או קנאם כנת אחת, אבל אם קנה זיבורית בלחונה, כולם גובים מהזיבורית, ו"א לאפי' אם קנה עידית בלחונה, דוקא שמת המוכר, אבל אם המוכר עדיין חי, ליוכל להחזיר הקטר הזיבורית למוכר, ואז ילכרו כולם לגבות מן המוכר, והוא הדין אם קנה זיבורית בלחונה, אע"פ שמת המוכר, כולן גובין מן הזיבורית. לקח בינונית בלחונה, ניזקין ובעל מוצי' בינונית, וכתובה בינונית. [הסמ"ע ס"ק כח, כותב: שמשתימת הרמ"א משמע, שפוסק כתוס' שאין הבדל בין יתומים קטנים לגדולים].

לב. מה הן פרטי דיני התשלומין כבשאלה הקודמת, אך באופן שמכר עידית באחרונה ואח"כ הלוקח מכרן לאחר, (א) כששייר לפניו עידית לפניו, (ב) כששייר בינונית וזיבורית? דף ח:

תשובה :

א. מכר לוקח בינונית וזיבורית ושייר עידית לפניו

כולם גובים מהעידית, שהרי אחרונה היא, ואינו יכול להפנותם שיגבו אצל בינונית וזיבורית, שהרי אינם אצלו.

ורש"י ותוס' במס' כתובות נחלקו באם לענין בע"ח יש נפק"מ כשמכר כל שדותיו בשטר אחד או בכמה שטרות - עיין במש"כ על מס' כתובות פרק עשירי, תשובה ט', ובאמ"ה בסוגיותנו, עמ' רנב-רנח.

ב. מכר עידית ושייר בינונית וזיבורית

אביי סבר: שיגבו מעידית, מפני שהעידית שקנה באחרונה השתעבדה להם.

ואילו לפי רבא - הלוקח הב' יכול להפנות את הבע"ח והכתובת אשה שיגבו מבינונית וזיבורית שאצל הלוקח הא', מכח "מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לדו", [ואולם הניזק - לכאורה רצה גובה מלוי עידית, רצה

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

גובה משמעון – עיין סמ"ע סי' תיח ס"ק ד', וברעק"א שם, ועי' במש"כ לעיל בהערה שבסוף תשובה כס"ו.

סדר גבית חוב מלקוחות כשהלוקח הראשון מכר לשני

לג. ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון, ואח"כ שמעון מכר שדה אחת ללוי, האם הבע"ח של ראובן גובה משמעון או מלוי, ומדוע?
דף ח:

תשובה :

א. אם לוי קנה עידית וזיבורית ושייר בינונית

הבע"ח גובה רק משמעון, אף אם שמעון קנה את העידית והזיבורית באחרונה, משום שלוי יכול לומר לבע"ח "להכי דייקי וזביני ארעא דלא חזיא לך".

התוס' (ד"ה אבל) בותבים: שמטעם זה הדין כן אף אם המלוה רוצה "זיבורית טפי מילתא". [לפי הרמב"ן והרשב"א – אם לקח השני זיבורית ושייר עידית ואין אצל הראשון בינונית, יכול המלוה לטרף את הזיבורית מהשני, ולפי התוס' שאנין – גם באופן זה יכול השני לומר "להכי דייקי"].

ב. כשלוי קנה בינונית ושייר עידית וזיבורית

1. אם לא השאיר בינונית דכוותיה - כל הקרקעות משועבדים למלוה, ולכן רצה מזה גובה רצה מזה גובה.

רש"י (בסוגיין ד"ה רצה משמעון) מפרש: רצה גובה משמעון מזיבורית, דא"ל "את שקלת כל נכסי דראובן", ונבמסכת כתובות דף צב. ד"ה רצה מזה, רש"י מפרש: רצה גובה אפי' מעידית, ועיין רא"ש בסוגיין סי' ד', ובנחל"ד בסוגיין, רצה גובה מלוי בינונית, משום שלקח שיעבודו.

לפי התוס' (ד"ה מצי) - גובה מלוי לא רק ביתמי, ולא שייך לומר כאן "מה מכר", הואיל והלוקח הראשון גם לא יכול לדחות את הבע"ח אצל זיבורית מטעם "דאי שתקת", שהרי הבע"ח יכול לומר לו "לכי תהדר". [ואילו לפי התוס' במסכת כתובות דף צב. ד"ה אבל – זהו דוקא ביתמי, שאין לוי יכול לדחות את הבע"ח לזיבורית, אבל לא ביתמי – הבע"ח גובה רק מזיבורית, מכח מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו, והרי ראשון יכול לדחות לזיבורית, וזהו רק לפי שיטתם בכתובות דף קט: ד"ה ורבנן. שגם לבע"ח יכול לומר "אי שתקת", אבל התוס' בסוגיין הולכים לשיטתם בסוגיין ד"ה מכוך, שלבע"ח לא יכול לומר "אי שתקת", כ"ל תשר' לא נושא ג' דין 1].

2. כשהשאיר בינונית דכוותיה - הבע"ח גובה בינונית רק מלוקח ראשון, משום שלוי יכול לומר לבע"ח "הנחתי לך מקום לגבות הימנו", וכותבים התוס' (ד"ה מצי): דהטעם שעיקר הטעם הוא משום "מה מכר".

פוסקים :

בשו"ע (סי' קיט סעי' א') נפסק: ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון בבת אחת, וחזר שמעון ומכר שדה אחת ללוי והיא בינונית, ולא נשאר בינונית אחרת ביד שמעון, בא בעל חוב לגבות, רצה גובה מבינונית שביד לוי, רצה גובה ממה שביד שמעון, אפי' לא נשאר בידו אלא עידית, יכול לגבות ממנו, במה דברים אמורים שגובה מלוי, כשלקח בינונית, אבל אם לקח עידית או זיבורית, אינו יכול לגבות ממנו, ויך אומרים דגובה מן הזיבורית שביד לוקח שני אם לא נשאר ביד הראשון רק עידית, וכן אם נשאר בינונית ביד שמעון, אינו יכול לגבות מלוי אפי' אם לקח בינונית, וכל זה לא איירי אלא כשקנאם שמעון בבת אחת, אבל קנאם זה אחר זה וקנה זיבורית באחרונה, אינו גובה מלוי. [בביאור דברי הרמ"א – עיין סמ"ע ס"ק ח', בגר"א ס"ק ג'].

ג. כשלוי קנה זיבורית ושייר בינונית ועידית

בתוס' (ד"ה אבל) מבואר: שגובה בינונית משמעון, משום דא"ל "להכי טרחי" כנ"ל נושא א', וזה מועיל למרות שכאשר יש לאחד בינונית וזיבורית יכול הבע"ח לכפות להביא לו זיבורית טפי פורתא, [משא"כ הטעם של "הנחתי לך מקום" שאינו מועיל באם הבע"ח רוצה מזיבורית, וחיוב ליתן לו כדי שלא תנעול דלת בפני לויין].

ד. כשלוי קנה עידית ושייר בינונית וזיבורית

בתוס' (ד"ה אבל) מבואר : שגובה משמעון בינונית וזיבורית מכח "מה מכר".

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

טענת המוכר ו/או הלוקח לדון עם הבעל חוב ודין הבאת עדים הקרובים למוכר או ללוקח

לד. ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות או שלא באחריות, א) האם ראובן יכול לדון עם הבע"ח, מדוע, ולמאי נפק"מ, ב) האם לאובן יכול להביא עדים הקרובים לשמעון להעיד לחובת הבע"ח, ג) האם מותר לשמעון להביא עדים שהם קרובים לראובן, להעיד לחובת הבע"ח. דף ח:

תשובה:

א. לדון עם הבע"ח

1. כשהמכר היה באחריות - יכול ראובן לבא לדון עם הבע"ח, כדי ששמעון לא יחזור לגבות מראובן, ונע"ע לקמן בהערה הסמוכה.

2. כשהמכר היה שלא באחריות

לפי הלשון הראשון בגמ' - ראובן לא יכול לדון עם הבע"ח.

ולפי הלשון השני - יכול לדון, משום שראובן אינו רוצה שיהיה לשמעון תרעומת עליו. ולפי הנימוק"י בב"מ דף ו': בדפי הרי"ף, וכן לפי הגר"א בביאור לשו"ע סי' רכו ס"ק א' - אף המוכר באחריות אינו חייב לבוא ולטעון, ואילו לפי הבאר היטב ס"ק א' בשם הש"ך - חייב ללכת ולדון עמו, גם אם מכרו שלא באחריות.

פוסקים:

ברמב"ם (פי"ט מהל' מכירה הל' ט') ובשו"ע (סי' רכו סעי' א') נפסק: ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות, ובא לוי להוציאה מיד שמעון, אם רצה ראובן לעשות דין עם לוי, עושה, ואין לוי יכול לומר לו "מה לי ולך והרי אין עליך אחריות", שהרי ראובן אומר לו "אין רצוני שתהיה לשמעון תרעומת עלי, שהרי הפסיד בגללי".

3. הנפק"מ בזה שגם ראובן יכול לדון, רש"י (בד"ה לאשתעווי) בותב: שזהו לענין טענת "פרעתיק" ע"י ראובן, כיון שרק ראובן יכול לומר לו "פרעתיק", דקיי"ל שאע"פ שיש למלוה שטר, יכול הלווה לומר "אישתבע לי שלא פרעתיק", ואו תביעה אחרת יש לי עליך, ואני מעכב חוב זה תחתיו - רש"י ב"מ דף יד.].

תוס' (בד"ה דינא) בותבים עיר ב' נפק"מ:

1. לראיה אחרונה, פי' ששמעון אמר "אין לי עדים ואין לי ראיה", ואח"כ מצא ראיה או עדים, דשמעון אין יכול להביאם וראובן יכול.

2. כשהנתבע טוען לבי"ד הגדול קאזלינא ושמעון לא יכול למיטרך כמו ראובן. ותוס' בב"מ דף יד. ד"ה דינא, כותבים: שהנפק"מ: 1. לענין גלגול שבועה, באופן שהבע"ח חייב שבועה דאורייתא לראובן, 2. כשראובן יותר פיקח משמעון, 3. משום שאינו מעז פניו כנגד ראובן, לפי שידע שפרעו, 4. אם יכול ראובן לילך לבי"ד הגדול ושמעון לא.

ג. עדים הקרובים לשמעון (הקונה) ורחוקים לראובן (המוכר) לענין להעיד לראובן

בתוס' (ד"ה דינא) מבואר: שאין ראובן (המוכר) יכול להביאם להעיד לחייב את הבע"ח, אף שאינם קרובים לראובן, הואיל וסוף סוף יש ריוח לשמעון, בזה שהשדה נשארת אצלו, והוי כעדים הקרובים לערב שאסור להם להעיד לענין החוב.

ג. עדים הקרובים לראובן ורחוקים לשמעון, לענין להעיד לשמעון

בתוס' (שם) מבואר (עכ"פ אליבא דלישנא קמא): שאם המכר היה באחריות - פסולים להעיד, כיון דאי טריף ליה משמעון אזיל ליה לראובן, ואם שלא באחריות - כשרים להעיד, שהרי גם ראובן עצמו יכול להעיד, ווללשנא בתרא - תלוי במחלוקת התרוצים בתוס' ב"ב דף מג. ד"ה מפני, באם אף בלא באחריות יש נגיעה לפסול, משום "דלא ניחא ליה דתהוי ליה תרעומת", וכותב הש"ך סי' לו ס"ק כא, שניקר דעתם הוא שלא הוי נגיעה לפסול.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

חזרה מקנין שדה שיצאו עליה עוררין

לה. ראובן שמכר שדה לשמעון ויצאו עליה עוררין בעלי חוב או אנסין, האם שמעון יכול לחזור בו מהקנין, או לומר לו "שקול ארעך בזוזך", ומדוע? דף ט.

תשובה:

א. אם לא דייש אמצרי [ולא נתן מעות ולא נעל גדר ופרץ – תוד"ה משהחזיק]

לכו"ע יכול לחזור בו, גם כשלא קיבל אחריות, ואפי' "מי שפרע" ליכא – תוס' בב"מ דף יד. ד"ה עדן, שהרי לא היה קנין.

ב. אם החזיק ע"י שדייש אמצרי [ולא נתן מעות – תוס' שם, ורש"י בב"מ]

הגמ' אומרת: **שאם לא קיבל אחריות – אין יכול לחזור בו, ואם קיבל אחריות – תלוי בשני הלשונות שבגמ', וכדלהלן:**

לפי תוס' (ד"ה משהחזיק) – דייש אמצרי הוי דריסה בעלמא לראות עניני השדה, אם בלא שנעל גדר ופרץ, לכו"ע יכול לחזור בו, והן כשלא קיבל אחריות והן כשקיבל אחריות ואף ללישנא בתרא, הואיל ולא היה קנין, וכמו כן יכול לחזור בו כשנעל גדר ופרץ ולא דייש אמצרי, דדעתו של אדם אע"פ שקנאו בקנין גמור, שאם יצאו עוררין [האומרים "שלנו היא" – תוד"ה ויצאו, ועיין חזו"א] יוכל לחזור בו, כל זמן שלא הלך על מצרי השדה לאורכה ולרחבה לראות עניני השדה, והמחלוקת בין שתי הלשונות בסוגיין היא באופן שעשה קנין גמור, [לדוגמא: בחזקה כנעל גדר ופרץ, ורפך בה פורתא, או בחליפין או בשטר] וגם דייש אמצרי, וכותבים: שזהו אחרת מרש"י (בב"מ דף יד): **המפרש: שדייש אמצרי היינו שעשה חזקה גמורה**, [עיי' רש"י שם ד"ה מכי הכותב: מתקן גדולי השדה ומגביהן], ולכן משהחזיק בה אין יכול לחזור בו, [דהיינו 1. כשלא קיבל אחריות, 2. כשקיבל אחריות ולישנא בתרא], דקרקע נקנית בחזקה, [ולפי פירושו "אין יכול לחזור בו", זהו הן כשדייש אמצרי לבד, והן כשהחזיק ע"י שנעל גדר ופרץ ולא דייש אמצרי, וכ"ש כשדייש אמצרי וגם עשה קנין גמור].

1. כשלא קיבל אחריות – לכו"ע אין יכול לחזור בו, דא"ל "חייאת דקטרי סברת וקבלת". [לשיטת תוס' הנ"ל – זהו רק כשהחזיק ע"י שנעל גדר ופרץ וגם "דייש אמצרי", ולשיטת רש"י – זהו בין כשנעל גדר ופרץ ולא "דייש אמצרי" ובין כש"דייש אמצרי" בלא שנעל גדר ופרץ].

לפי תירוץ א' בתוס' (ד"ה משהחזיק) – אם לא הוזלו הקרקעות, יכול לומר "שקול ארעא בזוזך", [ועיין בהגהות הגר"א על הגליון].

ולפי התירוץ השני בתוס' – אינו יכול לומר כן, דכיון שיצאו עוררים, אינה שוה כמו שהיתה בזמן שקנאה.

2. כשקיבל אחריות

לפי לישנא קמא – הלוקח יכול לחזור בו אף משהחזיק, שהרי קיבל אחריות.

בתוס' (ד"ה ויצאו) מבואר: שזהו רק בעסיקין שעוררין לומר "שלנו היא", אבל אם היו אנסין – אין יכול לחזור אף שמכרו לו באחריות, משום שיכול לומר לו "מזלך גרם".

ולפי לישנא בתרא – אחר שהלוקח דייש אמצרי אין יכול לחזור, (לתוס' כדאית ליה ולרש"י כדאית ליה), דיכול לומר לו "אחוי שטר טירפא ואשלם לך".

3. אם מלבד מה "שהחזיק" נתן גם מעות – בתוס' (ד"ה משהחזיק) מבואר: שלכו"ע אינו יכול לחזור בו, אפי' קנה באחריות, ואפי' ללישנא קמא, ד"וכי לעולם הוא יכול לחזור בו", [ואילו לפי ר"ת בתוס' בכתובות דף צג. ד"ה עד – במקום שכותבים שטר ולא קונים בכסף, גם יכול לחזור בו אפי' כשנתן מעות, עד שיכתוב שטר, ואין בזה אפי' "מי שפרע", דלא תיקנו "מי שפרע" אלא רק ביוקרא וחולא, ולא כשסבור שיגזולה ממנו ויפסיד, וע"ע בהגהות הגר"א אות ג'. דעת רש"י ממתי אינו יכול לחזור בו ללישנא קמא – עיין שיטמ"ק].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ט מהל' מכירה הל' ב') ובשר"ע (סי' רכו סעי' א') נפסק: המוכר רקע לחבירו, ואחר שקנה הלוקח באחד מן הדרכים שקונין בהן קודם שישתמש בה יצאו עליו מערערין, הרי זה יכול לחזור בו, שאין לך מום גדול מזה, שעדיין לא נהנה בו ובאו התובעין, לפיכך יבטל המקח ויחזיר המוכר את הדמים, ויעשה דין עם המערערין, ואם נשתמש בה הלוקח כל שהוא, ואפי' דש המצר שלה ועירבו עם הארץ, אינו יכול לחזור בו אלא עושה דין עם המערערין, ואם הוציאה מידו בדין, יחזור על המוכר בדין כל הנטרפין, כל זה מדובר בערעור שלא נתברר עדיין לגמרי, אבל בית דין רואין שיש אמתלא בדברי המערער, אבל אם לא ילא רק קול בעלמא, אפי' לא נתקיים המקח לגמרי, לא יכול לבטל המקח בשביל דברים בעלמא, ואם חזר הלוקח מחמת ערעור, אע"פ שנתבטל הערעור אחר כך, נחבטל המקח ושניהן יכולין לחזור בו, אם בא ערעור על השקלה מחמת שהמוכר היה חייב לאחרים, והמוכר אומר שיש לו שוכרים על החובות, מקרי ערעור ויכול הלוקח לחזור בו, ואין לריך לקנות דבר ולשמור שוכרו לעולם.

סדר התשלומין לניזק לבע"ח ולפועל, אם מכסף ו/או ממיטב ו/או מסובין

לו. מה הן סדרי העדיפויות בתשלומין לניזק או לבע"ח או לפועל, האם מכסף ו/או ממיטב ו/או מסובין?
דף ז: ט.

תשובה :

א. התשלומין לניזק

לפי רב הונא - או כסף או מיטב, מדכתיב "מיטב", ונע"ע לקמן דף יא. ברש"י ד"ה אלא לניזקין, ובאמ"ה עמ' שצה מש"כ בזה, ורק אם אין לו כסף או מיטב - יכול לשלם סובין, מדכתיב "ישיב" לרבות אפי' סובין.

בתוס' (ד"ה רב הונא) בשם הר"ף מבואר: שרב הונא בריה דרב יהושע ורב פפא (לעיל דף ז:) חולקים על רב הונא וסוברים: שכל מילי מיטב הוא, דהיינו שמטלטלין שקולים לקרקע, ולכן יכול לשלם סובין אף אם יש לו כסף או מיטב, והלכה כמותם הואיל והם בתראי, [לפי הנימוק"י בשם הרמ"ה - כשיש כסף ומטלטלין דין מזיק כדן בע"ח, שצריך לתת תחילה כסף, ואם אין כסף, צריך ליתן מטלטלין, ואם אין מטלטלין נותן קרקע].

שיטת ר"ת להלכה: שצריך לשלם או כסף או מיטב, ואם אין כסף או מיטב משלם אפי' סובין. [הרא"ש סי' ה', כותב בשיטת ר"ת ב' דרכים: או שפוסק כרב הונא או שסובר דלא פליגי, וגם לדידהו צריך לתת מיטב או כסף, ורק בדלית ליה נותן סובין, וע"ע ברש"י גיטין דף מז: ד"ה מן העידיית, ברש"ש שם, וברש"י שם דף מט. ד"ה הב"ע].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' נזקי ממון הל' י') ובשר"ע (סי' תיט סעי' א') נפסק: כשבית דין נזקקים לגבות לניזק מנכסי המזיק, גובין מהמטלטלין תחילה, ואם לא היו לו מטלטלין כלל או שלא היו לו מטלטלין כנגד כל הנזק, גובין השאר מהקרקע המעולה שנכסי המזיק, וכל זמן שמצא מטלטלין ואפי' סובין, אין נזקקין לקרקע, והשו"ע מוסיף: ואפי' יש לו כסף, יכול לפרעו בסובין, דכל מטלטלים מיטב ניהו, ושמיין אותה כמו שיכול למוכרה מיד ובמקומו. [המגיד משנה, והגר"א ס"ק א', כותבים: שלפי הרמב"ם והשר"ע - אין עדיפות לכסף ממטלטלין ואיזה שירצה נותן, והן קודמים לקרקעות, והוה אחרת מהב"ח והדרישה, המפרשים: שהן שווים לקרקעות, דהיינו שהמזיק יכול ליתן מה שרוצה].

ב. התשלומין לבעל חוב

בתוס' (שם) מבואר: שאם יש לו מעות, אינו יכול לסלק אלא במעות, שהרי קיבל מעות.

ג. התשלומין לפועל

בתוס' (שם) מבואר: שאם אין לבעל הבית מעות, יכול הפועל לומר לבעה"ב "זיל טרח זובין ואייתי זוזי".

אחים שחלקו ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם

לז. שני אחין שחלקו בשווה או אחד קרקע ואחד כספים ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם, האם השני חייב לשלם לו, כמה, ממה, ומדוע?
דף ט.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. כשאחד נטל קרקע ואחד כספים והבע"ח מרף את הקרקע

לפי הלשון הראשון בגמ' - האח שנטל קרקע יכול ליקח חצי חלקו מבעל הכספים, הואיל ועל שני האחים מוטל חיוב שווה לפרוע חוב אביהן.

ולפי הלשון השני - אין יכול ליקח חלקו מבעל הכספים, הואיל ושניהם עומדים בספק של הפסד, וזה בגניבה חזרה בבע"ח, דעל דעת כן חלקו, דמי שיפסיד יפסיד. ורוב הפוסקים נקטו כלישנא קמא - עיין רי"ף ורא"ש.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"י מהל' נחלות הל' א') ובשו"ע (סי' קעה סעי' ד') נפסק: שנים אחים שחלקו ובא להן אח ממדינת הים, וכן שלשה אחים שחלקו ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן, אפי' נטל זה קרקע וזה כספים, בטלה מחלוקת וחוזרין וחולקין השאר בשות.

ב. כששניהם נטלו קרקע בשווה

לפי רב - בטלה מחלוקת, קסבר האחין שחלקו כיורשין דמו, וחייב לפרוע לו רק מקרקע.

ומבואר בתוס' (ד"ה כיורשים): דאי כלקוחות באחריות, אמאי בטלה מחלוקת ישלם לו מעות, ואך התוס' בגיטין דף מז. ד"ה אי כותבים: ד"כיורשים" לאו יורשין ממש אלא כלקוחות באחריות, וע"ע במש"כ במסכת גיטין פרק ד' תשו' עז, ולקמן דף פט: תוד"ה הכי, ובמש"כ לקמן שם תשו' לב.

לפי שמואל - הפסיד, קסבר אחים שחלקו כלקוחות שלא באחריות הן. ואמרין אין ברירה, וע"ע א"ת כרך ד' ערך ברירה עמ' רלט.

ולפי רב אסי - נוטל רביע בקרקע ורביע במעות, מספקא ליה אי כיורשין או כלקוחות.

בתוס' (ד"ה וטרף) מבואר: שבסוגייתנו מדובר כשעשו את השדה אפותיקי וסתם, ולכן יכול לסלקו בזווי, אבל באפותיקי כבפרק המקבל, אינו יכול לסלקו בזווי - תוד"ה ורב, ומפרש המהר"ם: דבפרק המקבל מדובר באפותיקי מפורש שאמר "לא יהא לך פירעון אלא מזו", אבל כשלא עשו את השדה אפותיקי - לכו"ע שניהם מפסידים בשווה.

לפי לשון א' ברש"י - רב אסי סובר שהם כלקוחות שלא באחריות, ולכן נוטל רביע, ויכול לשלמו או בקרקע או במעות, ונפליג על רב - תוד"ה ורב אמר, ועיין במהרש"א שם, הואיל והו"ל ספק ממון, וכל ממון המוטל בספק חולקין.

ולפי הלשון השני ברש"י - היינו כלקוחות באחריות, ולכן חייב להחזיר מחצית מה שאיבד, ויחזיר רביע בקרקע בלבד כיורשים, וגם רביע במעות כמוכר באחריות. ותוס' נקט כפירוש שני של רש"י.

ענין הידור מצוה - עיין גמ' רש"י ותוס', וא"ת כרך ח', עמ' רעא, ערך הדור מצוה.

שור בור ואש שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו

לח. שור בור ואש שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו או בשור שקשרו כראוי, ובור שכיסהו כראוי ונפתחו מאליהם בלא שמסרן לחרש שוטה וקטן, האם חייב, ומדוע? דף ט:

תשובה :

א. כשמסר שור שאינו קשור ובור שאינו מכוסה לחש"ו

לכו"ע ובכל מקרה חייב.

ב. כשמסר שור קשור ובור מכוסה לחש"ו

לפי ריש לקיש - אם אח"כ החרש שוטה וקטן פתחו את הקשרים ואת הבור חייב, דס"ל ששור דרכו לנתוקי ובור דרכו לנתוריה.

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

רש"י (ד"ה שור) מפרש: שדרכו לנתוקי אף בלא החרש. ותוס' (ד"ה שור) מפרשים: דדרכו לנתורי פי' ע"י החרש.

לפי תוס' (ד"ה בשור, וד"ה ולרבי) - דברי ר"ל הם כשכיסם וקשרן כראוי, ואעפ"כ חייב מפני שסובר שהחרש השוטה והקטן מקרבים את ההיזק.

תוס' (שם)

מחדשים: שרבי יוחנן חולק על ר"ל וסובר, שהחרש השוטה והקטן עושים קצת שמירה, ולכן אם כיסם כראוי פטור, אבל אם לא כיסם כראוי לאו כלום הוא, ולכו"ע חייב. (הרמב"ן במלחמות פרק שור שנגזח את הפרה, מפרש: שגם לפי רש"י מדובר כשקשרן וכיסם כראוי, וריש לקיש מחייב, מפני שפשע בזה שלא בדק אם השור עומד לצאת, והבור עומד להפתח, אבל לפי השיטמ"ק והפנ"י, המפרשים: שרש"י מעמיד את מחלוקת ר"י וריש לקיש ב"לא כראוי" - ושכן דעת הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם - א"כ ב"כראוי" שמסרן לחרש שוטה וקטן, אפי' לפי ריש לקיש - פטור).

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' ו') ובשו"ע (סי' שצו סעי' ו') נפסק: מסר בהמתו לחרש שוטה וקטן, אע"פ שהיה השור קשור, הבעלים חייבין, שדרכו של שור וכיוצא בו להתיר הקשר ולצאת ולהזיק, אפי' שמרה שמירה מעולה וחתרה ויצאת והזיקה, הבעלים חייבים, והראב"ד בהשגותיו, כתב: חיי ראשי, דבר זה לא מצאתי לו שורש, כי מה שאמרו בור מכוסה ושור קשור שמסר לחרש שוטה וקטן שהוא חייב, באינו קשור ואינו מכוסה כראוי עסקינן, וסומך על שמירת החרש, [מחלוקתם גם לענין בור, עיין ברמב"ם פי"ב מהל' נזקי ממון הל' ד', ובשו"ע סי' תי סעיף ל'].

ג. שור קשור כראוי ובור מכוסה כראוי שנפתחו מאליהם

1. אם לא מסרן לחרש שוטה וקטן - לכו"ע פטור, [לפי התוס' הנ"ל - פטורים בכל מקרה, והרמב"ן מפרש, דרש"י ס"ל: דפטור רק באם בעל הבור חוזר ודולה כל היום, וכשרואה שמתחיל הקשרים והבור להיפתח הרי הוא מחזקו, ורק במסרן לחרש שוטה וקטן חייב, הואיל ואינו חוזר לבדוק אם הקשרים והבור עומדים להפתח].

2. ואם כשמסרן לחרש שוטה וקטן ונפתחו הקשרים ומכסה הבור מאליהם - מתוס' (ד"ה שור) משמע שפטור, וכן הוא לפי השיטמ"ק אליבא דרש"י, אבל לפי הרמב"ן אליבא דרש"י - חייב.

ד. כשמסר גחלת לחרש שוטה וקטן

לכו"ע פטור, "דכל כמה דשביק לה עמיא עמיא ואזיל" ויתכבה קודם שילבוה.

ו. כשמסר שלחבת לחרש שוטה וקטן

לפי ריש לקיש - חייב.

ולפי רבי יוחנן - פטור, וולא מיחייב עד שימסור לחרש שוטה וקטן גוזא, סלתא, ושרגא, דאז ודאי מעשה שלו גרמו להיזק - גמ' לקמן דף טו, וע"ע במש"כ לקמן פ"ו תשובה כו].

מה בין שור לבור

לט. מה הן החומרות של שור מבור, ומנין למדים זאת?

תשובה:

א. שור: 1. משלם כופר. 2. חייב בל' שקלים של עבד. 3. נגמר דינו אסור בהנאה, דכתיב "ובעל השור נקי". 4. חייב על פסולי המוקדשין, [שנפדו - רש"י ד"ה שור פסולי המוקדשין, משמע שאם לא נפדה פטור, וכן כותב המאירי, ומביא שיש חולקים בזה, וע"ע במגיד משנה פי"ב מנזקי ממון הל' יז, וביש"ש פרק ה' סי' מב]. 5. חייב על כלים. 6. חייב על דש בנירו.

ב. בור: 1. אינו משלם את הכופר.

רש"י (ד"ה משא"כ בבור) מפרש: שזהו מדכתיב "שור" ולא אדם.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ותוס' (ד"ה משא"כ) מפרשים: שזהו מדכתיב "עליו" ולא על הבור, אבל מ"שור" ולא אדם, לומדים לפטור עכו"ם הקנוי לישראל שנפלו לתוכו, וכן עבד שנפל בתוכו – כן הוא בתוס', אך הקצה"ח סי' תי, ס"ק א', כותב: שעבד הוא כישראל גמור, שהרי חייב במצוות, ובעל הבור פטור עליו מדכתיב "עליו", וכן בד"ה שהשור כותבים, שעבד מותר בהנאה, וזה אינו, וא"כ צ"ל שכותבים זאת רק אגב שיטפא.

2. אינו חייב בל' שקלים. 3. אינו אסור בהנאה. 4. פטור על שור פסולי המוקדשין שנפל לבור, ולפי רש"י הנ"ל – היינו שנפדו, דכתיב "והמת יהיה לו", יצא זה שאין המת שלו. ולפי הרמב"ם פ"ו מחובל ומזיק הל' טז – פטור הוא אף אם שור פסולי המוקדשים הזק, ולפי השיטמ"ק בשם גלין התוס' – הפטור רק כשמת, אבל בהזק חייב, שהכתוב מדבר רק על מיתה, ולא על הזק – א"ת כרך ג' ערך בור, עמ' כז. 5. לפי חכמים – בור פטור על כלים, ולפי רבי יהודה – חייב. 6. רש"י כותב: שאין שייך בבור היזק של דש בנירו.

הנאה מגופו ושערו של מת

מ. האם גופו ושערו של מת מותרים בהנאה, ומניין למדים זאת?

תשובה:

בתוס' (ד"ה שהשור) מבואר: 1. שערו של מת - מותר. 2. גופו של מת של ישראל אסור, ולמדים זאת בג"ש "שם" "שם" מעגלה ערופה. 3. גופו של מת של עכו"ם הקנוי לישראל מותר, וכן של עבד. (הקצה"ח סי' תי, ס"ק א', כותב: דבשל עבד אסור, שהרי חייב במצוות, ותוס' כותבים כן רק אגב שיטפא.)

המוסיף לפעולת נזק של אחרים

מא. חפר ט' טפחים, ובא אחר והשלימו לי' טפחים, מי חייב על נזקי הבור, ומדוע?

תשובה:

א. כשנפל בו שור ומת [דינים אלו ושבתשו' הבאה – עיין גם מש"כ לקמן פ"ה תשו' כו] הראשון פטור, שהרי לא עשה בור למיתה, ורק האחרון חייב, הואיל ועשה בור שיכול להמית.
ב. כשהזק בו שור או אדם
לפי רבנו - האחרון חייב, [אבל הראשון פטור לגמרי, דכתיב "כי יכרה", אחד ולא שניים – תוד"ה אחרון על פי הגמ' בדף נא].
ולפי רבי - שניהם חייבים.

מב. החופר בור י' ובא אחר והשלימו לכ' ולל' או לי"א או קסייד וכייד, מי חייב על נזקי הבור?

תשובה:

1. בהשלימו לכ' או לל' - בתוס' (ד"ה מאי קעביד) מבואר: שכולם חייבים, כמבואר בגמ' לקמן דף נא. [אך עיין עוד בגמ' לקמן דף נא, ובמש"כ שם פ"ה, תשובה כו נושא ב'.]
2. בהשלימו לי"א – כותבים התוס': שסברא הוא שהאחרון פטור, [ואולם התוס' לקמן דף נא, ד"ה בור י', כותבים: שגם בזה האחרון חייב, עיין במה שכתבנו שם, נושא ה'.]
3. אם האחרון סייד וכייד באופן שמחמת הראשון לא היה בו הבל לא למיתה ולא לנזקין - התוס' (ד"ה ותו, על פי הגמ' שם), כותבים: דמודה רבי שהאחרון חייב הכל בין למיתה ובין לנזקין, ומפרשים: שזהו משום שהאחרון עשה הכל, [ועיין במה שכתבנו שם, נושא ג'.]

מג. מה הדין (א) במי שמסר שורו לחמשה בני אדם ופשע אחד מהם ויצא והזיק, (ב) במרבה בחבילה?

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. במסר שורו לחמשה בני אדם

1. **אם בגלל פשיעתו אין השור שמור - הוא חייב הכל.**
2. **אם למרות פשיעתו עדיין השור שמור - מאי קעביד.**

לפי רש"י (ד"ה מאי קעביד) - רק הם חייבים, והוא פטור.

ולפי תוס' (ד"ה מאי קעביד) - כולם חייבים, וישלם כל אחד לפי חלקו. וכן הוא מחלוקתם לפי פשוט הגמ'. אך הפנ"י כותב: שרש"י המפרש שפטור, זהו רק בדין שור שנמסר לחרש שוטה וקטן ולא לשאר האופנים שבסוגיא, ותוס' הסוברים שחייב, זהו רק בשאר האופנים שבסוגיא, אך עיין בשו"ע ובחזו"א ב"ק סי' ג' אות יא.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' ז') ובשו"ע (סי' שצו סעי' ז') נפסק: מסר שורו לחמישה בני אדם, ופשע בו אחד מהם יצא והויק, אם אינו משתמר אלא בחמשתו, זה שפשע בשמירתו חייב, ואם משתמר בשאר, אף אלו הנשארים חייבים, ומוסיף השו"ע: ויש מי שאומר דהני מילי כשאמרו "כיון שאינך רוצה לשמרו, גם אנו מסולקים משמירתו", אבל אם לא נסתלקו משמירתו, הוא פטור והם חייבים.

ב. מרבה בחבילה

1. **אם באש של הראשון לא היה כדי להגיע למקום הנזק אלא ע"י ריבוי החבילות של השני - הראשון פטור, שהרי לא עשה כל נזק, והשני חייב הכל.**
2. **אם אף מבלעדי העצים של השני היה באש של הראשון בלבד כדי לעשות נזק - מאי קעביד,** [פירושו - עיין נושא קודם שלרש"י שם פטור, וכן שיטת המאירי גם לענין מרבה בחבילה, ומוסיף המנ"ח מצוה נו, שלדעה זו השני פטור לגמרי אף כשיש בתוספת החבילה של השני לבד כדי לעשות הנזק].

מד. חמשה שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו ובא אחר וישב עליו או סמך עליהם ושברו, מי חייב?

תשובה :

1. **כשבלא הוא גם היה נשבר - עיין מש"כ בתשו' קודמת נושא ב' דין 2.**
 2. **כשבלא הוא היה נשבר לאחר שעתיים, ובגללו נשבר אחרי שעה - כולם חייבים, משום שהיה להם לעמוד.**
 3. **כשהספסל נשבר ברגע שסמך - רק האחרון חייב, משום שכוחו כגופו.**
- לפי רש"י (ד"ה סמך בהו) - האחרון חייב רק מפני שמנעם מלעמוד, ובלא הוא לא היה נשבר, אבל אם בלא הוא היה נשבר, כולם חייבים אף אם מנעם מלעמוד, [המאירי והלח"מ כותבים: שלפי הרמב"ם - האחרון חייב כשמנעם מלעמוד, גם אם בלא הוא היה נשבר].
4. **כשבלא הוא לא היה נשבר לעולם**

לפי הגהות הגר"א ברש"י - כולם חייבים, דהיה להם לעמוד, ולפי המאירי, הנימוק", וכ"פ הטור בס"י שפא - רק האחרון חייב, שלא היה להם להעלות על דעתם שישבר, ולכן אינם נקראים פושעים].

לפי הרשב"ם (בתוד"ה כגון) - חיובי התשלומין על ספסל שנשבר ניתן לחייב רק אנשים כפפא בר אבא, אבל בני אדם שאינם כפפא בר אבא - פטורים בכל מקרה, הואיל ויש להם פטור של "מתה מחמת מלאכה", ולפי"ז סוגייתנו האומרת "שכולם חייבים" צ"ל שמדובר שכולם היו כפפא בר אבא, [מיהו באופן שבלא האחרון היה נשבר לאחר שעתיים יתכן ומודה הרשב"ם שבריה להם לעמוד - חייבים, עיין אמ"ה עמ' שסג, הערה 22].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי ר"ת, ור' עזריאל - אין פטור של מתה מחמת מלאכה אפי' לבני אדם רגילים, והגמ' נקטה "פפא בר אבא" רק משום המסקנא שמדובר שסמך עליהם ומנעם מלעמוד שלכן רק הוא חייב. והרא"ש סי' י', פוסק כדעת הרשב"ם.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' טו) ובשו"ע (סי' שפא סעי' א') נפסק: חמשה שיסבו על הכסא ולא נשבר, ובא אחרון וישב עליו ונסמך עליהם ולא הניחם לעמוד ונשבר, אנ"פ שהיה ראוי לישבר בהם קודם שישב, הואיל וקרוב שבירתו, האחרון חייב, שהרי אומרים לו "אילו לא נסמכת עלינו היינו עומדים קודם שיסבר", ואם ישבו כאחד ונשבר, כולם חייבים, וכן כל כיוצא בזה, ויש אומרים דסתם ספסל היא שאולה לסתם בני אדם, ואם נשברה תחתיה, היא כמתה מחמת מלאכה ופטורים מלשלם, אלא אם כן היושבים הם משונים ומכבדים משאר בני אדם, אז אם ישבו עליה ביחד ונשברה תחתיה, כולן חייבים לשלם, ואם ישבו בזה אחר זה, אם לא היתה נשברת בלא ישיבת האחרון, הוא לבד חייב לשלם, ואם היתה נשברת בלא האחרון, הוא פטור, ואם לא היתה נשברת רק תוך שתי שעות ועמו נשברה תוך שעה, אז הואין, אם סמך עליהן ומנען לעמוד, הוא לבד חייב לשלם, ואם לאו, כולן חייבין.

מה. עשרה שהכו אדם אחד בעשר מקלות, בבת אחת או בזה אחר זה ומת, האם חייבים מיתה, ומדוע?

תשובה :

לפי רבנו - כולם פטורים, בין בהכוחו בבת אחת ובין בזה אחר זה, דדרשי "כל נפש" ולא מקצת נפש.

בתוס' (ד"ה כולן) מבואר: שזהו רק כשיש לראשונים כדי להמית, אבל כשאין בהם כדי להמית, רבנן מודים שרק האחרון חייב.

ולפי רבי יהודה בן בתירא - אם הכוהו בזה אחר זה, רק האחרון חייב, מפני שקירב מיתתו, דדרשי "איש כי יכה כל נפש אדם" פי' אפי' נפש כל דהו, ואם הכוהו בבת אחת, פטורים.

רש"י (בסוגיא, ד"ה פטורין) מפרש: שפטורים משום שאין ידוע על ידי מי נהרג, ואילו רש"י בסנהדרין דף עח: ד"ה כל דהו, מפרש: ד"איש כי יכה" אמר רחמנא ולא שנים שהכוהו, ונפק"מ בהכוהו עשרה במקל אחד, שלפי הטעם שרש"י מפרש בסוגיא - ידוע שנהרג ע"י כולם, ולפי רש"י בסנהדרין - כולם פטורין, דאחד אמר רחמנא ולא שנים - אמ"ה עמ' שטו, וע"ע במש"כ לקמן פרק ה' תשו' לט נושא ג'.

פחת נבילה וטורח נבילה על מי

מו. פחת נבילה וטורח נבילה האם מוטלים על הניזק או על המזיק, ומדוע? דף י: יא.

תשובה :

א. פחת נבילה

על הניזק. והגמ' לקמן דף טו. אומרת: שאין לחלק בין תם למועד לענין זה.

לפי רש"י (ד"ה אלא) - היינו הנזק שהסריח הנבילה משעת המיתה, מפני שפחת נבילה שנפחתה מחמת עצמה על הניזק הוא, ולפי השיטמ"ק בשם הראב"ד - המזיק חייב גם את פחת הנבילה מזמת שהסריחה, והרא"ש מפרש: דפחת נבילה על הניזק רק משעה שנודע לו הריזק - אמ"ה עמ' שנג, שעז.

הגמ' אומרת: שלמדים דין זה ממה שנאמר באדם שהרג בהמה "מכה בהמה ישלמנה", וכן בפרשת שומרים נאמר "הטריפה לא ישלם", ובשור שהרג שור נאמר "והמת יהיה לו" פי' לניזק, ומכאן לומדים לכל המזיקין.

ובבבא בתוס' (ד"ה הא): שמשני פסוקים ניתן ללמוד לכל המזיקין במה הצד, והגמ' לא חשה להאריך בזה, והטעם שיש ג' פסוקים - עיין אמ"ה עמ' שעה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ז מהל' נזקי ממון הל' ז' ח') ובשו"ע (סי' תג סעי' א' ב') נפסק: שמין השברים בניזקין, אם שבר כלי, הוא או בהמתו, אין אומרים יתן לו כלי שלם ויקח השברים, אלא שמין כמה נפחתו דמיו בשביל השבירה, ויקח הניזק השברים, והמזיק ישלם עליהם.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומשורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פחת הנבילה לניזק, ושבח הנבילה חולקים אותו המזיק והניזק, כיצד, שור שורה מאתיים שנגזרוהו ומת, והרי הנבילה שורה בשעת מיתה מאה, ובשעת העמדה בדין פחתה והרי שורה שמונים, אין המזיק משלם אלא מאה, ואם היה תם, משלם לו חמשים מגופו, ודוקא **שודע** לניזק **בשעת מיתה**, אבל אם לא נודע לו, הפחת על המזיק עד שידוע לניזק, וי"א דהוא הדין אם הוזלה, וי"א מולקין לבזולא אף על גב דלא נודע ליה הו"ל ניזק.

ב. טורח נבילה

1. **אם באופן שלמעלה מן הבור היא שווה יותר - לכו"ע על המזיק, וזהו מסברא, שהמזיק טורח בדנפשיה קטרח.**

2. **אם למעלה ולמטה הן שווין**

לפי אחרים ואבא שאול - על המזיק יש חיוב להעלותה, דכתיב "כסף ישיב לבעליו והמת".

ולפי ת"ק - על הניזק מוטל להעלותה.

(הרא"ש כותב: שהלכה כאבא שאול, אלא שעל הניזק להעלות השור מהבור, ושכר העלאה יפרע מהמזיק, ומרהיטת לשון הרמב"ם והשו"ע, משמע: שהמזיק צריך להעלותה, כפשוטה של גמ' - עיין אמ"ה עמ' שפ, ובהערה 8).

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' יג) ובשו"ע (סי' תג סעי' ג) נפסק: על המזיק לטרוח בנבילה עד שמציא אותה לניזק, כיצד, כגון שנפל השור לבור ומת, מעלה הנבילה מן הבור ונותנה לניזק, ואחר כך שמין לו פחת הנבילה, שנאמר "כסף ישיב לבעליו והמת יהיה לו", מלמד שהוא חייב להשיב את הנבילה ואת הפחת שפחתה מן החי לניזק, ואם היה תם, חצי הפחת, כמו שביארנו. וע"ע בסמ"ע ס"ק ב' ח', ובט"ז שם.

שו"כ ככסף אם אמור גם בגנב גזלן ושואל

מז. האם הדין של שו"כ ככסף אמור גם בגנב גזלן ושואל, [ושאלר שומרינן], ומדוע? דף יא.

תשובה :

א. לגנב ולגזלן

לפי שמואל ורב פפי - אין שמין לגנב וגזלן, וצריכים לשלם דמים, והגמ' לקמן דף צד. אומרת: ששמואל ס"ל "שינוי קונה", ואיכא מ"ד שמחלק בין שינוי החזור לשאינו חוזר, עיין במש"כ לקמן פ"ז תשר' ח' נושא ה', ובפ"ט תשובה ה'.

רש"י (ד"ה אמר שמואל) מפרש: שמנהג דינים הוא לחייב לשלם מעולים ולא את השברים. [ומשמע שס"ל שמדין תורה דינים כמזיק שיכול לשלם גם את השברים, ואפי' טובין - כור המבחן].

והתוס' בשם הירושלמי, מפרשים: שמדאורייתא אין לשלם בשברים, דבגנב כתיב "חיים שנים ישלם", ולא מתים, ובגזלן כתיב "אשר גזל", [ומוסף המחנה אפרים: שאם אין להם מעות, צריכים הם לטרוח ולמכור וליתן לבעלים מעות, ויש ראשונים הסוברים: שגנב וגזלן יכולים לשלם בשברים, בביאור שיטתם עיין אמ"ה עמ' שפ-שצ, ובהערות שם, והקשו האחרונים: שרש"י במסכת פסחים דף לב. ד"ה איבעי להו, כותב, כהיש חולקים שיכולים לשלם אפי' טובין - אמ"ה עמ' שצד, ויש הסוברים: שאם יש לו מעות, לא יכול להחזיר את השברים, ואם אין לו מעות יכול להחזיר - א"ת כר"ך ה', ערך גזל, עמ' תסז].

ולפי עולא אמר ר"א - גם לגנב ולגזלן שמין, הואיל וגם הם יכולים ליתן אפי' שברים כמו שמזיק יכול. [לפי תירוץ ראשון בתוס' בב"מ דף צו: ד"ה זיל - עולא אמר רבי אלעזר ס"ל "שינוי אין קונה", ולפי תירוץ הראשון של התוס' לקמן שם, ולתירוץ השני בב"מ שם - זהו דוקא בנגרא שאיתבר ממילא או בבהמה כשמתה מאליה, אבל כשנשברו בידיים ס"ל יאוש קני].

והלכתא: שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' גניבה הל' טו) ובשו"ע (סי' שנד סעי' ה') נפסק: גנב כלי ושברו או פחתו או נשבר או נפתח מאליה, אין אומרים יתן לבעלים השברים וישלם עליהם, אלא הוא יטול השברים ויתן לבעלים כלי שלם או דמיו, ודוקא **לחית ליה מעות, אבל אי**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ליה ליה, לא גריעי שזכרים אלו מאחר מטלטלין, ואם רצו הבעלים ליטול הכלי השבור וישלם להם הפחית, שומעין להם, ונע"ע במ"מ, ובא"ת שם] והראב"ד בהשגותיו, כותב: אע"פ שאמר אין שמין לגנב, הני מילי בקרנא, אבל בכפילא, שמין לגנב דומיא לגזלן, והשכל מורה כן. [המגיד משנה והגר"א שואלים, מדוע שומעין להם, הרי שינוי קונה].

ב. לשואל

לפי רב כהנא ורב אסי - שמין, והיינו שיכול לשלם אפילו שברים, וכ"ש שלשאר שומדין שמין, וכן לפי רב דשתיק. כשאמר לו "דינא הכי". ונע"ע במש"כ על מסכת ב"מ פ"ח תשובה ה'. ושואל שלא מדעת אם יש לו דין גזלן או שואל - עיין אמ"ה עמ' שצב].

פוסקים :

בשו"ע (סי' שדמ סעי' ב') נפסק: כשישלם השואל, שמין לו השברים שאם שאל כלי ונשבר, שמין לו השברים כמו שהיו שרים בשעת השבירה וכדרך ששמין במזקין, רמב"ם, ועיין במגיד משנה, ונותנים לבעלים ומשלמים עליהם, ואם הוזלו בין שעת שבירה לשעת העמדה בדין, שמין אותם כמו שהיו שרין בשעת שבירה, וכן אם שאל בהמה ומתה, שמין כמה היתה שרה הנבילה בשעת שמתה ונותן לו ומשלם לו עליה, נגנבו השברים או נאכלו (ואפי' נאנסו), סקול חייב, אלא אם כן אמר למשאל "טול את שלך".

שליה שיצתה מקצתה לענין טומאת לידה, לטמא טהרות, ולאוסרה על בעלה

מח. מה הדין לאשה שיצתה מקצת שליתה ביום הראשון ומקצתה ביום השני, לענין טומאת לידה, ולטמא טהרות, ולאוסרה על בעלה, ומה הדין בבהמה לענין אם נותרת בשחיטה, ומדוע: דף יא.

תשובה :

לפי עולא אמר ר"א - אין מקצת שליא בלא ולד, הן באשה והן בבהמה, וא"כ יש כאן רק ספק אחד, ואזלינן לחומרא, הן באשה והן בבהמה.

1. **באשה** - האשה טמאה לידה, ואסורה לבעלה, שמא יצא רוב באותו מקצת השליא, ומונים שבועים של נקבה מהיום השני.

ומבואר בתוס' (ד"ה דקא): שכן הולכים לחומרא לענין דמים שתראה ביום מ"א, שמטמאים אותה.

לפי רש"י (ד"ה חוששת) - האשה גם מטמאה טהרות שתגע בהן.

ולפי התוס' (ד"ה דאין) - אם הטהרות ברשות הרבים אינם טמאים, שהרי "ספק טומאה ברשות הרבים טהור", ורבינו פרץ בדעת רש"י כותב: שבטומאה הבאה מחמת הגוף, לא מחלקים בין רשות הרבים לרשות היחיד, וכן הוא בשיטת"ק בשם הרא"ש, וכל הסוגיא עוסקת רק לענין לאוסרה לבעלה.

2. **בבהמה** - אפילו החלק שבפנים אינו נותר בשחיטת האם, מספק שמא באותו מקצת יצא רובו, ואינו בכלל ההיתר של "כל בבהמה תאכלו".

עוד מבואר בתוס' (ד"ה שליא): שבסוגייתנו מדובר, רק כשיצא מקצת שליא לבד, שאמרינן אין שליא בלא ולד, וה"ה כשיצא שליא ואח"כ ולד, שאז חוששין לשני ולדות, אבל אם הולד יצא תחילה ואח"כ שליא והיא קשורה בו, לר"א לא חוששין לולד אחר, ושם אינה קשורה בולד - חוששין לולד אחר.

ספק ספיקא בטומאת נדה ובלידה

מט. האם ספק ספיקא בטומאת נדה ובלידה, אזלינן לקולא, ומה הדין בבהמה, ומדוע: דף יא.

תשובה :

1. **בגמ' מבואר:** שבאשה אזלינן לקולא, ודאם היה מקצת שליא בלא ולד היינו הולכים לקולא.

לפי רש"י (ד"ה חוששת) - אזלינן באשה לקולא אפילו לענין טהרות, ואפילו ברשות היחיד, ועיין אמ"ה עמ' תכז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ולפי תוס' (ד"ה דאין) - אזלינן לקולא רק לענין שלא אוסרים אותה לבעלה, וכן הטהרות שברשות הרבים טהורים, אבל הטהרות שברשות היחיד ספיקן וספק ספיקן לחומרא.

2. בתוס' (ד"ה דקא) מבואר: שבספק ספיקא המוליד תרי קולי דסתרי אהדדי - דנים בשניהם לחומרא.

3. בסוגיא מבואר: שיש מקום לאסור בבהמה אפי' בספיקא, גזירה מקצתה אטו כולה, [תוד"ה שליא, בתירוצם השני כותבים: שיש אופן שלמעשה כך גזורים. רש"י ד"ה דיש, ותוד"ה גזירה, כותבים את הטעמים לחלק בין אשה לבהמה, עיי"ש].

שומת בגדים של אחין שחלקו

נ. האחין שחלקו האם בי"ד שמיין את בגדיהם, ובגדי בניהם ובנותיהן, ומדוע? דף יא:

תשובה:

1. מה שעל האחין - שמיין.

2. מה שעל האח הגדול, [לפי רש"י - היינו האח העוסק בנכסים להכניס ולהוציא]

לפי רב פפא - אין שמיין, הואיל וניחא לאחים שילבש משלהם בגדים נאים, כדי שדבריו יהיו נשמעים.

ומבואר בתוס' (ד"ה בגדול): דזהו בסתמא, כל זמן שלא מיחו, אבל אם מיחו הרשות בידם, ונע"ע באמ"ה עמ' תלה ובהערה 68.

[הרמב"ם בפ"י מנחלות הל' ג', ובפרק ט' הל' טו, משמיט את דינו של רב פפא. הבי"ס רפח כותב: שלעולא א"ר אלעזר, שמיין, הואיל וזהו בשעת חלוקה, ושרק לפני חלוקה בעודו מתעסק בנכסים, מותר לו ללבוש בגדים נאים מנכסי האחין, ושלרב פפא בכל מקרה אין שמיין, והב"ח והדרישה והסמ"ע כותבים: שגם לפי הרמב"ם רב פפא בא לפרש את עולא א"ר אלעזר, שבכל מקרה אין שמיין - אמ"ה עמ' תלה].

3. מה שעל בניהם ובנותיהן - אין שמיין.

רש"י ותוס' מפרשים: כדי שלא לביישם לבוא, ומחלי אהדדי, [והרבינו חננאל מפרש: לפי שכבר זכו בשעת לבישה, הנפק"מ בין הטעמים, א. הדין של הירושלמי שכתב ששמיין את מלבושי השבת וי"ט ב. בבגדי חול שאינם עליהם ויכולים להביאם לבי"ד - אמ"ה עמ' תלג, ונע"ע בא"ת כרך ה' ערך גדול האחיים, עמ' קנב].

התוס' (ד"ה מה) כותבים: שהרי"ף פוסק, שזהו דוקא בבגדי חול, אבל בגדי שבת שמיין, ושהכי איתא בירושלמי.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"י מהל' נחלות הל' ג') ובשו"ע (סי' רפח סעי' א') נפסק: האחיים שחלקו, שמיין מה שעליהם, וי"א לגדול האחין א"ן שמיין מה שעליו, אבל מה שעל בניהם ובנותיהם שקנו להם מתפיסת הבית, אין שמיין. וכן מה שעל נשותיהן, שכבר זכו בהם לעצמם, במה דברים אמורים, בבגדי חול, אבל בבגדי שבת ומועד, שמיין מה שעליהם.

שומר שמסר לשומר

נא. האם שומר שמסר לשומר חייב, ומדוע? דף יא:

תשובה:

לפי עולא א"ר אלעזר (ולפי רב, במס' ב"מ דף לו.) - פטור אפי' כששומר שכר מסר לשומר חינום, הואיל ומסר לבן דעת, [ואף שיכול לומר לו "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר", מ"מ טובר עולא א"ר אלעזר שזהו רק לכתחילה, אבל בדיעבד לא מצינו שיתחייב בשביל כך, ואחרת מדעת אביי המובא לקמן - תוד"ה אתו].

רש"י (ד"ה שומר, וד"ה ולא, וד"ה אלא) סובר: שהראשון פטור בכל אותן האופנים שהיה פטור אילו לא מסרה, ולכן שומר חינום שמסר לשומר שכר פטור מגניבה ואבידה, ושומר שכר שמסר לשומר חינום פטור רק מאונסין, [וכן דייק הנחלת משה מדברי תוד"ה "לא מיבעיא", וכן דעת הרבה ראשונים - אמ"ה ב"מ ח"ב, עמ' תקפה].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורדות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ובהערות 16, 15.

עוד משמע מרש"י (ד"ה ולא): שהראשון חייב על פשיעתו של שני, ויש ראשונים שחולקים על רש"י וס"ל: שהראשון פטור אף מחמת פשיעת השני, אפי' אם אין לשומר השני ממה לשלם, ויכול לדחות את המפקיד לשומר השני, ואם הראשון שומר שכר והשני שומר חנם, אין הראשון חייב אלא רק לאחר שהשני נשבע שלא פשע, ושנגנבה ואבדה, ואז חייב הראשון כדינו, בביאור מחלוקתם, ואם רש"י מחייב את הראשון מחמת פשיעת שני גם בשומר שכר שמסר לשומר שכר – עיין אמ"ה שם עמ' תקפד.

לפי רבא - חייב אפי' כששומר חנם מסר לשומר שכר, דאמר ליה "את מהימנת לי בשבועה, והאי לא מהימן לי בשבועה". (הש"ך סי' רצא סקמ"א כותב: דמ"מ אם השני פשע, רצה מזה גובה רצה מזה גובה – אמ"ה שם עמ' תרד, הערה 18).

רש"י (ד"ה חייב) **סובר אליביה: שחייב אפי' באונסין, ודוקא באונסין שנוכל לתלות שאם לא היו מוסרה לאחר לא היה נאדעים.** אבל באונסין שהיו ראויים לבא ברשות השומר הראשון לכונ"ע פטור – תוס' בב"מ שם, ד"ה אין.

התוס' (ד"ה את) כותבים: שלפי טעמו של רבא "את מהימנת וכו'" - אם השני ידוע כנאמן יותר מהראשון, הראשון פטור, ושלפי הדעה המובאת במסכת בבא מציעא הסוברת שהטעם שחייב זהו מפני שיכול לומר לו "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר", והוא דעת אב"י במסכת בב"מ דפליג על רבא וסובר שחייב, מפני שמסירה לאחר ללא רשות היא פשיעה - הראשון חייב גם כשהשני ידוע כנאמן יותר מהראשון.

[אב"י ורבא במסכת בב"מ פליגי אליבא דרבי יוחנן, התוס' בב"מ דף לו: ד"ה את, פוסקים כטעמו של רבא, ומביאים שהרבינו חננאל פוסק כטעמו של אב"י, מיהו לפי הריטב"א ב"חידושים המיוחדים" לב"מ, וכן לפי הרא"ש בב"מ ס"ק ג' סי' ו' – רבא מחייב גם כשמוסר לאדם נאמן, לפי שאין להאמין בשבועה למי שאין לו עסק עמו, וע"ע בזה באמ"ה שם עמ' תריז, ובמש"כ במס' בב"מ פ"ג תשובה ט'].

פוסקים:

בשור"ע (סי' רצא סעי' כו) נפסק: שומר שמסר לשומר, חייב, אפי' אם הוא שומר חנם ומסר לשומר שכר, דאמר ליה, "את מהימן לי בשבועה, היאך לא מהימן לי בשבועה", אפי' אם ידוע לכל מה שהשני טוב וכשר יותר מהראשון, מיהו שומר שמסר לשומר לפני המפקיד ולא מיחה, פטור, לפיכך אם לך כבעלים להפקיד תמיד דבר זה אלל השומר השני, הרי השומר הראשון פטור מלשלם, והוא שלא ימעט שמירתו, אבל אם מיעט שמירתו, כגון שהראשון היה שומר שכר והשני שומר חנם, או שהראשון שאל והשני שומר שכר, פושע הוא הראשון ומשלם, אע"פ שאל או שכר כבעלים, ואם יש עדים ששמר השני כראוי, נפטור שומר ראשון, ואפי' לא היו עדים, וולפי הרמב"ם פ"א משכירות הל' ד', זהו דוקא כשיש עדים שנאנס, אם השומר הראשון ראה ויכול הוא לישבע, הרי זה נשבע ונפטור.

גבית חוב מעבדים ומשוורים שאצל היתומים והלקוחות

נב. האם גובין חוב א' מגלימא דעל כתפיה, ב' מעבדים שאצל יתומים ולקוחות, 1. כשעשה אפותיקי, 2. כשלא עשה, ג' משוורים, ומדוע?

תשובה:

א. מהלווה

גובין אפי' מגלימא דעל כתפיה.

לפי התוס' (ד"ה אפי'): זהו דוקא כשיש לו שנים או בטלית שווה מאה מנה שמלבישים אותו בטלית הראוי לו ולא כרבי עקיבא, אבל אם יש לו טלית אחת שאינה יקרה או כרבי עקיבא אפי' ביקרה - אין גובין מהטלית, משום שמסדרין לבע"ח.

ולפי רבינו תם - הלכה שאין מסדרין לבע"ח, ולכן ממנו גובין בכל מקרה אפי' יש לו טלית אחת שאינה יקרה. [אם גובה גם מנכסים שקנה הלווה אחר שלוה – עיין רמב"ם פי"ח ממלוה ולוה ה"א].

ב. מעבדים שאצל לקוחות או יתומים

למ"ד עבדי במקרקעי - גובין מלקוחות ומיתמי, אפי' בלא אפותיקי.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולמ"ד עבדי כמטלטלי - גובין מהלקוחות רק באם עשאו אפותיקי, הואיל ועבד כשעשאו אפותיקי אית ליה קלא. והגדרת אפותיקי, אופניו ודיניו - עיין א"ת כרך ב' עמ' קל. ערך אפותיקי. בקרקע מצינו חילוק בין אפותיקי מפורש לבסתם לענין אם גובה מלקוחות אפי' יש קרקעות בני חורין, אם חילוק זה ישנו גם בעבדים - עיין אמ"ה עמ' תלה הערה 84, יש ראשונים הסוברים, שמדובר דוקא במילוח בשטר אף שהאפותיקי נעשה בעדים בלא שטר. ויש שכותבים: שאף במילוח על פה גובה מלקוחות, ויש שכותבים: שגובין מן העבדים רק באם עשה אפותיקי בשטר - אמ"ה שם.

בתוס' (ד"ה כגון) מבואר: שיתומים כלקוחות, ובין למ"ד שיעבודא דאורייתא, ובין למ"ד שיעבודא לאו דאורייתא, ולכן רק במילוח בשטר שגובה מלקוחות גובה מיתומים, אבל במילוח על פה שאינו גובה מלקוחות אינו גובה מיתומים, דלא פלוג רבנן, ולפי הרשב"א מסכת ב"ב דף מד. - כשעשה אפותיקי גובין מיתומים, הואיל והמלוה סמך על חפץ זה, דיתומים דינם כהלווה עצמו, ולא אמרינן "לא פלוג רבנן". לפי רש"י בכתובות דף מט: ד"ה מיבעיא, ולפי הרשב"א בתשו' תריח - מתנה כמכר, "דאי לא עביד ליה ניחא לנפשיה לה יהיב ליה מתנה", ולפי התוס' שם ד"ה הוא - אינו כמכר.

עוד כותבים התוס' (ד"ה אנא): שהמחלוקת אם עבדי כמקרקעי או כמטלטלי הוא רק במילתא דרבנן, וא"כ צ"ל שסוגייתנו המחלקת בין למ"ד עבדי כמקרקעי לעבדי כמטלטלין, סוברת "שיעבודא לאו דאורייתא", אבל למ"ד שיעבודא דאורייתא - עבדי לכו"ע כמקרקעי הם, וגובה מהעבדים שאצל לקוחות ויתומים גם בלא שעשאו אפותיקי. [וזהו אחרת מהרי"ף, הפוסק: שאין גובין מן העבדים למרות שפוסק שיעבודא דאורייתא, וכנראה ששיטתו כהיש ראשונים הסוברים, שגם בדאורייתא פליגי אם עבדי כמקרקעי או כמטלטלי, וע"ע באמ"ה עמ' תנג].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' מלוה ולווה הל' ה') ובשו"ע (סי' קיז סעי' ה') נפסק: עשה עבדו אפותיקי, אפי' בסתם, ומכרו, בעל חוב גובה ממנו, מפני שיש לו קול.

ג. שורו אפותיקי ומכרו

אין בע"ח גובה ממנו, הואיל ואין לו קלא, [נחלקו הראשונים אם גובה ממקבל מתנה לפי שאין לו הפסד, וכן נחלקו כשפירש לו מטלטלין אם גובין אף מיתומים - אמ"ה עמ' תלט. התוס' בסוגיין כותבים: - עכ"פ למ"ד שיעבודא לאו דאורייתא - שכל שלא גובה מלקוחות כך לא גובה מיתומי, משמע דכ"ש שאינו גובה ממקבל מתנה, ואילו להלן דף קז: ד"ה לוח, כותב: דאפותיקי גובה ממקבל מתנה כיון, דליכא פסידא כמו בלקוחות - אמ"ה עמ' תמב, עיי"ש].

עבדי כמקרקעי או כמטלטלי

נג. האם עבדי כמקרקעי או כמטלטלי, (א) לגבות חוב מעבדים, (ב) באם פרוזבול חל על עבדים, (ג) לקנות מטלטלין אגב עבד באופן שאין המטלטלין על העבד, (ד) באופן שמונחים על העבד, (ה) באם החזיק קרקעות אם קנה עבדים, (ו) לענין אונאה וצבועה, (ז) כמוכר עיר או צאומר "מטלטלי לפלוני", לענין אם העבדים הם כלולים בלשון זה, [ומה הדין לענין גזילה]? דף יא: יב:

תשובה :

א. לענין לגבות חוב מעבדים

עיין בתשובה הקודמת נושא ב'.

ב. לענין אם פרוזבול חל על עבדים

אין כותבין עליו, [ואפי' למ"ד עבדי כמקרקעי - עיין אמ"ה עמ' תמו הערה 19, ובעמ' תנט].

רש"י מפרש: דפרוזבול חל על הקרקע, משום שלא מחוסרים גובינא, אבל עבדים לא, שהרי מחוסרים גובינא [רש"י בגיטין דף לו. ד"ה אלא על הקרקע, מפרש: שלוח כשאין לו קרקע הוי מילתא דלא שכיחי, ומצינו בכמה מקומות שבמילתא דלא שכיחי לא תקינו רבנן - אמ"ה עמ' תנא הערה 57, 53].

ג. לקנות מטלטלין אגב עבד באופן שאין המטלטלין מונחים על העבד

למ"ד עבדי כמטלטלי - לא קנה, שהרי אין מטלטלין נקנין אגב מטלטלין.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי"ד עבדי במקרקעי אליבא דהדר תנא - קנה.

ואליבא דהתנא השני - לא קנה, כיון דניידי הם ובעינן דומיא דערים מצורות ביהודה דלא ניידי, (מיהו לדידן אפשר לפרש, שטעמו של התנא שלא קנה הוא רק משום דס"ל "עבדי כמטלטלי", ולכ"ע אם עבדי כמקרקעי היה קונה).

לפי התוס' (בסוגיין ד"ה אנא) - קנין "אגב" דרבנן הוא, וקרא אסמכתא בעלמא הוא, ולפי הריטב"א בקידושין דף כו. ד"ה אמר - קנין "אגב" הוא מדאורייתא, והרעק"א בגליון הש"ס הקשה מתוס' לקמן דף קד: ד"ה אגב, ומקידושין דף ה. ד"ה שכן, דס"ל: שהיו דאורייתא, בביאור שיטתם, ובאם היו דאורייתא אף במתנה, וגם כשאינם צבורים, עיין אמ"ה עמ' תנו, תנו, ואם קנין אגב מהני גם כשלא נותן דמי כולן - עיין בקצה"ח סי' רב ס"ק ה', באמ"ה עמ' תס הערה 117, ובעמ' תסב הערה 131. ע"ע ברש"י לקמן דף קיח. ד"ה פרה, ולכאורה משמע שסובר, שקנין אגב מדאורייתא הוא.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' מכירה הל' יב) ובשר"ע (סי' רב סעי' ט') נפסק: המקנה עבדים ומטלטלין כאחד, משך המטלטלין. לא קנה העבדים, החזיק בעבדים, לא קנה המטלטלין.

ד. לקנות מטלטלין המונחים על העבד

1. בעבד שאינו כפות לקנות המטלטלין שעליו בקנין חצר - לא קונה, אפ"ל העבד עומד או יושב, הואיל והוא "חצר מהלכת".

2. כשאינו כפות ומדין קנין "אגב"

לפי מ"ד עבדי במטלטלי - לא קונה, שהרי אין מטלטלין נקנין אגב מטלטלין.

ולפי מ"ד עבדי במקרקעי - הדין יהיה שנוי במחלוקת הברייתות, אם בעינן דומיא דערים מצורות ביהודה "דלא ניידי".

3. כשהעבד כפות - מטלטלין העומדים עליו קונה, ואפ"ל עבדי כמטלטלי.

לפי התוס' (ד"ה והלכתא) - בכפות קונה רק אם הוא גם ישן, מפני שצריך "חצר המשתמרת לדעתו", וכותבים: שכן שיטת רש"י והבה"ג. (שיטת הרמב"ם פ"י ממכירה ה"ב: שבכפות קונה גם אם אינו ישן - אמ"ה עמ' תע, ובהערות 191, 192).

ה. החזיק בקרקעות ורוצה לקנות עבדים

1. כשהעבדים עומדים על הקרקע שהחזיק - לכ"ע קנה.

לפי מ"ד עבדי במקרקעי - קונה בקנין "חזקה", משום שבעבדים דניידי כאשר עומדים בתוכה הרי הם כמו י' שדות בי' מדינות, שהמחזיק באחד מהם קנה את כולם.

ולפי מ"ד עבדי במטלטלי - קונה בקנין "אגב" כשעומדין בתוכה, הואיל ועבדים הם ניידי, והרא"ש סי' יד, כותב: שיכול לקנות גם בחזקה כ"ל, כיון שבמילי דאורייתא עבדים הם כקרקעות.

בתוס' (ד"ה למה לי) מבואר: שאי אפשר לקנות עבדים בקנין חצר, הואיל וסתם עבדים אינם משתמרים לדעתו, אפ"ל עומד בצד שדהו, דהוי כצבי רץ כדרכו, ולפי דבריהם אם החצר משתמרת - קונה מדין "חצר", ונכחו שכתבים בד"ה מוכר. קנין חזקה וחצר לכ"ע היו מדאורייתא. וקנין "אגב" לשיטת התוס' הוא מדרבנן, כנ"ל נושא ג', וא"כ למאי דס"ל שלדברים מן התורה לכ"ע עבדי כמקרקעי, א"כ בנידון דידן - לכ"ע קונה מן התורה או מדין חזקה או מדין חצר באם היא משתמרת, ומבואר בתוס' ד"ה למה, וד"ה שאני מקרקעי, שבג' אופנים המחזיק בי' שדות בי' מדינות לא קנה, א. כשאין דעת אחרת מקנה ב. שלא נתן דמי כולן, ג. לחד לישנא בגמ' בב"ב. בשתי קרקעות שיש בהם שתי תשמישין כחולסית ומצולה, וא"כ ה"ה בנידון דידן, ועיין באמ"ה עמ' תסו הערה 165 באם בעבד בעינן שיתן דמי כולן.

2. אם כשאינם עומדים בתוכה - לא קנה לא בקנין "חזקה", דרק בי' שדות בי' מדינות קונה כי "סדנא דארעא חד הוא", אבל עבדים דניידי כשאינם עומדים בתוכה אינם נקנין, כי אין בהם "סדנא דארעא חד הוא", וכמו כן לא קנאם בקנין "אגב", הואיל ועבדים "דניידי" לא נקנין באגב באם אינם עומדים

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בתוכה.

3. לקנות בהמות העומדים בתוכה או שאינם עומדים בתוכה

לפי תוס' (ד"ה שאני מטלטלי, ע"פ הגמ' בקידושין) - בהמות הואיל ואין להם דעת לא חשיבי מטלטלי דניידי, ונקנין באגב אפי' אין עומדים בתוכה, ולא דמי לעבדים שיש להם דעת.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' מכירה הל' יא) ובשו"ע (סי' רב סעי' ח') נפסק: המקנה עבדים וקרקעות כאחד, החזיק בעבדים, לא קנה הקרקעות, החזיק בקרקעות, לא קנה העבדים, עד שיהיו עומדים בתוך הקרקע, ואע"פ שאמר לו "קנה עבדים על גבי הקרקע", לא קנה עד שיהיו בתוכה, שהעבד מהלך לדעת עצמו, והראב"ד בהשגותיו, כותב: ולמה בעי שיהיו בתוכה, והרי אמר לו "אגב וקני", וכבר אמרו דהיא דאמר ליה אגב לא בעינן צבורין בה, ומה שכתב שהעבד מהלך לדעת עצמו, מה בכך, הא לא בעינן צבורין בה, אלא כי איתא להא מילתא, בדלא אמר לו אגב, ואיכא דקאי כותיה דמטלטלי דנייד לא מהני ליה אגב אלא בעינן צבורין בה, ושמענתא דבבא קמא דעבדים וקרקעות, הכי נמי משמע, אלא דקשיא לן עלה שמענתא דבבא בתרא, מכר לו פרה, מכר לו טלית, מעיד לו עליה, ושמענתא דמאה צאן ומאה חביות דמהני בהו אגב אפי' במטלטלין דניידי, ואע"פ שאינן צבורין בה, (השגת הראב"ד צ"ב מסוגייתנו - אמ"ה עמ' תסו, ובהערה 160, יש שכותב: שבעבד קטן הואיל ואין לו דעת דינו כבהמה שנקנה אגב קרקע אף שאינו עומד בתוכה - אמ"ה עמ' תעב, ובהערה 213).

ו. לענין אונאה ושבועה

תוס' (ד"ה אנא) כותבים: שמצינו בכמה מקומות שהוי כקרקע, ומפרשים: מפני שהוי מילי דאורייתא, ולכו"ע הוי כקרקע מדאורייתא, וזהו לשיטתם בסוגיין, דסברי, שכל פלוגתת האמוראים בסוגיין היא רק למילי דרבנן, ונע"ע במש"כ לקמן פ"ט תשובה יח. יש ראשונים שכותבים: שפלוגתת האמוראים היא אף במילי דאורייתא - אמ"ה עמ' תננ, ובהערה 169.

ז. המוכר עיר או האומר "מטלטלי לפלוני" לענין העבדים

התוס' (ד"ה אנא) כותבים: דאינו תלוי במחלוקת עבדי כמקרקעי, הואיל וזה דבר התלוי בלשון בני אדם, והגמ' בב"ב מסתפקת בזה. ולענין גזילה - עיין מש"כ לקמן פרק ט' תשו' יז נושא ב'.

קרקע אם נקנית אגב קרקע, ועבדים בקנין חצר

נד. האם קרקע נקנית אגב קרקע, [והאם עבדים נקנים בקנין חצר]?

דף יב.

תשובה :

א. קרקע אגב קרקע

לפי תוס' (ד"ה בעינן, ובד"ה למה) - אין קרקע נקנית אגב קרקע, וכו"כ הרשב"א בסוגיין, וצ"ב מהב"י סי' קצה שכותב בשם הרשב"א בתשובה, שקרקע נקנית אגב קרקע - אמ"ה עמ' תסב, ובהערה 128, עיי"ש.

ב. עבדים בקנין חצר

מתוס' (ד"ה מכר לו, ומתוד"ה למה לי) מוכח: שמהני, שהרי כתבו, שעבדים המשתמרים לדעתו נקנין בקנין חצר, אפי' למ"ד עבדי כמקרקעי, ונע"ע באמ"ה עמ' תסט, ובהערות 187, 183.

אם מעשר בהמה, שלמים, ובכור, נחשבים לממון בעלים

נה. האם מעשר בהמה, שלמים, ובכור, נחשבים לממון בעלים או לממון גבוה, ומדוע? דף יב: יג.

תשובה :

לפי רבנן

1. כל הקדשים קלים - ממון גבוה הם.

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בתוס' (ד"ה ומחיים וד"ה ואם) מבואר: שזהו בין מחיים ובין לאחר שחיטה, אפי' בשלא ראויים להקרבה, דהיינו בחוץ לארץ או בזמן הזה, או בעל מום כשהוא חי ועדיין לא פדאוהו, שהרי אסור בגיזה ועבודה.

2. **בכור בעל מום ששחטוהו - בתוס' (ד"ה ואם) מבואר:** שרבנן מודים שהוי ממון בעלים אפי' כשביהמ"ק קיים, שהרי (גד"ע במסכת בכורות דף ג.) מותר להאכילו אפי' לנכרי, משום שאיתקש לצבי ולאייל, ומסתבר שה"ה בשאר פסולי המוקדשין שנפדו - עיין במש"כ לקמן פ"ה תשובה מא].

3. **כשנשחט שלא במקדש - ברש"י ובתוס' (ד"ה תם חי) מבואר:** שאסור בהנאה כדין "שחוטי חוץ". ודין זה הוא גם לריה"ג.

ולפי רבי יוסי הגלילי

א. **בכור שראוי להקרבה,** (דהיינו: תם חי בזמן שביהמ"ק היה קיים)

לפי מסקנת הסוגיא (דף יב.) - מודה רבי יוסי הגלילי שהוי ממון גבוה ואפי' מחיים, הואיל ובכור ממתנות כהונה הוא, ומשולחן גבוה קזכו.

לפי רש"י (ד"ה אבל לאחר) - זהו אפי' בחלק של הבעלים שבו, ושונה מאותם קדשים קלים, (המפורטים לקמן נושא ג' ד') שמחיים הם ממון בעלים אפי' שראויים להקרבה, (נחלקו המפרשים אם האימורין מחיים הוי ממון גבוה - אמ"ה עמ' תעו ובהערות שם, ובעמ' תפט ובעמ' תקיב). ולאחר שחיטה הוי ממון גבוה, דמשולחן גבוה קזכו, (אם גם רבא במסכת תמורה סובר כן - עיין אמ"ה עמ' תפז הערה 78).

ולפי תוס' (ד"ה ומחיים) ולפי רבינו חננאל (בתוד"ה ואם) - בכור וקדשים קלים דינם שווה, שחלק הבעלים הוי ממון בעלים אפי' לאחר שחיטה, וחלק הכהנים ובכור בכלל זה - הוי ממון גבוה אפי' מחיים, ומה שהגמ' בקידושין מחלקת בין מחיים ללאחר שחיטה, זהו לא הוי לפי המסקנא שבסוגיא.

רש"י מפרש: שהגמ' בדף יג. האומרת שבכור ממון בעלים, מדובר בחוץ לארץ, (אולם בגליון תוס' לר"א מסוד). והשיטתו"ק בשם הרא"ש כותבים בשם מהר"ם: דמירי בארץ ישראל, ושהגמ' בדף יג. בלישנא קמא אליבא דרבי יוסי הגלילי סוברת, שבכור ממון בעלים הוי כשאר קדשים קלים, ויכולים למכרו, וחולקת על רבינא בדף יב: הסובר שבכור אף לרבי יוסי הגלילי הוי ממון גבוה - אמ"ה עמ' תקד, ובהערה 67. עוד עיין שם בהערה 90 בשם: שלישנא בתרא - דהיינו רבינא - איזיל שפיר בשיטתו דלעיל דדוקא בחו"ל הוי ממון, ואילו תוס' רבינו פרץ כותב על לישנא בתרא, שצ"ל שתרי רבינא הוו - אמ"ה עמ' תקח].

ב. **בכור חי שלא ראוי להקרבה** (דהיינו בכור בחוץ לארץ או בזמן הזה או בעל מום)

הוי ממון בעלים.

פוסקים :

בשור"ע (יור"ד סי' שו סעי' ו') נפסק: הבכור בזמן הזה, מוכר אותו הכהן אפי' לישראל, תמים חי ובעל מום חי ושחוט, ומקדש בו את האשה, שהוא בשאר ממון, וכו', ובסי' שז סעי' ג, נפסק: צריך הכהן לשהותו ולגדלו לעולם עד שיפול בו מום, ויכול למכרו אפי' לישראל אע"פ שהוא תמים, ובאהע"ז סי' כח סעי' כג, נפסק: בכור בזמן הזה, אם קדשו בו בעלים, הוי ספק מקודשת. (הרא"ש סי' טו, כותב: דהואיל ויש מחלוקת ראשונים אם להלכה פוסקים כרבנן או כרבי יוסי הגלילי. הוי ספק לדינא אם מקדשים בזה אשה, הגר"א באהע"ז ס"ק סא, כותב: שהעיקר כמו שכתוב ב"יור"ד שאפשר לקדש בו אשה, ועיין אמ"ה עמ' תצו-תקג].

ג. **מעשר בהמה**

לפי בן עזאי ואבא יוסי בן דוסתאי - גם רבי יוסי הגלילי ס"ל דהוי ממון גבוה, דכתיב, "לא יגאל", (ובפשטות ת"ק דהברייתא הוא רבי יוסי הגלילי, ובן עזאי ואבא יוסי בן דוסתאי באו לפרש את דבריו, עיין רש"י ד"ה מתנות, ותוד"ה ומחיים, ואין כאן דעה ג' דבן עזאי - אמ"ה עמ' תקו, תקז).

ד. **שלמים** (ותודה)

לפי לישנא קמא - לת"ק אליבא דבן עזאי הוי ממון בעלים, (ולמדיים זאת מ"ומעלה מעל בד" ששקדשים קלים הן ממון. אם יש חילוק בין מחיים ללאחר שחיטה, בין חלק הבעלים לחלק הכהנים - עיין לעיל נושא א'), לאבא יוסי בן דוסתאי בדעת בן עזאי הוי ממון גבוה כמעשר בהמה,

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי לישנא בתרא [היינו, רבינא] - גם לאבא יוסי בן דוסתאי בדעת בן עזאי הוי ממון בעלים, ויש מפרשים: שללישנא בתרא - ת"ק ואבא יוסי בן דוסתאי לא פליגי לדינא בדעת בן עזאי, ושניהם סוברים שרבי יוסי הגלילי ממעט רק מעשר, ויש מפרשים אחרת - אמ"ה עמ' תקז, תקט, עיי"ש].

זכות מכירת קדשים קלים

נו. האם מותר למכור קדשים קלים, ומדוע?

דף יב: יג.

תשובה:

לפי רבנן

אסור למכור בין תם ובין בעל מום, בין אם ראוי להקרבה ובין אם לא ראוי להקרבה, שהרי ממון גבוה הוא.

לפי רבי יוסי הגלילי

א. מעשר בהמה

אסור למכור לא חי ולא שחוט, לא תם ולא בעל מום, שנאמר "לא יגאל". [וע"ע בגמ' בבכורות לא: ובאמ"ה לקמן כר"ך ב', עמ' תתקטו, הערה 6. רש"י בחולין דף קלז. ד"ה בקדושה, ס"ל שהמעשר ממון בעלים הוא ומקדשין בו את האשה, ואע"פ שנאמר בו "לא ימכר ולא יגאל" - אמ"ה עמ' תקז].

ב. בכור

1. כשלא ראוי להקרבה, דהיינו בזמן הזה או בחוץ לארץ - מוכרין אותו [הכהנים לכהן - רש"י], תם חי, ובעל מום חי ושחוט, דכתיב "לא תפדה".

2. כשראוי להקרבה, דהיינו תם בזמן הבית - אסור למכור אותו.

לפי רש"י [הנ"ל בתשובה הקודמת בדעת ריה"ג נושא א'] - אפי' מחיים ואפי' את חלק הבעלים, הואיל ובכור "מתנות כהונה" הוא ומשולחן גבוה קזכו, [רש"י בתמורה דף ז: ד"ה מוכרין פירש: בכור שזוהו בזמן הבית אין מוכרין אותו, מפני שבזמן קדשים הוא - אמ"ה עמ' תעה].

ולפי התוס' [הנ"ל בתשובה הקודמת נושא ד'] - חלק הבעלים אף לאחר שחיטה ממון בעלים הוא לקדש אשה ולכל דבר, ומה שאסור למכור הוא רק לכהנים בחלקם ואפי' מחיים, [אם שחט בביהמ"ק פשיטא שחלק הכהנים אינו נמכר, שהרי אפי' לחלק קרבן כנגד קרבן אסור כ"ש למכור - שיטמ"ק בשם הרא"ש, אמ"ה עמ' תפט].

3. תמימים שנשחטו מחוץ למקדש - ברש"י [ד"ה תם חי] מבואר: שטעון קבורה, ואסור בהנאה גם לבעלים כדין שחוטי חוץ.

ג. שלמים ותודה

לפי התנאים הסוברים שממון בעלים הוא, [ומובאים בתשובה הקודמת נושא ד', ותלוי במחלוקת רש"י ותוס' המובאים שם בנושא א', דלרש"י - רק "מחיים" הוי ממון בעלים אפי' החלק של הכהן, ולתוס' - רק "חלק הבעלים" הוי ממון בעלים אפי' לאחר שחיטה] - יכול למכור.

לפי הסוברים שלא הוי ממון בעלים - אינו יכול למכור.

דין שור שננח ואח"כ הקדישוהו או הפקירוהו - עיין מש"כ לקמן פ"ד תשו' מא.

קבלת שמירת נזקין ע"י ד' שומרים

נז. השואל שור מחבירו והזיקה ברשותו, את בהמת אחרים או של השואל או של המשאיל, האם השואל או המשאיל חייבים בנזקים, ומדוע?

דף יג: יד.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאילן לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. כשהשור של המשאיל הזיק לשורו של אחר

1. **אם באופן שהשואל קיבל על עצמו שמירת נזקין**, [דהיינו שלא יזיק אחרים – רש"י ד"ה ולא] - השואל חייב, תם חצי נזק ומועד נזק שלם.

2. **אם השואל לא קיבל עליו שמירת נזקין** - השואל פטור.

מתוס' (ד"ה ולא) משמע: שהמשאיל חייב, תם חצי נזק ומועד נזק שלם.

3. **אם בסתמא** - מלשון הגמ' "ה"ק אם קיבל עליו שמירת נזקין חייב", משמע שבסתמא השואל פטור, [וכן דעת הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם, אבל לפי המגיד משנה ברמב"ם, ולפי הרשב"א לקמן דף מה, ולפי הרא"ש לקמן פרק ה' סי' ד' – אין צריך קבלה מיוחדת לשומר, ולכן בסתמא הוא מקבלה גם לשומר שלא יזיק. הגמ' לקמן דף מה, אומרת: שאם מסרו לשומר חיינם שהכיר שהשור נגזן, וקיבל עליו שמירת נזקין, הזיק חייב הוזק פטור. אם זהו גם בשואל – עיין מש"כ לקמן פרק ד' תשר' מה נושא ד', ובפרק ו' תשר' יב נושא א'].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' י') נפסק: שומר שקבל עליו שמירת גוף הבהמה בלבד אבל לא שמירת נזקה והזיקה, פטור מלשלם והבעלים חייבין לעולם, קבל שמירת נזקה והזיקה, חייב השומר, ואם הוזקה, פטור, והבעלים עושין דין עם המזיק. והראב"ד בהשגותיו, כותב: אף זה אינו מחזור, דמתחזי מגמרא דמסתמא לא מקבל עליה שמירת נזקה שהיא מזקת, דאמרין בפרק קמא, אם קבל עליו שמירת נזקין ביום, חייב, ואפשר דאיהו נמי הכי קאמר, שלא פירש שמירת נזקה, ובס' שצו סעי' ח', נפסק: מסר לאחד מארבעה שומרים, מסתמא קבל עליו שלא יזיק ושלא יזוק, והני מילי בשור סתם, אבל אם מכיר בו שהוא נגזן, בסתמא אינו מקבל עליו אלא שלא יזיק אבל לא שלא יזוק.

ב. כשהשור של המשאיל הזיק לשורו של השואל

1. **בסתמא** - המשאיל פטור, דיכול לומר לו "אם היה מזיק שור דעלמא בעיית שלומי, עכשיו שהזיק את שלך פשיטא שאני לא צריך לשלם".

2. **אם השואל קיבל רק שמירת גופו** [שלא יזיקנו אחר], **בלא שמירת נזקין** [את האחרים] - המשאיל חייב מדין מזיק, תם משלם חצי נזק, ומועד נזק שלם, [ועיין תוד"ה ולא].

ג. כשהשור של השואל הזיק לשורו של המשאיל

1. **אם בסתמא** - השואל חייב בכל הנזק, [וי"ל מדין "מזיק", וי"ל מדין "שואל", עיין בספר "הים התלמוד", במפרשי הים, ובאמ"ה עמ' תקמג].

2. **אם קיבל על עצמו שמירת נזקין** [אם יזיק] **ולא שמירת גופו** [אם יזק] - בתוס' (ד"ה כגון) מבואר: שתם משלם חצי נזק, ומועד נזק שלם, [וע"ע במש"כ לקמן פרק ד', תשובה מה נושא ד', ובפרק ו', תשובה יב].

נזקי שן ורגל וקרן שהזיקו בחצר השותפין

נח. **האם חייבים בנזקי שן ורגל וקרן שהזיקו בחצר השותפין, ומדוע?** **דף יג: יד.**

תשובה :

א. בחצר המיוחדת לזה ולזה בין לפירות ובין לשוורים

דינו כברשות הרבים שפטורים על נזקי שן ורגל, וחייבים על נזקי קרן.

ב. חצר המיוחדת לזה ולזה לפירות ואינה מיוחדת לשוורים

1. **על נזקי קרן** - דינו כברשות הרבים.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאילן לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. על נזקי שן ורגל

לפי רבי אלעזר - פטור, כדין רשות הרבים, הואיל ויש לשניהם רשות להכניס פירות.

הגמ' מסתפקת: אם רב חסדא חולק וס"ל, שחייב על שן ורגל כדין רשות היחיד, הואיל ואינה מיוחדת לשוורים, [עיין לקמן דף טז. תוד"ה כולה רבי טרפון].

ג. כשמיחדת לאחד לפירות, ולזה ולזה לשוורים

1. על נזקי קרן - דינו כברשות הרבים, שהרי הכניס שורו ברשות.

2. על נזקי שן ורגל

לפי גירסת רש"י (ד"ה ולגבי קרן) - דינו כברשות היחיד, שהרי לגבי פירות החצר חייב רק לניזק.

ואילו לפי גירסת ר"ת (בתוד"ה לא לזה) - הוי כרשות הרבים.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"א מהל' נזקי ממון הל' ט') ובשור"ע (סי' שפט סעי' יג) נפסק: וכן אם היתה מיוחדת לבהמה לשניהן, והיה רשות לאחד מהן בלבד להכניס לה פירות, והזיקה פירותיו, חייב אף על השן ועל הרגל.

נזקי שן ורגל וקרן שהזיקו ברשות היחיד שאינה של הניזק

נט. האם חייבים בנזקי שן ורגל שהזיקו ברשות היחיד שאינה של הניזק, בפונדק, ובבקעה, ומדוע? דף יד.

תשובה:

1. ברשות היחיד שאינה של הניזק - פטורים, דבעינן "וביער בשדה אחר" וליכא. [בירושלמי איכא בזה פלוגתא - עיין רא"ש סי' יז].

2. שבפונדק - חייבים, דמיוחד לסוחרים השוכרים ולפרקמטיא שלהם ולא לשוורים.

3. בבקעה - פטורים, דסתם בקעה רועים שם שוורים.

אופן קניית שטרות

ס. האם שטרות נקנין בקנין כסף או במסירה וכשטר או בחליפין? דף יד:

תשובה:

לפי גירסת רש"י (ד"ה עבד) - שטרות נקנים בכסף. [מלבד מה שנקנין במסירה ובשטר הכתוב בתוס'].

ולפי גירסת תוס' (ד"ה עבדים) - אינם נקנים בכסף, אלא רק במסירה ובשטר.

תוס' מסתפקים: אם יכולים ליקנות שטר בחליפין, ונע"ע בתומים סי' סו ס"ק א' מש"כ בזה].

סא. אלו דינים אנו לומדים מהמשנה "שווה כסף, בפני ביי"ד", על פי עדים? דף יד:

תשובה:

1. מ"שווה כסף" אנו למדים שאין ביי"ד נזקקין לנכסי יתומים, אלא רק לנכסים שיש להם אחריות, ורק אם קדם הניזק ותפס מטלטלין בחיי המזיק - ביי"ד גובין לו מהם.

בתוס' (ד"ה ביתמי) מביאר: שנזקקין לנכסים שיש להם אחריות רק למ"ד שיעבודא דאורייתא, וכן למ"ד שיעבודא לאו דאורייתא ומילואה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא - שיטמ"ק, אבל למ"ד שיעבודא לאו דאורייתא, ומילואה על פה לא גבי מירושין, ומילואה הכתובה בתורה לאו כשטר דמיא, צ"ל שבי"ד גובין דוקא אם כבר עמד בדין, אבל אם לא עמד בדין, אין נזקקין לנכסי יתומים, אפי' מנכסים שיש להם אחריות.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' נזקי ממון הל' יא) נפסק: מת המזיק קודם שישלם, אין בית דין נזקקין למטלטלין של יתומים אלא לקרקע, וגובין לניזק מן הזיבורית, מפני שהניזק נעשה כבעל חוב והמטלטלין אינן משועבדין לבעל חוב, ואם תפס הניזק המטלטלין בחיי המזיק, גובין לו מהן אחר מותו, ובהל' יב, נפסק: כבר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין, ופשטה תקנה זו בכל בתי דינין, לפיכך מגבין הנזקין מן המטלטלין של יתומים.

2. **מ"בפני בי"ד" אנו למדים, שדוקא בי"ד מומחין יכולים לדון דיני קנסות ולא בי"ד של הדיוטות.**

3. **מ"על פי עדים", למדים: למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, קמ"ל דין זה שפטור, ולמ"ד חייב קמ"ל שיהיו העדים בני חורין ובני ברית.**

אם אשה כשרה לדון

סב. האם אשה כשרה לדון, והאם לזכר עיטוי וכפייה אפסר לעשותם ע"י זי"ד שאינו מומחה, ומניין למדים זאת?
דף טו.

תשובה :

בתוס' (ד"ה אשר) מבואר: שאשה כשרה לדון אף שפסולה להעיד, שנאמר "לפניהם" הוזה הכתוב אשה לאיש, וכל דבר עישוי וכפייה צריך להיעשות רק ע"י בי"ד מומחין, שנאמר "לפניהם" ולא לפני בי"ד של הדיוטות, [הרשב"א בסוגיין, והתוס' במס' נדה דף נ. ד"ה כל הכשר, ובגיטין דף פח. ד"ה ולא, כתבים שני תירוצים אם אשה כשרה לדון, ושבידושלמי איתא שפסולה].

פלגא נזקא ממונא או קנסא

סב/1. מהו גדר תשלומי חצי נזק דקרו, ומדוע?
דף טו. טו.

תשובה :

לפי רב פפא - ממונא הוא, דסתם שוורים אינם בחזקת שימור, ודרכם להזיק.

ולפי רב הונא בריה דרב יהושע - קנסא הוא, דסתם שוורים בחזקת שימור הן, ואנוס הוא, והתורה קנסתו, כדי שישמרנו, ואינו משלם על פי עצמו. ונע"ע בא"ת כרך טז ערך חצי נזק, עמ' תקלז-תקמא.

משונה

סג. כלב שאכל תרנגולים או כבשים, (א) האם משלם, וכמה, (ב) האם גובין זאת בבבל, ומדוע?
דף טו.

תשובה :

א. כשאכל תרנגולים

1. **אם קטנים - משלם נזק שלם מדין שון, הואיל ואורחיה הוא.**

מ"רש"י (ד"ה ברברבי) משמע: שה"ה כשאכל כבשים קטנים, וכן משמע בתוד"ה והשתא, אולם הר"ף והרמב"ם מפרשים: שאכילת כבשים קטנים נחשב לשינוי ומשלם חצי נזק, שורש מחלוקתם - עיין שלטי גיבורים.

2. **כשאכל תרנגולים או כבשים גדולים - תם משלם חצי נזק, ומועד נזק שלם, הואיל ומשונה הוא, והרא"ש בפ"ב סי' ג', כותב: שהמשונה הוא רק בהריגה, אבל על האכילה הוי שון, וכן נפסק בשו"ע המובא בהמשך, והרא"ש מביא שלפי רש"י - גם על האכילה משלם חצי נזק, וכן נפסק ברמב"ם המובא בהמשך, וכן כותב הי"ש פ"ב סי' ט"ו.**

בתוס' (ד"ה והשתא) מבואר: שזהו רק למ"ד פלגא נזקא קנסא, אבל למ"ד פלגא נזקא ממונא, משונה פטור, [אפי' בארץ ישראל, דאינו דומה לקרו, דסתם שוורים לאו בחזקת שימור, ומשונה אינו דרכו בכך.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ב. לענין גבייתו בבבל

הגמ' אומרת: שמשונה וחצי נזק של קרן דמגבינן ליה, היינו רק בארץ ישראל, אבל בבבל לא מגבינן ליה, הואיל וקנס הוא, ואין דנין דיני קנסות בבבל, ורק אם תפס הניזק - לא מוציאין ממנו, וכן יש אפשרות לניזק לתבוע את המזיק בבי"ד שבארץ ישראל.

לפי ר"ת (בתוד"ה ואי) - מהני תפיסה רק את המזיק עצמו, דהיינו את הכלב או החתול עצמו, ורק אם לקחו בשעת ההיזק, וקודם שבא ליד בעלים - אמ"ה עמ' תרטו, אבל אם תפס דבר אחר, מפקינן מיניה.

[רש"י לקמן לו: ד"ה ההוא דתקע. הרא"ש ועוד ראשונים ס"ל: שיכול לתפוס גם דברים אחרים, ואם תפס יותר מכדי נזק, בי"ד שמין לו דמי נזק ומוציאין מידו את המותר. הרמ"ה סובר: שתפיסה בספיקות תקנת חכמים היא, הרא"ש מביאו וחולק עליו וסובר, שזהו מעיקר הדין, מכח "עביד איניש דיניה לנפשיה", ומביא שלפי הראב"ד - מודה בקנס פטור אף בזמן הזה שאין דנים דיני קנסות, ושלפי הרמב"ן - לא היה הודאה אלא רק אם מודה בבי"ד, וכיון שלא דנים דיני קנסות, הוי כמודה מחוץ לבי"ד שלא נחשב להודאה, וע"ע באמ"ה עמ' תריא-תריז, ובא"ת כרך ז', ערך דיני קנסות, עמ' שנו, ובכרך טז, ערך חצי נזק, עמ' תקמא-תקמג].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מהל' סנהדרין הל' יז) ובשו"ע (סי' א' סעי' ה') נפסק: אנ"פ שדיינים שאינם סמוכים בא"י אינן מגבינן קנסות, מנדין אותו עד שיפייס לבעל דינו, וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו, מתירין לו, בין נתפייס בעל דינו בין לא נתפייס, וכן אם תפס הניזק שיעור מה שראוי לו ליטול, אין מוציאין מידו, ואם יאמר הניזק "שומי לי נזקי שאדע עד כמה אתפוס", אין שומעין לו, אלא אם כבר תפס שומי לו ואומרים לו "כך וכך תמזיק וכך כך תחזיר", וכל זה דוקא בקנסות הכתובים, אבל קנסות שצאים חכמים לקנסו מעלמן על תקנתן, גובין בכל מקום, וכמו שיתבאר בס"י ב'.

הבהמה מועדת למעך את הכלים

סד. האם בהמה מועדת למעך את הכלים?

דף טז.

תשובה :

1. מן הצד - מועדת למעך כל דבר.

2. מתחתיה

לפי הלשון הראשון בגמ' - מועדת למעך רק פכין קטנים אבל לא גדולים.

ולפי הלשון השני - מועדת אפי' לפכין קטנים. [נחלקו המפרשים: אם הלשון השלישי שבגמ', ס"ל כלשון א', או כלשון ב'. לפי הרי"ף והרא"ש ס"י כא - להלכה אין חילוק בין פכין קטנים לפכין גדולים, ולפי הרבינו חננאל והרמב"ם - יש חילוק].

פוסקים :

בשו"ע (סי' שפט סעי' ז') נפסק: הבהמה, יש מי שאומר שהיא מועדת מתחלתה לרבוץ על פכים קטנים ולמעך אותם, ויש חולקין עליו. [והגר"א ס"ק יד, נוטה לפסוק כהדעה השניה שאין הבדל].

חיה שטרפה בהמה ברשות הרבים

סה. חיה שטרפה בהמה ברשות הרבים, האם משלם, כמה, ומדוע?

דף טז:

תשובה :

1. זאב שטרף - פטור משלם, כדין שן, הואיל ואורחיה לטרוף, ושן ברשות הרבים פטור.

2. אריה שטרף [ואכל] - חייב, [זהו מימרא של שמואל].

לפי תוס' (ד"ה והנחש) - תם משלם חצי נזק, הואיל ולא אורחיה לטרוף, [ואולם רש"י במשנתנו ד"ה הרי אלו מועדין, מפרש: שמועדין הן גם לענין נשיכה ולכל הנזקין, לשלם נזק שלם, וכ"פ הרמב"ם בפ"א מהלכות נז"מ ה"ו, בביאור שיטתם, עיין אמ"ה עמ' תרלב ובהערה 166].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

3. **אריה שטרף להניח** [ואז"כ אכז] - פטור מלשלם, הואיל ואורחיה הוא, והוי ליה שון, ושן ברשות הרבים פטור.

4. **זאב והאריה בני תרבות שהזיקו**

לפי ת"ק - הרי אלו מועדין. תוס' (ד"ה הרי אלו מועדין) סוברים: שהם מועדין רק לדברים שאורחיהו להזיק ופטורים ברשות הרבים, אבל במידי דלאו אורחיה, חייבים רק חצי נזק כדין קרן, [אבל רש"י והרמב"ם חולקים כנ"ל].

ולפי רבי אלעזר - אינם מועדים, דהיינו שתם משלם חצי נזק, ומועד משלם נזק שלם.

בתוס' (ד"ה כי) מבואר: 1. אריה בן תרבות מועד משלם נזק שלם מדין "קרן", דהיינו אפי' ברה"ר.
2. זאב [בן תרבות] מועד - חוזר לקדמותו להחשב "שן" שברשות הרבים פטור.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"א מהל' נזקי ממון הל' ו') ובשו"ע (סי' שפט סעי' ח') נפסק: חמישה מיני חיה מועדים מתחילת ברייתן להזיק, אפי' אם הם בני תרבות, לפיכך אם הזיקו או המיתו בנגיחה או בנשיכה ודריסה וכיוצא בהם, חייב נזק שלם, ואלו הם, הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס, וכן הנחש שנשך הרי זה מועד, ואפי' היה בן תרבות, וי"א לוקא נתק מועד לכל מיני חיה, אבל האחרים אינן מועדין אלא מה שקרן כק, כגון חיה ללכוד ואלו לטרוף, אבל לא איפכא, שטרפה בהמה ואכלתה או שאכלה בשר חי, אורחא היא, ומשלם נזק שלם.

אריה, זאב, ונחש בני תרבות, לענין תשלומי נזקין, ולענין לזכות בהם או להרגם

סו. אריה, זאב, ונחש בני תרבות, הקשורים ושאינם קשורים, מה דינם (א) לענין נזקין, (ב) ולענין לזכות בהם או להרגם?
דף טז:

תשובה:

לפי היוצא מסוגייתנו - הנחש לכו"ע מועד לעולם אפי' הוא בן תרבות, ומשלם נזק שלם, ושנחלקו ת"ק ורבי אלעזר בדין שאר חיות בני תרבות באם הם גם מועדין, מחלוקתם מובאת בתשו' קודמת. ולא איתפריש בסוגיין אם יש חילוק בין קשורים לשאינם קשורים.

תוס' (ד"ה רבי אלעזר) כותבים:

1. שגורסים בסוגיין רבי "אלעזר", וס"ל ששאר חיות בני תרבות אינם מועדים, אבל בסנהדרין הגירסא רבי "אליעזר", וסובר: שנחש וכל החיות כל הקודם להורגם זכה, דאין להם תרבות ואין להם בעלים, [לפי ת"ק שם - כל החיות ואפי' נחש יש להם תרבות ויש להם בעלים, ולפי ר"ע שם - נחש אין תרבות ואין בעלים אבל לשאר חיות יש תרבות].

2. לפי רבי יוחנן (בסנהדרין שם) - רבי אליעזר בסנהדרין מחמיר אף לפני שהמיתו, ולפי ריש לקיש שם - רבי אליעזר מחמיר רק אם המיתו אבל לפני שהמיתו ואפי' נחש, יש להם בעלים ויש להם תרבות.

לפי התירוץ הראשון בתוס' (בסוגיין שם) בביאור שיטת ריש לקיש (שם) - קודם שהמיתו אם הם קשורים לכו"ע בני תרבות הם, ושהמחלוקת התנאים בסנהדרין בדין שאר חיות ונחש היא כשגידלם בבית ובקשורים והמיתו, והמחלוקת בסוגיין באינם קשורים, ולכן הנחש [קשור] לכו"ע הוי מועד. [ולפי"ו] לרבי יוחנן המחלוקת בסנהדרין היא גם קודם שהמיתו. ויכול הוא לפרש שרבי עקיבא בסנהדרין כרבי אלעזר בסוגיין, ורבי אליעזר שם כת"ק בסוגיין, וע"ע לקמן פרק ז' תשו' פג נושא ז' דין 4].

ולפי תירוץ השני של התוס' - אין הבדל בין קשורים לשאינם קשורים, ובסוגיין מדובר קודם שהמיתו ורק לענין נזקין, ושלא איתפריש לענין כשהמיתו, ואילו בסוגיין בסנהדרין מדובר אחר שהרגו לענין לחייבם מיתה אף אם נחשבים בני תרבות.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פרק שני

כיצד הרגל

התשלומין בצרורות של רגל

א. צרורות של רגל כמה משלם, מדין מה, ומדוע? דף יז:

תשובה:

לפי סומבוס - משלם נזק שלם, דקסבר כוחו כגופו דמי.

ולפי רבנן - משלם חצי נזק, אף שכוחו כגופו, הואיל וחצי נזק דצרורות הלכתא גמירי לה. [רש"י לעיל דף ג. מפרש: שהלכתא למשה מסיני "שממותא" הוא ולא קנס, והתוס' שם. מפרשים: הלכתא גמירי ליה "שמשלם חצי נזק", ועיין במש"כ לעיל פ"א תשובות יב, ג].

פרטים נוספים בדיני צרורות - עיין לקמן תשובה ד'.

בתר מעיקרא או בתר תבר מנא

ב. זרק כלי מראש הגג או זרק אבן על כלי, ובא אחר ושברו קודם שנה, מי חייב, ומדוע? דף יז:

תשובה:

א. בזרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל [דין זה באופן שהיו תחת הכלי כרים וכסתות - עיין לקמן תשובה לד]

לפי רבא - הוי ספק אם אזלינן בתר מעיקרא והזורק חייב או בתר תבר מנא, [פ"י האם מייחסים את תוצאת השבירה לשענת מעשה הזריקה או לשענת השבירה].

ולפי רבה - "פטור" ואין ספק, דאמרינן מנא תבירא תבר.

לפי רש"י (ד"ה פטור) - הכוונה שרק המשברו פטור אבל הזורק חייב, דפשיטא ליה שבתר מעיקרא אזלינן, דכיון שסופו לישר כשינוח כמי ששבור הוא דמי, אבל אם היינו אומרים "בתר תבר מנא אזלינן" השני היה חייב. [לפי הראב"ד - אף שלרבה פשיטא שבתר מעיקרא אזלינן, מ"מ כ"ש הוא שהראשון פטור, שאנ"פ שאמדהו לישר שמא לא היה נשבר, ושני פטור, דכיון שאמדהו לישר אמרינן "מנא תבירא תבר", ולפי הרמב"ן במלחמות בסוף הפרק - לרבה גם הראשון פטור, דפשוט לו שבתר סוף אזלינן, משום שהכלי עדיין בפועל לא נשבר, והשני פטור - אפי' לרבא - משום שאין דמים לכלי, מאחר שסופו לישר - אמ"ה עמ' תרעא, ובהערה 90, וע"ע א"ת כרך ד' ערך בתר מעיקרא עמ' כט, ובכרך ו' ערך גרמא עמ' תפסו].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' יב) נפסק: הזורק כלי מראש הגג לארץ ולא היה תחתיו כלים, וקדם אחר ושברו במקל כשהוא באויר קודם שיגיע לארץ, הרי זה האחר פטור, שלא שבר אלא כלי שסופו להשבר מיד בודאי, ונמצא כשובר כלי שבור, ואין זה כגורם, וכן כל כיוצא בזה פטור. [והש"ע סי' שפח סעי' ד', מוסיף: שהזורק חייב]. וברמ"א סי' שצ סעי' ה', נפסק: לרסה על הכלי ולא נשבר נתגלגל למקום אחר ונשבר קם, משלם נזק קלס. [וע"ע בא"ת שם].

ב. בזורק אבן או חץ על כלי

לפי תוס' (ד"ה זרק) - לכו"ע "בתר תבר מנא אזלינן", והשובר חייב.

[בביאור החילוק, עיין אמ"ה עמ' תרעז-תרעה, לפי הקצה"ח סי' שצ ס"ק א' - הרא"ש חולק על התוס', וסובר: שדין זורק חץ כדין זורק

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

כלי, ולפי ר' שמעון שקופ בחידושי סי' יח – גם הרא"ש סובר כהתוס', מיהו תלמיד הרשב"א חולק בהדיא על התוס'.

תרנגולין המחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי

ג. מה הדין בתרנגולין שהיו מחטטין בחבל דלי, ונפסק החבל ונשבר הדלי, ומה הדין כשניתז ממנו שבר ונפל ממנו על כלי אחר ושברו, כמה משלם על החבל, כמה על הדלי הראשון, וכמה על הדלי השני, ומדוע?
דף יז: יח.

תשובה:

א. על החבל

- 1. כשהחבל חזק, בלא שדבוק בו עיסה - חייבים חצי נזק, הואיל ומשונה הוא.**
- 2. כשדבוק בחבל עיסה - ברה"י חייבים נזק שלם, דכיון דאורחיה למיכל העיסה אורחיה לקרוע את החבל. [וכדלקמן דף יט: ועיין במש"כ לקמן תשרי יא דין 2].**
- 3. בחבל גרוע וישן ובלוי - בתוס' (ד"ה והא) מביאר: שברה"י חייב נזק שלם אף בלא שיש בו בצק, הואיל והוי אורחיה ליפסק במציצה מועטת שמחטטין למצוץ המים כדרכן. ואם "קאזיל מיניה מיניה" – עיין מש"כ בזה הרא"ש סוף סי' א' בשם הראב"ד, הובא לקמן סוף נושא ג'.**

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' יד) נפסק: היו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי, משלמין נזק שלם, והוא שמתנגלגל הדלי מחמתן עד שנפל ונשבר, אם היה על החבל אוכל ובעת אכילתו פסקוהו, משלם גם על החבל נזק שלם. והראב"ד בהשגותיו, כותב: לא נהיר ולא בהיר ולא צהיר, דהא דמקשינן בגמרא, והא חבל משונה הוא, אגופה דברייתא קא מקשי.

ב. על הדלי באופן שהיה בצק דבוק בחבל [דאורחיה הוא לחטט]

- 1. לענין לחייבו על הדלי הראשון באופן שלא אזיל מיניה מיניה, [דהיינו שלא דחף את הדלי הראשון בגופן] - הדין תלוי בנידון שבתשובה הקודמת, שאם אזלינן בתר מעיקרא, וגופו הוא משלם נזק שלם מדין "רגל", ואם בתר תבר מנא צרורות הם ומשלם חצי נזק.**

[הרשב"א כותב: שיתכן והרי"ף ס"ל, דכל שאינו נגע בכלי אלא שמחטט בחבל שמאוס בבצק, אי אפשר שישלם נזק שלם על הדלי, דכל שאינו פועל בגופו אינו אלא כצורות - אמ"ה עמ' תרפו, ובהערה 22, עיי"ש].

- 2. לחייב על הדלי השני - הדין תלוי בספקו של רב אשי אם לפי סומכוס נאמרה הלכה למשה מסיני של צרורות ומעמידו בכח כוחו לחייב חצי נזק, או לא גמיר הלכה כלל ומשלם נזק שלם, [לפי התוס' לקמן דף כב, ד"ה ורבי - ספיקו של רב אשי הוא גם לרבנן, האם דינו כהדלי הראשון או פטור לגמרי, ולפי הרא"ש סי' ב', פשיטא שלרבנן ככוחו היו ודינו כהדלי הראשון ההלכה בזה - עיין בנושא הבא בהערה לדין 2, ובתשרי הבאה נושא ד'.**

- 3. כשהתרנגול קאזיל מיניה מיניה, פי' שדחף את הדלי הראשון בגופו עד שנשבר - על הראשון משלם נזק שלם, דגופו הוא, ועל השני - הוי צרורות שלפי סומכוס משלם נזק שלם, ולפי רבנן חצי נזק.**

ג. על הדלי באופן שלא היה בצק דבוק בחבל [דלאו אורחיה הוא לחטט]

- 1. לענין הדלי הראשון, [בלא שדחף את הדלי מיניה מיניה]**

לפי רבנן דסומכוס - הדין תלוי בספקו של רב אשי, באם יש שינוי לצרורות משלם רבע נזק, ובאם אין שינוי משלם חצי נזק. ולפי סומכוס - עיין בהערה הבאה.

2. על הדלי השני

לפי התוס' (לקמן דף כב, ד"ה ורבי) - הדין תלוי בספקו של רב אשי, שאם כוח כוחו דמי, דינו כהדלי הראשון ואם לאו ככוחו דמי, פטור לגמרי, דסברי שהספק של רב אשי "כח כוחו" הוא גם לדעת רבנן, ולפי הרא"ש בסי' ב', אליבא דרבנן - פשיטא שכוחו הוא ומשלם כהדלי הראשון. ולפי סומכוס, על הדלי הראשון

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

– משלם חצי נזק מדין קרן, ועל הדלי השני – תלוי בספקו של רב אשי, שאם אמרינן כוח כוחו דמי או שאמרינן אין שינוי לצרורות לרביע נזק משלם חצי נזק, ואם לאו ככוחו דמי יש שינוי – משלם רבע נזק. הרי"ף פוסק: דקאזיל מיניה מיניה, וגם פוסק כרבה, ותמוה עליו, שהרי לפי רבה דס"ל, בתר מעיקרא אזלינן אין צריך לתרץ "דקאזיל מיניה מיניה", הרמב"ן תירץ: ד"ל שרבה ס"ל בתר תבר מנא אזלינן, וכנ"ל תשו' קודמת נושא א', הרא"ש ש' א', בשם הראב"ד, כותב: שיתכן והרי"ף ס"ל, שאם קאזיל מיניה מיניה – חייב נזק שלם על הדלי הראשון, אף אם לא היה דבוק בצק בחבל, שהרי לגבי הדלי אינו משונה, א"נ גם על החבל משלם נזק שלם, דכיון דאורחיה לשתות אורחיה נמי למיחטט, והרשב"א תירץ באופן אחר – עיין לעיל נושא ב', השלטי גיבורים כותב: שהרמב"ם כשיטת הרי"ף, וע"ע ביש"ש סי' ג'.

דיני צרורות

ד. האם צרורות א) משלם מגופו או מהעליה, ב) כמה משלם באם היו הצרורות ע"י שינוי, ג) האם יש העדאה לצרורות, ד) מה הדין בכוח כוחו, ומדוע: דף יח. – יט.

תשובה:

א. מגופו או מהעליה

1. בצרורות ע"י ביעוט, דהיינו שבעטה והתיזה צרורות ושברי כלים - בפעם הראשונה משלם מגופו כדין קרן, שהרי הזיקה בכחה ולא בגופה. [ואם אחר ג' פעמים – עיין לקמן נושא ג'].

2. אם בצרורות דרגל שאירע בדרך הילוכה

לפי רבא אליבא דרבנן [דסברי צרורות משלם ח"נ] - **הוי ספק אם משלם מהעליה, ולא איפשטא,** [והגמ' לעיל דף ג': אומרת: שלפי רב פפא – פשיטא שמשלם מן העליה, אך עיין במש"כ לעיל פ"א תשובה ג'].

ולפי סומכוס [דסבר צרורות משלם נזק שלם] - **משלם מעליה כרגל ממש.** [גמ' דף יח. וברש"י ד"ה לר' אלעזר].

ב. סכום התשלום בצרורות משונים כשהזיק פעם אחת

1. ברשות הרבים

לפי רבנן [דסברי צרורות משלם ח"נ] - **הדין תלוי בספיקו של רב אשי אם יש שינוי לצרורות לרביע נזק, דאם יש שינוי משלם רבע נזק, ואם אין שינוי משלם חצי נזק.** [ועיין א"ת כר"ך טז, ערך חצי נזק, עמ' תקמג, תקמד].

ולפי סומכוס [דסבר צרורות משלם נזק שלם] - **משלם חצי נזק מדין קרן.**

2. ברשות הניזק

לפי רש"י [ד"ה אמר לך רבא] **ולפירושו א' בתוס' (ד"ה בין) אליבא דרבנן** [דסברי צרורות משלם ח"נ] - **את"ל אין שינוי לצרורות ולרביע נזק וגם סוברים כרבי טרפון, משלם נזק שלם מגופו.**

ולפירושה השני של התוס' - משלם רק חצי נזק מגופו אף אם סוברים כרבי טרפון.

ולפי סומכוס [דסבר צרורות משלם נזק שלם] - **אם סוברים כרבי טרפון, משלם נזק שלם מגופו.**

[מרש"י ומתוס' מוכח: שצרורות דקרן משלם מגופו – אמרי משה סי' כח, אמ"ה עמ' תרצח הערה 8, ובעמ' תשיא הערה 48. הרא"ש תמה מדוע הרי"ף השמיט בעיא זו "אם יש שינוי לצרורות לרביע נזק", וכותב הרא"ש סי' ב': דאולי ס"ל דאין נפקותא בהך בעיא, משום שלא מצינו בבבל צרורות דביעוט דהוה משונה, וקנסא הוא אא"כ תפס, וע"ע באמ"ה עמ' תשיא-תשיד, עיי"ש].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' ה', ו') ובשו"ע (סי' שצ סעי' ו', ז') נפסק: היתה מהלכת ברשות הרבים ובעטה והתיזה צרורות והזיקו ברשות הרבים, פטור, ואם תפס הניזק רביע נזק, אין מוציאין מידו, שהדבר ספק הוא שמא שינוי הוא ואינו תולדת רגל, שהרי בעטה. והראב"ד בהשגותיו, כותב: זו טעות היא, כי בודאי הביעוט שינוי הוא, דאי לא, לא שינוי בצרורות לרביע נזק היכי משכחת לה, ובעיא דרבי ירמיה מרבי זירא לא בביעוט הוא אלא בצרורות כי אורחיהו, וקא מיבעיא ליה אם הוא חייב ברשות הרבים, הואיל

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

וחצי נזק הוא בקרן, או פטור דכי אורחיה הוא כרגל, ופשט ליה בהלכתא דפטור, ולדידיה נמי דגריס ביעטה, הא פשט ליה דתולדה דרגל הוא. בעטה בארץ ברשות הניזק והתיזה צדורות מחמת הבעיטה והזיקו שם, חייב לשלם רביע נזק, שזה שינוי הוא בהתנת הצדורות, ואם תפס הניזק חצי נזק, אין מוציאין מידו. וכבר נתבאר ליש חולקין, וכברא לכו ללא מהני תפיסה בספק דינא.

ג. סכום התשלום אחר ג' פעמים

לפי סומכוס [דסבר צדורות משלם נזק שלם] - בצדורות דאורחיהו נזק שלם כדין רגל, שמשלם מהעליה אפי' בפעם הראשונה, ואם בצדורות ע"י ביעוט, משלם נזק שלם כדין קרן מועד.

ולפי רבא אליבא דרבנן [דסברי צדורות משלם ח"נ] - הוי ספק, שאם יש העדאה לצדורות, משלם נזק שלם, ואם אין העדאה, משלם חצי נזק, ולא איפשטא.

סוג הצדורות שבהם רבא מסתפק

לפי הלשון הראשון ברש"י - הספק בצדורות משונים, דאם לקרן מדמינן ליה, יש העדאה ומשלם נזק שלם, ואם לרגל מדמינן ליה, משלם חצי נזק, אבל בצדורות דרגל דאורחיה הוא פשיטא שאין העדאה, וגם אחר ג' פעמים, דינו כבפעם הראשונה.

ולפי הלשון השני ברש"י - הספק בצדורות דאורחיהו, דהואיל ומשלם חצי נזק יש צד לומר שהוי כקרן שיש העדאה ומשלם אחר ג' פעמים נזק שלם, ומהעליה, אבל בצדורות משונים, פשיטא שיש העדאה, ונמשלם נזק שלם ומעליה רק באם אמרינן שאין שינוי לצדורות ולרביע נזק, ומדין קרן, ואם אמרינן יש שינוי לצדורות ולרביע נזק, משלם חצי נזק, ולענין אם משלם מהעליה - הדין כנ"ל נושא א'.

ולפי התוס' (ד"ה במועד) - הספק של רבא בין בצדורות דאורחיהו ובין בצדורות משונים, שאם יש העדאה, בשניהם משלם נזק שלם ומהעליה, ואם אין העדאה, בשניהם משלם חצי נזק, ולענין מהעליה - הוי תלוי במש"כ לעיל נושא א'. [הרא"ש בסי' ב, תמה מדוע הרי"ף לא מביא בעיא דרבא אם יש העדאה לצדורות, וכותב: דאולי ס"ל דאין נפקותא בבעיא זו האידנא, שאין העדאה בבבל - אמ"ה עמ' תשיא-תשיד, ניי"ש, וע"ע ביש"ש סי' ד', ובמרכבת המשנה פ"ב מנזקי ממון הל' ט'].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' ב') ובשו"ע (סי' שצ סעי' ג') נפסק: כל תולדה כאב שלה, חוץ מצדורות המנתזין מתחת רגלי הבהמה בשעת הילוכה, שאע"פ שתולדת הרגל הן, ופטור עליהן ברשות הרבים כרגל, ואם הזיקו ברשות הניזק משלם מן היפה שבנכסיו, כרגל שהוא אב, אנ"פ כן אינו משלם אלא חצי נזק, כיצד, בהמה שנכנסה לחצר הניזק והיו צדורות מנתזין מתחת רגליה ושברו את הכלים, משלם חצי נזק מהיפה שבנכסיו, ודבר זה הלכה למשה מסיני.

ד. כח כוחו

לפי רב אשי - הוי ספק האם לפי סומכוס משלם חצי נזק, דגמיר "הלכה" ומעמיד זאת על כוח כוחו, או לא גמיר כלל.

[הרי"ף משמיט הלכה זו, ומסביר הרא"ש סי' ב: שזוהו מפני שאין הלכה כסומכוס, שאם נימא שלא גמיר כלל, משלם נזק שלם, אבל לפי רבנן פשיטא שכוח כוחו ככוחו דמי ומשלם חצי נזק. ד"הילכתא" באה להקל ולא להחמיר, ושהתוס' - דף כב. ד"ה ורבי - סוברים, שאם לאו ככוחו דמי, פטור מלשלם, ומשמע שסוברים שספקו של רב אשי הוא גם לרבנן].

פוסקים :

בשו"ע (סי' שצ סעי' ה') נפסק: דרסה על הכלי ברשות הניזק ושברתו, ונפל על כלי אחר ושברו, על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק, ויש מי שאומר שהוא הדין לכח כחו. [לפי הגר"א ס"ק יג, ובהגהותיו על המסכת לקמן דף כב. - הרמב"ם סובר כהתוס', שגם לרבנן הוי ספק, ומספק פטור, ועיין לח"מ, ובחזו"א ב"ק סי' יב אות ד'].

ה. מה הטעם של הדעה הסוברת "הידוס אינו מועד"?

דף יז: יז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה:

אפשר לומר: משום ש"ל כרבנן דפליגי על סומכוס וס"ל צרורות חצי נזק.

אפשר לומר: משום דס"ל "בתר תבר מנא אזלינן".

אפשר לומר: משום דס"ל מגופו משלם.

ואפשר לומר: משום דס"ל שאין העדאה לצרורות.

תרנגול התוקע לאויר כלי

ו. תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי ותקע בו ושיברה, כמה משלם, מדין מה, ומדוע? דף יט.

תשובה:

א. אם לאויר כלי זכוכית שיש בתוכו "בורני", (הסיבה שהברייתא נקטה כלי זכוכית – עיין אמ"ה עמ' תשה, ובהערה

16

לפי פשטות הגמ' - דינו ככל צרורות דאורחיהו, דתליא בפלוגתא דסומכוס ורבנן, [דהוי "כוחו", וכן שיטת בעל המאור והרא"ש, אבל הרשב"א אליבא דהרי"ף כתב: שלמסקנת הגמ' שהעמידה שיש "בורני" בכלי, לאו צרורות הוא, אלא שבירה בגופו, ואפי' לרבנן משלם נזק שלם].

פוסקים:

ברמב"ם (בפ"ב מנזקי ממון ה"ט) נפסק: שאם היו בתוכו תבלין וכיוצ"ב, על התבלין משלם נזק שלם, ועל הכלי חצי נזק, ואם היה הכלי ריקן, הרי זה משונה ומשלם חצי נזק, וכן סוס שצנף וזחמור שנער ושבר את הכלים, משלם חצי נזק, וכו'. והראב"ד בהשגותיו, כותב: זה טעות הוא, דהא צרורות על ידי שינוי הוא, ובעיניו היא אם יש שינוי לרביע נזק או לא, [ועיין במגיד משנה שם, ובאמ"ה עמ' תש-תשטז].

ב. אם לא היה בכלי "בורני"

הוי משונה. [לפי פשטות הגמ', ולפי בעל המאור והרא"ש הנ"ל נושא קודם – דינו כדין צרורות משונים, שלפי רבנן, הדינים כמש"כ לעיל תשובה ד', דינים ב', ולפי סומכוס, משלם חצי נזק כדין קרן, ולפי הרשב"א הנ"ל בדעת הרי"ף – הוי ככל משונה, וכן הוא ברמב"ם המובא בנושא הקודם].

פוסקים:

בשו"ע (סי' שצ סעי' ט') נפסק: אבל אם אין בו זרעונים, הוי שינוי, ולא דינין ליה השתא. [שיטת הרמב"ם – עיין בנושא הקודם].

בבהמה שהלכה במקום שאי אפשר לה אלא א"כ מנתזת

ז. מה הדין בבהמה שהלכה במקום שאי אפשר לה אלא א"כ מנתזת, ובעטה והתיזה, כמה משלמת, מדין מה, ומדוע? דף יט.

תשובה:

הוי בעיא בגמ' ולא איפשטא.

לפי הפירוש הראשון ברש"י - הספק הוא אם משלם חצי נזק כצרורות דאורחיה מדין רגל, כיון שאי אפשר לה בלא מנתזת, או כיון שהיה ע"י ביעוט משלם רק רבע נזק כצרורות ע"י שינוי אם נימא יש שינוי לצרורות ולרביע נזק, ומדין קרן [וכ"ל תשובה ד', נושא ב'].

ולפי הפי' השני ברש"י - הספק באייעד, שאם אורחיה הוא וצרורות הן ותולדה דרגל, אינו משלם אלא חצי נזק, או כיון שהיה ע"י ביעוט נחשב לקרן ומשלם נזק שלם, והרא"ש מפרש: שהביעא לענין אם אירע ברשות הרבים, שאם מדין רגל פטור, ואם מדין קרן חייב, וע"ע במהרש"א, ובאמ"ה עמ' תשיח, תשיט, תשכב-תשנב, ובהערה 88].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' ו') ובשו"ע (סי' שצ סעי' ו') נפסק: ואפי' היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה שלא תתנו, ובעטה והתיזה, משלם רביע נזק, ואם תפס הניזק חצי נזק, אין מוציאין מידו. וכבר נתבאר לך מולקין וסביאל לכו ללא מהני תפיסה כספק לינאל.

דרסה על כלי ושברתו, ונפל על כלי אחר ושברו

ח. דרסה על כלי ושברתו, ונפל על כלי אחר ושברו, כמה משלם, ומדוע? דף יט:

תשובה :

1. **אם שניהם ברשות הרבים - פטור, דרגל וצרורות דרגל פטורים ברשות הרבים.**
2. **אם שניהם ברשות היחיד - על הראשון משלם נזק שלם, ועל השני חייב מדין צרורות, ולרבנן ח"נ ולסומכוס נ"ש.**
3. **אם הראשון ברשות הרבים והשני ברשות היחיד - על הראשון פטור, דרגל ברשות הרבים פטור, ועל השני חייב מדין צרורות, וזהו מימרא של ר' זירא בסוגיין, אך עיין במש"כ לעיל פרק א' תשו' יג נושא א'.**
4. **אם הראשון ברשות היחיד והשני ברשות הרבים - על הראשון חייבים נזק שלם, ועל השני פטורים, דרגל ברשות הרבים פטורה.**

ט. כשכשה בזנבה מהו, ומדוע? דף יט:

תשובה :

הגמ' מסתפקת בזה.

לפי רש"י - הבעיא היא רק בכשכוש יתירה, האם אורחיה הוא ופטורה ברשות הרבים כדין רגל או לאו אורחיה הוא וקרן הוי וחייבת ברשות הרבים, אבל בכשכוש רגיל, פשיטא דרגל הוא, וואילו בדאב"ד ברא"ש וברשב"א מבואר: שגם בכשכוש יתירה נפשטה הבעיא שאורחיה הוא, וכי יאחזנה בזנבה וילך, וזהו אחרת מהרמב"ם והשו"ע המובאים בהמשך. הסבר הגמ' לשיטת הרמב"ם והשו"ע - עיין במגיד משנה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' נזקי ממון הל' י', יא) ובשו"ע (סי' שצ סעי' ב') נפסק: כשכשה בזנבה כשכוש רב שאין דרכה לעשות תמיד והזיקה ברשות הרבים, או שכשכה בגיד שלה ברשות הרבים והזיקה, פטור, ואם תפס הניזק, גובה חצי נזק ממה שתפס, שזה הדבר ספק הוא אם אלו תולדות הקרן שחייב עליה ברשות הרבים או תולדות הרגל שפטור עליה ברשות הרבים. ויש לומר: לכלל ספיקא דלינאל לא מהני תפיסה, ולכן אפי' אם תפס, מפקינן מיניה, ולעתה הרא"ש דכשכה בזנבה לא הוי ספק, ולאי פטור.

נזק שאירע ע"י דליל הקשור ברגל תרנגול

י. היה דליל קשור ברגל תרנגול, והדליל הזיק בתר דנייח או בדרך הילוכו, מי משלם, כמה, ומדוע? דף יט:

תשובה :

א. אם הנזק אירע בתר דנייח

1. **בעל התרנגול - בכל מקרה פטור לגמרי, דכתיב "איש בור" ולא שור בור.**
2. **כשנקשר מאליו בלא פשיעת בעל הדליל - בעל הדליל גם פטור, משום שאנוס הוא.**
3. **כשנקשר מחמת פשיעת בעל הדליל - בעל הדליל חייב מדין בור.**
4. **כשאחר קשרו - חייב הקושר בכל הנזק, מדין בור המתגלגל ברגלי אדם ורגלי בהמה. והתוס' ד"ה אבל, כתב: שבגמ' מדובר באופן זה, דהיינו בתר דנייח.**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

רש"י (ד"ה קשרו) מפרש: שהקושר חייב משום שקנאו בהגבהה.

ותוס' (ד"ה קשרו) מפרשים: שהקושר חייב אף שלא קנאו בהגבהה, שהרי המניח תקלה ברשות הרבים חייב גם אם לא זכה בה, ושלפי"ז: זהו לאו דוקא כשקשרו, אלא ה"ה שחייב באם היה במקום המוצנע והניחו במקום התורפה, ויש שדייקו מהרא"ש ומהרשב"א, שחולקים על תוס'. וסוברים: שבהוציאו ממקום המוצנע והניחו במקום התורפה פטור, ופירשו, שזהו משום שדליל המונח בארץ אינו ראוי להכשל בו, ומה שהגמ' אומרת "אי לא אצנעיה פושע הוא", היינו כשהניחו במקום שיכולים להכשל בו – אמ"ה עמ' תשלח.

ב. אם כראדייה אדויי

בעל התרנגול חייב.

לפי רש"י (ד"ה אלא) - חצי נזק מדין צרורות, ואבל כשהזיק התרנגול בדליל דרך הילוכו משלם נזק שלם, דגופו הוא – רא"ש, ולפי הראב"ד בחידושו – משלם חצי נזק, הואיל ומשונה הוא, עיי"ש, ואילו את הקושר יש לפטור לגמרי, "משום שלא נתקל אדם בבור", והמאירי מוסיף: שזהו גם אם לדליל יש בעלים, ואפי' כשפשעו ולא הצניעו את הדליל, וכן שיטת הראב"ד, אולם טעמו, משום שבהדי דאזלי כוח התרנגול הוא, ולכן רק בעל התרנגול חייב.

ולפי תוס' (ד"ה וכי) - הקושר ובעל התרנגול שותפים בנזק, ולכן כל אחד חייב ח"נ, בעל התרנגול ח"נ מדין צרורות, וגם הקושר חייב אבל מדין "אש", כדין אבנו סכינו ומשאו שהניחו בראש הגג, וועיי' בנחלת דוד, ורק אם אצנעיה פטור. והרא"ש כותב: דבאדייה אדויי היא צרורות, ובעל התרנגול משלם חצי נזק, והיינו כשהתיז התרנגול דבר הפקר או של חברה ואצנעיה, אבל אם התיז את הממון של בעליו – בעל התרנגול חייב נזק שלם, כאסו"מ שהניחו בראש הגג, ודוקא באדייה אדויי, וכן אם הזיק דרך הילוכו – משלם נזק שלם, דדבר המחובר לגופו כגופו דמי, כמו עגלה מושכת בקרון, אלא שאם יש לדליל בעלים ולא אצנעיה – בעל הדליל משלם חצי ובעל התרנגול חצי, ואם הזיק באדייה אדויי – בעל התרנגול משלם רבע נזק, ובעל הדליל ג' חלקים, כר' נתן דאמר "כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי", ובשיטת"ק בשם הריב"א, כותב: דבאדייה אדויי כל אחד משלם מחצה, והראב"ד ס"ל: דבאדייה אדויי – משלם חצי נזק, והטעם משום שמשונה הוא, לא שנא נקשר מאליו לא שנא קשרו אדם, בין אצנעיה בעל דלי לדליו ובין לא אצנעיה, ומשמע מדבריו, דחייב חצי נזק אם הזיק דרך הילוכו, הואיל ועצם קשירת הדלי ברגלו הוה משונה – אמ"ה עמ' תשלג הערות 54-56, ובעמ' תשלח, וכן בעמ' תשלט-תשמב, מש"כ בשם הרמב"ם ובביאורו.

"אכילה ע"י הדחק"

יא. "אכילה ע"י הדחק", האם נחשבת לאכילה, מה היא הגדרתה, ומה הדין באם אכלה כלים ע"י הדחק, או כשעלתה על חבית כדי לאכול, ומדוע?

דף יט:

תשובה:

1. כשאכלה מאכל ע"י הדחק - שמה אכילה וחייבת נזק שלם.

רש"י מפרש: כל אוכל שרגילין לאוכלן כשהן רעבין, גם אם אכלה אותן שלא ע"י הדחק שמה אכילה, חייבת נזק שלם מדין שן.

2. כשאכלה כסות וכלים אפי' ע"י הדחק - לאו אורחיה הוא, וכונתה להזיק, וחייבת חצי נזק, ועכ"פ ברשות היחיד, דכשאלתן ברשות הרבים היא מחלוקת אמוראים, אם אמרין כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור – עיי' לקמן תשו' טו נושא א', ואם הנזק בבבל – עיי' לקמן דין 4.

3. כשאכלה לחם וסל ביחד - משלם נזק שלם גם על הסל, דכיון שאורחיה למיכל לחם אורחיה ללעוס גם את הסל שעוטף את הלחם, וכן הוא לעיל תשו' ג' נושא א' דין 2.

4. כשאכלה לחם ואח"כ לעסה את הסל - חייב על הלחם נזק שלם אבל על הסל רק חצי נזק, דמשונה הוא.

לפי רש"י - אם הנזק בבבל יש לו חצי נזק רק אם תפס, אבל אם לא תפס, לא, משום שאין דנין דיני קנסות בבבל, ונע"ע לעיל דף טו: תוד"ה ואם, והרשב"א סובר: שחבלות ששכיחי שאני, ודנין אף אם לא תפס, ואם לעסה את הסל ואח"כ אכל את הלחם, לפי הראב"ד והרא"ש – חייב נזק שלם גם על הסל, דאורחיה לפלוסי סלא כדי לאכול את הפת.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

5. כשעלתה על חבית כדי לאכול ואח"כ שברה את החבית - משלמת נזק שלם גם על החבית, כיון שדרכה בכך. ולפי רש"י לקמן דף כג. ד"ה דסתם דלתות - אם תחילת הנזק היה ע"י שינוי, הוי ככולו ע"י שינוי, וחייב על האכילה חצי נזק, והרא"ש בסי' ג', חולק וסובר: שעל האכילה אם היתה בחצר הניזק משלמת נזק שלם, אף שתחילתו היה ע"י שינוי, וע"ע לעיל דף יט. בגמ' "דאית ליה בזרני", ובאמ"ה עמ' תשה, ובהערה 6.

ב. בהמה וחיה שאכלו פת ובשר, כמה משלמים, ומדוע?

דף יט:

תשובה :

1. בהמה - דרכה לאכול פת ומשלמת נזק שלם, אך אם אכלה פת בפתורא - משלם חצי נזק.

לפי רש"י - "בפתורא" היינו שאכלה על השלחן, ואין דרכה בכך אפי' ע"י הדחק, וואילו הרשב"א סובר: שאכילה מעל השולחן לא הוי שינוי, וגרסינן "ובפתורא", פי' פת צנומא.

2. חיה - דרכה לאכול בשר ומשלמת נזק שלם, אבל לא בשר צלוי, ומשלמת חצי נזק.

3. צבי - אין דרכה לאכול לא פת ולא בשר חי, ועל שניהם משלם חצי נזק.

4. חזיר שאכל חתיכה של בשר - משלם נזק שלם, דאכילה ע"י הדחק שמה אכילה.

לפי רבינו חננאל, - אין מחלוקת לדינא בין שלשת תירוצי הגמ', וכל תירוץ טובר שהתירוץ השני דחוק, גם הב"י מביא את שלשת התירוצים שבגמ', וכן פוסק היש"ש סי' י', ולפי"ז: בהמה דרכה בפת ולא בבשר, חיה דרכה בבשר חי ולא בפת ולא בבשר צלוי, והצבי אין דרכו אפי' בבשר חי, ומהאירי משמע שפוסק כהתירוץ האחרון, שהרי מביא רק, שחיה שאכלה פת או בשר ואפי' מבושל משלם נזק שלם, ורק אם אכלה מעל השולחן הוי משונה וחייב חצי נזק, וע"ע בסור ובלח"מ.

פוסקים :

בשור"ע (סי' שצא סעי' ג') נפסק: אבל בהמה שאכלה בשר או תבשיל, לאו אורחא הוא, ומשלם חצי נזק, אכלה פת, הוי אורחא, אבל חיה לאו אורחא לא בפת ולא בתבשיל, ובסעי' ו', נפסק: חיה שטרפה בהמה ואכלתה, או שאכלה בשר חי, אורחא הוא ומשלם נזק שלם.

כשפשטה צוארה מעל גבי חברתה או קפצה ואכלה

ג. בהמה ברשות הרבים שפשטה צוארה מעל גבי חברתה או קפצה ואכלה, כמה משלמת, ומדוע?

דף כ.

תשובה :

1. בהמה שפשטה צוארה מעל גבי חברתה, לפי אילפא - חייבת נזק שלם כדין שן, הואיל וגב חברתה רשות היחיד היא. [ועיין מש"כ בהערה הבאה].

2. כשקפצה ואכלה - חייבת.

לפי רש"י (ותוס' לקמן דף כא: ד"ה דאילפא) - חייבת רק חצי נזק, הואיל ואין דרכה בכך, ותולדה של קרן הוא.

לפי בעל המאור - רבא ורב אושעיא אינם חולקים על אילפא, ובפשטות גם רש"י סובר כן, וע"ע בפילפולתא חריפתא אות ה', ואילו לפי הרמב"ן במלחמות אליבא דאילפא - בשני המקרים חייבת נזק שלם, כי נחשב לחצר הניזק, ורבא ורב אושעיא חולקים עליו, וס"ל: שבפשטה צוארה פטורה, כי נחשב לרשות הרבים, ורק בקופצת חייבת נזק שלם, כי נחשב לרשות היחיד, ולא נחשב למשונה, דכיון דאורחיה למיכל אורחיה נמי לקפץ, וע"ע ברא"ש סי' ד', ואמ"ה עמ' תשנא.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' י') ובשור"ע (סי' שצא סעי' יא) נפסק: היתה מהלכת ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה, ואפי' עמדה, אינו משלם אלא מה שנהנית, שכן דרך הבהמות לאכול זו מעל גבי זו, ואם קפצה ואכלה מעל גבי חברתה, משלם מה שהייתה, גבי חברתה כחצר הניזק הוא חשיב. וי"א דלוקא קסוא בענין שאי אפשר לה לאכול כי אם בקפינה, אבל אם

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תוכל לאכלס בלא קפילה, אז תקיב כקשות הכבים, ומוסיף השו"ע: והוא הדין להיתה קופתו מופשלת לאחוריו ואכלה פירות שבקופה, ונע"ע במגיד משנה, בכס"מ, וביש"ש סי' יב.

"מתגלגל"

יד. מתגלגל מהו, מה דינו, ומדוע?

דף כ.

תשובה:

א. בפתילה דאספסתא

היינו כל דבר ארוך, אם מקצתו ברשות היחיד ומקצתו ברשות הרבים - אזלינן בתר מקום הבהמה שאם היא בפנים חייבת על כולו, ואם היא בחוץ פטורה על כולו.

ב. גרעיני שעורים שהתגלגלו

הוי ספק בגמ' אם חייב ולא איפשטא.

לפי רש"י - הספק הוא בגרעיני שעורים שכל גרעין וגרעין או כולו בפנים או כולו בחוץ, וכשאוכלת גרעין אחד אין הגרעין השני נגרר אחריו, באופן שהבהמה עומדת ברשות הרבים וגלגלה אליה את העמיר לרשות היחיד, האם אזלינן בתר לקיחה או בתר מקום אכילת הפירות, וה"ה להיפך דהיינו כשעומדת ברשות היחיד.

ולפי תוס' - בזה ודאי אזלינן בתר מקום אכילה, והספק הוא באופן שהפירות התגלגלו במדרון מרשות הניזק לכיוון רשות הרבים, והבהמה ברשות היחיד ועיכבה את הפירות מלצאת לרשות הרבים, האם אזלינן בתר מקום אכילתה דהיינו ברשות היחיד וחייבת או שנאמר שפטורה, הואיל ואם לא היתה מעכבתו היה יוצא לרשות הרבים.

והרא"ש סי' ה' מביא את רש"י ואת תוס', לפי השלטי גיבורים דף ז': בדפי הרי"ף אות א', כותב: שאף שתוס' חולקים על רש"י, יתכן שהרא"ש מסתפק איזה פירוש עיקר, ולכן סובר להלכה כשני הפירושים, עיי"ש, ובנחלת דוד. דין מתגלגל מרשות הרבים לרשות הניזק, עיי"ן בשיטמ"ק, מהדו"ב למהרש"א, ובנחל"ד - אמ"ה עמ' תשנה, תשנ"ו, ובהערות 43, 41.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' ד') ובשו"ע (סי' שצא סעי' יב) נפסק: בהמה שהיתה עומדת ברשות הניזק ותלשה פירות מרשות הרבים ואכלתן ברשות הניזק, הרי הדבר ספק, והראב"ד בהשגותיו, כותב: נראה דהכי גריס לה למילתא, מתגלגל מהו, היכי דמי, דקיימא ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד, והיא מיושרת מן הגרסות שלנו, והוא הדין אם הכהמה עומדת ברשות הרבים ונטלה האוכל מרשות הניזק ולאכלה כקשות הכבים, דהוי הדבר ספק, ודוקא ככה"ג קשהמאכל כקשות אחד והכמהה גלגלה המאכל לקשות שני, אבל אם המאכל דבר ארוך, מקלתו מונח בפנים ומקלתו מונח בחוץ, וכשמושכת ראש האחד ראש השני נגרר אחריה, ככ"מ קשהא מתחלת למושכו משכינן ליה כאילו אכלתו פס, בין כקשות היחיד בין כקשות הרבים, ובביאור דברי הרמ"א, עיי"ן בהגר"א ס"ק כדן, לפיכך אינה משלמת אלא מה שנהנית, ואם תפס הניזק כמה שהיקה, אין מוציאין מידו. וככל נתבאר סי' קל' ליש' חולקין וסבירא להו ללא מהני תפיסה כספיקא דלינא.

כל המשנה ובא אחר ושינה בו

טו. בהמה שאכלה כסות או כלים ברשות הרבים או בעטה מהלכת ברבוצה, האם משלמת, כמה, ומדוע?

דף כ.

תשובה:

א. כשאכלה כסות או כלים ברשות הרבים

לפי רב וריש לקיש - פטורה, הואיל והנחת כלים ברשות הרבים הוי שינוי, וכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור.

ולפי רבי יוחנן - חייבת, דס"ל, שפעמים אדם עומד למוש ומניח כליו ברשות הרבים ולא הוי שינוי.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. בעטת מהלכת ברבוצה

לפי רב וריש לקיש - פטורה מדין "כל המשנה וכו".

לפי מסקנת הגמ' - גם רבי יוחנן (הנ"ל בנושא הקודם) מודה שפטורה, הואיל ואין דרכה של בהמה לרבוץ ברשות הרבים.

ואילו לפי רבא לקמן דף כד: - חייבת, הואיל ויש למהלכת רשות להלך ולא לבעוט, רבינו חננאל והאור זרוע פוסקים בזה כריש לקיש, ואילו הרי"ף, הרא"ש - עיי"ש - וכן המאירי, הרמב"ם והטו"ש פוסקים כרבא שהוא אחרון.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' כ') ובשו"ע (סי' שפט סעי' כ') נפסק: שתי פרות ברשות הרבים, אחת רבוצה ואחת מהלכת, ובעטת מהלכת ברבוצה, חייב חצי נזק, שאע"פ שדרכה להלך עליה, אין דרכה לבעוט בה.

שומת "מה שנהנית"

טז. "ואם נהנית משלמת מה שנהנית", כמה, ומדוע?

דף כ.

תשובה :

לפי רבה - אין משלמת אלא דמי עמיר בלבד, ותניא כוותיה בשם רבי שמעון בן יוחאי.

רש"י מפרש: שזהו אף שאכלה שעורין שהן יקרים יותר, דאמר ליה "אי אפשר להאכילה שעורין אלא קשין ותבן".

ולפי רבא - משלם דמי שעורין בזול. רש"י (היינו שני שליש מערכם בשוק - רש"י).

הגמ' מביאה: תניא כוותיה דרבא, שאומדין כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו דבר הראוי לה אע"פ שאינו רגיל. (עיי' רש"ש שפירש את אופן אומדן זה, לפי הנימוק"י בשם הרמ"ה - זהו גם למי שרגיל להאכיל את בהמתו שעורים, הואיל ואכילה זו היתה בעל כרחו, אלא ששמין זאת בדידיה בביאור כוותו "בדידיה" - עיי' בהגהות הב"ח על הנימוק"י שם אות ד', ובשלטי גיבורים אות א', ועי' ביש"ש סי' טו, ובמאירי, מש"כ בזה), **ושלפיכך אכלה חיטין או דבר הרע לה - פטורה.**

(הרשב"א בתשובה נשאל: אם תשלומי מה שנהנית, הם מן העליה או מן הבינונית כחוב בעלמא, והשיב, דמשלם מבינונית - אמ"ה עמ' תשמה, ובהערה 21, עיי"ש. החידושי אנשי שם דן, כשאכלה כמות גדולה מהמוצצע עם משלמת "דמי שעורים בזול" ככמות שאכלה, או כהכמות הממוצע של אכילת בהמה, עיי"ש. הרי"ף מביא מחלוקת ראשונים כמי פוסקים, ועיי' בנימוק"י וברא"ש סי' ה' מש"כ בזה).

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' א') נפסק: הבהמה מועדת לאכול פירות או ירקות וכיוצא בהן, לפיכך אם נכנסה לרשות הניזק ואכלה דברים שדרכה לאכלם, משלם נזק שלם, וכו', ואם אכלה אותן ברשות הרבים, פטור, ואם נהנית, משלם מה שנהנית, לא מה שהזיקה, ובהל' ב', נפסק: כיצד, נכנסה לרשות הניזק ואכלה שומשמין או לט, וכיוצא בהם בשוה דינר, משלם דינר, ואם אכלה אותן ברשות הרבים ונהנית, רואין אותן כאילו הן שעורים או עמיר, ומשלם דמי עמיר או דמי שעורים בזול, ובהל' ג', נפסק: אכלה אוכלין הרעים לה, כגון שאכלה חיטין, הואיל ולא נהנית, פטור, וכו', ובשו"ע סי' שצא סעי' ח', נפסק: אכלה ברשות הרבים, משלם כל מה שנהנית, דהיינו כל מה שנהנית, דהיינו כל מה שאכלה אינו משלם אותו אלא כאילו היתה תבן, וי"א דמי שעורים בזול, ואם אכלה אוכלים הרעים לה, כגון שאכלה חטים, הואיל ולא נהנית, פטור.

"זה נהנה וזה לא חסר"

יז. הדר בחצר חבירו 1. שלא מדעתו, 2. מלעתו ולאמר לו "לא", 3. מדעתו ולא מיחה בו, האם חייב לשלם, כמה, ומדוע? א) בחצר שאינו עומד להשכרה, ובגברא שאינו עשוי לשכור, ב) בחצר העומד להשכרה ובגברא העשוי לשכור, ג) בחצר שאינו עומד להשכרה, ובגברא העשוי לשכור, ד) בחצר העומד להשכרה, ובגברא שאינו עשוי לשכור.

דף כ-כא.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורדות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. בחצר שאינו עומד להשכרה, ובגברא שאינו עשוי לשכור

פטור, הואיל וזה לא נהנה וזה לא חסר.

התוס' (ד"ה הא) כותבים: שבעל החצר יכול למונעו מתחילה מלדור בו, [התוס' ד"ה כהדיוט, כותבים, בדין "זה נהנה וזה לא חסר", שהדר "שלא מדעתו" שאמרינן שפטור, הוא לאו דוקא, וה"ה מדעתו אלא שלא מיחה, אם הדין כן גם ב"זה לא נהנה וזה לא חסר" – עיין באמ"ה עמ' תשסא, ובהערה 23, ואם אמר לו "צא" ולא יצא מבואר בשיטמ"ק בשם רבינו ישעיה, שצריך להעלות לו דמי שכירות, וכ"פ הטור בסי' קנח, ולפי הרשב"א – פטור, ורק אם התנה מפורש – חייב, וכ"כ המהר"ם בכוונת התוד"ה כהדיוט, אבל הביאור הגר"א בסי' ס"ק יג, כותב לפרש בתוס' כרבינו ישעיהו].

ב. בחצר העומד להשכרה ובגברא העשוי לשכור

צריך לעלות לו שכר, דזה נהנה וזה חסר חייב.

בתוס' (ד"ה זה נהנה) מבואר: שהחיסרון הוא, שכשרואין אותו עומד בביתו, אין מבקשין ממנו להשכיר, ולכן לא שייך לומר כאן "כופין אותו על מדת סדום".

ג. בחצר שאינו עומד להשכרה, ובגברא העשוי לשכור**לפי רמי בר חמא**

צריך להעלות לו שכר, דזה נהנה וזה אין חסר חייב על ההנאה.

הגמ' אומרת: שיש ב' אופנים שא"א לחייבו על ההנאה: 1. לפי רבי יוסי - כשהנהנה אומר "לדידי סגי לי בנטירא בר זוזי" [כבתשו' הבאה דין 4, עיי"ש]. 2. לפי רבנן דרבי יהודה - בבית ועליה של שנים שנפלו, שהבית לעליה משתעבד, [כדלקמן תשו' יט, עיי"ש].

לפי רב כהנא א"ר יוחנן

פטור, וכן דעת ר' אמי, רבה בר רב הונא, ר' סחורה בשם רב הונא אומר רב ורב יוסף, ד"וכי מה עשה לו ומה חסרו ומה הזיקו". **הגמ' אומרת:** שיש אופנים, שהם מודים שאפשר לחייבו בתשלומי מה שנהנה, והם:

1. כשיש לו אחד מהטענות הבאים: 1. "את גרמת לי היקפא יתירא" ואליבא דרבנן דרבי יוסי, 2. כשיש טענת "שחרוריתא דאשייתא" ואליבא דרבי יהודה.

תוס' (ד"ה ויהבי) מפרשים: שהיינו שאפשר לחייבו את כל דמי השכירות, משום שחיובו על ה"נהנה" ולא רק את ה"חסר", וולפי הנימוק"י בשם הרמ"ה – משלם רק מה שחיסר, וע"ע באמ"ה עמ' תשסז הערה 16, ורבי יוסי ות"ק דרבי יהודה ס"ל דלא מיקרי חסר, אבל באופן שנגעשה בבית חיסרון – לכו"ע חייב].

2. כשעמד ניקף וגדר את הרביעית.

התוס' (ד"ה טעמא) כותבים: שזהו משום שגילה דעתו שניחא ליה בהוצאה, ולכן אפי' לרבי יוסי חייב, אפי' בלא חסר, והי"ש כותב על דברי תוס': שאין לחלק בכך, ולכן כל שזה נהנה וזה לא חסר פטור, אפי' גלי אדעתיה דניחא ליה בהוצאה, ועיין במש"כ הקצה"ח סי' קנח ס"ק ה', ו' ועיין בר"ש שקופ סי' כ' אות ב', ובשערי ישר שער ג' פכ"ה, שכתב: דסברת תוס' היא, דאם גילה דעתו חייבו לא מדין נהנה, אלא משום ש"משתרשי ליה", עיי"ש].

3. כשדר מדעתו בלא שמיחה בו - הדין תלוי בביאור הגמ' האומרת: וכן הדר בבית של הקדש כשהוא נהנה וההקדש לא חסר, הרי זה מעילה.

לפי רש"י - זהו משום "דדעת שכינה איכא", והוי כהדיוט מדעת שחייב, [ומשמע שחייב אף כשלא מיחה בו].

ולפי התוס' (ד"ה כהדיוט) - הדר "שלא מדעתו" שאמרינן שפטור, הוא לאו דוקא, וה"ה כשדר מדעתו ולא מיחה בו, ולכן מפרשים: ש"דעת שכינה איכא" שלא יהנה אדם בלא מעילה, [בהסבר כונתם – עיין במש"כ

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לעיל סוף נושא א'.

הטעם שאין צריך להעלות שכר הוא

לפי רב סהורה אמר רב הונא - זהו משום שבלעדיו הבית שומם ומצילו מ"שאיח יוכת שער", ולפי זה אם משתמשים בבית כמחסן, לציבי ולתיבנא, (היינו שהבעלים משתמשים בו לציבי ולתיבנא - רש"י) - חייב בדמי שכירות, הואיל ואין משום "שאיח", (רש"י לא פירש איפכא, שהדר משתמש בבית לציבי ולתיבנא, משום שאופן זה לכו"ע נחשב "זה נהנה וזה לא חסר", הואיל וגם רב יוסף ס"ל את הטעם של "שאיח יוכת שער", ורק מוסיף "ביתא מיתבא יתיב").

ולפי רב יוסף - זהו משום "ביתא מיתבא יתיב", ועל ידי שגר בו מתקנו, ולפי"ז אין צריך להעלות שכר אף אם הבעלים משתמשים בבית כמחסן, (והרשב"א כותב: שאכן משמע, שזה נהנה וזה לא חסר פטור, משום שיש קצת תועלת לבעל הבית לכסות את הפסד דריסת רגלי הדיוורים, וכ"כ הנימוק", שדוקא משום שיש קצת תועלת לכסות הפסד השחרת הכתלים באם זה בית ישן כמו וכ"כ הלח"מ, אבל הרא"ש ס"י ו', ס"ל: שזה נהנה וזה לא חסר פטור, אף אם אין תועלת כלל לבעה"ב - אמ"ה עמ' תשפ-תשפב, ובהערות 10, 11, 26).

ד. בחצר העומד להשכרה, ובגבול שאינו עשוי לשכור

לפי תוס' (ד"ה זה אין נהנה) - פטור, הואיל ואינו אלא גרמא בלבד.

(הרי"ף ושאר פוסקים כותבים: שחייב, שיטת הנ"י בשם הרא"ה, ושיטת הריטב"א, והטור ס"י שגג, בשם הרא"ש: שאם לא דר בחצר, אלא שגרר כל השנה - פטור דגרמא בעלמא הוא, שהרי אינו אוכל חסרונו של חברו, ורק אם דר בפונעל בדירת חברו חייב, משום שנהנה מחסרונו של חברו, אבל הרמ"ה הובא בני"ב בטור ס"ל שחייב, דכיון שעומד להשכיר וגזלו ממנו חייב).

ח. מה הדין במקיף חברו מג' רוחות והניקף גדר רק את הרביעית, ומה הדין כשהמקיף גדר ד' רוחות, האם הניקף חייב לשלם, כמה, ומדוע?

תשובה:

1. המקיף את חברו מג' רוחות - הניקף פטור, שהרי הצד הרביעי עדיין פתוח.

2. אם אח"כ גדר הניקף מרוח רביעית - חייב.

להד"ב (שבתשובה קודמת) - זהו משום שזה נהנה וזה לא חסר, חייב.

ולהד"ב - זהו משום שהמקיף אומר לניקף "את גרמת לי היקפא יתירא" ונחשב לחסר.

3. כשהמקיף גדר מד' רוחות

לפי רבנו - הניקף חייב.

ולפי רבי יוסי - פטור.

לפי רש"י - מדובר בגדר שבין שדה המקיף לשדה הניקף, ובזה פליגי רבי יוסי ורבנן.

ולפי תוס' - האופן של רש"י נחשב "חסר", (ואף לרבי יוסי חייב), ובסוגיא מדובר בגדר שבין המקיף לבין רשות הרבים, וההיקפא יתירא היא, שמחמת השדה האמצעי ההיקף גדול יותר מדאי, (והתוס' בכתובות דף ל: מביאים מכאן ראיה, שמשום דא"ל "את גרמת לי היקפא יתירא", משלם הוא כל מה שנהנה ולא רק על החסרון, וכן שיטת התוס' בסוגיין ד"ה ויהבי, אבל הנימוק יוסף בשם הרמ"ה כותב: שמשלם רק את מה שחזיסר - אמ"ה עמ' תשסז, ובהערה 16, עיי"ש).

4. את סברת מחלוקתם אפשר לבאר באופנים הבאים:

מקושת הגמ' יוצא: שפליגי אם זה נהנה וזה לא חסר חייב.

מדחיית הגמ' את הראיה מרבנן (והואיל ויש טענת "את גרמת לי היקפא יתירא"), יוצא: שאפשר לומר שלכו"ע פטור, ופליגי אם נחשב ל"חסר".

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכ' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מדחיית הגמ' את הראיה מרבי יוסי [שיכול לומר "לדידי סגי לי בנטירא בר זוזי"], יוצא: שאפשר לומר שלכו"ע חייב, ופליגי אם זה נקרא "זה נהנה".

יט. בית ועליה של שנים שנפלו וכו', ובעל העליה בנה בית וישב בה, האם חייב לשלם, ומדוע?
דף כ:

תשובה:

לפי רבנו - העליון יושב בה עד שנותן לו הוצאותיו, אבל לא דמי שכירות.

ולפי רבי יהודה - חייב לתת לו דמי שכירות.

את סברת מחלוקתם אפשר לבאר באופנים הבאים:

מקושת הגמ' יוצא: שפליגי, "אם זה נהנה וזה לא חסר פטור".

מדחיית הגמ' את הראיה מרבנו [דביתא לעליה משתעבד"] יוצא: שאפשר לומר שלכו"ע חייב, ופליגי אם ביתא לעליה משתעבד.

מדחיית הגמ' מרבי יהודה [שהעליון משחיר כתלי הבית"] יוצא: שאפשר לומר שלכו"ע פטור, ופליגי אם נחשב "לחסר". [התוס' ד"ה ויהבי, מביאים מכאן ראיה שמחמת "אשחרוריתא דאשייתא" משלם כל דמי ההנאה ולא רק מה שחיסר, וכן פסק השו"ע בסי' שסג סעי' ז, וכותב הרמ"א: שלפי"ז אם אין דרכו של זה לשכור - פטור, דהא לא נהנה, ויש חולקין, וע"ע בגמ' ב"מ דף קיז. תוד"ה ויושב, ובאמ"ה בסוגיין עמ' תשפט, ובהערות 25, 32.]

מעילה בנטל אבן או קורה של הקדש

כ. נטל אבן או קורה של הקדש, האם מעל, ומדוע?
דף כ:

תשובה:

1. **גזבר שנטל - לא מעל**, [ודוקא גזבר, הואיל ולא שינה רשות, אבל אחר הנטל חפץ של הקדש הוי מעילה בנטילה בלבד - רש"י על פי הגמ' במעילה].

2. **נתנה לחברו - הוא מעל וחבירו לא מעל**, שהרי ע"י נתינת הגזבר לאחר נעשה הוצאה לחולין. [נשיעור התשלומים להקדש בנותן לחבירו - עיין מש"כ על מסכת ב"מ פרק ח' תשובה טו].

3. **בנאה לתוך ביתו - הרי זה לא מעל עד שידור תחתיה שוה פרוטה**, והוא שהניחה על פי הארובה.

לפי רש"י - מדובר שלא קבעה בבנין, ולכן אינו מועל עד שידור תחתיה שוה פרוטה, אבל אם קבעה - הוי מעילה מיד, אף אם לא דר תחתיו, כיון שעשה שינוי, [התוס' הבינו שלפי רש"י הוי מעילה אפי' שלא סתת את האבן, וע"ע בשיטמ"ק מש"כ בזה].

ולפי תוס' (ד"ה והוא) - אפי' אם קבעה לא מעל עד שידור תחתיה שוה פרוטה, הואיל והוי שינוי החוזר לברייתו.

"מתזרת"

כא. מהי "מתזרת", מה דינה, ומדוע?
דף כא:

תשובה:

1. **האופן שנקראת מתזרת - "מתזרת"** זו הגדרה לבהמה שעומדת ומחזירה ראשה לאכול פירות שבצידי הרחבה.

2. **הדין**

לפי רב - חייב מה שהזיקה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לפי לישנא קמא בגמ' אליבא דשמואל - פטור, דס"ל שדרך בהמה להחזיר ראשה, ולכן דינה כדין שן, שברשות הרבים פטורה וברשות היחיד חייבת.

ולפי לישנא בתרא בגמ' - גם לשמואל חייב, ואינו חולק על רב.

סברת מחלוקתם

לפי רש"י (במשנתנו, ד"ה מצידו) אליבא דרב - אין דרך בהמה להחזיר ראשה, ולכן דינה כדין קרן משונה, וכל שלא הועדה משלמת חצי נזק, ולאכא דאמרי בגמ', בין לרב ובין לשמואל אין דרך בהמה להחזיר ראשה, וחייבת מדין קרן.

ולפי התוס' (ד"ה ובמחזרת) - לכו"ע החזרת הראש אורחיה הוא, דהואיל ואורחיה לאכול אורחיה להחזיר ראשה, ורש"י יתכן וס"ל, שע"כ לא אמרין כיון דאורחיה למיכל וכו', אלא כשאינה יכולה לאכול באופן אחר, ורב מיירי באופן שיכולה לאכול גם בלא חיזור, ולכן החיזור הי' שינוי - אמ"ה עמ' תשפו ובעמ' תשפט, אלא שלפי רב - חייב, הואיל והנחת פירות במקום שאינה יכולה לאכול בלא חיזור גם נחשב כאכילה בחצר הניזק, והרשב"א כותב: שמודה רב באם יכולה לאכול בלא החזרת ראשה, שהי' כרשות הרבים, כדין אוכלת מפתח החנות הנמצא בקרן זית שרב פטור - עיין תשר' הבאה נושא ג' דין 1, ולפי לישנא קמא אליבא דשמואל - מקום שיכולה לאכול בחזרה חשיב ליה כרשות הרבים ופטורה, ומשמע מדבריהם, דכל שיכולה לחזור פטורה היא גם אם תסטה ותעלה עם כל גופה לרחבה ותאכל בלא חיזור, וזהו אחרת מהרשב"א המזייב בזה, ולפי לישנא בתרא - שמואל לא פליג על רב בזה ולכו"ע חשיב כאכילה בחצר הניזק.

3. כשחמור טעון גדיים ובשעת עמידתו הגדיים פשטו צוואריהן ואכלו - תוס' (ד"ה דקיימא) כותבים: שלרש"י אליבא דרב, לגבי החמור שאוכל בחיזור חשיב קרן, ולגבי הגדיים שאוכלים בלא חיזור תשיב שן, ושלשית ר"י בתוס' צ"ל שכל מה שהגדיים יכולים להגיע ולאכול - גם לרב - חשיב שה"ר אפי' לחמור שאין יכול לאכול בלי חיזור.

פוסקים :

בשו"ע (סי' שצא סעי' ט') נפסק: היו הפירות מונחים בצידו רחבה והיא בתוך הרחבה והחיזרה ראשה לצידו רחבה ואכלה מהן, אינו משלם אלא מה שנהנית, דכיון דגופה ברשות הרבים הוי ליה שן ברשות הרבים, אבל אם יצאה מרחבה לצידו רחבה ואכלה שם, משלם מה שהזיקה, אכלה מפתח החנות, אינו משלם אלא מה שנהנית, מתוך החנות, משלם מה שהזיקה. (וכן הוא ברמב"ם המובא בתשר' הבאה נושא א', מסתימת דבריהם שמצידי הרחבה משלמת מה שהזיקה, מדייק הב"י: שטוברים כהתוס' שהחיוב נזק שלם הוא מדין שן בחצר הניזק).

כשאכלה מתוך הרחבה, מצידו הרחבה, ומחנות

כב. בהמה שאכלה (א) מתוך הרחבה, (ב) מצידו הרחבה, (ג) מפתח החנות, (ד) מתוך החנות, האם חייבת בתשלומים, מדין מה, ומדוע? דף כא.

תשובה :

א. מתוך הרחבה

משלמת רק מה שנהנית, וכנ"ל תשר' טז, עיישן, דשן ברשות הרבים פטורה מלשלם דמי הנזק.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' ט') נפסק: בהמה שאכלה מתוך הרחבה, בין דרך הליכתה, בין שעמדה ואכלה, משלם מה שנהנית, ואפי' חזרה על צדי הרחבה ואכלה מהן, אבל אם הניחה את הרחבה והלכה ועמדה בצדי הרחבה ואכלה, משלם מה שהזיקה, אכלה מפתח החנות, משלם מה שנהנית, מתוך החנות, משלם מה שהזיקה.

ב. מצידו הרחבה

משלמת מה שהזיקה.

לפי רב - זהו במחזרת, כמה משלמת ומדין מה - עיין בתשובה הקודמת.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לפי ליסנא קמא אליבא דשמואל - אפי' מחזרת פטורה, וחייבת מה שהזיקה רק אם עזבה את הרחבה ובאה לאכול מצידי הרחבה, ולפי רש"י דס"ל שלרב מחזרת משונה הוא וחייב ברשות הרבים חצי נזק, כותבים הראשונים: שה"ה לפי שמואל בעזבה את הרחבה וקמה ואכלה מצידי הרחבה, הואיל ומשונה היא שאין דרכה לעזוב הרחבה ולעמוד בצדי הרחבה - אמ"ה עמ' תשפה].

ולפי ליסנא בתרא אליבא דשמואל - חייבת. [ההלכה - עיין לעיל סוף נושא א'].

ג. מפתח החנות

1. **כשהפתח אינו בולט לתוך הרחבה - במשנה מבואר: שמשלמת מה שנהנית.**

למ"ד מחזרת פטור - זהו כפשוטו, דשן ברשות הרבים הוא.

ולמ"ד מחזרת חייב - הגמ' אומרת: שצ"ל שפטור דוקא בפתח חנות הנמצא בקרן זווית, שפוגעת בפירות דרך הילוכה בלא חיזור, וכיון שאינו משונה, הוי שן ברשות הרבים הוא.

ומבואר בתוס' (ד"ה מפתח, ובד"ה מה): "פתח החנות" היינו שאכלה מתריסי החנויות שמניחין לפני החנויות כשפותחין אותן ונותנין שם פירות, [משמע דס"ל: שאם אכלה מפתח החנות ממש - לכו"ע חייב, הואיל ובחצר הניזק ממש הוא שחייבת נזק שלם אפי' אכלתן בלא חיזור - מהדר"ב].

2. **אם הפתח בולט לתוך הרחבה ויכולה לאכול בלא חיזור - לכו"ע משלמת רק מה שנהנית.** [ההלכה - עיין לעיל סוף נושא א'].

3. **כשחמור טעון גדיים ובשעת עמידתו הגדיים פשטו צוואריהן ואכלו - תוס' (ד"ה דקיימא) כותבים: שרש"י אליבא דרב, לגבי החמור שאוכל בחיזור חשיב קרן, ולגבי הגדיים שאוכלים בלא חיזור חשיב שן, ושליטת ר"י בתוס' צ"ל שכל מה שהגדיים יכולים להגיע ולאכול - גם לרב - חשיב רה"ר אפי' לחמור שאין יכול לאכול בלי חיזור.**

ד. מתוך החנות

משלמת מה שהזיקה, שהרי רשות היחיד הוא. [ההלכה - עיין לעיל סוף נושא א'].

מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים ושטח שם פירותיו

נג. מה הדין במקצה מקום מרשותו לרשות הרבים ושטח שם פירותיו, (א) כשאכלתן בהמתו של חבירו אם חייבת לשלם, (ב) כשנתקלה בהם וניזוקה, האם כעל הפירות חייב בנזקה, והאם החופר בור ברשותו או סמוך לרשות הרבים חייב, ומדוע? דף כא. כא:

תשובה:

א. לענין לחייב בתשלומין בהמה שעברה שם ואכלתן

רש"י (ד"ה במקצה) מפרש: שנכנסה שם בהמה ואכלתן בדרך הילוכה.

ותוס' (ד"ה כ), מפרשים: שמדובר שאכלתן כשהיא מחזרת, ואפי' שאינה יכולה לאכול דרך חיזור.

לפי ליסנא קמא בגמ' - לא איתפריש דין מקצה מקום. [וכותב הרא"ש סי' ז': שלליסנא זו ששמואל פוטר במחזרת כ"ש במקצה].

לפי ליסנא בתרא אליבא דרב - פטורה.

רש"י (ד"ה לימא) מפרש: דס"ל דזה ששטח הפירות עשה בור, וקיי"ל כל המקלקלין ברשות הרבים אם הזיקו חייבים לשלם, ורב לטעמיה לקמן (דף ל:), דס"ל "כל המחזיק בהם זכה, בין בגופן ובין בשבחן", ופטורה לגמרי, (ופליג על זעירי, דס"ל שם, שלא זוכה בגופן), וכותבים התוס' (ד"ה דרב): שפטורה גם על הפירות הפנימיים דלא הוי תקלה, מ"מ כשינטלו החיצוניים נמצא הפנימיים סמוכים לרה"ר.

התוס' (שם) אליבא דרש"י מפרשים: שזהו רק כשהניח פירות כדי להשביחן, אבל אם לא כדי

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאינן לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

להשביחן - לא קנסו גופן ומשלמת מה שנהנית.

תוס' חולקים עליו ומפרשים: שרב פוטר אפי' כשנתן פירות לא כדי להשביחן, מפני שאין לבעל הפירות להניח פירותיו סמוך לרשות הרבים ממש הואיל ואין בני אדם יכולים לצמצם.

ולפי לישנא בתרא אליבא דשמואל - חייבת.

רש"י (ד"ה ושמואל) מפרש: משום שעשה ברשות, ורשות הרבים נמי לא הוי, שאין זה דרך הילוכה.

והתוס' (שם) מפרשים: דאף שהיה אסור לו לקרב פירותיו סמוך לרה"ר, מ"מ אין לפטור בשל כך בהמה שבכוונה אכלתן. (המאירי פוסק: המקצה מקום מרשותו לרשות הרבים - חייב, והרא"ש פוסק: שפטור, הואיל ולישנא קמא עיקר, וללישנא קמא לכר"ע פטור. ובחזו"א סי' ט, סק"ד מסתפק; אם דין צידי הרחבה ופתח החנות הוא גם ב"רגל" או דוקא ב"שן", עיי"ש - אמ"ה עמ' תשפח, ובהערה 193.)

פוסקים :

בשר"ע (סי' שצא סעי' י') נפסק: הקצה מקום מרשותו לרשות הרבים והניח שם פירותיו ואכלתה שם, חשוב כרשות הרבים.

ב. כשבהמה נתקלה בפירות וניזוקה

לפי מסקנת הגמ' - הדין תלוי במחלוקת ר"ע ורבי ישמעאל בנידון של החופר בור ברשותו, ולא תלוי במחלוקת רב ושמואל בדין הקודם. דשמואל ס"ל, שאפי' למ"ד בור ברשותו חייב, מ"מ בבהמה שאכלתן יכול לסבור שחייבת, דבבור יכולים לומר שלא ראתה את הבור, משא"כ בפירות שודאי ראתה אותן, ונבכונה אכלתן - תוד"ה דרב, ואפי' הוחלקה בהם פטור - רש"י ד"ה הא קא חזי להו, ורב נמי יכול לסבור "בור ברשותו פטור", וכאן הבהמה שאכלתן פטורה, מפני שיכול בעל הבהמה לומר לבעל הפירות "שלא היה לו לקרב הפירות לרשות הרבים".

דין החופר ברשותו והפקיר רשותו ולא בורו - עיין במש"כ לקמן פרק ה' תשובה כא, נושא ג'.

דין החופר בור סמוך לרשות הרבים - עיין במש"כ שם נושא ד'.

כלב גדי תרנגול ואדם שקפצו או נפלו מראש הגג ושברו כלים

כד. האם חייבים על נזקי כלב וגדי ששברו את הכלים, (א) כשנפלו מראש הגג, (ב) כשקפצו מלמעלה ללמטה, (ג) כשתרנגול, כלב, גדי, ואדם קפצו מלמטה ללמעלה, כמה, ומדוע? דף כא: כב.

תשובה :

א. כשנפלו מכותל

1. אם באופן שהכלים קרובים לכותל בריא ורחב, וכי קפצי לא נפלי עלייהו - פטורים, משום דאנוס הוא על הנפילה, אפי' תחילתו בפשיעה אין כאן.

2. אם באופן שיכולים לשבור ע"י קפיצה, (דהיינו שהכלים לא מרוחקות ולא מקורבות או בכלי ארוך - תוד"ה הא), או שנפלו מכותל רעוע (שמעקה הגג רעוע - רש"י ד"ה משכחת) - הוי תחילתו בפשיעה שמא יקפצו או יפילו אבנים על הכלים, וסופו באונס שנפלו, והדין תלוי במחלוקת שבבגמ' בב"מ אם חייב או פטור. (שיטת הרשב"א: דבמקרי כלים לכותל ושברו ע"י קפיצה - חייבים נזק שלם, דלא נקרא שינוי, כיון שקפצו מדעתם, שיטת המאירי: שפטורים, הואיל ואנוס הוא - אמ"ה עמ' תשצט, תת, ובהערות 26, 21 עיי"ש.)

3. אם נפלו מחמת שהכותל צר (שמעקה צר - רש"י ד"ה בכותל צר) - חייבים (אף באינו רעוע), דהרי הוי ליה לאסוקי אדעתיה שיפלו.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' טו) ובשר"ע (סי' שצ סעי' יב) נפסק: הכלב והגדי שקפצו מראש הגג מלמעלה למטה ושברו את הכלים, משלמים נזק שלם, מפני שמועדים הם לדבר זה, וכן אם נפלו והיזקו, שעלייתן לראש הגג פשיעה, ואע"פ שנפילתן אנוס, כל

וצדקתו עומדת לעד וזהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שתחזילתו בפשיעה וסופו באונס חייב. וי"א לאס הכלים סמוכים לכותל שאין ראויין לשכר ע"י קפיאה, ונפלו, פטור, לאונס הוא, ואם הכלי ארוך ולאשן אחד קרוב לכותל ולאש השני רחוק, כענין שלאוי לשכר ע"י קפיאה, ונפלו קרוב לכותל ושכרו, חייב, לתחילתו בפשיעה ע"י קפיאה, ואם הכותל נר, אפי' קרובים לכותל ונפלו חייב. [אבל הראב"ן פוסק שפטור, שרק בשומר תחזילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, מכח חיובי שמירה, משא"כ במזיק שחיובו על התוצאה, והתוצאה הרי היתה באונס].

ב. כלב וגדי שקפצו מלמעלה ללמטה והזיקו כלים

קפיצתם הוי רגל, הואיל ומועדין לכן, ולכן ברשות הניזק חייבים נזק שלם וברשות הרבים פטורה.

לפי רש"י ותוס' (והרא"ש) - אם קפצו בשינוי, דהיינו "כלבא בזקירא וגדיא בסריכא" - חייבים חצי נזק אף ברשות הרבים, משום דמשונה הוא. [אבל לפי גירסת הר"ף, וכן שיטת הרמב"ם - בקפיצה מלמעלה ללמטה חייבים נזק שלם אפי' כשכלבא בסריכא וגדיא בטיקרא, ורק ממטה למעלה וגם בדאפיך מיפך שכלבא בטיקרא וגדיא בסריכא חייב ח"נ, דהוי שינוי ותולדה דקרו. וכותב הב"ח: דמהרא"ש ומהטור משמע, שהרי"ף לא פליג על התוס' ועל הרא"ש אלא רק בדלגו מלמטה ללמעלה, אבל לא מלמעלה למטה, ושצ"ל שלהרא"ש ולטור היה נוסחא אחרת בדברי הר"ף].

פוסקים :

בשור"ע (סי' שצ סעי' יב) נפסק: הכלב והגדי שקפצו מראש הגג מלמעלה למטה ושברו את הכלים, משלמים נזק שלם, מפני שמועדים הם לדבר זה, וכי' והוא שקפצו כלרכס, אבל אם קפץ הכלב בקריקה והגדי נסרך, דהוי שינוי גבייהו, אינן משלמין אלא חצי נזק, קפצו מלמטה למעלה, משלמים חצי נזק, והוא שנתלה הגדי ונסרך וקפץ הכלב, אבל נסרך הכלב ודלג הגדי, בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה, חייבים נזק שלם, וכן תרנגול שדלג בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה, משלם נזק שלם, וה"ה מי שמוסר ביתו לשומריו והיה בו חרש שוטה וקטן, צריך לשומרם שלא ידלגו מלמעלה למטה ולא מלמטה למעלה.

ג. תרנגול, כלב וגדי ואדם שקפצו מלמעלה ללמעלה

1. תרנגול - ברשות הניזק משלם נזק שלם, כיון שדרכו לדלג בין מלמעלה ללמטה ובין מלמטה ללמעלה.

2. כלב וגדי שקפצו מלמעלה ללמעלה

לפי רש"י (ד"ה מלמטה) - בכל מקרה משלמים חצי נזק, הואיל ואין דרכם בכך ומשונה הוא, וכן פוסק המאירי.

ולפי תוס' (ד"ה אדם) - פטורים לגמרי, והבי"ב בסי' שצ כותב: שמדברי הטור משמע שפטורים לגמרי אפי' כלבא בזקירא וגדיא בסריכא, וכ"כ הב"ח בשם התוס' והרא"ש, **הואיל ונחשב לאונס,** [ואילו לפי הר"ף והרמב"ם - חייבים נזק שלם הואיל ודרכן לקפוץ אפי' מלמטה ללמעלה, ורק אם הקפיצה מלמטה ללמעלה היתה כשכלבא בזקירא וגדיא בסריכא משלמים חצי נזק, ולשיטתם מלמעלה ללמטה לעולם חייבים נזק שלם, בשתי צורות הקפיצה, ועיין בהערה שכתבנו בנושא הקודם, שלא"ש היה גירסא אחרת ברי"ף].

3. אדם - בכל מקרה משלם נזק שלם.

רש"י מפרש: שזהו מפני שאין באדם צד תמות.

ותוס' (שם) מפרשים: משום שדרכו בכך. וקמ"ל בהפקיד ביתו לחבירו ויש שם חש"ו שיש לו ליזהר שלא ידלגו מלמטה למעלה וישברו כלים. ההלכה - עיין לעיל נושא ב'.

אשו משום חיציו ו/או משום ממונו

כה. אשו (א) משום מה חייב, (ב) מאי נפק"מ להו"א שבגמ', ולמסקנת הגמ', (ג) הדין כשכלו לו חיציו, וכשלא כלו לו חיציו, ומדוע;

דף כב. – כג.

תשובה :

א. גדר החיוב של אש, [ועיין א"ת כדך ב' ערך אש, עמ' רלה]

לפי רבי יונה - אשו משום חיציו.

התוס' (דף כב. ד"ה אשו משום חיציו) כותבים: שלא רק כשמבעיר בעצמו את האש נחשב ל"חיציו", אלא גם

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכי' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בכל מקום שפשע ולא שמר גחלתו, ומוסיף הרא"ש סי' ח': ואפי' הדליק בתוך שלו ופשע בשמירתו והלך ודלק אצל חבירו חשבינן ליה כאילו ירה חץ בידיים והויק, ואם נשרפה יד חבירו חייב ד' דברים. ואם נשרף אדם חייב עליו כאילו הרגו בידיים.

לפי מסקנת הגמ' - מאן דאית ליה משום "חיציו", אית ליה נמי, משום "ממונו", והמהרש"ל ביש"ש סי' כד, גרס "אית להו משום ממונו", עיי"ש, דהיינו שבמקום שכלו לו חיציו סובר רבי יוחנן שהחיוב רק משום "ממונו".

ולפי ריש לקיש - אשו משום ממונו.

ב. הנפק"מ בין ריש לקיש לרבי יוחנן [בלא כלו חיציו]

הנפק"מ בתחילת הסוגיא

לפי רש"י (דף כב. ד"ה משום ממונו) - לריש לקיש הוי כשורו, ובורו וקס"ד איכא ביניהו כגון שהדליק בגחלת, שאינה שלו, שלריש לקיש פטור ולרבי יוחנן חייב, והמאירי מוסיף: הפטור כשאין האש ממונו הוא דוקא כשמציית שלא ברשותו. אולם אם הדליק ברשותו גחלת שאינה שלו, נעשית הגחלת כשלו, כיון שרשותו קונה לו.

ולפי תוס' (ד"ה אשו משום ממונו, וכן לעיל דף ג': ד"ה וממונו) - חיוב משום ממונו יש גם כשמדליק באש שאינו שלו, ולפי הר"י מיגש - דברי רש"י אליבא דריש לקיש הם רק כשהדליקה באה מכח שלא שמר על אשו, שחייב רק כאשר האש ממונו הוא. ולא כשהאדם מבעיר בעצמו, שאז חייב גם כשמבעיר באש שאינו שלו, ולפי הנחלת דוד - דבריו הם רק כאשר האש באה ע"י בהמתו שגררה גחלת שאינה שלו, אבל לא כשהאדם הגביה גחלת שאינה שלו שאז חייב אפי' כשהגחלת אינה שלו.

שלש נפק"מ המובאים בהמשך הסוגיא כשלא כלו חיציו

1. כשכלב נטל חררה והניח בגדיש, שלרבי יוחנן משלם על שאר הגדיש חצי נזק, ולריש לקיש פטור, כמובא בתשו' הבאה נושא א' דין 2.

2. כשהצית לא בגופו של עבד, שלרבי יוחנן אמרינן קים ליה בדבריה מינה, כמבואר לקמן תשו' כח נושא ג' דין 3.

3. כשנשרפו כלים טמונים: שלרבי יוחנן חייב כדן אדם המזיק, ולריש לקיש פטור, דאש פטור על טמון.

הנפק"מ במסקנת הסוגיא כשלא כלו חיציו

לפי רבי יוחנן - חייב בד' דברים, דאש פטור מד' דברים.

רש"י (דף כג. ד"ה לחייבו) מפרש: שהיינו נזק, צער, שבת, וריפוי, ואם זהו אף כשהיה לו לברוח - עיין לקמן תשו' כח, מב', אבל לא בבושת, שאין חייב אלא רק כשמתכוין לבייש, ואבל לפי רבינו חננאל, הרי"ף, והרמב"ם בפ"ד מנזקי טמון הל' טו, חייב גם בבושת וע"ע בלח"מ שם.

ולפי ר"ל - חייב רק בנזק.

ג. כשכלו לו חיציו

לפי ההו"א בגמ', ושרבי יוחנן אינו מחייב משום "ממונו" - לרבי יוחנן פטור מתשלומי נזקין, ולריש לקיש חייב.

ולפי מסקנת הגמ' - אפי' רבי יוחנן מודה שאם כלו לו חיציו חייב רק משום "ממונו", ולפי"ז בכל האופנים שבדין הקודם שלריש לקיש פטור, הדין כן גם אליבא דרבי יוחנן, וכל הנפק"מ בין רבי יוחנן לריש לקיש האמור בדין הקודם הוא רק כשלא כלו לו חיציו.

האופן שכלו לו חיציו, שמודה רבי יוחנן שחיובו רק משום "ממונו" הוא כשנפלה דליקה בחצרו ונפלה הגדר שלא מחמת הדליקה, והלכה והדליקה והזיקה בחצר אחרת, ובאופן שהיה לו שהות לגודרה בטרם תעבור הדליקה ויכל לגודרה ולא גדרה, ודאם לא היה לו לגודרה פטור. המגיד משנה על הרמב"ם פ"ד הל' טו, מקשה: מדוע הרמב"ם אינו מזלזק בטמון כמו שחילקו בסוגיא, שלא משכחין לרבי יוחנן "טמון פטור" אלא כשנפל גדר שלא מחמת הדליקה והיה לו לגדור ולא גדרה, בביאור שיטתו - עיין בהגר"א סי' תיח ס"ק לג, בנחלת דוד בסוגיין, וביש"ש סי' ד'.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

בשו"ע (סי' תיח סעי' יג) נפסק: טמון באש פטור, שאם הדליק גדיש חבירו והיו טמונים בו אפי' מוריגים כלי בקר שדרך להטמינם בגדיש, פטור, ורואים מקום הכלים טמונים באילו היה שם שעורים או חטים, כפי מה שהוא הגדיש, וכך ישלם לו, במה דברים אמורים, במדליק דתוך שלו והלכה ודלקה בשל חבירו וכלו חציו, כגון שנפל הגדר שביניהם שלא מחמת הדליקה והיה אפשר לו לגדור ולא גדר, אבל אם הדליק בתוך של חבירו או אפי' בתוך שלו ולא כלו חציו, כגון שנפל הגדר מחמת הדליקה, חייב בדבר שדרכו להטמין בגדיש, כגון מוריגים וכלי בקר, כמו שהתבאר בסי' צ', וכו'. ובסעי' יז, נפסק: [וכן הוא ברמב"ם פ"ד מנזקי ממון הל' טו], אש שעברה והזיקה את האדם וחבלה בו, הרי המבעיר חייב בנזק ובשבתו ובריפוי ובצערו ובבשתו, כאילו הזיקו בידו, שאפי' שאש ממונו הוא, הרי הוא כמו שהזיק בחציו, והוא שהיה האש ראוי להגיע למקום שהזיק בשענה שהדליק, אבל אם לא היה ראוי להגיע שם, כגון שהיה גדר ביניהם ונפל שלא מחמת האש, אפי' אם היה אפשר לו לגדרה, כבר כלו חציו, ויש לו דין ממונו שהזיק אדם, שאינו חייב אלא בנזק בלבד ופטור מארבעה דברים, ונע"ע במנחת חינוך מצוה נו.

חלוקת התשלומים בכלב שנטל גחלת של אחר ושרף גדיש

כו. כלב שנטל גחלת ושרף את כל הגדיש, האם בעל הכלב או בעל הגחלת חייבים בדמי הגדיש, כמה, ומדוע? דף כב. כג.

תשובה :

א. כשכלב לא שמור חתר ולקח גחלת שמורה של אחר והניחה בלא שינוי ונשרף גדיש

1. על מקום הנחת הגחלת

לפי רבי יוהנן - חייב נזק שלם בין ברה"י ובין ברה"ר, כיון שחיצו הן.

ולפי ר"ל - אם הנחת הגחלת היתה ברשות הניזק בעל הכלב חייב נזק שלם מדין רגל, דאורחיה הוא להניח חררה, שהרי גופו של הכלב הוא שהזיק, אבל אם הניחה ברשות הרבים פטור, שהרי רגל פטור ברה"ר.

רש"י (דף כב. ד"ה משום) בפרש: שאי אפשר לחייב את בעל הכלב מדין "אש", משום שהגחלת אינה ממונו של בעל כלב, [ועיין תוד"ה אשו משום ממונו].

והתוס' (ד"ה לאו) בפרששים: שזהו משום שיש דרשה לפטור את אש בהמתו, ונע"ע בתוס' לקמן דף מז. ד"ה איש, שלמדו זאת דכתיב "שלם ישלם המבעיר את הבערה", דמשמע שמשלם דוקא כשמבעיר בעצמו - אמ"ה עמ' תתיט, ובהערות 93, 92].

הגמ' מוכיחה מהדין שבעל הכלב חייב למרות שהכלב חתר והוציא את הגחלת, שסתם דלתות חתורות הן אצל כלב.

2. על שאר הגדיש שנשרף

לפי רבי יוהנן - משלם חצי נזק, דס"ל "אשו משום חיצו", וכנ"ל תשו' קודמת נושא ב', והוי ליה "צרות", ואם כשכלו ליה חיצו - פטור, [כנ"ל תשו' קודמת נושא ג'].

ולפי ריש לקיש [אפי' כשלא כלו לו חיצו] - בכל מקרה פטור, דאשו משום ממונו, ולכן מדין "רגל" אי אפשר לחייב, שהרי לא הזיק בגופו, ומדין "אש" אי אפשר לחייב, לרש"י בדין הקודם כדאית ליה ולתוס' שם כדאית ליה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' יז, יח) ובשו"ע (סי' שצב סעי' א) נפסק: כלב שנטל את החררה והלך לו לגדיש על בעל המכרה, אם הניחה בגדיש ואכל את החלה והדליק את הגדיש, על החלה ועל מקום החררה משלם נזק שלם ועל הגדיש חצי נזק. במה דברים אמורים, כששמר בעל הגחלת את אשו וסגר הדלת ובא הכלב וחתר ונטל את החררה מעל האש, אבל אם לא שמר אשו, בעל האש חייב על שריפת הגדיש ובעל הכלב חייב על אכילת החררה ועל מקומו, והראב"ד בהשגותיו, כותב: בעל האשה נמי חייב, ויש אומרים דעל מקום המכרה משלם כל אחד מהל' ועל שאר הגדיש בעל הכלב נותן רביעי, ובעל הגמלת שלשה חלקים, ואם זקקה על הגדיש,

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיילן לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

אז משלם בעל הכלב רביע אפי' על מקום החררה, ובעל הגחלת שלם חלקים.

ב. כנ"ל, אולם כשהכלב אדייה ארוי

1. על מקום נפילת הגחלת - חייב חצי נזק.

רש"י (ד"ה משלם) בלשוננו הראשון, מפרש: שזהו מפני שזריקת הגחלת, צרורות דרגל כאורחיהו הן של הכלב.

רש"י בלישנא אהרינא מפרש: דמשונה הוא, [וחייב ח"נ מגופו מדין קרן].

2. על שאר הגדיש שנשרף

לפי ריש לקיש - פטור, דמדין "צרורות" אי אפשר לחייבו, שהרי ממקום גחלת האש דולקת מאליה, והאש אינה ממונו של בעל כלב.

ולפי תוס' (ד"ה ורבי יוחנן) אליבא דרבי יוחנן - הדין תלוי בספק של רב אשי אם כוחו ככוחו דמי, דאם ככוחו דמי - משלם חצי נזק כצורות, ואם לאו ככוחו פטור, [ואילו לפי הרא"ש - לרבנן דפליגי על סומכוס, פשיטא שכוחו דמי, ולכן משלם חצי נזק על כח כוחו כמו על כוחו, כנ"ל תשו' ד' נושא ד'].
פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' יז) ובשור"ע (סי' שצב סעי' א') נפסק: ואם היה מגרר את החלה על הגדיש והולך ושורף, משלם על החררה נזק שלם ועל מקום הגחלת חצי נזק, ועל שאר הגדיש פטור. והראב"ד בהשגותיו, כותב: ליתא, דצורות ע"י שינוי מרביע נזק מיהא לא מיפטר.

ג. כנ"ל נושא א', אולם כשהכלב הניח הגחלת בשינוי

על מקום הנחת הגחלת - בתוס' (ד"ה דאדייה) מבואר: שחייב חצי נזק מדין קרן משונה, [ומהגמ' לעיל דף יח. מרש"י דף יח: ד"ה אמר לך רבא, ומתוס' שם ד"ה בין, יוצא: שעל שאר הגדיש, לפי ריש לקיש - פטור, ולפי רבי יוחנן - הדין תלוי בספק של רב אשי אליבא דרבנן דסומכוס, באם יש שינוי לצורות לרביע נזק - משלם רבע נזק, ואם אין - משלם חצי נזק].

ד. כשבעל הגחלת לא שימר גחלתו, ובעל הכלב לא שימר כלבו

לפי רש"י (דף כג. ד"ה ה"ג) - בעל הגחלת חייב לשלם את מה שבעל הכלב אינו משלם, דהיינו שלפי רבי יוחנן: משלם את החצי השני של דמי הגדיש, ולפי ריש לקיש: משלם את כל דמי הגדיש, [ומרש"י משמע: שעל מקום הנחת הגחלת - רק בעל הכלב משלם ובעל הגחלת פטור, וכן שיטת הרמב"ם בפ"ב מנזקי ממון הי"ח - בביאור שיטה זו עיין אמ"ה עמ' תתמד].

ולפי תוס' (שם ד"ה וליחייב) - על שאר הגדיש בעל הכלב ישלם רבע, [ושהרי לפי רבי יוחנן בלא שותף, בעל הכלב משלם חצי נזק מדין צורות או מפני ששינה, וכשיש לו שותף את בעל הגחלת, יש לבעל הכלב ליפטר מחלקו של בעל הגחלת], ובעל הגחלת ישלם שלשה רבעים, [וכותב הרא"ש: שזהו לפי ר' נתן דאמר "כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי", אבל לרבנן - בעל הכלב משלם רבע, ובעל הגחלת פלגא, ואידך פלגא מפסיד]. עוד מבואר בתוס' (דף כב. ד"ה ואי): שעל מקום הגחלת שניהם חייבים, כל אחד חצי נזק. [ושיטה שלישית: יש ראשונים הסוברים, שרק בעל הגחלת היא חייב ובעל הכלב פטור לגמרי ואף לרבי יוחנן, דגבי כלב הואיל ואין ההיזק בכוחו ממש אלא ע"י רוח מצויה המוליכה את האש, וגם בעל הכלב אין עמו, יש לנו לפוטרו במקום שאפשר לחייב את בעל הגחלת בכל הנזק משום פשיעתו - אמ"ה עמ' תתלט].

כז. גמל טעון פשתן שעבר ברה"ר ונדלקו מנרו של חנווני ונשרף כל הבירה, מי משלם, כמה, ומדוע?
דף כב.

תשובה :

א. כשהניח חנווני נרו מבחון

1. אם לא במסכסכת - החנווני חייב הכל, מפני שאסור לו להניח את הנר מבחון, ובעל הגמל פטור לגמרי. תוס' (ד"ה ואי) מפרשים: שזהו מפני שבעל הגמל לא ראה את הדליקה, ולא הוי ליה לאסוקי אדעתיה שיהיה נר בחון.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. בנר חנוכה

לפי רבי יהודה - החנווני פטור, מפני שמצוה להניחה ברשות הרבים לפרסומי ניסא. ויש להסתפק אם גם בעל הגמל פטור או שמא דינו כהניח מבפנים, וברמב"ם המובא בהמשך הפוסק שחייב, משמע: שסובר שרבנן חולקים על רבי יהודה, ומחייבים, עיי"ש שכותב, שהטעם הוא, שהיה לו לישיב ולשמור.

3. אם במסכסכת - בעל הגמל חייב, דפושע הוא.

ומבואר בתוס' (ד"ה במסכסכת, ואי): שבמסכסכת שניהם ישלמו בשווה, ויש שמפרשים את הגמ' כפשוטה שרק בעל הגמל יתחייב הכל, דבמסכסכת הוי כולה כמקום גחלת - אמ"ה עמ' תתנא, ובהערה 113.

4. אם עמדה להטיל מימיה - בעל הגמל פטור, אפי' עמדה וסכסכה, הואיל ואנוס הוא בעמידה זו, והחנווני חייב הכל, שהרי הוא הפושע שהניח נרו בחוץ, וזו חנוכה לרבי יהודה פטור.

ב. הניח חנווני נרו מבפנים

1. החנווני - פטור לגמרי, הואיל ולא הוי ליה לאסוקי אדעתיה שפשתן יכנס לחנותו, ונתדלק בנרו ותעמוד להטיל מימיה ולא יוכל לסלקה משם - תוד"ה דישא.

2. בעל הגמל כשלא סכסכה

לפי רבי יוהנן - חייב, לפי שהרבה במשאו, ולפי השיטת"ק בשם המאירי, וכן פוסק הרמ"א - עיין בהמשך - חייב על כל הבירה חצי נזק מדין "צרורות", ומהרמב"ם והשר"ע משמע שחייב נזק שלם בין על מקום הגחלת ובין על כל הבירה - עיין מ"מ, אמ"ה עמ' תתכג.

ולפי ריש לקיש - גם בעל הגמל פטור, ואי אפשר לחייבו מדין אש. ולשיטת רש"י - אין חייבים על אש, מפני שאינה ממונה, לשיטת תוס' - מפני שיש דרשה לפטור אש שממונה עושה, כנ"ל נושא קודם דין 1.

3. כשעברה וסכסכה וכ"ש כשעמדה וסכסכה - בעל הגמל חייב נזק שלם, וזהו בין לפי רבי יוחנן ובין לפי ריש לקיש.

רש"י ותוס' מפרשים: משום שכולו נחשב כמקום גחלת, וחייב נ"ש מדין רגל, שהרי ע"י גוף הגמל נעשה הנזק בדרך הילוכו כי אורחיה.

4. כשעמדה להטיל מימיה - פטור, הואיל ואנוס הוא בעמידה זו.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' יג) ובשר"ע (ס"ו תיח סע"י יב) נפסק: גמל שהוא טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנווני והדליק את כל הבירה, בעל הגמל חייב, מפני שהרבה במשאו, בין שעמדה הבהמה בין שלא עמדה, ואם הניח החנווני נרו מבחוץ, הוא חייב לשלם אף דמי הפשתן לבעל הגמל, ואפי' הוא נר חנוכה, שהיה לו לישיב ולשמור שלא יזיק, וי"א לאס הדליקה במקום אחד ונתפשט אחד ונתפשט האש למקום אחר, חייב על מקום האש נזק שלם ועל השאר חצי נזק, ואם הגמל סכסך האש בכל הבירה, חייב על כלו נזק שלם.

המדליק גדיש והיו בו עבד וגדי ונשרפו

כח. המדליק גדיש והיו בו עבד וגדי, האם חייב וכמה א) כשרק הגדיש נשרף. ב) כשרק הגדי נשרף. ג) כשהעבד הגדי והגדיש נשרפו יחד. ד) והאם אמרינן קים ליה בדרכה מינה כשחייב ממון לזה ונפשות לזה, ומדוע?

תשובה :

א. על הגדיש [כשלא נשרף עבד עמו]

משלם נזק שלם.

לפי רבי יוהנן - אם לו כלו לו חיצו חייב משום חיצו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי ריש לקיש - משום ממונו המזיק, ומחלוקתם וההלכה בזה - עיין לעיל תשו' כה. ואם גם העבד נשרף - עיין לקמן נושא ג' ד'.

ב. על הגדי [כשלא נשרף עבד עמו]

משלם נזק שלם, כנ"ל בדין הקודם.

לפי רש"י (דף כב: ד"ה עבד) ור"ת (בתור"ה והיה) - חייב על הגדי אף בגדי שאינו כפות, ולא אמרינן "היה לו לברוח", שהרי אין בו דעת.

ולפי הרשב"ם [בתוס' שם, וכן לפי לשון שני ברש"י לקמן דף סא: ד"ה היה] - אם הגדי אינו כפות, פטור על הגדי, מפני שהיה לגדי לברוח.

ג. כשהעבד הגדיש והגדי נשרפו יחד

1. כשעבד שאינו כפות נשרף עם הגדיש והגדי - חייב על הגדיש והגדי (כנ"ל נושא א' ב', עיי"ש), משום שאין לשורף דין מיתה מחמת העבד, שהרי היה לעבד לברוח.

2. אם העבד היה כפות והצית בגופו של עבד - פטור על העבד והגדי, משום שאמרינן קים ליה בדרבה מינה, שהרי יש לו דין מיתה על הריגת העבד.

3. אם העבד היה כפות, ונשרף העבד בלא שהצית בגופו של העבד

לפי ריש לקיש - אשו משום "ממונו", ולכן אין לו דין מיתה וקים ליה בדרבה מינה מחמת שריפת העבד, והדינים כהנ"ל נושא ב'.

לפי רש"י (דף כב: ד"ה אם) - למ"ד אשו משום ממונו או בכלו לו חיציו, שלא אמרינן קים ליה בדרבה מינה - אשו כשורו, וחייב על העבד "שלושים שקלים", ונע"ע באמ"ה עמ' תתל מה שמביא בזה.

ולפי התוס' (ד"ה קטל) - אין לחייב ל' שקלים על הריגת עבד ע"י אש.

ולפי רבי יונה - אשו משום חציו, ולכן פטור על הגדיש והגדי, דאמרינן קים ליה בדרבה מינה, ורק כשכלו לו חיציו, שאין לו דין מיתה, וקים ליה בדרבה מינה, חייב על הגדיש והגדי כהנ"ל נושא ב'. [מבואר מכאן שלמ"ד אשו משום "חיציו" חייב מיתה באם אשו שרף אדם, וכן היא דעת רבים מהראשונים, וכן דעת תוס' לקמן דף נ. ד"ה אילימא, אבל הר"ן ס"ל דאינו חייב מיתה - אמ"ה עמ' תתכד, ובהערה 13].

בתוס' (ד"ה והיה) מבואר: שלפי רבי יוחנן שאמרינן קים ליה בדרבה מינה, זהו גם אם שריפת העבד היה מחמת חיציו, ושריפת הגדי היה אחר שכלו לו חיציו, הואיל וע"י מעשה אחד בא הכל. (הרשב"א הקשה: אמאי אמרינן קים ליה בדרבה מינה על הגדיש הרי מתחייב על הגדיש קודם שיתחייב בנפשו של העבד, ולא אמרינן קים ליה בדרבה מינה במקום שלא באין כאחד, עיין במש"כ בזה, ובאמ"ה עמ' תתכו בשם תלמידי הרשב"א, ובעמ' תתכט).

ד. בעבד דחד ובגדי דחד

בסוגייתנו מבואר שפטור, משום שאמרינן קים ליה בדרבה מינה. [אך זהו עכ"פ באם הצית בגופו של עבד, ושלרבי יוחנן יתכן כשלא כלו לו חיציו, ואף בהצית לא בגופו של עבד].

לפי ר"ת (בתור"ה בגדי) - בכל ממון לזה ונפשות לזה אמרינן קים ליה בדרבה מינה, חוץ מבעדים זוממין כשהעידו לחייב תשלומין לאחד ומיתה לאחר, משום שבעינין שיתקיים בהם "כאשר זמם", ומ"מ כשהעידו על אדם אחד שחייב מיתה ותשלומין, אמרינן ביה קים ליה בדרבה מינה, כיון שמתקיים בה הוא אדם "כאשר זמם".

ולפי הריב"ם בתוס' (שם) - בכל ממון לזה ונפשות לזה לא אמרינן קים ליה בדרבה מינה, חוץ מרודף שאמרינן ביה קים ליה בדרבה מינה, הואיל והכל חייבים להורגו, וחשיב מיתה ותשלומין לאחד, וישב סוגייתנו האומרת: שאמרינן קים ליה בדרבה מינה, ואם זהו גם כשלא הצית בגופו של עבד - עיין מהר"ם, פנ"י, ובאמ"ה עמ' תתלא, ובהערה 157].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פי פרה אם הוא כחצר הניזק

כט. האם פי פרה כחצר הניזק דמי או כחצר המזיק, א) כשלקחה ואכלה בחצר הניזק, ב) כשלקחה מחצר הניזק ואכלה ברשות הרבים, ג) כשחצר שטוה וקטן ועכו"ם הוסיפו לפיה ובאופן שהיתה יכולה ליקח לבד, ד) באופן הקודם אולם כשאינה יכולה ליקח לבד, ה) כשפיקח נתן לפיה ואינה יכולה ליקח לבד [וכשאינה יכולה ליקח לבד], ו) [כשלקחה מרשות הרבים ואכלה בחצר הניזק], ומדוע: דף כג. כג:

תשובה:

לפי רש"י

הגמ' מסתפקת בבהמה שנכנסה לחצר הניזק ולקחה פירות ואכלתן, אם פי פרה כחצר הניזק דמי וחייבת נזק שלם דקרינן ביה, "וביער בשדה אחר" או כחצר המזיק דמי ופטורה, והגמ' פושטת ממשנתנו "כלב שנטל חררה, משלם על החררה נזק שלם", שכחצר הניזק דמי.

ולפי התוס' (ד"ה תפשוט)

האופנים, בעית הגמ', ומסקנת הגמ', הם כדלהלן:

א. כשבהמה לקחה ואכלה בחצר הניזק

בזה היה פשוט לגמ' שחייבת, דכיון שפשע בלקיחה מה לנו באכילה, וכ"ש כשאכלה ברשות הניזק.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' ה') נפסק: כלב שנכנס לחצר ונטל פת או בשר והוציאן לרשות הרבים או לחצר אחרת ואכלן שם, משלם מה שנהנה, אכלן בשדה של בעל החצר, משלם נזק שלם, כאילו אכלן בתוך החצר, שהרי ברשות הניזק אכל, וכן כל כיוצא בזה.

ב. כשבהמה לקחה מחצר הניזק ואכלה ברשות הרבים

להו"א שבגמ' - חייבת, דאזלינן בתר לקיחה.

ואילו למסקנא - פטורה, דבעינן לקיחה ואכילה ברשות הניזק.

פוסקים:

בשו"ע (סי' שצא סעי' ז') נפסק: אין חייב השן לשלם נזק שלם אלא אם כן אוכלת ברשות הניזק, אבל אם לקחה בחצרו והוציאה משם ואכלה ברשות הרבים או בחצר של אחר, פטור מלשלם יותר ממה שנהנית, ואם לקחה ברשות הרבים והלכה ואכלה ברשות הניזק, יש מחייבים לשלם נזק שלם משום דפי פרה כחצר הניזק דמי, ונפק"מ אפי' במקום שאין לחייב על הנטילה, כגון שהיו הפירות מונחים במקום שאי אפשר ליטלם משם, ובא ראובן והושיט פירות של שמעון שבחצר שמעון לפי פרת לוי, חייב לוי אם המושיט חרש שוטה וקטן או שאין לו לשלם, שאם היה אפשר להשתלם ממנו, היה הוא חייב ובעל הפרה פטור.

ג. כשחרש שומה וקטן ועכו"ם שאינם בני תשלומים הושימו לפיה באופן שהבהמה ברשות הניזק ויכולה ליקח לבד

חייבת, [וזהו בין להו"א ובין למסקנא, ואף אם נאמר כחצר המזיק דמי, דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב - שיטמ"ק].

ד. כשחרש שומה וקטן ועכו"ם הושימו לפיה, באופן שהבהמה ברשות הניזק ואינה יכולה ליקח לבד

להו"א של הגמ' - זהו הספק בגמ', דאם כחצר המזיק פטור, כיון שנתנו אחר.

למסקנת הגמ' - יש לפשוט שחייבת, דפי פרה כחצר הניזק דמי, והוי לקיחה ברשות הניזק. [נפשיטות הגמ' היא מכח אוקימתת הגמ' שאכלה בגדיש דבעל החררה, ש"מ שצריך לקיחה ואכילה ברשות הניזק, ותפשוט שכשנתן אחר לתוך פרה וחייב, דאי כחצר המזיק היה צריך להיות פטור על החררה, שיכול לומר לו "מאי בעי ריפתך בפומא דכלבאי".]

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ה. אם פיקח הושיט לפרה והיא ברשות הניזק בלא שהיתה יכולה ליקח לבד

הפיקח חייב, וואס יכולה ליקח לבד – מבואר בהגהות אשרי: שגם בזה הפיקח חייב, דכיון דאגביה קנייה, ואם לא אגביה – הבהמה חייבת, ואם יכולה ליקח לבד, והפיקח קירב אליה בלא שהגביה – הבהמה חייבת, ועיין באמ"ה עמ' תתמ"ט, תתנ"ג, מש"כ בשם הגהות אשרי, ובהערות 116. אם לקחה מרשות הרבים ואכלה בחצר הניזק – הדין תלוי במחלוקת האחרונים, עיין אמ"ה עמ' תתנ"ג, ובהערה 120.

המשסה כלבו של חבירו בחבירו והמשיך נחש בחבירו

ל. המשסה כלבו של חבירו בחבירו, (א) מי חייב בתשלומי הנזק, האם המשסה או בעל הכלב. (ב) מה הדין לענין הריגת הכלב באם הרג אדם. (ג) מה דין של המשיך נחש בחבירו, ומדוע? דף כג: כד:

תשובה:

א. לענין תשלומי נזקין

המשסה פטור. רש"י מפרש: שזהו משום שגרמא בנזקין פטור, והרמב"ן מפרש: דאפי' גרמא אינו, דיכול לומר "לא הו"י דענא דמשתס"י" – אמ"ה עמ' תתפ"ח, ובהערה 77, עיי"ש, ובא"ת כ"ך ו' ערך גרמא בנזקין, גרמ"י, עמ' תפט"ו.

הגמ' לקמן (דף כד:) מסתפקת אם אפשר לחייב את בעל הכלב בתשלומי הנזק, ודיכול לומר "מאי עבידנא", ורבא אומר "את"ל שחייב" וכו', ולפי מסקנת הגמ' בסוגיין, "שפי פרה כחצר הניזק דמי" – בעל הכלב חייב אפי' כשלא הוציא את שיניו מחוץ לפיו, ואפי' כשפיקח שיסה את הכלב, שהרי על יד חבירו לא שייך לומר כיון שאגביה קנייה – נחל"ד, אמ"ה עמ' תתנ"א, ובעמ' תתצ"א. לפי הראב"ן – אם הניזק תפס ממון של בעל הכלב לא מפקינן מיניה, והרי"ף והרמב"ם בפ"ב מנזקי ממון ה"ט, פוסקים: שבעל הכלב חייב ממון, וטעמם מדאמר רבא "את"ל המשסה כלבו של חבירו בחבירו חייב" – אמ"ה עמ' תתנ"ד, ובהערה 27, ובעמ' תתצ"ה, אלא שהרמב"ם שם פוסק: שבעל הכלב חייב חצי נזק, והראב"ד כותב: דאם מועד הוא משלם נזק שלם, והמגיד משנה כותב: דאפי' מועד משלם רק חצי נזק – אמ"ה עמ' תתצ"ג.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' יט) ובשו"ע (ס' שצה סעי' א') נפסק: המשסה כלבו של חבירו באחר, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ובעל הכלב חייב חצי נזק, שכיון שהוא יודע שאם שסה את כלבו להזיק נשך, לא היה לו להניחו, ואם שסרו בעצמו, בעל הכלב פטור, שכל המשנה ובא אחר ושינה בו, פטור. והראב"ד בהשגותיו, כותב: ואם מועד הוא, נזק שלם משלם. והמגיד משנה כותב: שלפי הרמב"ם – משלם חצי נזק גם אחר שהועד, כיון שלא נשך מעצמו אלא ע"י שיסו, ואילו לפי היש"ש סי' כט – הראב"ד בא לפרש את דברי הרמב"ם ולא בא לחלוק, וע"ע במש"כ לקמן פרק ד' תשו' יז.

ב. לענין הריגת הכלב

בתוס' (בסוגיין ד"ה ת"ש, ושם בד"ה המשסה), מבואר: שזה פשיטא שהכלב חייב מיתה, ואינו דומה לשור האיצטדין שפטור ממיתה, הואיל והאדם נלחם עמו להורגו – תוס' לקמן דף כד: ד"ה המשסה, ועיין במש"כ לקמן תשובה לד, והרמב"ם פ"י מנזקי ממון ה"ח, והריטב"א ס"ל: שהכלב פטור ממיתה כשור האיצטדין.

ג. המשיך נחש בחבירו

לפי רבי יהודה – המכיש בסייף והנחש פטור, דס"ל ארס נחש בין שיניו הוא עומד.

ולפי חכמים – הנחש בסקילה והמכיש פטור, דס"ל ארס נחש מעצמו מקיא, הגמ' אומרת: שהנחש בסקילה גם אם נאמר "פי פרה כחצר המזיק", הואיל ולענין קטלא לא אמרינן "מאי בעי ידך וכו'".

רשות היחיד שאינה גדורה, ודין בהמה הרגילה להזיק

לא. בהמה שנכנסה לרשות היחיד שאינו גדור ואכלה פירות האם חייבת בתשלומי הנזק, האם מותר לתפוס בהמות שמזיקות ולשוחטן ללא רשות בעליהן, ומדוע? דף כג:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה:

א. כשנכנסה לחצר הניזק שאינו גרור

לפי רב יוסף - הבעלים אינם מחוייבים לגרור את שדותיהם, והבהמה חייבת בתשלומין כדין שן ברשות הניזק.

לפי שיטת תוס' (ד"ה יכלי למימר) - אביי אינו חולק על רב יוסף, ודחויא בעלמא הוא, ושרב אלפס פוסק כרב יוסף, והרא"ש כותב: דמצא כתוב בשם רבינו חננאל דפסק הלכה כאביי, עיי"ש, ועיי"ש ב"ש"ש סי' כה, ובפ"ק סי' מזח, ובש"ך סי' שצז סק"א - אמ"ה עמ' תתנג, תתנד.

ב. "עיוי דשוקא" שהזיקו

רש"י מפרש: שהם בהמות של קצבים העומדות לשחיטה ומשהין אותן עד יומא דשוקא.

אם התרו את בעליהן על כך ג' פעמים, מחייבים את בעליהן לשחוט אותם מיד אפי' לא ביומא דשוקא.

רש"י מפרש: שהדין כן גם אם הזיקו ברשות הרבים אפי' ששן ורגל פטורים בו.

ומבואר בתוס' (ד"ה הנהו): שזהו דוקא בעיזים העומדים לשחיטה, ושוחטין אותם גם אם הבעלים רוצים לשלם מה שהזיקו, משום שהניזקין לא רוצים לעמוד אתם בדין, הואיל ולפעמים אין עדים, אבל המגדל עז לחלבה ורחל לגיזתה - יכולים הבעלים לומר לניזק "לכשיזיק ישלם".

פוסקים:

בשור"ע (סי' שצז סעי' א') נפסק: מי שבהמתו רגילה ליכנס לשדה חבירו ומזיקתו, יכול בעל השדה להתרות בבעל הבהמה שישמור בהמתו וצריך לשומרה, ולא לא שמררה, ומי לא שמררה וזיקה, חייב לשלם. ואינו יכול לומר לו "גרור שדך כדי שלא תכנס בו". וברמב"ם פ"ה מהל' נזקי ממון הל' א', נפסק: בהמה שריתה רועה ופרשה ונכנסה בשדות ובכרמים, אע"פ שעדיין לא הזיקה, מתרין בבעליה שלשה פעמים, אם לא שמר בהמתו ולא מנעה מלרעות, יש רשות לבעל השדה לשחוט אותה שחיטה כשרה ואומר לבעליה: "בואו ומכרו בשר שלכם", מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק, אפי' לגרום הנזק אסור. והראב"ד בהשגותיו, כותב: דברים הללו לא נאמרו בגמרא, אלא בעיוי דשוקא, שעומדות לשחיטה, ואין להם רועה, אבל מי שיש לו עדר של בהמות, אין שוחטין לו כל עדרו, אלא אם זיק, לעולם ישלם בלא שום התראה. ובסי' שצז סעי' ב', נפסק: הקצבים שיש להם בהמות לשחוט ביום השוק, אם הם מזיקות אפי' ברשות הרבים, מתרים בבעלים שלש פעמים שישמרו, ואם לא שמרום, רשאי הניזק לשחוטם שחיטה כשרה, ואומרים לבעלים "בואו ומכרו הבשר שלכם".

העדאת שור לעשותו "מועד" ואופן חזרה לתמותו

לב. אחרי כמה נגיחות נעשה השור מועד, על איזה נגיחה משלם נזק שלם, מה נחשב להתראה, כמה התראות צריך להיות כדי שיקרא מועד, וכיצד שור מועד חוזר לתמותו, ומדוע? דף כג-כד:

תשובה:

א. בג' נגיחות הוי מועד

לפי רבי יהודה (במשנתינו) ורבי יוסי (בברייתא) - הג' נגיחות צריכות להיות בג' ימים, אבל אם היו הג' נגיחות ביום אחד לא הוי מועד, שנאמר "תמול שלשום ולא ישמרנו בעליו".

אביי מפרש: דהיינו "תמול" חד, "מתמול" תרי, "שלשום" תלתא, "ולא ישמרנו בעליו" מלמדנו שמשלם מהעליה נזק שלם עבור נגיחה רביעית אבל על השלישית משלם חצי נזק.

ורבא מפרש: "תמול" "מתמול" חד, "שלשום" תרי, "ולא ישמרנו" האידינא חייב, [אם יש נפק"מ לדינא בין אביי לרבא - עיי' לקמן בדין הסמוך].

ולפי רבי מאיר (במשנתינו) ורבי שמעון (בברייתא) - גם אם נגח ג' נגיחות ביום אחד הוי מועד, "שאם ריחק נגיחותיו הוי מועד קירב נגיחותיו כ"ש". [וע"ע בתורה איזהו, ובמהר"ם, ובאמ"ה עמ' תתנג, דיש ראשונים הסוברים שרבי במסכת יבמות פליג על רשב"ג וס"ל, שאחר ב' נגיחות הוי מועד].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

רב אדא בר אהבה פוסק כרבי יהודה במועד, שהרי רבי יוסי שנימוקו עמו סובר כמותו.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' א') ובשו"ע (סי' שפט סעי' ה') נפסק: איזה הוא מועד, כל שהעידו בו שלשה ימים, אבל אם נגזר ביום אחד או נשך או רבץ או בעט או נגף אפי' מאה פעמים, אין זה מועד, וכי' העושה מעשה שדרכו לעשות תמיד כמנהג ברייתו, הוא הנקרא מועד, והמשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשותו כן תמיד, כגון שנגזר או נשך, הוא הנקרא תם, וזה המשנה אם הרגיל בשינוי פעמים רבות, נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו, שנאמר, "או נודע כי שור נגזר הוא". (השו"ע לא מפרט כיצד נעשה מועד, שכן אין מועד בזמן הזה ואין דיינים סמוכים).

ב. אם משלם על נגיחה ג' נזק שלם

לפי אב"י - על הנגיחה הרביעית והלאה משלם נזק שלם מהעליה, אבל על השלישית עדיין משלם רק חצי נזק.

לפי התוס' (בסוגיין ד"ה ולא ישמרנו) בשם רש"י (לפני שחזר בו) אליבא דרבא - משלם נזק שלם מהנגיחה הג' והלאה.

לפי התוס' (שם) בשם רש"י במסכת ב"ב - לכו"ע משלם נזק שלם רק מהרביעית והלאה, ואב"י ורבא פליגי רק במשמעות הדרשות.

ולפי תוס' בשם הר"ר עזריאל - כשיטת רש"י בב"ב, אלא שאב"י ורבא פליגי באופן שהנגיחה הרביעית היתה ביום השלישי, של רבא משלם עליה נזק שלם מהעליה, ולאב"י משלם רק חצי נזק, דנזק שלם מהעליה חייב רק אחר שיגח ד' נגיחות בד' ימים, והנפק"מ הוא רק בדעת רבי יהודה, אבל לפי רבי מאיר דפליגי על רבי יהודה, וס"ל: שבג' פעמים ביום אחד נעשה מועד, ליכא לנפק"מ של הר"ר עזריאל - אמ"ה עמ' תתסב.

ג. ההתראות

צריכות להיות בפני ב"ד, [זהו מסברא, דמי יקבל עדות אם לא בפני ב"ד - תוד"ה בפני ב"ד] ובפני בעלים, שנאמר "והועד בבעליו".

התוס' (ד"ה במכירין) כותבים: דשמא אין העדאה מועלת אלא כשנגח שור של בני חיובא, אבל אם נגח שור של הפקר או של כנעני או שהעידו שנגח שוורים של עצמו - לא הוי מועד, ולכן גם כשאין מכירין את שור המנוגח - לא הוי מועד, דשמא הוי של כנעני או של הפקר.

הגמ' מסתפקת: אם ליעודי תורא או ליעודי גברא, פי' שאם "ליעודי גברא" - צריך להודיע לבעל השור בין כל נגיחה נגיחה "ששוורו נגח" ושצריך לשומרו, אבל אם נימא ל"יעודי תורא" - הוי מועד גם אם הודיעו לו בפעם אחת על ג' הנגיחות, [בעיית הגמ' ליעודי תורא וכי' אם היא גם לפי רבי מאיר הסובר "קירב נגיחותיו כ"ש" - עיין אמ"ה עמ' תתנעא הערה 140].

ומבואר בתוס' (ד"ה ולא): שלפי רש"י בסוגיין לפני שחזר בו - משלם נזק שלם על נגיחה שלישית אע"פ שלא התרו בו כלל, והתוס' כותבים שזה אינו, שהרי כתיב "והועד בבעליו" ואח"כ "אם לא ישמרנו" משלם נזק שלם, ולכן סוברים: שאפי' למ"ד "ליעודי תורא" אינו משלם נזק שלם אלא רק אחר שהבעלים ידעו שנגח ג' פעמים, אבל אם לא הודיעוהו משלם רק חצי נזק.

וכותבים התוס' (ד"ה השתא): שלמ"ד פלגא נזק קנסא - הוי קנס, אף שיצא מחזקת שימור, משום שלא פלוג רבנן, [ונ"ע ברש"ש מש"כ בזה, ובאמ"ה עמ' תתנעא הערה 164].

לפי רש"י (דף כד:) - הגמ' פשטה ש"ליעודי תורא" [כדלקמן סוף תשו' הבאה].

ולפי התוס' (שם ד"ה במכירין) - בעיית הגמ' לא נפשטה [כדלקמן שם].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' א') נפסק: איזה הוא מועד, כל שהעידו בו שלשה ימים, אבל אם נגזר ביום אחד או נשך או

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחזרות כולל העתקה וכי' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

רבץ או בעט או גנף אפי' מאה פעמים, אין זה מועד, העידו בו שלושה כתי עדים ביום אחד, הרי זה ספק אם הועד או לא הועד. והראב"ד בהשגותיו, כותב: שגנז שלושה פעמים בשלושה ימים, והמגיד משנה כותב: שהראב"ד בא לפרש את דברי הרמב"ם ואינו חולק עליו, וכתב היש"ש סי' כז: שאם תפס, הדין תלוי במחלוקת הראשונים אם מועיל תפיסה בספיקא דדינא, אבל האור שמח בחידושו לסוגיין דף כד, כותב: שכאן לכ"ע אם תפס מוציאין מידו, עיי"ש.

ד. מועד חוזר לתמותו

לפי רבי יהודה (במשנתינו) ורבי שמעון (בברייתא) - משיראה ג' שוורים בג' ימים ולא נגחן.

ולפי רבי מאיר (במשנתינו) ורבי יוסי (בברייתא) - כל שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח.

לפי תוס' (ד"ה דף כג: ד"ה שיהו) - מזה שלא נגח את התינוקות הוי חזרה גם לשוורים, עיי"ש.

ולפי רש"י (דף כד: ד"ה הא נגח - עיין רש"ש על התוס' שם) - "אינו נוגח" הפירוש הוא כשאינו נוגח שוורים אחרים ע"י משמוש התינוקות, [בפשטות רש"י סובר: שמזה שאינו נוגח התינוקות אכתי לא הוי חזרה לשוורים, הואיל ואדם אית ליה מזליה, וכן הוא בשיטתו"ק בשם תלמיד הר"פ, עיי"ש ובאמ"ה עמ' תתנו, ובהערה 4].

רב אדא בר אהבה פוסק כרבי מאיר בתם, שהרי רבי יוסי שנימוקו עמו סובר כמותו.

ומבואר בתוס' (ד"ה שיהו): שרבי מאיר ורבי יוסי מודים שמהני חזרת ג' ימים, ורק קמ"ל שפעמים הוי חזרה אפי' ביום אחד, והוא באופן שתינוקות ממשמשים בו ולא נגחן, ושנראה לומר שאפי' לדידהו בראית שוורים ג' פעמים ביום אחד בלא שתינוקות ממשמשים בו, לא הוי חזרה. [וכן דעת הנימוק"י, אבל הרמב"ם בפ"ו מנזקי ממון ה"ו, ובפי' המשניות חולק על תוס' וסובר, שלפי רבי מאיר חזרת שלושה ימים, לא הוי חזרה - אמ"ה עמ' תתנט].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ז') נפסק: בהמה שהועדה וחזרה בה מדבר שהועדה לו, חזרה לתמותה, כיצד, שור שהועד ליגח וחזר שלא ליגח, אע"פ שהוא נוגף, הרי זה תם לנגיחה, ומאימתי היא חזרתו, עד שיהיו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח, וכן בשאר הדברים שהועד להן עד שימשמשו בו ולא יהיה עושה אותן.

עידי שור שנגח ג' פעמים שהוזמו

לג. העידוהו שנים בראשונה, ושנים בשניה, ושנים בשלישית ואח"כ הוזמו כל הג' כיתות, כמה כל כת וכת משלמת, ומדוע:

דף כד. כד:

תשובה :

1. העידוהו שנים בראשונה, ושנים בשניה, ושנים בשלישית, הרי אלו ג' עדויות לענין זה שאם בטלה אחת קיימות האחרות, ואם הוזמו, כל כת משלמת רק חצי נזק מגופו שרצו להפסיד, ואע"פ שנעשה מועד על ידם, אינם משלמים הפסד זה, אמנם אם יש הוכחה שכל הג' כיתות התכוונו לעשות את השור מועד, הרי הם זוממין גם לענין עשייתו "מועד", שזהו ההפסד שרצו להפסיד לבעל השור.

לפי רש"י (ד"ה והן עדות, וד"ה כולן) - זהו מפני שזממו שישלם נזק שלם בנגיחה שלישית, [וזהו לשיטתו לפני שחזר בו, כנ"ל תשו' קודמת נושא ב'].

לפי תירוץ ראשון בתוס' (ד"ה ולא) - צריכים לשלם כפי מה שתעלה נגיחה ד' כשיגח.

ולפי תירוץ השני [ע"פ הגהת הרש"ש] - אומדין כמה נפחת שורו מדמיו, ומשלמים זאת אף שלא נגח נגיחה רביעית. [שני תירוצי התוס' הם לשיטתם תשו' קודמת נושא ב', הסוברים שאף שבנגיחה שלישית נחשב ל"מועד" מ"מ עדיין משלם חצי נזק, ואם הוזמה רק הכת השלישית באופן שידענה מהכת הראשונה והשניה, כת הג' לבד משלמת נזק שלם - יש"ש, ובאמ"ה עמ' תתנע ובהערה 56].

2. בגמ' מובא ג' אופנים המוכיחים שהעדים רצו לעשותו מועד:

א. דקמרמזי רמוזי, רש"י מפרש: שכת ראשונה רמזה לכת שלישית שיעידו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לפירוש הראשון בתוס' (ד"ה אלא) - דוקא כשרמזו רמיזה טובה, אבל רמיזה גרועה, לא מהניא.

ולפירושם השני - גם רמיזה גרועה מועילה כאן, מפני שמדובר בדיני ממונות.

ב. שבאו רצופין.

ג. כשכולם מכירין את בעל השור ואין מכירין את השור.

לפירוש הראשון בתוס' (דף כד: ד"ה במכירין) - מדובר כשטוען "שנאבד אחד משווריו", ובאופן שאח"כ הוכר השור, דאם באו רק כדי לחייבו חצי נזק לא היו צריכים להעיד אלא רק אחר שיכירוהו, וא"כ ודאי ליעודי נתכוונו.

ולפירושם השני - מדובר שידוע שאחר כל נגיחה אבד אחד משוורי המזיק, ושאח"כ הוכר השור.

לפי רש"י - ג' ההוכחות הנ"ל יתכן רק אם נאמר ליעודי תורא, ווא"כ מוכח מהברייתא של"יעודי תורא", אבל אם נאמר "ליעודי גברא" אין הוכחה, שהרי הראשונים לא יודעים באחרונים שיבואו למחרת, ושיגח שניה למחרת, ושלישית ביום השלישי.

ולפי תוס' (שם) - ג' האופנים שבגמ' יתכן גם למ"ד ליעודי גברא, והיינו שבכל הג' ימים באו אלו עם אלו. ולפי"ז אין פשיטות לספק שבגמ', ונע"ע בראב"ד ובמאירי מש"כ בזה, דבריהם הובאו באמ"ה עמ' תתעטו.

פוסקים :

ברמב"ם (פכ"א מהל' עדות הל' ח') נפסק: שלש כתי עדים שנתקיים בעדותן. ששור זה מועד, ונמצאת כת ראשונה ושניה זוממין. כולן פטורין. נמצאו שלשתן זוממין. כולן חייבין לשלם הנזק. שאע"פ שהוא תם. משלם חצי נזק. במה דברים אמורים, כשהיו כולן רומזין זה את זה, או שבאו רצופין. או שהיו מכירין בעל השור ולא הכירו השור, אבל אם אין שם אחת מאלו, הרי כת ראשונה ושניה פטורין. שהרי הן אומרים "לא באנו אלא לחייבו חצי נזק, ולא ידענו שתבא כת אחרת ויעשה מועד".

המשסה כלבו של חברו בחבירו או בעצמו

לד. כלב ששיסוהו והזיק או שהרג בני אדם, האם המשסה או בעל הכלב חייבים בתשלומי הנזק, והאם הכלב חייב מיתה, האם הוא קונה מקור האלטרטלין, כמה, ומדוע?
דף כד:

תשובה :

1. המשסה כלבו של חברו בחבירו, אם הוא ו/או בעל הכלב חייבים בתשלומין, ואם הכלב חייב מיתה - עיין במש"כ לעיל תשובה ל'.

2. המשסה כלבו של חברו בעצמו - בסוגיין מבואר: שודאי שבעל הכלב פטור, ד"כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור".

מקושית תוס' (בסוגיין, ד"ה המשסה) מובה: ששור האיציטדין פטור גם מממון, וכן שיטת הנימוק"י בשם הרמ"ה, אולם בשם הריטב"א כותב: שלענין נזקין אפשר דחייב - נחל"ד, אמ"ה עמ' תתצחז.

טומאת רוק, קרי, מרכב הזב, וראיה ראשונה של מצורע

לה. האם רוק, קרי, מרכב הזב, וראיה ראשונה של מצורע, במגע או במשא, והאם מטמא אדם לטמא בגדים, ומדוע?
דף כה. כה:

תשובה :

א. רוק

1. באדם טהור - טהור.

2. בטמא - טמא, ומטמא במגע ובמשא, וחז"ל דורשים זאת מפסוקים - עיין רש"י דף כה. ד"ה ומהו, ובטומאת ז' וכמבואר בתוד"ה אלא.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ב. קרי במהור

מטמא רק במגע אבל לא במשא, ולכן מטמא אדם ולא את בגדיו שעליו, וחז"ל דורשים זאת מפטוקים – עיין ברש"י הנ"ל.

ג. קרי בזב

לפי רבי אליעזר - אין מטמא במשא.

ולפי רבי יהושע - מטמא במשא, מפני שס"ל שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה.

ואיכא תנא בברייתא ובמשנה הסובר: שמטמא גם במשא אף שאין בו צחצוחי זיבה, ולומד זאת ק"ו מרוקו של זב, דס"ל כרבי טרפון שלא אמרין "דיו" היכא דמיפרך ק"ו.

בתוס' (ד"ה אלא) מבואר: שלפי ר"ט הק"ו מלמדנו שנטמא טומאת ז', ובלא ק"ו איכא תנא במסכת נזיר, דס"ל, שטמא במשא טומאת מעת לעת מראית זיבה, ורבי יוסי פליג עליה וס"ל דנטמא במשא רק אותו היום בלבד. ולפי רבנן החולקים על ר"ט וסוברים שאמרינן דיו, אינו מטמא שבעה, ועיין א"ת כרד' ז' עמ' רפב. ערך דיו לבא מן הדין להיות כנידון.

בתוס' (ד"ה מידי, על פי המשניות בריש מסכת כלים, ובסוף מסכת זבים) מבואר: שמטמא אדם לטמא בגדים, כי לא יתכן דבר המטמא במשא שאינו מטמא אדם לטמא בגדים.

ד. מרכב הזב

בתוס' (ד"ה מידי, על פי מסכת כלים) מבואר: שמגעו - מטמא אדם ולא לטמא בגדים, אבל משאו - מטמא אדם לטמא בגדים.

ה. ראייה ראשונה של מצורע

בתוס' (ד"ה אלא, על פי הגמ' בנדה) מבואר: שרב יוסף מסתפק אם מטמא במשא.

וביתביים: שהספק הוא רק אליבא דרבנן, דאית להו דיו היכא דמיפרך ק"ו, אבל לפי רבי טרפון, פשיטא שמטמא במשא, שהרי יש ק"ו מרוקו של מצורע.

בגד, כלי עור, מפץ, ופכין לענין קבלת טומאה

לו. (א) האם בגד או כלי עור מקבלים טומאה באוהל המת, ומנלן, (ב) האם מפץ מקבל טומאה מזב, משרץ או ממת ואף לשבעה ימים, (ג) האם כלי חרס קטנים מקבל טומאה מזב, (ד) האם כלי חרס גדולים מקבל טומאה מאהל המת ובהיסט הזב, (ה) והאם קטנו או רוקו קל זב מטמאים כלי חרס קטנים, ומדוע?

תשובה:

א. בגד וכל כלי עור

מקבל טומאה באהל המת, שנאמר גבי מדין "וכל בגד וכל כלי עור" וטמא שבעת ימים.

ב. מפץ**1. כשזב נגע בו - טמא טומאת ערב.**

רש"י (ד"ה מפץ שמטמא בזב) מפרש: הואיל וראוי למשכב, ונאמר "המשכב אשר ישכב".

2. מפץ בשרץ - טמא טומאת ערב, ק"ו ממפץ בזב.

3. **מפץ במת** [פי' שנטמא באהל המת – רש"י, ועיין באמ"ה עמ' תתקט הערה 21] - טמא, דלומדים מפץ במת ממפץ בשרץ בגז"ש, דכתיב בשניהם "בגד" ו"עור", ונשרץ בק"ו מזב כנ"ל, ודבר הלמד מק"ו מלמד בגז"ש, ואמרינן "דון מינה ואוקי באתרא" שיהיה טמא שבעת ימים, אבל למ"ד "דון מינה ומינה" צ"ל שיש גזיה"כ "וכבסתם

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בגדיכם ביום השביעי", שכל טומאות שאתם מטמאים במת לא יהיו פחותין משבעה, ובלא הפסוק "זכבתם" למ"ד "דון מיניה ומיניה", לפי המהר"ם אליבא דרש"י – הייתי אומר: שההיקש אינו מופנה, הואיל ו"בגד או עור" הכתוב במת, צריך אותו לטומאת שבעה, אבל מפץ במת טמא שבעת ימים, ולפי המהרש"ל אליבא דרש"י – הייתי אומר: שבגד או עור טמאים שבעת ימים, דבר הלמד בהיקש אמדינן "אוקי באתריה", אבל מפץ שנלמד בגז"ש, הייתי אומר דון מינה ומיניה, ולא הייתי יודע שטמא שבעת ימים – אמ"ה עמ' תתקיב, תתקיג, ובהערות 45, 46, 53.

ומבואר בתוס' (ד"ה וקמייתיה): שבסוגייתנו מדובר במפץ של כלי עץ המיוחדים למדרס, שיש להם טהרה במקוה, ולכן טמאים שבעת ימים, אבל מפץ של שיפה ושל גמי - טמאים לעולם, ואין להם טהרה במקוה, ולכן אינם נעשים אב הטומאה. ואילו לפי רש"י במסכת שבת – גם פשוטי כלי עץ ובכלל זה מפץ מעץ, אין להם טהרה במקוה – אמ"ה עמ' תתקכא.

ג. פכין קטנים

טהורים בזב, רש"י (ד"ה פכין קטנים) מפרש: דכלי חרס אין מטמא אלא מאוירו, ומתוך שפיו שלו צר, אין יכול להכניס אצבעו לתוכו, ולמדרס נמי לא חזי, ובהיסט גם לא, דלהכי אפקיה רחמנא להיסט כלי חרס בזב בלשון מגע, מדכתיב (ויקרא טו) וכלי חרס אשר יגע בו הזב וגו' ומהכא נפקא לן דזב מטמא בהיסט, למימר דכל שאינו ראוי לטמא במגעו אינו מטמא בהיסט, ומקבל טומאה באהל המת, דכתיב "וכל כלי פתוח" ואיזהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו, הוי אומר זה כלי חרס, וכתיב "טמא הוא", ואפי' פיו צר הרי הוא ראוי להאחיל עליו, ובתוס' (ד"ה שטהורין בזב) מבואר: שמ"מ נטמאים במעיינות הזב, ונעין לקמן נושא ה"ז.

ד. פכין (גדולים) המוקף צמיד פתיל

התוס' (ד"ה ומה, על פי הגמ' בנדה) כותבים: שניצול באהל המת, ואין ניצול בהיסט הזב, ומבארים זאת, מפני שסתמו עומד להיפתח, ונחשב שבא לכלל מגע. והתוס' (ד"ה מפץ שטמא) כותבים: דהוי כנגע בתוכו.

ה. שעריו ורוקו של זב

בתוס' (ד"ה שטהורין) מבואר: שדין שעריו של זב כדין מגעו של זב, דמבשר הזב גופיה נפקא, לכן בעינן "ראוי לנגיעת בשר", ואינו מטמא כלי חרס קטנים, ונעין בהגהות הגר"א וברש"ש מש"כ בזה, אבל רוקו של זב, מטמא כלי חרס קטנים, דכיון שכתיב ביה בהדיא "וכי ירוק הזב", פשיטא שלא בעינן ביה "ראוי לנגיעת בשר".

אם ד' אבות נזיקין חייבים בכופר

לז. האם קרן שן ורגל, אדם בור ואש חייבים בכופר, ומנין למדים זאת: דף כו.

תשובה:

א. קרן

1. **אם מועד - חייב בכופר, שנאמר "אם כופר יושת עליו".**

2. **אם בתם**

לפי רבנן - אין כופר.

לפי רבי יוסי הגלילי - משלם חצי כופר מגופו, ואפי' ברשות היחיד, התוס' לעיל דף טו. ד"ה הא מני. כותבים: דיתכן וס"ל כן, אבל אינו מוכרח דס"ל כן.

ולפי רבי יוסי הגלילי אם ס"ל ברבי טרפון - ברשות היחיד משלם כופר שלם מגופו, ויליף לה מק"ו משן ורגל, ונע"ע במש"כ לקמן פ"ד בהקדמה לתשובה כו.

ב. רגל ברשות הניזק

הגמ' הסתפקה בזה ופשטה שחייב בכופר.

בתוס' (ד"ה אלמא) מובא: שאבוי ורבא בפרק שור שנגח ד' וה' פליגי בזה, וכתבו: שזהו רק אליבא דהוא

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

תנא שם, אבל שניהם ס"ל שחייב. [לפי התוס' לקמן דף מד: ד"ה והא תם הוא – השני – חייב בכופר גם בפעם הראשונה, וכן משמע מרש"י בסוגיין ד"ה הכא נמי, וכן מסתימת הרמב"ם, וכמו שכותב המגיד משנה, ואילו לפי הרשב"א בשם הראב"ד – רק אחר ג' פעמים, עיין אמ"ה עמ' תתקלד, ובמש"כ לקמן פ"ד תשובה מ', נושא ד'].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"י מהל' נזקי ממון הל' יג) נפסק: בהמה שנכנסה לחצר הניזק ודרסה על גבי תינוק כדרך הלוחה והרגתה, הבעלים משלמין את הכופר, שהרגל מועדת להזיק כדרך הלוחה, וברשות הניזק חייב אף על השן והרגל, כמו שביארנו.

ג. שן ברשות הניזק

בתוס' (ד"ה רגל) מבואר: שבשן דחיה דאורחיה, [כגון שנשכו להנאתן, כנ"ל דף ג. תוד"ה ושאן], דינה כרגל שחייבת בכופר.

ד. אדם

פטור מכופר, דכתיב "עליו" ולא על האדם, [ונע"ע במש"כ לעיל פרק א. תשובה יד, ובאמ"ה בסוגיין].

ה. בור ואש

לפי תוס' (ד"ה רגל) - פטורים מכופר, דכתיב "עליו" ולא על בור ואש, [וכ"כ התוס' לעיל דף ט: ד"ה משא"כ בבור, אולם לפי רש"י בדף ט: ד"ה משא"כ בבור, ובדף י'. ד"ה משא"כ באש – בור פטור מכופר, דכתיב "שור" ולא אדם, ואש פטור, משום שהיה לו לברוח, ואם היה כפות אמרינן קים ליה בדרכה מינה, ועיין מש"כ לעיל פ"א תשובות יד, לט].

לח. מה הדין במקרים דלהלן: 1. כשהיתה אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה. 2. כשהכיר בה ושכחה ועמד בה ונפלה. 3. כשנתכוין לזרוק שתיים וזרק ד'. 4. כשנתכוין לזרוק ד' וזרק שמונה. (א) לענין תשלומי נזקין. (ב) לענין ד' דברים, (ג) לענין מלאכת שבת, ומס' הדין כשנתכוין לזרוק שתיים ונמלאו ל', (ד) לענין יציאת עבד בראשי אברים. (ה) לענין גלות, ומדוע? דף כו:

תשובה :

א. תשלומי נזקין

בכל המקרים חייב, שהרי התורה ריבתה מהפסוק "פצע תחת פצע" שוגג כמזיד ואונס כרצון, לחייב בנזק. [אם חייב גם באונס גמור – עיין במש"כ לעיל פ"א תשובה טו, ולקמן פ"ג תשובה ד, ועיין א"ת כרך יב, ערך חובל, עמ' תשו-תשי].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' חובל ומזיק הל' טו) ובשו"ע (ס' תכא סעי' י') נפסק: וכן אם נתכוין לזרוק שתיים וזרק ארבעה והזיק, חייב בנזק בלבד ופטור מארבעה דברים.

ב. לענין ד' דברים

בכל המקרים פטור, דאין חייבים בד' דברים אלא או מזיד או קרוב למזיד.

רש"י (דף כו. ד"ה נזק) מפרש: דזהו דומיא ד"וכי יריבון אנשים", דהתם כתיב ביה ריפוי ושבתי, ווהריבנו חזנאל מפרש: שזוהו מדכתיב "הכה איש את רעהו באבן או באגרוף", אבן דומיא דאגרוף דאית ליה ידיעה – אמ"ה עמ' תתקלו, ובהערה 11]. ובושת, מדכתיב "ושלחה ידה והחזיקה במבושיו". [ועיין א"ת כרך ג' עמ' מב, ערך בושת].

התוס' (ד"ה ש"מ) כותבים: דבשוגג פטור מצער, משום שעיקר הפסוק דמרבה שוגג מדובר בנזק, ולא בצער. [לפי השיט"מ בשם הר"י מלוניל – אם התכוין לזרוק למקום מסוים, וחשב שהמרזק שתי אמות, ונמצא שהמרזק ארבע אמות, חייב, משום שטעותו בחישוב המרזק, לא נחשב לאינו מתכוין]. ההלכה – עיין בדין הקודם.

ג. לענין מלאכת שבת

בשלושת המקרים הראשונים – פטור, הואיל ולא נתכוין לעשות מלאכה כלל, ובשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, וחייב רק באם נתכוין לעשות מלאכה מפני שהיה סבור שהיום חול או כשסבור שהמלאכה מותרת.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בתוס' (ד"ה נתכוין) מבואר: שבנתכוין לזרוק שתיים וזרק ד', שפטור [גם כשאמר "כל מקום שתמצא תנוח" - רש"י ד"ה אם אמר], זהו רק שבנתכוין לזרוק שתיים וזרק למרחק ד', אבל בנתכוין שתיים ונמצאו ד', לאבוי במסכת שבת חייב, [רבא שם פליג על אבוי ופוסר גם בנתכוין לזרוק שתיים ונמצאו ד'].

במקרה הרביעי: כשנתכוין לזרוק ד' וזרק שמונה - פטור, ואם אמר "כל מקום שתמצא תנוח" חייב, שהרי נתכוון למלאכת מחשבת לזרוק ד'.

ד. לענין יציאת עבר כנעני לחירות בראשי אברים

לפי רשב"ג - בכל המקרים אינו יוצא לחרות.

ולפי רבנו - בכל המקרים יוצא לחירות.

ומבואר בתוס' (ד"ה לענין): שמודים רבנו באם נתכוין לטובת העבד וגם לא נתכוין כלל לאבר של העבד, שאינו יוצא לחירות, ולכן במושיט יד למעי שפחתו אינו יוצא לחרות, ובסוגיין מדובר בחדא לטיבותא, שלא נתכוין לטובת העבד, ולא נתכוין לאבר, וה"ה איפכא. [וע"ע באמ"ה עמ' תתקמב].

ה. לענין גלות

1. במקרה הראשון (כשלא הכיר באבן) - פטור.

רש"י מפרש: שזה מדכתיב "בשגה", וכיון שלא ידע בו מעולם פטור, דאינו נחשב "שגגה".

ותוס' מפרשים: משום ש"שגגה" טובא כתיב גבי גלות.

2. במקרה השני (כשהכיר ושכח) - חייב, כיון שהכיר בה.

3. במקרה השלישי והרביעי (כשנתכוין לזרוק ב' וזרק ד', או ד' וזרק ח') - הגמ' אומרת "אשר לא צדה", פרט לנתכוין לזרוק ב' וזרק ד' או נתכוון לזרוק ד' וזרק ח'.

לפי ליטנא קמא ברש"י - חייב גלות, דנקרא שוגג, ואינו בתורת "וכי יזיד".

ולפי ליטנא בתרא ברש"י - פטור מגלות, דרק כשלא צדה חייב בגלות, אבל כאן שצדה פטור מגלות, ויש ראשונים שנראה מדבריהם שאינו כשוגג לענין חיוב גלות אלא פחות משוגג. והרינו חננאל כותב: לפי שהוא קרוב למוזיד, ולא מתכפר ליה בגלות, מרש"י הנ"ל דייקו דס"ל דקרוב למוזיד הוא. ומתוס' דייקו דס"ל דקרוב לאונס הוא - אמ"ה עמ' תתקמג, תתקמו, ובהערות 160, 78.

הזורק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו

לט. מה הדין במי שזרק כלי מראש הגג (א) כשבא אחר ושברו, (ב) כשבמקום נפילת הכלים היה כרים וכסתות ובא אחר וסילקן או כשקדם הוא וסילקו, האם הראשון חייב או השני, ומדוע?

תשובה:

1. כשבא אחר ושברו - עיין לעיל תשובה ב'.

2. כשהיו מתחתיו כרים וכסתות - רבה אומר: הזורק פטור, משום שמזריקתו אין סופו לישר.

לפי רש"י (ד"ה פטור) - גם המסלק פטור אף אם הוא הזורק, משום שגרמא בנזקין הוי.

לפי התוס' (ד"ה קדם) בשם הרי"ף - רבה לטעמיה שלא דן דינא דגרמי, אבל לדין דקיי"ל שדנים דינא דגרמי חייב.

ולפי התוס' - לכו"ע פטור, משום שגרמא הוא, ולכו"ע גרמא בנזקין פטור, [מתוס' משמע שהבינו שהרי"ף מיידי לענין אם המסלק חייב, וסובר הנימוק"י שלפי הרי"ף - הזורק לכו"ע פטור אפי' למאן דדן דינא דגרמי, אבל הרמב"ם בפ"ז מהל' חובל ומזיק הל' ז' ח' ס"ל שגם הזורק חייב].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' ז') נפסק: כל הגורם להזיק ממון חבירו, חייב לשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו כשאר המזיקין. אע"פ שאינו הוא המזיק זה הנזק עצמו באחרונה, הואיל והוא הגורם הראשון. חייב, כיצד, הזורק כלי שלו מראש הגג על גבי כרים וכסתות ובא אחר וקדם וסלק את הכרים מעל הארץ ונחבט הכלי בארץ ונשבר, חייב נזק שלם כאילו שברו בידו, שסלוק הכרים והכסתות גרם לו שישבר, וכן כל כיוצא בזה, וכן הוא בשו"ע סי' שפ"ט סעי' ג'. והראב"ד בהשגותיו, כותב: הרב פסק כן, משום דדיינין דינא דגרמי, ואין הכל מודין לו, לפי שלא עשה בכלי שום מעשה, וברמ"א שם, נפסק: וי"א לזה מקרי גרמא כמקין ופטור, וכו', ולכן אפי' זרק כלי מראש הגג והיו תמחיו כרים וכסתות וקדם בעלמא וסלקן, אפי' הכי פטור, דעל הזריקה לא מחייב, ללא היו לאוייס ליטבה, ומה שסלקו היו גרמא בעלמא, ובהל' ח, נפסק: הזורק כלי של חבירו מראש הגג על גבי כרים וכסתות של בעל הכלי, וקדם בעל הכלי והסיר הכרים, הזורק חייב, שזריקתו היא הגורם הראשון לשבירת הכלי, ואם קדם אחר וסלקן, שניהן חייבין. הזורק והמסלק, ששניהם גרמו לאבד ממונו של זה, (הסמ"ע ס"ק ה', כותב: שגם השו"ע סובר כן), והראב"ד בהשגותיו, כותב: לא ראיתי שיבוש כזה, והזורק לעולם פטור דפסקי גיריה, והמסלק אם הוא כדברי הרב חייב ואם כדברי אחרים פטור, כדכתיבנא.

הזורק תינוק מראש הגג ובא אחר והרגו

מ. הזורק תינוק מראש הגג (א) כשבא אחר וקיבלו בסייף מי חייב מיתה, האם הזורק או זה שקיבלו בסייף, (ב) כששור קיבלו בקרניו, האם בעל השור חייב בכופר? דף כו: כז.

תשובה :

א. כשבא אדם וקיבלו

לפי רבי יהודה בן בתירא - האחרון חייב מיתה.

ולפי רבנן - כולם פטורים, [במסכת סנהדרין נתבארה מחלוקתם - מובא באמ"ה עמ' תתקנב].

ב. כשבא שור וקיבלו בקרניו

הדין תלוי בפלוגתת התנאים באם כופר דמי ניזק הוא או דמי מזיק.

רש"י מפרש: שלמ"ד דמי מזיק, חייב כופר, ולמ"ד דמי ניזק, פטור, דאין לו דמים, (השיטמ"ק והמאירי מסבירים, שמחלוקת זו רק אליבא דריב"ב שמחייב מיתה, אבל לרבנן - השור פטור ממיתה, ולכן פטור מכופר, דכמיתת הבעלים כן מיתת השור, וכשאין השור בסקילה אין בעלים משלמים כופר, והרבינו חננאל מפרש: שמחלוקת היא אליבא דרבנן, דפוטרים ממיתה, ולכן למ"ד דמי מזיק - פטור, כיון שהכופר הוא פדיון נפשו, והוא פטור ממיתה, ולמ"ד דמי ניזק - חייב כדין כל נזק).

הנופל מראש הגג והזיק

מא. הנופל מראש הגג והזיק, האם חייב בתשלומי כל החמשה דברים, ומדוע? דף כז.

תשובה :

1. **כשנפל ברוח שאינה מצויה - חייב רק בנזק, ופטור מד' דברים** [כנ"ל תשו' לח נושא א', ב'].

2. **כשנפל ברוח מצויה - חייב בד' דברים ופטור מבושת, דאין חייבים על בושת אא"כ נתכוין.**

רש"י (ד"ה ונתקע) מפרש: שנפילה מהגג ע"י רוח מצויה נחשב "קרוב למזיד", וכן מפרש הרא"ש סי' טו, אבל הרבינו חננאל והרשב"א מפרשים: שזהו משום שפשיעה גמורה היא.

3. **כשנתהפך - חייב גם על בושת, שנאמר "ושלחה ידה" איני יודע שהחזיקה, מה ת"ל "והחזיקה במבושיו" לומר לך שהמתכוין להזיק אף שלא נתכוין לבייש חייב בבושת.**

רש"י (ד"ה ואם נתהפך) מפרש: "נתהפך" היינו שלאחר שהתחיל ליפול נתכוין ליפול על האדם להנאתו, (אבל הראב"ד והי"ש ס"ל, שהמתכוין להנאתו פטור מבושת, ונתהפך היינו, שמתכוין ליפול על האדם ולהזיק, ולכן חייב גם על בושת, ואם גם כשנפל ברוח שאינה מצויה - עיין אמ"ה עמ' תתקנח הערה 115).

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

גחלת שהניחה על גופו ורכושו של אחר

מב. מה דינו של מי שהזיק ע"י גחלת כשהניחה באופנים הבאים, ומדוע? א) על לבו של חברו ומת, ב) על בגדו של חברו ונשרף, ג) על עבדו של חברו ונשרף, ד) על שורו של חברו ונשרף, ומדוע? דף כז.

תשובה:

א. על לבו של חברו שאינו כפות ומת

המניח פטור ממיתה, כיון שהיה לניזק לסלק את הגחלת מליבו, ואם יש קים ליה בדדבה מינה באופן שהזיק ביחד עם המיתה – עיין אמ"ה עמ' תתקנח, הערה 38, ובא"ת כרך יב, ערך חובל, עמ' תשכז.

פוסקים:

בש"ע (סי' תיח סעי' יח) נפסק: הניח לחבירו גחלת על לבו ונשרף, פטור, אפי' התרו בו, שלא היה סבור שלא יסלקנה, שאין דרך שיניח אדם עצמו לשרוף כדי שיהרוג חבירו, אבל אם הניח גחלת על בגדו של חברו ונשרף, חייב, שאינו חושש לסלקו כיוון שזה חייב לשלם לו, ועבדו כגופו ושורו כגופו. וי"א לעבד קטן דינו כשור, וי"א לוקא כשור כפות, אבל כשור שאינו כפות, פטור.

ב. על בגדו ונשרף

המניח חייב, דמה שהאדון לא סילקה, מפני שיודע שיכול לתבוע אותו בדין.

ג. על לב עבדו

הגמ' מסתפקת בזה ומסיקה: שהמניח פטור, דעבדו כגופו.

לפי רש"י - הספק הוא בעבד שאינו כפות, ופטור מפני שהיה לעבד לסלקה, ואינו צריך לשלם תשלומי לאדון. (הרמב"ן מפרש: מפני שהאדון היה צריך לסלקה, ונפק"מ באם אין האדון אצלו, שלפי רש"י: פטור, ולפי הרמב"ן: חייב – אמ"ה עמ' תתקנח ובהערה 32. לפי הנימוק"י – עבד קטן שאין בו דעת דינו כשור, והדינים כדלקמן נושא ד', וכתבים הסמ"ע סי' תיח ס"ק כז, ובהגר"א שם ס"ק לט: שזהו רק לפי רש"י – המחזיר לקמן נושא ד' – הסובר, שדברי רבה "עבדו כגופו" מדובר אף כשאינו כפות, ובשור חייב כיון שאין לו דעת לברוח, וא"כ ה"ה עבד קטן דינו כשור, אבל לפי התוס' הסוברים ששור שאינו כפות יש לו דעת לברוח, וה"ה קטן יש לו דעת לברוח, ודברי רבה "עבדו כגופו" הם בכפות, והמצית פטור, כי היה לו לאדון לסלק את הגחלת, א"כ ה"ה בעבד קטן עבדו כגופו, והרמ"א הנ"ל נושא א' מביא ב' דעות בדין זה).

לפי תוס' (ד"ה הניח, וכ"כ לעיל דף כב: ד"ה והיה) - הסוגיא מסתפקת רק באופן שהעבד כפות והאדון עומד אצלו ורק כשהזק, ומסיקה שהמניח פטור, שאף שהעבד לא יכל לסלקה, מ"מ האדון היה לו לסלקה, ושאל העבד מת, המניח פטור, [דבנשרף לא שייך לומר שהרב לא יסלק, כי יסמוך על התשלומין, שהרי לא היא תשלומין מטעם קים ליה בדדבה מינה – ר"ש שקופ סי' כה, שיטת הראב"ד – שגם פטור ממיתה, ומדברי תוס' לעיל דף כב: ד"ה והיה, שכתבים "הואיל ומחשב בליבו שהאדון יסירנה ולא יסמוך על התשלומין" משמע: שפטור ממיתה ומתשלומין – אמ"ה עמ' תתקנח, תתקנט, ובהערות 37, 38].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' כב) נפסק: עבדו של אדם בגופו, ובהמתו כממונו, כיצד, הרי שהניח גחלת על גב עבדו של חברו ומת, או שדחפו לים או לאש והוא יכול לעלות משם ולא עלה ומת, פטור מן התשלומין, ואם עשה כן לבהמת חבירו, חייב, וכאילו הניח הגחלת על בגדו ונשרף שהוא חייב לשלם, וכן כל כיוצא בזה. והראב"ד בהשגותיו, כותב: על עבדו של חבירו, כפות, בפני חבירו.

ד. על שורו

המניח חייב, מפני ששורו כממונו, והואיל ויכולים הבעלים לתובעו בדין לכן לא חייבים לטרוח לסלק את הנזק.

לפי רש"י (ור"ת – הנ"ל תשובה כח, נושא ב', עיי"ש) - מדובר בשור אפי' אינו כפות, ובכל זאת המניח חייב, דס"ל:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד טימנים קפג-ר

שלשור אין דעת לסלקה מעליו. והנימוק"י כותב: שלדעה זו, קטן שאין לו דעת דינו כבהמה, ואין אומרים שהיה לו לברוח – וע"ע בשו"ע, ברמ"א ובב"ח סי' תיח סעיף יח.

לפי התוס' (הנ"ל דף כב: ד"ה והיה) - מדובר בשור כפות, והמניח חייב, מפני שאין על האדון חיוב לסלקה, כנ"ל נושא ב'. אבל אם אינו כפות, המניח פטור מתשלומי השור, דס"ל שלשור יש דעת להסיר מעליו את הגחלת.

פוסקים :

בשו"ע (סי' שפג סעי' א') נפסק: הניח גחלת על לב שור חבירו כשהוא כפות ונשרף או שדחפו לים, חייב, ואם הניח גחלת על לב חבירו ונשרף, יתבאר בסימן תיח.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיילן לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכ"ל למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פרק שלישי

המניח

אם הולכים בממון אחר הרוב

א. האם הולכים בממון אחר הרוב? דף כז. כז:

תשובה :

1. במוכר לחבירו חבית, במקום שהרוב קוראים לחבית חבית וכד כד, ומיעוט אנשים קוראים גם לכד חבית - בסוגייתנו מבואר: שאין הולכים בממון אחר הרוב, דהיינו שאין רוב נחשב כראיה מספקת להוציא ממון על ידו.

2. בדין המוכר שור ונמצא נגחן, באופן שאין הדמים מודיעין - התוס' (ד"ה המניח) מביאים: שלפי רב בגמ' לקמן (דף מו:) הולכין בממון אחר הרוב להוציא ממוחזק, ושלפי שמואל (שם) - אין הולכין בממון אחר הרוב, וחז"ל מאופן שהרוב מסייע למוחזק, שאז לכו"ע אזלינן בתר "מוחזק".

לפי רש"י (ד"ה אין הולכין, ועיין נחלת דוד) - סוגייתנו כשמואל.

לפי ר"ת (שם) - סוגייתנו ככו"ע, דכל המחלוקת בין רב לשמואל היא רק בשור ונמצא נגחן, כשהיה נתינת דמים, שרב ס"ל, דאזלינן בתר הרוב, ולא בתר המוחזק, הואיל ולא שייך לומר "קים לי שאתה מן המיעוט" [במקום קיום מקחו], ושמואל ס"ל, דאזלינן תמיד בתר "מוחזק" [שהוא המוכר], אבל בכד וחבית כשהלוקח עשה קנין בחפץ בלא נתינת דמים, אפי' רב מודה דאין הולכים בממון אחר הרוב דאמרינן שיכול לומר "קים לי שאני מן המיעוט" [במקום ביטול מקחו, ואם היה נתינת דמים - עיין רש"ש שלמד, דהיי כדן הקונה שור ונמצא נגחן].

"לפי הא"נ הבי פירושו", שבסוף דברי התוס' (ד"ה המניח) - סוגייתנו א"ש טפי אליבא דרב, דמהו דתימא זיל בתר רובא אע"פ שהדמים מסייעים למוחזק קמ"ל. [ועיין גם את דעת הראב"ן, מובא באמ"ה עמ' ד', ובהערה 49].

3. אם באופן שהדמים מודיעים לאחד מהם - בתוס' (ד"ה המניח) מבואר: שלכו"ע אזלינן בתר הדמים, ושזהו אפי' לרבנן במסכת בב"ב הסוברים שאין הדמים מודיעים, [התוס' מציינים לתוס' לקמן דף מו. ד"ה וניחוי, שכותבים כן ומוסיפים שם: שכל המחלוקת בין רבנן לרבי יהודה במסכת בב"ב היא דוקא כשיש רוב ומוחזק, שלפי רבי יהודה - הדמים מודיעים אפי' נגד רוב ומוחזק, ולפי רבנן - לא מוציאים ממון, אבל בסוגיין שהרוב הוא נגד המוחזק, לכו"ע הדמים מודיעין להוציא ממון, עיי"ש].

אופנים נוספים, הדעות והטעמים - עיין א"ת כרך א' עמ' תריא, ערך אין הולכים בממון אחר הרוב.

אם בנפשות אזלינן בתר הרוב

ב. האם בנפשות אזלינן בתר הרוב כדליתא קמין וליתא קמין? דף כז:

תשובה :

בתוס' (ד"ה קמ"ל, על פי הגמ' בסנהדרין דף ג:) מבואר: דאזלינן בתר הרוב, בין ברובא דאיתא קמין, ובין ברובא דליתא קמין.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

כד המונח ברשות הרבים שנתקל בה אדם ונשברה או כששברה בידיו

ג. המניח כד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה או שברה, האם חייב בנזקי הכד, ומדוע? דף כז: כח.

תשובה:

1. בממלא רשות הרבים חביות - פטור, ואפי' שבר בידים.

לפי רש"י (לקמן דף כח. ד"ה הא שברה) - זהו משום דחשיב "פסידא", ולכו"ע אמרינן "עביד איניש דיניה לנפשיה".

ולפי התוס' (שם ד"ה טעמא) - חשיב "ליכא פסידא", הואיל ויכול לעבור במקום אחר, וא"כ למ"ד לא עביד איניש דיניה לנפשיה, אסור לשבור בידים כדי לעבור, ודאם שברה בלא שהתכוין, פטור אף שהיה לו לעבור במקום אחר, הואיל ולא אטרחרו להקיף - פנ"י, וע"ע באמ"ה עמ' סט].

2. כשאחר נתקל בזמן שהיה אפילה

לפי שמואל - פטור, ואפי' אינו ממלא רשות הרבים, אם רב ושמואל ורבי יוחנן חולקים לדינא, ובמה - עיין רא"ש סוף סי' א', מהר"ם, ובאמ"ה עמ' יח, הערה 12, ובעמ' כב, הערה 37.

3. הנתקל בכד המונח בקרן זוית - פטור.

4. הנתקל בכד באופן שהמזיק לא מילא את רשות הרבים חביות, ולא היה אפילה ולא מונח בקרן זוית

לפי רב, שמואל, ורבי יוהנן - חייב, דיש חובה לניזק להתבונן בדרכים.

ולפי מערבא משמיה ררב עולא - פטור, דאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים.

[הרי"ף, הרא"ש סי' א', הרמב"ם, והשו"ע פוסקים, "שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים", ואילו רבינו חננאל ובעל העיטור, פוסקים: שחייב להתבונן].

5. הנתקל בכד המונח בקרנא דעצרא - לכו"ע הנתקל חייב, הואיל ויש רשות להניח שם את הכד, ואיבעי ליה לנתקל לעיוני. ולפי הרמב"ם והשו"ע - גם כשיש לו רשות להניח, מ"מ אם שם במקום אפל או מילא כל הדרך בכדים, בעל התקלה חייב בנזקי הנתקל, והנתקל פטור משבירת הכדים, והב"ח מדייק מהרא"ש: שגם באופן זה הנתקל חייב להזהר וחייב על מה ששבר, ובעל הכדים פטור בנזקי הנתקל, וע"ע במאירי, וביש"ש סי' ב'.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' ה' ו') ובשו"ע (סי' תיב סעי' א' ב') נפסק: המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בו ושברו, פטור, שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים, ואם הוזק בו, בעל הכד חייב, ואפי' הפקיר הכד, שכל המפקיר נזקיו בדבר שאין לו רשות לעשות מתחילה, חייב הניח הכד במקום שיש לו רשות להניחו, כמו במקום פני שלפני בית הבד, ובא אחר ונתקל בו ושברו, חייב, ואם הוזק בו במהלך, בעל הכד פטור, מפני שהיה לו להסתכל, ואם היתה אפילה או שמילא כל הדרך בכדים, פטור על שבירתו, ואם נתקל בה והוזק, בעל הכד חייב, וכן כל כיוצא בזה, ואם מילא כל הדרך כדים שאי אפשר לעבור, אפי' שברו בידים פטור, ומיהו אם בשענה ששברם הוזק בחרסיה, פטור, אע"פ שזה מילא כל הדרך, דאיהו דאזיק אנפשיה.

כד המונח ברה"ר כשניזוק בו אחר מחמת שנתקל או מחמת ששברה

ד. המניח כד ברשות הרבים ובא אחר והוזק בה או ששברה והוזק בה, האם המניח חייב, ומדוע? דף כז:

תשובה:

1. כשאדם נתקל בכד וניזוק - המניח חייב.

התוס' (ד"ה אמאי) כותבים: שזהו בכל מקרה, דיותר יש להולך לשמור שלא יזיק משלא יזק, ולכן חייב

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

אפי' אם הכד היה מונח במקום שיכל הניזק לראותו.

2. כשהמהלך בדרך שברה ועי"ז ניזוק - המניח פטור, דהמזיק אזיק אנפשיה.

כל המשנה ובא אחר ושינה בו

ה. האם אומרים כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור, הן לגבי אדם והן לגבי בהמה?

תשובה:

בתוס' (שם) מבואר: 1. על פי הגמ' לעיל, שישינו כלל בזה, וולכן לפי רב ור"ל בדף כ. - אם אכלה כסות או כלים המונחים ברה"ד פטורה, ושלפי ר"ל בדף כד: - אם בעטה מהלכת ברבוצר פטורה. 2. רבא אומר: מ"מ אם בעטה מהלכת ברבוצה באופן שלא יכלה לעבור פטורה. 3. באדם לא אמרינן כן וחיוב. (יש ראשונים הסוברים שגם באדם אומרים "כל המשנה" - עיין אמ"ה עמ' כח כט ובהערה 92).

אחריות עוברי דרך על היתקלותם בדרכים

ו. הנתקל מעלמנו או מחמת מכשול האם נתקב לפושע, ומדוע?

תשובה:

בתוס' (ד"ה ושמואל) מבואר: 1. שאם נתקל מעצמו - זהו המחלוקת תנאים לקמן דף כט. בדין נתקל פושע, [עיין לקמן תשובה טו]. 2. אם נתקל מחמת מכשול - אם באופנים שלא יכל לראות את המכשול פטור, דנחשב לאנוס, וזהו האופן שבסוגייתנו כנ"ל תשובה ג' דינים 2, 3, 4, ואם יכל לראות את המכשול - הדין תלוי במחלוקת האמוראים הנ"ל בתשובה ג' דין 4.

אדם המזיק באונס

ז. אדם המזיק בלונס האם חייב?

תשובה:

לפי התוס' (שם) - אם זה באונס גמור כעין אבידה חייב, ואם כעין גניבה פטור, וואילו לפי הרמב"ן במסכת ב"מ דף פב: - אדם המזיק חייב אף באונס גמור של כעין גניבה - עיין בקה"י סי' כג, ובאמ"ה עמ' לג, לד, ובא"ת כרך א' עמ' קעא. ערך אדם המזיק, וע"ע במש"כ לעיל פרק א', תשובה טו.

אחריות על נזקי בהמה שנתקלה בדרכים

ח. האם צבהמה אמרינן "איבעי לה לעיוני" או "שאין דרכה להתבונן בדרכים", ומדוע?

תשובה:

בתוס' (ד"ה אמאי) מבואר: שבבהמה אמרינן "איבעי לה לעיוני", (והקשו מרבא הנ"ל תשובה ה', דס"ל שיש לבהמה רשות לעבור, ולכן אם הזיקה ממילא - פטורה).

עוד מבואר בתוס' (ד"ה לפי): שבבהמה אמרינן "שדרכה להתבונן בדרכים", הואיל ושור עיניו למטה.

אם עביד איניש דינא לנפשיה

ט. האם עביד איניש דינא לנפשיה או כדי להפרישו מאיסורא?

תשובה:

1. כשיכול להציל ע"י דבר אחר - לא עביד.

2. כשאין אפשר להציל ע"י דבר אחר, ויש פסידא - לכו"ע עביד.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומשורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

3. כשאי אפשר להציל ע"י דבר אחר, ואין פסידא

לפי רב יהודה - לא עביד.

לפי תירוצ' א' בגמ' אליביה - בן בג בג סובר שעביד, ויחידאי הוא.

ולפי התירוצ' השני אליביה - לכו"ע לא עביד.

ולפי רב נהמן - לכו"ע עביד. (הרי"ף, הרא"ש סי' ג', הרמב"ם והשו"ע פוסקים כרב נחמן, ואילו רבינו אפרים על הרי"ף פוסק: כרב יהודה).

4. אם כדי להפרישו מאיסורא, לדוגמא: כשהגיע יובל ורוצה האדון להפריש את עבדו העברי משפחתו הכנענית - לכו"ע מותר להפרישו, ונע"ע בזה באמ"ה עמ' מא-מז, ובעמ' סג, סד.]

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' סנהדרין הל' יב) ובשו"ע (סי' ד' סעי' א') נפסק: יכול אדם לעשות דין לעצמו, אם רואה שלו ביד אחר שגזלו, יכול לקחתו מידו, ואם האחר עומד כנגדו, יכול להכותו עד שיניחו. ואם לא יכול להציל בענין אחר, אפי' הוא דבר שאין בו הפסד, אם ימותין עד שיעמידנו בדין, והוא שיכול לברר ששלו הוא נוטל בדין, מכל מקום אין לו רשות למשכנו בחובו, מניעם שיתבאר לקמן סי' לו ס"ו, וי"א דוקא בחובו ממך, אבל אם חייב לו בלא הלוואה, או שאין לריך למשכנו כי הוא כבר אללו בפיקדון, או מלאו ביד אחר, מותר לתפסו, וי"א ללא אמרינן עביד אינש דינא לנפשיה רק בחפץ המבוכר לו שהוא שלו, כגון שגזלו או רוצה לגזלו או רוצה להזיקו, יכול להציל שלו, אבל אם כבר נתחייב לו מכח גזילה או במקום אחר, לא, ודוקא הוא בעצמו יכול למעבד דינא לנפשיה, אבל אסור לעשות ע"י גוים, ומיהו אם עבד ועשה ע"י גוים, אם לא היה יכול להציל שלו בענין אחר, מה שעשה עשוי, י"א ללא מיקרי "עביד דינא לנפשיה" אלא כשמזיק לחבירו, כגון שמכהו, ולכן לא יוכל לעשות אלא אם כן יוכל לברר שהוא שלו, אבל תפיסה בעלמא שתפסו למשכון, יכול לעשות בכל ענין ויורד אח"כ עמו לדין, וכל זה מדובר ביחיד נגד יחיד, אבל יחיד נגד רבים והוא מבני העיר, עבדי דינא לנפשיהו אם יודעים שהדין עמהם, אע"פ שאין יכולים לברר לפני בית דין, כי אינם יכולין להעיד שכוון נוגעין בדבר, ע"י סי' ז' סעיף יב וסי' לו, ואם יש חלוקים ועטנות ביניהם, הקהל נקראים מוחזקים לגבי היחיד, ולריך לתת להן משכון מקודם שירדו עמו לדין, והא דנקראים מוחזקים לגבי יחיד, דוקא בענייני מסים, אבל לא בשאר דברים, ומ"מ לריך למשכון קודם שירדו לדין עמו, וכל זה כשאין היחיד תלמיד חכם אבל אם הוא תלמיד חכם שתורתו אומנותו ויש לו דין בזה מחמת המיסים, אינו לריך לתת להם משכון, וגם אינם נקראים מוחזקים נגדו, ומותר לכוף בענייני מסים ע"י גוים ולהפסידו, אם אינם יכולים להוציא ממנו המס בענין אחר.

י. שור שעלה על גבי חבירו להורגו, ובא בעל התחתון ודחפו או שמטו ונפל ומת, האם חייב?

תשובה :

1. כשדחפו - חייב, בין כשהשור העליון הוא תם ובין אם הוא מועד.
2. כששמטו, ובשור תם - פטור, דעביד איניש דינא לנפשיה במקום פסידא.
3. כששמטו ובשור מועד [דליכא פסידא] - הדין תלוי במחלוקת רב יהודה ורב נחמן הנ"ל בתשובה הקודמת דין 3.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' ו' ז') ובשו"ע (סי' שפג סעי' ב') נפסק: שור שעלה על גבי חבירו להרגו ברשות הניזק שהוא בעל התחתון, (הרמב"ם כתב "המזיק", והמ"מ מפרש: שכונתו כהשו"ע) בין שהיה תם בין שהיה מועד, ובא בעל התחתון ושמט את שורו להצילו ונפל עליו ומת, הרי זה פטור, דחפו לעליון ומת, אם היה לו לשומטו ולא שמטו, הרי זה חייב, ואם לא היה יכול לשומטו, הרי זה פטור, וכן לאובן שלקח כלי של שמעון וסמך בו חביתו של יין שלא יפול, וכל שמעון ונטל כלי שלו ונשכר חביתו של יין, שמעון חייב דהוי ליה לסמכו בדבר אחר.

הטעם שפאה פטורה ממעשרות**יא. מה הטעם שפאה פטורה ממעשרות?**

דף כה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

לפי רש"י (ד"ה לפוטרו) - מדין הפקר. ונע"ע א"ת כרך י', עמ' מט, ערך הפקר.

ולפי התוס' (ד"ה זה) אליבא דבית הלל - זהו מדכתיב "ובא הלוי", יצא זה שיש לו חלק ונחלה עמך, ואליבא דבית שמאי - זהו משום שהפקר לעניים הוא הפקר.

נזקי אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים

יב. האם בעל התקלה חייב בנזקין באופנים הבאים: א) כשהניזק הוחלק במים או כשנתקל באבן ונישוף באבן או כשנתקל באבן ונישוף מקרקע עולם, ב) כשטינפו כליו במים. ג) כשנתקל בקרקע ונישוף באבן, או כשנפל מחמת האבן לתוך כור או לאחורי כור, ומדוע? דף כח. כח:

תשובה :

א. כשהוחלק אדם במים וניזוק

לפי רב - אם ניזוק מהקרקע פטור, דקרקע עולם הזיקתו.

רש"י (ד"ה הזיקתו, וד"ה אבל) מפרש: דרב לטעמיה, דבור שחייבה תורה להבלו ולא לחבטו, וממונו של זה גרמא בעלמא עבד.

ולפי שמואל - חייב.

רש"י (ד"ה אבל) מפרש: דשמואל לטעמיה, דבור שחייבה תורה להבלו וכ"ש לחבטו.

ומבואר בתוס' (ד"ה ונישוף): דזהו דוקא אם נחבט בקרקע שהמים נשפכים עליה, דדומה לנתקל באבן ונישוף באבן, שלכונ"ע חייב, אבל אם נחבט בקרקע שהמים אינם שם, דהיינו נתקל באבן וניזוק בקרקע, אפי' שמואל מודה שפטור, כדן מי שהניח אבן על פי הבור ובא שור ונפל לאחורי הבור שבעל האבן פטור, דקרקע עולם הזיקתו, ואילו לפי התוס' לקמן דף נ' ד"ה לשמואל. בתירוצם השני - גם באופן זה חייב משום שגם גורם תקלה הוא סיבה לחייב, אף שניזוקו מקרקע עולם, וכן סוברים הרמב"ן, המאירי, והנימוק"י שכותבים: שגרימת הנזק מחייב - עכ"פ בנידון דידן, עיי"ש בדבריהם - ועיין באמ"ה עמ' צד, צה, ובמש"כ לעיל פ"א תשובה ט'.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' ב' ג') ובשר"ע (סי' תיא סעי' א' ב') נפסק: תולדות הבור, אבנו סכינו ומשאו וכיוצא בהן שהניחם ברשות הרבים והזיקו במקומם, בין הפקירן או לא הפקירן, או שהניחם בראש גג ונפלו ברוח מצויה והזיקו במקומם או שנחזו, שדומה לבור ממונו, שמוזק במקום שמונח שם, לפיכך יש לו כל דיני בור, לחייב נזק שלם מתחילתו על מיתת בהמה או היזקה ועל נזקי אדם, בין נתקל באבן והוזק באבן, בין נתקל בקרקע והוזק באבן, אם נתקל באבן והוזק בקרקע, פטור, ופטור, בו מיתת אדם ונזקי כלים, וכן אם הניחם ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקירם, ונתקל בקרקע וניזק בתקלה זו והוזק, חייב בעל התקלה.

ב. כשמנפו כליו במים

1. באפקרינהו - לרבי יהודה חייב על כלים ולרבנן פטור.

2. בלא אפקרינהו - לשמואל כנ"ל דין 1, דהפסוק של בור מדבר גם בהפקיר רשותו ולא בורו שחייב רק על שור ולא על כלים, ואילו לרב אפי' רבנן מודים שחייב, דמשורו למדנו.

רש"י (ד"ה דאפקרינהו) כותב: דסבר רב בור שהתורה חייבה עליו ופטרה בו את הכלים, זהו רק בהפקיר רשותו ובורו, אבל בלא אפקרינהו חייב על כלים מדין ממונו, הואיל ומשורו למדנו, והתוס' חולק על רש"י כדלקמן תשו' יד, עיי"ש, ועיין עוד במש"כ לעיל פרק א' תשו' ר'.

ג. כשנתקל בקרקע ונישוף באבן

לפי ר' נתן - בעל האבן חייב, דס"ל כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי, וכמה חייב - עיין בהערה שבנושא הבא.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ולפי רבנו - פטור, דס"ל כי ליכא לאישתלומי מהאי לא משתלם מהאי.

ד. נתקל באבן ונפל לבור

בתוס' (שם ע"פ הגמ' לקמן) מבואר: שבעל האבן חייב.

[בגמ' בדף נג, מבואר: שלפי ר' נתן מחייבים גם את בעל הבור, וכל אחד משלם חצי נזק, ושלפי רבנו - בעל הבור פטור, ולכן בעל האבן משלם נזק שלם. לפי בעל המאור דף כג: בדפי הרי"ף - גם בסוגיין כשנתקל בקרקע ונישוף באבן אליבא דר' נתן המחייב את בעל האבן, היינו רק חצי נזק, ולפי הרמב"ן במלחמות - בעל האבן משלם נזק שלם, שהרי הקרקע של רשות הרבים, ואין ממי לגבות חוץ ממנו.]

מפקיר בורו

יג. החופר בור באופנים הבאים האם חייב א) ברשות הרבים או ברשותו כשהפקיר רשותו ולא בורו, ב) במניח אבנו סכינו ומשאו ברשות הרבים והפקירם: דף כח:

תשובה:

א. החופר בור ברשות הרבים או הפקיר רשותו ולא בורו

בגמ' לקמן (דף מט: ג) מבואר: שלפי רבה - לכו"ע בור ברשות הרבים חייב, ושרבי עקיבא ורבי ישמעאל [לקמן] שם, ועיין במש"כ לקמן פ"ה תשובה כא] חולקים, אם חייב גם על בור ברשותו, ולפי רש"י שם - מחלוקתם כשהפקיר רשותו ולא בורו, אבל בסמך לרשות הרבים - לכו"ע חייב, ולפי תוס' שם - מחלוקתם אף בסמך בורו לרשות הרבים, ושלפי רב יוסף - בור ברשותו לכו"ע חייב, וכל מחלוקת התנאים הוא רק בבור ברשות הרבים.

ב. המניח אבנו סכינו ומשאו ברשות הרבים

לכו"ע חייב אפי' הפקירם.

רבי ישמעאל מפרש: שזהו משום שברשות הרבים חייב אפי' כשהבור אינו שלו.

ורבי עקיבא מפרש: משום "ממונו המזיק" שחייב עליו אף אם ברשות הרבים הוא.

המפקיר רשותו ובורו

יד. האם המפקיר רשותו ובורו חייב בנזקי הבור, ומדוע? דף כח:

תשובה:

לפי רש"י (ד"ה דאפקירנהו) - למ"ד בור ברשות הרבים חייב, ה"ה במפקיר רשותו ובורו חייב, הואיל ועל ידי מעשה ההפקר בפיו נוצר בור.

ולפי תוס' (ד"ה ה"מ) - פטור, דמעשה דהפקר אינו מחייב, ורק במפקיר רשותו ולא בורו איכא מאן דמחייב, הואיל והבור שלו לכן חייב לסלקו.

נזקי בורו שנוצר ע"י שנתקל ונפל

טו. האם אדם חייב על נזקי בורו שנוצר ע"י שנתקל ונפל ונשברה כדו ברשות הרבים, ומדוע? דף כח: כט.

תשובה:

א. כשנתקל בפשיעה [האופן - עיין בגמ']

1. אם כשלא הפקיר נזקיו - חייב, [לפי שמואל - מדין בור, ולפי רב - מדין "מזמן המזיק", כ"ל פרק א' תשובה י', וזהו אפי' אם ההיזק היה בשעת נפילה.

בתוס' (ד"ה פליגי) מבואר: שכל שאין לו פנאי לסלקו קרי שעת נפילה, ווע"ע באמ"ה עמ' קט, קי, ובהערה 22 בשם בעל המאור.]

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

2. אם כשהפקירם

לפי אב"י - הדין תלוי במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה, אם מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה חייב או פטור, הואיל ואינו שלו, דרבי מאיר מחייב ורבי יהודה פוטר, [וכן מפרשים רש"י ד"ה במפקיר ותוס' ד"ה פליגי, וע"ע באמ"ה עמ' קיג בשם בעל המאור].

ולפי רבי יוחנן - גם רבי מאיר וגם רבי יהודה ס"ל, מפקיר נזקיו חייב, ובור ברשות הרבים חייב, [ומחלוקתם של אב"י ורבי יוחנן אליבא דרבי מאיר ור"י הוא כמחלוקת רבה ורב יוסף לקמן דף מט: בדעת רבי עקיבא ורבי ישמעאל לגבי בור ברה"ר, דאב"י כרב יוסף, ורבי יוחנן כרבה - עיין במש"כ לקמן פרק ה' תשו' כא נושא א'].

ב. כשנתקל באונס גמור

1. כשלא היה לו פנאי לסלק ולא הפקירם - פטור, דאונס רחמניה פטריה, ואפי' לא הפקירם.

ומבואר בתוס' (ד"ה מדמתני בתרתי, וכן משמע מרש"י ד"ה וחייב בדיני שמים): שפטור אפי' בדיני שמים, כיון דאונס הוא שלא היה לו זמן לסלק. [ולפי רבה אליבא דרבי מאיר - חייב אפי' באונס גמור, ואפי' לא היה לו זמן לסלק - עיין תוד"ה והתניא, ואיתותב רבה].

2. כשהיה לו פנאי לסלק והפקיר נזקיו - בתוס' (ד"ה פליגי, ובד"ה מדקתני) מבואר: שפטור מדיני אדם, כיון שנפל באונס, וחייב בדיני שמים, כיון שהיה יכול לסלק, [ואפי' המ"ד דס"ל מפקיר נזקיו ברשות הרבים חייב, מ"מ הכא מודה דפטור אפי' מדיני אדם, הואיל ומפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס אפי' רבי מאיר פוטר, אולם ברש"י בעמ' ב' ד"ה דמפקיר, ובד"ה אליבא, מבואר: שהדין תלוי במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה].

3. כשהיה לו פנאי לסלק ולא הפקירם - בתוס' (ד"ה פליגי) מבואר: שלכו"ע חייב, דעליה רמיא לסלוקי, [יש שהוכיחו מהבעל המאור דחולק וסובר, שאחר נפילת אונס פטור אפי' היה לו לסלק ואף בדלא אפקרינהו - אמ"ה עמ' קכא, וע"ע במש"כ לקמן תשו' כד, תוס' דימו זאת לאדם שחפר בור ברשות חבירו, שבעל החצר חייב בנזקי הבור, [התוס' לקמן דף מז. ד"ה אע"ג, נשאר בדין זה בצ"ע, והרמב"ן חולק וס"ל: דפטור - אמ"ה עמ' קכב].

ג. כשנתקל בלא אונס

1. אם לא הפקיר נזקיו

לפי רבי מאיר - חייב, דנתקל פושע, [וכנ"ל נושא א' דין 1, עיי"ש].

רש"י (ד"ה אלא בשעת נפילה) מפרש: דאיבעי ליה לעיוני למיזל.

בתוס' (ד"ה והתניא, וד"ה הוחלק, ובד"ה פליגי) מבואר: שחייב אפי' לא היה לו זמן לסלק, [ולפי הרמב"ם המובא בהמשך - חייב על נזק שאירע בשעת נפילה ממש אפי' למ"ד נתקל לאו פושע, וזהו משום שאדם מועד לעולם, ולפי השו"ע - למ"ד "נתקל לאו פושע" פטור הוא].

ולפי רבי יהודה - אם לא היה לו זמן לסלק פטור, דנתקל לאו פושע, ופטור אפי' בדיני שמים, [וכנ"ל נושא קודם דין 1, עיי"ש].

בתוס' (ד"ה פליגי) מבואר: שאם היה לו זמן לסלק - אפי' רבי יהודה מודה שחייב, דכל שלא הפקירם, עליה דידיה רמיא לסלוקי, וחייב אפי' אם אחר הניחו שם, כנ"ל בנושא הקודם דין 3.

2. אם כשהפקיר נזקיו

למ"ד נתקל לאו פושע - פטור, דאונס הוא, וסוברים התוס' שאם היה לו פנאי לסלק חייב בדיני שמים, [וכנ"ל בנושא הקודם דין 2].

ולמ"ד פושע הוא, [דהיינו רבי מאיר] - חייב. [והרא"ש בסי' ט', והרמב"ם והשו"ע פוסקים: כרבי יהודה "שנתקל לאו פושע הוא", והרי"ד פוסק: כרבי מאיר, וע"ע במש"כ לקמן תשו' כג נושא ג'].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיילן לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' א') נפסק: המזיק ממוון חבירו, חייב לשלם נזק שלם, בין שהיה שוגג בין שהיה אונס. הרי הוא כמזיד, כיצד, נפל מן הגג ושבר את הכלים או שנתקל כשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו, חייב נזק שלם, שנאמר "ומכה בהמה ישלמנה", ולא חילק הכתוב בין שוגג למזיד, ובשו"ע סי' תיב סעי' ד', נפסק: מי שהיה טעון כד ונתקל ונשבר הכד והזיק לאחרים בשעת נפילה, פטור, דנתקל לאו פושע הוא, לפיכך אם לאחר שנחו שבירי הכד בארץ, הוזק בהם אדם או הוזקל במים שנשפכו מהכד, פטור מדיני אדם, דהוי ליה מפקיר נקיו לאחר נפילת אונס, וחייב בדיני שמים אם היה לו פנאי לסלקם, ואם נתכוין לזכות בשברי החרס, חייב בניזקין שיזיקו אח"כ, דהשתא הוא ליה בור, ופטור בהם על הכלים, ואם פשע בניזקין ונשבר הכד, חייב על מה שיזיק, בין בשעת נפילה בין על אחר שנחו השברים, אפי' דאפקרינהו.

ד. אם נתקל מחמת מכשול

עיין לעיל תשובה ו'.

ההופך את הגלל והוזק בהם אחר

טז. ההופך את הגלל והוזק בהם אחר, האם חייב בניזקין, [למ"ד כור כרקות סרזיס חייב], ומדוע: דף כט:

תשובה :

1. **אם סילק מעשה ראשון, דהיינו: כשהניחם לא במקומם הראשון או שהתכוין לקנותם - חייב, ואם** חייב אף בגלל שיש לו בעלים - עיין אמ"ה עמ' קנט, ובהערות 7, 15.

2. **אם לא סילק מעשה ראשון, לדוגמא: החזירם למקומם הראשון בלא שהתכוין לקנותם, וכמבואר לקמן** תשובה יח, **ובלא שהגביהם ג' טפחים - השני פטור, ודבהגבה פחות מג' טפחים יש לו דין לבוד, עיין קידושין דף כב.** רש"י ד"ה הגבוהים, ובתוס' שם ד"ה אי נמי, וברשב"א בסוגיין, ובאמ"ה עמ' קמג.

3. **אם הגביהם ג' טפחים ויותר והחזירם למקום הראשון ולא התכוין לקנותם**

לפי רבינא - לא נקרא סילוק והשני פטור, כנ"ל בדין הקודם.

ולפי מר זוטרא בריה דרב מרי, ולפי רב אשי - נקרא סילוק, והשני חייב, וכנ"ל דין 1, ודחו את דברי רבינא מסברא.

המוצא בור מגולה וכסהו וחזר וגילהו

יז. המוצא בור מגולה וכסהו וחזר וגילהו או המכסה בורו בדליו של חבירו ובא חבירו ונטל דליו ונפל שם אדם, מי חייב, ומדוע? דף כט: ל.

תשובה :

1. **אם כסהו בעפר וחזר וגילהו - מי שגילהו חייב, הואיל ונסתלקו מעשה ראשון.**

2. **אם כסהו בנסרים** [אפי' של בעל הבור - חזו"א סי' ב' ס"ק כ'] **וחזר וגילהו - האחרון פטור, ורק בעל הבור חייב, הואיל ולא נסתלקו מעשה ראשון, וברמב"ם בפ"ב מנזקי ממון הל' ו', נפסק: שכן הדין אף כשידע בעל הבור מהכיסוי ולא ידע שהאחרון גילהו, והראב"ד חולק וס"ל: דבעל הבור חייב רק אם ידע שהאחרון חזר וגילהו, וכתב המ"מ בדעתו, דהוי כבור של שני שותפין שכיסרו הראשון, עיי"ש ובסמ"ע ס"ק ג'.**

3. **המכסה בורו בדליו של חבירו ובא בעל הדלי ונטלו - הגמ' (בדף ל.) אומרת: שהראשון חייב, ואין אומרים שבעל הדלי יהא חייב, מחמת שהיה לו להודיע.**

אופן קניית חפץ של הפקר ברשות הרבים

יח. באלו אופנים אפשר לקנות חפץ של הפקר ברשות הרבים? דף כט:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

בסוגייתנו מבואר: שאם מגביה ומתכווין לקנות, הרי הוא זוכה בחפץ גם אם הגביה פחות מג' טפחים.

לפי התירוץ הראשון בתוס' (ד"ה אלא אמר) - זהו רק בחפץ של הפקר, שאפ'י הבטה בהפקר איכא מ"ד שקני, ולכן גם בהגבהה בכל דהו קני, אבל בקונה חפץ מחבירו צריך הגבהה ג' טפחים ויותר.

ולפי תירוץ השני - בסוגיין מדובר שמגביה בידו, ולכן קונה בהגבהה כל דהו, וקונה מטעם חצייר - נתיבות המשפט, אמ"ה עמ' קמה, אבל קנין הגבהה לא בידו צריך ג' טפחים אפ'י בחפץ של הפקר.

עוד מבואר בתוס': שאפשר לקנות בקנין חצר באם שם את החפץ בתוך כליו.

נזקי הגודר גדרו בדבר המזיק ודין המצניע את הקוץ

יט. הגודר גדרו בקוצים, או שהצניע בתוך גדרו או בכותל חבירו את הקוץ ואת הזכוכית, ואחר ניזוק מהן, האם חייב, ומדוע? דף כט:

תשובה :

א. הגודר גדרו בקוצים

1. אם במפריח - חייב.

רש"י (ד"ה אלא במפריח) מפרש: הואיל ובלט לרשות הרבים והוי בור ברשות הרבים, וחייב רק למ"ד בור ברה"ד חייב.

2. ואם במצמצם - פטור.

רש"י (ד"ה אבל) מפרש: שזהו אף שהפקיר רשותו שהקצהו לרשות הרבים, [בכונתו עיין אמ"ה עמ' קמא], ולא מיבעיא למ"ד בור ברשותו פטור, אלא אפ'י למ"ד חייב, הכא מודה שפטור, הואיל ואין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים.

ב. המצניע בגדרו את הקוץ ואת הזכוכית

מרש"י (דף כט: ד"ה לא שנו) אפשר לדייק שחייב אפ'י במצמצם את הקוץ ואת הזכוכית באופן שלא יתחככו בהם, [ולפי הרי"ד - הדין בדיוק כהנ"ל נשא א'].

ג. המצניע בגדרו של אחר את הקוץ והזכוכית

1. בכותל רעוע - המצניע חייב, רש"י (ד"ה בכותל רעוע) מפרש: דהו"ל למצניע לאסוקי אדעתיה שכותל זה עומד לסתרו.

2. בכותל בריא - בעל הכותל חייב. רש"י (ד"ה וחייב) מפרש: משום דהו"ל לאצניענהו. ויש מדייקים מכך שבכותל רעוע בעל הכותל חייב גם כשידע שיש שם קוצים, ועיין ב"ח, סמ"ע, אבל הנימוק"י על כך.

תשלומי נזק שנגרם משפיכת מים ברשות הרבים

כ. מה הדין במי ששופך מים ברשות הרבים בכוונה ואח"כ אחר הוזק בהם, ומדוע? דף ל.

תשובה :

לפי רב [דס"ל בור שחייבה תורה להבלו ולא לחבטו, וס"ל שבור שלא אפקרינהו - חייב על הכלים, דמשוררו למדנו, כ"ל פרק א' תשובה י"ג], הדינים כדלהלן:

1. אם לא תמו מים, ובאופן שהפקירן - חייב על נזקי אדם, ופטור על נזקי כלים, ודקיי"ל כרבנן לקמן דף נג: הסוברים בור פטור על כלים, אבל בלא אפקרינהו - חייב גם על כלים.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. **כשתמו המים - חייב על הכלים רק אם לא אפקרינהו**, [ואבל מסתמא אפקרינהו ופטור על כלים - תוד"ה בדתמו], אבל על נזקי אדם - פטור, דרקקע עולם הזיקתו.

3. **כשתמו ולא תמו מיא ולא אפקרינהו**, בתוס' (ד"ה בדתמו) מבואר: שזהו כוונת רב דאמר ש"בדתמו מים" חייב על כלים שנטנפו, כיון שלא אפקרינהו, ולענין אדם שניזוק פטור, משום דרקקע עולם הזיקתו. [ולפי שמואל דס"ל: בור שחייבה עליו תורה להבלו וכ"ש לחבטו, ובור פטור על כלים אף בלא אפקרינהו - לכאורה בכל שלשת המקרים חייב מדין "בור", רק על נזקי אדם ופטור מנזקי כלים, ואפי' תמו מים, וכן כותב המגיד משנה פי"ג מנזקי ממון הי"ב, אליבא דהרמב"ם המובא בהמשך, והטוש"ע פוסקים כך להדיא, ושהראב"ד חולק וסובר שאם תמו מים פטור, וע"ע בנחלת דוד, ובאמ"ה עמ' קנג].

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ג מהל' נזקי ממון הל' יב) נפסק: השופך את המים ברשות הרבים והזקק בהן אחר, חייב בנזקיו, ואם נטפו כליו, פטור, כמו שבארנו, נבלעו המים בארץ ונשארה הארץ חלקה והחלק נפל והזקק בקרקע, הרי זה חייב בנזקיו. והראב"ד בהשגותיו, כותב: פירוש שנעשית טיט, וזהו "כרפשו" דאמרו בגמרא, ונראה דהכי גריס לה, מי סברת דתמו מיא, ותרי "בדלא תמו" למה לי, חדא בימות החמה, ובשו"ע סי' תיב סעי' ה', נפסק: השופך מים ברשות הרבים ונטנפו בהם כליו של חבירו, פטור, דהוה ליה בור ופטור בו את הכלים, בין הפקירם בין לא הפקירם, אבל אם הוחלק בהם אדם ונפל לארץ והזיק, חייב, וכל שכן אם נבלעו המים בארץ ונעשו רפש וטיט והזיק, דהשתא הוה ליה בור ממש, אפי' אם הוא בימות הגשמים שיש רשות לכל אדם לפתוח ביב שלו להיות מקלח ברשות הרבים, אפי' הכי אם הזיק, חייב לשלם, וכל שכן בימות החמה דחייב, כיון שהוא שלא ברשות, שאין לאדם רשות לפתוח לרשות הרבים בימות החמה.

המוציא לרשות הרבים את זבלו, קשו, תבנו, גללים

כא. זבלו או קשו ותבנו או גללים: (א)האם מותר לו להוציאם לרשות הרבים. (ב)האם כשהוציא וניזוק בהם אחר חייב בנזקין. (ג)האם לאחר מותר לזכות בשבתן. (ד)האם קנסו גופן משום שבתן. (ה)האם מורין שכל הקודם בהם זכה, ומדוע? דף ל. – לא.

תשובה :

א. לענין היתר הוצאתם לרשות הרבים

1. **שלא בשעת הוצאת זבלים - אסור.**

לפי התירוץ הראשון בתוס' (ד"ה מתני, וביתר ביאור בתוס' ב"מ דף קיח: ד"ה מחוורתא) - היינו רק כשאינו מזבל לאלתר, אבל להוציא ע"מ לזבל לאלתר מותר אף לפי התנא דמתניתין בב"מ שם החולק על רבי יהודה שם. [וחכמים חולקים ואוסרים - עיין טור סי' רעד, בב"ו ובשו"ע סי' תי, ובביאור הגר"א ס"ק ו', יב].

ולפי תירוץ השני - לכו"ע אסור גם כשרוצה להוציא לזבל לאלתר.

2. **להוציא זבל בשעת הוצאת זבלים - רבי יהודה אומר שמותר עד ל' יום.** וגם התנא דהמשנה סוף מסכת ב"מ החולק על רבי יהודה ס"ל כן שמותר עד ל' יום, וחכמים חולקים ואוסרים - עיין בהערה קודמת].

3. **להוציא את תבנו וקשו בשעת הוצאת זבלים**

לפי רב נהמין - הדין תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבנן, לרבי יהודה מותר, ולרבנן אסור.

ולפי רב אשי - לכו"ע אין רשות, כיון דמשרקי.

4. **להוציא גלל - בתוס' (ד"ה תבנו) מבואר: שלכו"ע אין רשות להוציא גלל, הואיל ואין בהם שבת, ולא התירו להוציא בחינם, [וע"ע באמ"ה עמ' קעז, ובהערה 93].**

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ג מהל' נזקי ממון הל' טו) ובשו"ע (סי' תיד סעי' ב') נפסק: יש לכל אדם להוציא את הזבל והגללים לרשות הרבים בשעת הוצאת זבלים אבל שלא בשעת הוצאת זבלים, אסור להוציא כלי להניחו קס, אבל מוציאו כדי לפנותו לאלתר, וכל שכן מים נקיים

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ושפכין שלו שאין שוקין ומתעכבים ברשות הרבים שמתר לשפכן, אפי' בימות החמה ואפי' מים סרוחין, כל שדעתו לפנותו לאלתר, ואפי' מתקן כור פמות משלשה טפחים, אין בני רשות הרבים יכולים לעכב ולצבור אותם שם שלשים יום כדי שיהיה נשון ברגלי אדם, ואעפ"כ אם הויק, חייב לשלם.

ב. לענין חיוב תשלומין כשניזוק בהם אחר

אם הוציא באופנים האסורים הנ"ל בנושא הקודם - לכו"ע חייב לשלם. [עכ"פ לר"ג, ועיין אמ"ה עמ' קעב].

רב נחמן סובר: שבשעת הוצאת זבלים רבי יהודה פוטר גם בתבנו וקשו. לענין הלכה - עיין בנושא הקודם.

ורב אשי סובר: שמודה רבי יהודה בתבנו וקשו שחייב, [אף שהוציאם בשעת הוצאת זבלים - כן פשטות הגמ', אך עיין יש"ש סי' טו, ובאמ"ה עמ' קעב], משום דמשרקי.

ג. כל הקודם בשבחן

זכה. [עכ"פ בדברים שאין להם רשות להוציא, ולפי הלישנא אחרינא ברש"י במתני' אליבא דרשב"ג - זכה גם בדבר שיש לו רשות להוציא].

ומבואר בתוס' (ד"ה לזעירי): שלכו"ע מורין כן, [ואולם הנימוקי יוסף, כותב: שמזלוקת התנאים אם הלכה ואין מורין כן הוא גם לענין השבח].

ד. לענין אם קנסו גופן

1. **אם כשהוציא גלל - לכו"ע לא קנסו, הואיל ואין בגלל שבח, ולא קנסו בדבר שאין משיב.**

2. **את תבנו וקשו שיש בהם שבח**

לפי זעירי - רק לפי ת"ק לא קונסים גופן משום שבחן, אבל רשב"ג סובר שקנסו משום שבחן, [אפי' יש בהם שבח קצת - תוד"ה לימא], וסובר זעירי כת"ק.

ולפי רב - לכו"ע קנסו את הגוף משום שבחן.

לפי הלישנא אחרינא ברש"י (במשנתנו ד"ה כל) - רשב"ג קונס אפי' עושין ברשות, [בכונת שיטה זו, עיין אמ"ה עמ' קעו].

ולפי תוס' (ד"ה אפי') - אם הוציא ברשות לא קנסו.

הגמ' מסתפקת: לדברי האומר "קנסו גופן משום שבחן" האם מיד או רק אחר שיש שבח, ולא איפשיטא.

[הרי"ף השמיט בענין זה, ואת הסוגיא של קנסו גופן משום שבחן, עיין רא"ש סי' ז', יש שכותב: שהרי"ף סובר, שקנסו אף בדבר שאין בו שבח, וא"כ אין מקום לבעיית הגמ', והטור כותב: דהבעיא לא איפשיטא, ומביא שהרמ"ה פוסק: שאין מוציאין מידו, ושהרא"ש כותב: שמוציאין מידו - אמ"ה עמ' קפד-קפו].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' יד) ובשו"ע (סי' תיד סעי' א' ב') נפסק: לא יוציא אדם תבנו וקשו לרשות הרבים כדי שידושו ויעשו זבל, ואם הוציאם, קנסוהו חכמים שיהיו כהפקר, וכל הקודם בהם זכה מעת שנידושו והשביחו. **מיהו יק אומרים לאין מורין לו לכתמילה להזיק רק בשבח אבל לא בגופו, ואם התכו צבעלים ולא סלקו, מפקירין אותו לכל.** ואם קדם אדם וזכה בהם משעת הוצאת לרשות הרבים, אין מוציאין מידו, **יק אומרים ללא מהני תפיסה,** ואע"פ שהם כהפקר, אם הוזק בהם אדם או בהמה, הרי זה המוציא חייב לשלם. יש לכל אדם להוציא את הזבל והגללים לרשות הרבים בשעת הוצאת זבלים, וחייבים על זה הגלל משום גזל, כיון שאין בו שבח אם נדוש לא קנסו בו, **וי"ל לאלתר שפוק, כל הקודם כהם זכה.**

ה. לענין הלכה "כל הקודם בהם זכה" ואם מורין בן

לפי רב, ורב אדא בר אהבה - נחלקו בזה רשב"ג ות"ק אם הלכה ומורין כן, [והטור והרמ"א סי' תיד, פוסקים: דהלכה ואין מורין כן, להחזיק בגופו, אבל בשבח מותר להחזיק לכתחילה, ובנימוקי"י ובמאירי מובא דעה, שגם על השבח לא מורין לו להחזיק, ואילו הרמב"ם והשו"ע סתמו בזה, בביאור שיטתם - עיין אמ"ה עמ' קפט].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

אם התרו בבעלים כמה פעמים שלא יוציא - גם לת"ק הלכה ומורין כן.

גבית חוב בשטר שיש בו ריבית ובשטרי חוב המוקדמין

כב. האם אפשר לגבות בשטר שיש בו ריבית או כשטרי חוב המוקדמין?

דף ל':

תשובה:

א. בשטר שיש בו ריבית

לפי רבי מאיר - קנסו גם את הקרן דקנסינן היתרא משום איסורא.

התוס' (ד"ה שטר) כותבים: שקנסו שאינו גובה את החוב אפי' בהודאה ובעדות אחרת, הואיל ועשה עבירה בגוף המלוה.

ולפי חכמים - גובה רק את הקרן ונאפי' ממשעבדי - תוד"ה וחכמים, אבל לא את הריבית.

רש"י (ד"ה שיש) מפרש: שמדובר בשטר שכתוב בו שלוח בריבית. התוס' (ד"ה וחכמים) כותבים: שאם לא מפורש הריבית בשטר - לכו"ע [עכ"פ אליבא דרבי יוחנן] אינו גובה את הקרן, גזירה שמא יגבה ריבית בתורת "קרן". [אבל הרמב"ן בב"מ דף עב. מפרש: שאין הריבית מפורשת בשטר וכתוב בו חוב סתם].

לפי תירוץ ראשון בתוס' (ד"ה וחכמים) ברעת חכמים - השטר כשר אף אם העדים לא היו אנוסים מחמת נפשות, "דלא תשימון עליו נשך" האנשים חושבים שהזהרה רק למלוה, ללווה ולערב ולא לעדים.

ולפי תירוץ השני אליביהו - לאביי [במסכת סנהדרין דס"ל דמי שאוכל נבילות להכניס פסול לעדות, וקיי"ל כמותן], השטר כשר רק באם היו העדים אנוסים מחמת נפשות, [לרבא דפליג על אביי בסנהדרין שם - השטר כשר בכל גווני].

ב. שטרי חוב המוקדמים

בתוס' (ד"ה וחכמים) מבואר (על פי הגמ' בב"מ דף עב.): שפסול, והביאו שיש מעמידים [והוא ריש לקיש שם] שפסול רק לפי רבי מאיר, אבל לחכמים כשר, ושרבי יוחנן סובר, שאפי' לפי חכמים פסול, גזירה שמא יגבה מזמן ראשון, ומפרשים התוס' (בסוגיין ד"ה שטר): שבשטרי חוב המוקדמין רק השטר פסול אבל יכול לגבות מבני חורין, בהודאה או ע"י עדות אחרת, וזהו מפני שלא היה עבירה בגוף המלוה. [אבל לפי התוס' בב"מ שם ד"ה שטר - אינו גובה אפי' מבני חורין].

עוד כותבים התוס' (בסוגיין ד"ה וחכמים): שלפי המעמידים [והוא ר"ל] ששטרי חוב המוקדמים פסול כר"מ אבל לחכמים כשר, צ"ל שזהו רק אם העדים אמרו "אנוסים מחמת נפשות היינו" או כשאמרו "טעינו בשנת המלך", [שאז השטר כשר לגבות בו אפי' ממשעבדי], אבל בלא שאמרו כן - לאביי [דס"ל בסנהדרין שם, דמי שאוכל נבילות להכניס פסול לעדות, וקיי"ל כמותן], העדים פסולים, וממילא השטר פסול, ואינו גובה אפי' את הקרן, [אבל לרבא דפליג על אביי בסנהדרין שם, השטר כשר בכל גווני].

ג' שנתקלו זה בזה והזיקו והוזקו, וגדרי החיוב להזהיר מפני נזק

כג. ג' קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל, והשני בראשון, והשלישי בשני, האם ומי חייב, האם גם על נזקי ממונם שהזיקו או שהוזקו, האם הראשון חייב בנזקי שלישי גם בלא רמיא כשילדא, ומדוע?

דף לא. לא:

תשובה:

א. אם הוזקו מגופו של ראשון

1. כשהראשון לא הזהיר את השני - הראשון חייב בנזקי שני.

רש"י (ד"ה תרגמה) ותוס' (ד"ה אמר) מפרשים: שחייב מדין אדם המזיק אף על כלים שנוזקו, [גם אם לא

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

רמיה כשילדא – תוס' לקמן דף לב. ד"ה דרמיה, ואילו הרא"ש ובעל המאור, מפרשים: שלמסקנת שיטת רבא – חייב מדין בור וממילא פטור על כלים.

לפי רבי מאיר - חייב משום שנתקל פושע הוא, ולכן חייב אף שלא היה לו לעמוד או להזהיר.

לפי רנב"י אליבא דרבנן (הסוברים "נתקל לאו פושע") - חייב משעה שיכול להזהיר אע"פ שלא היה לו לעמוד.

ולפי רבי יוחנן אליבא דרבנן - חייב רק אם היה יכול לעמוד ולא עמד.

2. כשהנתקל הזהיר שלא יתקלו בו - לכו"ע פטור, אפי' היה יכול לעמוד.

3. כשהשלישי נפל "מחמת הראשון" (גדרו – עיין בסמוך) - הראשון חייב גם בנזקי שלישי. (לרש"י ותוס' הנ"ל דין קודם חייב מדין אדם המזיק, הרא"ש סי' ט' והרשב"א פוסקים כרב נחמן בר יצחק, שאפי' כשלא היה יכול לעמוד חייב, לפי שהיה לו להזהיר, ואילו הר"ף והרמב"ם פוסקים כרבי יוחנן, שאם לא היה לו לעמוד פטור, ולא אומרים "היה לו להזהיר").

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' ח') ובשור"ע (סי' תיג סעי' א') נפסק: שני קדרים שהיו מהלכים בדרך זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון, אם היה לראשון לעמוד ולא עמד, חייב הראשון בנזקי שני, שאע"פ שהוא אנוס בשעת נפילה, אינו אנוס בהיותו מוטל לדרך, והרי הוא יכול לעמוד, ואם לא היה לו לעמוד, פטור, ואע"פ שלא הזהיר לזה שנתקל בו, מפני שהוא טרוד בנפשו, וי"א לחייב אם היה לו פנאי להזהירו ולא הזכיר, ונע"ע בהלכה לתשו' הבאה.

גדר "מחמת הראשון"

לפי רב פפא - היינו כשנפל כשילדא (נביעה) המושלכת למעבר הדרך ברחבה.

ולפי רב זביר - היינו כשנפל כחוטרא דסמיותא.

רש"י מפרש: שהיינו כמקל של סומין שמגשש הסומא בו, ופעמים שהוא מושיטו לרוחב הדרך ומגשש, (מרש"י וכן מהר"ף דף טו. בדפי הר"ף, יוצא: שלא נחלקו רב פפא ורב זביר, וכל אחד כתב דוגמא משלו).

והתוס' (ד"ה כחוטרא) מפרשים: שרב זביר חולק על רב פפא וסובר, שרק כ"חוטרא דסמיותא" שממלא את רוחב הדרך באלכסון כחוטרא דסמיותא, באופן שהשני לא ראה את הראשון נופל, הראשון חייב בנזקי כולם, אבל אם פסקא לאורחיה כשילדא, באופן שהשני רואה את הראשון נופל, הראשון פטור בנזקי שלישי, כיון שהיה לו לזהר כשראה את השני נופל, ונע"ע ברא"ש סי' ט' מש"כ בזה, ובאמ"ה עמ' רכח.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' יא) ובשור"ע (סי' תיג סעי' ג') נפסק: נפל הראשון והיה מוטל לרוחב בדרך ונתקל אחד בראשו אחד ברגליו ואחד בבטנו, הרי הוא חייב בנזקי כולם, והאיל והיה לו לעמוד ולא עמד, וי"א דלוקא אם מונח כלאשון כאלכסון.

ג. אם הוזקו כלים בכלים

כולם פטורים, ודקיי"ל כרבנן דס"ל: בור פטור על כלים.

לפי שמואל - זהו בין באפקרינהו ובין בלא אפקרינהו.

ולפי רב - זהו דוקא באפקרינהו, אבל כשלא אפקרינהו, אם סוברים כרבי מאיר דס"ל נתקל פושע, הראשון חייב אפי' כשהוזקו כלים מדין ממונו המזיק, דמשורו למדנו, [כנ"ל פרק א' תשובה י', עיי"ש], ואפי' לא היה פנאי לסלק, [כנ"ל בפירקין תשובה טו. נושא ג'], אבל השני פטור, דא"ל "האי בירא לאו אנה כריתיה" אלא ראשון, ומפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס לכו"ע פטור. [לפי שיטת התוס' דף כט. ד"ה פליגי - אם לא הפקירן ויש לו שהות לסלקם חייב, משום שחייב לסלקם, וזהו גם למ"ד "נתקל אנוס הוא", וגם אם אחר לקח כילויו ושם ברשות הרבים, וכן שיטת הרא"ש בסוגיין, הנימוק"י דף טו. בדפי הר"ף, ואילו הרמב"ן בסוגיין כתב: שפטור אפי' לא הפקירן, כנ"ל תשו' טו נושא ב' דין 3, אבל אם סוברים נתקל לאו פושע, דין הראשון כמו השני.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. אם הוזקן גופם מכליו של ראשון

רבא בסוגייתנו אומר: שהראשון חייב על הנזקים שנגרמו מחמת כליו שנשברו.

לפי רש"י (ד"ה ראשון) - הדין תלוי במחלוקת רבי מאיר ורבנן בדין "נתקל" אם פושע הוא, כשהפקירן וכשלא הפקירן, כשהיה לו זמן לסלק ואו להזהיר אליבא דרבנן, וכשלא היה לו זמן לסלק, כנ"ל תשובה טו, ושרבא בסוגייתנו סובר, שלכו"ע נתקל פושע הוא, ורבי מאיר ורבנן לעיל פליגי רק בדין "מפקיר נזקיו", והתוס' מפרשים: שרבא ס"ל כרבנן דאמרי נתקל לאו פושע, וכן מפרש הבעל המאור, וכתב: שלפי"ז יש להוכיח מסוגיה זו שהלכה כרבי מאיר, ולפי הרמב"ן והרשב"א - גם חכמים פעמים מודים שנתקל פושע, באם המקום הוא מדרון או בדרך מישור.

ד. אם גוף השלישי הוזק מגופו או מממונו של שני

השני לכו"ע נחשב לאנוס, פרטי הדינים עיין לעיל תשובה טו, נושא ב'.

כד. למסקנת הגמ', מהו שיטת רבא בשאלה הקודמת:

דף לא. לא.

תשובה:

1. הראשון והשני חייבים על נזקי גופן, לפי רש"י ותוס' - כדין אדם המזיק, וסובר רבא שהראשון שנתקל פושע הוא.

רש"י (ד"ה ראשון) מפרש: שרבא ס"ל דבין רבנן ובין רבי מאיר סברי נתקל פושע, ופליגי במפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה.

ותוס' מפרשים: שרבא ס"ל כר"מ שנתקל פושע, אבל לרבנן הראשון שנתקל אנוס הוא, ודינו כבשני המוזכר בדין הבא ובדין 4. (בסוגיא זו רבו שיטות הראשונים - עיין אמ"ה עמ' רה-רכ).

2. השני - אנוס הוא, ואעפ"כ חייב, (לרש"י ותוס' הנ"ל חייב הוא מדין אדם המזיק), הואיל והיה לו לעמוד או להזהיר, ואילו לפי בעל המאור והרא"ש - חיובו של השני הוא רק מדין "בור המזיק", ופטור על כלים, וכן מפרש הטור את שיטת הרמב"ם, והב"י כותב: שדוחק לפרש כך את הרמב"ם, ושמשפחות הרמב"ם משמע שחייב מדין אדם המזיק.

3. ממונו של הראשון כשהפקירו - דינו כמפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה, והמבואר לעיל תשר' טו נושא א' דין 2, שהרי ס"ל נתקל פושע.

4. ממונו של השני כשהפקירו - דינו כמפקיר נזקיו לאחר נפילת אנוס, והמבואר לעיל תשר' טו נושא ב' דין 3, 2. הדין באם לא הפקירן ויש לו שהות לסלקם - עיין שם ולעיל בהערה שבסוף נושא ב'.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' י') ובשו"ע (סי' תיג סעי' ב') נפסק: הקדירין והזגין וכיוצא בהן שהיו מהלכין זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון והשלישי בשני, וכל אחד מהן יש לו לעמוד ולא עמד, הראשון חייב בנזקי גופו של שני, בין שהוזק בגופו של ראשון המוטל בארץ בין שהוזק במשאו, יך מולקין וסכירא לכו לאס חוק במשאו אפי' גופו של שני, פטור, והשני חייב בנזקי גופו של שלישי אם הוזק בגופו של שני, אבל הוזק במשאו של שני שנפל, פטור, שהרי אומר לו השני: "בור זה שהוא משאי אין אני הכורה אותו", שהרי הראשון הפיל השני עם משאו, ואם הזהירו זה את זה, כולן פטורין, והראב"ד בהשגותיו, כותב: זהו תימה, שהרי כתב הסוגיא כדעת רבי יהודה דאמר נתקל אנוס הוא, ואמר כל הנתקל ואפי' הראשון, מעתה משאו של ראשון אינו בורר, וראיתי לרב ר' יצחק ז"ל שכתב כן, אמרתי, אי אפשר שהוא טועה, אלא הענין כולו בשלא הפקירו, וכבר אמר רבי יהודה, במתכין לזכות בחרסיה חייב אע"ג דאנוס הוא, ודוקא ראשון שמעצמו נפל, אבל שני שמחמת ראשון נפל, אע"ג דלא הפקיר משאו, הריא שעתא מיהת בורר של ראשון הוא, וראשון פטור דהא לא בורר הוא, ומפקיר נזקי אונסין פטור.

זה בא בחביתו וזה בא בקורתו

כה. מה הדין בזה בא בחביתו וזה בא בקורתו או בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון או להיפך, ומדוע?

דף לא. לב.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, [בלא שהיה כשילדא]

אם הוזקו זה מזה פטורים, הואיל ולשניהם רשות להלך, ושניהם כי הדדי נינהו. ומבארים רש"י ותוס': שזהו מפני שאף בעל חבית סייע בשבירתה, שבדרך הילוכו הטיח חביתו בקורת חבירו.

בתוס' (ד"ה תרוייהו) מבואר: 1. שה"ה באם הלכו במקום שלשניהם אין רשות להלך. 2. אם עמד בעל חבית - בעל הקורה חייב אפי' שניהם היו ברשות, כיון שעשה כל ההיזק, ושלגא דמי למשנה שבעל קורה פטור, משום שבמשנה מדובר שבעל קורה כשילדא, ועמידת בעל החבית הוה פשיעה.

ב. כשבעל הקורה היה ראשון ופסקיה לאורחיה כשילדא, ובעל חבית אחריו

1. אם בעל החבית נתקל בראשון - בעל החבית הוא הפושע, שהרי ראה את הקורה כשילדא והיה צריך ליזהר, ולכן בעל הקורה פטור על נזקי החבית.

2. כשבעל הקורה עמד לפוש - בגמ' (דף לא.) מבואר: שבעל הקורה הוא הפושע וחייב בנזקי החבית.

ריש לקיש אומר: שזהו רק כשנושא את הקורה כשילדא, התוס' (ד"ה תרוייהו) מפרשים: ולא היה לבעל החבית אפשרות לסגויי באיך גיסא, דהואיל ובעל הקורה יודע שהשני אחריו היה לו להזהיר את בעל החבית. [ואם לא היה בעל הקורה כשילדא, הגמ' בדף לב. אומרת: שהראשון שנעמד לא נקרא פושע, והוי ליה לאחזרון לנסות לצד, והוא רק הפושע. מיהו הרי"ף הרמב"ם והשור"ע פוסקים: שהראשון חייב, ולא חילקו בין אם הקורה כשילדא או לא כשילדא, משמע דס"ל שהחילוק רק לפי ריש לקיש ואינו להלכה, ועיין מש"כ בתשו' כז נושא א' דין 2.]

3. כשבעל הקורה נכנס בלא רשות לרשות בעל החבית - בתוס' (שם) מבואר: שבעל הקורה חייב, אפי' לא רמי כשילדא, ואפי' כשבעל הקורה היה מאחוריו, דכיון שאין לו רשות ליכנס אין לבעל חבית ליזהר ממנו.

4. כשבעל הקורה עמד לכתף

לפי רבי יוחנן (בדף לא.) - פטור, משום שכל שעסוק לכתף טריד מלהזהיר ולא נקרא פושע, [ודינינו כנ"ל נושא א']

ולפי רנב"י (שם) - חייב דהיה לו להזהיר אפי' שלא היה יכול לילך, כנ"ל תשובה כג נושא א' דין 1. ומבואר בתוס' (דף לא. ד"ה וקתני): שזהו רק כשהניח כשילדא, שלא היה על בעל החבית לאסוקי אדעתיה, אבל בלא כן פטור. [וכותב המהרש"א: שלפי התוס' בשם ר"י לקמן דף לב. ד"ה ואם - זה לא תלוי בהניח כשילדא אלא שאם בעל הקורה היה מתחילת הילוכו כשילדא חייב, דלבעל החבית לא היה עצה לינצל, ואם לא כשילדא, בעל הקורה פטור, דבעל החבית היה לו לילך בצד השני.]

[הטור לעיל בדין ג' קדרים, מביא את ב' הדעות, ואילו כאן מביא רק את דעת רבי יוחנן - עיין באר הגולה, בסמ"ע סי' תג ס"ק א' ג' ובנחלת דוד בסוגיין].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' ח') ובשור"ע (סי' שעט סעי' ב' ג') נפסק: היה בעל קורה ראשון ובעל החבית אחרון ונשברה חבית בקורה, פטור, ואם עמד בעל הקורה לנוח מכובד משאו, חייב, ואם הזהיר לבעל החבית ואמר לו "עמוד", פטור, ואם עמד לתקן משאו, אע"פ שלא הזהירו, פטור, שטרוד היה ולא היה יכול להזהירו, ועיין לקמן רי"ף סימן תיג. היה בעל החבית ראשון ובעל הקורה אחרון ונשברה חבית בקורה, חייב, ואם עמד בעל החבית לנוח, פטור, ואם הזהיר לבעל הקורה שיעמוד, חייב, ואם עמד לתקן משאו, חייב בעל הקורה אע"פ שלא הזהירו בעל החבית, וכן זה בא בנרו זה בא בפשתנו.

ג. אם בעל קורה ריץ ובעל חבית מהלך

בתוס' (ד"ה תרוייהו) מבואר כדלהלן:

1. אם בערב שבת - פטור, הואיל ויש לו רשות לרוץ.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. אם ביום חול

לפי איסי בן יהודה (על המשנה הסמוכה) - בעל הקורה חייב, מפני שהוא משונה.

לפי התירוץ הראשון והשני בתוס' (ד"ה תרויהו) - תנא דמתניתין "אחד רץ ואחד מהלך" מודה שאסור לרוץ עם קורה, וחייב.

ולפי תירוצם השלישי - לתנא דמתניתין הנ"ל מותר לרוץ אפי' עם קורה, ואם שניהם רצו - עיין אמ"ה עמ' רל.

כו. מה הדין כשנתקל הסני כראשון, בלופן שהראשון עמד בלא שהזכיר ולא היה כשילדא (א) כשני קרין (ב) כשהראשון היה בעל הקורה והסני בעל החבית, ומדוע?
דף לב.

תשובה:

בתוס' (ד"ה דרמיא) מבואר: שבקדרין הראשון חייב, ולא אמרינן שהאחרון היה צריך לסגויי באיך גיסא, הואיל וכשנפל הראשון אין רואהו, ונלא הו"ל לאסוקי דעתיה שיפול - מהרש"א, מש"א"כ בבעל קורה, הואיל והיה לו לבעל החבית שהוא אחרון לעבור לצד אחר, מחשש שבעל הקורה יעמוד, וקרוב הדבר שישבר בעמידת הראשון, ולכן בעל הקורה פטור, ורק כשהיה בעל קורה כשילדא - בעל קורה חייב.

נזקי רבוצה במהלכת, ולהיפך

כז. מה הדין בשתי פרות אחת רבוצה ואחת מהלכת שהזיקו זה את זה או שהזקו זה מזה, ומדוע?
דף לב.

תשובה:

א. רבוצה במהלכת

1. כשנתקלה המהלכת בדרך הילוכה ברבוצה והזיקה באופן שהרבוצה מילאה את כל רוחב רשות הרבים - בעל הרבוצה חייב, (לשמואל - מדין בור, לרב - מדין שור).

2. כבדין הקודם באופן שלא מילאה את כל רוחב הדרך - פטור, הואיל והמהלכת יכלה לעבור מסביב לרבוצה, (הרי"ף, הרמב"ם, והשו"ע השמיטו אוקימתא זו, שמדובר בשילדא, משמע דס"ל דזה דוקא לריש לקיש, אבל לפי רבא המובא לקמן בנושא הבא, חייב גם בלא שהיתה כשילדא - רא"ש סי' י', וע"ע בפסקי הרי"ד בסוגיין, ובהגר"א סי' שעט ס"ק א').

3. כשהרבוצה הזיקה במתכוין - הרבוצה חייבת מדין קרן חצי נזק, (עכ"פ ברשות הרבים, וה"ה ברשות הניזק לפי מאי דקיי"ל כחכמים דפליגי על רבי טרפון), ואם ברשות המזיק - בכל מקרה פטורה.

ב. מהלכת ברבוצה

לפי ריש לקיש - ברשות הרבים פטורה, בין אם בעטה בה במתכוין, (דכל המשנה ובא אחר ושניה בו פטור - תוד"ה איבעי, כנ"ל לעיל דף כ"ג), ובין אם הזיקתה דרך הילוכה, התוס' (שם) מבארים: שזהו משום דהוי ליה רגל ברשות הרבים, דפטור, (ולפי"ז אם הזיקתה דרך הילוכה ברשות הניזק - חייבת בכל מקרה. רבא לעיל דף כד: חולק על ריש לקיש, וסובר: שיש למהלכת רשות להלך ולא לבעוט, ואם בעטה חייבת - רא"ש, וכן נפסק בשו"ע סי' שפט סעי' כ', וע"ע במש"כ לעיל פרק ב' תשובה טו).

נזקי אחד שרץ או שנים שרצו ברשות הרבים

כח. מה הדין בשנים שרצו ברשות הרבים או אחר רץ ואחד מהלך או שניהם היו רצים, והזקו זה מזה או שהזקו זה את זה, ומדוע?
דף לב.

תשובה:

1. אם הזקו זה מזה

לפי תנא דמתניתין - שניהם פטורים, אפי' אם המזיק הוא זה שרץ, הואיל ויש לו רשות לרוץ, ולפי תירוץ א' וב' בתוס' ד"ה תרויהו - תנא דמתניתין מודה שאסור לרוץ עם קורה, כנ"ל תשובה כה נושא ג', ולפי תירוצם השני - מותר

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לרוץ אפי' עם קורה.

ולפי איסי בן יהודה (בברייתא) - כל מי שרץ בימות החול נחשב למשונה, ולכן אם הזיק חייב, ואם רץ בערב שבת בין השמשות, פטור, כיון שרץ ברשות. (ברא"ש סי' יא, מבואר: שזהו משום שרץ למהר לטרוח ולהיכן ולכבוד שבת, וההגהות אשרי בשם האור זרוע, מוסיף: שהיינו מחזיקי היום ולמעלה כשמתחיל היום להעריב, ומתחילים לתקן צרכי שבת, לאפות ולבשל, לפי היש"ש סי' כג - פטור זה היא גם כשרץ למצוות אחרות, ואילו לפי המרדכי סי' לט - רק בערב שבת מותר, מפני שאין לו שעות, אבל לדבר מצוה לא בערב שבת - חייב, כיון שיש לו פנאי, וע"ע ברמב"ם ובשו"ע בהמשך, בהגהות ממוניות שם ס"ק ג', בסמ"ע שם סקי"א, ובא"ת כרך יב, ערך חובל, עמ' תשיד-תשיח).

2. כשהזיקו זה את זה במתכוין

לפי תוס' (ד"ה שנים) - חייבין, [בהגהות הגר"א מובא, שלפי הרמ"ה - פטורים, הואיל ותרווייהו עבדי מעשהו].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' ט') ובשו"ע (סי' שעח סעי' ז' ח') נפסק: לפיכך שנים שהיו רצים ברשות הרבים או שהיו מהלכים והזקו זה בזה, פטורים, הזיקו זה את זה, חייבים. היה אחד רץ ואחד מהלך, והזקו המהלך ברץ, חייב, מפני שרץ שלא ברשות, במה דברים אמורים, בחול, אבל בערב שבת בין השמשות פטור, מפני שרץ ברשות, וקולא כמס, לתלין לך ללוך קנה, אבל אם ידוע לאינו רץ אלא לקלח חפצו ולא שייכי ביה ללוך קנה, חייב כמו בחול. [וע"ע בי"ש"ש פרק ה' סי' ט'].
הנכנס לחנות של אחר ונתזה בקעת וטפחה על פניו

כט. מה הדין למי שנכנס לחצר של נגר ברשות או שלא ברשות, כשראהו או כשלא ראהו, ונתזה בקעת וטפחה על פניו, לענין חיוב ה' דברים, וגלות, ומדוע? דף לב: לג.

תשובה :

א. כשאחר [שאינו תלמיד] נכנס שלא ברשות ונתהג [בלא שהיה מסרהב בו לצאת]

1. לענין גלות - לכו"ע הבעה"ב פטור לפי שאין דומה ליער, הואיל ותחילת כניסתו לרשות חבירו היתה שלא ברשות. ומבואר ברש"י ובתוס' (ד"ה מאן): דלאו מטעם אונס קפטר ליה. [ופטור גם בלא ראהו - שיטמ"ק בשם גליון].

2. לענין נזק ריפוי שבת ובושת

למאן דמתני ליה [את רבי יוסי ב"ר חנינא] ארישא, ועל רבי אליעזר בן יעקב - חייב בד' דברים, אף שנכנס בלא רשות. רש"י מפרש: דמבושת פטור, שהרי לא נתכוין להזיק, [זהו עכ"פ כשביקש ממנו רשות ולא נתן לו].

לרש"י (ד"ה חייב בד' דברים) ולתירוץ הראשון בתוס' (ד"ה זה): מדובר שראהו נכנס, [אבל אם לא ראהו נכנס, מסתבר דס"ל, שפטור אף מנזק אף אם ביקש ממנו רשות ולא נתן לו, ולא איתפריש בהדיא].

והתוס' בתירוץ השני סוברים: שמדובר כשלא ראהו, ומ"מ חייב בד' דברים, דכיון שביקש ממנו רשות ליכנס ולא נתן לו, חשיב לדעת חברו, שהיה לו לידע שלא על חנם שאל ממנו רשות אלא משום שרוצה ליכנס. [אבל אם לא ביקש רשות - לכו"ע פטור מד' דברים, ולפי הרשב"א והמאירי - הנגר חייב בכל התשלומים גם כשלא ראהו את הניזק בכניסתו, משום שדרך האנשים ליכנס לחנות, ובעל החנות צריך ליהדר מנזק, וע"ע א"ת כרך יב עמ' תשיא-תשיד].

ולפי מאן דמתני ליה אסיפא - פטור מד' דברים, כיון שנכנס בלא רשות.

רש"י (בראש העמוד, ד"ה חייב) מפרש: זהו מפני שאין כאן פשיעה, ומ"מ בנזק חייב, דקיי"ל פצע תחת פצע, וברש"י (ד"ה חייב בד' דברים) ובתוס' בתירוץ הראשון (בד"ה זה) מבואר: שחייב בנזק רק מפני שמדובר שראהו נכנס, אבל בלא ראהו נכנס - פטור גם מנזק.

והתוס' בתירוץ השני סוברים: שאם ראהו נכנס, חייב בכל הד' דברים, [אף שנכנס שלא ברשות, ומאי

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

דקתני "פטור", מדובר בלא ראהו שנכנס ופטור גם מנזק.

ב. **אחר שנכנס ברשות,** [היינו ששאל רשות ליכנס לחצירו, דאילו בקנה דרך, לכו"ע ובכל גוויי חייב בגלות – תוד"ה דלא]

1. **לענין ד' דברים - לכו"ע חייב.**

לפי רש"י (ד"ה חייב, השני) ולפי התוס' בתירוץ הראשון (בד"ה זה) - מדובר כשראהו, ולכאורה משמע מדבריהם, שאם לא ראהו - פטור מד' דברים, [ובנזק לכו"ע חייב].

ולפי התוס' בתירוץ השני (דמייירי הברייתא בלא ראהו) - חייב בד' דברים, אף אם לא ראהו, דחשיב לדעת, הואיל וביקש רשות אף שלא ניתן לו רשות.

2. **לענין לחייבו בגלות**

למאן דמתני ליה אסיפא - פטור, הואיל והוי "שוגג קרוב למזיד", ולא סגי ליה בגלות, [עיי' רש"י ד"ה מאן, ובאמ"ה עמ' רפ].

התוס' (הנ"ל) בתירוץ הראשון סוברים: שמדובר בראהו נכנס, [ולכאורה בלא ראהו ס"ל, שחייב גלות, ולא נחשב ל"שוגג קרוב למזיד"].

ובתירוץ השני סוברים: שמדובר בלא ראהו, ובכל זאת פטור, דכיון ששאל ממנו רשות חשיב קרוב למזיד, [אנ"פ שלא נתן לו רשות] וכ"ש שבראהו פטור.

ולמאן דמתני ליה ארישא - חייב גלות, דס"ל "שוגג קרוב למזיד" חייב גלות, בין ראהו בין לא ראהו.

ג. **כשתלמידו של הנגר נכנס**

1. **אם נכנס ברשות - הבעה"ב חייב בד' דברים ובגלות.**

2. **אם בתחילה נכנס ברשות ואח"כ שלא ברשות, באופן שמסרה בו לצאת - פטור מגלות, דכיון שיש לו אימתא דרביה, לא הוי ליה לאסוקי אדעתיה שלא יצא, [ולכן לא דומה לאחר שנכנס שלא ברשות ואח"כ סירחה בו לצאת שחייב גלות].**

ד. **כשאחר נכנס ברשות ואח"כ שלא ברשות באופן שמסרה בו לצאת**

חייב גלות, דכיון שאין לו אימתא הוי ליה לאסוקי אדעתיה שלא יצא, בתוס' (ד"ה חייב) מבואר: דכיון שנכנס ברשות אנ"פ שמסרה בו לצאת הוי דומה ליער, כי האחר בוטח הוא שלא למהר לצאת אחר שקיבל רשות ליכנס והיה לבעה"ב לעיין אם יצא.

לסיכום:

1. **כשאחר נכנס לרשות חבירו שלא ברשות והבעה"ב לא ראהו - לכו"ע פטור מגלות, למאן דמתני ליה אסיפא - פטור גם מד' דברים, וגם מנזק, לפי תירוץ א' בתוס' אליבא דמאן דמתני ליה ארישא - מסתבר שפטור לגמרי, ולפי תירוץ השני, אליבא - כיון שביקש ממנו רשות ליכנס אף שלא נתן לו רשות ליכנס חייב בכל הד' דברים.**

2. **כשאחר נכנס שלא ברשות והבעה"ב ראהו - לכו"ע פטור מגלות, דאינו דומה ליער, למאן דמתני ליה ארישא - חייב בכל הד' דברים, ולפי מאן דמתני לה אסיפא - הדין תלוי בב' תירוצי התוס' אם חייב רק בנזק או גם בד' דברים.**

3. **כשאחר נכנס ברשות וראהו - לכו"ע חייב בד' דברים, ולענין לחייבו בגלות, למאן דמתני אסיפא - פטור, דשוגג קרוב למזיד פטור, ולמאן דמתני ארישא ולראב"י - חייב.**

4. **אחר שנכנס ברשות ולא ראהו - לענין ד' דברים, יתכן ותלוי בתירוץ התוס', כיון שלא ראהו, אבל לענין לחייבו גלות, למאן דמתני ארישא [דמחייב שוגג קרוב למזיד] - חייב, ולמאן דמתני אסיפא [ופטור] - יתכן ותלוי בב' תירוצי התוס', אם נקרא שוגג קרוב למזיד ופטור.**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' חובל ומזיק הל' יז) ובשו"ע (סי' תכא סעי' ט') נפסק: או הנכנס לחנותו של נגר, בין ברשות בין שלא ברשות, ונתזה בקעת וטפחה על פניו, בכל אלו חייב בארבעה דברים ופטור מן הברשת. וברמב"ם פ"ו מזקי ממון הל' יא, נפסק: הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והרגו בעל הבית בשגגה, פטור מן הגלות, שנאמר "ואשר יבא את רעהו ביער", מה יער שיש רשות לנהרג להכנס לשם, אף כל כיוצא בו, לפיכך הנכנס לחנות הנגר שלא ברשות, ונתזה בקעת וטפחה לו על פניו ומת, פטור מגלות, ואם נכנס ברשות, הרי זה גולה.

גלות בהוסיף לו רצועה ומת

ל. הוסיף לו רצועה ומת, האם חייב גלות, ומדוע? דף לב:

תשובה :

1. כשהגדול שבדיינים מנה בטעות אחת יותר - המלכה הוי שוגג וגולה.
2. כשהמלכה הוסיף בשוגג בלא שגדול הדיינים טעה במנין - דינו כדין "שוגג קרוב למזיד", דלמאן דמתני ליה אסיפא פטור מגלות, וולמאן דמתני ליה ארישא - חייב גלות.

גלות בשוגג קרוב למזיד או כשאומר "מותר"

לא. האם ההורג בשוגג קרוב למזיד, או כשאומר "מותר" חייב גלות, ומדוע? דף לב:

תשובה :

1. כשהרג בשוגג קרוב למזיד

למאן דמתני ליה את רבי יוסי ב"ר חנינא אסיפא - פטור מגלות, משום שלא סגי ליה בגלות.

ולפי מאן דמתני ליה את רבי יוסי ב"ר חנינא ארישא - חייב גלות.

2. כשאומר "מותר" - בתוס' (ד"ה מיתבי, על פי הגמ' במכות דף ז:): מבואר: דבאומר "מותר", לכו"ע פטור, ונלמד מהפסוק "בשגגה", ולפי רבה - הואיל וקרוב מאד למזיד הוא, ולפי אביי - מפני שקרוב לאונס הוא, ועיין מש"כ במסכת "מכות" פרק ב' תש"ו ב' דין 2, ותש"ו ג' דין 1.

הזורק אבן לרשות הרבים או לאשפה או לחצירו לענין גלות ונזקין

לב. הזורק אבן לרשות הרבים והרג בשוגג או כשזרק לאשפה או כשזרק והוציא הלה את ראשו או כשזרק אבן לחצירו, (א) האם גולה, (ב) האם חייב בד' דברים, ומדוע? דף לב: לג.

תשובה :

א. לענין גלות

1. הזורק אבן לרשות הרבים בשוגג - דינו כדין הורג בשוגג קרוב למזיד, ואפי' זרק בלילה, שהרי רשות הרבים מקום דשכיחי רבים הוא, שלמאן דמתני ליה את רבי יוסי ב"ר חנינא אסיפא - אינו גולה, ולמאן דמתני ליה את רבי יוסי ב"ר חנינא ארישא - גולה, [כנ"ל תש"ו קודמת דין 1].
2. כשזרק לאשפה שעשויה ליפנות בה בלילה ולא ביום ואיכא דמיקרי ויטיב - גולה, דשוגג הוא. [התוס' במכות דף ז'. ד"ה לא צריכא סוברים, שלפי תירוץ רב פפא לא צריך להעמיד בסותר, דה"ה בזורק ממש, וע"ע באמ"ה בסוגיין עמ' רעט, ואם אינה עשויה ליפנות אפי' בלילה ואיכא דמיקרי ויטיב - כותבים התוס' שם, בד"ה אשפה: דאנוס הוא, ואינו גולה].
3. כשזרק והוציא הלה את ראשו

לפי רבי אליעזר בן יעקב - פטור מגלות, דכתיב "ומצא" פרט למציא את עצמו. [בריטב"א במסכת מכות דף ז', מבואר: דלאו פלוגתא הוא, ואת"ל דפליגי, הלכה כראב"י דמשנתנו קב ונקי, וע"ע במאירי בסוגיין המביא בשם גדולי הפוסקים, שחייבים בנוקין, משום שאדם מועד לעולם, וכן פוסק הטור סי' תכא ס"ק טו, ותמה עליו הב"ח, שהרי מהרי"ף, מהרמב"ם, ומהרא"ש יוצא

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שפטרר.

4. **אם זרק אבן לחצירו והרג - בתוס'** (דף לב: ד"ה דלא) מבואר: שאם היה רשות לנהרג ליכנס מפני שיש לו דרך בתוכו, במכר או במתנה או בשאלה או בשכירות - גולה, ואם רק שואל רשות ליכנס לפי שעה - דינו כדין שוגג קרוב למזיד, דפליגי ביה ב' הלשונות בגמ'.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' חובל ומזיק הל' יט) ובשו"ע (סי' תכ סעי' ל') נפסק: הזורק אבן ולאחר שיצאת מתחת ידו הוציא הלה את ראשו מן החלון וקבלה, פטור מכלום, שנאמר "ומצא את רעהו", פרט לממציא את עצמו.

ג. לענין ד' דברים כשהוציא הלה את ראשו

לפי רב זביר משמיה דרבא (דף לג.) - חייב בד' דברים, רש"י מפרש: שזהו משום שפושע הוא שזרק למקום שבני אדם מצויים.

ולפי רב פפא משמיה דרבא - פטור. [נחלקו הראשונים בדעתו, אם פטור גם מנוק - א"ת כרך יב, ערך חובל, עמ' תשי].

נזקי פועלים שנכנסו לביתו של בעל הבית לתבוע שכרן

לג. מה הדין בפועלים שנכנסו לביתו של בעל הבית לתבוע שכרן, ומתו משורו של בעל הבית, ומדוע?

תשובה :

1. **כשרגיל להיות בעיר,** ותוס' ד"ה אי, גורסים "בשוקא" - פטור, נפי' מכופר אבל מ"מ השור בסקילה - הגהות הב"ח, ואפי' דפקו ואמר להם "כן".

התוס' (ד"ה אי, ובד"ה בגברא) מפרשים: שזהו משום שיש להמתין עד שימצאוהו בשוק, דכיון דשכיח בשוק, כשאמר "כן" הכוונה שיעמוד במקומו ולא יכנס.

2. **כשמצוי ברוב הזמן בביתו,** ותוס' שם, מביאים גירסא, "ואי לא שכיח במתא", ושהכוונה לרוכל המחזור בעיירות - חייב, אפי' כשנכנסו בלא לדפוק, הואיל ואז הם רשאים ליכנס כדי לתבוע שכרן.

3. **אם בגברא דשכיח ולא שכיח ודפקו, ואמר להם "כן",** וכן הוא לפי גירסת רש"י ותוס' - וע"ע בהערה הסמוכה

לפי ת"ק - פטור, נפי' מכופר אבל מ"מ השור בסקילה - הגהות הב"ח, כיון שאפשר למוצאו בשוק בדוחק, כוונתו שישארו במקומם ולא יכנסו.

ולפי הבמים - חייב, הואיל וכוונתו שיכנסו, ואבל יש ראשונים שגרסו "לא צריכא דשכיח ולא שכיח אי נמי קרא אבבא ואמר ליה אין, מר סבר וכו'", ולפי דבריהם הוי שני אופנים בגמ' שבהם חולקים ת"ק ואחרים - אמ"ה עמ' רצג, רצה, הרי"ף השמיט ברייתא זו - עיין רא"ש, ורמ"א סי' שפט סעי' י, ובט"ז שם.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"י מהל' נזקי ממון הל' יא) נפסק: אין הבעלים משלמין את הכופר עד שתמית בהמתן חוץ מרשותן. אבל אם המית ברשות המזיק, אע"פ שהוא בסקילה, הבעלים פטורין מן הכופר. כיצד, הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשותו, ואפי' נכנס לתבוע שכר או חובו ממנו, ונגחו שורו של בעל הבית ומת, השור בסקילה והבעלים פטורין מן הכופר, שהרי אין לו רשות להכנס לרשותו של זה שלא מדעתו. ובהל' יב, נפסק: עמד בפתח וקרא לבעל הבית ואמר לו "הן" ונכנס ונגחו שורו של בעל הבית, הרי הבעלים פטורין, שאין משמע "הן" אלא "עמוד במקומך עד שאדבר עמך", ובשו"ע סי' שפט סעי' י, נפסק: במה דברים אמורים, כשנכנסת הבהמה לרשות הניזק והזיקתו, אבל אם נכנס הניזק לרשות המזיק והזיקתו בהמתו של בעל הבית, הרי זה פטור על הכל, שהרי הוא אומר לו "אילו לא נכנסת לרשותי לא הגיע לך היזק", והרי מפורש בתורה "ושלח את בעירה ובער בשדה אחר", כל זה לטעם הרמב"ם, ול"ע, דמקרא זה בן וכל הוא דכתיב, לפטורן כרשות שניהם, אבל כרשות המזיק דפטור אפי' בקרן, אין ענין מקרא זה טעם אליו, אלא מכא לאמר ליה "אילו לא נכנסת" וכו', והא דפטור כרשות המזיק, דוקא שנקנס שלא כרשות, אבל נכנס שלא כרשות, כגון פועלים הנכנסין לתבוע שכרן ונגחן שורו של בעל הבית, חייב.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מועד ותם שהזיקו זה את זה

לד. [מהו דינם של מועד ותם שהזיקו זה את זה בצווה, לדוגמא: שהזיקו זה את זה בחמישים זוז, ומדוע?] דף לג.

תשובה:

הרא"ש סי' יג, מדייק מלשון רש"י (במשנה): ששמין את הנזק ולא את החיוב, ושרוב הראשונים ס"ל: שלעולם קודם שישומו נזק כנגד נזק, פלגינן נזקו של תם, כדי שלא ישומו הזיקו של זה כנגד הזיקו של זה, אלא מפלגא שחייב התם, ולפי"ז כל המותר של זה ישלם שכבר סלקנו פלגא מכל מה שהזיק, וכן הוכיח הרא"ש משיטת התוס' ד"ה שני שוריים – אמ"ה עמ' רצו, רצו ובהערה 111, ובנידון דידן, לפי רש"י – שניהם פטורים, ולפי תוס' ושאר הראשונים – המועד משלם כ"ה זוז. ההלכה – עיין בתשובה הקודמת.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ט מהל' נזקי ממון הל' יד) ובשור"ע (סי' תב סעי' א') נפסק: שני שוריים תמים שחבלו זה בזה, משלמים במותר חצי נזק, כגון אם אחד הזיק בחבירו שוה מאה והשני הזיק שוה חמישים, יצאו חמשים בחמשים, והחמשים הנותרים ישלם לו חצים, ואפי' נאבד האחד, ודוקא ששוה כל אחד דמי נזקו, אבל אם אינו שוה כל כך, אינו מנכה לו רק מה שיוכל לגבות מגופו, ואם שניהם מועדים, משלמים במותר נזק שלם, ואם היה אחד תם ואחד מועד, מועד בתם, שהזיק המועד לתם יותר ממה שהזיק, ישלם במותר נזק שלם, כגון, אם הזיק מועד בתם מאה, והתם לא הזיקו אלא חמשים, משלם לו שבעים וחמישה, תם במועד, ישלם לו חצי נזק, כגון שהזיק תם במועד מאה והמועד לא הזיקו אלא עשרים וחמשה, משלם לו עשרים וחמישה, וי"א אומרים לכל זה מדובר דוקא שהתחילו בנת אחת, או לאחר שנפרדו זה מזה חזר הקני וחבל בלאשון, אבל אם אחד התחיל, המתחיל משלם והקני פטור, לכל המשנה ובא אחר וקנינה, פטור, וכן הוא לקמן סי' תכ"א סעיף יג, לענין שני אנשים שחבלו זה בזה, והמתכר שפסק כגון כמי שחולק וסביבא ליה שאין לחלק ולקמן פסק כמו שכתבתי, לא כוון יפה.

לד/1. מנין אנו לומדים ששור החובל באדם פטור מד' דברים? דף לג.

תשובה:

לפי רבנו - מ"איש בעמיתו" למדים: שפטור מצער.

התוס' (ד"ה הוה) מביאים: שיש ספרים שגרסו שפטור גם מ"בושת", ומ"הזה" למדים: לפטור ריפוי ושבת.

ולפי רבי עקיבא - הכל ילפינן מ"איש בעמיתו", ונע"ע לקמן דף מב. תוד"ה גבי בושת, שכותבים: דמ"בשת" לכו"ע פטור, מדכתיב "כי יצו אנשים" ולא שוריים, אך רש"י בדף לד: ד"ה שורו שבייש פטור, טובר ששור פטור מבושת, למדים מהדרשה "איש בעמיתו" ולא בשור בעמיתו.

לה. תם שהזיק אדם כמה משלם, ומנין למדים זאת? דף לד.

תשובה:

לפי רבנו - משלם חצי נזק, דכתיב "כמשפט" כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם.

ולפי רבי עקיבא - משלם נזק שלם, דכתיב "כמשפט הזה", כתחתון ודהיינו כמועד, ולא מעליון, אולם רק מגופו ולא מהעליה, דכתיב "יעשה לו", ושיטת הרבינו חננאל בסוגיין ובפרק קמא דף ה, דהילכתא כרבנן, דגרסינן בתחילת פירקין קמא "תבריה רבי עקיבא לגזיזה", פי' שחזר בו וס"ל תם משלם חצי נזק, אולם התוס' שם, ס"ל: שאין לפרש שחזר בו, עיי"ש.

"יוחלט השור" או "יושם השור"

לו. אלו נפק"מ נאמרו בסוגייתנו בין רבי עקיבא דס"ל "יוחלט השור", לבין רבי ישמעאל דס"ל "יושם השור"? דף לג-לד.

תשובה:

פתיחה

בגמ' לא איתפריש אם מחלוקת ר"ע ורבי ישמעאל, היא לפני שעמד בדין או לאחריו, ורבו השיטות בזה, ומפשטות דברי התוס'

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

משמע שסוברים, וכן כותב הקצה"ח סי' תז ס"ק א' בשיטת התוס', עיי"ש, ובא"ת כרך טז, ערך ח"נ עמ' תקסב–תקענד: שאחר העמדה בדין – בין לפי רבי עקיבא ובין לפי רבי ישמעאל, השור שייך לניזק באופן מוחלט לגמרי לכל הדינים, וכל הנפק"מ ביניהם הוא רק לפני העמדה בדין, כדלהלן:

א. כשהקדישו ניזק

לפי רבי עקיבא - קדוש, דקסבר "הוחלט השור", ושותפי נינהו.

תוס' (דף לג. ד"ה איכא בינייהו, הראשון) סוברים: שהוחלט השור משעת הנזק, ושזהו רק "מדגלי ליה קרא", ושקנס זה שונה משאר הקנסות, וכן סוברים הרשב"א והמאירי, ומוסיף המאירי: שלפי הרמב"ם – היינו רק משעת העמדה בדין וכמו בכל הקנסות, ועיין בקצה"ח שם, ובחזו"א ב"ק סי' ג' אות יז, ובאמ"ה עמ' שיד, ובהערה 17.

עוד כותבים התוס' (ד"ה איכא בינייהו, השני): שהשור קדוש אע"ג דקיי"ל פלגא נזקא קנסא ומודה בקנס פטור, דמ"מ השתא מיהא לא הודה.

ולפי רבי ישמעאל - אין קדוש, דקסבר "יושם השור", ובע"ח הוא.

בתוס' (ד"ה איכא, הראשון) מבואר: שלמ"ד בע"ח למפרע הוא גובה, אם הניזק גבאו לבסוף - אפי' לפי רבי ישמעאל הוי קדוש למפרע, אבל רק את גוף השור, ונלא את השבח, ויש חולקים על תוס' וסוברים: שלרבי ישמעאל אינו קדוש למפרע גם אם גבאו לבסוף – עיין א"ת שם עמ' תקס.

ב. כשמכרו מזיק

לפי רבי ישמעאל - חוזר הניזק וגובהו, הואיל ומשועבד לניזק, ומכור רק לרידיא.

רש"י (ד"ה לרידיא) סובר: שבדיעבד אם חרש בו לוקח אינו נותן דמי החרישה לניזק, והגר"א בהגהותיו מביא את שיטת הרמב"ם והרשב"א, הסוברים: שיכול לחרוש בשור אפי' לכתחילה, דבלא"ה פטור מלשלם.

ומבואר ברש"י (ד"ה מכרו אינו מכור, אינו מכור) ובתוס' (ד"ה הקדישו): שלפי רבי עקיבא - אין מכור כלל, ומעלה שכר לניזק, והגר"א בהגהותיו מביא את שיטת הרמב"ם הסובר: שגם לרבי עקיבא מכור לרידיא, ועיין ברמב"ן במלחמות ריש פ"ד, דס"ל: דהא דקתני "שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי", היינו רק לפי רבי ישמעאל, אבל לדין דקיי"ל כרבי עקיבא – המזיק חייב לשלם פחת שחטיה אפי' להפוסקים מזיק שיעבודו של חבירו פטור, ולשיטת הרמב"ם דהברייתא קאי אפי' כרבי עקיבא, גם לרבי עקיבא אינו אלא מזיק שיעבוד, ד"יוחלט השור" היינו משעת העמדה בדין – אמ"ה עמ' שלב, שלג, ומה שמביא שם בשם הסוד, הש"ך, והב"ח, ובהערות 77, 69.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' נזקי ממון הל' ו') ובשר"ע (סי' תז סעי' א') נפסק: שור תם שהזיק אם מכרו המזיק עד שלא עמד בדין, אע"פ שהוא מכור הרי הניזק גובה הימנו, וחוזר הלוקח וגובה מהמזיק שמכר לו, שכיון שנגז, קול יש לו ולא היה לו ללוקח ליקח אותו עד שיגבה הניזק, בהל' ז', ובסעי' ב', נפסק: נתנו במתנה, מה שעשה עשה, ויגבה הניזק ממנו, במה דברים אמורים כשמכר או נתן קודם שעמד בדין, אבל אם עמד בדין, ואחר כך מכר או נתנו במתנה, לא עשה כלום.

ג. כשמכרו ניזק

לפי רבי ישמעאל - אינו מכור.

ולפי רבי עקיבא - מכור.

פוסקים :

ברמ"א (שם) נפסק: מכרו ניזק, מכור, וכשיחפסנו יקמנו הלוקח.

ד. הקדישו מזיק

לפי רבי עקיבא - קדוש משום רבי אבהו, אפי' אם הקדישו קדושת הגוף.

ומבואר בתוס' (ד"ה משום): שלפי רבי ישמעאל - אם הקדישו קדושת הגוף, הרי הוא קדוש לגמרי, דמפקיע מידי שיעבוד, ורק כשהקדישו קדושת דמים, לא הוי קדוש, אלא רק משום רבי אבהו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיילן לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי ר"ת - אף קדושת דמים מדאורייתא מפקיע מידי שיעבוד קדושת הגוף, אלא שאלמוה רבנן לניזק שיהיה קדוש רק משום רבי אבהו. [וע"ע במש"כ על מסכת גיטין פרק ד' תשובה מ].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' נזקי ממון הל' ז') נפסק: הקדישו המזיק. הרי זה מוקדש כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון, ובשר"ע סי' תז סעי' ב', וכן ברמב"ם הנ"ל, נפסק: שחטו. גובה הניזק מבושר. ויש אומרים לנרץ לבלס פחת השמיטה, וכן אם נשתמש בו מייב ליתן לניזק פניחות.

ה. שיבת מזיק או ביחש מזיק

לפי רבי ישמעאל - משלם כשעת הנזק.

ולפי רבי עקיבא - משלם כשעת העמדה בדין, שהרי שניהם שותפים בו.

רבי עקיבא מודה: שאם המזיק פיטמו, שגובה כשעת הנזק. ולפי רבינו חננאל, וכן משמע מהרמב"ם - מ"מ אינו נוטל אלא עד כדי תשלום הנזק שמגיע לו ולא יותר, ויתכן וזהו רק לשיטתו, שהניזק אינו זוכה בשור אלא רק משעת העמדה בדין, כמו בשאר קנסות, וכנ"ל בתחילת התשובה, וע"ע בדין הבא, ובא"ת שם עמ' תקע-תקעג].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ז מהל' נזקי ממון הל' יב) ובשר"ע (סי' תד סעי' ב') נפסק: אם מחמת עצמו השביח, משתלם ממנו כשעת העמדה בדין.

ו. פיטם המזיק את שורו, והשבח יותר מהציאה

לפי רבי ישמעאל - הניזק אינו נוטל את חלקו בשבח כלל.

בתוס' (ד"ה הכא) מבואר: שלפי רבי עקיבא - המזיק נוטל כדין יורד ברשות, ונוטל המזיק מה שאדם רוצה ליתן למפטם לפטם, והמותר יש לו להיות לניזק.

פוסקים :

ברמב"ם ובשר"ע (שם) נפסק: השביח המזיק בשעת העמדה בדין, אם מחמת שפטמו שבח, אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שוה בשעה שהזיק, ויש אומרים לאם השבח יתר על ההולאה, נוטל המזיק דמי ההולאה וזכר טרמו ועמלו, ובשאר השבח נוטל הניזק חלקו.

ז. לענין אם המזיק יכול לסלק את הניזק בזווי

לפי רבי עקיבא - אינו יכול, [הואיל וס"ל "הרחלט השור" משעת הנזק - תוס', וע"ע באמ"ה עמ' שיד. הערה 17].

לפי רש"י (בדף לג. ד"ה יושם, ובדף לג. ד"ה כיון) אליבא דרבי ישמעאל - יכול, וכ"כ התוד"ה הקדישו.

אולם מתוס' (ד"ה איכא, הראשון) משמע לבאורה: שאינו יכול לסלקו בזווי. [וע"ע בשיטמ"ק כשם הרא"ש, ברבינו פרץ, באמ"ה עמ' שיח, הערות 39, 38, ובא"ת שם עמ' תקנח].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' נזקי ממון הל' ח') ובשר"ע (סי' תז סעי' ד') נפסק: קדמו בעל חוב של מזיק ותפטרוהו, בין שחב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב, לא זכה, אלא הניזק גובה ממנו, שאפי' היה אצל בעל חוב מתחילה והזיק, היה גובה מגופו, ויש אומרים, דוקא דיוכל הבעל חוב לנכות חובו ממקום אחר, אבל אם היה הקור אפותיקי מפורש לבעל חוב, וקדם בעל חוב לניזקין, בעל חוב קודם.

ח. כשהמזיק שחט את השור

1. אם שחטו קודם שעמד בדין - מה שעשה עשוי, הואיל והניזק גובה רק מגופו.

לסוברים "מזיק שיעבודו של הבירו פטור" - גם כאן המזיק פטור מלשלם פחת שחיטה לניזק.

לסוברים "שחייב" - חייב לשלם פחת שחיטה. [נחלקו הראשונים: אם מחלוקתם תלויה בדין גרמי אם חייב - א"ת כרך

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ו. ערך גרמא בנוקין גרמי. עמ' תסה.

2. **אם שחטו אחר שעמד בדין - לא עשה ולא כלום וחייב לשלם דמי פחת שחיטה.**

החילוק בין עמד לדין ללא עמד בדין - מקורו מהברייתא דף לג., ולא איתפריש, אם זהו כר"ע או כרבי ישמעאל. [בראשונים מבואר: שלסוברים שמחלוקת ר"ע ורבי ישמעאל לפני העמדה בדין - הברייתא כרבי ישמעאל, ואילו לסוברים שמחלוקתם אחר העמדה בדין - הברייתא כר"ע, וע"ע א"ת שם עמ' תקסט].

ז. **קדמו בעלי חובות והגביהו את שור המזיק**

לכו"ע הבע"ח לא עשה כלום, לפי ששור תם אין משתלם אלא מגופו, לכן זהו אפי' למ"ד בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה.

י. **אם שור המזיק אבד**

עיינ במש"כ בסוף הפרק תשובה מה.

שעת חיוב תשלומי קנס

לז. **חיוב תשלומי קנס האם חל בשעת המעשה או בשעת העמדה בדין?**

תשובה:

בתוס' (דף לג. ד"ה איכא) מבואר: 1. בכל הקנסות - החיוב חל משעת העמדה בדין, ומשעת העמדה בדין נהפך לממון. 2. בשן ועין, למ"ד אין צריך גט שחרור - מהעמדה לדין חל חיוב למפרע, דהיינו שמשוחרר למפרע, משעת יציאת השן ועין, ולמ"ד צריך גט שחרור - יוצא מהעמדה לדין. 3. בפלגא נזקא קנסא, לפי רבי עקיבא - הניזק זוכה בשור למפרע, דאמרינן "הוחלט השור", [מיהו דינן כבכל הקנסות, שאם הודה עד שעת העמדה בדין - פטור, וכמבואר בתוד"ה איכא בינייהו, השני, ויש חולקים על תוס' - עיינ א"ת שם עמ' תקלז], ולפי רבי ישמעאל - הוי ככל הקנסות, ואינו זוכה למפרע.

פחת נבילה ושבח נבילה

לח. **האם המזיק חייב בכחש שור הניזק או בפחת נבילה, ולמי שייך שבח הנבילה, ומניין למדים זאת?**

תשובה:

א. **כחש שור הניזק**

1. **אם כחש מחמת מלאכה** - המזיק פטור, הואיל ואומר לניזק "את מכחיש ואני אשלם".

2. **כשכחש מחמת המכה** - חייב, הואיל ואומר הניזק למזיק "קרנא דתורא קבירא ביה".

ב. **פחת נבילה**

למסקנת הגמ' - הוי לניזק, שנאמר במועד "והמת יהיה לו", מכאן שהבעלים מטפלים בנבילה, וק"ו לתם, והתוס' לעיל דף י: ד"ה לא. כותבים: משום שיש לו למכרה מיד, משא"כ בדין הקודם, דלא מתה ויש לו להמתין עד שתתרפא, ולכן יכול לומר "קרנא דתורא קבירא ביה", וכ"כ הרשב"א בסוגיין.

ג. **שבח נבילה**

לפי רבי מאיר - לניזק.

ולפי רבי יהודה - מפחיתים חצי השבח מהנזק, ודהיינו, שבתם מפחית רבע השבח מהתשלומין, שנאמר "וגם את המת יחצוץ", [וכן הדין במועד - עיינ שו"ע סי' תג סעי' ב'. לפי המאירי - דברי רבי יהודה אמורים רק כשתשלומי חצי נזקו עולים על מה שמקבל, אבל אם חלוקת השבח גורמת שלא מפסיד כלום, הופקע דינו לקבל מן השבח לגמרי, ומשלם חצי נזק מהפחת שפחתתו מיתנה, עיי"ש, ולפי הרבינו חננאל - במקרה שחלוקת השבח גורמת שלא מפסיד כלום, אינו משלם את הנזק ואינו גובה מהשבח]

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ז מהל' נזקי ממון הל' ח'–י') ובשו"ע (סי' תג סעי' ב') נפסק: פזת הנבילה לניזק, ושבח הנבילה חולקים אותו המזיק והניזק, כיצד, שור שוה מאתים שנגזזהו ומת, והרי הנבלה שוה בשעת מיתה מאה, השביחה הנבילה והרי היא שוה בשעת העמדה בדין מאה ועשרים, הרי המזיק משלם תשעים, ואם היה תם, משלם ארבעים וחמשה מגופו, וזהו "וגם את המת יחצוץ", מיטו אס הקצתה כל כך עד שחלי קצת הוא יותר מדמי ההזק, לא אמרין להמזיק יטול חלי הקצת ויכויה, ונע"ע באבן האזל מש"כ בזה.

מקלקל בשבת

לט. האם מקלקל בשבת חייב, ומדוע? דף לד: לה.

תשובה :

לפי תני רבי אבהו - כל המקלקלין פטורין, חוץ מחובל ומבעיר, שחייב אפי' אין צריך לכלבו ולאפרו. רש"י מפרש: מדאיצטריך קרא להתיר מילה, מכלל דשאר חובל חייב, ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא, מכלל דמקלקל בהבערה חייב. ולפי רבי יוחנן - אפי' מקלקל בחובל ומבעיר פטור, ורק אם צריך לכלבו או לאפרו חייב. רש"י (ד"ה בצריך לכלבו) מפרש: שחייב הואיל ועל מנת לתקן הוא.

לפי התוס' (ד"ה חובל) בשם הרשב"ם

רבי אבהו סובר כרבי שמעון דאמר "מקלקל בחבורה חייב", ולכן חייב אפי' אם אין צריך לכלבו ולאפרו, ורבי יוחנן ס"ל כרבי יהודה דאמר "מקלקל בחבורה פטור", אבל אם צריך לכלבו ולאפרו - לכו"ע חייב, דלא חשיב מקלקל אלא מתקן, והתוס' במסכת שבת ד"ה חוץ, ובד"ה מה לי, כותבים: דכן הוא לפירש"י שם, דפירש דמחלוקת ר"י ורבי שמעון, תליא במחלוקתם בדין מלאכה שאין צריך לגופה, וע"ע בפנ"י ובאמ"ה עמ' ששה, הערה 53.

ולפי התוס'

1. כשיש תיקון גמור - לכו"ע חייב.
2. כשיש קצת תיקון ובשאר מלאכות - לכו"ע פטור, דלא חשיב תיקון כדי שיתחייב בשל כך.
3. כשיש קצת תיקון ובחובל ומבעיר, [לדוגמא: כשצריך לכלבו ולאפרו] לפי רבי יהודה - פטור, דצריך תיקון גמור כבשאר מלאכות. ולפי רבי שמעון - חייב, דנחשב "מלאכה הצריכה לגופה".
4. בחובל ומבעיר כשאין תיקון כלל.

לפי רבי יהודה - כ"ש שפטור, שהרי כדי להתחייב צריך תיקון גמור.

לפי רבי אבהו - רבי שמעון סובר שחייב בחובל ומבעיר אף שאין צריך לכלבו ולאפרו, וישנה משאר מקלקלין.

לפי תירוצם הראשון של התוס' - רבי שמעון מחייב גם בקלקול גמור אף שאינה צריכה לגופה.

ולפי תירוצם השני - אם אינה צריכה לגופה גם לרבי שמעון פטור, ומה שרבי שמעון מחייב זה רק כשצריכה לגופה, דהיינו, כשסבור שיכול ליהנות ממעשיו, לדוגמא: בחובל באיסוה"נ וסבור שיכול ליתן לכלבו או מבעיר באיסוה"נ וסבור שיכול באפר לבשל קדירה.

ולפי רבי יוחנן - רבי שמעון פטור בכל מקרה שאין תיקון כלל.

לפי תירוצם הראשון של התוס' - זהו משום שנחשב מלאכה שאינה צריכה לגופה, וזלא איתפריש בתירוצם זה אם משכחת ליה אופן שצריכה לגופה, במקלקל גמור, ומה הדין בכהאי גוונא, ועיין אמ"ה עמ' שסט, ובהערה 78.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי תירוצם השני - פטור גם בצריכה לגופה, משום שר"ש לא מחייב אלא כשיש תיקון קצת, דהיינו כמילה והבערת בת כהן.

לסיכום:

- 1. בכל המלאכות חוץ מחובל ומבעיר, כשאין שום תיקון - לכו"ע פטור, מתוס' יוצא שפטור גם כשיש קצת תיקון,** ולפי הרשב"ם לא איתפריש מושג של תיקון קצת.
- 2. בחובל ומבעיר כשאין שום תיקון, לפי שיטת הרשב"ם - רבי אבהו סובר כרבי שמעון שמחייב, ורבי יוחנן סובר כרבי יהודה שפוטור, ולפי שיטת התוס' - לרבי יהודה פטור אפי' כשיש קצת תיקון וכ"ש כשאין כלל תיקון,** ודלא יליף ממילה ובת כהן. דס"ל דכל צורך מצוה הוי תיקון גמור, ושלרבי שמעון אם יש תיקון ואפי' קצת חייב, אבל כשאין תיקון כלל - בזה נחלקו רבי אבהו ורבי יוחנן אם ר"ש מחייב. ונחלקו ב' תירוצי התוס' באיזה אופן נחלקו רבי אבהו ורבי יוחנן בדעת ר"ש המחייב, וכדלהלן: לתירוץ א' בתוס' - באופן שיש חסרון של מלאכה שאינה צריכה לגופה, הדין תלוי במחלוקת רבי יוחנן ורבי אבהו אם לפי רבי שמעון חייב, או שאף לרבי שמעון פטור, ולפי תירוצם השני - מחלוקת רבי יוחנן ורבי אבהו הנ"ל הוא רק באופן שאין חסרון של מלאכה שאינה צריכה לגופה, אבל אם יש חסרון - לכו"ע פטור. מלאכה שאין צריך לגופה לענין שבת

מ. מה הדין של מי שטושה כשנת מלאכה שאין לכו"ע לגופה?

דף לד:

תשובה:

לפי רבי יהודה - חייב.

לפי הרשב"ם אליבא דרבי שמעון - בשאר מלאכות השבת פטור, חוץ מחובל ומבעיר שחייב, וכן הוא לתירוץ הראשון בתוס' אליבא דרבי אבהו בדעת רבי שמעון.

ולפי תירוצם השני של התוס' בדעת רבי שמעון - פטור אף בחובל ומבעיר, ונע"ע במש"כ על מסכת כתובות פרק א', תשובה כג).

האופנים שיש קים ליה בדרבה מינה

מא. האם חייבי מיתות שוגגין, ושאינו מתכוין, והורג במזיד דרך ירידה או עליה פטור מתשלומין, ומנין למדים זאת?

דף לה:

תשובה:

לפי תנא דבי הזקיה - כתיב "מכה אדם ומכה בהמה", ללמדינו שאין חילוק בין שוגג למזיד, בין מתכוין לשאין מתכוין, בין דרך ירידה לדרך עליה, שבאדם תמיד פטור מתשלומין.

ומבואר בתוס' (ד"ה בין): דחייבי מיתות שוגגין שיש להם גם חיוב ממון אחר בהדי מיתה - לכו"ע פטור, אבל בין מתכוין לשאינו מתכוין, מלמדינו תנא דבי חזקיה לפטור מדמי הנהרג, ולאפוקי מדרבי: שמחייב בדמי הנהרג, שנאמר "ונתת נפש תחת נפש" ממון, ורש"י לקמן דף מב. ד"ה אטו סובר, שגם רבי שמעון חולק על תנא דבי חזקיה, ועוד משמע ממנו שלפי רבי, דס"ל שבלא מתכוין חייב בדמי הנהרג, ה"ה שחייב בדמי ולדות, ובשאר נזקין שהזיק בשעת מיתה, אולם התוס' שם ד"ה בכונה, מפרשים, שנחלקו רב אדא בר אבהו ורבא אליבא דרבי דמחייב בדמי הנהרג, האם מחייב גם בכל ממון אחר שהזיק וכך סובר רב אדא בר אבהו, אבל רבא סובר, דרק על דמי הנהרג מחייב, דגלי לן קרא, אבל בשאר ממון דלא גלי לן קרא מודה רבי לתנא דבי חזקיה שפטור.

ובין דרך ירידה לדרך עליה

לרש"י קמ"ל: שבדרך עליה גם לא שקלינן ממון למיפטריה.

ולתוס' (שם) קמ"ל: שבמזיד דרך ירידה לא שקלינן ממון למיפטריה, אף שניתנה שגגתו לכפרה ודומיא דדרך עליה, שלא ניתנה שגגתו לכפרה ולא שקלינן מיניה ממון.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מב. האם אמרינן קים ליה בדרבה מינה במי שמקלקל בשבת, ומדוע? דף לה.

תשובה:

1. **כשחייב מיתה** [לדעות ובאופנים המוזכרים לעיל תשו' לט] - לכו"ע אמרינן קים ליה בדרבה מינה.
2. **כשעשה בשוגג דבר שבמזיד חייב מיתה** - לכו"ע פטור, וזהו מההיקש דתנא דבי חזקיה.
3. **אם בשלא קבעי ליה**, [פי' שקילקל בלא צורך]

לפי רש"י (בד"ה רבא) **אליבא דרבא** - אמרינן קים ליה בדרבה מינה, ומדתנא דבי חזקיה, מכיון שאם היה צריך לאפרו היה חייב מיתה, ועיין לעיל תשובה לט, ו**אליבא דתירוצ' א' בגמ'** - לא אומרים, [ועיין רש"י ד"ה אף שורד].
ולפי תוס' (ד"ה מתניתין) - אף לפי רבא לא אמרינן קים ליה בדרבה מינה, שהרי אין כאן איסור מלאכה, [מיהו לפי שיטת הרשב"ם בתוס' ד"ה חובל, דס"ל: שלפי רבי אבהו חייבים מיתה אף במקלקל גמור - א"כ לדידיה איכא קים ליה בדרבה מינה אף במקלקל גמור, בין בשוגג ובין במזיד].

ממון המוטל בספק

מג. מה הדין לממון המוטל בספק, כששניהם טוענים "בריי" או "שמא" או כשאחד מהם "שמא", והאם מהני תפיסה, ומדוע? דף לה: לו.

תשובה:

לפי רבנן

המוציא מחבירו עליו הראיה, אפי' ניזק אומר ברי ומזיק שמא. [ועיין א"ת כדך ט', עמ' תנא, ערך המוציא מחבירו עליו הראיה, ובכרך יד, עמ' פא, ערך חזקת ממון].

ומבואר בתוס' (ד"ה מדיפא): שלפי רב יהודה (לקמן דף קיח.) דס"ל, **"בריי" ו"שמא"**, **"בריי"** עדיף ומוציא ממוחזק, זה דוקא באופן שה"בריי" הוא "טוב", דהיינו במקום שחבירו יכול לידע בשיקרו, והשמא "אינו טוב", שיש לו לידע אם חייב לו, אבל בסוגיין שהברי "גרוע", שיודע בחבירו שאין יכול להכחישו - לכו"ע לאו ברי עדיף והמוציא מחבירו עליו הראיה, [ולפי"ז בסוגיין אם ידוע שהמזיק היה במקום הנזק, לפי רב יהודה אמרינן ברי ושמא "ברי עדיף" וחייב לשלם כדאמר ניזק].

ולפי סומכוס

1. **אם המוחזק שהוא המזיק טוען "שמא"** - יחלוקו, בין אם התובע שהוא הניזק טוען "שמא" ובין כשהוא טוען "בריי".

ובתוס' (ד"ה מדיפא) מבואר: שזהו לפי שהוי "בריי" גרוע שיודע בחבירו שאינו יכול להכחישו, אבל ב"בריי" טוב סובר רב יהודה (לקמן דף קיח.), ש"בריי" עדיף, ומוציא ממוחזק. [וע"ע במש"כ לקמן פרק ה' תשובה ד' נושא ג'].

2. **כשהמוחזק "בריי" והתובע "שמא"** - סומכוס מודה ש"בריי" עדיף, והמוציא מחבירו עליו הראיה, [ועיין תוד"ה ראוי, ובמהרש"א שם].

3. **כשהמוחזק מודה במקצת, לדוגמא: כשהמזיק מודה שהקטן הזיק - בתוס' (ד"ה מדיפא) מבואר: שלפי סומכוס חולקים על מה שאינו מודה.** [הראשונים הקשו: הרי מודה בקנס פטור, לפי הרא"ש - צ"ל שיש עדים שאחד משוריו נגח ולא יודעים מי, והרשב"א מעמיד את סוגייתנו כמ"ד "פלגא נזקא ממונא"].

4. **כששניהם טוענים "בריי"**

לפי ר' חייא בר אבא, [וכן דעת רבה בר רב הונא במסכת ב"מ דף ב: ודף ק]. - גם בזה סומכוס סובר שיחלוקו, [משמע אפי' אם המזיק מוחזק, דהיינו שהשור עומד בביתו - תוס' לקמן דף מז. ד"ה שור, עיי"ש, ובא"ת כדך יד, ערך חזקת ממון עמ' פז].

ולפי סתמא דגמ' או לפי רב פפא [תלוי בגירסאות ברש"י ד"ה ראוי ליטול, וכן דעת רבא במסכת ב"מ דף ק]. - סומכוס

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מודה שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואם מודה במקצת, לדוגמא: בשני שוררים שהיו רודפים ומודה שהקטן או התם הזיק – לכו"ע אמרינן שלפי סומכוס יחלוקו על מה שאינו מודה, דהוי כ"ש מהדין הקודם.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ט מהל' טוען ונטען הל' ט' י') ובשור"ע (ס' ת' סעי' ג') נפסק: היו שני השוררים הרודפים אחד גדול ואחד קטן, הניזק אומר הגדול הזיק והמזיק אומר קטן הזיק, היה אחד תם ואחד מועד, הניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר תם הזיק, המוציא מחבירו עליו הראיה, לא היה שם ראיה ברורה שזה הזיק אלא עדים מעידים שאחד משני אלו הזיק, משלם המזיק כמו שאומר, ואם טען הניזק "אתה יודע ודאי שזה הזיק בפניך", הרי המזיק משלם מה שהודה, ונשבע שבועת התורה על השאר, ויך אומרים לאין כאן שבעה כלל, דהוי ליה כטענו חטין והודה לו בשעוריס דפטור אף במה שקודה, ואפי' תפס מפקינן מיניה, ודוקא טען הניזק כרי, אבל אם טוען שמה, משלם המזיק כמו שהא טוען.

ברמב"ם (פ"ט מהל' טוען ונטען הל' יא) ובשור"ע (ס' ת' סעי' ד') נפסק: היו הנזקין שנים, אחד גדול ואחד קטן, הניזק אומר "גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן", והמזיק אומר "לו כי אלא הקטן הזיק את הגדול וגדול הזיק את הקטן", או שהיה אחד תם ואחד מועד, הניזק אומר "מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן", והמזיק אומר "תם הזיק את הגדול ומועד את הקטן", המוציא מחבירו עליו הראיה, ואם לא הביא ראיה ברורה, פטור המזיק, שהרי זה כטענו לו חטים והודה לו בשעוריס, שהוא נשבע היסת ופטור אף מדמי שעוריס. זו היא סכנה יך אומרים שכתבה בסמוך, אבל יך מחלקים לאם היו כאן עדים שאומרים "אחד מהן הזיק אלא שאינם יודעין איזה הוא", משלם כמו שאמר מזיק, ולא מקרי כהאי גוונא "טענו חטין והודה לו בשעורין", וכסברא הראשונה שכתב המחבר מקרי הולאה, וכמו שכתבאר.

5. לענין אם תפס - עיין לקמן בתשובה הסמוכה נושא ב'.

במי שטענו חטים והודה לו בשעורין

מד. מה הדין במי שטענו חטים והודה לו בשעורין או טענו חטים ושעוריס והודה לו בלא מהם, לענין תשלומי ממון, ולענין שבעה, ומה הדין אם תפס, ומדוע: דף לה: לו.

תשובה :

א. לענין תשלומין

לפי רבה בר נתן (בסוגיין) - טענו חטים והודה לו בשעורין פטור מתשלומין.

רש"י (ד"ה פטור) מפרש: שזהו מדין מחילה, ומבואר בתוס' (שם): שפטור "מפני שהודה לו שאין חייב לו שעורין ומחל לו", ועיין רא"ש שכותב: שזהו רק מפני "שהודה לו", לפי התוס' בסנהדרין דף ו'. ד"ה צריכה - פטור, משום שתביעתו נחשבת כהודאת בעל דין, לפי הרא"ש בשם הרמ"ה - פטור, מפני שיכול לומר "משטה הייתי בו", ועיין ביש"ש סי' לד, בש"ך סי' פח ס"ק יט, בתומים ס"ק ח', בנתיבות המשפט ס"ק ג', ובא"ת כרך ח', ערך הודאת בעל דין עמ' תכז.

לפי התוס' בתירוץ הראשון - רבה בר נתן בסוגיין, ס"ל כרבנן במסכת שבועות - מובאים בדין הבא, ואחרת מרבן גמליאל (שם), המחייב ממון מלבד השבועה.

ולפי תירוץ השני - רבן גמליאל בשבועות מחייב רק שבועה, אבל מהממון פטור, שהרי הודה לו שאינו חייב לו שעוריס, ולפי"ז רבה בר נתן בסוגיין, קאי ככו"ע.

ומביאים: שאפי' לפי רבנן (במסכת שבועות שם), גם כשטענו חטים ושעוריס והודה לו באחד מהם, במה שטענו - חייב לשלם, ואפ"ה פטור משבועה, ואך זהו רק לפי רבי חייא בר אבא אליבא דר' יוחנן - עיין גמ' שבועות דף מ. מ. אבל לפי ר' יצחק אליבא דרבי יוחנן, ולפי שמואל - חייב, ועיין עוד במש"כ במסכת כתובות פרק יג תשובה טו.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' טוען ונטען הל' י') נפסק: "כור חטים יש לי בידך", "אין לך בידי אלא כור שעוריס", פטור אף מדמי שעוריס, שהרי התובע אומר לו "אין לי בידך שעוריס" ונמצא זה דומה למי שאמר לחבירו בבית דין "מנה יש לך בידך" ואומר לו האחד "אין לי בידך", שאין בית דין מחייבין אותו ליתן לו כלום, ואם תפס התובע דמי השעוריס, אין מוציאין מידו. ובשור"ע סי' פח סעי' יב, נפסק: אבל תבעו חטים והודה לו בשעוריס, פטור אף מדמי שעוריס, ויש מי שאומר שהטעם משום דחשיב כאלו הודה התובע שאינו

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

חייב לו שעורים, ולפיכך אפי' יש עדים על השעורים, פטור, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ואפי' יודע הנתבע שחייב לו השעורים, פטור לשלם, דהוי כאלו מחל לו התובע, וכמו שנתבאר לעיל סימן עה סעיף יא, כן נראה לי, ללא כיש מי שמולק, ויש מי שאומר דוקא כשאמר לו "חטים הלויתך ביום פלוני ובשעה פלונית" והלא אומר "שעורים היו", דאם איתא שהלוהו שניהם, כיון דזכנת אחת הלוהו, אלא ודאי הודה שלא הלוה לו שעורים, אבל בלאו הכי ודאי חייב, דאין אדם מוחל על שאר תביעות אם לא תבע אלא אחת, ואם תפס התובע דמי השעורים, אין מוציאין מידו, ויש אומרים דוקא אם תפס קודם שתבעו בדין, אבל אם תפס לאחר שעמדו בדין, מפקינן מיניה, וכן נראה לי עיקר.

ב. לענין שבועה

התוס' (ד"ה לימא, ע"פ הגמ' בשבועות) מביאים: שרבנן פוטרים, דבעינן הודאה ממין הטענה, דכתיב "כי הוא זה", ודעיין ברא"ש מש"כ בשם הרמ"ה, ורבנן גמליאל מחייב. [אם רבנן פוטרים אף כשטענו חייטים ושעורים והודה לו באחד מהם – עיין בסוף הנושא הבא].

ג. לענין אם תפס

בסוגיין מבואר: שמועיל תפיסה, [לפי רבנן – נוטל כדאמר מוזיק, ולפי סומכוס – יחלוקק על ההפרש].

לפי תוס' (ד"ה ראוי) – זהו רק כשיש לו תביעה על שני שוורים על הגדול ועל הקטן, אבל בטענו חייטים והודה לו בשעורים או כשיש לו תביעה רק על הגדול, אפי' אם תפס את הקטן לא משתלם ממנו. ולפי הר"ף – גם בטענו חייטים והודה לו בשעורים, מהני תפיסה, ועיין ברא"ש, והטור כותב: דיש מחלוקת באם תפס קודם תביעה לבין לאחר תביעה – אמ"ה עמ' תיב-תיז. לפי הראב"ד – טענו במועד והודה לו בתם, נחשב למודה ממין הטענה, שהרי תובע מהעלייה מכל הנכסים שיש לו, והרשב"א חולק עליו וסובר, דנחשב למודה שלא ממין הטענה].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ט מהל' טוען ונטען הל' יא) ובשו"ע (סי' ת' סעי' ד') נפסק: ואם תפס הניזק, הרי זה משלם לקטן מהגדול ולגדול מהקטן, כמו שהודה המזיק, ואפי' תפס בעדים נוטל כמו שאמר המזיק, אבל אינו נוטל כפי דבריו, ודוקא תפס קודם שבא לבית דין, אבל לאחר שבא לבית דין, לא מהניא ליה תפיסה אפי' ליטול כדברי המזיק.

שני שוורים תמין של אדם אחד שהזיקו ולא ידוע מי הזיק

מה. שני שוורים תמין של אדם אחד שהזיקו ולא ידוע מי הזיק, ואחד מהם אבד, האם הניזק גובה מהשני, ומדוע?

תשובה :

לפי רבי עקיבא - איבד זכותו, דהרי ס"ל "הוחלט השור", ויתכן שהשור שיש לניזק חלק בו, אבד.

לפי רש"י אליבא דרבי ישמעאל - לא איבד זכותו, הואיל וס"ל "יושם השור", והשור של המזיק אבד, שהרי עד העמדה בדין, דין הניזק כדין בע"ח, ואין לו חלק בשור המזיק. והמאירי כותב בדעת רש"י: דהשור הוא כאפותיקי סתם, שאם היא קיימת גובה ממנה, ואם שטפה נהר גובה משאר נכסים, ובשור תם אם אין השור שורה כשיעור חצי דנוק, מפסיד הניזק את המותר].

ולפי התוס' - גם לפי רבי ישמעאל איבד זכותו. וכותב המאירי: דהוי כאפותיקי מפורש, וע"ע א"ת כרך טז, ערך חצי נוק, עמ' תקמט, תקנ, תקנג].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פרק רביעי

שור שנגח ד' וה'

חלוקת תשלומי הנזק כששור תם נגח ב' או ג' שוורים

א. מהו חלוקת תשלומי הנזק כששור תם נגח ב' או ג' שוורים, באופן שלא הועד להם? דף לו. לו:

תשובה:

א. כשלא תפסו ניזק**לפי רבי ישמעאל** [דס"ל בעלי חובות יניהו] - ראשון ראשון נשכר, והאחרון יפסיד, שהרי אין מוטל על הניזק לשמור על הבהמה ולהתחייב בנזקין, ונע"ע א"ת כרך טז. ערך חצי נזק, עמ' תקנזז.**תוס' (ד"ה אס) סוברים:** שפעמים אין לרביעי כלום, כגון, שנזקי ד' וה' שוים, ונזקי ג' יתרים, וזהו משום שאינו יכול לגבות את המגיע לו מחלק הבעלים, והמהרש"א מקשה: מדוע האחרון לא יגבה משלפניו גם את חלק הבעלים, והשומר ישלם את ההפסד לבעלים, כדין כל שומר שנכנס תחת הבעלים להתחייב בנזקיו. ונע"ע א"ת כרך טז. ערך חצי נזק, עמ' תקנזז.**ולפי רבי עקיבא - שותפי יניהו, ולכן האחרון נשכר, ואם יש בו מותר יחזיר לכולם לפי חלקם.****תוס' (בד"ה שור) סוברים:** שהאחרון נשכר רק כשיש ביד הניזק להביא עדים לאלתר לגבות את נזקו, ולכן גם מתחייב בשמירת הבהמה, אבל אם אין ביד הניזק להביא עדים - הדין כמו רבי ישמעאל, שראשון ראשון נשכר, משום שאין מוטל עליו לשמור חלקו כל זמן שלא עמד בדין ולא יודע אם יזכה.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ט מהל' נזקי ממון הל' יב) ובשו"ע (סי' תא סעי' א') נפסק: שור שנגח וחזר ונגח שור אחר, הרי הניזק הראשון והבעלים כשותפין בו, כיצד, שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום, הניזק נוטל מאה ובעל השור מאה, חזר ונגח שור אחר שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום, האחרון נוטל מאה והניזק שלפניו עם הבעלים נוטלין חמשים וחמשים זוז, חזר ונגח שור אחר שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום, האחרון נוטל מאה והניזק שלפניו חמשים, והניזק הראשון עם הבעלים נוטלין חמשה ועשרים, חמשה ועשרים, וכן על דרך זו חולקין והולכים.

ב. כשכל ניזק וניזק תפסו מקודמו לגבות הימנו**לפי רש"י (ד"ה שבוך מתניתין) - (ד"ה שבוך מתניתין) - לכו"ע** האחרון אחרון נשכר, דהיינו שהניזק האחרון מקבל חצי נזק רק מחלקו של הניזק שלפניו ולא משלפניו פניו, ולא משל הבעלים, הואיל והניזק שלפניו שתפס נעשה שומר שכר על כל השור, ונמצא שאין הבעלים משלמים ח"נ אלא רק לניזק הראשון.**ולפי התוס' (ד"ה כגון) - רק לדרבי ישמעאל נעשה הניזק שתפס שומר שכר על כל השור, והבעלים לא מפסידים כלל,** והואיל ואין לניזק חלק מבורר בשור, והוי כראובן שחייב לשמעון מנה, ושמעון תפס חפץ השווה מאתים, שפשיטא שהניזק הוי שומר על כל החפץ - רא"ש, מהר"ם, אבל לפי רבי עקיבא - אף שתפס נעשה שומר שכר רק על חלקו, והבעלים על חלקם, וכל אחד משלם לפי חלקו, וכן כשתפסו ניזק שני מהראשון, והשלישי מהשני.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ט מהל' נזקי ממון הל' יג) ובשו"ע (סי' תא סעי' ב') נפסק: ניזק שתפס בהמה שהזיקה לגבות חצי נזקו מגופה, נעשה עליה שומר שכר לנזקיה, ואם יצאת והזיקה, הניזק הראשון חייב בנזקיה והבעלים פטורים, כיצד, שור שוה מאתים שנגח והפסיד מאתים, ותפסו הניזק לגבות ממנו מאה, וחזר ונגח והפסיד מאה וארבעים, הרי הניזק האחרון משתלם שבעים, והניזק הראשון שתפסו משתלם

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מותר נזקו, והוא שלשים, והבעלים מאה, וכן כל כיוצא בזה, וי"א לאין חילוק בין אם תפסו או לא תפסו, ככל ענין הגזק אינו מפסיד אלא חזי וסבעלים חזי.

תשלומי נזק ב"תוקע לחבירו"

ב. "התוקע לחבירו", (א) מה פירושו, (ב) כמה משלם, (ג) מאיזה סוג מטבע משלם? דף לו:

תשובה:

א. התוקע לחבירו

לפי רש"י בפירושו הראשון - היינו שהכהו על אזנו, וכן מפרש הרמב"ם בפ"ג מהל' חובל ומזיק הל' ט', ובפירושו למשניות לקמן בפרק ח"ו.

לפי רש"י בפירושו השני - היינו תוקע ממש, והמאירי לקמן בפרק ח', כותב על פירוש זה: ויראה לי שלא נאמר על תקיעה בלא נגיעה שהוא פטור אלא כשחירשו ולענין ה' דברים, הא לענין בושת, אף בלא נגיעה ואף בלא חרשות חייב, ונתן לו סלע, והרשב"א בסוגיין, בשם הרבינו חננאל כותב: שהכא בלא חירשו, דאם חירשו הרי משלם לו דמי כולו, ומוסיף: שרש"י בפירושו השני סובר כהרבינו חננאל, שדוקא כשאחזו חייב, אבל כשתקע בלא שאחזו פטור, וכמבואר בברייתא לקמן דף צ"א.

ב. תשלומיו

לפי ת"ק - סלע, ומפרש רש"י: שזהו משום בושת, והוא מלבד תשלומי צער נזק וריפוי אם יש שם.

ולפי רבי יהודה משום רבי יוסי הגלילי - מנה, וכן פוסק רבי יהודה נשיאה לקמן דף צ"ג, ועיין עוד בהערה הבאה.

התוס' (ד"ה נותן) מסתפקים: אם ת"ק ורבי יוסי הגלילי פליגי, וכותבים בשם ר"ת שלא פליגי, אלא שזה דיבר בענין זה בעשיר, ושמהגמ' בהחובל משמע קצת שפליגי, ואף אם פליגי מ"מ מסתבר שזה דיבר בענין זה דיבר בעשיר. עיי"ש את מסקנתם. [והרא"ש לקמן בפרק ח', סי' י', מביא שרב טוביה ורב הונא לעיל דף לו: פוסקים שלם רק "סלע" כת"ק, ושכן נראה לפסוק למעשה, מסקנת הגמ' דף צ"ג: ת"ק לקולא קאמר, דהיינו, ששיעורים אלו אמורים רק בעשיר, אבל בענין נותן פחות, והכל לפי כבודו, לפי הרא"ש סי' ז' - ת"ק כרבי שמעון לקמן דף פ"ו, ולפי היש"ש - ת"ק כרבי יהודה שם.] ועיין עוד במש"כ לקמן פרק ח' תשו' יד.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג מהל' חר"מ הל' ח') ובשור"ע (חר"מ סי' תכ סעי' מא) נפסק: יש הכאות רבות שיש בהם ביזוי וצער מעט ואין בהם נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים, וכל המכה את חבירו הכאה מהן, משלם אותו הממון הקצוב, וכולן קנסות הן, ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבושת והריפוי והשבת, בין צריך לרפואה בין לא צריך, זהו משלם, וכמה הוא משלם, תקע את חבירו בכפוף, משלם סלע, סטרו על פניו, משלם חמשים סלעים, סטרו באזורי ידו, משלם מאה סלעים, וכן אם צרם באזנו או תלש בשערו או רקק והגיע בו הרוק, משלם מאה סלעים.

ג. סוג המטבע

לפי מסקנת הגמ' בסוגיין אליבא דת"ק - סלע מכסף מדינה, והוא שמינית מסלע צורי.

תוס' (ד"ה נותן) מביאים: שלפי מסקנת הגמ' לקמן דף צ: אליבא דרבי יוסי הגלילי - צריך לשלם מנה מכסף "צורי", שהוא פי שמונה מ"מנה מדינה", ונע"ע א"ת כר"ד ז' עמ' שצח, ערך דינר.]

כסף של "דבריהם" אם הם צורי או מדינה

ג. "כסף של דבריהם" האם הכוונה כסף צורי או מדינה? דף לו:

תשובה:

של דבריהם - כסף מדינה, שהיא שמינית משל צורי.

בתוס' (ד"ה ושל) מבואר: שזהו רק בקצבה שקצבו חז"ל בסלעים, אבל בשאר מטבעות - הכוונה לכסף צורי אף שזה של דבריהם, כדמצינו (לקמן דף צ:): בדין תוקע לחבירו, ולכן אפי' למ"ד כתובת אשה

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

דרבנן - הוי מנה צורי, והרמב"ם פ"י מהלכות אישות ה"ח, והרשב"א בשם הרבינו חננאל ס"ל: שלמ"ד כתובת אשה דרבנן - נותן מאתיים זוז מכסף מדינה, והמאירי לקמן דף צ"ג, כתב: שהסוגיא לקמן דף צ"ג: חולקת על סוגייתנו, וסוברת, שאין את הכלל של רב יהודה.

פוסקים :

בשור"ע (אה"ע"ז סי' ס"ו סעי' ו') נפסק: כמה שיעור הכתובה, לבתולה מאתים ולאמנה מנה, ושל זוז כסף מדינה, נמצא כתובת בתולה הם שלשים ושבעה דהם וחצי כסף צרוף, וכתובת אלמנה מחציתם, שהם שמונה עשר דהם ושלושה רביעים כסף צרוף, עיין ביורה דעה סי' ל"ד וסי' ק"ה ערך המטבע שנקראת לרהס, וכל זה ללעת קלת הפוסקים שכתירא להו, שכתובת בתולה אינה רק זוזי דרבנן, שמאחיס על בתולה עולין עשה סלעים ורביע, ויש מי שמשער כתובת בתולה עשרה זהובים ואלמנה חמשה זהובים, אבל ללעת יג פוסקים שמאחיס על בתולה ומנה של אלמנה משערים בזוזי לאורייתא, והוא שמונה פעמים יותר, וכותבים, דלכן נהגו לכתוב בכתובה "דחזו ליכי מלאורייתא".

קנין צדקה ע"י אמירה

ד. מלוה האם יכול לחזור בו, א) כשאמר ללווה "הכסף שאתה חייב לי תן לעניים". ב) כשאמר "לכשיגיע לידי אתן לעניים", ג) והאם המתחייב יכול להשתמש בכסף למטרה אחרת וליתן אחרים תחתיהם. ומדוע?

תשובה :

א. כשאמר "תנהו לעניים"

1. אם הגיע ליד הגבאי - לכו"ע אינו יכול לחזור בו, הואיל וכבר זכו בו עניים.

2. אם החוב עדיין לא הגיע ליד הגבאי

לפי התוס' (שם) - יכול לחזור בו, הואיל ואין אדם יכול ליתן לצדקה דבר שלא בא לעולם באמירה שלא בלשון "נדר", וחוב נחשב לדבר שלא בא לעולם, ובאמירת "תנהו לעניים" אין כאן לשון "נדר". ומדבריהם משמע: שבדבר שהוא בעין וברשותו ולא חוב, נקנה לעניים באמירה, וכן פוסק הרי"ף בסוגיין, וכן דעת רוב הראשונים, ואחרת מהשיטה המובאת ברי"ף, הסוברת: שאינו נקנה באמירה, ומשחייב לקיימו רק מדין "נדר", ואין ב"ד נזקקין לו אם רוצה לחזור בו, וע"ע בא"ת כרך ב' עמ' מ', ערך אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוטן.

ולפי' התוס' בשם הרבינו הננאל - אינו יכול לחזור בו, גם כשעדיין לא הגיע לידי הגבאי. והרמב"ם פכ"ב מהל' מכירה פוסק: שהאומר "יהא לצדקה" חייב לקיים דברו גם בדשלב"ע. לפי פשוט סוגייתנו - אם היה "במעמד שלשתן" דהיינו כשהגבאי לפניו, לכו"ע אין יכול לחזור בו, מיהו בשור"ע חו"מ ס"ז קכו סעי' כ', פוסק כרבינו אפרים: שיכול לחזור בו, הואיל ואין קנין מעמד שלשתן" מועיל להקנות לאדם רביעי באמצעות שלישי, ובסוגיין מדובר, שהכסף הגיע לידי רב יוסף גבאי הצדקה, ולכן לא יכול לחזור בו, וע"ע בהגר"א שם ס"ק נה.

ב. אם אמר "לכשיבוא החוב לידי אתנהו להקדש"

תוס' (שם) כותבים: שדומה שמתחייב מדין "נדר", ואינו יכול לחזור בו.

ג. כשהמלוה רוצה להשתמש בצדקה למטרה אחרת וליתן אחרים תחתיהם

לפי רבינו הננאל (שם) - אחרי שאמר ללווה ואו למזיקן בנוכחות גבאי צדקה "תנהו לעניים" אינו יכול לשנותה.

פוסקים :

בשור"ע (יור"ד סי' רנח סעי' ח') נפסק: אם יש לו חוב על אחד, ואומר "יהיה להקדש או לצדקה", אינו כלום, אבל אם אמר "חוב שיש לי על פלוני, כשיבא לידי אקדישו או אתננו לצדקה", חייב להשלים דבריו ולהקדישו וליתנו כשיבא לידי, ואפי' האומר "חוב שיש לי ביד פלוני יהיה לצדקה", אם אמר כן בפני בעל חובו ובפני הגבאי או בפני טובי העיר או אדם תשוב טעני, זכה בו הגבאי מדין מעמד שלשתם והרי הוא צדקה ואינו יכול לחזור בו, ואסור לשנותו. ובסעי' י', נפסק: המכה את חבירו או חרפו בענין שחייב לפי תקנת העיר חמשה זהובים, ואמר בפני הגבאי או בפני טובי העיר, "איני חפץ בקנס אלא יהיה לצדקה", ואח"כ פייסו עד שמחול לו, אין מחילתו כלום וזכו העניים בקנס.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מועד לאדם אם בסתמא הוי מועד גם לבהמה, ולהיפך

ה. שור המועד לאדם האם בסתמא הוי מועד לבהמה, והאם מועד לבהמה בסתמא הוי מועד לאדם?

דף לז.

תשובה :

א. שור שננח ג' אנשים

לפי סומכוס - בסתמא הוי מועד גם לבהמה.

לפי רב זביר - רבנן לא פליגי על סומכוס בזה.

ולפי רב פפא - קי"ל תנא דמתניתין חולק על סומכוס וסובר שבסתמא לא הוי מועד לבהמה, משום שמועד למינו בסתמא לא הוי מועד לשאינו מינו, וקי"ל כסומכוס. ונע"ע מש"כ בפרק א' תשובה ד' נושא א' אופן 1.

ב. מועד לבהמה

לפי רב פפא - בסתמא לא הוי מועד לאדם, [דאית ליה מזלא].

התוס' (ד"ה רב זביר) מביאים: את דברי רב זביר (לקמן דף מא.). ש"ל: שבסתמא הוי מועד גם לאדם, [דשם איתא: שכשהרג ג' בהמות, בסתמא הוי מועד גם להרוג אדם], ומסתפקים התוס': דשמא חזר בו מההיא דלקמן, וס"ל שבסתמא לא הוי מועד לאדם, ונע"ע במש"כ בפ"א, תשובה ד' דין א' אופן 1, ונע"ע מש"כ לקמן תשו' כד בהערה שם. הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש ש"ס ד', פוסקים כרב פפא, והגהות אשרי כותב: שהתוס' פוסקים כרב זביר].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ח') נפסק: שור שהוא מועד למינו, הרי זה אינו מועד לשאינו מינו, הו"ע לאדם, אינו מועד לבהמה, הו"ע לקטנים, אינו מועד לגדולים, לפיכך אם הויק את מין שהוא מועד לו, משלם נזק שלם, ואם הויק לשאר המינין, משלם חצי נזק, היה מועד לשבתות, אינו מועד לימות החול, ואם הויק בשבתות, משלם נזק שלם ובימות החול משלם חצי נזק, ומאימתי היא חזרתו, משיהיו התינוקות ממשמשין בו ביום שהוא מועד לו, ולא יהיה מויק נזק שהו"ע לו.

ג. כשראה שור, חמור, וגמל

אפי' רב פפא סובר שבסתמא הוי מועד לכל, [לפי התוס' לעיל דף ב: ד"ה ומילתא, ולפי הנימוק"י דף יח: בדפי הרי"ף בשם הרמ"ה - היינו לכל הבעלי חיים, אבל עדיין אינו מועד לאדם, ונחלקו מפרשי הרמב"ם אם סובר שהוי מועד לכל החיות או רק לשור חמור וגמל - עיין אבן האזל ממון פרק ו' מנזקי ממון הל' י', בקה"י ס"י כז, ובאמ"ה חלק ב' עמ' תסד].

לפי תוס' (ד"ה נעשה, השני) - היינו דוקא כשלא ראה בינתיים כלום, אבל אם ראה בינתיים מינים אחרים ולא נגחם, לא נעשה מועד לכל.

מועד לבהמה ולאדם, וחזר בו רק מבהמה

ו. שור שהיה מועד לבהמה וגם לאדם, וחזר בו רק מבהמה ולא מהאדם, האם הוי חזרה מבהמה?

דף לז.

תשובה :

לפי רב זביר - לתנא דמתניתין הוי חזרה, ואילו לסומכוס לא הוי חזרה. [שיטת רב פפא לענין חזרה, לא איתפריש בסוגיין, ועיין לעיל דף ב: תוד"ה ומילתא, ועיין בשיטמ"ק בשם הגליין, דלא יתכן דרב זביר ורב פפא פליגי בסברות הפוכות, וצ"ל שהתוס' בדף ב:, איירי, שננח ג' בהמות, והגמ' בסוגיין מיירי דוקא כשלא נגח ג' בהמות].

מועד לסירוגין

ז. מה הדין כשננח ג' שורים לסירוגין או ג' מינים לסירוגין, או כשננח שור, שור, שור, חמור, וגמל?

דף לז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. שור ננת שור לא ננת, שור ננת שור לא ננת, שור ננת שור לא ננת

הוי מועד לסירוגין רק לשוורים.

בתוס' (ד"ה נעשה, הראשון) מבואר: שזהו דוקא כשראה שאר בהמות בינתיים ולא נגחן, אבל אם לא ראה שאר בהמות בינתיים, לרב זביד - בסתמא הוי מועד לסירוגין גם לשאר מינים, ושלרב פפא - בסתמא לא הוי מועד אלא רק לשוורים. (הרמב"ם פ"ו מזקי ממון הל' ט', פוסק; שמועד רק לשוורים, שיטתו מובאת לקמן תשר' ט', וזהו עכ"פ מפני שפוסק כרב פפא, וע"ע ביש"ש סי' ד').

ב. שור ננת חמור לא ננת, סוס ננת גמל לא ננת, פרד ננת ערוד לא ננת

הוי מועד לסירוגין לכל הבהמות.

בתוס' (ד"ה נעשה, השני) מבואר: שזהו רק כשלא ראה בינתיים כלום, דאם ראה אחרים ולא נגחן - לא הוי מועד לכל בסירוגין, והוי מועד רק לאלו שנגח לכל פעם שיראה אותם.

ג. כמקרה הקודם, אלא שבשעה שננת היו לפניו מינים אחרים שלא נגחן

לפי תירוץ ב' בתוס' (הנ"ל) - הוי מועד לסירוגין לכל. (לתיירוצם הראשון - לא איתפריש).

ד. כשראה ג' פעמים שוורים יחד עם מינים אחרים, ונגח רק את השוורים

בתוס' (שם) מבואר: שמועד רק לשוורים לכל פעם שיראה אותם, [אלא שאם יראה שוורים בינתיים ולא נגחם - הוי מועד לסירוגין רק לשוורים].

ה. כשננת שור שור חמור וגמל או חמור גמל שור שור ושור

הגמ' מסתפקת בזה, אם נעשה מועד לכל המינים, [וע"ע לעיל מש"כ בפרק א' תשר' ד' נושא א' דין 2], ונשארתי בתיקו.

התוס' (דף לז: ד"ה שור) כותבים: שאפשר לפרש את הספק גם לפי רב זביד, דהיינו שבין השוורים שננת ראה גם בהמות אחרות ולא נגחן, דסובר רב זביד שבשראה רק ג' שוורים ונגחן בסתמא הוי מועד לכל הבהמות. [השיטת"ק בשם הרא"ה, כותב: שאף לפי רב פפא, זהו דוקא שבשעה שננת השוורים ראה חמור וגמל ולא נגחם, ואם לא ראה פשוט שמועד לכל, דלא גרע כמה שננת עוד ב' שוורים, ולפי הראב"ד - הספק הוא דוקא כשבזמן שראה את השוורים לא ראה מינים אחרים, דדילמא מועד הוא רק לשוורים, הואיל ופרץ בהאי מינא].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' יב) נפסק: נגח שלשה שוורים בשלשה ימים זה אחר זה, וברביעי נגח חמור ובחמישי נגח גמל, או שננת חמור וגמל בתחילה בשני ימים זה אחר זה ואח"כ נגח שלשה שוורים זה אחר זה, הרי זה ספק אם הוא מועד לשוורים בלבד או לשלשת המינים הוא מועד. והראב"ד בהשגותיו, כותב: א"א, אי נמי לכל המינים. וכן אם נגח בשלש שבתות זו אחר זו ובאחד בשבת ובשני בשבת, או שננת בחמישי בשבת ובערב שבת וביום השבת ובשתי שבתות הבאות אחריה, הרי זה ספק אם הוא מועד לשבתות בלבד או לשלשת הימים ששנים מהם חול, והראב"ד בהשגותיו, כותב: אי נמי לכל הימים. ובסעי' יג, נפסק: וכל אלו הספקות וכיוצא בהן אין מחייבין בהן את המזיק אלא חצי נזק, ואם תפס הניזק נזק שלם, אין מוציאין מידו.

ח. ננת ג' שוורים בסירוגין דשוורים, האם נעשה מועד בנגיחה השלישית או ברביעית? דף לז. לז:

תשובה :

לפי רש"י (דף לז: ד"ה ושמואל) - הדין תלוי במחלוקת רב ושמואל, שלשמואל מנגיחה ד' משלם נזק שלם, ולרב גם על הנגיחה הג'. [במהר"ם מברא: שרש"י חזר בו, וסובר, שלשמואל משלם נזק שלם בנגיחה החמישית, ושלפי רב - מהנגיחה הרביעית].

ולפי התוס' (ד"ה שור ולא ננת, ובד"ה יום ט"ו) - לכו"ע בנגיחה השלישית.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מועד ליום בחודש, להפלגה, ליום החודש בדילוג

ט. שור שנגח ג' פעמים בט"ו לחודש או ג' נגיחות בהפלגת כ' יום או זיוס ט"ו לחודש זה, ובט"ז לחודש זה, וכי"ז לחודש זה או בשור נגח שור לא נגח, שור נגח שור לא נגח, האם הוי מועד, ומדוע?
דף לז:

תשובה:

1. כשנגח ג' פעמים באותו יום בחודש - בתוס' (ד"ה יום) מבואר: שהוי מועד ליום החודש, הואיל ויום החודש גורם.

2. כשנגח ג' נגיחות בהפלגת כ' יום - בתוס' (שם) מבואר: אינו מועד עד שיגח פעם ד' בהפלגת כ' יום, שהרי ראייה ראשונה אינה בהפלגת כ'.

3. כשנגח בט"ו בחודש זה, ט"ז בחודש זה, וי"ז בחודש זה

לפי רב - הוי מועד ליום החודש בדילוג, הואיל ויום החודש בדילוג גורם.

ולפי שמואל - הנגיחה הראשונה אינה מן המנין, והוי מועד לכשיגח בי"ח שלאחריו.

4. כשנגח לסירוגין של שוורים [שור נגח שור לא נגח וכ"י]

לפי רש"י (ד"ה ושמואל) - הדין תלוי במחלוקת רב ושמואל, של שמואל מנגיחה ד' הוי מועד לשלם נ"ש, ולרב מנגיחה ג', ונע"ע במהרש"א מש"כ על דברי רש"י.

ולפי תוס' (ד"ה יום) - הנגיחה הראשונה מן המנין, ולכן משלם נזק שלם מהנגיחה השלישית, בין לרב ובין לשמואל.

5. כשנגח לסירוגין של ימים

לפי תוס' (שם) - ראייה ראשונה אינה מן המנין, וזהרמב"ם חולק - עיין בהמשך.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ט') נפסק: ראה שור היום ונגחו. ולמחר ראה שור ולא נגחו. וביום השלישי ראה שור ונגחו. וברביעי ראה שור ולא נגחו. ובחמישי ראה שור ונגחו. ובששי ראה שור ולא נגחו. נעשה מועד לסירוגין לשוורים. וכן כל כיוצא בזה. ונע"ע ביש"ש סי' ד'.

שור של הדיוט שנגח שור של הקדש, ולהיפך

ג. מה הדין לשור של הדיוט שנגח שור של הקדש, ולהיפך, ומנין למדים זאת? דף לז: לח.

תשובה:

א. כשהדיוט הזיק הקדש

לפי תנא דמתניתין - בין תם ובין מועד פטור, דכתיב "רעהו" למעוטי הקדש.

ולפי רבי שמעון בן מנסיא - בין תם ובין מועד משלם נזק שלם, ד"רעהו" לא בא למעט, דאם היה בא למעט ולומר בין תם ובין מועד פטור לגמרי, היה לתורה לכותבו בפרשת מועד ולא בפרשת תם.

תוס' (ד"ה דאם) מוסיפים: שאין לומר שהתורה לא כתבה "רעהו" במועד משום שמחייבת מועד נ"ש, שהרי מועד חייב רק במקום שתם חייב, [כסברה זו כתב רש"י סוד"ה דא"נ. וע"ע בהערה שבסוף נושא ב'].

ב. כשהקדש הזיק הדיוט

לכו"ע בין תם ובין מועד פטור, לתנא שמתניתין זהו כפשוטו דהקדש לא בכלל רעהו, ולר"ש בן מנסיא זהו כדלהלן:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

רש"י (ד"ה דא"כ) בפירושו הראשון מפרש: מועד פטור, הואיל ולא שייך בו "והועד בבעליו", וכ"ש שתם פטור מדכתיב "שור איש".

ובפירושו השני מפרש: שזהו משום שאין "רעהו" להקדש, וע"כ לגמרי קא ממעט. ונעיין בשיטמ"ק מה שהקשה עליו. המהרש"א במהדורא בתרא ביאר בדעת תוס' ד"ה דאם, שזהו משום שמשמעות רעהו הוא לפטור, ומה שקשה דא"כ ליכתוב גבי מועד, כבר מתורץ בכך שאמרנו תם שנגח הקדש משלם נ"ש, ולא מסתבר לומר להיפך שהקדש חייב והדיוט פטור, וע"ע בשיטמ"ק.

שור של עכו"ם שנגח שורו של ישראל, ולהיפך

יא. מה הדין לשור של עכו"ם שנגח שורו של ישראל, ולהיפך, ומנין למדים זאת? דף לז: לח.

תשובה:

א. שור של עכו"ם שנגח שורו של ישראל

אפי' תם משלם נזק שלם.

לפי רבי אבהו - זהו מקרא ד"עמד וימודד ארץ", ראה שבע מצוות שקיבלו עליהם בני נח, כיון שלא קיימו עמד והתיר ממונם לישראל.

ולפי רבי יוחנן - זהו מדכתיב "הופיע מהר פארן", והמאירי כותב: שאם העכו"ם מקיים מצוות אין לחייבו בתשלומין, ובמהרש"א מובאר: דחייב גם מכח זה שבדיניהם מחוייבים לשלם.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ח מהל' נזקי ממון הל' ה') נפסק: ושור של גוי שנגח שור של ישראל, בין תם בין מועד משלם נזק שלם, קנס הוא זה לגויים לפי שאינן זהירין במצוות ואינן מסלקין הויקן, ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמדין אותה ומפסדין ממון הבריות, והראב"ד בהשגותיו, כותב: הטענה הזאת אינה מספקת, שהרי הם תופסים גוף המזיק ונפרעין ממנו.

ב. כששור שלנו נגח את שורו שלהם

בין תם ובין מועד פטור לגמרי. [לפי המהרש"ל על תוד"ה עמד - זהו מדכתיב "רעהו", למעט של עכו"ם, ולפי המהרש"א - זהו מצד שעמד והתיר ממונם לישראל, ולמ"ד גזל עכו"ם מותר - פטור מצד זה, ואין צריך להגיע לטעם של "עמד"].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ח מהל' נזקי ממון הל' ה') נפסק: שור של ישראל שנגח שור של גוי, בין תם בין מועד פטור, לפי שאין הגויים מחייבין את האדם על בהמתו שהויקה, והרי אנו דנין להם כדיניה, [וע"ע בלח"מ].

שור של ישראל שנגח של כותי, ולהיפך

יב. מה הדין לשור של ישראל שנגח של כותי, ולהיפך, ומדוע? דף לח:

תשובה:

א. שור של ישראל שנגח שור של כותי

פטור.

לפי מ"ד כותים גירי אריות - זהו מפני שדינם כעכו"ם לכל דבר.

ולפי מ"ד גירי אמת - זהו מפני שקנסום כדי שלא יטמעו ישראל בבנותיהם.

ב. שור של כותי שנגח של ישראל

למ"ד גירי אריות - בין תם ובין מועד משלם נזק שלם, כדין עכו"ם לכל דבר.

לפי רבי מאיר, [הסובר, "גירי אמת הן"] - מעיקר הדין תם משלם חצי נזק, וקנסום חכמים שבין תם ובין מועד משלם נ"ש, כדי שלא יטמעו בהם.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי ת"ק - תם משלם רק חצי נזק.

רש"י מפרש: שגם ת"ק סובר "גירי אמת הן", וסובר שלא קונסים אותם כולי האי, לשלם גם נזק שלם, ואך יש מפרשים שת"ק ס"ל גירי אריות הן - אמ"ה עמ' תפח, ובהערה 16.

כתמי ישראל או של עכו"ם או של כותים

יג. האם דם וכתמים של ישראלית או של עכו"ם או של כותים טמאים, ומה דינו של כתם הנמצא במקום המוצנע או במקום הפקר, ומדוע? דף לח:

תשובה:

א. מעיקר הדין

1. דם של ישראלית - טמאים מדאורייתא, כתמיה - טמאים רק מדרבנן.

רש"י (ד"ה מרקם, על פי הגמ' במסכת נדה דף לד.) מפרש: דכתיב "דם יהיה זובה בבשרה" דוקא כשתראהו מגופה, ולא כשמוצאת בבגדה.

2. של נכרית - טהורים מדאורייתא, אפי' ראתה מגופה.

ברש"י (שם) מבואר: שלבית הלל דם לח טמא, דגזרו שיטמא כרוקה וכמי רגליה, ולב"ש לא גזרו.

3. דם וכתם של כותית

למ"ד גירי אמת - דינם כשל ישראלית, כנ"ל דין 1.

ולמ"ד גירי אריות - דינם כשל נכרית, כנ"ל דין 2.

ב. כתמים שנמצאו במקום המוצנע

אזלינן בתר רוב יושבי המקום.

ג. כשנמצאו במקום הפקר

1. בערי ישראל - טהורים, שהרי ישראל מצניעין את שלהם, ומה שנמצא תלינן שזה לא מישראלית.

2. בערי עכו"ם - טהורים, דכתמיה טהורים אפי' מדרבנן.

3. בערי כותים

לפי רבי מאיר - טמאים, דסבר כמ"ד גירי אמת הן, וכן סובר שאינן מצניעין כתמיהם, ולכן תלינן שהם מהכותים.

למ"ד גירי אריות - טהורים, כדין הנמצא בערי עכו"ם.

לפי הכמים דרבי מאיר - טהורים, דלא נחשדו על כתמיהם, דסברי כמ"ד "גירי אמת הן", וגם סברי שכותים מצניעין כתמיהם, ולכן תלינן שזה לא שלהם.

4. של הבאים מרקם, [לרש"י: היא עיר המוחזקת לרובה נכרים]

לפי ת"ק - טהורים, ככל עיר שרובה עכו"ם.

ולפי רבי יהודה - טמאים, מפני שהן גרים וטועים, ומפרש רש"י: דמתנהגים כגויים וממילא אינן מצניעות כתמיהם, וכתמי ישראל טמאים, [ועיין תיורי"ט ובמשנה אחרונה נדה פ"ז משנה ג'].

לסיכום:

כתם יבש שנמצא בחדריהם של ישראל או כותים - טמא, ואם כשנמצא במקום הפקר - הדינים כדלהלן:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויטפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

1. **בערי עכו"ם או בערי ישראל** - לכו"ע טהורים.
 2. **בערי כותים**, ל"ד גירי אריות - טהורים כגויים, ולת"ק דר"מ - טהורים, משום שלא נחשדו על כתמיהן להפקירן, ולפי ר"מ הסובר "גירי אמת הן" - טמאים, דנחשדו להפקירם.
 3. **ברקס** - לרבי יהודה הם כגרים, וגם מתנהגים כגויים שאינן מצניעות, ולכן כתמיהם שנמצאו טמאים, ולחכמים הם כעכו"ם וכתמיהם טהורים "נתינה" ו"כותית" לענין חיתון.
- יד. מדוע "נתינה" אסורה לשראל, והאם גם לאחר שנתגיירו, והאם "כותית" מותרת בחיתון? דף לח:**

תשובה:

א. נתינה

לפי התוס' (ד"ה על) בשם רש"י (בכתובות) - דוד גזר שלא להתחתן עמם, וגם גזר עליהם שיעבוד. ונע"ע במסכת מכות פרק ג' רש"י ד"ה נתינה, ובמש"כ שם תשו' א' נושא ב'.

ולפי ר"ת - מדאורייתא אסורים בחיתון, אף אחר שהתגיירו, שנאמר "לא תתחתן במ" ודוד גזר עליהם רק שיעבוד.

ב. כותית

ל"ד גירי אריות - דינה ככל גויה.

ול"ד גירי אמת - אסורים רק מדרבנן.

התוס' (ד"ה ועל הכותית, על פי הגמ' בקידושין) מביאים: שלפי רבה - אסורים משום "עירוב ממזרות", ולפי רבא - משום ששפחה נתערבה בהם.

שור של חרש שוטה וקטן או שהלכו בעליו למדינת הים שהזיק או הרג

טו. מה הדין לשור של חרש שוטה וקטן או שהלכו בעליו למדינת הים שהזיק, (א) לענין העמדת אפוטרופוס בשור תם לגבות מגופו, (ב) כשהוחזקו נגחנים להחשיבו "מועד", (ג) כשהזיקו אחר שהועד בפני האפוטרופוס, (ד) כשהרג אדם לענין תשלומי כופר, [ל' קל ענד, וכלמיס], ומדוע? דף לט-מ.

תשובה:

א. העמדת אפוטרופוס בג' נגיחות ראשונות

לפי חכמים - מעמידים להם אפוטרופוס ומעידין להם בפני האפוטרופוס לתם לגבות מגופו. [אפוטרופוס, מהותו ומקורו, מינוי, הראייה להתמנות, תפקידו, זכויותיו וחובותיו, נאמנותו ועוד - עיי' א"ת כרך ב' עמ' קכא, ערך אפוטרופוס].

לפי רבא (דף לט): - רבי יעקב סובר כחכמים, אבל אביי סובר שרבי יעקב כסומכוס המובא בסמוך.

לפי תנא דמתניתין (דף לט). ולפי יהודה בן נקוסא בשם סומכוס - אין מעמידים להם אפוטרופוס, והרי הוא בתמותו עד שיעידו בו בפני בעלים.

רש"י (ד"ה שור, ע"פ תוד"ה אין, ורש"י לעיל דף יד: ד"ה ביתמי) מפרש: שזהו משום שמטללי דיתמי לא משתעבדי, [אבל לא מטעם פלגא נקא קנסא, ויתמי לאו בני קנסא נינהו, שהרי גם למ"ד פלגא נקא ממונא, וכן למ"ד צד תמות במקומה עומדת ג"כ אין מעמידים אפוטרופוס - רש"י, תוס'].

תוס' (ד"ה אין) מפרשים: זהו מדמצינו שהתורה הקילה בו לחייבו רק חצי נזק, הלכך לגבי יתומים חסו עליהו וכן על מי שהלך למדינת הים או שנשתטה. ונעיי' נימוק"י ד"ה חרש. התוס' מביאים עוד שני פירושים ודחו אותם.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ג') נפסק: שור של חרש שוטח וקטן ומי שהוא במדינת הים שנגזזו, פטורין, אבל בית דין מעמידין להם אפטרופין ומעידין בהן בפני האפטרופין, ובהל' ד', נפסק: הזיקו אחר שהועדו בפני אפטרופין, אם עדיין הוא תם משלם חצי נזק מגופו, ואם הועד בו שלשה ימים ואח"כ הזיק, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסי אפטרופין ולכשיגדלו היתומים יעשו דין עם האפטרופין וישלמו להן, והמגיד משנה כותב: שהיינו כדעת חכמים, דהלכה כרביס, והראב"ד בהשגותיו, כותב: ורובא מפרש לסתם מתניתין דאין מעמידין אפטרופוס לתם לגבות מגופו, וכן דעת הרא"ש סי' ד', המאירי, והטור, משום שהלכה כסתם משנה.

ב. כשהוחזקו נגחנים

למ"ד מעמידים - על הנגיחה הרביעית משלם נ"ש, ומי משלם - עיין לקמן נושא ג'.

למ"ד אין מעמידים - אחר שהוחזק לנגחן ב"ד מעמידים להם אפטרופוס, ולא כדי לגבות חצי נזק - רש"י ד"ה הכי קאמר, ומעידים להן בפני האפטרופוס, לשווייה מועד, ועל נגיחתו השלישית או השישית כפי היוצא מהותם המובא בסמוך דכי הדר נגח משלם מהעליה.

תוס' (ד"ה ואם) מפרשים: "הוחזקו נגחנים" היינו אף שלא נגחו, כל שהוחזקו רשעים ומשתגעים ליגח, [עכ"פ לתנא דמשנתנו דס"ל רשות משנה], וכשנגחו כבר ג' פעמים: 1. למ"ד ליעודי תורא אם גם ס"ל רשות אינה משנה, משוינן ליה מועד לשלם מהעליה מהנגיחה הרביעית. 2. למ"ד רשות משנה ועיין לקמן תשובה כב נושא א' כדי לשלם מהעליה נזק שלם, בעינן עוד ג' נגיחות. 3. למ"ד ליעודי גברא - גם צריך שיהיה התראה בין נגיחה לנגיחה. [וע"ע באבן האזל על הרמב"ם הנ"ל נושא קודם].

ג. כשהועד בפני האפטרופוס ואח"כ הזיק

1. מעיקר הדין - האפטרופוס חייב לשלם, כדין כל שומר שחייב לשלם על נזקי השור שברשותו.

2. מדרבנן - האפטרופוס פטור, מטעם של "מימנעי ולא עבדי", [ואפי' כשפשע בשמירת השור - תוד"ה דאין, ונחלקו האמוראים ממי הניזק גובה את הנזק.

לפי רבי יוחנן - גובה מעליית יתומים.

ולפי רבי יוסי בר חנינא - מעליית האפטרופוס, וכשיגדלו חוזר האפטרופוס ונפרע מן היתומים, [הפנ"י כותב: שרבי יוסי בר חנינא מודה בשור של חרש שוטח שגובים מנכסיהם מיד, שהרי לא ידוע אם יבריא - אמ"ה עמ' תקא, ובהערה 17].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ד') נפסק: הזיקו אחר שהועדו בפני אפטרופין, אם עדיין הוא תם משלם חצי נזק מגופו, ואם הועד בו שלשה ימים ואח"כ הזיק, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסי האפטרופין, וכשיגדלו היתומים יעשו דין עם האפטרופין וישלמו להן, [וכן פוסק הרא"ש סי' ד' בשם הרמ"ה, והיינו כרבי יוסי ברבי חנינא, שדיינא הוא ונחית לעומקא דדינא, אבל הרא"ש עצמו והרשב"א פוסקים כרבי יוחנן, שהוא רבו של רבי יוסי בר חנינא].

ד. תשלומי כופר באם השור הרג אדם

למ"ד בופרא כפרה - פטור מכופר, הואיל ויתמי לאו בני כפרה הם. [והיינו רק מדרבנן, כמבואר בשיטמ"ק בשם הרא"ה, מיהו לענין השור אם פטור מדמי בן חורין ומל' של עבד - עיין באמ"ה עמ' תקו, ובהערה 16].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"י מהל' נזקי ממון הל' ו') נפסק: וכן שור האשה ושור היתומים ושור האפטרופין שהמיתו, נסקלין, ואין האפטרופין משלמין את הכופר, שהכופר כפרה הוא, והקטנים או החרשים והשוטים אינן בני חיוב, כדי שיהיו צריכין כפרה. [המאירי מביא דעה: שהאפטרופוס פטור מלשלם כופר מנכסי היתומים, אבל חייב לשלם מנכסי עצמו, וזו מחמת שפשע בשמירתו, והמאירי עצמו פטור לגמרי, וכן משמע מסתימת לשון הרמב"ם בפסקיו].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

אפוטרופוס שפשע בשמירת רכוש היתומים

טז. אפוטרופוס שפשע בשמירת רכוש היתומים, האם חייב בתשלומין, ואת"ל שחייב האם ניתן לחייבו בשבועה "שלא פשע", ומדוע?
דף לט.

תשובה:

א. לענין לחייבו בתשלומין באם פשע בשמירתו

לפי התוס' (ד"ה דאי) בשם הר"ר היים - האפוטרופוס פטור, בין אם ממונם של היתומים אבד בין אם נגנב או הזיק אחרים, שאם נחייבו לשלם, לא יקבל על עצמו את האפוטרופוסות.

ולפי הר"ר שלמה בחור ב"ר יוסף - משלם בפשיעה על ממונם של היתומים שאבד או נגנב ואין חשש של מימנעי, הואיל ושמח שנחשב אדם נאמן ע"י בי"ד, ור"י הסכים עמו, וכותבים התוס': שמה שהאפוטרופוס פטור על נזקי השור, זהו משום שהעמדת האפוטרופוס הוא לא לתקנת היתומים לא לתקנת העולם שהשור לא יזיק, דהיינו להיות שומר ולא מפני שהוא אדם נאמן, ולכן יש חשש של מימנעי, ולפי הנימוק"י - האפוטרופוס חייב אף על נזקי השור באם פשע בשמירתו, ולכן כשגדלו היתומים והאפוטרופוס בא לגבות מן היתומים, צריך לישיב "שלא פשע בשמירת השור", וע"ע בתוס' במסכת ב"מ דף מב: ד"ה נימא. שמביאים רק את הדעה המחייבת את האפוטרופוס בפשיעה, ועיין גם במש"כ שם תשובה לא].

ב. לענין שבועה "שלא פשע"

להר"ר היים בהו (הנ"ל) - אין מקום לשבועה, שהרי פטור גם מתשלומין.

ולפי הר"ר שלמה בחור ב"ר יוסף, ודעימיה (המחייבים את האפוטרופוס שפשע בתשלומין) - הדין תלוי במחלוקת תנאים (במסכת גיטין דף נב. - עיין במש"כ על מסכת גיטין פרק ה' תשובה כא), האם יש את החשש של "מימנעי ולא עבדי", והר"י מביא שמבואר בירושלמי, שנידון חיוב שבועה בסוגיא דגיטין ונידון חיוב תשלומין לניזק שבסוגייתנו אינו קשור זה בזה. וכותבים מסברא: שלמ"ד שפטור משבועה ה"ה שפטור להישבע "שלא פשע" גם כשידוע שאבד, ואבל מתוס' בגיטין דף נב: ד"ה הלכה, משמע: דבדאי אבד - חייב להישבע שבועת השומרים "שלא פשע" - אמ"ה עמ' תק, ובהערה 71, עיי"ש].

שור האיציטדין שהרג לענין להורגו ולקרבו

יז. מהו דינו של שור האיציטדין שהרג לענין להורגו ולקרבו, ומדוע?
דף לט. מ:

תשובה:

1. כשהרג - אינו חייב מיתה, שנאמר "כי יגח" ולא שיגיחוהו. [בתוס' לעיל דף כד: ד"ה המשסה, משמע: שפטורים גם מנזקי, וע"ע במאירי בסוגיין הכותב: שה"ה שפטור מכופר, ויש שמחייבים בנזקי, אולם הראב"ד בדף כג: סובר, שחייב בכופר ובנזקי].

2. לקרבן

לפי רב - כשר הוא, הואיל ואנוס הוא.

ולפי שמואל - פסול, הואיל ונעבד בו עבירה.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ה') נפסק: שוריים שמשחקין בהן ומלמדין אותן שיגיחו זה את זה, אינם מועדים זה לזה, ואפי' המיתו את האדם אינן חייבין מיתה, שנאמר, "כי יגח", ולא שיגיחוהו. והראב"ד בהשגותיו, כותב: ולמה לא, וליהוי כשור שהוא מועד לשפירות, ועוד שכבר פסק למעלה משסה כלבו של חבירו בחבירו, חייב בעל הכלב. והמגיד משנה כותב: שהרמב"ם לשיטתו ששור ששיטורו ושור האיציטדין דינם שווה, שגם אם נגחו כמה פעמים לא נעשים מועד, והראב"ד חולק עליו בשני המקרים, וע"ע מש"כ בפרק ב' תשו' ל'.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

אם בי"ד נזקקין לגבות מנכסי יתומים

יח. באלו אופנים בי"ד אין נזקקין לגבות מנכסי יתומים קטנים, באלו אופנים ולא יזהו מ"ד נזקקין, ומדוע? דף לט.

תשובה:

1. לענין אם נזקקין לגבות חוב וכתובת אשה

לפי רב יהודה אמר רב אסי - אין נזקקין לנכסי יתומים, ורק אם יש הפסד ליתומים - נזקקין, דהיינו: כשהאב לוח מנכרי באופן שריבית אוכלת בהם.

ולפי רבי יוחנן - נזקקין גם לכתובת אשה משום "מזוני", שכל זמן שלא יתנו לה כתובה ניוזנית משלהם.

2. לענין לגבות ליתן לניזק כששור היתומים הזיק

לפי רבי יוחנן - נזקקין לגבות מנכסי היתומים את נזקי השור שהזיק ברשות האפטרופוס, מחשש שאם יחייבו את האפטרופוס "מימנעי ולא עבדי". [אחרי תירוץ הגמ' "אלא לעולם לא תיפוך ומזיק שאני" ניתן לומר שלענין נזקין רב אסי יכול לסבור או כרבי יוחנן או כרבי יוסי בר חנינא, ועיין בשיטתו"ק בשם המאירי בביאור הגמ' "מזיק שאני".]

ולפי רבי יוסי בר חנינא - לא נזקקין עד שיגדילו, והאפטרופוס משלם וגובה מהם רק לכשיגדלו.

הטעם שאין נזקקין

רש"י (ד"ה אין נזקקין, על פי הגמ' בערכין דף כב.) מפרש: שזהו משום שיתמי לאו בני מצוה ניהו.

תוס' (ד"ה ורבי יוחנן) מביאים: שלרובא (בערכין שם) הטעם משום "שובר", ולרבה (במס' ב"ב קעד.) הטעם משום "צררי" וקיי"ל כרבה, מ"מ הטעמים האלו מהני רק לחוב הבא מחמת אביהם, שלכן אפי' לשטר מקויים אין נזקקין, אבל בשטר הבא מחמת היתומים עצמם אין נזקקין, משום שאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין, [טעם רש"י משום "דלאו בני מיעבד מצוה הם" קאי גם על חוב הבא מחמת עצמם, והרמב"ן בכתובות דף ק': חולק על תוס' וס"ל: שבי"ד נזקקין לנכסי יתומים שלוח].

תשלומי כופר

טו. האם תשלומי כופר (א) מעריכים בדניזק או בדמזיק, (ב) האם הוי כפרה או ממונא, (ג) האם שור השותפין שהרג חייבים בכופר, (ד) האם קני פווריס שהרגו חייבים כופר, וכמה, (ה) היכן מלינו פחייבים "חלי כופר", ומדוע? דף מ.

תשובה:

א. הערכת הכופר

לפי ת"ק - דמי ניזק, רש"י מפרש: בגופו של מת, דלמדים זאת בגז"ש "שיתה" "שיתה" מדמי ולדות.

ולפי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא - דמי מזיק, שנאמר "ונתן פדיון נפשו".

ב. אם הוי כפרה

הגמ' רצתה לומר שיש בזה מחלוקת תנאים והסיקה שלכו"ע "כופרא כפרה". [אין מחלוקת זו תלויה במחלוקת דמי ניזק או דמי מזיק, מיהו המ"ד "דמי ניזק" יכול לסבור או כפרה או ממונא, כדמוכח בגמ', הריטב"א במס' מכות ב' כתב: שמ"ד דמי מזיק אינו יכול לסבור "כופרא ממונא".]

ג. שור השותפין שהרג

הגמ' נשארה בספק, אם כל אחד חייב כופר שלם או שהשותפין פטורים, דיתכן וכוונת התורה "כופר" ולא חצי כופר, [הספק הוא רק למ"ד "כופרא כפרה", אבל אם סוברים "כופרא ממונא", עיין לקמן תשו' כ' דין 3, פשיטא שכל אחד משלם חצי

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

כופר – רשב"א, וכן משמע מתוד"ה כופר שלם, ויש שכתבו שהבעיה רק למ"ד דמי ניזק אבל למ"ד דמי מזיק – כל אחד משלם כופר שלם. וע"נ באמ"ה עמ' תקצו, ובהערה 11, 12.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"י מהל' נזקי ממון הל' ה') נפסק: שור של שני שותפין שהרג, כל אחד מהן משלם כופר שלם, שהרי כל אחד מהן צריך כפרה גמורה. (המגיד משנה מסביר: שספק זה שהוא ענין של כפרה, ספיקו לחומרא).

ד. שני שוורים ויותר שנגחו אדם והרגוהו

בתוס' (ד"ה שור) מבואר: שלפי רבי יהודה בן בתירא [דס"ל דבהכרחו עשרה בזה אחר זה רק האחרון חייב] - אם כשנגחוהו זה אחר זה רק השור האחרון חייב מיתה וכופר, והשאר פטורים, שהרי אין כאן שותפות, אך אם נגחוהו בבת אחת או לפי רבנן דפליגי עליה, [וס"ל שכולם פטורים ממיתה], אם ס"ל כמ"ד "כשאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר" - ה"נ פטורים מכופר, שהרי אינם חייבים מיתה, דכמיתת הבעלים כך מיתת השור. ואם ס"ל כמ"ד "שהבעלים משלמים כופר אף כשאין השור בסקילה" - דינם כשור השותפין, שהגמ' בסוגיין נשארה בספק כנ"ל נושא ג'.

ה. אופנים שמשלם "חצי כופר"

התוס' (ד"ה כופר שלם) כותבים: שזה יתכן לפי רבי יוסי הגלילי, [וכן איתא בגמ' דפ"ט טו. כו. מח. אבל אין הכרח שרבי יוסי הגלילי סובר שחייב בחצי כופר – כמבואר לעיל דף טו. תוד"ה הא. ובמש"כ לקמן תשובה כו. וכן בהמית מי שחציו עבד וחציו בין חורין, ומשום שזה נחשב לכופר שלם.

אם ממשכנין חייבי ערכין, חטאות ואשמות, כופר

כ. האם ממשכנין את חייבי ערכין או את חייבי חטאות ואשמות או את חייבי כופר, ומדוע: דף מ.

תשובה :

1. חייבי ערכין - ממשכנין, דכיון דלא לכפרה הם באים, יש חשש שישהה מלשלם.

2. חייבי חטאות ואשמות - אין ממשכנין אותם, דכיון שלכפרה באים, אין חשש שישהה מלשלם.

3. חייבי כופר

אם סוברים כופרא ממונא - ממשכנין. [למסקנת הגמ' לא מצינו דעה שתסבור כך].

ולמ"ד כופרא כפרה - הוי ספק בגמ', [אם יורשי הניזק יכולים למשכן את המזיק – תוד"ה חייבי], דהואיל והוי כפרה וממילא דינו כדין חטאות ואשמות שאין ממשכנין אותן או שכופר אינו חמור, הואיל והוי תשלום לחבירו ולא לגבוה, ועו שזה מעשה שורו ולא מעשה עצמו, [ולפי הריטב"א מכות דף ב: – אין ממשכנין על הכופר].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"י מהל' נזקי ממון הל' ד') נפסק: ואע"פ שהכופר כפרה הוא, ממשכנין את מי שנתחייב בכופר בעל כרחו.

השואל שור מחבירו בחזקת תם ונמצא מועד

כא. השואל שור מחבירו בחזקת תם ונמצא מועד, מי חייב לשלם את תשלומי הנזק, האם השואל או המשאיל, כמה, ומדוע:

דף מ. מ.

תשובה :

א. אם כסתמא דהיינו שלא הכיר בו שהוא נגחן

השואל פטור לגמרי, שהרי יכול לומר למשאיל "שור שאלתי ממך ולא אריה", והוי קבלת שמירה בטעות.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאילן לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ב. כשהכיר בו שהוא נגחן

1. **אם קדמו בי"ד ותפסוהו למטרת גביית הנזק** - השואל משלם חצי נזק, ונלא יותר משווי השור. כדין שור תם שמשלם מגופו - תוד"ה לארן, דשומר נכנס תחת הבעלים להתחייב בנזקיו, והבעלים משלמים חצי נזק.
2. **כשלא תפסוהו בי"ד** - השואל פטור מהחצי נזק, שהרי אם היה שור תם, היה יכול להפטור באופנים הבאים:

1. ע"י שהיה מודה ונפטר כדין מודה בקנס, ואלבא דמ"ד פלגא נזקא קנסא, ומבואר בתוס' (ד"ה אי): שזהו רק למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור.
2. ע"י שהיה מבריחו לאגם ולא היו יכולים לגבות מגופו. ונע"ע א"ת כרך טז, ערך חצי נזק, עמ' תקפג.

ומבואר בתוס' (ד"ה אי): ששני האופנים האלו הם דוקא כשהגידו לו מיד "שהוא מועד", אבל אם יש עדים שלא הוגד לו "שהשור מועד", ולא בא להודות ולא הבריחו לאגם - חייב חצי נזק, ונלא יותר משווי השור - תוד"ה לארן, ואין לו טענת קבלת שמירה בטעות.

שינוי רשות בשור המועד

כב. האם שור מועד חוזר לתמותו, א) כשהועד בבית אפוטרופוס והוחזר לבעליו או להיפך, ב) כשהועד בבית שומר והוחזר לבעליו, ולהיפך, ג) כשנמכר לאחר, ומדוע? דף לט. מ:

תשובה:

א. כשהועד בבית האפטרופוס, והוחזר לחרש שומה וקמן אחרי שנתפקחו והגדיל הקמן לפי רבי מאיר ולפי סומכוס - רשות משנה וחוזר לתמותו. ולפי רבי יוסי - רשות אינה משנה.

וה"ה להיפך, וכשנגזז ג' פנמים אצל החש"ו ואח"כ נתנו לאפוטרופוס, כמבואר בדף לט. תוד"ה ואם.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ו') נפסק: שור שהועד בפני אפטרופין ונתפקח החדש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן אע"פ שבטל האפטרופוס, הרי הן מועדין בחזקתן, שהרי ברשות בעליהן הן.

ב. הועד בבית השומר והוחזר לבעליו או להיפך

לפי רבי יונהנן - הדין תלוי במחלוקת התנאים הנ"ל נושא קודם.

ולפי רבה - מרשות הבעלים לרשות שומר, הדין תלוי במחלוקת התנאים הנ"ל, אבל מרשות שומר לרשות בעלים, לכו"ע חוזר לתמותו ומשלם חצי נזק, דא"ל "לא שלך היה ולא נזהרת בשמירתו, ואין בכח לעשותו מועד".

ולפי רב פפא - להיפך, דהיינו: שמרשות שומר לרשות בעלים, הדין תלוי במחלוקת התנאים, אבל מרשות בעלים לרשות שומר, לכו"ע רשות אינה משנה ומשלם נזק שלם, "דכל מקום שהולך שם בעליו עליו".

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' ט') נפסק: שאלו כשהוא תם והועד בבית השואל והחזירו לבעליו, חזר לתמותו, הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה, והבעלים משלמין חצי נזק, והשואל פטור שהרי החזירו. ונע"ע ביש"ש סי' יד, וסי' יז, באבן האזל פ"ד מנזקי ממון הל' ט', ובפרק ו' שם הל' ו'.

ג. כשנמכר לאחר - ענין זה לא איתפריש בהדיא בסוגיין. (הרמב"ם פוסק כרבי יוסי, שבאפוטרופוס אין רשות משנה, כנ"ל נושא א', אך בנמכר לאחר פוסק "רשות משנה", עיין מ"מ, ואילו המאירי מביא דעה הפוכה - שבאפוטרופוס "רשות משנה" ובנמכר

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לאחר "אינה משנה".

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ו') נפסק: שור שהועד ונמכר או ניתן במתנה, חזר לתמותו, שהרשות שנשתנית משנה דינו, אבל אם השאילו או מסרו לשומר, הרי הוא בחזקתו.

דינו של שור רובע

כג. מה דינו של רובע לענין 1. לחייבו מיתה. 2. להקריבו למזבח. 3. לחייבו בכופר כשהרג אשה ברביעתו, ומדוע?

דף מ: מא.

תשובה :

1. לענין לחייבו מיתה [על פי שני עדים] - חייב.

2. לענין מזבח - פסול, שנאמר "מן הבהמה" להוציא את הרובע.

ברש"י (ד"ה להוציא) וברתוס' (ד"ה מן הבהמה) מבואר: שמשכחת ליה באופנים שלא נסקל, דהיינו כשהעיד עליו עד אחד או בהודאת בעלים שלא נסקל, ומביאים התוס': דתנא דבי רבי ישמעאל לומד שפסול לקרבן, מ"וכי משחתם בהם מום" כל מקום שנאמר השחתה, אינו אלא דבר ערוה וע"ז.

3. לענין לחייבו בכופר כשהרג אשה ברביעתו

לפי אב"י - חייב, דגם שן ורגל חייב בכופר.

ולפי רבא - פטור, דשן ורגל פטורים מכופר.

בתוס' (ד"ה ולרבא) מבואר: דמחלוקת אב"י ורבא בסוגיין זהו רק אליבא דהאי תנא דבסוגיין, אבל רבא עצמו ס"ל לדינא כאב"י שיש כופר ברגל. [וע"ע במש"כ לעיל פרק ב' תשו' לו נושא ב].

דין שור האיצימדין שהרג לענין מיתה וקרבן - עיין לעיל תשו' יז.

אופנים שמועד משלם כופר

כד. "מועד משלם כופר" היכי משכחת ליה?

דף מ: מא.

תשובה :

לפי סתמא דגמ' - משכחת ליה בסיכן ג' בני אדם.

רש"י מפרש: ולכן לא נסקל בשנים הראשונים, וכשנגח שלישי מתו כולם, הלכך משלם עליו כופר, וכן מפרש המאירי, וכן המגיד משנה בדעת הרמב"ם.

רב פפא מוסיף אופן נוסף: כשהרג וברח לאגם, [פ' שלאחר שהעידו בו ברח - רש"י, בביאור כותנתו - עיין אמ"ה עמ' תקמא ובהערה 94], ושוב הרג וברח לאגם, ושוב הרג וברח לאגם.

רב אחא בריה דרב איקא מוסיף אופן נוסף: באופן שהוזמו זוממי זוממין, אלא שלמ"ד "יעודי תורא" נעשה מועד אף אם אין עדים שהבעלים ידעו מהנגיחות, ולמ"ד "יעודי גברא", צ"ל שגם מעידים שהבעלים ראו את הנגיחות.

רבינא מוסיף: במכירין את בעל השור ולא את השור.

רש"י (ד"ה רבינא) מבאר: שבב' בנגיחות הראשונות לא הכירוהו ואמרו לו "שור נגחן יש לך, ולכן שמור כל בקרך", ובסוף בנגיחה הרביעית הוכר השור, וכן מפרש המגיד משנה בדעת הרמב"ם, וע"ע בלח"מ, ובמאירי בסוגיין.

התוס' (ד"ה כגון) כותבים: שבשלישית עדיין אינו מועד ורק ברביעית נעשה מועד לשלם את הכופר,

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולהיסקל.

והרמב"ם בפ"י מנזקי ממון ה"ג, פוסק: מועד לעכו"ם הוא מועד לישראל, וכן מועד לישראל טריפה הוא מועד לישראל שלם, וכן אם הרג ג' בהמות הוא מועד להריגת אדם, ומפרש המגיד משנה, שהרמב"ם לא גרס בגמ' "אלא", וחולק על רש"י, שגרס "אלא". ומש"כ הרמב"ם "כשהרג ג' בהמות הוא מועד לאדם" מפרש הכס"מ: שצ"ל שסובר, שכל המחלוקת בין רב זביד לרב פפא זה רק במועד להיזק, אבל במועד להריגה – לכו"ע הוא מועד גם לאדם, דלא כמשמע מתוס', ומהסוגיא לעיל דף ב', ועיין מש"כ לעיל תשו' ה' דין ב'.

כה. אלו דינים לומדים חז"ל מהפסוק "לא יאכל את בשרו ובעל השור נקי"? דף מא. מא. מא:

תשובה:

1. **"מ"לא יאכל"** - נגמר דינו אסור באכילה, ולפי ר' אבהו - אסור גם בהנאה, דכ"מ שכתוב "לא יאכל" איסור הנאה במשמע.

2. **"מ"את בשרו"**, לפי ה"אי נמי" בגמ' - למדים שאם שחטו לאחר גמר דין שעשאו כעין בשר גם אסור באכילה.

3. **"מ"את"**, לפי רבי אליעזר, רבי יוסי הגלילי, ורבי עקיבא - לאסור "הנאת עורו", ויש תנאים שלא דורשים את המילה "את", ולכן למדים את איסור הנאת עורו מ"בעל השור נקי".

4. **"מ"בעל השור נקי"**

לפי רבי אליעזר - דורשים שתם פטור מחצי כופר.

לפי רבי יוסי הגלילי - שתם פטור מדמי ולדות.

ולפי רבי עקיבא - שתם פטור משלושים של עבד.

ולפי רבי שמעון העמסוני - לאסור "הנאת עורו".

פתיחה (לסוגית שור שהרג לענין סקילה, כופר, ל' שקלים, דמים)

1. **שור שהרג אדם** - חייב סקילה רק אם הרג בכונה על פי שני עדים, בין תם בין מועד, בין אם הרג עבד ובין אם הרג בין חורין, אבל שלא בכונה - פטור מסקילה.

2. **שור תם שהרג בכונה** - לכו"ע פטור מכופר או מל' שקלים, ואם שלא בכונה, לפי רבי אליעזר ורבי עקיבא - פטור, לפי רבי טרפון אליבא דרבי יוסי הגלילי - ברשות היחיד נזק שלם מגופו, לפי רבי יוסי הגלילי - יתכן וס"ל שחייב מגופו כופר שלם, ולענין דמים, דהיינו: כשפטור מסקילה ומכופר - הדין תלוי ב' הפירושים שבתוס' ד"ה נקי, ולפי ה"עור"ל" בתוס' שם אליבא דרבי אליעזר - לא איתפריש דין תם כשהרג עבד שלא בכונה אם חייב בל' שקלים.

3. **שור מועד שהרג בכונה על פי שני עדים** - מלבד הסקילה חייב גם בכופר או בל' שקלים, וכשפטור מסקילה, דהיינו: כשהרג שלא בכונה או בהודאת בעלים - לפי רבי אליעזר: חייב בכופר או בל' שקלים, ונחלקו האמוראים באם רבי עקיבא חולק על רבי אליעזר ובמה, ד"א שאינו חולק ו"א שפוטור מכופר או מל' שקלים, וי"א שמחייב רק כופר, אבל לא בל' שקלים.

4. **לענין דמים**, באופנים שחייב כופר או ל' שקלים - אין דמים, ואם באופנים שפטור מכופר - חייב דמים, ואם באופנים שפטור מל' שקלים, דהיינו: כשהבעלים הודו ששורם הרג בכונה או שלא בכונה, לפי רבה - ע"פ עצמו בלא עדים פטור מדמים, אע"פ שהדמים אינם קנס, וה"ה בהרג עבד על פי עד אחד, והמאירי כותב: שאין הלכה כרבה, וחייב דמים על פי עצמו, ומוכח ממנו ומועד ראשונים, שיש מ"ד בגמ' שחולק על רבה.

תשלומי כופר בשור תם שהרג בן חורין

כו. שור תם שהרג בן חורין, האם חייב לשלם כופר, ומנין למדים זאת, ואת"ל שמשלם, האם משלם גם על פי הודאת בעלים או על פי עד אחד, והאם השור נהרג גם על פי הודאת הבעלים, ומדוע? דף מא:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה:

1. כשהרג בכוונה - לכו"ע ובכל מקרה פטור מכופר.

2. כשהרג שלא בכוונה

לפי רבי אליעזר ורבי עקיבא - פטור מכופר.

ולפי רבי יוסי הגלילי - בתוס' (ד"ה נקי) מבואר: שחייב בחצי כופר אפי' ברשות הרבים, ובגמ' לעיל דף טו. ודף כו. ובדף מזו. מובא. שלפי רבי יוסי הגלילי - תם משלם מגופו חצי כופר, ולפי רבי טרפון - ברשות הניזק משלם מגופו כופר שלם, אולם התוס' בדף טו. ד"ה הא, כותבים: דאין הכרח לומר שלפי רבי יוסי הגלילי חייב בכופר, אלא שהוא יכול לסבור כן, עיי"ש.

3. כשהבעלים הודו ששורם הרג - לכו"ע פטור ממיתה.

האופנים והמקורות לדינים

א. כשנגח בכוונה על פי שני עדים

1. אם כשהשור בסקילה - פטור, דאין מנין לשלם, שהרי השור בסקילה ואמרין "הביאהו לבי"ד וישלם לך".

2. באופן שאינו בסקילה - פטור.

לפי רבי עקיבא - זהו מסברא, וכמבואר לקמן דף מג. תוד"ה אמר רבה.

ולפי רבי אליעזר - זהו מהפסוק "בעל השור נקי", ורק בהודאת בעלים וליבא דמ"ד "כופרא כפרה" או על פי עד אחד באופן שהבעלים מכחישים את העד, (שבלא הפסוק היה מחייבו בשבועה, ואם לא נשבע היה חייב לשלם חצי כופר, כמבואר בתוד"ה מודה), אבל אם סוברים "כופרא ממונא", ולמסקנת הגמ' לעיל דף מ. אין דעה הסוברת "כופרא ממונא", על פי הודאת הבעלים - פטור גם בלא הפסוק "בעל השור נקי", שהרי מודה בקנס הוא.

תוס' (ד"ה מודה) מפרשים: משום דקיי"ל פלגא נזקא קנסא, וא"כ גם הכופר נחשב לקנס, ולפי"ז צ"ל שלמ"ד פלגא נזקא ממונא פטור מ"כופר", מכח הפסוק "בעל השור נקי".

רש"י (ד"ה מודה) מפרש: "וכי היכי דמיפטר מקטלא מיפטר גם מכופר", [הפנ"י מפרש: דכוונת רש"י לפרש אפי' למ"ד פלגא נזקא ממונא, וע"ע במהר"ם שי"ף].

3. כשהרג על פי עד אחד באופן שהבעלים אינם מכחישים את העד, - בתוס' (ד"ה מודה) מבואר: שדינו כהודאת הבעלים ממש, ופטור מהקנס.

ב. אם שלא בכוונה

לפי רבי אליעזר - פטור, מדכתיב "בעל השור נקי" פי' מחצי כופר.

לפי תוס' (ד"ה נקי מחצי כופר) בפירושה הראשון - רבי אליעזר סובר כרבי יוחנן דפליג על רבה, ומחייב מועד כופר גם כשאינו בסקילה, דדריש "אם כופר", ולכן מצריך "בעל השור נקי" לפטור תם מחצי כופר, ואילו כשמועד הרג עבד שלא בכוונה פוטר רבי אליעזר מל' שקלים, כריש לקיש דלא דריש "אם עבד", ולכן לא צריך למעט תם מל' שקלים.

ולפי ה"רעוי"ל" בתוס' - אין הכרח שרבי אליעזר סובר כריש לקיש שלא דריש "אם עבד", [אלא יתכן שמשלם מועד ל' שקלים ותם ט"ו, ע"ע מש"כ לקמן בהערה שבתחילת תשובה לו],

ולפי רבי עקיבא - גם בלא "בעל השור נקי" פטור, דס"ל כרבה דאמר מועד שלא בכוונה פטור מכופר "דאם אין השור בסקילה אין בעלים משלמים כופר".

דעת רבי יוסי הגלילי - עיין בתחילת התשובה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"י מהל' נזקי ממון הל' יג) נפסק: נמצאת למד שהמועד שהמית בכוונה נסקל והבעלים חייבין בכופר, ואם המית בלא כוונה, פטור מן המיתה והבעלים חייבין בכופר, ותם שהמית בלא כוונה, פטור מן המיתה ומן הכופר, ואם נתכוון להמית, נסקל, והבעלים פטורין מן הכופר וכן מקנס העבד. ובהל' ט' נפסק: אין הבהמה נסקלת אם המיתה עד שתתכוון להזיק למי שהיא חייבת עליו שקילה, אבל שור שהיה מתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם, נתכוון לגוי והרג בישראל, נתכוון לנפלים והרג בן קיימא, פטור מן המיתה, ואם היה מועד, הבעלים חייבין בכופר, או בקנס אם המית עבד, אע"פ שהרג בלא כוונה, הואיל והוא מועד לזה.

ג. כשהורה

פטור ממיתה.

לפי התוס' (ד"ה על) בשם רש"י (במסכת זבחים ותמורה) - זהו מדין מודה בקנס, ונע"ע לקמן ברש"י דף מג. ד"ה מאי לאו בכופר, ובמהר"ם ש"ף מש"כ בהו.

ולפי התוס' - זהו משום שפסול לעדות הוא, שהרי קרוב הוא אצל ממונו.

תשלומי כופר במועד למ"ד צד תמות במקומה עומדת

כז. לפי רבי יהודה ל"ל: כל תמות במקומה עומדת, האם מועד משלם כופר, כמה, ומדוע? דף מא: דף מא:

תשובה :

בתוס' (ד"ה הביאהו) מבואר: דחייב כופר שלם מגזיה"כ, אע"פ שעל צד תמות אמרינן "הביאהו לבי"ד ואשלם לך", שמא מצד מועדת מחייבו הכתוב כופר שלם.

תשלומי שלושים שקלים בשור תם שהרג עבד

כח. שור תם שהרג עבד האם חייב בחיוב (חצי - שיטמ"ק) שלושים שקלים? דף מא: דף מא:

תשובה :

לפי רבי עקיבא - פטור, וזהו מדכתיב "בעל השור נקי", והנימוקי יוסף כתב: שהכוונה לעבד כנעני המוטבל לשם עבדות, כיון דשייך במצוות, אבל בעבד כנעני שלא הוטבל לשם עבדות, וה"ה לשפחה - לא מחייב שקילה, והרי הוא כמי שהרג לשורו או חמורו של בעה"ב שנתם משלם חצי נזק מגופו, ומועד נזק שלם מן העליהו.

לפי התירוץ הראשון בתוס' (ד"ה נקי מחצי כופר) - רבי אליעזר ס"ל כריש לקיש שלא דורש "אם עבד" לרבות קנס שלא בכוונה, ולכן לא צריך פסוק למעט מל' שקלים.

ולפי ה"דעו"ל" בתוס' (ד"ה נקי מחצי כופר) - אין הכרח שרבי אליעזר יסבור כריש לקיש, ולפי"ז יתכן שסובר שנתם שלא בכוונה חייב שלושים שקלים, ובסוגיא לא מצינו מפורש דעה הסוברת כן.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"י מהל' נזקי ממון הל' יד) נפסק: יראה לי שאנע"פ שהתם שהמית עבד או שפחה פטור מן הקנס, שהוא שלשים סלע הקצוב בתורה, אם המית שלא בכוונה, משלם חצי דמי העבד או חצי דמי השפחה מגופו, כאילו המית שור חבירו או חמורו. והראב"ד בהשגותיו, כתב: הסברא הזו אינה מחזורת, שהרי על פי עצמו דאמר רבא דלא משלם כופר בבן חורין אפי' הכי משלם דמים, ולגבי עבד דמים נמי לא משלם שלא בכוונה, אי בבן חורין, לא משלם חצי דמים, גבי עבד אמאי משלם חצי דמים, אלא מסתברא בין בבן חורין בין בעבד דמים משלם, בין על פי עצמו בין שלא בכוונה.

תשלומי "דמי הנהרג" בשור תם שהרג בן חורין או עבד

כט. שור תם שהרג בן חורין או עבד האם חייב צ"למי הנהרג, ומדוע? דף מא: דף מא:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

1. **אם שני עדים מעידים שהרג בכוונה** - פטור, מסברא, דהשור בסקילה ואמרינן "הביאהו לבי"ד וישלם לך". והגמ' לקמן דף נג. עוסקת במועד.

2. **אם שלא בכוונה או על פי עד אחד או בהודאת בעלים**

לפי תירוץ א' בתוס' (ד"ה נקי מחצי כופר) - פטור, כיון דבתם בכוונה אין כופר או קנס, שלא בכוונה נמי פשיטא שלא משלם חצי דמי הנהרג, ואין צריך מיעוט מיוחד לזה.

לפי הא"נ, וה"דעו"ל שבתוס' - חייב דמים, וכן התוס' (לקמן דף מב: ד"ה נקי מדמי עבד), כותבים בזה ב' שיטות, ונעין במהרש"א מש"כ בזה. הרמב"ם בפ"י מנזקי ממון ה"ד - מובא בדין הקודם - פוסק: תם שהרג שלא בכוונה, חייב בחצי דמי עבד, ופטור מחצי כופר של בן חורין, והראב"ד סובר שגם אם הרג בן חורין חייב בחצי כופר, וע"ע במגיד משנה שם, בלח"מ, ובקצה"ח סי' תה ס"ק א'.

אם שור חייב "בדמי ולדות"

ל. **האם שור חייב "בדמי ולדות", ומנין למדים זאת? דף מא: מב.**

תשובה :

1. **כשהתכוין לאשה** - לכו"ע פטור.

2. **כשלא התכוין לאשה**

לפי רש"י - פטור.

ולפי תוס' - רק לאביי ורבא אליבא דרבי יוסי הגלילי חייב בדמי ולדות.

המקורות לדינים הם כדלהלן:

לפי רבי עקיבא - פטור, דכתיב "אנשים" ולא שוורים, וכן ס"ל לרבי אליעזר. כמבואר בתוס' ד"ה נקי מחצי כופר, אלא שלפי רבי יוסי הגלילי צריך גם את הפסוק "ובעל השור נקי", דבלא פסוק זה הייתי אומר שיש אופן ששור חייב בדמי ולדות. נחלקו האמוראים מהו האופן.

רב עולא בריה דרב אידי מפרש: דהו"א תם חייב בדמי ולדות.

ואביי ורבא מפרשים: דהו"א שאם יש אסון לאשה שוורים חייבים.

רש"י מברר: בין נתכוין לאשה ובין לא נתכוין, דסברי כתנא דבי חזקיה דאינו מחלק בין נתכוין ללא נתכוין, ולפי"ז הפסוק "ובעל השור נקי" מלמדינו ששור פטור בכל מקרה.

ורב אדא בר אהבה מפרש: דהו"א שבנתכוין לאשה חייב, לכן צריך גם את הפסוק "ובעל השור נקי" ללמדינו שבכל מקרה פטור, [נמצינו למדים שלפי רש"י - אין מחלוקת לדינא בין התנאים ובין האמוראים, ושוורים פטורים מדמי ולדות, בין נתכוין ללא נתכוין].

ותוס' מפרשים: שלפי אביי ורבא "בעל השור נקי" ממעט שוורים מ"דמי ולדות" רק כשלא נתכוין לאשה דומיא דאנשים, שהפסוק מדבר בהם, אבל אם נתכוין לאשה - השור חייב בדמי ולדות, וא"כ על נתכוין אין את המיעוט של "אנשים" שהרי הפסוק לא מדבר באופן זה, ולפי רב אדא בר אהבה - פרשת "דמי ולדות" מדברת גם כשנתכוין לאשה, וממילא "אנשים" ממעט שוורים גם כשנתכוין לאשה.

ונחלקו הראשונים אם למסקנת הגמ' אליבא דרבי יוסי הגלילי: שור מועד חייב בדמי ולדות, עיין באמ"ה עמ' תקסה, תקסו, תקסט, תשנב, ובהערות 36, 16, 11].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

קים ליה בדרכה מינה במי שהתכוין להרוג את זה והרג את זה

לא. האם יש קים ליה בדרכה מינה באופן שהתכוין להרוג את זה והרג את זה, וגם הזיק ממון אחר בזמן הרליחה, ומדוע?

דף מב.

תשובה :

לפי רש"י - לתנא דבי חזקיה פטור, דלא חילקת בין מתכוין לשאינו מתכוין, ולרבי חייב.

ולפי תוס' (ד"ה בכונה) - רב אדא בר אבהו סובר: שרבי מחייב אפי' שאר ממון שהזיק בשעת מיתה, דכתיב "ונתת נפש תחת נפש" ממון, ולא אמרינן קים ליה בדרכה מינה בלא נתכוין, ורבא סובר: שרבי מחייב מכח הפסוק "ונתת נפש תחת נפש" רק בדמי הנהרג, דעל זה יש ריבוי, אבל על שאר ממון, רבי מודה לתנא דבי חזקיה שאומרים קים ליה בדרכה מינה, אפי' אין מתכוין, דאמרינן שעל מה שהתורה גילתה לחייב - חייב, ומה שלא לא.

שור באדם חייב רק בנזק

לב. מנין אנו למדים ששור החובל באדם פטור מבושת ומשאלך לזכריו [חזק מנזק]?

דף מב.

תשובה :

1. **בושת** - מדכתיב "כי ינצו אנשים" ולא שוורים.

2. **שאר דברים** - עיין תוס' ד"ה גבי, ובמש"כ לעיל פ"ג תשובה לד/1.

תשלומי נזיקין למזיק מעוברת ויצאו ילדיה

לג. הכה את האשה ויצאו ילדיה, האם ולמי צריכים לתת את הכופר, את הנזק, ואת הצער, את הכיפוי, שבת, וכוסת, ואת דמי הולדות, ומדוע?

דף מב: מג.

תשובה :

א. כופר

שייך רק ליורשי האשה, ואין הבעל יורשה, הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתה, דכתיב "והמית איש או אשה וגם בעליו יומת אם כופר יושת עליו", והוי ליה ראוי, ואין הבעל יורש בראוי כבמוחזק.

ב. נזק וצער

1. לאשה ולא לבעל.

2. **אם מתה והיתה נשואה** - הבעל יורשה, ובתנאי שאין לממון חסרון של "ראוי" ובתשובה הבאה מבואר מה נחשב "ראוי".

3. **היתה גרושה ומתה** - נותנים ליורשיה, **ואם אין לה יורשים** - המזיק פטור. [הגמ' בכתובות דף סה: אומרת: שכשהזיקו אשה נשואה, תשלומי הנזק מחלקים בין הבעל לאשה, וזה תלוי אם הנזק בגלוי או בסתר, והפילפולתא חריפתא לקמן פרק ה' על הרא"ש סי' ה' אות ז', מוכיח שהרא"ש שם סובר שבנזק דמי ולדות הכל לאשה, וזהו אחרת משיטת רש"י לקמן דף מט. ד"ה וצער, כותב: שגם בנזק של דמי ולדות מחלקים בין הבעל לאשה, וזה תלוי אם הנזק בגלוי או בסתר, עיין ביש"ש סי' טז, ועיין א"ת כרך ז' עמ' תקצב, ערך דמי ולדות].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' א') ובש"ע (סי' תכג סעי' א') נפסק: הנוגף את האשה ויצאו ילדיה, אע"פ שלא נתכוון, חייב לשלם, נזק וצער לאשה, ולער ונזק משערין כמה תפחת האשה ונכתשת יותר כשהיא מפלת ע"י הכאה משילדה כדרכה, וכן שבת וריפוי אם לריכה לכה, ועיין באבן העזר סי' פג.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. ריפוי שבת וכושת

בתוס' (ד"ה נותן) מבואר: שמעיקר הדין חייב לשלם ריפוי ושבת, [אם לאשה או לבעל – עיין אמ"ה עמ' תקפ ובהערה 58], אלא שדרכו של דבר שאין צריכה ריפוי וגם אינה מתבטלת יותר ממלאכה משאר יולדת, וכזה היה סופה כשתלד, אבל מבושת - המכה פטור, מפני שמדובר שנתכוין להכות את חבירו והכה את האשה, ובנתכוין לבייש זה ובייש זה סובר רבי שמעון שפטור. וראילו לפי הרא"ש לקמן פרק ה' סי' ה' – משלם בושת, ומה שהברייתא לא כתבה זאת, לפי שאינו קבוע, דהיינו שהבעל והאשה מזדלקים ביניהם, וזה תלוי אם המכה בסתר או בגלוי, ולכן התנא לא רצה להאריך בזה.

ד. דמי ולדות [של בת ישראל]

שייכים לבעל ולירשיו, אפי' אם גירשה או בא עליה בזנות.

בתוס' (ד"ה אפי') מבואר: דמ"מ אם בא על אמו או על אחותו - אין הדמי ולדות שייכים לבעל, הואיל ואין ראוי לקרותו "בעל".

דברים הנחשבים "ראוי" או "מוחזק"

לד. האם בכור נוטל פי שנים, ובעל יורש את אשתו א) בשבח ממילא ששבחו נכסים לאחר מיתת האב או האשה, ב) במעות ריבית, ג) בחוב, ד) בכופר. דף מב: מג.

תשובה:

א. שבח ממילא ששבחו נכסים לאחר מיתת האב או האשה, ובן מעות ריבית

לפי רבי - הוי "מוחזק", ובכור נוטל פי שנים, ובעל יורש את אשתו.

ולפי רבנן - הוי "ראוי", ובכור אינו נוטל פי שנים, ובעל אינו יורש את אשתו.

ב. חוב שהיו חייבים לאב או לאשה מחיים

לפי רבי - כ"ש דהוי "מוחזק", בין אם בי"ד גבו לבסוף קרקע ובין אם גבו מעות.

לפי רבה בדעת רבנן - רק אם בי"ד גבו לבסוף קרקע הוי "מוחזק", הואיל והקרקע השתעבדה לאביהן מחיים, אבל מעות נחשב "לראוי".

בתוס' (ד"ה ונוקמיה) מבואר: שלפי רבה אליבא דנפשיה - כל חוב נחשב ל"ראוי", הואיל ושיעבודיה לאו דאורייתא, וה"ה הכא אין הבעל יורשה.

לפי רב נחמן בדעת רבנן - אם גבו קרקע הוי "ראוי" ואינו גובה פי שנים, ואם גבו מעות הוי "מוחזק" וגובה פי שנים.

בתוס' (ד"ה ולרב) מבואר, וכן שיטת רש"י: שרק בכור, כשגבו מעות רב נחמן ס"ל שנחשב ל"מוחזק", מפני שמעות נתן ומעות יקבל, משא"כ בסוגיין בירושת הבעל, לא שייך טעם זה, לכן אפי' מעות נחשבים ל"ראוי" ואין הבעל יורשה.

אולם לפי התוס' בשם ר"י: הטעם שבמעות הבכור נחשב ל"מוחזק" הואיל והדרך לפרוע מעות, וא"כ גם בירושת בעל שייך טעם זה, ולכן אם גבו מעות הבעל נחשב ל"מוחזק" ויורשה.

ג. כופר

לכו"ע הוי "ראוי" ואפי' לרבי, [בין בכור ובין בבעל], הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתה ואין בו שום חיוב מחיים.

דמי הולדות בשפחה ונשתחררה

לה. היתה שפחה ונשתחררה, למי שייך דמי הולדות, ומדוע? דף מב:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

1. **אם השתחררה ונישאה לגר ואח"כ ניזוקה - משלם לבעל.**
2. **אם היתה מעוברת מגר** (ומתו שניהם בלא יורשים – רש"י ד"ה גירות) - **המזיק פטור**, (ואם רק הגר מת בלא יורשין – עיין במש"כ לקמן פ"ה תשובה יז).
3. **אם ניזוקה בזמן שהיא שפחה**, ברש"י (ד"ה או גירות, על פי הגמ' לקמן דף מט.) מבואר: **שדמי הולדות שייכים לאדון**, דאמר ליה "חמרתא מעברתא אזקת מינאי".
4. **אם נתעברה כשהיא שפחה והשתחררה ואח"כ ניזוקה**

לפי רש"י ותוס' (ד"ה היתה) - צריך לשלם לבעל, ואם הוא גר ומת בלא יורשים המזיק זכה.

ולפי הריב"א (בתוס' שם) - המזיק פטור לגמרי, מפני שפקעה זכותם של האדון ושל הבעל.

תשלומי כופר ול' שקלים במועד שהרג בן חורין או עבד שלא בכוונה

לו. שור מועד שהרג בן חורין או עבד שלא בכוונה, האם חייב בכופר או בל' שקלים, ומדוע?
דף מג. מג.

תשובה :

מחלוקת האמוראים בסוגיין (בדעת ר"ע – תוד"ה אמר)

לפי ריש לקיש - פטור מל' שקלים של עבד, אבל בכופר לבן חורין הוא חייב, דדריש את ההיקש "כסף שלשים שקלים יתן לאדונו והשור יסקל", ואם אין השור בסקילה אינו משלם ל' שקלים, ואינו דורש "אם עבד" לרבות שור שלא בכוונה, הואיל ולא כתוב גבי תשלומין, (עיין גמ' דף מג.) ואילו אם המית בן חורין - חייב בכופר, דדריש "אם כופר" לרבות שלא בכוונה, דכתיב במקום תשלומין. (וההלכה – עין לעיל תשר' כו נושא ב').

לפי רבה - פטור מכופר ומסקילה, וזהו מההיקש "השור יסקל וגם בעליו יומת", ואם אינו נסקל אינו משלם כופר, ולא דריש "אם כופר", ומבואר בתוס' (בדף מב: ד"ה ונימא): דכ"ש שלא דורש "אם עבד" דהיינו שאינו משלם ל' שקלים.

לפי אביי ורבי יוחנן - חייב כופר (וסקילה – תוס'). ולא פליג רבי עקיבא על רבי אליעזר אלא רק בדרשות ולא לדינא, דדרשי "אם כופר" לרבות שלא בכוונה, ודרשי "אם עבד" לרבות שלא בכוונה. (וההלכה – עין לעיל תשר' כו דין ב').

דעת רבי אליעזר

רש"י (ד"ה אין) כותב: שרבי אליעזר לעיל (דף מא:) הוא אחרת מרבה, דלפי רבי אליעזר מדאיצטריך פסוק לפטור תם שהרג בן חורין, משמע שמועד חייב בכופר גם כשאינו בסקילה, וממילא פטור מדמים, תוס' (ד"ה אמר) מוסיפים: שמחלוקת האמוראים בסוגיין היא רק בדעת ר"ע דפליג על רבי אליעזר.

לפירוש הראשון בתוס' (דף מג. ד"ה אמר רבה) - רבי אליעזר לומד שחייב בכופר גם שלא בכוונה, מסברא בלא הפסוק "אם כופר". (נראה שפירוש זה מוכרח לסבור כה"עו"ל" לעיל דף מא: תוד"ה נקי, ומבואר בהערה הבאה.)

ולפירוש השני - רבי אליעזר לומד חיוב כופר שלא בכוונה, מהפסוק "אם כופר".

בגמ' לא איתפריש אם רבי אליעזר מחייב ל' של עבד. (התוס' לעיל דף מא: ד"ה נקי מחצי כופר, בפירוש הראשון, כותבים: שרבי אליעזר ס"ל שפטור משלושים של עבד, כריש לקיש דאמר "אין השור בסקילה אין בעלים משלמים קנס", ולא דריש "אם עבד", ולפי ה"עו"ל" שם – אינו מוכרח שרבי אליעזר סובר כריש לקיש.)

תשלומי דמים כששור מועד הרג שלא בכוונה

לו. שור מועד שהרג בן חורין או עבד שלא בכוונה, האם חייב לשלם דמים, ומדוע?
דף מג.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

מחלוקת האמוראים בסוגיין [בדעת ר"ע – תוס']

לפי ריש לקיש - חייב דמים רק כשהרג עבד שלא בכוונה ע"פ שני עדים, דכיון שפטור מסקילה, ומל' שקלים, חייב הוא בדמים, אבל כשהרג בן חורין שלא בכוונה, כיון שחייב בכופר, פטור הוא מדמים, ודלא דריש אם עבד אבל דורש אם כופר – גמ' דף מג:.

לפי רבה - כל שהשור אינו בסקילה, כגון שהרג שלא בכוונה ע"פ שני עדים, אינו משלם לא כופר ולא ל' של עבד, ודלא דריש אם כופר וכ"ש שלא דריש אם עבד, ואז משלם דמים, ורק כשהודו הבעלים שהרג עבד, מודה רבי עקיבא שפטור מדמים, אף שפטור מסקילה ומל' שקלים, [בביאור הטעם שפטור – עיין בגמ' דף מג: ובאמ"ה עמ' תקצ, והמאירי כותב: דאין הלכה כרבה וחייב דמים בהודאת הבעלים, וע"ע בשיטמ"ק בסוף ד"ה בגופו של עבד, דס"ל, שלפי רב שמואל בר יצחק – בבן חורין כשליכא כופר אין דמים, ואילו בעבד יש דמים על פי הודאת עצמו].

ולפי אבבי רבבי יוחנן - גם כשאין השור בסקילה, [דהיינו שלא בכוונה או ע"פ עצמו או ע"פ עד אחד] חייב הוא לשלם כופר או ל' שקלים, [ודורשים אם כופר ואם עבד – גמ' דף מג:], ולכן לא שייך לחייבו בדמים, [ורק באופן שהודו ששורם הרג עבד, יתכן ופליג על רבה, וס"ל שחייב דמים, אף שאין חייב בל' שקלים].

מה בין כופר לדמים

לח. אלו נפק"מ ין בין כופר לדמים?

דף מג:

תשובה :

ברש"י (ד"ה לא דמים) מבואר: דנפק"מ כשאין לו ממון שאין חייב בכפרה אבל חייב בדמים.

בתוס' (ד"ה מאי לאו) מבואר: דדמים דינו ככל נזק בעלמא, 1. ששמין כמה הניזק הופחת משויו. 2. כשמת המזיק - יורשיו חייבים לשלמו. 3. מועיל מחילה. 4. אם השור היה של שותפין - כל אחד משלם חצי, ואילו כופר, 1. איכא מ"ד דמשלם כ"דמי מזיק. 2. אם מת המזיק - יורשיו פטורים מלשלם, ד"כופרא כפרה". 3. לא מהני מחילה. 4. שור השותפין שהרג - הוא ספק בגמ' אם אמרינן "כופר" שלם ולא חצי כופר. [המהר"ם ש"ף הקשה: מגמ' לעיל דף נ. האומרת, שלמ"ד כופרא כפרה – אפורופוסיס אין משלמין כופר].

אם אש חייב בכופר או בדמים

לט. האם אש חייב בכופר או בדמים, ומדוע?

דף מג:

תשובה :

1. אש בכוונה לענין כופר - פטור מכופר.

רש"י (ד"ה אבל) מפרש: משום שאין כופר לאש, ועוד דקים ליה בדרבה מינה, [התוס' לעיל דף ט: ד"ה משא"כ. לומדים זאת מדכתיב "עליו" ולא על האש, ולפי רבי יוחנן דס"ל אשו משום חיצוי – הוא אדם המזיק דפטור מכופר, שיטת הריב"א בתוס' לעיל דף ד'. ד"ה כראי – משום דאיכא קים ליה בדרבה מינה, ולשיטת הר"י בתוס' שם – זהו מדכתיב "עליו" ולא על האדם].

2. אש שלא בכוונה לענין דמים - רבא מסתפק בזה אם חייב בדמים.

3. אש בכוונה לענין דמים

רש"י (ד"ה אי הכי) מפרש: דבכוונה פשיטא שפטור מדמים, משום קים ליה בדרבה מינה.

אבל בתוס' (ד"ה אשו) מבואר: 1. לצד שחייב זהו רק אם היה ב' עדים. 2. דכ"ש באש בכוונה - למ"ד אשו משום ממונו - שהוי ספק אם חייב דמים. 3. למ"ד אשו משום חיצוי פשיטא שפטור מדמים, שהרי הוא אדם המזיק, שפטור מכופר, בין אם הרג בכוונה ובין שלא בכוונה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכ' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בשור שהיה מתחכך בכותל ונפל על האדם, והרגו

מ. מה הדין בשור שהיה מתחכך בכותל ונפל על האדם, והרגו לענין סקילה וכופר, ומדוע?
דף מד. מד.

תשובה :

א. במתחכך להפילו על בני אדם

1. לענין סקילת השור - דינו כשור שהרג בכוונה, שאפי' תם חייב סקילה.

2. לענין כופר - מועד חייב ותם פטור, עיין לעיל תשובה כו.

ב. במתחכך להפילו בלא שהתכוין להפילו על האדם

בתוס' (ד"ה והא, השני) מבואר: שאף אם עשה כן כמה פעמים, והרג בני אדם שלא בכוונה דינו כשור תם שהרג בלא כוונה, שפטור מסקילה ומכופר.

ג. במועד להתחכך על בני אדם בכתלים, כאופן שעב"פ בפעם הד' התחכך להנאתו ללא כוונה להפיל את הכותל

1. לענין סקילת השור - לכו"ע (בין לרש"י ובין לר"ת - עיין בנושא הבא), פטור ממיתה, שהרי לא נתכוון ודינו כדין אדם שהרג שלא בכוונה שפטור, הואיל ואמרינן "כמיתת הבעלים כך מיתת השור", וזהו אפי' במועד להתחכך בכותל להנאתו, כשכל פעם נפל על אדם והרגו.

2. לענין כופר

לפי שמואל - שן שלא בכוונה חייב כופר, ואף שפטור ממיתה, אך זהו דוקא דקאזיל מיניה מיניה, דאם לא קאזיל מיניה מיניה, פטור, דצרורות פטור מכופר, ופירש"י: ואין כופר כתוב אלא בנגיחה דהוי גופו ממש.

ולפי רב - שן שלא בכוונה בכל מקרה פטור אף מכופר, ונענין בנושא הקודם את שיטת התוס', ומפרש רש"י: רב דריש "השור יסקל", כל זמן שהשור בסקילה בעלים משלמים כופר. והתוס' לעיל דף מג. בד"ה אמר, כתבים: שהמחלוקת בין רב לשמואל הוא רק אליבא דרבי עקיבא. אבל לפי רבי אליעזר - ודאי שחייב בכופר כמו בקרן מועד שהרג שלא בכוונה.

לפי רש"י (לקמן דף מח: ע"פ המהר"ם) - בראה ירק בבור ונפל לתוכו והרג בנפילתו שמבואר שם שמהפעם הרביעית חייב בכופר אפי' לרב, זהו משום שהועד לשן שלא בכוונה, משא"כ בסוגיין שמדובר שהועד להפיל בכוונה, שיטת ר"ת עיין בנושא הבא.

ד. כבדין הקודם, כשאינו מועד להנ"ל

לפי ר"ת (בסוגיין ד"ה הכא) - אפי' רב סובר שבפעם הראשונה הוי שן, ומחלוקת רב ושמואל בין כשעשה כן פעם אחת ובין ג' פעמים, שלשמואל שן חייב בכופר אע"פ שלא מיתכוון פטור ממיתה, והרשב"א בשם הראב"ד, כתב: שחייב בכופר רק אחר ג' פעמים, ולרב פטור מכופר, כמו שמצינו שקרן שלא בכוונה פטור מכופר, ושם ידע שנופל על אדם ויהרגנו בלא שהתכוין להריגה - פטור ממיתה וחייב בכופר, אפי' בפעם הראשונה מדין שן, כקרן מועד שחייב בכוונה, וה"ה בראה ירק בבור ונפל לתוכו והרג בנפילתו.

ולפי רש"י (עיין מהר"ם בסוגיין, וברש"י לקמן דף מח:) - בג' פעמים ראשונות גם לשמואל הוי תם ופטור מכופר, כיון דקצת משונה הוא להפיל כותל, ורק אחר שעשה כן ג' פעמים והתחכך להנאתו הוי שן, לרב פטור מכופר (כרבה לעיל דף מג.), ולשמואל חייב, דדריש אם כופר לרבות כופר שלא בכוונה כרבי יוחנן לעיל, והגמ' לעיל דף כו. הסיקה שיש כופר ברגל. עיי"ש בתוד"ה רגל, ובד"ה אליבא.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"י מהל' נזקי ממון הל' י') נפסק: היה מועד לנפול על בני אדם בבורות וראה ירק בבור, ונפל לבור בשביל הירק והיה שם אדם ומת, או שהיה מועד להתחכך בכתלים ומפילן על בני אדם, ונתחכך בכותל להנאתו ונפל על האדם ומת מחמת חכוכו, השור

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיילן לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פטור ממיתה, לפי שלא נתכוון להמית, והבעלים חייבין בכופר, שהרי זה מועד ליפול על בני אדם בבורות או להפיל עליהן הכתלים, והיאך יודע שלהנאתו נתחכך, כשנתחכך אף לאחר שהפיל והמית.

ה. במתחכך להנאתו ג' פעמים בכוונה להפיל על האדם, וברביעית התחכך להנאתו בלא כוונה להפילו על אדם

1. לענין סקילת השור משום הריגת האדם בפעם הד' - אינו חייב סקילה אפי' מועד לכך, הואיל והיה שלא בכוונה, וחייב מיתה רק בגלל הנגיחות הראשונות ובאופן שהרג וברח לאגמא.

2. לענין כופר - הדין בדיוק כהנ"ל נושא ג' ד'.

אופנים ששור פטור ממיתה אף שהרג בכוונה

מא. האם יש שוורים שפטורים ממיתה אף שהרגו בכוונה, אלו הן, ומנין למדים זאת? דף מד:

תשובה:

לפי ת"ק - כל השוורים שהרגו בכוונה חייבים מיתה, דכתיב שבעה פעמים "שור", חד לגופיה, וששה הנוספים באים לרבות שור האשה, שור היתומים, [ושאין להם אפוטרופוס], שור האפוטרופוס, שור המדבר, שור ההקדש, שור הגר שמת ואין לו יורשין.

ולפי רבי יהודה - שור המדבר, שור ההקדש, שור הגר שמת פטורין מן המיתה לפי שאין להם בעלים, ופטור אפי' כשנגח לבסוף הקדיש או לבסוף הפקיר, דכתיב "והועד בבעליו והמית", דבעינן שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שווין כאחד. רש"י מפרש: שלמדים זאת מהמילה "והועד", [ואילו התוס' לעיל דף יג: ד"ה שנאמר, לומדים זאת מ"והשור יסקל". נחלקו הראשונים: אם דין זה כשלבסוף הקדיש או הפקיר שאמרינן שפטור, אם זהו רק לפי רבי ישמעאל דאמר "יושם השור", או גם לר"ע דאמר "הוחלט השור" - א"ת כרך טז ערך חצי נזק, עמ' תקסז. ואם הדין כן גם בהרג ואח"כ מכר - עיין בתשובה הבאה, הרמב"ם בפ"י מנזקי ממון ה"ו, פוסק: כת"ק, והרבה ראשונים פוסקים כרבי יהודה - מאירין].

שור שהמית ואח"כ מכרוהו

מב. שור שהמית ואח"כ מכרוהו, האם מכור, ומדוע? דף מה:

תשובה:

א. מכרו קודם גמר דין

מכרו מכור.

לפי רש"י (ד"ה מכור) - מכור לרדיא, [מיהו לקמן דף צח: רש"י בד"ה מכור, מפרש: שלפי רבי יהודה הנ"ל בתשובה הקודמת - לא יסקל, דבעינן מיתה והעמדה בדין שיהא שרין כאחד, ועיין ברש"ש על דף צח: מש"כ בזה, אולם הרשב"א סובר שנסקל, וכן שיטת ר"ת בתוס' בסנהדרין דף עט: ד"ה בשור].

ולפי התוס' (ד"ה מכור) בשם רש"י במהדרא אחרת - הוי מכירה גמורה, דאמר ליה מוכר "היה לך לשוחטו, כיון שידעת שהרג, ואת הוא דאפסדת אנפשיך" ולא הוי מקח טעות, [ולפי"ז אם לא ידע שנגח הוי מקח טעות].

ב. מכרו אחר גמר דין

אינו מכור [אפי' לרדיא].

לפי רש"י - זהו מפני שאסור בהנאה.

ולפי ר"ת (בתוד"ה מכור, ולעיל דף כג: ד"ה ולא) - זהו מפני שאסור להשהותו לענות דינו, אבל כל עוד שלא נסקל מותר בהנאה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיילן לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שור שהמית את האדם והחזירו השומר לבעליו, או התפיסו לבי"ד

מג. שור שנגח והרג בפשיעת השומר, האם השומר יכול לומר לו "הרי שלך לפניך" או שחייב בתשלומי השור, ומדוע?

דף מה.

תשובה :

א. אם החזירו לבית בעליו קודם גמר דין

לכו"ע הוא מוחזר, אע"פ שאח"כ בי"ד יבואו ויקחוהו, ונעיינן א"ת כרך ח'. ערך היזק שאינו ניכר. עמ' תריזו.

בתוס' (ד"ה השתא) מבואר: שאם השור הוא תם, לכו"ע אינו מוחזר, דחשיב היזק ניכר לרבי עקיבא להחליטו לניזק להשתעבד בו, ולרבי ישמעאל לגבות מגופו, וכן הוא לשון התוס', ונעיינן רש"ש.

ב. אם החזירו אחר גמר דין

לפי חכמים - אינו מוחזר, ולפי רבי יעקב - מוחזר. [דעת רבי יעקב מובאת גם לקמן פרק ז' תשר' מג].

בשור מועד שהשומר התפיסו בידיו לבי"ד

לפי רבנן - חייב לשלם דמי שור למפקיד, ואינו יכול לומר "הרי שלך לפניך", דסברי שאין גומרין דינו של שור שלא בפניו, והתפסתו לבי"ד גרם שיגמר דינו של השור לסקילה.

רש"י סובר: שהתפסת השור בידיים לבי"ד הוי כמזיקו בידיים לאבדו מן העולם, ולפי"ז חייב, אבל אם תפסוהו מאליהם פטור. כדלקמן נושא ג'.

ותוס' סוברים: שהדין שאין גומרין דינו של שור שלא בפניו, ופשיעתו שנפל ליד בי"ד מחשיבו לניזק ניכר, ולפי"ז חייב אף כשתפסוהו מאליהם. כדלקמן נושא ג'.

ולפי רבי יעקב - יכול לומר "הרי שלך לפניך", דס"ל, גומרים דינו של שור אפי' שלא בפניו.

רש"י מפרש: שלכן נחשב להיזק ממילא, ואינו נחשב למזיק.

ותוס' מפרשים: שלכן נחשב להיזק שאינו ניכר, ובהיזק שאינו ניכר יכול לומר לו "הרי שלך לפניך".

אם השור הוא תם - הדין כנ"ל נושא א', שאפי' לפי רבי יעקב אינו מוחזר.

בשור מועד כשתפסוהו בי"ד מאליהם

לפי רש"י (הנ"ל) - לכו"ע השומר פטור, שהרי לא הזיקו בידיים.

ולפי תוס' - גם במקרה זה חולקים רבי יעקב ורבנן, שהרי ע"י פשיעתו נפל לבי"ד, וסוברים רבנן, שהדין שאין גומרין דינו אלא בפניו מחשיבו להיזק ניכר, וחייב אף כשתפסוהו בי"ד מאליהם.

אם השור הוא תם - הדין כנ"ל נושא א', שאפי' לפי רבי יעקב אינו מוחזר.

פוסקים :

ברמב"ם (פי"א מהל' נזקי ממון הל' ט') נפסק: שור שהמית את האדם, החזירו שומר לבעליו, אינה חזרה, במה דברים אמורים, אחר שנגמר דינו לסקילה, אבל עד שלא נגמר ויש לסקילה, החזירו שומר לבעליו, הרי זה מוחזר. ובהל' י', נפסק: שור שלא נגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים, כולן פטורין, לפי שאין גומרין דינו של שור אלא בפני האדם.

שמירה כראוי פוטרת מתשלומי נזיקין

מד. איזו שמירה צריך לשמור את השור תם ואת השור מועד, כדי להפטר מתשלומי הנזק?

דף מה: מו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה:

לפי רבי מאיר - סתם שוורים "לא בחזקת שימור הן", וכן הוא גירסת רש"י, אבל ר"ת בתוד"ה בחזקת גורס להיפך. עיי"ש, ולכן בין תם ובין מועד צריך שמירה מעולה, שהרי התורה חייבה לשמור את התם שמירה פחותה, דבלא החיוב לא היה שומרו כלל, והתורה חייבה לשמור את המועד דהיינו שמירה מעולה, וילפינן תם ממועד.

ולפי רבי יהודה - תם צריך שמירה מעולה, ומועד מספיק לו שמירה פחותה, דסתם שוורים "בחזקת שימור הן", וכן הוא גירסת רש"י, אבל ר"ת בתוד"ה בחזקת גורס להיפך. עיי"ש, ובלא חיוב התורה אדם היה משמר שורו, וכשהתורה חייבה תם, כוונתה להוסיף לשמירה מעולה, וחזרה והוסיפה שמירה למועד, הוי ריבוי אחר ריבוי שממעט את המועד שמספיק שמירה פחותה, ולא ילפינן תם ממועד, דכתיב "שמרנו" לזה ולא לאחר.

לפי התוס' (ד"ה בחזקת) - המחלוקת בסוגיין אם סתם שוורים בחזקת שימור הן אינה תלויה במחלוקת דלעיל (דף טו.) אם פלגא נזקא קנסא או ממונא, ולפי הנימוק"י - המחלוקת תלויה, ועיין יש"ש סי' לב, ובא"ת כרך טז ערך חצי נזק, עמ' תקלז.

שיטת רב אדא בר אהבה אליביה היא: שאומרים "צד תמות במקומה עומדת", ואי לכן צריך לשמור שמירה מעולה אפי' את המועד, מפני הצד תמות שבו, ושאם שמרו שמירה פחותה חייב חצי נזק.

ומבואר בתוס' (ד"ה לא) אליביה: שזהו רק לענין שמשלם מגופו, אבל כיון שהועד, נחשב ל"ממונא" אפי' למ"ד פלגא נזקא קנסא.

ורב חולק עליו, וסובר: שלא אמרינן צד תמות במקומה עומדת, ולכן אם שמר שמירה פחותה פטור לגמרי, והרא"ש סי' ו', פוסק: כרב אדא בר אהבה, והשלטי גיבורים דף כ. בדפי הרי"ף. כתב: שמתנימת הרמב"ם משמע, שפוסק כרב, וע"ע ביש"ש סי' לד.

ולפי רבי אליעזר בן יעקב - בין תם ובין מועד מספיק שמירה פחותה, דבמועד סובר כמו רבי יהודה, וסובר שילפינן תם ממועד.

ולפי רבי אליעזר - מועד אין לו שמירה אלא סכין.

רבה מפרש: שזהו מדכתיב "ולא ישמרנו", שוב אין לו שמירה, ולכן אם הזיק - חייב בתשלומין, אף ששמר שמירה מעולה.

ואביי מפרש: שזהו מדכתיב "לא תשים דמים בביתך", שאסור לקיימו.

לפי התירוץ הראשון בתוס' (ד"ה אלא) - גם לאביי חייב בתשלומי הנזק, ולא פליג על רבה.

ולפי תירוץ השני של התוס' - אביי חולק על רבה ופוטר מתשלומי הנזק, וס"ל שרק לענין "איסורא" לא מהני שמירה מעולה, אבל לענין תשלומין מהני, אמנם אם שמר שמירה פחותה ודאי משלם מדאוסר לקיימו. ורש"י יכול ללסבור כשני תירוצי התוס' - עיין תשובה הבאה נושא ב' דין 1. הרא"ש סי' ו', והאור זרוע סי' ריב, פוסקים: כרבי יהודה, ואילו הרי"ד והנימוק"י דף יט. בדפי הרי"ף פוסק: כרבי מאיר.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ז מהל' נזקי ממון הל' א') ובשו"ע (סי' שצו סעי' א') נפסק: שור שקשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי ויצא והזיק, אם תם הוא משלם חצי נזק, ואם היה מועד פטור, שנאמר "ולא ישמרנו" הא אם שמרו פטור ושומר הוא זה, וכן אם הזיק בדבר שהוא מועד לו מתחילתו, כגון שאכל דברים הראויים לו או שבר ברגליו בדרך הלוקו פטור מלשלם.

קבלת שמירת נזקין ע"י השומרים

מה. מסר שורו לאחד מארבעת השומרים, והשור הרג אדם בכוונה, (א) האם השור נהרג, (ב) האם משלם את הכופר, (ג) האם השומר צריך לשלם דמי השור לבעליו, (ד) והאם השומר חייב באם השור הזיק אחרים או הזק, ומדוע? דף מה. מה:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. לענין סקילת השור

בכל מקרה השור נסקל, בין אם הוא תם ובין אם הוא מועד.

ב. בשור מועד לענין כופר

1. אם שמר את השור בשמירה מעולה - פטור מכופר.

לפי רש"י (דף מה: ד"ה ר"א) - רבי אליעזר דסבר "מועד אין לו שמירה אלא סכין", חייב בכופר אפי' שמר שמירה מעולה. וכן טוברים התוס' ד"ה אלא בדעת רבה וכן בדעת אביי עכ"פ לתירוצם הראשון. ויתכן שגם לתירוצם השני מודה אביי שחייב בכופר, כיון דעבד איסורא, ולפי"ז רש"י הנ"ל יכול לסבור כשני תירוצי התוס'.

2. אם שמר שמירה פחותה

למ"ד ששור מספיק לו שמירה פחותה - כל השומרים פטורים מכופר.

ולמ"ד ששור צריך שמירה מעולה - שומר שר ושואל חייבים בכופר.

רש"י (דף מה: ד"ה כלתה) כותב: שגם שומר חנם חייב בכופר, דבעי כפרה, [אף שפטור מלהחזיר דמי שור לבעלים, ולפי הרשב"א, הרמב"ם, והמאירי - שומר חנם ששמר כראוי, פטור מן הכופר ומלהחזיר דמי השור לבעליו, הואיל וכלתה לו שמירתו].

ג. לענין להחזיר דמי שור לבעלים, [באם לא החזירו לבעליו קודם גמ"ד ותפסוהו ב"ד, דאם החזירו קודם גמ"ד - עיין לעיל תשובה מג]

1. שומר חנם - פטור, הואיל וכלתה לו שמירתו, אפי' אם שמר שמירה פחותה.

2. שומר שר ששמר שמירה מעולה

לפי רש"י - פטור, דכלתה לו שמירתו, ואם שמר שמירה פחותה חייב, והרשב"א כותב: ששומר שר חייב לשלם לבעלים את דמי שור הנסקל אף ששמרו שמירה מעולה, שהרי שומר שר חייב אף כשנגנב באונס.

3. שוכר - הדין תלוי במחלוקת תנאים, אם דינו כשומר חנם או כשומר שר.

4. שואל - ברש"י (ד"ה כולהו) ובתוס' (ד"ה חוץ) מבואר: שחייב אפי' שמרו שמירה מעולה, הואיל וחייב באונסין, [אבל הרמב"ם פ"ד מנזקי ממון ה"ד, פוסק: שגם שואל ששמר שמירה מעולה כראוי פטור, בביאור שיטתו עיין חזו"א ס"ז ט"ק יג].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' ד') נפסק: במוסר בהמתו לשומר חנם או לנושא שר או לשוכר או לשואל, נכנסו תחת הבעלים, ואם הויקה, השומר חייב, במה דברים אמורים, בזמן שלא שמרוהו כלל, אבל אם שמרוהו שמירה מעולה כראוי ויצאת הויקה, השומרים פטורים והבעלים חייבין, ואפי' המיתה את האדם, שמרוהו שמירה פחותה, אם שומר חנם הוא, פטור, ואם שומר שר או שוכר או שואל הוא, חייבין. והראב"ד בהשגותיו, כותב: א"א, לא מתקמא הא אלא בכדי שידע, כענין שאמרו בבור של שני שותפין, ואפי' לא מיחזור, דלא דמיא שמירת שומר דאית ליה זמן קצוב עד כמה הוא חייב לשמרו, לשותפין דכל חד וחד מיחייב בשמירתו לעולם, הלכך שומר לעולם חייב אם לא שמרו כראוי, ואם שמרו כראוי ויצא והויקה, חזר השומר לחיובו בכדי שידע והבעלים פטורים, אלא ש"ל לעולם אין הבעלים ניצלין מיד הניזק, והם ידונו עם השומר, ואם יש זמן לשמירתו, יחזרו הבעלים על השומר, ואם כלתה שמירתו, פטור והבעלים חייבים, ובשו"ע סי' שצו סעי' ח, נפסק: ואם לא שמרוהו כלל ויצא והויקה, נכנס תחת הבעלים וחייבים לשלם, תם, חצי נזק, ומועד, נזק שלם, והבעלים פטורים, ואם אחר שהויקה התם ברשותו אומרים לבעלים "הרי שלך לפניך", לא אמר כלום, שהרי בית דין לוקחים אותו להשתלם מגופו, ואם שמרוהו כראוי שמירה מעולה, השומרים פטורים והבעלים חייבים בנזק קרן בלבד שהיא תמוה, אבל בנזק שן ורגל גם הבעלים פטורים, ואם שמרוהו שמירה פחותה, אם שומר חנם הוא, פטור, ואם שומר שר או שוכר או שואל הוא, חייבים. [וע"ע במגיד משנה, בכס"מ, ובסמ"ע ס"ק יח, ובמש"כ לקמן פרק ו' תשו' יב בהערה לדין א'].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ד. חיובי השומר כשהשור הזיק או הוזק

1. כשקיבל עליו שמירת נזקיו ולא הכיר שהשור נגחן - אפי' הוזק נמי חייב.
2. כשלא קיבל שמירת נזקיו - אפי' הזיק נמי פטור.

3. כשקיבל עליו שמירת נזקיו והכיר בו שהוא נגחן - הזיק חייב, הואיל והכיר שהוא נגחן, מסתמא קיבל עליו לשמור שלא יזיק אחרים, אבל הוזק פטור, כיון שאין מעלה על דעתו שאחרים יזיקוהו. ולפי הבנת הפילופולתא חריפתא סי' ד' אות ק', בדעת הרא"ש - זהו לא רק בשומר חינם אלא אף בכל ארבעת השומרים, ולפי היש"ש פרק א' סי' לו, בהבנת הרא"ש - זהו רק בשומר חינם או בשומר שכר בלבד, אבל שואל ושוכר שנהנים מהשור, בסתמא קיבלו גם שמירה שלא יזיק אחרים, ולפי תוספות רבינו פרץ - זהו רק בשומר חינם, וע"ע במש"כ לעיל פרק א' תשר' נז.

אם מועד לקרן ימין הוי מועד לקרן שמאל, ולהיפך

מו. האם מועד לקרן ימין הוי מועד לקרן שמאל, ומה הדין להיפך, ומדוע? **דף מה:**

תשובה:

מועד לקרן ימין - לא הוי מועד לקרן שמאל. רש"י (ד"ה אליבא) **מפרש:**

1. שקרן ימין חזקה היא, ולכן אינו מועד לשמאל, ומשמע שמועד לשמאל הוי מועד לימין, ועיין בחידושי הראב"ד מכת"י, מש"כ בזה.

והתוס' (ד"ה מועד) מסתפקים בזה: דשמא הטעם לפי שקרן ימין מזומן להזיק יותר משמאל, ולפי"ז מועד לקרן שמאל הוי מועד לקרן ימין, או שגם מועד לקרן שמאל לא הוי מועד לקרן ימין.

2. שמשלם חצי נזק על נגיחה בקרן שמאל, והראב"ד בכת"י חולק וסובר: שאפי' לרבי יהודה משלם תמיד נזק שלם, אלא שמשלם חצי נזק מגופו, וחצי נזק מהעליה.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ז מהל' נזקי ממון הל' ב') נפסק: היה מועד לקרן ימין ואינו מועד לקרן שמאל, ויצא אחר ששומר כראוי ונגח, בין בקרן ימין בין בשמאל, משלם חצי נזק, והראב"ד בהשגותיו, **כותב:** מגופו כרבי יהודה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחברות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פרק המישי

שור שנגח את הפרה

ממון המוטל בספק בניזק אומר "ברי" ומזיק אומר "שמא"

א. מה הדין בשור תם שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה או משנגחה ילדה, האם משלם על הפרה ועל הולד, כמה, ומדוע? דף מו.

תשובה:

1. **על הפרה - משלם חצי נזק, כדין קרן תם.**

2. **על הולד - הוי ממון המוטל בספק, שנחלקו בו תנאים, כדלהלן:**

לפי רבנו - פטור, דאזלינן בתר המוחזק, ואמרינן "המוציא מחבירו עליו הראיה", אפי' ניזק אומר "ברי" ומזיק "שמא". וסיכום הסוגיא - עיין גם בא"ת כרך ט' עמ' תנא. ערך המוציא מחבירו עליו הראיה, ובכרך יד. עמ' פא. ערך חזקת ממון.

ולפי סומכוס - ממון המוטל בספק חולקין.

בתום (ד"ה דאפילו) **מבואר:**

1. מה שבסוגיין לא אומרים "ברי עדיף" בין לסומכוס ובין לרבנן, זהו באופן שהברי "גרוע", שהניזק יודע שהמזיק אינו יכול להכחישו, לפי שלא היה בשעת נגיחה, והשמא הוא "טוב", שהרי המזיק לא היה לו לידע. ולפי רבנן לענין לחייב את המזיק שבועה "שאינו יודע" - עיין א"ת כרך ד' ערך ברי ושמא עמ' רב.

2. כשהברי "טוב", כגון שידוע לנו שהמזיק היה בשעת הנגיחה, והניזק טוען "ברי" והמזיק "שמא", לרב יהודה ורב הונא (לקמן דף קיח. - עיין במש"כ לקמן פרק י' תשו' נ') אמרינן "ברי עדיף", והמזיק חייב לשלם כמו שהניזק אומר, ואילו לפי רב נחמן ורבי יוחנן (שם) "לאו ברי עדיף" גם באופן זה, והדין תלוי במחלוקת סומכוס ורבנן שבסוגיין. (התוס' במס' ב"ב דף קלה. ד"ה אביי, כותבים: שלפי אביי אין הבדל בין ברי גרוע לברי טוב, ובשניהם "ברי עדיף", וע"ע א"ת שם).

התוס' (בד"ה שור) מביאים מחלוקת סוגיות, באם סומכוס דאמר "חולקין" זה רק כשהמזיק אינו מוחזק, (דהיינו: באופן שהשור נמצא באגס, ואליבא דרבי עקיבא דאמר "החולט השור", ולפי"ז צ"ל שבסוגיין מדובר כשנמצאת באגס), אבל אם המזיק מוחזק, (דהיינו: כשהשור בבית המזיק, ולפי רבי ישמעאל אפי' נמצא באגס) - יתכן וסומכוס מודה שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכותבים: שכן משמע במסכת ב"מ, [דף ק. וכו' התוס' שם בד"ה הא מני, ודוקא כשטוען "ברי"], ושמע"ג לעיל פרק ג', משמע: סומכוס סובר "חולקין" גם כשהמזיק מוחזק וטוען "ברי".

לסיכום:

1. **על הפרה - משלם חצי נזק.** 2. **על הולד כשהניזק טוען אפי' ברי גרוע, והשור באגס - לסומכוס חולקין ולרבנן אמרינן "המע"ה".** 3. **כשהניזק טוען ברי טוב - התוס' כותבים: שהדין תלוי במחלוקת אמוראים אם ברי עדיף אפי' להוציא ממון, או לאו ברי עדיף, ואז הדין תלוי במחלוקת סומכוס ורבנן.** 4. **כשהשור בבית המזיק - תוס' כותבים: שהוי מחלוקת סוגיות אם סומכוס מודה לרבנן שהמוציא מחבירו עליו הראיה, הואיל והמזיק מוחזק או שגם בזה סובר שחולקין.**

ב. [מה הדין בהג"ל אולם באופן שהשור המזיק מועד הוא, ומדוע?]

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

מהתשובה הקודמת יוצא:

1. על הפרה - משלם נזק שלם.

2. על הולד, אם הניזק טוען ברי "טוב" - חייב לשלם רק למ"ד ברי ושמא ברי עדיף, אפי' להוציא ממון ממוחזק, אבל למ"ד לאו ברי עדיף או באם הניזק טוען "ברי גרוע", לפי רבנן - אינו חייב לשלם, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ונחלקו הסוגיות, אם סומכוס חולק על רבנן שאמרינן "יחלוקו" גם באופן שהמזיק מוחזק. (מועד משלם מהעליה, לכן המזיק תמיד מוחזק).

המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן

ג. "ממון המוטל בספק" במי שמכר שור לחבירו ונמצא נגחן, ומדוע? דף מו. מו:

תשובה :

1. אם אין למוכר דמים - יכול לומר לקונה "שקול תורא בזוזך", מדין שווה כסף כסף.

2. אם אין לו דמי המקח ויש לו דמים אחרים

לפי הספרים שמביאים תוס' (ד"ה ה"ג) שגרסו "להני זוזי" - הדין כאילו שאין לו דמים כלל.

ולפי הספרים שלנו - הדין הוא כאילו יש לו דמי המקח שחייב להחזירם.

3. כשיש לו דמי המקח או לפי ר"ת הסובר: שבכל מקח טעות כשיש למוכר דמים אפי' לא דמי המקח - חייב לתת דמים ולא שווה כסף, האופנים והדינים כדלהלן:

א. כשהקונה שלפנינו קונה רק לשחיטה או רק לחרישה - אזלינן בתר הקונה, שאם קונה תמיד לחרישה הוי מקח טעות, והמוכר צריך להחזיר את הדמים, [אפי' אם דמי שור לחרישה ושור לשחיטה אינן שווים במחיר].

ב. כשיש רוב נגד מוחזק ואין דמים מודיעין, [לדוגמא: כשהקונה שלפנינו קונה גם לחרישה וגם לשחיטה, ורוב הקונים קונים לחרישה, באופן שאין הפרש במחיר של שור לחרישה לבין שור לשחיטה]

לפי רב - הולכים אחר הרוב והוי מקח טעות, [ולא פליגי רבנן וסומכוס בזה], והמוכר צריך להחזיר את כל דמי המקח.

ולפי שמואל - הולכים בתר מוחזק ולא אחר הרוב, הואיל ואמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה, [והיינו כרבנן, אבל לפי סומכוס - חולקים. הדין אם הולכים בממון אחר הרוב - עיין לעיל פרק ג' תשו' א', וא"ת כדך א' עמ' תריא ערך אין הולכים בממון אחר הרוב].

ג. כשיש רוב נגד מוחזק (כנ"ל) ויש הפרש במחיר השוורים - הדמים מודיעין [שאם הוי ראייה לקונה - הוי מקח טעות, ואם ראייה למוכר - המוציא מחבירו עליו הראיה]. בתוס' (ד"ה ונחזי) מבואר: שאף רבנן הסוברים (במסכת בבא בתרא) "אין הדמים מודיעים", מ"מ בסוגיין מודים שהדמים מודיעים, הואיל והדמים "מכריעים".

ד. כשהרוב מסייע למוחזק [לדוגמא: למוכר], והקונה קונה גם לחרישה וגם לשחיטה והדמים מודיעים כהקונה - בתוס' (שם) מבואר: שלפי רבנן (בהמוכר את הספינה) - אין ל"דמים מודיעים" כח להוציא ממון ממי שהוא מוחזק וגם יש "רוב" לטובתו, [ואמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה, ולפי סומכוס - חולקים], ושלפי רבי יהודה (שם) - לספרים דגרסי "רובא", אמרינן שהדמים מודיעים להוציא ממון מהמוחזק, [ולספרים דלא גרסי "רובא" - מסתבר שרבי יהודה מודה שאמרינן "המע"ה].

ה. כשאין הרוב מסייע לקונה או למוכר, והמוכר מוחזק, והדמים מודיעים כהקונה, (שקונה גם לחרישה וגם לשחיטה) - בתוס' (ד"ה וניחזי) מבואר: שלפי הספרים שגורסים "רובא" - לכונ"ע אין הדמים ראייה ואמרינן "המע"ה", [ולפי סומכוס - חולקין], ולפי הספרים דלא גרסי "רובא" - הדין

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תלוי במחלוקת רבנן ורבי יהודה, והנ"ל דין ד' באם אומרים הדמים מודיעים.

ד. מה הדין א) בממון המוטל בספק. ב) האם מוציאים ממון כשיש לנו רוב נגד מוחזק, ג) האם כרי ושמאל כרי עדיף. ד) האם אמרינן "דמים מודיעים"?
דף מו. מו. מו:

תשובה:

א. ממון המוטל בספק

1. כשהמרא קמא אינו מוחזק (ושניהם טוענים "שמא" – גמ' לעיל דף לה):

לפי רבנן - המוציא מחבירו עליו הראיה, וחזקת מעוברת אינה מוציאה ממון ממרא קמא – תוס' בב"מ דף ק. ד"ה הא, ובחי' רעק"א חלק יור"ד סי' טו, ואפי' כשיש לתובע טענת ברי – אמ"ה עמ' תרפד].

ולפי סובבוס - אמרינן חולקין, (מתוס' דף מו: ד"ה מידע, מוכח שסובר שחולקין אפי' שיש נגד המזיק חזקת הגוף, ובברי וברי – מודה סומכוס שהמוציא מחבירו עליו הראיה, כן הוא לפי שתמא דגמ' לעיל דף לה, ורב בב"מ דף ק, אך לפי רבי חייא בר אבא לעיל שם, ורמי בר רב הונא במסכת ב"מ שם, ובדף ב' שם – מחלוקת סומכוס ורבנן אף בברי וברי, עיין מש"כ לעיל פרק ג' תשובה מג, ובא"ת כרך יד ערך חזקת ממון עמ' 19).

2. כשהמרא קמא מוחזק - התוס' (ד"ה שור) מביאים בזה מחלוקת סוגיות אם גם בזה סומכוס סובר שחולקין, וכנ"ל תשו' א', עיי"ש).

3. כשהמרא קמא מוחזק ויש לו גם חזקת הגוף - בתוס' (ד"ה מידע) מבואר: שסומכוס מודה שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ונע"ע לקמן תשובה ו', נושא ז'. ואם שניהם אינם מוחזקים – בתוס' ב"ק דף לה. ד"ה ומאי, מבואר: שאף לפי רבנן יחולקין.

התוס' (ד"ה המוציא): פוסקים דלא כסומכוס, (והרשב"ם בב"ב דף סג. ד"ה תנו, פוסק; כסומכוס, ונע"ע באמ"ה עמ' תרסד, תרסה).

ב. רוב נגד המוחזק

לדוגמא: המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן - הדין תלוי במחלוקת רב ושמואל, האופנים והדינים - עיין בתשובה הקודמת.

ג. ברי ושמא

הדין תלוי במחלוקת אמוראים (לקמן דף קיח), אם ברי עדיף, כנ"ל תשו' א', (ולמ"ד לאו ברי עדיף ופסור, מ"מ עדיין חייב בבא לצאת ידי שמים – גמ' לקמן דף קיח).

בתוס' (ד"ה דאפי') מבואר: שזהו דוקא כשהברי "טוב", אבל ב"גרוע" לכו"ע לאו ברי עדיף. [אם מחלוקת האמוראים היא גם לסומכוס – עיין אמ"ה עמ' תרמט, ונע"ע במש"כ לעיל פרק ג' תשובה מג, ובמש"כ בב"מ פ"ח תשובה ז'. אם מחלוקתם גם כשהשמא אינו מוחזק ויש לו רק "חזקת מרא קמא" – עיין קונטרס הספיקות כלל א' סעי' ז'.

ד. אם הדמים מודיעים

הדין תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבנן במסכת ב"ב.

בתוס' (ד"ה ונחזי) מבואר: שזהו רק כשהרוב מסייע למוחזק, והדמים מודיעים לשאינו מוחזק, אבל כשיש רוב מול מוחזק - לכו"ע הדמים מודיעים.

אין נזקקין אלא לתובע תחילה

ה. באלו מקרים נזקקין לתובע תחילה, ובאלו לנתבע, ומדוע?
דף מו:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

תשובה :

א. כשמחמת התביעה לא זילי נכסי הנתבע

אין נזקקין אלא לתובע תחילה, שנאמר "מי בעל דברים יגש אליהם".

רש"י מפרש: שמדובר בתביעת מלוה שהלוהו והנתבע משיבו "החזר מה שתפסת משלי", או "משכון היה בידיך ונפחת מדמיו מחמת שנשתמש בו", ואם יוציאו לו תפיסתו או משכונו ימכרם, וישלם לו מהן.

התוס' כותבים: שזהו רק כשיש לתובע שטר [מקוים - ב"ח סי' כד], אבל לא בשטר - נאמן הנתבע, דהיינו הלווה, ב"מיגו", שיכול לומר "פרעתי", אפי' אם יש עדים לראובן על ההלוואה, (השיטת"ק בשם הר"ש חולק על הנחה זו), דהמלוה את חברו בעדים א"צ לפורעו בעדים.

עוד כותבים התוס': שאת הפסוק צריך [באופן שיש שטר] רק כשידוע לנו שיש לנתבע עדים שהיו בשעת מעשה, ורוצה שנמתין לו יותר מל' יום, אבל כשאין ידוע שיש לו עדים, והנתבע אומר "שיש לו עדים להגנתו", והוא מבקש יותר מל' יום כדי להביאם, פשוט הוא מסברא שזקקין תחילה לתובע ואח"כ לנתבע, (הרא"ש סי' א', כתב: שאף אם הנתבע יאמר שיביא עדים תוך ל' יום. נזקקין לתובע לפסוק דינו מיד. ואם יביא הנתבע עדים יסתור את הדין).

התוס' מביאים שיש מפרשים: שצריך את הפסוק כשתובע על חבלה, והנתבע אומר "שיש לו תביעות עליו" והיום או מחר יביא עדים", אפי' אין שומעין לו, משום שאין נותנים זמן לחבלה.

ב. כשמחמת התביעה זילי נכסיה של הנתבע

נזקקין לנתבע תחילה.

רש"י מפרש: שהיינו שיש סוחרים שיקנוהו בדמים יקרים ומחר ילכו להם, א"נ שקרקעותיו זלות על ידי תביעה זו, אבל אם יכול למוכרן בשוין נזקקין לתובע תחילה.

לסיכום:

נזקקין לתובע תחילה, ולפעמים נזקקין לנתבע והוא כשזילי נכסי, ולפי תוס': גם כשהלוואה היתה לא בשטר.

פוסקים :

בשור"ע (סי' כד סעי' א') נפסק: אין נזקקין אלא לתובע תחילה, ואם זילי נכסי דנתבע. נזקקין לו תחלה. פירוש, לאובן תובע שמעון בענין שלא יוכל לומר "פרעתי", ושמעון משיב "יש לך משלי כל כך" ומבקש זמן להביא עדים יותר משלשים יום, שהוא זמן בית דין, אע"פ שאנו יודעים שיש לו עדים היודעים בדבר, נזקקים לתובע ונריך לשלם לו מיד, אם לא שזילי נכסיה ויש היזק בזה לנתבע, והוא הדין אם התובע רוצה שישמעו דבריו תחלה קודם שישמעו דבריו של נתבע, או שמבקש שהבית דין לא יפסקו לו הדין עכשיו אלא כשיראה הוא, או שהנתבע חייב לו שבעה ואומר התובע שאינו רוצה שישמע לו עכשיו רק כשיראה, וכל כיוצא בזה, כגון שאומר "שיש לו הרבה טענות על זה ואינו רוצה לטעון עכשיו", שומעין לתובע, אם לא שזילי נכסי הנתבע או שיש לנתבע היזק לזה, כפי ראות עיני הדיינים.

פרה שאינה מועדת שנגחה שור ונמצא ולדה בצדה

ו. מה הדין בפרה שאינה מועדת שנגחה את השור ונמצא ולדה בצדה, ומדוע? דף מו: מז.

תשובה :

א. אם הפרה והולד לפנינו, ושניהם שייכים לאדם אחד

לכו"ע גובה מהפרה חצי נזק, אפי' כשאין ידוע אם ילדה לפני שנגחה או לאחר שנגחה.

ב. אם ידוע שנגחה לפני שילדה, ורק הפרה לפנינו, ושניהם שייכים לאחד

לפי רבא - גובה מהפרה את כל החצי נזק, דרבא לטעמיה, דס"ל, "פרה מעוברת שהזיקה יכול לגבות את

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

כל החצי נזק מולדה", ונע"ע מש"כ לקמן תשר' יז.

בתוס' (ד"ה ליתא) מבואר: שדברי רבא הם רק אליבא דרבי ישמעאל דאמר "יושם השור", אבל לפי רבי עקיבא דאמר "הוחלט השור" ושותפי ניהו משעת הנזק, הניזק מפסיד כפי חלקו שהיה לו בפרה בשעת הנזק. ובפסקי הרי"ד מבואר: שאביי חולק על רבא וס': פרה שהזיקה גובה מולדה רק באופן יחסי. יש שהעמידו את רבא ומשנתנו גם אליבא דרבי עקיבא, והיינו באופן שהולד השביח הרבה כשווי הפרה – עיין תוס' רבינו פרץ. בפנ"י ויש"ש סי' ב'.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ט מהל' נזקי ממון הל' א') ובשו"ע (סי' שצט סעי' א') נפסק: פרה מעוברת שהזיקה, גובה חצי נזק ממנה ומולדה, מפני שהיא כגופה, ומוסיף השו"ע: אפי' ליתא לפרה משתלם כל חצי נזק מהולד מפני שהיא מגופה.

ג. אם ידוע שננחה לפני שילדה ורק הולד לפנינו, ושניהם שייכים לאחד

לפי רבא - גובה את כל החצי נזק מהולד, דרבא לטעמיה, דאמר: פרה שהזיקה גובה מולדה, ולתוס' הנ"ל בנושא הקודם – זהו רק לפי רבי עקיבא, ולראשונים החולקים על תוס': זהו אף לר"ע, וכגון שהושבח הולד, והוא שווה עתה כשווי הפרה והולד בשעת הנזק, ונע"ע א"ת כדך טז, ערך חצי נזק, עמ' תקעג.

ולפי אביי - גובה רק רבע נזק, [באופן יחסי לשור – תוד"ה ורביע].

ד. אם לא ידוע מתי ננחה, ורק הולד לפנינו, ושניהם שייכים לאחד

הדין כדין כל ממון המוטל בספק, ולכן: לפי סומכוס - גובה מהולד רק שמינית [באופן יחסי – תוד"ה ורביע], ושלפי רבנן - אינו גובה מהולד, ואף ששניהם היו של אדם אחד, וכ"כ בחידושי הראב"ד, ולא כמי שפירש לא כן, משום שאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה.

ה. אם לא ידוע מתי ננחה, ורק הפרה לפנינו, ושניהם שייכים לאחד

לפי רבא - כנ"ל נושא ב'.

ולפי אביי - הדין תלוי במחלוקת סומכוס ורבנן, שלרבנן גובה רק רבע נזק [באופן יחסי לולד], ולסומכוס 3/8, [דהיינו: רבע נזק בודאי, ועל רבע נזק חולקין מספק דשמא ננחה קודם שילדה].

ו. אם לא ידוע מתי ננחה, והפרה של אחד והולד של אחר, והניזק תבע את בעל הולד תחילה

1. מבעל הפרה - גובה רק רבע נזק, שהרי הניזק הודה שהולד היה שותף בנגיחה.

2. ומבעל הולד - הדין ככל ממון המוטל בספק, כנ"ל נושא ד', שלסומכוס - רק שמינית, ובסה"כ 3/8, וכן מעמיד אביי את משנתנו, שמקבל מבעל הפרה 1/4 נזק ועוד שמינית מבעל הולד, ולרבנן - אינו גובה כלל מהולד, דהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ז. כנ"ל נושא קודם, אבל באופן שתבע את בעל הפרה תחילה

לפי הלשון הראשון בגמ' - על בעל הפרה להביא ראיה שיש לו שותפים, ושיטת בעל המאור והרא"ה: שלכן גובה ממנו עוד רבע נזק, ובסה"כ חצי נזק, יש שמפרשים: מפני שהפרה ודאי הזיקה, והולד ספק, ולכן על בעל הפרה להביא ראיה, ואפי' לרבנן לא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה, ולכן אינו גובה מבעל הולד כלום, שיטת השיטמ"ק בשם תלמיד רבינו פרץ: גובה מבעל הפרה עוד חצי רביע מספק, ובסה"כ 3/8 – אמ"ה עמ' תרעה-תרעז, שיטת הראב"ד: שחזר ונטל חצי חצי רביע נזק שחסר לו מן הספק, נמצא שנטל כל חצי נזק, חוץ מחצי שמינית. ולפי תלמיד רבינו פרץ והראב"ד צ"ל: שלפי רבנן – המוציא מחבירו עליו הראיה ואינו גובה אלא רק 1/4 מבעל הפרה, והשאר מפסיד.

ולפי ה"א איבא דאמרי":

1. מבעל הפרה - גובה 1/4 נזק, ואינו גובה יותר, משום שעל הניזק להביא ראיה שהולד לא השתתף בנגיחה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורדות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ומבואר בתוס' (ד"ה מידע): שאף לסומכוס אמרין המוציא מחבירו עליו הראיה, הואיל ואיכא תרתי, מוחזק וחזקת הגוף שהיתה מעוברת. והבעל המאור והרמב"ן דוחים את דברי תוס', ולדעתם סומכוס חולק אף במקום דאיכא תרתי, ולכן יכול לגבות מבעל הפרה עוד 1/8, אלא שלדעת בעל המאור: לשון ב' ס"ל, שגובה שמינית נוספת מבעל הולד, אף אם כבר גבה מבעל הפרה 3/8, ולדעת הרמב"ן: לשון ב' ס"ל, שלעולם הניזק אינו גובה בסה"כ יותר מ"שלוש שמיניות", ולכן אם גבה 3/8 מבעל הפרה אינו יכול לגבות עוד 1/8 מבעל הולד, הואיל וכבר גילה הניזק, שבעל הולד לא שותף, עיי"ש.

2. ואילו מבעל הולד - לרבנן אינו גובה כלל, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ולסומכוס גובה "שמינית", ולהרמב"ן הנ"ל - גובה שמינית מבעל הולד, דוקא באם גבה רק רבע נזק מבעל הפרה, אבל אם גבה מבעל הפרה 3/8 אינו גובה כלל מבעל הולד, שהרי הניזק גילה דעתו שבעל הולד אינו שותף.

ז. **כהנ"ל בתשובה הקודמת, אולם כשקור המזיק מועד הוא?** **דף מו:**

תשובה:

1. **אם הפרה והולד שייכים לאחד - הניזק גובה נזק שלם גם מהעליה.**
 2. **אם הולד שייך לאחר, ותבע את בעל הולד תחילה - מבעל הפרה גובה רק חצי נזק, ואילו מבעל הולד - לרבנן אינו גובה כלום, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ולסומכוס חולקין, דהיינו רבע נזק.**

3. **ואם תבע את בעל הפרה תחילה**

לפי לשון ראשון בגמ' - לא איתפריש, ולפי הבעל המאור - גובה נזק שלם מבעל הפרה, בין לפי סומכוס ובין לפי רבנן, לפי השיטתם"ק בשם תלמיד רבינו פרץ - לרבנן גובה מבעל הפרה רק חצי נזק, ומבעל הולד כלום. דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ולסומכוס גובה מבעל הפרה שלשה רבעים, ומבעל הולד אינו גובה כלום. ולפי הראב"ד - חוזר ונטל חצי רביע מבעל הפרה.

ולפי האיבא דאמרי - לרבנן גובה רק מבעל הפרה ורק חצי נזק דהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכותבים התוס': שלסומכוס גובה גם מבעל הולד עוד רבע נזק, ולפי הרמב"ן - אם לא גבה מבעל הולד יכול לגבות מבעל הפרה, אבל בסה"כ אינו יכול לקבל יותר משלשה רבעי הנזק, ולפי בעל המאור - מבעל הפרה גובה שלשה רבעים, ועוד רבע מבעל הולד.

תרנגולת שהזיקה אם גובה מביצתה

ח. **תרנגולת שהזיקה, האם גובה מביצתה, ומדוע?** **דף מז:**

תשובה:

לפי רבא - אינו גובה מביצתה, הואיל ופירשה בעלמא הוא, ואינה מסייעת לנזק

בתוס' (ד"ה מאי טעמא) **מבואר:**

1. **מביצה גמורה שנולדה ביום ההיזק - אינו גובה אפי' לסומכוס, הואיל ונגמרה מאתמול, וא"כ לא היתה מעורה בשעת הנזק.** 2. **מביצה שנולדה אחרי יום ההיזק - אינו גובה** [עכ"פ לרבנן דסומכוס], דמי אמר שהיתה מעורה בזמן ההיזק. 3. **מביצים המעורים בגידין שנמצאו אדומות במעי התרנגולת - גובה מביצתה, דכגופה היא.** [ולפי הר"ן בחולין דף נח. - אינו גובה אפי' מביצה המעורה בגידין, וע"ע א"ת כרך טז, ערך חצי נזק, עמ' תקמז, לענין אם גובה מהביצה רק באופן יחסי].

ביצת תרנגולת טריפה או נבילה לענין אכילתה

ט. **האם ביצה מתרנגולת טריפה או נבילה מותרת באכילה, ומדוע?** **דף מז:**

תשובה:

בתוס' (ד"ה מאי טעמא פירשא בעלמא) **מבואר:**

1. **ביצה מתרנגולת טריפה או נבילה המעורה בגידין - אסורה מדאורייתא, דכגופה היא.**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. **אם הטילה את הביצה מיד אחר שנטרפה** - מדאורייתא מותרת, שהרי נגמרה מאתמול, ומדברנן אסורה, כמו שאסרו ביצה מתרנגולת נבילה, ושל נבילה אסורה, אטו ביצת טריפה שהגדילה באיסור. [ודעת הרמ"ה במסכת חולין דף נח. דאם הטילה מיד לאחר שנטרפה - כשרה].

אם עובר ירך אמו

ג. **האם עובר ירך אמו, מה הדין על ולל נרבעת והנוגחת לענין מזבח, ומה דינו על ולל טריפה, ומדוע? דף מז.**

תשובה:

בתום (ד"ה מאי טעמא גופא היא) **מבואר:**

1. **בדין עובר ירך אמו** - מרבא בסוגיין דאמר "פרה שהזיקה גובה מולדה", [וס"ל שאף דעת רב נחמן כן, יש להוכיח שס"ל שבכל מקום "עובר ירך אמו", ודאם ס"ל "לאו ירך אמו", הרי זה כשני שוררים תמים שהזיקו יחד, שאם נאבד אחד אינו גובה מחבירו], ושכך יש לפסוק, [וכן פוסקים הרי"ף והרא"ש סי' ב', וזהו אחרת משיטת ר"ת בתוס' בסנהדרין דף פ: ד"ה עובר, שפוסק "עובר לאו ירך אמו", וכן סובר הרי"ד בפסקיו, שאין הלכה כרבא בסוגייתנו, וגובים מגופו של הולד רק לפי חלקו בנזק ולא יותר, ואילו לפי הר"ן בחולין דף יט. בדפי הרי"ף - יכולים לגבות מהולד את כל הנזק, משום שאף הוא מסייע במעשה הנזק, ומסבירו הרש"ש, שזהו מדין "כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי"].

2. **מרבא הסובר שולד הנרבעת והנוגחת אסורים למזבח, שהולד עצמו נהנה מהרביעה, והיא וולדה נגחו ונרבעו, ואסורים רק באופן שעברו ולבסוף נרבעו או נגחו, אבל אם נרבעו ונגחו ואח"כ עיברו, לענין מזבח - הדין תלוי במחלוקת ר"א ורבנן אם זה וזה גורם, ושלפי רב הונא בר חנינא אמר רב נחמן, מחלוקת ר"א ורבנן היא בדין עובר ירך אמו, דרבנן סברי "לאו ירך אמו" - ולכן לענין מזבח הוא כשר, אפי' עיברו ולבסוף נרבעו.**

3. **בולד טריפה** - גם לפי רבא אמרינן "לאו ירך אמו", ומותר באכילה, הואיל ויש לו חיות בפני עצמו.

נזקי ממון בחצר חבירו כשנכנס ברשות ושלא ברשות

יא. **מה הדין במי שהכניס קדרותיו או פירותיו או שורו לחצר חבירו שלא ברשות או ברשות, והזיקו או הוזקו, לענין תשלומי הנזק?** דף מז. מח:

תשובה:

א. **כשהכניס שלא ברשות קדרות או פירות או בהמה**

1. **בעל החצר** - בכל מקרה פטור על נזקי ממון של המכניס, שהרי לא קיבל עליו שמירה, [ואם משלמת מה שנהנית - עיין אמ"ה עמ' תשח].

2. **כשהכניס קדרות** - הרי הוא חייב בנזקי שורו של בעל הבית.

3. **כשהכניס פירות שלא ברשות והוחלקה בהן בהמתו של בעה"ב** - חייב.

4. **אם הוזקה ע"י שאכלה פירות יותר מדאי**

לפי רב - פטור מדיני אדם, דהיה לה שלא תאכל. התוס' (ד"ה הוה) מפרשים: שהפטור אינו משום שהוה כרוח שאינה מצויה, אלא זהו משום שבמתכוין הביאה על עצמה דבר שמזיקה. והרא"ש סי' ג', מוסיף: שעל בעל החצר לשמור את בהמתו שלא תנזק, ומדייק הפילופולא חריפתא אות צ', שאם בעל החצר אינו בחצר בעל הפירות חייב, ועיין בחזו"א].

לפי התירוצ הראשון בגמ' אליביה - חייב בדיני שמים. [ולפי התירוץ השני בגמ' לא איתפריש אם לרב חייב בדיני שמים, לפי המהרש"א - פטור גם מדיני שמים, כיון שלא אבודה לגמרי, ובתוס' לא נקטו כן, ויש מי שכתב וכן משמע במאירי, שבאינו מתכוון שהבהמה תנזק פטור מדיני שמים - עיין באמ"ה שם ובהערה 71].

ולפי רב ששת - חייב גם בדיני אדם, [אם חייב גם ברשות הרבים, ואם מדין בור או מדין אחר - עיין אמ"ה עמ' תשיט].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

5. כשאכלה סם המות [דלא עבידא דאכלה]

לפי רב ששת וכן לפי תירוץ א' בגמ' אליבא דרב - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. [הטעם שאין חייב מדין גרמי - עיין א"ת כרך ו' ערך גרמא בנוקין, גרמי, עמ' תפון].

ולפי התירוץ השני בגמ' אליבא דרב [שהעמיד את הברייתא באפרותא] - לא איתפריש אם חייב בדיני שמים.

6. כשאכלה אפרותא, [רש"י מפרש: שהיינו עושב דעבידא למיכליה והוא סם המות לבהמה]

לפי רב ששת - חייב אפי' בדיני אדם, כיון דעבידא דאכלה, ודינה כשאר פירות.

ולפי רב - פטור מדיני אדם, כי היה לה שלא תאכל, וחייב בדיני שמים. [לפי המהרש"א - זהו משום שעבידא למיכל ואבודה לגמרי].

ב. כשאמר "כנוס שורך" כסתמא

שיטת רבנן לפי פירושו של רבא

1. כשהבהמה הוזקה מחמת אכילת פירותיו - בעל החצר חייב, דקיבל עליו כל נטירותא, [לשומר אין פטור של "היה לה שלא תאכל"].

2. כשהוזקו ע"י שורים אחרים שנכנסו לחצר

בתוס' (ד"ה או דילמא) מבואר: שזהו הספק שבגמ', אם זה מונח בקבלת שמירתו, דלא מסיק אדעתיה שיכנסו לחצירו שורים אחרים ויגחו את שורו של זה.

לפי רש"י (ד"ה היכא) - הספק בגמ' הוא לפי רבי "כשקיבל עליו נטירותא", ושלפי חכמים הספק הוא אף בסתמא, [ונע"ע ברא"ש סי' ד', ובב"י סי' רצא, וכן עיי"ש את הטעם שהרי"ף, הרמב"ם, והשו"ע השמיטו ספק זה, ושמהסוד ומהרמ"א משמע שלפוסקים כרבי אין ספק זה, שהרי קיבל שמירה בפירושו].

3. כשהוזקו מרוח מצויה - רבא בדעת רבנן אומר: שחייב.

לפי תירוץ ראשון בתוס' (שם) - הגמ' (בהמשך) מסתפקת אם דברי רבא "וברשות שמירת קדרות קביל עליו אפי' נשברו ברוח" הם דיחוי בעלמא.

ולפי תירוץ השני - חייב בודאי.

4. כשהשורים של המכניס יצאו לחוץ ונגחוהו שורים של אחרים

לפי התירוץ הראשון בתוס' (שם) - הוי בכלל ספק הגמ' הנ"ל דין 2.

ולפי תירוץ השני - חייב בודאי.

5. כששור של המכניס הזיק את שורו של בעל החצר - המכניס פטור.

6. כשאשה נכנסה ברשות כדי ללוש עיסה - האשה חייבת לשמור את שורו של הבעה"ב שלא יוזק, הואיל ומשום צניעות בעל החצר מסלק עצמו משם ואינו יכול לשמור. [ואם רבי חזק על זה - עיין אמ"ה עמ' תשכו, ובהערה 17].

7. אם כשהזיק שורים של אחרים - עיין לקמן במש"כ לקמן פרק ו', יב.

8. אם כשאמר "ביתא קמך" - בתוס' (ד"ה ואפי' נשברו, ע"פ הגמ' בב"מ) מבואר: דאין זה אלא מראה מקום הוא לו, ופטור, וגם כשבעל החצר נוטל שכר, דאמרינן דאינו אלא שכר הבית. [ובתוס' בב"מ דף מט. ד"ה כג, יש בזה שתי שיטות, עיי"ש].

סיכום (שיטת רבא אליבא דרבנן)

א. כשאמר "כנוס שורך" ורק בעל החצר נמצא בחצר - בעל החצר קיבל חיובי שמירה, ולכן: 1. אם

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

- הוזק השור מממונו של בעל החצר - בעל החצר חייב, 2. אם כשהזיק את בעל החצר - המכניס פטור, 3. אם כשהוזק מעלמא - הוא ספק בגמ', 4. אם הוזק מרוח מצויה או כשהשור של המכניס יצא לחוץ ושוורים אחרים נגחוהו - הדין תלוי בשני תירוצי התוס'.
- ב. **באשה שנכנסה ברשות כדי ללוש, ובעל החצר יצא משום צניעות** - האשה חייבת לשמור שבהמותיו של בעל החצר לא יוזקו מהעיסה.
- ג. **כשנכנסה ברשות כדי לטחון ושניהם נמצאים בחצר** - אינה חייבת בנזקין, שהרי אין בעל החצר צריך לצאת. (כאן אין חוסר צניעות).
- ד. **כשנכנסה שלא ברשות ובהמת בעה"ב הוחלקה בהן** - חייבת, **ואם ע"י שאכלתן** - מחלוקת רב ורב ששת.

שיטת רבנן לפי פירושו של רבי זירא

שניהם חייבים [כדין חצר השותפין], דס"ל: שבסתמא מקבל עליו בעל החצר חיובי נזקין שיהיו למכניס, וכמו כן המכניס חייב בנזקי בעל החצר, וחייבים על נזקי קרן בין בהזיקו ובין בהזקו. ואם אחד מהם הוזק ע"י אכילת פירותיו של השני – החיוב הוא מדין "מזיק", ותליא בפלוגתא של רב ורב ששת הנ"ל נושא א' דין 5. ומבואר במהרש"א ד"ה ושמואל: דרבא ורבי זירא פליגי בין אליבא דרבנן ובין אליבא דרבי, ושאיכא תנא האומר, שרבנן לא פליגי על רבי כלל, [עיי' רש"י דף מז: ד"ה תברא].

לפי שיטת רבי

בלשון "כנוס שורך" אינו מקבל עליו נטירותא, [וחיוב שמירת השור מלהזיק ומלהנזק נשאר על המכניס], ומבואר בגמ' (בדף מח:): שהי כחצר השותפין, שאם שור המכניס הזיק בכוונה והוא תם - המכניס חייב חצי נזק, [ועל שן ורגל - פטור, עיי' רש"י בדף מח: ד"ה היא. בגמ' לקמן דף נט: מבואר: שרבי מודה שב"נטר בי דרי" - חייב, ועיי' במש"כ בפ"ו תשובה כה]. **ואם שור המכניס הוזק - בעל החצר פטור, שהרי בסתמא לא קיבל שמירה.**

התוס' (בדף מח: ד"ה טעמא) כותבים: שזהו רק לפי רבא אליבא דרבי, אבל רבי זירא [עיי' לקמן נושא ד'] ס"ל: שלפי רבי - בסתמא שניהם פטורים, שאין כל אחד מקבל עליו שמירת חברו, [וכ"כ התוס' דף מז: ד"ה אימא - מהרש"א].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' יג) ובשו"ע (סי' שצג סעי' א') נפסק: הקדר שהכניס קדרותיו [או פירותיו] לחצר בעל הבית, וכו', ואם הכניס ברשות, פטור, ויש חולקים, כמו שיתבאר בסוף סי' שצח, ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הקדרות, בעל הבית חייב. והראב"ד בהשגותיו, כותב: אף על גב דהלכה כרבי, אפי' הכי כיון דברשות הוי, אקני ליה מקום בחצר, והויא לה חצר דמיוחדת לבעל חצר לשוורים ולקדרות ולזה לקדרות בלבד, כיון דאיתוּיק ממילא, איהו הוא דאזיק אנפשיה ומשום הכי פטור, וכדאמרינן שניהם ברשות, הוזק זה בזה פטורין, דאיבעי להו לעיוני ולמיוזל. וברמב"ם שם פ"ז הל' ה', ובשו"ע סי' שצח סעי' ה', נפסק: אם הכניסו ברשות בעל החצר, פטור בעל השור, ואם הזיק שור בעל החצר לשור הנכנס ברשות, פטור, אלא אם כן קבל עליו בעל החצר שמירתו, ויש אומרים לכיון שנתן לו רשות ליכנס, הוי כאילו קיבל עליו שמיכתו, וזוקא בנזיקין לתתו ליה מבעל התנאי, אבל בנזיקין לתתו ליה מעלמא, אינו חייב עד שיקבל עליו שמיכתו.

ג. כשאמר "כנוס שורך ואשמרנו"

1. **כשהוזק ע"י שורו וכלבו של בעל החצר** - בעל החצר חייב, הואיל וקיבל עליו חיובי שמירה, [ואף אם הוזק מזמת אכילת פירותיו, ולשומר אין פטור של "היה לה שלא תאכל"].

2. ואם כשהוזקו ע"י שוורים אחרים שנכנסו לחצר

לפי רש"י (דף מז: ד"ה היכא) - הדינים כמו שכתבנו בנושא הקודם בענין "כנוס שורך" סתמא, ואף לרבי הדין כן, הואיל ואמר "ואשמרנו". ולפי הרא"ש בסוגיין סי' ד' - כיון שאמר "ואשמרנו", דינו כשומר חנים שחייב בין הזיק ובין הוזק, בביאור שיטת רש"י לחלק בין מסר לשומר, לבין אמר "כנוס שורך ואשמרנו" - עיי' שיטת"ק בשם הרא"ה, ובאמ"ה עמ' תשכ, ובהערה [62].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ד. כשאמר "כנום שורך ושמרו"

חיובי השמירה מוטלת על המכניס, ולכן אם השור הזיק - המכניס חייב, כדין שור המזיק ברשות הניזק, [שלפי רבי טרפון חייב על קרן נזק שלם], ואם הוזק - בעל החצר פטור.

ה. כשאמר "כנום פירותיך וקדירותיך" בסתמא

1. באופן ששורו של בעל החצר הוזק ע"י שנתקל בהם

לפי רבי זירא אליבא דרבי - המכניס פטור.

ומבואר בתוס' (ד"ה אימא): שזהו מפני שהכנסה ברשות הוי כמי שעושים תנאי, "שיהיו פטורים מנזקים שיוזקו זה מזה".

רש"י (ד"ה תברא) מפרש: שלפי רבי זירא, יש תנא דס"ל דרבנן לא פליגי על רבי כלל, ויש חד תנא דס"ל שלרבנן חייב.

ולפי רבא אליבא דרבנן - המכניס פטור, מפני שהשמירה מוטלת על בעל החצר, [המאירי כותב: שאין לחייבו יותר משומר חינוס, שחייב על פשיעה בלבד. לפי המהרש"א על תוד"ה "אימא סיפא", ועל תוד"ה "ושמואל" - לרבא אליבא דרבי, המכניס חייב בנוקין אף באם בעל החצר נתקל בהם, והגרעק"א מביא: שכן שיטת הרא"ש, וכותב דמקושתית תוס' מבואר: שפטור, ובפשוטות לא חזרו בהם, וסברת תוס' צ"ל מפני שהוי הוזק ממיילא, וצ"ל שהרא"ש ס"ל: שדעתו של בעל החצר שיהיה דינו כנכנס שלא ברשות - אמ"ה עמ' תשטז, ובהערה 31, 30].

2. באשה שנכנסה ללוש והוזק שורו של בעל החצר - האשה חייבת, הואיל ומשום צניעות בעל החצר מסלק עצמו משם, ואינו יכול לשמור, כנ"ל נושא ב', לכן עליה מוטל השמירה ואינה יכולה לומר "היה לה שלא תאכל". [נחלקו הראשונים אם דין זה הוא אפי' לרבי - עיין אמ"ה תשכו, ובהערה 17].

3. אם נכנסה ברשות כדי לטחון והוזק שורו של בעה"ב - האשה פטורה, שהרי אין בעל החצר צריך לצאת מהחצר.

4. אם נכנסה שלא ברשות ובהמת בעה"ב הוחלקה בהן - האשה חייבת.

5. אם בהמה אכלה וניזוקה - הדין תלוי במחלוקת רב ור' ששת, הנ"ל נושא א', עיי"ש. וובאשה שנכנסה בלא רשות כדי ללוש - עיין אמ"ה שם ובהערות 19, 18].

חיוב תשלומי נזקי בור שנעשה ע"י אחר

יב. שור שנכנס לחצר של אחר והטיל גללים, האם בעל השור ו/או בעל החצר חייבים על נזקי הבור, ומדוע?

תשובה:

1. כשבעל השור לא הפקירם - בעל השור חייב, [דכיון שהיה של בעל השור בזמן הנפילה, כמאן דכרייה דמי - רש"י ותוס'].

לפי רב - מדין "ממונו המזיק", שהרי לא הפקירם, ולכן חייב אף על כלים.

ולפי שמואל - כדין "בור", ופטור על כלים, [ועי' במש"כ לעיל פ"א תשו' י' נושא ב'].

2. כשבעל השור הפקירם או בסתמא, [דסתם גללים אפקורי מפקר להו]

לפי התוס' בשם רש"י - בעל השור חייב על נזקי אדם, דנחשב מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה, הואיל והכניס שורו שלא ברשות, שדרכו להרביץ גללים.

ולפי התוס' בשם ר"י - בעל השור פטור אף על נזקי אדם, דנחשב נפילת אונס, והמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור, [כנ"ל פרק ג', תשו' טו, נושא ב'].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורדות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' ד') נפסק; הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות והרביץ גללים ונטפנו בהן כליו של בעל הבית, פטור, שהגלל הזה תולדת בור הוא, ולא מצינו בור שייב בו על הכלים.

בור ברשותו שנעשה ע"י אחר

יג. מי חייב על נזקי בור ברה"י שאחר חפרו, ומדוע? דף מח.

תשובה :

בעל החצר חייב, הואיל ומוטל עליו לכסות את הבור.

תוס' (ד"ה אע"ג) בפרשים: שחייב מדין "בעל התקלה", וביסתפקים: באם בעל החצר חייב אף כשאדם בר חיובא חפר את הבור, [בגליון הש"ס ציין שהתוס' לעיל דף כט. ד"ה פליגי, וכן לקמן דף מט: ד"ה ברשות היחיד, כותבים: שבעל החצר חייב].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' ג') ובשו"ע (סי' תי סעי' ד' ה' ה') נפסק; אחד החופר או הלוקח או שניתן לו במתנה, שנאמר "בעל הבור ישלם", מי שיש לו בעלים מכל מקום, וכן אם נחפר מאליו או שחפרו בהמה וחייה ברשותו, הואיל והוא חייב למלאותו או לכסותו ולא עשה, הרי זה חייב בנוקין, וכן אם כרה אחר ברשותו ונודע לבעל החצר, חייב בעל החצר לכסותו, ואם לא כיסה, הוי כאלו חפרה בעצמו, והכורה חייב לשלם לו נזקי חליו, שזו שחפר ברשות הכריס או ברשות אחר, פטור בעל השור, שנאמר "כי יכרה איש בור" ולא שור בור.

חיוב סקילה וכופר בשור שהרג ב"שן ורגל"

יד. האם שור שהרג ב"שן ורגל" חייב בסקילה ובכופר, ומדוע? דף מח.

תשובה :

1. **מסקילה -** לכו"ע פטור, שהרי אין לו כוונה להרוג.

2. **לענין כופר -** עיין מש"כ לעיל פרק ד' תשובה מ', דינים ד', ה'.

נזקי גרמא בבהמה

טו. שור שנכנס לרשות היחיד שלא ברשות ונפל לבור והבאיש מימיו, האם הוא חייב, ומדוע? דף מח.

תשובה :

1. **כשהבאיש מגופו בשעת נפילה -** חייב, דגופיה הוא, [נחלקו המפרשים אם חייב מדין רגל או מדין קרן - עיין אמ"ה עמ' תשלח].

2. **כשהבאיש מריחו** [נראה דהיינו לאחר זמן] - פטור.

לפי שמואל - מפני שבור פטור על כלים, [עיין ברמב"ם המובא בהמשך, ובמגיד משנה שם].

ולפי רב - זהו מפני שגרמא בעלמא הוא.

רש"י מפרש: שזהו משום שהריח בא ממילא, [והמאירי מפרש: שזהו משום שהריח בא לאחר זמן. הרי"ף לא הביאה בהלכות, מפני שסבר שסוגיין כמ"ד שלא דנים דינא דגרמי, ואנן קי"ל שדנים וחייב, והרא"ה בשם רבו כותב: שזה אינו, שהרי גרמי דבהמתו לכו"ע פטור, כדכתיב "איש בור" ולא שור בור, וה"ה לשאר נזקין - נימוק"י, וע"ע ברמב"ן בקונטרס "דינא דגרמי", ובא"ת כרך ו', ערך גרמא בנוקין, עמ' תצג].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ז מהל' נזקי ממון הל' ה') נפסק: נפל לבור שבחצר זו והבאיש את מימיו, אם הבאיש מיד בשעת נפילה, חייב, בנזקי המים, ואם אחר זמן, פטור, שהרי נעשה השור תקלה כבוד, והמים הרי הן ככלים, ולא מצאנו בור שחייב בו על הכלים, כמו שיתבאר, והראב"ד בהשגותיו, כותב: לא ידעתי למה פטור אלא בניחה ולא בהבאשת מימיו, שהרי חצר השותפים, היא, ולא עוד אלא דלגבי מי הבור חצר הניזק היא, שהרי יש רשות לבעל החצר לשוורים ולפירות ולזה אינו אלא לשוורים, והיינו כדעת רבנן שאינם מחלקים בין מבכרת לשאינה מבכרת, ובשור"ע סי' שפו סעי' א', נפסק: קיימא לן כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי, וזוקא כאלם חייב לינא דגרמי, אבל כהמה לכולי עלמא פטור.

טז. האם שור חייב בדמי ולדות?

דף מט.

תשובה :

עיין במש"כ לעיל פרק ד', תשובה ל'.

דיני דמי ולדות ושבח ולדות, שומתן ולמי

יז. כיצד משלם דמי ולדות, ושבח ולדות, וכיצד שמין אותם, ומדוע?

דף מט.

תשובה :

1. דמי ולדות של בת חורין - לבעל. [ונע"ע א"ת כרך ז' עמ' תקצב, ערך דמי ולדות].

2. שבח ולדות

לפי רבנן - לבעל, שנאמר "הרה", ללמדינו ששבח הריון לבעל.

ולפי רשב"ג - בברייתא אחת נאמר שמין את הוולדות ונותנים הכל לבעל, דהיינו שיש רק דמי ולדות ולא שבח ולדות, ובברייתא שניה נאמר ש"חולקין", והגמ' מחלוקת בין מבכרת ללא מבכרת. [החילוק עיין בהמשך].

צורת החישוב

לפי רבנן - שמין כמה האשה יפה בשביל ולדות הללו עד שלא ילדה, וכמה היא יפה עכשיו שנתרוקנה ונפחת דמיה.

ולפי רשב"ג - אם היא מבכרת [פי' הריון ראשון] שמין את הולדות כמה הן יפין ונותנין לבעל, אבל אין שמין אגב האשה, הואיל ומסוכנת היא ופחותים דמיה לפני הלידה, יותר מלאחר הלידה, נמצא שלא יתן לבעל כלום, ואם היא אינה מבכרת שמין את השבח הולדות אגב האשה, והבעל והאשה חולקין בו.

לפי רש"י (ד"ה דמי ולדות, ובד"ה שמין, כ"כ התוס' רא"ש בשיטמ"ק שכן משמע ממנו) - "שמין את האשה" הכוונה ל"דמי ולדות", וגם "לשבח ולדות". [וכ"כ המאירי בשם גדולי המפרשים. ולפי התוס' לעיל דף מז. ד"ה וכן - את ה"דמי ולדות" לכו"ע שמין בפני עצמן ולא אגב האשה, דהיינו בין לרבנן ובין לרשב"ג, ומה שהמשנה אומרת "שמין" וכו', הכוונה רק ל"שבח ולדות", ובה פליגי, לרשב"ג - באינה מבכרת שמין אגב האשה, ובמבכרת בפ"ע. ולפי רבנן - אפי' במבכרת שמין אגב האשה. בדין שומת ולד פרה של אחד באופן שהפרה של אחר, אם שמין את הולד בפני עצמו, וכן בשומת מי שהזיק ערוגה כשהשדה של אחר, אם שמין בפני עצמו, ובשומת מי ששיבר חלון בבית - עיין חזו"א סי' יד, סק"י, ד"ה שם ובד"ה ומיהו, וסי' ו', סק"ג, ובחזון יחזקאל פ"ז מב"ק ה"ו].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' א' ב') ובשור"ע (סי' תכג סעי' א') נפסק: הוגף את האשה ויצא ילדיה, אע"פ שלא נתכוון חייב לשלם דמי ולדות לבעל, ונזק וצער לאשה, וכיצד משערין דמי ולדות, שמין את האשה כמה היתה יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה, ונותנין לבעל.

יח. מה לומדים חז"ל מהמילה "הרה"?

דף מט.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

לפי רבנן - ששבח הריון לבעל.

ולפי רשב"ג וראב"י - לעולם אינו חייב עד שיכנה כנגד בית ההריון, ובכל החלל, אבל לא ביד או ברגל, [לפי השיטתם"ק בשם הרא"ה, ולפי המאירי - כן הוא ההלכה, וחכמים לא חולקים על ראב"י בזה, ואילו לפי הרי"ד בפסקיו - חכמים חולקים על ראב"י בזה, והלכה כמותם, שחייב אף אם הכה אותה ביד וברגל, דלא דרשינן "הרה" אלא לשבח הריון לבעל, וע"ע ביש"ש סי' יד].

נתינת דמי ולדות ושבח ולדות באם מת הבעל

יט. אם הבעל מת, מי מקבל את הדמי ולדות ואת השבח ולדות, ומדוע? דף מט. מט. מט:

תשובה :

א. בדמי ולדות

1. באשת ישראל - נותנים לבעל, אין הבעל נותן ליורשיו.

לפי רש"י (ד"ה איתיה), ולפי התוס' (ד"ה אטו) - כן הדין אף אם חבל בה אחר מיתת הבעל, ואפי' רב חסדא מודה לכך, ולפי הרמב"ם פ"ד מהל' חובל ומזיק ה"ב - אף החובל באשת ישראל אחר מות הבעל, משלם לאשה ולא ליורשיו, ומפרשים הכס"מ והלח"מ, דהיינו כרבה, אבל לרב חסדא - המזיק פטור].

2. כשחבל באשת גר בחייו ומת הגר בלא יורשים - המזיק זכה בחוב ופטור.

3. כבדין הקודם אבל באופן שחבל לאחר מיתת הגר

לפי רבה - הדין תלוי במחלוקת תנאים באם הוא פטור או שהאשה זכתה בהן וצריך לשלם לה, ורבה עצמו ס"ל: כהמ"ד שחייב לשלם לאשה.

ולפי רב חסדא - לכו"ע המזיק זכה בדמי ולדות, הואיל והוולדות אינם כצררי, ואין צריך לשלם לאשה, [וע"ע במש"כ לעיל פ"ד, תשובה לה].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' ב'–ד') ובשו"ע (סי' תכג סעי' א'–ג') נפסק: אם מת הבעל נותנים ליורשיו, ואם נגפה אחר מיתת הבעל, נותנים אף דמי ולדות לאשה, וי"א להוא סל יורשיו. [וכן היא שיטת הראב"ד בהשגותיו]. היתה נשואה לגר וחבל בה בחיי הגר, נותן דמי ולדות לבעל, מת הגר, פטור, ואם חבל בה אחר מיתת הגר, זכתה היא בדמי ולדות, וי"א שהוא פטור. היתה שפחה או גויה בשעת הריון, ובשעת נגיפה נשתחררה או נתגיירה, הרי דמי ולדות שלה, וי"א לאם בעלה קיים, הרי הן של בעל, ואם לאו, הוא פטור.

ב. בשבח ולדות

1. כשיש יורשים - כדין דמי ולדות, שהבעל ויורשי הבעל זוכין בהן, [ורבנן - בכל השבח, ולרשב"ג - בחלק של הבעל באם אינה מבכרת].

2. כשאין לו יורשים ובאופן שחבל בחיי הגר - המזיק זכה ופטור, [ורבנן - בכל השבח, ולרשב"ג - בחלק של הבעל באם אינה מבכרת].

3. כשהחבלה היתה אחר מיתת הגר

לפי רבה אליבא דרבנן (החולקים על רשב"ג) - הדין תלוי במחלוקת תנאים, ורבה עצמו ס"ל: שהאשה זכתה בשבח ולדות והמזיק צריך לשלם לה.

ולפי רב חסדא אליבא דרבנן - המזיק זכה בכל ופטור.

ולפי רשב"ג: [בין לרב חסדא ובין לרבה] - האשה זכתה בכל, הואיל ובחיים מגיע לה חצי [וכשאינה מבכרת], לכן כשמת היא זוכה בכל.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג–ר

המחזיק ברכושו של גר שמת

כ. המחזיק (א) בשטרותיו של גר שמת, (ב) במשכונו של ישראל הנמצא ביד גר שמת, (ג) במשכונו של גר ומת הגר, האם קנה, ומדוע:

דף מט:

תשובה:

א. המחזיק בשטרותיו של גר שמת

הגמ' מסתפקת אם בזמן שהחזיק היה דעתו לקנות גם את השטרות, ונשארת בתיקו, אבל את הקרקעות ודאי לא קנה, שהרי לא החזיק בהם.

רש"י מפרש (ד"ה בשטרות): בשטרות ששיעבד לו ישראל אחר את קרקעותיו, דשמא דעתו של המחזיק לקנות את הקרקע ולא את השטר. ויש ראשונים שמפרשים, שבעית הגמ' רק בשטרי קנין – עיין אמ"ה עמ' תשסה-תשסז.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"א מהל' זכיה ומתנה הל' ט') ובשו"ע (סי' ערה סעי' יא) נפסק: המחזיק בשטר מנכסי הגר כדי לקנות את הקרקע הכתובה באותו השטר, לא קנה אלא השטר בלבד. לצור אותו על פי צלוחיתו, וכיוצא בזה.

ב. במשכונו של ישראל הנמצא ביד גר שמת

כיון שמת הגר, חוזר המשכון לבעליו, ואם אחר תפסו מוציאין מידו.

בתוס' (ד"ה משכונו) מבואר: שזהו אף במשכונו שלא בשעת הלואתו, ואפי' למ"ד בע"ח קונה משכון, הואיל ואין לגר אלא שיעבוד בעלמא, שהרי הישראל יכול לפדותו ולסלקו בדמים. וכן דעת הרשב"א והנימוק"י. ואילו הש"ך סי' עב ס"ק ט', וס"ק קמט, כותב: שלפי רש"י והראב"ד, הסוברים, שמשכון הניתן שלא בשעת ההלואה, המלוה קונוה לגמרי ונתחייב באונסין, וכל הקודם לזכות במשכון שהיה ביד הגר שמת זוכה במשכון, עיי"ש, ובאמ"ה עמ' תשנא.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' זכיה ומתנה הל' יד) ובשו"ע (סי' ערה סעי' כז) נפסק: היה משכון ישראל ביד הגר, וכשמת הגר בא ישראל אחר והחזיק במשכון זה מוציאין אותו מידו, שכיון שמת הגר בטל שנעבודו, ומוסיף השו"ע: והוא הדין אם יש לו לגר שטר חוב על משכונות קרקע מוזקת.

ג. במשכונו של גר שמת הנמצא ביד ישראל, ובא אחר ותפסו

1. אם באופן שהמשכון מונח בחצר המשתמרת של המלוה - המלוה קנה הכל, אף אם אינו עומד בחצר.

ומבואר בתוס' (ד"ה והלכתא): דה"ה במונח בחצר שאינה משתמרת ועומד בצד שדהו.

2. אם כשאינו מונח בחצר, או כשמונח בחצר שאינה משתמרת ואינו עומד בצד שדהו - הבע"ח קנה כנגד מעותיו, [הרשב"א כותב: שזהו מכח השיעבוד ולא מכח שקונוה עכשיו], והתופס קנה את השאר. [בעל העיטור כותב: שזהו בין במילואה בשטר ובין בעל פה, הרשב"א כותב: שזהו דוקא כשתפסו את המטלטלין אחר מות המת, אבל אם בחייו, אין המלוה יכול ליקח מהם, ושיש שסוברים שכל סוגייתנו רק כשתפסו משכון, אבל תפסו מטלטלין, אין המלוה יכול ליקח מהם].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' זכיה ומתנה הל' טו, טז) ובשו"ע (סי' ערה סעי' כח, לא, ובסי' עב סעי' לט) נפסק: היה משכון הגר ביד ישראל ובא ישראל אחר והחזיק בו, לוקח ממנו הראשון כנגד מעותיו והאחרון קונה את השאר, במה דברים אמורים, כשלא היה המשכון בחצר הראשון, אבל אם היה בחצרו, חצרו קונה לו שלא מדעתו, ואין לזה האחרון כלום, והוא הדין לפיקדון של גר שביד ישראל, מיהו אם הוא דבר ללא סוה ליה לידע לבעל החצר, לא קנה, היה הגר חייב לישראל כשטר או בעדים, אין קום אדם יכול להחזיק [כשטר המונח], והמחזיק בנכסיו יש לו דין יורש, והבא לפרוע ממנו כבא ליפרע מן היורשין, גר שמת ובזו ישראל נכסיו והיו עליו חובות, כל מילואה שנגבית מהיורשים ומהלקוחות נגבית גם מאלו שזכו בהם, ואין גובים מהם אלא בשבועה, היו רבים שהחזיקו בהם, האחרון נפסד, אין לו, גובין משלפניו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בור שחייבה עליו תורה

כא. האם התורה חייבה, את בעל הבור באופנים הבאים: א) כשהבור ברשות הרבים, או כשחפר ומסר לרבים, ב) כשהבור ברשות היחיד, או כשהפקיר רשותו ובורו, ג) כשהפקיר רק רשותו ולא בורו, ד) כשהבור ברשות היחיד הסמוך לרשות הרבים, ה) כשחופר לאושין, ו) כשחופר לאו לאושין, ז) כשחפר בורו ברשות זה ופתחו ברשות אחר, ומדוע? דף מט:נ:

תשובה:

א. כשחופר בור ברשות הרבים

לפי רבה - לכו"ע חייב, וזהו מהיתור של ד"כי יפתח וכי יכרה" שלמדים שגם כריית בור ברשות הרבים מחייבת מדין "בעל התקלה" אע"פ שאינו ממונן.

ולפי רב יוסף - הדין תלוי במחלוקת תנאים, של רבי עקיבא פטור, (משום שלא ממונן הוא - רש"י), ולרבי ישמעאל חייב, אע"פ שזה לא ממונן, (דשני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הוא ברשותו - גמ' לעיל דף כט: [הרי"ף, הרא"ש סי' ז', הרמב"ם פי"ב מנוקי ממונן הל' ב', והשו"ע סי' תי סעי' ו', פוסקים: כרבה שהלכה כמותו במחלוקתו עם רב יוסף].

כשחפר בור ומסר לרבים - פטור, (והוא שחפר במקום שיש לו רשות לחפור - שו"ע סי' תי סעי' ז', ובסמ"ע שם ס"ק יא, ונ"ע בישי"ש סי' כב, כג, ובדא"ש סי' ז').

החופר לאושין ברשות הרבים - עיין לקמן נושא ה'.

ב. כשחופר בור ברשותו

1. כשהפקיר רק את הבור - לכו"ע פטור, דא"ל "מאי בעי ברשותי".

2. כשהפקיר רשותו ובורו - ברש"י (ד"ה בעל התקלה) מבואר: שדינו כדין חופר בור ברשות הרבים, (דההפקר היא נתינת התקלה, ואילו לפי התוס' לעיל דף כח: ד"ה ה"מ - לכו"ע פטור, וההפקר לא נחשב לעושה תקלה או איסור, וכן פוסקים הרמב"ן במלחמות, הרא"ש, הרמב"ם והשו"ע, וכתוב הסמ"ע ס"ק ה': שזהו רק כשהפקיר את רשותו ובורו בבת אחת, אבל אם הפקיר תחילה את רשותו ואח"כ את בורו, חייב).

ג. בור באמצע רשות היחיד, והפקיר רשותו ולא בורו

לפי רבה - הדין תלוי במחלוקת תנאים, רבי עקיבא מחייב, ורבי ישמעאל פטור.

רש"י (ד"ה כו"ע) מפרש: דקסבר "כי אפקרנא לך רשותי לאו לאחיובי אנא בהזיקא אפקרתי".

ותוס' (ד"ה בבור) מפרשים: משום דא"ל "תורך ברשותי מאי בעי".

ולפי רב יוסף - לכו"ע חייב, הואיל והוא ליה ממונן וקרינן ביה "בעל הבור". (הפוסקים פוסקים בזה כרבי עקיבא, שהלכה כמותו במחלוקתו עם חבריו).

ד. החופר בור ברשות היחיד הסמוך לרשות הרבים

התוס' (שם) כותבים: שמרש"י (הנ"ל) משמע, שלכו"ע חייב, ולפי רבה - דהוי כבור ברשות הרבים, ולפי רב יוסף - מפני שזה ממונן.

והתוס' לשיטתם סוברים: שדינו כחופר בור באמצע רשות היחיד והפקיר רשותו ולא בורו, של רבה הדין תלוי במחלוקת רבי עקיבא ורבי ישמעאל, ולרבי יוסף לכו"ע חייב.

ה. החופרים לאושין (יסודות עבור הבית)

לפי ת"ק - פטור, (שדרך לעשות כן ואינו פושע - רש"י).

ולפי רבי יוסי בר יהודה - חייב, ופטור רק באם עשה מחיצה י' טפחים או הרחקת ד' טפחים (הרש"ל גורס ד' אמות).

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לפי גירסת הגהות הב"ה ברש"י (ד"ה דארווח ארווחי) - מדובר שהקצה מרשותו לרשות הרבים וחפר בה את יסודות ביתו, ולכן לפי ת"ק פטור כיון שעשה ברשותו, ולפי"ז אם חפר את היסודות בשטח רשות הרבים בלא שהקצה מקום מרשותו - חייב, והיינו כמ"ד בור ברשות הרבים חייב, ולפי המאירי - פטור, לפי שלא הפקיד את רשותו.

ולפי הגירסא המצויה בירנו - פטור אף באופן שחפר היסודות בשטח רה"ר בלא שהקצה מקום מרשותו, [וכן פוסק הטור בס' תי, עיין דרישה ש"ך, סמ"ע, ובהגהות הגר"א שם].

ומבואר בתוס' (ד"ה כגון): שמרבי יוסי בר יהודה דמצריך הרחקה מוכח שסובר "בור ברשותו חייב", לפי רבה (הנ"ל נושא ג') - היינו כרבי עקיבא, ולפי רב יוסף (שם) - זהו אף כרבי ישמעאל, ולכאורה לפי רש"י הנ"ל נושא ד', י"ל שקאי ככו"ע, הואיל וזה סמוך לרשות הרבים.

פוסקים :

בשו"ע (סי' תי סעי' ט') נפסק: הבונה סמוך לרשות הרבים רשאי לחפור לצורך היסוד, אפי' להרחיבו לצד רשות הרבים, ואם הוזק בו, פטור, כיון שעשה ברשות. [הרמב"ם השמיט דין זה, הטעם - עיין במרכבת המשנה פרק י' הל' ב'].

ו. החופרים לאו לאושיין

חייב.

לפי רבה - מדובר "בארווח ארווחי", ולכן חייב בין לפי רבי עקיבא ובין לפי רבי ישמעאל.

ולפי רב יוסף - מדובר בלא "ארווח ארווחי, והיינו בור ברשות היחיד ולכן לכו"ע חייב, [אבל אם ארווח ארווחי - הדין יהיה תלוי במחלוקת רבי עקיבא ורבי ישמעאל, כיון שהוי בור ברשות הרבים].

ז. בור ברשות אחד ופתחו לרשות אחר

אזלינן בתר פתחו, דאם הפתח ברשות הרבים דינו כבור ברשות הרבים - עיין לעיל נושא א', ואם פתחו ברשות היחיד, דינו כבור ברשות היחיד - עיין לעיל נושא ב', [ואם פתחו לרשות היחיד של אחר - עיין תנוד"ה ברשות היחיד, ובמש"כ לעיל תשו' יב נושא א', ובתשו' יג]. ואם פתחו סמוך לרשות הרבים, דינו כבור הסמוך לרשות הרבים - עיין לעיל נושא ד'.

כב. במה נחלקו רב ושמואל בנידון "בור שחייבה תורה", ובאלו אופנים יש נפק"מ לדינא: דף נ: נא:

תשובה :

לפי רב - התורה חייבה בור שיש בו הבל אבל לא על חבטו בלא הבל, דקרקע עולם הזיקתו.

ולפי שמואל - התורה חייבה להבלו אף שהוא ממילא, ואף על בור מלא ספוגין של צמר, וכ"ש לחבטו.

הנפק"מ ביניהם: בבור שאין בו הבל, לרב פטור, ולשמואל חייב.

אופני "בור" המזיק ע"י החבטה בלא הבל (שלב פטור ולשמואל חייב)

1. כשעשה גובה [תל]

לפי תירוץ א' בתוס' (ד"ה לשמואל) - שמואל מחייב דוקא כשעשה גובה ה' וחפר ה', אבל עשה גובה עשרה בלא שחפר, אף לשמואל פטור, דקרקע עולם הזיקתו, ולא קרקעית הבור.

ולפי התירוץ השני שבתוס', ובן לפי רש"י (ד"ה דעבד גובה, עיין רש"י, ובאמ"ה עמ' תתד, ובהערה 48) - גם בעשה גובה עשרה מחייב שמואל, דהתורה חייבה את בעל הבור כשעשה את כל התקלה, אף אם החבטה היתה מקרקע עולם, וכן כשעשה ההיזק אע"ג שלא עשה את התקלה. [המאירי בסוגיין גם סובר שחייב, וע"ע במאירי המובא לעיל, ובמש"כ פ"ג תשובה יב ובהערה שם, ולקמן תשו' לו].

2. לפי מסקנת הגמ' אליבא דרב נחמין - שמואל מחייב על מיתת פרה שנפלה בבור העמוק ששה

טפחים באם יש מכריסה של הפרה עשרה טפחים, אף שאין בו הבל למיתה. [יש אומרים: שרבא חולק וסובר, שאף לפי שמואל צריך הבור עצמו להיות י"ט - עיין אמ"ה עמ' תתכב. ע"ע בגמ' לקמן דף נג. האומרת: שמודה רב בבור ברשותו שחייב

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

על חבטה.

התוס' (ד"ה איכא) כותבים: עוד שני נפק"מ: 1. באם נפל דרך אחוריו, (וכן הוא בגמ' וברש"י ד"ה דרך נפילה).
 2. בבור שרחבה יותר מעומקה. [התוס' לעיל דף ג. ד"ה בין, מחדשים: שמהסוגיא שם מוכח, שבבור כאבנו וסכינו ומשאו, אפי' רב מודה שחייב על החבטה ואף כשאפקרינהו, כיון שחבטה דידיה הוא, דהיינו מהאבן עצמו, ולא מ"קרקע עולם". וכן הוא בתוס' בסוגיין ד"ה לשמואל. התוס' רבינו פרץ, הביא ראיה נוספת לכך. אופנים נוספים שרב מחייב – עיין במש"כ לעיל פרק א' בהערה לתשובה ט', ולקמן דף נג., ובמש"כ לקמן תשר' לו].

אופני "בור" שיש בו הבל ושאיין בה הבל (דף נא):

1. כשעומקה יותר מרחבה - יש בה הבל ולכן אף לרב חייב.
2. כשרחבה יותר מעומקה - אין בה הבל ולכן לרב פטור.
3. כשעומקה שווה לרחבה - לדעה אחת בגמ' יש בה הבל ולדעה שניה אין בה הבל.

פוסקים:

ברמב"ם (פי"ב מהל' נזקי ממון הל' יד, טו) ובשור"ע (ס"ל תי סעי' יז, יח) נפסק: בור שחייבה עליו התורה, אפי' לא מתה הבהמה אלא מהבלו, ואין צריך לומר אם מתה מחבטו, לפיכך אם היה עומק הבור כרחבו, אין לו הבל, ואם לא נחבטה בו הבהמה ומתה, פטור, והיה עמקו יתר על רחבו, יש לו הבל, ואם מתה בו הבהמה, חייב, אע"פ שלא נחבטה בקרקעו, עשה תל גבוה ברשות הרבים ונחבטה בו הבהמה ומתה, אם היה גבוה עשרה טפחים, חייב לשלם, ואם היה פחות מעשרה, פטור על מיתת הבהמה, אבל אם הוזקה בלבד, חייב לשלם נזק שלם, ואפי' בתל גבוה כל שהוא או בחפירה כל שהוא, שהנזק בכל שהוא, דבר מצוי וידוע, ואין המיתה בכל שהוא מצויה, והרי הוא כמו אונס.

בהמה שנפלה לענין חשש "ריסוק איברים"

כג. בהמה שנפלה מה דינה לענין חשש "ריסוק איברים", באלו אופנים היא כשרה, ובאלו אופנים היא טריפה?
 דף נ: נא.

תשובה:

חשש ריסוק איברים יש רק בנפלה מגובה הראוי להמית, שהוא גובה י' טפחים, מהגמ' משמע: שלפי רב נחמן - מונין י' טפחים מכריסה של הפרה, [הרמב"ם לא הזכיר ששיעור י' טפחים הוא מכריסה – עיין אמ"ה עמ' תתכא].

בתוס' (ד"ה אם) מבואר: 1. אם היא הלכה - כשרה לגמרי בלא בדיקה. 2. אם עמדה ושחטוה תוך מעת לעת בלא שהלכה - כשרה רק אם יבדקו את איבריה. 3. אם שחטוה תוך מעת לעת מנפילתה בלא שעמדה - טריפה, [ולא מהני בבדיקה]. 4. אם שחטוה לאחר מעת לעת - הוי ספק בתוס' אם צריכה בדיקה, וכותבים: שלפי הבה"ג - צריכה בדיקה. 5. אם שהתה יותר מי"ב חודש - כשרה לגמרי בלא בדיקה.

פוסקים:

בשור"ע (יור"ד ס"ל נח סעי' א') נפסק: נפולה אסור, כיצד, בהמה שנפלה, אם היתה עומדת על רגליה כשנפלה, אם יש מכריסה עד המקום שנפלה שם עשרה טפחים, חוששין שמא נתרסקו איבריה, ואם היתה שוכבת נתגלגלה ונפלה, צריך שיהיה גובה המקום עשרה טפחים. [ונע"ע בב"ח ובט"ז ס"ק א'].]

אופנים שאין חיוב לבנות "מעקה" לגג

כד. באלו אופנים אין חיוב לבנות "מעקה", ומדוע?
 דף נא.

תשובה:

1. כשהיתה רשות הרבים גבוהה ממנו, דכתיב "כי יפול הנופל ממנו", ממנו ולא לתוכה.
2. בית שאינו גבוה י' טפחים, משום שאין חבטה פחות מי', ולכן ה"ה גם כשאינו גבוה י' טפחים מקרקע רשות הרבים, ואף אף אם יחוקק מבפנים.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

3. כשמבחוץ הבית גבוה י' טפחים ומבפנים פחות

לפי ההור"א של הגמ' - אינו חייב במעקה, הואיל ואינו נקרא "בית", [מהשיטתו] בשם הרא"ה משמע: שבמסקנא חייב במעקה, וע"ע במאירי דתמה מדוע הרמב"ם השמיט את הדין, שצריך עשרה טפחים חלל בפנים הבית.

בור של שני שותפין

כה. בור של שני שותפין היכי משכחת ליה: דף נא.

תשובה:

1. כשהיה להם בור משותף בחצר של שניהם, באופן שהפקירו רשותן ולא בורן, ואליבא דמ"ד בור ברשותו חייב, [דאם הפקירו גם בורן - פטורים, כמבואר בתוד"ה בור, וכן לעיל דף כז: תוד"ה ה"מ, אבל לפי שיטת רש"י שם - חייבים].

2. כששניהם ביחד יצרו בור ע"י עקירת חוליא בבת אחת.

3. כשהיה חפר חמשה וזה חפר חמשה, ואליבא דרבי, דאמר (עיי' בתשו' הסמוכה נושא א'), שלענין נזקין כולן חייבים, [לקמן בתשובה הסמוכה מובא אופנים נוספים של בור השותפין, הן לפי רבי והן לפי רבנן, עיי"ש].

המוסיף על בור שחפר חבירו

כו. באופנים הבאים מי חייב, ומדוע, (א) כשהראשון חפר ט' והשני השלימו לי', (ב) כשחפר י' והשני השלימו לכ' או לל', (ג) כשחפר י' והשני סייד וכייד, (ד) כשחפר ח' והשני השלימו לט', (ה) כשחפר י' והשני השלימו ל"א, (ו) כשהשני חפר טפח וחזר וכיסהו טפח, (ז) כשהשני הרחיב את הבור?
דף נא. נא.

תשובה:

א. כשהראשון חפר בור ט' והשני השלימו ל"א

הגמ' אומרת: שאין הבדל בין אם השלים ע"י שחפר טפח ובין אם השלים ע"י ששם אבן על פי הבור, ונחלקו התנאים מי חייב, כדלהלן:

לפי רבנן - רק האחרון חייב בין לענין מיתה ובין לענין נזקין, דכתיב "כי יכרה איש בור" אחד ולא שנים, וכתיב "והמת יהיה לו" ללמדנו שהאחרון חייב, מפני שעשה בור למיתה.

ולפי רבי - לענין נזקין שניהם חייבים, אבל לענין מיתה רק האחרון חייב.

ב. כשהראשון חפר בור עשרה והשני השלימו לכ' או לל'

לפי הלשון הראשון בגמ' אליבא דרב זביד - אפי' רבנן מודים שכולן חייבים, הואיל והראשון גם עשה שיעור מיתה.

ולפי הלשון השני - רש"י (ד"ה הא, והא רבי) כותב: שלרבנן כי היכי דפטרי חופר ט' מנזקין פטרי נמי הכא לקמאי, דהיינו שחולקים על רבי גם בזה, [ולפי הרא"ש ס' י' - הלכה כלשון ראשון בגמ', שכולן חייבים, וכן פוסקים הרמב"ם והשו"ע, ולפי המאירי - הלכה כלשון שני בגמ', וכחכמים שרק האחרון חייב, אבל היש"ש ס"ל, ששתי הלשונות לא פליגי אהדדי].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' יב) ובשו"ע (ס"ו תי סעי' יד) נפסק: החופר בור עמוק עשרה טפחים ובא אחר והשלימו לעשרים ובא שלישי והשלימו לשלשים, כולן חייבים.

ג. כשהראשון חפר בור עשרה והשני סייד וכייד

1. כשהראשון עשה הבל רק לנזקין והשני גם למיתה - הדין כהנ"ל נושא א'.

2. כשהראשון עשה הבל גם למיתה - הדין כהנ"ל נושא ב'.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

3. כשהראשון לא עשה הבל לא למיתה ולא לנזקין - רק האחרון חייב.

ומבואר ברש"י (ד"ה כגון): שזהו רק לפי רב דאמר להבלו ולא לחבטו, אבל לשמואל המחייב על חבטה, הראשון פטור רק אם הבור מלא ספוגין בקרקעותיו דאין חבטה.

ד. הראשון חפר ח' והשני השלימו לט'

בתוס' (ד"ה האחרון) מבואר: שכולם חייבים בנזקין, כמו בזה י' וזה כ', והמהדורא בתרא כותב: שזהו רק לפי לשון א' בגמ' אליבא דרב זביד, אבל לפי לשון ב' - הדין תלוי במחלוקת רבי ורבנן. כנ"ל נושא ב', עיי"ש, והמהרש"א מפרש: שבנידון זה, אפי' רבנן מודו שכולם חייבים, הואיל וכל אחד עשה שיעור נזק, ולפי היש"ש הנ"ל נושא ב', הלומד ששתי הלשונות לא פליגי אהדדי - דברי תוס' אליבא דכו"ע, וע"ע בשיטמ"ק בשם הרא"ה הסובר: שרק האחרון חייב, ויחידאי הוא.

פוסקים :

בשר"ע (ס' תי סעי' יג) נפסק: חפר אחד שמונה ובא חבירו וזכר עוד טפח, שניהם חייבים בנזקין, כל אחד לפי מה שחפר.

ה. הראשון חפר י' והשני השלימו לט'

בתוס' (ד"ה בור י') מבואר: שזה כדין החופר בור י' ובא אחר והשלימו לכ', ולפי המהרש"א והמהרש"ל - דינו כהנ"ל נושא ב', שתלוי בב' הלשונות שבגמ', שלפי לשון ב' בגמ' אליבא דרבנן רק האחרון חייב, ולפי המהר"ם - רק לפי רבי כולם חייבים, אבל לפי רבנן - השני שלא עשה שיעור מיתה פטור, ולא תלוי בב' הלשונות שבגמ', וע"ע א"ת כרך ג' ערך בור, עמ' כט).

ו. כשהשני הוסיף טפח וחזר וכיסה את הטפח בעפר

הגמ' נשארה בספק אם לא נסתלקו מעשה הראשון ורק הראשון חייב או שנסתלקו מעשה הראשון ורק השני חייב.

רש"י (ד"ה טם) בפרש"י: דמיירי בבור ט' שהשני השלימו לי' ואח"כ סתם טפח, והספק הוא רק לפי רבנן המחייבים רק את האחרון, אבל לפי רבי - פשיטא שרק הראשון חייב, דלא שייך לומר "איסתלקו מעשה ראשון", ומרש"י הנ"ל משמע: בבור י' שהשני השלימו לט' וחזרו וסתמו לי' אליבא דלישנא קמא דרב זביד - לכונ"ע רק הראשון חייב, וללישנא בתרא - הוא בכלל ספק הגמ', אם רק הראשון חייב או רק השני - אמ"ה עמ' תתלחז.

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ב מהל' נזקי ממון הל' יב) ובשר"ע (ס' תי סעי' טו) נפסק: סתם טפח שהוסיף או שסתם טפח שבנה, הרי זה ספק אם כבר נסתלקו מעשה הראשון או עדיין לא נסתלקו.

ז. כשהשני הרחיב את הבור

לפי הלשון הראשון בגמ' אליבא דרב אשי - אם כשמת מחמת ההבל, השני פטור, שהרי מיעט את ההבל, ואם כשמת מהחבטה - לדעת שמואל הנ"ל תשו' כב - השני חייב, שהרי קירב הזיקא, [אם השני חייב בכל הנזק, ואם שתי הלשונות חולקים ובמה - עיין תוד"ה אי, ובפנ"י, וע"ע בשיטמ"ק בשם הרא"ה, ובאמ"ה עמ' תתמא-תתמג, ובהערה 127].

ולפי הלשון השני - אם כשנפל מהצד שהראשון חפר השני פטור, ואם כשנפל מהצד שהרחיבו - השני חייב. [נחלקו הראשונים אם שני הלשונות בגמ' חולקים - עיין רא"ש, רמב"ם ושר"ע ונ"כ, ובא"ת כרך ג' ערך בור, עמ' כט, ל].

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ב מהל' נזקי ממון הל' יג) ובשר"ע (ס' תי סעי' טז) נפסק: חפר הראשון בור עמוק ובא אחרון והרחיבו ונפל לתוכו שור ומת, אם מחמת הבלו מת, האחרון פטור, שהרי מיעט הבלו, ואם מחמת חבטו מת, האחרון חייב, שהרי הקריב היזק בור זה, וכן אם נפל השור מאותו צד שהרחיב, האחרון חייב, שהרי הקריב היזק בור זה, אע"פ שמת מן ההבל, ואם מהצד שחפר הראשון נפל, הראשון חייב, שזה האחרון מיעט הבלו, וי"א לאין חילוק בין מה מהבלל או כחבטה, רק אם נפל מלד שרחיב חייב ככל ענין, ואם נפל מלד שסני, האחרון פטור ככל ענין.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לסיכום:

לפי רבי - בכל מקרה שניהם חייבים, חוץ מאופן שהראשון עשה בור רק לנזקין, והשני הוסיף למיתה, שלענין מיתה רק השני חייב, ולפי רבנן - 1. אם הראשון חפר ט' והאחרון י', דהיינו שחידש בור למיתה - האחרון לבד חייב בין לענין מיתה ובין לענין נזקין. 2. אם הראשון עשה כ' והשני השלימו לל' - מחלוקת בין שתי הלשונות בגמ' אם רבנן מודים לרבי, ומחייבים גם את הראשון. 3. אם הראשון חפר ח' והשני השלימו לט' - בתוס' מבואר שכולם חייבים, [המהרש"א והמהרש"ל נחלקו, אם לכו"ע חייבים או שזה תלוי בשתי הלשונות בגמ' אליבא דרבנן]. 4. אם הראשון חפר י' והשני השלימו ל"א - מפשטות התוס' מבואר: שזה ככ' ול', [אך המהרש"א והמהר"ם נחלקו בכתתם, באם למסקנת הגמ' כו"ע ס"ל שלפי רבנן פטור או שזה תלוי בשתי הלשונות בגמ' אליבא דרבנן]. 5. כשהשני אחר שהוסיף טפח כיסה מה שגילה - הוי ספק בגמ' מי חייב. 6. כשהשני הרחיב את הבור - יש בזה ב' לשונות בגמ' אם ובאיזה אופן השני חייב, [נחלקו הראשונים אם יש מחלוקת בין שתי הלשונות].

כז. האם מציאות מים בתוך בור פחות מ' טפחים, משנה את הדין, ומדוע? דף נא:

תשובה:

לפי רבה בר בר הנה אמר שמואל בר מרתא - בור עמוק ח' טפחים, ומהן שני טפחים מים, דינו כבור י' שחייב על מיתה, הואיל ומים מוסיפים הבל.

הגמ' מסתפקת: בבור ט' שיש בטפח אחד ממנו מים או בבור ז' כשבג' טפחים ממנו יש מים, אם דינם כבור י', שחייב על מיתה.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' נזקי ממון הל' יא) ובשו"ע (סי' תי סעי' א' ב') נפסק: היה עומק הבור תשעה טפחים ומהם טפח אחד מים, חייב, שהטפח של מים חשוב כעומק שני טפחים ביבשה, היה עמוק שמונה ומהם שני טפחים מים, או היה עומקו שבעה טפחים ומהם שלשה טפחים מים, ונפל לתוכו שור וכיוצא בו ומת, אין מחייבין אותו לשלם, ואם תפס, אין מוציאין מידו, ועיין לעיל סי' קפח סעיף א' ו', ז, ל' מולקין, [וע"ע במאירי ובמגיד משנה].

בור של שני שותפין

כח. בור של שני שותפין [ועיין לעיל תשו' כה ולקמן תשו' לב], באלו אופנים הראשון פטור? דף נא:

תשובה:

לפי הגירסא המופיעה במסנתנינו - אם כשעבר עליו הראשון ולא כסהו, ואח"כ השני ולא כסהו, השני חייב, [מיהו לפי גירסת הרי"ף - הראשון חייב, ומפרש הרא"ש סי' ח': דהיינו "אף הראשון", ומוסיף: שאין מחלוקת לדינא, דלרש"י המשנה מדברת כשהראשון מסר לשני את דליו, ולרי"ף מדובר כשלא מסר, ורש"י מודה בזה ששניהם חייבים, כדלקמן תשו' לב נושא ב', עיי"ש. מיהו גם הרמב"ם פוסק שהראשון חייב, הלח"מ, הטור, והרמ"א הבינו, שהכוונה שרק הראשון חייב, והב"י מפרשו: כהרי"ף ששניהם חייבים, וע"ע באבן האזל מש"כ בזה, הגמ' אומרת: שזה לא בכל מקרה, וכדלהלן:

1. אם הראשון מסר לשני את דליו [רש"י מפרש: שהיינו כיסוי הבור, אבל לפי הרשב"א בשם הרבינו חננאל - היינו הכלי שדולים דומים, עיי"ש] - רק השני חייב.

רש"י (ד"ה והאי) מפרש: שזהו משום שבקבלת דליו ישנו גם קבלת חיוב כיסוי הבור [ושמירת נזקי הבור].

2. כשהראשון הניחו משתמש בלא שמסר לשני את דליו

לפי רבי אליעזר בן יעקב - שניהם חייבים, דסבר "יש ברירה" וכל אחד משתמש בשל עצמו, [הטור בס' תי בשם הרמב"ם, כתב: שרק הראשון חייב - עיין אמ"ה עמ' תתכד, תתכה].

ולפי הבמים - רק השני חייב, דסברי "אין ברירה", ולכן השני נחשב לשואל בזה שמשמש גם בחלקו של ראשון. [נחלקו הראשונים: אם "יש ברירה" ו"אין ברירה" בסוגיין הוא ככלל הש"ס - עיין אמ"ה עמ' תתמה. עוד דינים, ועיין עוד במש"כ לקמן תשובה לב].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ב מהל' נזקי ממון הל' ז') ובשו"ע (סי' תי סעי' כה) נפסק: בור של שני שותפין ועבר עליו הראשון ולא כיסהו, השני ולא כיסהו, הראשון חייב עד שימסור דליו לשני, וי"א דקנייהן חייבין עד שימסור לליו לשני, ומשמסר דליו לשני לדלות ממנו, נפטר הראשון ונתחייב השני לכסותו.

דריסת רגל במודר הנאה ובמודר מאכל מחבירו

כט. האם דריסת רגל מותרת במודר הנאה או כמודר מאכל, ומדוע? דף נא:

תשובה :

שותפין שנדרו הנאה זה מזה

לפי רבנו - אסורים ליכנס לחצר, הואיל וקפדי על דריסת רגל.

ולפי רבי אליעזר בן יעקב - מותר, משום שבשלו הוא נכנס, דקסבר "יש ברירה", אבל רבנו סוברים "אין ברירה".

בתוס' (ד"ה זה) מבואר:

1. שבלא שותפין אף לפי ראב"י אסור ליכנס לחצר, כי קפדי אינשי על דריסת רגל בחצר, ולפי"ז גם מודר מאכל אסור בדריסת רגל בחצר, הואיל וכיוצא בו משכירין.

2. שבבקה בסתמא לא קפדי אינשי, ולכן דריסת רגל מותרת בין במודר הנאה ובין במודר מאכל, והא דתנן "אין בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו מאכל אלא דריסת רגל, וכו'" - הגמ' במגילה דף ז'. מעמידה משנה זו, כרבי אליעזר הסובר "ויתור אסור במודר הנאה".

שותף משכיר ולווה שהקדישו את השדה או שאסרוה בקונם

ל. האם שותף, שוכר, ובע"ח יכולים להשתמש בקרקע אחרי שהשותף השני או המשכיר או הלווה הקדישו את השדה או אסרוה בקונם, ומדוע? דף נא:

תשובה :

בתוס' (ד"ה השותפין) מבואר: 1. שותף ומשכיר - יכולים להקדיש או לאסור בקונם. 2. הלווה - אינו יכול להקדיש, כיון שגוף הקרקע יוצא מתחת ידי הלווה ונכנס לבע"ח, ורק משום ר' אבהו מוסיף דינר, שלא יאמרו "הקדש יוצא בלא פדיון", משא"כ גבי שוכר אין גוף הקרקע יוצא מתחת ידי המשכיר.

אופני קנין קרקע ו"מסירת מפתחות"

לא. האם ע"י "מסירת מפתחות" מיד המוכר לקונה או מיד המשכיר לשוכר, או נעילת ללת או קביעת המנעול או העמלת ללת הוי חזקה, ומדוע? דף נב.

תשובה :

א. מסירת מפתח

לפי פשוטות סוגייתנו, ובן סוברים התוס' (ד"ה כיון) - לא הוי חזקה, והיא במקום אמירת "לך חזק וקני", וכותבים: שזהו אחרת משיטת הרשב"ם הסובר: שמסירת מפתח הוי קנין חזקה. והב"ח סי' קצב. כותב: שדברי הרשב"ם הם דוקא כשמפרש שיהיה במקום "קנין חזקה", אבל בסוגיין מדובר כשאינו מפרש.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' מכירה הל' ט') ובשו"ע (סי' קצב סעי' ב') נפסק: המוכר בית לחבירו ומסר לו את המפתח, הרי זה כמי שאמר לו "לך חזק וקנה", וכשיחזיק יקנה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ב. נעילת דלת

לפי התוס' בשם הרשב"ם - לא הוי חזקה, דאינו אלא "מבריח ארי מנכסי חבירו".

ולפי התוס' (שם) - הוי חזקה אפי' בנכסי הגר, הואיל ונעילתו בפני כל אדם הוי הוכחה שהבית שלו, וקונה בנעילה לבד. והרמב"ם פ"א מהלכות מכירה ה"י, פוסק: שנעילה לבד אינה חזקה, אבל נעילה ופתיחה - הוי חזקה.

ג. קביעת מנעול או העמדת דלת

לפי התוס' בשם הרשב"ם - הוי חזקה, אפי' בנכסי הגר, הואיל והוי בנין. [וכ"פ, הרא"ש].

ומסוף דברי תוס' משמע: שבהעמדת דלת לחוד בלא נעילה לא קונה, [וע"ע בביאור הגר"א סי' קצב ס"ק י'].

בור השותפין כשבא השני ומצאו מגולה

לב. בור של שני שותפין באופן שבא השני ומצאו מגולה ולא כיסהו, באלו אופנים הראשון פטור, ובאלו אופנים שניהם חייבים?
דף נב.

תשובה:

א. אם הראשון מסר לשני את דליו או הניחו משתמש

עיין לעיל תשובה כח.

ב. אם שניהם לא כיסו, והראשון לא מסר דליו ולא הניחו משתמש

שניהם חייבים.

ג. כשהראשון כסהו כראוי, ובא השני ומצאו מגולה מפני שהתליע מתוכו ולא כסהו

1. השני חייב.

רש"י (ד"ה ובא השני, וד"ה וראשון, ובד"ה ויכרות) מפרש: שמדובר שהשני בא להשתמש בה, ולכן חייב מיד, דהיה לו להשים שומרים על הבור, [וע"ע באמ"ה עמ' תתסא].

והתוס' (ד"ה בכדי) אליבא דרבי יוחנן מפרשים: שגם לשני נותנים שיעור זמן שיוכל לשכור פועלים לכרות ארזים ולכסותו. אלא דלא בעינן שיודיעוהו, שהרי כבר ידע. [לפי הפשטות - תוס' חולקים על רש"י, אך עיין בב"ח, וביש"ש סי' לו, הכותבים: שאין מחלוקת לדינא, רש"י העמיד, שהשני נשתמש בה ולכן חייב מיד, ולתוס' מדובר, שהשני עבר שם בלא שהשתמש, ולכן נותנים לו שיעור כהראשון].

2. עד מתי הראשון פטור

לפי רב - עד בכדי שידע.

רש"י (ד"ה בכדי) מפרש: שידע היינו שרואה בעצמו שהבור מגולה.

ותוס' (ד"ה בכדי) מפרשים: שהקול יצא שהבור מגולה, דמסתמא שמע, [אבל אם ראה בעצמו שהבור מגולה - שניהם חייבים].

ולפי שמואל - בכדי שיודיעוהו.

רש"י (ד"ה ושמואל) בפירושו הראשון מפרש: שאע"פ שלא בא וראהו בעצמו חייב בחלקו, ושמואל מחמיר על רב, ובפירושו השני מפרש: שהראשון פטור אפי' בא וראהו, וחייב רק אחר שיודיעוהו, ושמואל מיקל על רב.

ותוס' (שם) מפרשים: שבשמיעה לחוד לא מיחייב עד שיודיעוהו לו ממש, ושמואל מיקל.

ולפי רבי יוחנן - עד בכדי שיעור זמן שיודיעוהו, [בכדי שיודיעוהו] פירושו כמו בשיטת רב, ואילו לפי גירסת הרא"ש סי' יא, וכן לפי גירסת הרמב"ם המובא בהמשך - "בכדי שידע", וע"ע בלח"מ ובהגהות הגר"א, וביש"ש, ויוכל לשכור פועלים

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

לכרות ארזים ולכסות את הבור. ונע"ע א"ת כרך ג' כרך בור עמ' ל'.

כיסה בורו בכיסוי הראוי לעמוד בפני שוורים ולא בפני גמלים

ג. מה הדין במי שכיסה את בורו בכיסוי הראוי לעמוד בפני שוורים ולא בפני גמלים, ונפלו שם שוורים, א) מפני שהכיסוי התקלקל מחמת שגמלים עברו עליו, ב) כשהתקלקל מחמת שהתליע מתוכו, ג) מה הדין באם נפלו שם גמלים, ומדוע? דף נב. נב:

תשובה :

א. כשנתקלקל הכיסוי מחמת גמלים שעברו עליו ואח"כ עברו שוורים ונפלו

1. כששכיחי גמלים - חייב על השוורים שנפלו, משום שפושע הוא.

2. כשלא שכיחי גמלים כלל - פטור על שוורים, משום שאנוס הוא.

3. כשבאים לפרקים

לפי לשון א' בגמ' - הוי ספק אם נחשב לפושע לענין שור שנפל בו או לאנוס.

ולפי הלשון השני - ודאי פושע הוא וחייב, דהיה לו לעלות על דעתו שיבואו גמלים ויקלקלו את הכיסוי ואח"כ יעברו שוורים ויפלו שם.

ב. אם נתקלקל הכיסוי מחמת עצמו, דהיינו שהתליע

פטור על שוורים אפי' במקום ששכיחי גמלים, ולא אמרינן "מיגו דהוי פושע לגמלים הוי פושע לענין התלעה".

לפי שיטת הריב"א (בתוד"ה ושכיחי) - פטור אפי' למ"ד תחילתו בפשיעה (דהיינו לענין גמלים) וסופו באנוס חייב, הואיל והאנוס לא בא מחמת הפשיעה.

לפי הריב"ם בתוס' בשם הרי"ף - לאב"י דס"ל תחילתו בפשיעה וסופו באנוס חייב, חייב אף כשהאנוס לא בא מחמת הפשיעה, וולפ"ז סוגייתנו כר"בא ולא כאב"י.

ולפי התוס' בשם ר"י - אם כיסהו בכיסוי שגמלים מקלקלים אותו בלא שנשבר הכיסוי והתליע, לכו"ע חייב, דאמרינן "מיגו" דפושע לענין שוורים שיפלו מחמת קלקול שנעשה ע"י גמלים, הוי פושע לענין שוורים אף כשהתליע, ובסוגיין מדובר: באופן שכיסהו בכיסוי שאם גמל עובר עליו זה מיד נשבר ואין חשש שיפול שם שור פקח, ולכן פטור, הואיל ונחשב תחילתו וסופו באנוס, ולא אמרינן מיגו, וולפ"י הראב"ד בחידושו. ולפי בעל המאור - בבור לא אמרינן "תחילתו בפשיעה וסופו באנוס חייב", שהרי התורה הקילה בשמירתו לפטור בו את הכלים, ונע"ע ברשב"א בשם הראב"ד, ובא"ת כרך ג' ערך בור עמ' כח כט).

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ב מהל' נזקי ממון הל' ה') ובשר"ע (סי' תי סעי' כד) נפסק: התליע בתוכו ונפלו בו שוורים, אע"פ שהגמלים מצויין שם תמיד והרי הוא פושע לגמלים, הואיל ומחמת שהתליע נפלו בו השוורים, הרי זה פטור, וכן כל כיוצא בזה. והראב"ד בהשגותיו, כותב: הרב רבי יצחק לא הביא בהלכותיו מכל אותה הסוגיא כלום, דומה שאינה עיקר וסמך על מה שהסכימו בעלי הגמרא דתחילתו בפשיעה וסופו באנוס חייב, וצריך עיון, וברמ"א שם סעי' כה, נפסק: וי"א מחלקין דפטור ככהאי גוונא דוקא שאם היו עובדים הגמלים היו נופלים עס הכיסוי, לאז לא פשע כלל לגבי שוורים, דאם יעברו גמלים יפול הכיסוי ולא יעברו שוורים פקחין כי יראו שאינו מכוסה, אבל אם הוא שאם יעברו הגמלים לא יפול הכיסוי רק יתרועע, ואם יעברו אחר כך שוורים יפלו, חייב אף כשהתליע מתוכו, דהואיל ופשע לגבי שוורים, חייב אף כשהתליע.

ג. כשנפלו שם גמלים [במקום שלא מצוי עגלות - רשב"א]

ברש"י ובתוס' (ד"ה ואתו) מבואר: שחייב אפי' אם לא שכיחי גמלים כלל, שהרי לגמל אין זה כיסוי כלל, ופושע הוא והיה לו לחוש שמא יבואו גמלים ויפלו, וכן פוסק הרמ"א חו"מ סי' תי סעי' כג, ואילו הבאר הגולה שם אות ק, פוסק: שכין שלא שכיחי כלל - פטור.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תחילתו בפשיעה וסופו באונס

לד. האם תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, בין כשהאונס בא מתוך הפשיעה ובין כשלא בא מתוך הפשיעה?

דף נב:

תשובה:

התוס' (ד"ה ושכיחי) מביאים, את המחלוקת בגמ' בב"מ אם תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב או פטור, וכותבים: שלפי הריב"א - למ"ד שחייב, היינו דוקא כשהאונס בא מחמת הפשיעה, אבל כשלא בא מחמת הפשיעה פטור, [ועיין מה שהביאו בשם רש"י לקמן דף נג. ד"ה והוא שחזרה].

ולפי שיטת הריב"ם בשם הרי"ף - לאב"י שמחייב זהו גם כשהאונס לא בא מחמת הפשיעה, [לכאורה משיטת התוס' בשם ר"י משמע: שאב"י לא פליג על רבא בזה, וע"ע במש"כ על מסכת ב"מ פרק ג' תשובה כו.].

שור פקח שנפל לבור

לה. האם וכמה בעל הבור חייב לשלם את נזקי שור פקח שנפל לבור, (א) כשנפל מחמת עצמו, (ב) כשנפל מחמת קול הכרייה, (ג) כששור דחף שור פיקח לבור, (ד) כשאחר שאינו בעל הבור שם את האבן על פי הבור, ומדוע?

דף נב-נג:

תשובה:

א. כשהשור הלך ביום ונפל

לכו"ע בעל הבור פטור, [דאיבעי ליה לעיוני ומיזל - גמ' לקמן דף נד. השיט"ק בשם המאירי, כותב: ששיעור הקטנות של השור, הוא: כל שלא הגיע ללמוד חרישה, שמתוך ביעוטו אינו נשמר, ומוסיף: שרק על מיתה פטור אבל על נזקי שור פקח חייב, וכן פוסקים הרמ"א והשר"ע, ואילו הראב"ד והרמ"א פוסקים: שפטור גם על נזקי השור, לפי שהבהמה עיניה למטה ודרכה להתבונן בדרכים, ולהישמר מנזקים].

פוסקים:

ברמב"ם (פי"ב מהל' נזקי ממון הל' טז) ובשר"ע (סי' תי סעי' יט, כ'), נפסק: וכן אינו חייב על מיתת הבהמה בבור או על חביטתה בתל, אלא אם היתה הבהמה קטנה או חרשת או שוטה או סומא או שנפלה בלילה, אבל אם היתה פקחת ונפלה ביום ומתה, פטור, שזה כמו אונס, מפני שדרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות, וכן אם נפל לתוכו אדם ומת, אפי' היה סומא או שנפל בלילה, בין שהיה בן חורין או עבד, הרי זה פטור, ואם הוזק בו האדם או הבהמה הפקחת, חייב נזק שלם, כמו שביארנו, והראב"ד בהשגותיו, כותב: ובהמה פקחת ביום למה, ומה בין נזק למיתה לענין זה, וכן פוסק הרמ"א: וי"א לזכרמה פקחת פטור אפי' מנזיקין אם נפל פס ביום.

ב. כשנפל לפניו מקול הכרייה

לפי רבנו - בעל הבור פטור, דלא אמרינן "כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי".

לפי רבי נתן (דף נג.) - בעל הבור חייב, [כשנפל על פניו ולכו"ע, ולשמזאל אפי' כשנפל על גביו - עיין תשו' הבאה, דס"ל "כי ליכא לאישתלומי מהאי, ודהיינו מהכורה שאינו בעל הבור שהוא פטור מדין גרמא, משתלם מהאי".

ברש"י (בלישנא קמא במשנתינו), מבואר: שבעל הבור חייב אף אם השור פקח, לפי שלא היה יכול להזהר שלא יבהל מקול הכרייה, [הנימוק"י כותב: שיתכן והתוס' בדף נג. ד"ה ובעל הבור, ס"ל: שבשור פקח אף לר' נתן פטור, ושיתכן שדבריהם רק בשור שדחף את חבירו, משום ששור נזהר להתרחק מהבור עד כדי שחביריו השוורים לא ידחפוהו, ולכן בעל הבור פטור, אבל אינו יכול להתרחק כל כך שלא יפול "מקול הכרייה", והדין כמו שרש"י כותב: שבעל הבור חייב אפי' בשור פקח].

פוסקים:

ברמב"ם (פי"ב מהל' נזקי ממון הל' יח) ובשר"ע (סי' תי סעי' לא) נפסק: היה חופר בבור ונפלה הבהמה מקול החפירה בתוך הבור ומתה, אם נפלה מלפניה, חייב, נפלה מאחוריה, כגון שנבעתה וחזרה על עקיבה לאחור ונפלה ומתה, פטור, שנאמר "ונפל", עד שיפול דרך נפילה, נפל לפניו מקול החפירה חוץ לבור ומת או ניזק, אין בית דין מחייבין אותו, ואם תפס הניזק, אין מוציאין מידו, ואם נפל לאחוריו חוץ לבור ומת או הוזק, בעל הבור פטור. והראב"ד בהשגותיו, כותב: נראה לי כל הסוגיא אינה נצלת מן השבוש.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ואולי חזרה היתה לו שנסתפק לו הלכה כרב או כשמואל, וכתב למעלה כשמואל ועכשיו בא לכתוב כרב, מכל מקום שבושין יש כאן, שאם נתקל בבור מקול החפירה ונפל חוץ לבור, לדברי הכל פטור, ואם נפל לאחוריו בבור, זהו הספק שאמר שאין בית דין מחייבין אותו, (בביאור שיטת הרמב"ם – עיין לח"מ) בור שכרי ועומד ונכנס בו אדם להרחיבו או להעמיקו, ועמד שור על שפתו ונבעת מקול הכורה ונפל לתוכו, בין לפניו בין לאחוריו, חייב בעל הבור, אפי' השור פקח וביוס, שהכורה פטור שאינו אלא גרמא, וכיון שאי אפשר להשתלם ממנו, ישתלם מבעל הבור, אבל אם נבעת השור מקול הכורה ונפל לאחוריו הבור, פטור.

ג. כששור דחף שור פקח לבור

לפי רבנו - פטור. כנ"ל.

לפי רש"י (דף נג. ד"ה רבי נתן) אליבא דר' נתן - בעל הבור חייב להשתתף בתשלומי הנזק, אף שהשור פקח, משום שבדוחף לא שייך לומר "איבעי ליה לעיוני ומיזל", (אם השור שדחף מועד הוא, בעל הבור משלם ח"נ, ואם הוא תם בעל הבור משלם שלשה רבעים - עיין לקמן תשר' לז).

ולפי תוס' (שם ד"ה ובעל) - גם לר"נ בעל הבור פטור, הואיל ופקח מתרחק מן הבור באופן ששוררים אחרים לא יפילוהו.

ד. כשאחר שאינו בעל הבור שם את האבן על פי הבור

לפי רבנו - האחר ששם את האבן חייב הכל, שהוא גרם כל הנפילה.

ולפי רבי נתן - כל אחד משלם מחצה, דהיינו גם בעל הבור.

שור שאינו פקח שנפל לבור לפניו או לאחוריו

לו. שור שאינו פקח שנפל לבור לפניו או לאחוריו, האם בעל הבור חייב, ומדוע? דף נג.

תשובה:

1. כשנפל לתוך הבור על פניו - בין לרב ובין לשמואל חייב, דהרי יש גם חבטה וגם הבל.

2. כשנפל על גבו

לפי שמואל - חייב, שהרי בור חייב גם על חבטה בלא הבל. ומודה שמואל שאם נתקל בבור ונפל לאחוריו הבור חוץ לבור שפטור, ולפי התוס' לעיל דף נ: ד"ה לשמואל בתירוצם הראשון - משום שבוה שמואל מודה שאומרים "קרקע עולם הויקתו", ולפי תירוצם השני - גם במקרה זה שמואל מחייב, והא דקתני פטור, היינו כשנפל מקול הכרייה, תירוץ נוסף, עיין בתוספות רבינו פרץ בשם הריב"א. דעות הראשונים בזה - עיין אמ"ה עמ' תתעד-תתענז, ובהערות שם, ובדעת בעל המאור המובא שם סוף הערה 27, וע"ע במש"כ לעיל פרק א' תשר' ט', פרק ג' תשר' יב, ולעיל תשר' כב).

ולפי רב - פטור, דבור ברשות הרבים התורה חייבה להבלו ולא לחבטו.

רב חסדא אומר: שרב מודה בבור ברשותו (באופנים ולמ"ד שחייב - עיין לעיל תשר' כא), שחייב אפי' נפל מאחוריו, שהרי החבטה ידיה הוא, (הרמב"ן במלחמות על דף כח: מסתפק, אם בור ברשותו חייב לרב מדין "שור", וממילא גם על כלים או חייב מדין "בור", הואיל והחבטה מקרקע עולם, ופטור על כלים, ועיין לעיל דף כח: תוד"ה ה"מ, דלמדו שחייב גם מדין "שור", ואעפ"כ פטור על כלים, דאמר ליה "תורך ברשותי מאי בעי", ועל נזק אדם חייב מדין בור עיי"ש, ואם רבה פליג על רב חסדא וס"ל שרב פטור בחבטה אף בבור ברשותו - עיין אמ"ה עמ' תתענט, ובהערה 44).

רבה אומר: שבנפל על פניו ולפני שהגיע לקרקע התהפך על גביו, הרי הוא חייב מחמת ההבל של תחילת הנפילה. (התוס' לעיל דף ג. ד"ה בין, מחדשים: שמהסוגיא שם מוכח, שגם בבור כאבנו וסכינינו ומשאו, רב מודה שחייב על החבטה ואף כשאפקרינהו, כיון שחבטה ידיה הוא, דהיינו מהאבן עצמו, ולא מ"קרקע עולם". ובתוס' רבינו פרץ, הביא ראיה נוספת לכך, ואופנים נוספים שרב מחייב - עיין במש"כ לעיל פרק א' בהערה לתשובה ט', ולעיל דף נ: ובמש"כ לעיל תשר' כב).

שור שדחף את חבירו לבור

לז. שור שדחף את חבירו לבור, מי משלם, בעל השור ו/או בעל הבור, כמה, ומדוע? דף נג.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

לפי רבנו - בעל הבור פטור לגמרי, וכתיב "ונפל שמה" שנפל מעצמו ולא שיפילוהו אחרים - תוד"ה בעל השור, ובעל השור חייב.

רש"י (ד"ה מאי דאית לי) **סובר** : מועד משלם נזק שלם, ותם חצי נזק, ואת החצי השני מפסיד הניזק, משום שכוליה הזיקא עבד, [פי' שהנזק מתייחס רק לבעל השור, ולא לבעל הבור, וא"כ בעל הבור פטור מסברא ואין צריך פסוק לפטורו, וכ"כ המהר"ם לעיל דף יב. בדעת רש"י].

ותוס' (ד"ה בעל, וכן דעת רש"י בפ"ק דף יג. ועיין במהר"ם שם) **סוברים** : במועד רק מחצה, ובתם רבע נזק, משום שלא אמרינן "כי ליכא לאישתלומי מהאי וכו'", [וס"ל לתוס': שלרבנן הנזק מתייחס לשניהם, ואף אם נאמר כוליה הזיקא עבד, מ"מ אין משלם יותר מחצי].

ולפי רבי נתן - הנזק מתייחס גם על בעל הבור, אבל רק מדין "כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי", ולכן אם השור מועד כל אחד משלם חצי נזק, ואם השור תם, בעל השור משלם רבע נזק, ובעל הבור משלם שלשת רבעי נזק, דאמרינן "כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי".

לפי ליטנא קמא בגמ' אליביה - זהו מפני שכוליה הזיקא עבד.

ולפי ליטנא בתרא - זהו מפני שהניזק אומר "אנא תוראי בבירך אשכחתי", [אם יש נפק"מ לדינא בין שני הפירושים - עיין מש"כ בהערה שבסוף תשו' הבאה].

אם השור שדחפוהו היה פיקח [אליבא דר"נ שבעל הבור חייבו] - **עיין לעיל תשו' לה נושא ג'.**

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ב מהל' נזקי ממון הל' יט, כ') ובשור"ע (סי' תי סעי' לב, לג) נפסק: שור שדחף בהמה לתוך הבור ומתה, אם מועד הוא, בעל הבור משלם מחצה ובעל השור מחצה, ואם תם הוא, בעל השור משלם רביע מגופו ובעל הבור משלם שלשה חלקים מן היפה שבנכסיו, שבעל הנבלה אומר לבעל הבור, "פחת נבלה זו יש לי אצלך, אנע"פ שהיא גדולה ופקחת, כיון שנדחפה הרי זו כמי שנפלה בלילה, כל שאינו יכול להוציא מבעל השור, אני מוציא, והשאר אתה חייב לשלמו". וכן המניח אבן על פי הבור ובא השור ונתקל בה ונפל לבור ומת, המניח את האבן משלם מחצה ובעל הבור מחצה, ובשור"ע שם סעי' לו נפסק: יש מי שאומר הוא הדין לשנים שהיקו ושניהם בני חיובא, אלא שהאחד ברח או שאין לו במה לשלם, משתלם מהאחד עד שיעור מה שהיה חוב חייב על נזק זה אילו עשאו לבדו, ויש חולקין דכיון דחבירו מדינא בר תשלומין אלא שאין לו מה לשלם, למה יפרע זה בשבילו, ולפי זה שור שדחף בהמה לבור, האידינא אינו משלם אלא שלשה חלקים, אנע"פ שהשור פטור אף מהרביע, שהרי אין דין דיני קנסות, אין בעל הבור משלם אותו בשבילו.

שור ושור פסולי המוקדשין שנגחו שור אחר

לח. שור ושור פסולי המוקדשין שנגחו שור אחר, מי משלם, כמה, ומדוע? **דף נג:**

תשובה :

1. השור של פסולי המוקדשין - פטור.

בתוס' (ד"ה שור ושור) **מבואר**: שהיינו דוקא שור בכור בעל מום שלא נפדה, ולפי שאין לו פדיון, לא נקרא "רעהו", [ואבל רש"י לעיל דף נא. ד"ה שור, כותב: שבכור בעל מום, וכן שור פסוהמ"ק שנפדה הוי בכלל שור רעהו - חכמת שלמה, ועיין בהגהות הב"ח שם, וצ"ל: שרש"י יפרש סוגיין "פסוהמ"ק" פי' של חטאת, עיין אמ"ה כרך א', עמ' תצו, הערה 16], **וה"ה לכל פסולי המוקדשין שלא נפדו**, [ואבל אם נפדו - בעליהם חייבים בתשלומי הנזק, דנחשבים ל"שור רעהו" אנע"פ שאסורים בגיזה ועבודה, והתוס' לעיל דף יב: ד"ה ואם, כותבים: שלפי רבי יוסי הגלילי דס"ל קדשים קלים ממון בעלים הם, בכור שור שהזיק חייב לשלם, דמיקרי "רעהו", וסוגיין כרבנן, והמהר"ם בסוגיין הוכיח מתוס' שם דס"ל, שפסוהמ"ק אפי' שלא נפדו הם בכלל "רעהו", וע"ע באמ"ה עמ' תתקיד, תתקכ, ובהערה 61].

2. השור שיש לו בעלים - חייב לשלם.

לפי רבנו - תם רבע נזק, ומועד חצי נזק, דלא אמרינן "כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי".

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי רבי נתן - תם חצי נזק ומועד נזק שלם, דאמרינן "כי ליכא וכו".

לפי התוס' (ד"ה הא) - כל מחלוקתם היא רק אם נימא כלישנא קמא "האי כוליה הזיקא עבד והאי כוליה הזיקא עבד", אבל ללישנא בתרא "דהאי פלגא הזיקא עבד והאי פלגא הזיקא עבד" אפי' לפי רבי נתן לא אומרים "כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי", ושנראה לגמ' שלישנא קמא עיקר, ואילו לפי הרמב"ן במלחמות - זהו אפי' לפי לישנא בתרא, דאין נפק"מ לדינא בין שני הפירושים, בביאור דבריו - עיין קצה"ח סי' תי' ס"ק ג'.

שור ואדם שדחפו לבור

לט. שור ואדם שדחפו לבור, מי חייב, [וכמה]?

דף נג:

תשובה:

א. לענין תשלומי "נזק"

כולם חייבים.

רש"י מפרש: הואיל ושלשתן שותפין, [וע"ע בתוד"ה לענין, שמפרשים: דמיירי שהשור לא דחף יחד עם האדם, והרשב"א הקשה עליהם, דהרי הסיפא "בתר רישא גירא", משמע שהבין שתוס' לא פליגי על רש"י].

ומבואר בתוס' (ד"ה שור ואדם): שזהו רק כשהאדם דחף שלא בכוונה, אבל בכוונה - בעל הבור פטור, ואם פטור לגמרי, וכמה האדם ובעל השור משלמים - עיין במש"כ לעיל פרק א, תשובה כב, וע"ע בשיטמ"ק בשם הרא"ה, חולק על תוס', וטובר: שגם כאשר האדם דחף בכוונה, בעל הבור חייב, לפי שפושע הוא כלפי בעל השור, וע"ע ביש"ש סי' מב].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' טז) ובשור"ע (סי' תי סעי' לד) נפסק: אם אדם ושור דחפו שור אחד לבור, שלשתן חייבים, [השור"ע מוסיף: והיה אדם שלא בכוונה, שאם היה בכוונה, היה בעל הבור פטור, כן הוא בשור"ע, אבל הרמב"ם לא כתב לשון זה], אם השור מועד, משלשים ביניהם, ואם הוא תם, משלם השתות, והמותר ישלמו ביניהם, האדם ובעל הבור.

ב. לענין ד' דברים ודמי ולדות

שור ובור פטורים, ורק האדם חייב.

בתוס' (ד"ה שור ואדם) מבואר: דבבושת חייב רק אם ידע בשעת נפילת חבירו, [והתוס' בדף ו. ד"ה לאתווי, כתבים: דבבושת פטור, וטברת התוס' בסוגיין צ"ב].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' טז) ובשור"ע (סי' תי סעי' לה) נפסק: אם דחפו אשה ויצאו ילדיה, האדם לבדו חייב הכל, ושור ובור פטורים.

ג. לענין כופר ושלושים של עבד

אדם ובור פטורים, ושור חייב.

בתוס' (ד"ה לענין כופר) מבואר: שלפי רבא - השור חייב בכופר רק אם לא דחף ביחד עם האדם, ובביאור כוונת דבריהם - עיין מהרש"ל, מהרש"א, ובאמ"ה עמ' תתקכד, תתקכה, אבל אם דחף ביחד עם האדם - גם השור פטור מכופר, שהרי השור פטור ממיתה כמו שהבעלים פטורים ממיתה, דהכוחו עשרה בני אדם בבת אחת כולן פטורים. ורבא ס"ל כרבה שכל שפטור ממיתה פטור מכופר. [התוס' לעיל דף ו. ד"ה לאתווי, העמידו דברי רבא באופן שהשור דחף בכוונה, דאי שלא בכוונה - פטור מכופר, שהרי פטור ממיתה, אמנם למי שחולק על רבה - השור חייב בכופר גם באופנים שפטור ממיתה, מיהו הרשב"א כתב: שמדובר שדחפו ביחד, וכל הדין של עשרה שהכו והרגו שהם פטורים, יתכן והוה רק כשהכו ב' מקלות, אבל במקל אחד כולם חייבים, וסוגייתנו הוי כהכוחו במקל אחד].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' טז) נפסק: לענין כופר ושלושים של עבד, בעל השור חייב ואדם ובעל בור פטורין.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ד. לענין כלים ושור פסולי המוקדשין

בעל הבור פטור, והאדם והשור שדחפו חייבים.

ברש"י (ד"ה שור) מבואר: שמדובר בפסולי המוקדשין שנפדו, ודאם לא נפדו – גם האדם והשור פטורים דכתיב "רעהו", וכ"כ התורה לענין כלים, וע"ע באמ"ה עמ' תתקכב.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' טז) נפסק: לענין כלים ופסולי המוקדשין, אדם ובעל השור חייבין ובעל הבור פטור.

מ. מה לומד רבא מ"והמת יהיה לו" הכתובים בפרשת "בור" ושבפרשת "שור"?

דף נג:

תשובה :

1. מ"והמת יהיה לו" הכתוב בפרשת "בור" למדים: שבור פטור על פסולי המוקדשין [שנפדו, אבל בלא נפדו בלא"ה פטורים מדכתיב "רעהו" – רש"י ד"ה שור, ותורה לענין כלים, עיי"ש, ובאמ"ה עמ' תתקכב ובהערה 61, ואם פטור גם מנזקין או רק ממייתה – עיין אמ"ה חלק א' בדף ו: על תורה שור רעהו].

2. מהכתוב בפרשת "שור" למדים: שאף בבור הבעלים מטפלים בנבילה, אבל אם נגחו שור פסולי המוקדשין חייבים, דמיקרי "רעהו".

התוס' (ד"ה לענין כלים) כותבים: דשמא רבא ס"ל כהמ"ד שאסור לפדות קדשים להאכילן לכלבים, אבל למ"ד ש"פודין" יתכן ובור חייב על פסולי המוקדשין.

דיני שור פסולי המוקדשין שנפדה

מא. שור פסולי המוקדשין שנפדה, האם מותר בהנאה, האם נחשב לממון בעלים, והאם מותר להאכילו לנכרי?

דף נג:

תשובה :

1. בגיזה ועבודה - ברש"י (ד"ה מי שהמת, על פי הגמ' בבכורות ד' טו.) מבואר: שאסורים.

2. פדיית הקדשים להאכילן לכלבים - התוס' (ד"ה לענין כלים, על פי הגמ' בפסחים) מביאים: דאיכא פלוגתא בזה.

3. פדיית הקדשים בשביל להסיקן תחת התבשיל או לשאר הנאות - התוס' (שם) מביאים: שרב אשי (בגמ' בפסחים) סובר, שלכו"ע מותר לפדות את הקדשים בשביל להסיקן תחת התבשיל או לשאר הנאות, ולחד לישנא בגמ' (שם) אליבא דרב יוסף: מי שאוסר לפדות לכלבים אוסר גם שאר הנאות.

עוד כתבו: שלכו"ע פסולי המוקדשין אחר פדייה נחשבים לממון בעלים.

4. האכלתו לנכרי - בתוס' (ד"ה שור ושור) מבואר: שלרבי עקיבא, בכור בעל מום מותר להאכילו לנכרי, ומסתבר שה"ה בשאר פסולי המוקדשין שנפדו – עיין תוס' בבכורות דף לב: ד"ה פסק מתני'. התני"ט על מס' זבחים פ"ב מ"ד, כותב בשם התוס' בזבחים דף עא: ד"ה ובטריפה: שרבי עקיבא מתיר לנכרי ואף לכלבים רק כשנשחט שראוי גם לישראל, אבל נטרף או נתנבל – אסור אף לנכרי. שנאמר "ואכלת", וברעק"א שם, העיר דבר"ן בפ"ד דחולין מבואר: דכשנשחט מותר רק לנכרי אבל אסור לכלבים].

נזקי אדם וכלים שנפלו לבורו

מב. האם בעל הבור חייב על אדם וכלים שנפלו לבורו, ומנין למדים זאת?

דף נג: נד:

תשובה :

1. אדם שנפל לבור ומת - בעל הבור פטור, וגם אם הבור יותר מ' טפחים, דכתיב "שור", למעט אדם, אבל אם הוזק חייב, ועיין לעיל דף ג'. ברש"י ד"ה זה אב, ובתוס' שם ד"ה לא י', ובדף י'. ברש"י ותוס' שם.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. על נזקי כלים

לפי רבנן - פטור, דכתיב, "חמור" למעט כלים, [משמע אפי' כשנפלו לבור פחות מ' טפחים, אבל הירושלמי חולק על הגמ' דידן, וס"ל שבבור פחות מ'ט רבנן מודים שחייב על נזקי כלים - רשב"א, וע"ע באמ"ה עמ' תתקלא, ובא"ת כרך ג' ערך בור עמ' כח].

ולפי רבי יהודה - חייבים, דכתיב "כסף ישיב לבעליו", לרבות כל דאית ליה בעלים, וכתיב "או" לרבות את הכלים.

לפי שמואל - רבי יהודה מחייב אפי' על כלים ישנים שניזוקו מחבטה בלא הבל, דס"ל להבלו וכ"ש לחבטו, כנ"ל תשו' כב.

ולפי רב - רבי יהודה מחייב רק בכלים חדשים שההבל מזיקן, ולא בישינים שאין ההבל מזיקן, דס"ל להבלו ולא לחבטו, כנ"ל שם.

דינא דגרמי, ואם בור חייב על נזקי שטרות שנפלו

מג. האם דניס דינא דגרמי, והאם בור חייב על נזקי שטרות שנפלו, ומדוע? **דף נד.**

תשובה:

בגמ' לקמן (דף סב. ק. קיז): איכא פלוגתא אם דנים דינא דגרמי, ומבואר בתוס' (בסוגיא ד"ה חמור): שמאן דדן דינא דגרמי, זהו רק מדרבנן, [אולם הרמב"ן בקונטרס "דינא דגרמי" סובר: דמאן דדן דינא דגרמי היינו מדאורייתא - אמ"ה עמ' תתקמה, עיי"ש]. ולפי"ז כתבו: שלמאן שלא דאין דינא דגרמי, פשיטא שפטור על נזקי שטרות שנפלו לבור, [ולמאן שדנים - לא איתפריש אם מדרבנן יהיה חייב על השטרות].

פוסקים:

בשו"ע (סי' שפו סעי' א') נפסק: קיימא לן כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי. וקוקא באלס חייב דינא דגרמי, אבל כהמה לכולי עלמא פטור.

הדברים שאפשר לקנות בכסף מעשר

מד. אלו דברים אפשר לקנות בכסף מעשר, ואלו אי אפשר, ומנין למדים זאת? **דף נד.**

תשובה:

בקר, צאן, יין, ושכר - אפשר לקנות, דכתיב בפרשה בהדיא, **וכן כל דבר שהוא פרי וגידולי קרקע**, וזהו מכלל ופרט וכלל.

רש"י (ד"ה פרי) מפרש: שמהכלל ופרט ממעטין כמהין, פטריות, מים, ומלח שאינם פרי מפרי, וגידולי קרקע בא למעוטי דגים, והתוס' בעירובין דף כז. ד"ה מאן סוברים: שכמהין ופטריות נחשבים פרי מפרי וגידולי קרקע, ונקחים מחסף מעשר.

איסור כלאיים

מה. האם יש איסור כלאיים גם בעופות, בדגים, ובחיות היס, ומנין למדים זאת? **דף נד: נה.**

תשובה:

א. איסור כלאיים בעופות, בדגים, ובחיות היס

האיסור נוהג בהם. [ועיין בתוס' ד"ה המרביע, לפי הרא"ש בהלכות קטנות כלאיים, פרק ה' - האיסור מן התורה כולל לא רק מלאכת טמאים עם טהורים, אלא גם טמאה עם טמאה, וטהורה עם טהורה, וכן נפסק בשו"ע, וזהו אחרת מהרמב"ם המובא בהמשך, וע"ע ביש"ש סי' מזו].

בתוס' (ד"ה המרביע) מבואר: שכלאיים של הרבעה בב' מינים שבים נוהג רק בחיות היס, אבל אינו נוהג

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בדגים, כיון שאי אפשר להרביעם, והביאו דעה בבראשית רבה: שכלאיים של הנהגה נוהג גם בדגים.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ט מהל' כלאים הל' א') ובשור"ע (יור"ד סי' רצ"ו סעי' א') נפסק: המרכיב זכר על נקבה שאינה מינו. בין בבהמה בין בחיה ובעופות, ואפי' במיני חיה שבים, הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום. בין בארץ בין בחוצה לארץ, שנאמר "בהמתך לא תרביע כלאים", ואחד בהמה חיה ועוף, שלו או של חבירו. עוד נפסק ברמב"ם (שם): כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה כאחד, והיה אחד מהן מין טהורה והשני מין טמאה, הרי זה לוקה בכל מקום וכו', אבל מדברי סופרים כל שני מינין שהן כלאים בהרבעה, אסורים לחרוש בהן כאחד ולמשוך אותן ולהנהיגן, ואם עשה בהן מלאכה כאחד או משך או הנהיג, מכין אותו מכת מרדות, וכו', אבל בשור"ע שם סעי' י', נפסק: אסור לעשות מלאכה בשני מינין, כגון לחרוש ולמשוך בקרון וכיוצא בזה, בין שאחד טמא ואחד טהור, בין ששניהם טמאים בין ששניהם טהורים, בין בהמה עם בהמה כחזיר עם הכבש או חיה עם חיה כיחמור עם הפיל או חיה עם בהמה ככלב עם העז או צבי עם החזיר, וכיוצא בהן.

ב. אוז עם אוז הבר

גם כן נוהג מן התורה, מפני שהם שונים לא רק בשם אלא גם בגוף.

אבל גמל פרסא עם גמל טייעא - לא הוי כלאיים, כיון ששינוי בשם בלא הבדל בגוף לא הוי שינוי.

ג. **בהמה מן היבשה עם שיכומא** [דג - רש"י, ועיין גליון הש"ס].

הוי ספק בגמ'.

ד. מקור האיסור מן התורה

1. **כלאים דחרישה** - ילפינן שור שור משבת.

2. **כלאים דהרבעה** - בהמתך בהמתך משבת.

3. **המרביע שני מינים שבים** - לוקה, דילפינן "למינהו" "למינהו" מיבשה.

התוס' (ד"ה המרביע) כותבים: שהיינו בחיות הים, דבדגים לא שייך הרבעה. והביאו שר"י ב"ר יהודה הגיה "המנהיג" שני מינים שבים, [ועי' בהמשך התשובה].

4. **איסור כלאיים בב' מינים שבים** - הגמ' לומדת זאת מ"למינהו", שלוקה.

אולם התוס' (ד"ה למינהו) כותבים: שמ"למינהו" לבד אי אפשר לאסור הרבעה שני מינים שבים (והרכבת אילן), אלא רק אחר שכתוב גם את הפסוק "את חוקתי תשמרו" חוקים שכבר חקקתי לך במעשה בראשית, לענין הרבעה בהמה והרכבת אילן, ורק אחר שלומדים בהמתך בהמתך משבת שה"ה עופות, אבל בלא שתי הפסוקים האלו לא הייתי לומד מ"למינהו" לרבות שני מינים שבים.

לפי הגירסא המופיעה לפנינו "המרביע" - מ"למינהו" הכתוב בב' מינים שבים דורשים איסור כלאיים דהרבעה, אבל איסור כלאיים בהנהגת ב' מינים שבים - לא איתפריש בגמ' מנלן.

ולפי גירסת ר"י ב"ר יהודה (מובא בתוס' ד"ה המרביע) שגורס "המרביע" - להיפך, איסור הנהגה איתפריש מ"למינהו", ואיסור הרבעה לא שייך בדגים.

לפי התירוץ הראשון בתוס' (ד"ה המנהיג): ילפינן גם איסור הנהגה מלמינהו.

ולפי תירוץ השני - ילפינן מהנהגה דשבת. [בפשטות שני תירוצי התוס' הם בין לפי גירסת התוס', ובין לפי גירסת ר"י ב"ר יהודה].

מו. האם יש איסור כלאיים בשני מיני דגאים, והאם בני נח מוזכרים על כלאיים להרבעה ושל תרשיה, של זריעה ושל הנהגה, ומניין למדים זאת?

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

בתוס' (ד"ה למינהו, על פי הגמ' בחולין דף ס.) מבואר: 1. מותר להרכיב שני מיני דשאים זה בזה, הואיל ולא כתוב בהם "למינהו". 2. בגמ' בסנהדרין פליגי תנאים אם בן נח מזהר על כלאיים, שלפי רבי אליעזר - מזהרים בהרבעה והרכבה, אבל לא בזריעה והנהגה. ומפרשים התוס': שרבי אליעזר לומד זאת מ"למינהו", ושלפי רבנן - בני נח אינם אסורים כלל בכלאיים.

מז. מה הם האופנים שבהם איסור כלאי זרעים, וכלאי הכרס?

דף נה.

תשובה :

1. **כשזרע חיטה ושעורה - חייב מדין כלאי זרעים.**

בתוס' (ד"ה אלא) מבואר: שזהו רק אליבא דרבנן, ודוקא כשזרען בערוגה אחת בסמוך בפחות מג' טפחים, אבל לפי רבי יהודה - בעינן ג' זרעים מב' או מג' מינים.

2. **על כלאי הכרס - חייב רק בשזרע ג' זרעים מג' מינים, דהיינו חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, הסמוכין זה לזה.**

פרק שישי

הכונס

הגדרת שמירה כראוי

א. איזו שמירה מוטלת על האדם לשמור את הד' אבות נזיקין? דף נה:

תשובה:

א. בור, אש, שן, ורגל

התורה מיעטה בשמירתן, שאם שמרן בשמירה פחותה, דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה - פטור, [וע"ע בתוד"ה הא כסחו, מש"כ בשם רש"י, וביש"ש סי' א', ובאמ"ה הערה 53].

ב. קרן

לפי רבי מאיר - צריך שמירה מעולה בין לתם ובין למועד.

לפי רבי יהודה - תם צריך שמירה מעולה, ומועד מספיק לו שמירה פחותה.

ולפי רבי אליעזר - מועד אין לו שמירה אלא סכין, [נטעמיהם, ואם הויק אם חייב בתשלומין - עיין לעיל דף מה: מו. ובתוד"ה אלא, ובמש"כ על פרק ד', תשובה מד].

שיטה נוספת: היא שיטת ראב"י (מובא בתוד"ה מאן) הסובר: שבין תם ובין מועד מספיק להם שמירה פחותה.

כשנעל בפני בהמתו ויצאה והזיקה או כשנפרץ הכותל

ב. מה הדין במי שנעל בפני בהמתו ויצאה והזיקה או כשנפרץ הכותל, והאם יק' הסדל בין אם זה היה ביום או בלילה, ומדוע? דף נה:

תשובה:

1. נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה או שנפרץ הכותל בלילה - פטור, ומבואר בגמ' (דף נו:). א. שזהו רק בכותל בריא, דפטור אפ' חתרה, דאנוס הוא. ב. אם הניחה בחמה חייב אפ' חתרה, הואיל וכולה פשיעה, ומבואר בתוס' (ד"ה מהו): שחייב גם אם נעל בפניה כל כך יפה שאינה יכולה לצאת בלא חתירה.

2. כשנפרצה ביום - בתוס' (ד"ה נפרצה, על פי הגמ' לעיל דף יד.) מבואר: שחייב, הואיל וקלא אית ליה למילתיה, ומסתמא ידע שנפרצה, והיה לו לגודרה.

3. נפרצה בלילה וידע שנפרצה

לפי תירוץ ראשון בתוס' (שם) - חייב, כיון שהיה לו לגודרה.

ולפי תירוץ השני - פטור, הואיל ואין לו לטרוח יותר מדאי לחזר אחריה באפילה, [המהרש"א כותב: דברישא "בנעל בפניה כראוי" - אף ביום פטור, משום שיציאה דרך הדלת אין לה קול].

4. בכותל רעוע שנפל מאליו - חייב, דהוי פשיעה.

5. בכותל רעוע שנפל מחמת שחתרה - הדין תלוי במחלוקת האמוראים (בגמ' בב"מ), באם חייב כשחתילתו היתה בפשיעה וסופו באונס. [לפי התוס' לעיל דף נב: ד"ה ושכ"ח - למ"ד שחייב זהו רק כשנפל הכותל רעוע מחמת החתירה, דהיינו: שהאנוס אירע מחמת הפשיעה שהכותל היה רעוע - וכפירש"י בסוגיין ד"ה והוא שחתרה - אבל חתרה ויצאה

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בלא שהפילה הכותל – פטור, משום שאנוס הוא, וכדעת הר"י בתוס' שם, והביאו שלפי הר"ף – למ"ד שחייב חייב בכל מקרה, עיי"ש, ובמש"כ לעיל פרק ה' תשו' לג, ובמסכת ב"מ פרק ג' תשובה כו.

הפורץ גדר בפני בהמת חבירו

ג. הפורץ גדר בפני בהמת חבירו, האם חייב, על מה חייב, ומדוע: דף נה:

תשובה:

א. אם הכותל היה בריא

בדיני אדם גם כן חייב.

רש"י מפרש (ד"ה אי בכותל): שחייב רק על הכותל שפרץ בידיו, [ואף על נזק שהבהמה הזיקה לאחרים – מאירי], אבל אם הבהמה יצאה ואבדה או הוזקה - פטור, דהא תנן פרצוה ליסטים פטור, וכן מפרשים התוס' (ד"ה אילימא בכותל), דעל הבהמה פטור, דאין זה אלא גרמא בעלמא, [אבל חייב בדיני שמים, דלא גרע מפורץ כותל רעוע, ולפי שיטת הרמ"ה מובא בטור סי' שצו, ושיטת הרא"ה המובא בשיטמ"ק – חייב גם על אבידת הבהמה, והא דתנן פרצוה ליסטים פטור – היינו על נזקי הבהמה, וכן דעת הרמב"ן בקונטרס דגרמי, הכותב: שזה נקרא "גרמי" ולא "גרמא", ואילו לפי שיטת הרמב"ם – חייב גם על מה שהזיקה. הרמב"ם בתשובתו לחכמי לונד, כותב: שכונתו לחייב גם על נזק שהזיקה הבהמה, שחייב, מפני שכונת הפורץ שתצא הבהמה ותזיק, ולא דומה לפרצוה ליסטים שפטורים, מפני שהתכוונו לגנוב בלא שהתכוונו שהבהמה תצא ותזיק, וע"ע במאירי, באמ"ה עמ' ט, י, ובא"ת כרך ו', ערך גרמא בנוקין, גרמי, עמ' תפוז].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' ב') ובשו"ע (סי' שצו סעי' ד') הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאה והזיקה, אם היה גדר בריא וחזק, חייב, והראב"ד בהשגותיו, כותב: זה שאמר חייב, לא ידענו מהו, אם על הכותל אמר, למה ליה למימר "ויצתה והזיקה", ואם על הנזק אמר, אינו כן, אלא אם כן הכישרה והדריכוה לנזק, וי"א לאינו חייב בנזקי כהכמה אלא אם הכישרה והזמינה לנזק, וכן עיקר, וי"א לאפי' על הכמה ענמה אינו חייב אם לאכלה, ואם היה כותל רעוע, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

ב. אם הכותל היה רעוע

פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. [המאירי מפרש: שהיינו שחייב בהשבה ממש ונפסל לעדות, אך רש"י בגיטין דף נג. ד"ה וחייב, מפרש: שאינו אלא עונש משמיא, ורש"י לקמן דף קד. ד"ה שכבר, מוסיף: שכשישלם יפטר מהעונש, וע"ע א"ת כרך ז' עמ' שפב, ערך דיני שמים].

לפי רש"י (ד"ה הפורץ) - "חייב בדיני שמים" הכוונה על אבידת הבהמה.

ובמוסיפים התוס' (שם): שעל כותל רעוע כל כך שיפול ברוח מצויה, או אפי' שיפול רק ברוח שאינה מצויה, נראה שהוא פטור גם מדיני שמים, וזהו מפני שכותל רעוע עומד ליסתר, ובעליו מצווים לסותרו, שלא יפול על בני אדם, [ולפי התוס' בסנהדרין דף עו. ד"ה בנוקין, בתירוצם השני – חייב בדיני שמים גם על הכותל, והואיל ובעל הכותל נהנה מהכותל עד שיודמנו לו פועלים לתקן, ורא"ש בסוגיין מביא את שתי הדעות].

הכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה

ד. הכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה, האם חייב בדיני אדם או בדיני שמים, ומדוע: דף נה: נו.

תשובה:

- אם כפפה באופן שהדליקה תעבור לקמה ברוח מצויה - חייב בדיני אדם, [כי נחשב לשורף בידים – רש"י].
- כשכפפה באופן שתעבור ברוח שאינה מצויה, [פי' שאחר שכפפה נשבה רוח שאינה מצויה – תוס' לקמן דף נט: ד"ה ליבתה] או דשוויא טמון - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

רש"י מפרש: שפטור מדיני אדם מפני שלא סלקא אדעתיה לך, שיבוא רוח שאינה מצויה, ובטמון איכא [לקמן דף ס. גזיה"כ שפטור מדיני אדם, דכתיב "קמה" מה קמה בגלוי אף כל בגלוי. והרמב"ן מביא: שהמטמין פטור, משום שרק המדליק גרם לנזק ולא המטמין, והמאירי מביא: שפטור משום שכונתו לטובה שהאש לא תתפשט ותשרוף במהירות, ועיין א"ת כרך ו', ערך גרמא בנוקין, גרמי, עמ' תפוז].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תוס' (ד"ה כסוי) מבארים: שחייב בדיני שמים אפי' אם נתכוין לטובה שלא ימהר האש לשרוף דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה, שחבירו יפסיד מכך, ולמאירי הנ"ל – אם נתכוין לטובה פטור מדיני שמים, והיש"ש סי' ד', והב"ח סי' תיח סק"י, כתב: שאם לא ידע שטמון פטור, פשיטא שפטור אפי' בדיני שמים, דאנוס הוא. והב"ח סי' תיח ס"ח, כתב: שרב אשי לא פליג על התירוף הראשון, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליג.

3. **אם כסף לפני שהיה דליקה - מתוס' (ד"ה אילימא דמטיא) מוכח: שפטור, כדין השיך את הנחש למ"ד מעצמו מכיש שפטור, כיון שהארס עדיין לא בעולם.**

פוסקים:

ברמב"ם (פי"ד מהל' נזקי ממון הל' יד) ובשו"ע (סי' תיח סעי' טז) הכופף קמתו של חבירו לפני הדליקה כדי שתגיע בה הדליקה, אם כפפה במקום שתוכל הדליקה להגיע ברוח מצויה, חייב לשלם, ואם אינה יכולה להגיע ברוח מצויה, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואם הכות שאינה מלויה כבר מנעב ולאח"כ כפפה, חייב בכל ענין, מי שראה דליקה שמתקרבת לקמת חבירו והלך וכיסה הקמה, אע"פ שגרם לו הפסד שהרי עשאו טמון, הרי זה פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

מצמצם

ה. כפת אדם במקום פסוק חמה או לינה לבוא פס או כשכבר יק פס חמה ולינה ומת, האם חייב, ומדוע? דף נו.

תשובה:

התוס' (ד"ה אילימא דמטיא, על פי הגמ' בסנהדרין דף עז.) מביאים: שאם כפתו במקום שסוף חמה או צינה לבוא - פטור, ומוסיפים: 1. שלמ"ד אישו משום חיצין, זהו דוקא כשכפתו במקומו, אבל כפתו והביאו חייב, כדין מקרב דבר אצל האש שחייב. 2. שאם החמה והצינה כבר נמצאים - לכו"ע חייב, אף אם כפתו במקומו בלא שהביאו דנחשב ל"מצמצם" וחייב. 3. כשכפתו והביאו למקום נחשים פטור, לפי שהארס עדיין אינו בעולם, והוא כמו סוף חמה או צינה לבוא. (נחלקו הראשונים אם לענין נזקין חייב מכח דיני דגרמי - א"ת כרך ו', ערך גרמא בנוקין, גרמי, עמ' תפא).

השוכר או המביא עדי שקר

ו. **השוכר או המביא עדי שקר, להוציא ממון מחבירו, האם חייב בדיני אדם או בדיני שמים, ומדוע? דף נו.**

תשובה:

א. השוכר עדי שקר שיעידו עבורו

חייב אפי' בדיני אדם. ובראשונים מבואר: שזהו רק באופן שהודה שהביא עדים שקרנים, אבל העדים עצמם אינם נאמנים לומר "העדנו שקר", משום שאין אדם מרשיע עצמו, וכן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. מיהו לענין אם חייבים מכח דיני דגרמי - עיין א"ת כרך ו' ערך גרמא בנוקין, גרמי, עמ' תמחז.

רש"י מפרש: שזהו משום שחייב להחזיר את הממון שהוציא שלא כדין. [הנימוק"י בשם הרא"ה, כתב: שחייב בדיני אדם רק כשהעידו עדות שקר, אבל כשבאמת חבירו חייב לו ואין לו עדים על כך ומביא על כך עדי שקר, פטור, ועובר רק על "מדבר שקר תרחק". ומהשיטת"ק משמע, שהוא פטור אפי' מדיני שמים, וכן נפסק ברמ"א המובא בהמשך].

פוסקים:

ברמב"ם (פי"ז מהל' עדות הל' ז') ובשו"ע (סי' לב סעי' ב') נפסק: השוכר עדי שקר להוציא מנה מראובן לשמעון, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ודוקא כשלא היה חייב לו, אבל אם היה חייב לו רק שאלו העדים הם שקרים, פטור מדיני שמים, אבל עובר על "מדבר שקר תרחק", וכן אם לא שכן אלא פיתה אותן בדברים שיעידו שקר, וכל זה בשוכר עדות שקר לחבירה והוא אינו מודה, אבל אם שכן עדות שקר לעצמו והוא ממון שלא כדין, או שהבעל דין מודה, חייב להחזיר להוליא הגזילה מתחת ידו, ואם הוא אומר שהוא כדין, והעדים מודים שהעידו שקר, העדים חייבים לשלם.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. אם שכר עדים שיעידו עבור חברו

פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. (החזו"ת יאיר כותב: שכאן אין את הסברא "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין", שהרי שילם להם).

בתוס' (ד"ה אלא) מבואר: שזהו דוקא כשאין לחבירו לשלם או כשהלך למדינת הים או כשאין אנו יודעים שהם עדי שקר, וכן דוקא כש"שכר", אבל "אמר" [או כשיש לחבירו מה לשלם שאז גובין מחבירו – מהר"ס] - פטור אפי' מדיני שמים, דסבור שלא ישמעו לו, (התוס' רא"ש בקידושין דף מג. נוטה לומר, שאם אין להם מה לשלם חייב בדיני שמים, אפי' "שאמר" בלא ששכר, וע"ע בריטב"א ובמאירי, ובאמ"ה עמ' כב, ובהערה 193).

הכובש עדותו**ז. מה דינם של שני עדים או של עד אחד היודעים עדות ואינם מעידים? דף נו.**

תשובה:

פטורים בדיני אדם, (הרמב"ן בקונטרס דיני דגרמי, מסביר: שזהו לפי שחייב התורה להעיד אינו מצד הדין אלא מכח גמילות חסדים, והמאירי כותב: מפני שלא עשה מעשה), אבל בדיני שמים חייבים.

רש"י (ד"ה פשיטא דאורייתא הוא, ובד"ה אלא, וכן סוברים הרבה הראשונים) מפרש: שבשני עדים, הטעם הוא, מפני שבלא עדותם מפסידים לתובע ממון, ובעד אחד, דשמא היה משלם ולא נשבע. [לפי הרי"ד בפסקיו לקמן דף צח. הנ"ל תשו' ד' – כיון שהלכה רבי מאיר המחייב "גרמי", ה"ה כאן חייב אפי' בדיני אדם, והראשונים האחרים סוברים שנקרא "גרמא"].

ומבואר בתוס' (ד"ה פשיטא): 1. אם נשבעו בב"ד ש"אין יודעים עדות" - חייבים קרבן. 2. אם אמרו כן בב"ד בלא שנשבעו - פטורים מקרבן, אבל יש "ונשא עווננו", דכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד, (והר"ן חולק, וס"ל: דאין "ונשא עווננו" – עיין אמ"ה עמ' כה, ובהערה 117). 3. אם אמרו כן מחוץ לב"ד - גם נשיאות עוון אין, שהרי עדיין יכולים לחזור ולהעיד.

פוסקים:

בשור"ע (סי' כח סעי' א') נפסק: כל מי שיודע עדות לחבירו וראוי להעידו ויש לחבירו תועלת בעדותו, חייב להעיד אם יתבענו שיעיד לו כנ"ל, בין שיש עד אחד עמו בין שהוא לבדו, ואם כבש עדותו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

השולח את הבערה ביד חש"ו או ביד פקח והעושה מלאכה במי חטאת

ח. השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן או ביד פקח או העושה מלאכה במי חטאת, האם חייב בדיני אדם או בדיני שמים, ומדוע? דף נו.

תשובה:

1. השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

בתוס' (ד"ה אלא) מבואר: שאם שלח ביד פקח - פטור אפי' בדיני שמים, דסבור שלא ישמע לו, (וע"ע במש"כ לקמן תשובה כו).

2. העושה מלאכה במי חטאת - פטור מדיני אדם, (דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היוזק – רש"י, עיי"ש, ודבריו צ"ע מגמ' בגיטין דף נג. שמבואר שם בהדיא, שלכו"ע פטור. ועיין בגליון הש"ס, ובאמ"ה עמ' יח, ובמש"כ על מסכת גיטין פרק ד' תשובה כז, דינים ד-ר), וחייב בדיני שמים.

ומבואר בתוס' (ד"ה העושה): דמלאכה פוסלת רק לפני נתינת האפר במים, (המאירי חולק על תוס', עיי"ש, וע"ע בתוס' לקמן דף צח. ד"ה הא, ובמש"כ לקמן פ"ט תשובה כט).

הוציאה ליסטים**ט. הוציאה ליסטים האם חייבים, ומדוע? דף נו.**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה:

א. כשמשכוח לייבום

הליסטים חייבים. רש"י מפרש: דקנאוה במשיכה ושינוי רשות, והוי קנין לכל מילי.

לפי התוס' (ד"ה פשיטא) בשם הירושלמי - זהו דוקא כשהוציאוה על מנת לגזלה, וחייבים לא רק על אבידת הבהמה, אלא גם על נזקיה, מפני שמי שמונע מהבעלים לשמור בהמתם חייב בשמירת הבהמה, [בביאור פירוש זה, עיין אמ"ה עמ' לז], וכן "ל מפני שנכנס לרשותם לענין אונסין וה"ה לענין נזקין, אבל כשנתכוונו לאבדה פטורים, הן על אבידתה והן על מה שהזיקה. (הרשב"א כותב: שכן סובר רש"י, ועיין בהגהת מרדכי המביא: שר"י מסתפק אם הבבלי חולק על הירושלמי וסובר, שאפי' כשנתכוונו לאבדה חייבים, גם היש"ש סי' ב', כותב: שמסתיתם הרמב"ם משמע שאין חילוק).

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' א') נפסק: הוציאוה ליסטים והזיקה, הליסטים חייבין. והשו"ע סי' שצו סעי' ג', מוסיף: ודוקא שהוציאוה כדי לגזלה, אבל הוציאוה כדי לאבדה, פטורים.

ב. כשהלכה מחמת הליסטים בלא שמשכוח ממש

1. כשקמו לה באפה, לפי סתמא דגמ' - חייבים באונסיה, [עכ"פ להר"א, ואילו למסקנא נחלקו הרמב"ם והראב"ד - עיין בהערה הסמוכה], ודומה למעמיד בהמת חבירו בשדה חבירו, [עיין לקמן תשר' יא].

רש"י (ד"ה דקמו, וד"ה וליסטים): מפרש שלא משכוח אלא עמדו בפניה כדי שתלך לקמה לאכול, והוי קנין משיכה אף שלא אחזוה בידיה.

2. כשהכישוה במקל, לפי רב יוסה - חייבים באונסיה. [מרש"י ד"ה הכישה, משמע: שרב יוסף פליג על הסתמא דגמ' וס"ל, ד"קם לה באפה" לא הוי כמשיכה ופטורים, וכן מפרש היש"ש סי' ב', את הרא"ש סי' ג', המביא רק את תירוצו רב יוסף ולא את התירוצו הראשון, וכן מפרש המגיד משנה את שיטת הרמב"ם בפ"ד מנז"מ ה"א, ועיין בהשגות הראב"ד שם בהל' ג' - דבריו מובאים לקמן בהל' לתשו' יא, והלח"מ כותב: שהראב"ד ס"ל שרב יוסף לא בא לחלוק אלא להוסיף שאפי' שהכישוה חייב, ולא צריך דוקא "קם לה באפה", וזהו אחרת מהראב"ד בחידושו - עיין במהדיר על הראב"ד, עוד מבוואר במאירי: שגם אם השמיעו הליסטים קול, ובכך הבהמה הלכה, הליסטים פטורים, וזהו אחרת מהפנ"י הכותב: שהליסטים חייבים, שהרי במקח וממכר הולכת הבהמה ע"י השמעת קול הוי קנין].

חיובי גזלן או שומר על פירות שהרקיבו

ג. האם גזלן או שומר חייבים על פירות שהרקיבו, ומדוע?

דף נו:

תשובה:

תוס' (ד"ה פשיטא, ע"פ הגמ' לקמן דף צח:) מבארים: שהגזלן כשהרקיבו מקצתו בפשיעתו, יכול לומר לו "הרי שלך לפניך", ומוסיפים: שזהו לפי שאין זה "שינוי", ושחייב רק ב"השבה" אבל לא "לשמור", ושומר בכל מקרה לא יכול לומר "הרי שלך לפניך", כיון שבפשיעתו הרקיבו הפירות, וחייב מדין "שומר", ויש שלא חילקו בין גזלן לשומר, דהיינו שגם שומר כשהרקיבו מקצתם יכול לומר "הרי שלך לפניך" - אמ"ה עמ' לו ובהערה 90. וע"ע א"ת כרך ח', ערך היזק שאינו ניכר, עמ' תשיד, תשיז).

מעמיד

יא. מה הדין במי שמעמיד בהמה על קמת חבירו, או כשקם לה באפה או הכישה במקל, ומדוע?

דף נו:

תשובה:

1. המעמיד בהמה על קמת חבירו - חייב.

לפי התוס' (ד"ה המעמיד) - העמידה על פירות חבירו הנמצאים ברשות הרבים פטור, הואיל וחייב רק מטעם שן ורגל, וחייב גם בהעמיד בהמת הפקר או בהמת הקדש, ויש הפוסקים במעמיד בהמת הקדש, ולפי הרשב"א - מעמיד הוי

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

כמאכילה בידים, וחיוב מדין "מזיק", ואפי' ברשות הרבים, והרא"ש כותב: שחיוב מדין "אש", ובחזו"א כותב: שחיוב מדין "אדם המזיק", והואיל וקיי"ל "אשו משום חיציו" – אמ"ה עמ' לט, ובהערות 104, 100.

2. כשקם לה באפה או כשהכנישה במקל בשלא שהעמידה ממש - זהו בדיוק כמו שכתבנו לעיל תשו' ט' נושא ב', עיי"ש ובהערה שם. ומיהו כותב המהרש"א, וכן הוא בתוס' רבינו פרץ: ש"מעמיד" חייב רק אם העמידה ממש על קמת חבירו, משא"כ בליסטים, שמשפיק שהוציאהו מחוץ לביתו של נגזל, שהליסטים חייבים אפי' הלכה לבד, והואיל וע"י ההכשה קמו ברשותם לכל מילי, וזהו אחרת מהרשב"א, מתוס' תלמיד רבינו תם ורבינו אליעזר, והיש"ש סי' ב', הסוברים: שאם הוציאהו לרחוב ע"י שקמו לה באפה או ע"י הכשה, פטורים, ורק כשהעמידה ממש על הקמה חייבים.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' ג') ובשור"ע (סי' שצד סעי' ג') המעמיד בהמת חבירו על גבי קמת חבירו, המעמיד חייב לשלם מה שהזיקה, וכן אם הכישה עד שהלכה לקמת חבירו והזיקה, זה שהכנישה חייב. והראב"ד בהשגותיו, כותב: וכל שכן קם לה באפה, ואפי' הפילות נרצות הכניס, דהוי כמזיק בידים, ודוקא הכניסה וכיוצא בזה, אבל אם קם לה באפה על פהלכה קם, פטור, דהוי גרמא כנזקין.

המוסר בהמתו לרועה או לשומר, ושומר שמסר לשומר

יב. מה הדין במי שמסר את בהמתו לרועה או לשומר ויצאה והזיקה, ומה הדין בשומר שמסר לשומר?
דף נו:

תשובה :

א. מסרה לרועה או לשומר

כולן נכנסו תחת הבעלים. (הרמב"ם פ"ד מנזקי ממון ה"ד, פוסק; בד"א כשלא שמרה כלל, אבל אם שמרה שמירה מעולה כראוי ויצאה והזיקה – השומרים פטורים, והבעלים חייבים וכו', יעו"ש במגיד משנה בכס"מ ובלח"מ, דכותבים בשם הרמב"ם שהשיב לחכמי לוניל, שהוא ט"ס, והבעלים גם פטורים, ועי"ש במש"כ שם, באם השומרים שמרו שמירה פחותה, ובהלכה י', פוסק הרמב"ם: שאם השומר קיבל עליו רק שמירת גוף הבהמה, בלא שמירת נזקיה – פטור מלשלם, והבעלים חייבים, קיבל שמירת נזקה והזיקה – חייב השומר, ואם הוזקה – פטור, והבעלים עושים דין עם המזיק, עכ"ל, וכותב המגיד משנה: ד"בסתמא" – חלוקים המפרשים, אם קיבל עליו שמירת גוף הבהמה, ומלשון הרמב"ם משמע שחיוב, וכן דעת הרשב"א, ורק כשהכיר בשור שהוא נגזן, הדין שהוא פטור כשהוזק, דלא הוי ליה לאסוקי אדעתיה, כמבואר במס' ב"ק דף מה; דסתמא דמילתא מקבל עליו רק לענין שלא יזיק אחרים, והראב"ד בהשגותיו שם, כותב: ש"בסתמא" לא קיבל שמירת נזקים שהזיקה אחרים, ועי"ע בלח"מ מש"כ בזה, ובמש"כ לעיל פרק א' תשובה נו, ובפרק ד' תשו' מה נושא ד'.

ב. שומר או רועה שמסר לשומר

1. אם אינו תלמידו - הדין תלוי במחלוקת שבמסכת ב"מ (דף לו. לו): בדין שומר שמסר לשומר אם חייב או פטור, (עיין מש"כ בזה לעיל פרק א', תשובה נא).

2. כשהשומר מסר לתלמידו - לכו"ע פטור, משום שרגילות היא ששומר מוסר לתלמידו, וזה"ל לבנו או לבני ביתו - רמב"ם שם הי"א.

מפשטות המושג משמע: שמדובר בהיזק שהבהמה הזיקה אחרים, שלמ"ד שומר שמסר לשומר חייב - הניזק יכול לתבוע את הראשון, חוץ מכשמסר לתלמידו - שאז הניזק יכול לתבוע רק את התלמיד, והראשון הסתלק לגמרי, אך מרש"י (ד"ה אלא תחתיו דשומר) **משמע:** שהסוגיא מדברת באם הוזקה או נאבדה, ופליגי אם הבעלים יכולים לתבוע רק את השני או את הראשון, ומשמע שאם הזיקה – לכו"ע הניזק יכול לתבוע רק את השני, והראשון מסתלק, ועי"ע ביש"ש סי' ח', ובאמ"ה עמ' כט, הערה 25-23.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' יא) ובשור"ע (סי' שצו סעי' ט') נפסק: מסר השומר לשור אחר, השומר הראשון חייב לשלם לניזק, שהשומר שמסר לשומר חייב, והרי הניזק אומר לו "למה לא שמרת אתה בעצמך ומסרת לאחר, שלם לי אתה ולך עשה דין עם השומר שמסרת לו אתה", מסרה השומר לבנו או לבן ביתו או למסעודו, נכנסו תחת השומר וחייבים. והראב"ד בהשגותיו, כותב: כל זה אינו מחזור, אלא הניזק גובה מהשני או מאיזה שירצה ועד שאומר לשומר יאמר לבעלים "למה לא שמרת אתה את שורך", וחי

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ראשי, כל מה שכתב בזה שלא צורך הוא, דליכא למימר הכא "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר", שהרי הבעלים אינם מפסידים כלום. והמגיד משנה והלח"מ בשם הטור, כותבים: שלפי הראב"ד – מאיזה שירצה לגבות יגבה, או מהראשון או מהשני, והלח"מ עצמו טוב, שלפי הראב"ד אם רוצה, יכול לגבות גם מהבעלים, וע"ע בפנ"י, ובאבן האזל על הרמב"ם, באו"ש, ובהגר"ח על הרמב"ם.

שומר אבידה כשומר חנם או כשומר שכר

יג. המוצא כלים או בהמות אלו למי אכילה, האם הוא כש"ח או כש"ש שחייב בגניבה ואבידה, ומדוע? דף נו: נו.

תשובה:

א. המוצא כלים

מוטל עליו לשמור את האבידה, ודכתיב "ואספתו אל תוך ביתך" – רש"י.

לפי רבה - דינו כשומר חנם, שפטור על גניבה ואבידה.

ולפי רב יוסף - דינו כשומר שכר, וחייב על גניבה ואבידה.

לפי הלישנא קמא בגמ' - סברת רב יוסף היא, מפני שיש לו הנאה שאינו צריך לתת לעני פרוטה כדין "עוסק במצוה פטור מן המצוה".

התוס' (בד"ה בהי"א) סוברים: שפטור רק בשעה שמתעסק במצוה, ודוקא כשאנו יכול לקיים שניהם, וזהו במס' סוכה דף כה. סובר: שפטור מן המצוה בשעה שעוסק בה אף במקום שיכול לקיים שניהם, והכס"מ בפ"ו מסוכה הל' ד' מדייק מרש"י לא כהתוס', גם המגיד משנה מדייק מהרמב"ם שם לא כהתוס', וע"ע במש"כ על מסכת סוכה פרק ב' תשובה כב).

ולפי הלישנא בתרא - סברת רב יוסף היא, מפני שהתורה שיעבדתו בעל כרחו להכניס האבידה לביתו, לכן הוי כשומר שכר. (הנפק"מ בין שני הלשונות, עיין אמ"ה עמ' לג, הערות 54, 55).

לפי שיטת ר"י בתוס' (ד"ה בהי"א) - הלכה כרבה, וכן הוא לפי התוס' בב"מ דף כט. ד"ה והוין.

ולפי הרבינו חננאל והבה"ג, וכן דעת הרי"ף - הלכה כרב יוסף.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג מהל' גזילה ואבידה הל' י') ובשו"ע (סי' רסז סעי' טז) נפסק: וכל זמן שהאבידה אצלו, אם נגנבה או אבדה, חייב באחריותה, ואם נאנסה, פטור, ששומר אבדה כשומר שכר הוא, מפני שהוא עוסק במצוה ונפטר מכמה מצות עשה כל זמן שהוא עוסק בשמירתה, וי"א לשומר אכילה אינו אלא שומר חנם, ועיין לעיל סי' עב סעיף ב', כילך נקטינן לענין משכון, והוא הדין כאן, וע"ע ברמב"ם פ"ד מגניבה הל' ד'.

ב. המוצא בעלי חיים

רבה מודה בהם, "דכיון דנקטי להו ניגרא ברייתא, בעי נטירותא יתירתא".

לפי רש"י (ד"ה ומודינא), ולפי הפי' הראשון בתוס' (ד"ה אמר) - רבה מודה שהמוצא חייב על אבידתה, ואף על גניבתה, הואיל וראה שמלומדות הן לצאת, צריך נטירותא טפי, וגניבה ואבידה דידהו פשיעותא הוא.

ומוסיפים התוס': שזהו דוקא כשנגנבה באותו ענין שנגרי ברייתא גרמו לה להגנב, ואבל כפותים דינם כמוצא כלים - תוס' במס' בב"מ דף כט. ד"ה והוין.

ולפי פירושם השני - רבה מודה שחייב רק באבידת הבע"ח, אבל כשנגנבה מביתו, שאין ה"נגרי ברייתא" גורמין לה להגנב, רבה אינו מודה, ופטור, והרא"ה בשיטת"ק, כותב: שמ"מ יש הבדל בזה בין רבה לרב יוסף, דלרבה הסובר שהוא כשומר חנם, מספיק שמירה פחותה לניגרי ברייתא, משא"כ לרב יוסף הסובר שהוא כשומר שכר, פטור הוא רק אם היה אונס, עיי"ש.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. **דמי אבידה**, [פי' שמצא אבידה ומכרה על פי דין, כמבואר במס' ב"מ דף כח:]

תוס' (ד"ה בההיא, על פי הגמ' בב"מ דף כט.) מביאים: שלפי רבי טרפון - מותר להשתמש במעות, ואם אבדו חייב באחריותן, ולפי רבי עקיבא - לא ישתמש, ואם אבדו אין חייב באחריותן.

רבה לטעמיה מפרש: שאם לא משתמש לכו"ע הוי כשומר חינוס, וסובר רבי טרפון שמותר להשתמש, ואם נשתמש הוי כשומר שכר.

ורב יוסף לטעמיה מפרש: שלפי רבי עקיבא - הוי כשומר שכר, ורבי טרפון ס"ל: שעל ידי הנאה זו שמותר לו להשתמש בהם נעשה "שואל".

אם למודר הנאה מותר להחזיר אבידה

יד. האם למודר הנאה מותר להחזיר אבידה, ומדוע? **דף נו:**

תשובה:

התוס' (ד"ה בההיא) מביאים מחלוקת אמוראים (בגמ' בנדרים דף לג:): שיש מ"ד שאוסר משום פרוטה דרב יוסף, שפטור מלתת לעני, דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ושיש מ"ד שמתיר משום שפרוטה דרב יוסף לא שכיח.

לפי רבנו חננאל והבה"ג - כל המחלוקת בנדרים היא רק אליבא דרב יוסף, אבל לרבה פשיטא דשרי, שהרי ס"ל, שפרוטה דרב יוסף לא נחשב להנאה, [ולכן פסק רבינו חננאל כמו רב יוסף כסתמא דגמ' בנדרים, וכן פוסק השו"ע בסי' רסג, סט"ז].

ולפי התוס' בשם הר"י - גם רבה מודה שיש הנאה, רק שס"ל שבגלל הנאה זו אינו נעשה שומר שכר, ולפי"ז המחלוקת בנדרים תתכן גם אליבא דרבה, [ונפסק ר"י שהלכה כרבה, והרמ"א שם מביא שיטה זו דהוי כשומר חינוס, וכותבים הסמ"ע שם בסק"ז, והש"ך בסק"ד, שהוי ספיקא דדינא].

החזרת פיקדון אבידה וגניבה לחצר הבעלים בלא דעתם

טו. האם גנב וגזלן או אחד מד' השומרים או המוצא אבידה יכולים להחזיר לחצר המשתמרת או שאינה משתמרת בלא דעת הבעלים, ומדוע? **דף נז:**

תשובה:

א. החזירה למקום המשתמר או למקום שאין משתמר

1. **גנב גזלן או אחד מד' השומרים שהחזירו** - לא הוי חזרה, אפי' המקום משתמר, הואיל וצריך דעת בעלים.

2. **מוצא אבידה שהחזיר למקום משתמר** - לכו"ע הוי חזרה, דכתיב "השב תשיבם", התורה ריבתה השבות הרבה, שאין צריך דעת בעלים.

3. **מוצא אבידה שהחזיר למקום שאין משתמר** [אלא ברוח מצויה - תוס']

לפי רב יוסף [הסובר שדינו כשומר שכר] - לא הוי חזרה.

ולפי רבה [הסובר שדינו כשומר חינוס] - הוי חזרה אף שלא הודיעם, ופטור מכח הפסוק "השב תשיבם" הנ"ל, ומודה רבה בבהמות שחייב על אבידתן, [ואם רבה מודה שחייב גם על גניבתן - עיין בתוס' ד"ה אמר, כ"ל תשו' יג נושא ב'].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"א מהל' גזילה ואבידה הל' יד) ובשו"ע (סי' רסז סעי' א') נפסק: לעולם הוא חייב להטפל בה עד שיחזירה לרשות בעליה למקום המשתמר, אבל אם החזירה למקום שאין משתמר, כגון גינה וחורבה ואבדה משם, חייב באחריותה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורדות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. אם החזירה למקום שיראנה

לפי תוס' (שם) - הוי השבה אפי' בבהמות, אף שהמקום אינו רשותו ואינו מקום המשתמר, וזהו ש'ש' בשיטתו"ק מוספי: שגם רב יוסף מודה לדין זה, וכן דעת המאירי, אולם לפי הגהות הגר"א על הגליון בגמ', ובהגהותיו על השו"ע ס"ק ה', אליבא דהרמב"ם - בבהמות לא הוי השבה, וחייב על בהמה אפי' כשנגבה מבית המוצא, משא"כ באבידה שאינה בעלי חיים, אם החזירה למקום שהבעלים רואים אותה, פטור מלטפל בה).

פוסקים :

ברמב"ם (פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' טו) ובשו"ע (שם) נפסק: החזיר את האבידה בשחרית למקום שהבעלים נכנסין ויוצאין שם בשחרית, אינו חייב לטפל בה, שהרי הבעלים רואין אותה, אע"פ שהוא מקום שאינו משתמר, במה דברים אמורים, בדבר שאין בו רוח חיים, אבל בבעלי חיים, לעולם חייב להטפל בה עד שיכניסנה לרשות הבעלים המשתמרת, ואינו צריך דעת בעלים.

שומר שכר שטען ליסטים מזוין, גניבה ואבידה באונס, ובעליו עמו

טז. האם שומר שכר חייב א) בטענת ליסטים מזוין לחייבו בתשלומי קרן, או כשנמצא בידו לחייבו כפל, ב) בטענת גניבה [ולאכילה] כלאונס, ג) בטענת גנב ובעליו עמו, ו/או כשנמצא בידו לענין כפל, ד) מנין ששואל חייב בגניבה ואבידה?
דף נז. נו:

תשובה :**א. כטוען טענת ליסטים מזוין**

1. **הדין - פטור**, וזהו "שבוייה" שהפסוק פטר - תוד"ה כגון.

2. כשנמצא בידו

לפי רב יוסף - חייב בכפל, שהרי ליסטים מזוין מתחבא מהעולם כגנב, ולכן טענתו כטענת "גניבה".
ולפי אב"י - אינו משלם כפל, דדינו כגזלן, שהרי ליסטים מזוין אינו מתחבא מהבעה"ב, וטענתו כטענת "גזילה".

ב. כטוען טענת גניבה באונס

לפי התוס' (ד"ה כגון) - חייב אפי' באונס גמור, ולא שייך בזה כפל, וזוילי לפי שיטת התוס' בב"מ דף מב. ד"ה אומר: דבכל אונס גמור - פטור השומר שכר, וכן משמע מרש"י בסוגיין ד"ה טענת, ודעת הרמב"ן: דבאונס גמור חייב, ופטור רק אם אירע אונס בגופו של השומר - אמ"ה עמ' נא, נב, ובהערות שם. לפי הקצה"ח סי' שג ס"ק א' - בטענת אבידה באונס גמור, ס"ל לתוס', שהשומר פטור, דרך באבידה שקרובה לפשיעה התורה חייבתו, ובגניבה חייב אפי' באונס גמור, שהרי התורה חייבתו בגניבה למרות שקרובה לאונס, ולפי הרע"א - גם בטענת אבידה באונס גמור חייב, דילפינן מאונס של גניבה לחייב בכל גווניו.

ג. כטוען טענת גנב כאופן שבעליו עמו

לפי התוס' (ד"ה נמצא) - פטור משלם.

ומסתפקים: באם נמצא בידו, באם משלם כפל בזה. וולפי התוס' בב"מ שם - פשוט שמשלם כפל.

ד. חיוב גניבה ואבידה בשואל

למ"ד קרנא בלא שבועה עדיפא מבפילא בשבועה - למדים זאת מק"ו משו"ש.

ולמ"ד בפילא בלא שבועה עדיפא מקרנא בשבועה - למדים זאת מ"וכי ישאל", ו' מוסף על ענין ראשון.

נפלה לגינה ונהנית

יז. נפלה לגינה והזיקה, באלו אופנים משלמת רק "מה שנהנית", ובאלו משלמת "מה שהזיקה", ומדוע?
דף נז: נח.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. כשנפלה באונם

1. פטורה מתשלומי "נזק" וחייבת במה שנהנית, [כפי המבואר בגמ' לעיל דף כ. ע"ש], בין אם הנאתה היתה ע"י שאכלה מהפירות שבשדה, ובין אם מחמת שניצלה מחבטה בקרקע ע"י שנפלה על הפירות.

לפי תוס' (ד"ה נפלה) - היא פטורה מתשלומי "נזק" רק כשאינה יכולה לירד לבד, אבל אם יכולה לירד לבד, למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב בכל תשלומי הנזק, ונהראב"ד בחידושו חולק וס"ל: שפטור אף באופן שיכולה לירד, דאין זה פשיעה, וכי יאחזנה בזנבה - הגהות הגר"א, והמאירי כותב לחלק, דאם אין הבעלים עמה - חייב, ואם היו עמה - פטור, שלא היה לו להעלות על לבו שתירד לשם אלא שתלך על פי הנהגתו. שתי הדעות מובאים ברמ"א המובא בהמשך, ועיין בחזו"א סי' ו' ס"ק כב מש"כ בזה.

2. הטעם שאינו פטור לגמרי מטעם "מבריה ארי מנכסי חבירו", זהו מפני שיש כאן פסידא ועוד משום שאינו מדעתו.

לפי רש"י (ד"ה אמר) - ההנאה שהיה לבהמה כתוצאה מנפילתה על הפירות היא, שלולי הפירות היתה ניזוקה, [וכן הוא ברמב"ם ובש"ע, וכותב המאירי: שצורת החישוב היא, כמה אדם מוכן לשלם כדי שתיפול בהמתו על פירות ולא תנזק ממנה שתיפול בקרקע ותניזק, ומוסיף הר"י מלוניל, שאינו משלם דמי פירות יקרים אלא דמי תבן וקש בכמות הבולמת את נפילתה בלא שתינזק].

ולפי התוס' (ד"ה אי נמי) בשם הר"י - מה שיוצא מהגמ' שאם היה מדעתו היה פטור לגמרי, זהו דוקא כשההנאה היתה בזה שהפירות הצילו את הבהמה רק מצער בעלמא בלא שהיו דמיה נפחתין, אבל אם הצילו מהפסד ודאי, חייב במה שנהנית אף אם היה מדעתו. [היש"ש סי' יג, כותב: שלתוס' צורת החישוב היא, כמה מוכן לשלם כדי שבהמתו לא תיפול ותצטער, עיי"ש].

3. אופני נפילה באונס לגינה:

א. כשהחלקה במימי רגליה, [וה"ה מתקלה אחרת - רמב"ם פ"ג מנזקי ממון ה"א].

ב. ואם כשדחפתה חבירתה, לפי רבא - גם נחשב לאונס, אבל לפי רב כהנא - הוי פשיעה, הואיל והיה לו להעבירם אחד אחד, ומשלמת מה שהזיקה. [והרא"ש סי' ז', פוסק: כרבא, ושכן פוסק הרמ"ה, ואילו הר"ף בסוגיין, וכן הרמב"ן בשם הרבינו חננאל בב"מ, פוסקים כרב כהנא, ואם נפלה מאליה - עיין אמ"ה עמ' סח, סט].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' יא) ובש"ע (סי' שצד סעי' א') נפסק: בהמה שהחלקה באבן או בימי רגלים, ונפלה לגינה ונחבטה על גבי פירות וירקות, או שאכלה, משלם מה שנהנית, ואפי' הלכה מערוגה לערוגה, ואפי' נשארה שם כל היום כולו, אינו משלם אלא מה שנהנית, ומה הנאה יש לה בחבטה, שהרי מצאה מקום רך ולא נתרסקו איבריה, אבל אם ירדה כדרכה ואכלה, משלם מה שהזיקה, ואפי' טנפה פירות במי לידה, משלם מה שהזיקה, מפני שתחלתו בפשיעה, וכן אם דחפה חבירתה ונפלה, משלם מה שהזיקה, מפני שהיה לו להעבירה אחת אחת כדי שלא ידחפו זו את זו. וי"א לאס לחפה חבירתה, לא מקרי פשיעה אלא הוי אונס ופטור, אס העבירה אלא גינת חבירו והיה אפשר לה לירד וליכנס לגינה, אפי' נפלה באונס חייב, והוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס, ויז מי שחולק בזה.

ב. כשהלכה מערוגה לערוגה

לפי רב כהנא - משלמת מה שהזיקה, דכל הדין שמשלמת מה שנהנית זהו רק על אותה ערוגה.

תוס' (ד"ה לא) מפרשים: שזהו מפני שערוגה אחרת נחשבת כשדה אחר.

ולפי רבי יוחנן - גם מערוגה לערוגה ואפי' כל היום משלמת מה שנהנית, ואומר רב פפא: שרק אם יצתה לדעת נפ' שהבעלים ידעו ביציאתה - דש"ן, אע"פ שחזרה שלא לדעת - חייב מה שהזיקה, דא"ל "כיון דילפא כל אימת דמשתמטא להתם רהטא".

לפי רש"י (ד"ה ותחזור לדעת, ובד"ה אע"ג) - חייב מה שהזיקה אף אם נעל בפניה כראוי, דהשתא לא סגי לה

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בשמירה פחותה, והקשה הרשב"א: ותימה הוא, דא"כ כל שרועה פעם אחת בשדה, אינו פטור לעולם על אותה שדה, וכו'. והראב"ד בחידושו מפרש: שלא לדעת היינו, שהעבירה באותו מקום ונפלה שם פעם שניה, ועיין רמב"ם פ"ג מנזקי ממון ה"ב, ובהשגות הראב"ד שם, במגיד משנה שם, ובאמ"ה עמ' עא-נג, ובהערה 86, 81, וע"ע ברא"ש וברשב"א שכותבים: שרב כהנא ורבי יוחנן פליגי, דוקא כשהיה אפשר לדעוה להוציאה, דאל"כ אנוס הוא ולכ"ע פטור.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון הל' יב) ובשו"ע (סי' שצד סעי' ב') נפסק: והחלקה ונפלה ויצא וכו' ילע וחזרה לגינה, אע"פ שחזרה שלא לדעת הבעלים, משלם מה שהזיקה, מפני שהיה לו לשומרה שלא תחזור, שהדבר ידוע שכיון שידעה דרך הגינה, הרי היא חוזרת מאליה. והראב"ד בהשגותיו, כותב: החלקה ונפלה ויצאה וחזרה, האי פירושא לא נהיר, אלא הכי פירושה שאפי' נעל בפניה כראוי ויצתה ולא ידע היכן הלכה, חייב, איבעי ליה למידע דהתם אזלא, ובכוננת הרמב"ם והראב"ד בהשגותיו – עיין מגיד משנה, כס"מ, אבן האזל, וחזו"א סי' ו' ס"ק ב', מיאז אס שמרה נשמרה מעולה וילאה והזיקה, פטור. [הגר"א ס"ק ו', כותב: שהרמ"א פוסק כרש"י].

"מבריה ארי"

יח. המציל את נכסי חבירו מהפסד, האם זכאי לתשלומי שכרו או הפסדו, ומדוע? דף נח.

תשובה :

א. אם יש למציל פסידא וגם שלא מדעתו של המציל

אין זה נקרא "מבריה ארי", ולכן הבעלים חייבים לשלם למציל את שכרו, ובבהמה שנפלה ונחבטה ולרש"י ד"ה אמר כדאית ליה, ולתוס' ד"ה א"נ כדאית ליה – כנ"ל תשו' קודמת נושא א' דין 2, חייב לשלם לבעל השדה מה שנהנית.

ב. כשאין למציל פסידא או מדעתו [ויש פסידא למציל]

לפי התוס' (ד"ה א"ג) – אין הבעלים חייבים לשלם למציל כלל, מפני שנחשב ל"מבריה ארי", ובמחדשים: שפטור הוא לגמרי [כשזה היה מדעתו ואפי' היה למציל הפסד] רק כשאין זה ודאי שחבירו יבוא לידי הפסד, ומציל את חבירו רק מדאגה ופחד שמא יבא הפסד, אבל אם ברור שיבא הפסד – המציל בכל מקרה נוטל את כל הפסדו, ואם יכולים הבעלים להציל ע"י הדחק – המציל נוטל שכרו בלבד ולא הפסדו.

ולפי רש"י (בגיטין המובא בתוס' – מהר"ם) – כל שזה מדעתו הוי מבריה ארי, אפי' בהפסד ברור ואין הבעלים חייבים לשלם לו כלל. [המאירי כותב: מבריה ארי הוא דוקא כשבא מרצונו ולא מחמת חיוב ב"ד, ולמרות שיש לו הפסד וכרש"י בגיטין, אך במקום שחיבוהו ב"ד ואינו מרצונו הטוב, אין דין מבריה ארי].

יט. האם המקרים הבאים נחשבים ל"מבריה ארי", והבעלים פטורים מלשלם למציל, ומדוע, (א) בבהמה שנפלה לגינה ונהנית, (ב) שומר חינוס שקידם ברועים ובמקלות צקצר או משקצ אבידה המתכבטל ממלאכתו, (ג) פורע חובו של חבירו, צבע"ח דוחק וכשאינו דוחק, (ד) שטף נהר חמורו, (ה) נטל לרור וסכר מינה מיא, (ו) עכו"ם שגזל קרקע מישראל ואחר קנאו, (ז) משקצ נכסי חבירו בלא רשות. דף נח.

תשובה :

א. בבהמה שנפלה לגינה ונהנית

חייב לשלם מה שנהנית, ואינו נקרא "מבריה ארי", כיון שיש למציל הפסד, וכן זה לא מדעתו.

לפי תוס' (ד"ה אי נמי) – אם זה היה מדעתו, ובאופן שהצילו מהפסד ודאי, המזיק חייב מה שנהנית, ובסוגיין דמשמע שהיה פטור, מדובר שהצילו רק מצער של חבטה בלבד, בלא שהיו דמיה נפחתין.

ולפי רש"י (בגיטין, מובא בתשובה הקודמת נושא ב') – כל שהיה מדעתו נחשב ל"מבריה ארי" אף בהפסד ודאי והבעלים פטורים מלשלם לו.

ב. שומר שהיה לו לקדם ברועים ובמקלות בשכר

נוטל מבעל הבית את מה ששילם, וכן משיב אבידה שהתבטל ממלאכתו – שנוטל שכרו רק כפועל בטל.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

לפי התוס' (הנ"ל נושא קודם, וכן הוא לפי ר"ת בתוס' בכתובות) - השכר הוא מעיקר הדין, כיון שהיה ודאי לבעה"ב הפסד, ולפי התוס' בכתובות - הוי תקנה דרבנן שלא ימנע מלהציל. הרישב"א ב"מ דף ו: כתב: שהטעם הוא, שאין השומר התכוין לעשות טובה אלא לשמור, ולכן הבעלים חייבים לשלם לו, והרמב"ן שם כתב: שלא יתכן לחייבו לשמור ולהפסיד ממונו.

ג. פורע חובו של חבירו

בתוס' (שם, על פי הגמ' בנדרים) מבואר: שפטור, מפני שנקרא "מבריא ארי".

לפי פירושם הראשון - זהו מפני שפריעת חוב היא הצלה מצער בלבד, אבל אינו נחשב להצלה מהפסד, שהרי כבר נתחייב לו.

ולפי פירושם השני - זהו מפני שיתכן שהמלוה היה מוחל ללווה על החוב, ופטור אפי' בבעל חוב דוחק, כמבואר בירושלמי. והתוס' בב"מ דף לא: ד"ה אס, מביאים שר"ת סובר: שכל פורע חובו הוי הנאה גמורה וחייב לשלם, ורק במפורסם את אשתו של חבירו - פטור. וע"ע באמ"ה עמ' סה, ובמש"כ על מסכת "כתובות" פ"ג תשובה יב.

ד. שטף נהר חמורו

בתוס' (שם, על פי הגמ' לקמן דף קטו.), מבואר: שנוטל רק את שכרו, ולא את הפסד חמורו של המציל, וכותבים: שזהו מפני שיכולים להציל ע"י הדחק, ועוד דכיון שבעל החמור עומד שם, מה לנו לעשות לו תקנה שלא מדעתו, אם ירצה יתנה המציל לשלם חמורו, ואעפ"כ נותן לו שכרו, דמסתמא ניחא ליה לבעה"ב לשלם למציל את שכרו, אבל אם אי אפשר להציל אפי' ע"י הדחק - המציל זוכה בחמור, ונע"ע במש"כ לקמן פרק י' תשו' לב.

ה. נטל צרור והועיל, [דהוציא ממנה מיא] או נתן צרור והועיל [דסכר מינה מיא]

לפי תוס' (שם) - חייב, דלא נקרא "מבריא ארי", למרות שמציל מדעתו, שהרי מצילו מהפסד ודאי. וזכאורה לפי רש"י בגיטין, מובא בתשובה הקודמת - אף בהפסד ודאי פטור לגמרי מדין "מבריא ארי".

ו. עכו"ם שגזל קרקע מישראל, ובא ישראל אחר וקנה ממנו

הקרקע חוזרת לבעליה, כיון שלא גמר ומקני.

לפי תוס' בשם רש"י בגיטין - מחזירו בחינם, דנחשב "מבריא ארי" אף שיש הפסד ודאי, וכשיטתו בתשובה הקודמת, ורק בבא מחמת סקריקון - הקרקע אינה חוזרת לבעלים, והלוקח נותן רביע לבעלים, ששיערו חכמים שסקריקון מוזיל רביע.

לפי רבינו גרשום - הבעלים משלמים דמים לישראל האחר, דכל שיש הפסד ודאי, לא נחשב "מבריא ארי".

ולפי ר"י - באופן זה אף אם אין ההפסד ודאי גם משלם [מה שהנהו, ולא כל מה שהוציא - עיין רא"ש, ובאמ"ה עמ' סו, ובהערה 48], כיון שהבית יצא מחזקת היהודי ובא ליד הנכרי.

ז. משביח נכסי חבירו

לא נחשב למבריא ארי, ונוטל מבעה"ב מה שהנהו, וכיון שהשבח בעין - תוס' בכתובות דף קז: ד"ה חנו, וע"ע במש"כ על מסכת "כתובות" פרק יג, תשובה יב.

שומת נזקי בהמתו

כ. באופנים הבאים כיצד שמין את נזקי בהמתו: א) כשאכלה פירות גמורים או שאינם גמורים, ב) כשקטמה נטיעה, ג) כשאכלה חזיז, ד) כשאכלה יחורי תאנים ולולבי גפנים, ה) כשאכלה סמדר, ו) כשאכלה בוסר, ז) כשאכלה תבואה גדולה כסמדר צענזיס? דף נח:נט:

תשובה:

א. בהמה שאכלה פירות

1. כשאכלה פירות שאינם גמורים - שמין אגב שדה אחר, שנאמר "וביער בשדה אחר", [והא דשמין על גב

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחזרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שדה אחר אם הוא מדאורייתא או מדרבנן וקרא אסמכתא הוא – עיין אמ"ה עמ' עג, הערה 1, והשומא צריכה להיות בשישים, [אופן השומא – עיין בתשובה הבאה].

2. כשאכלה פירות גמורים

לפי ת"ק - שמין אגב שדה אחר, [כנ"ל].

ולפי רבי שמעון - משלמת פירות גמורים כשווים, שהרי הפירות לא צריכים לשדה.

רב הונא בר חייה א"ר ירמיה בר אבא אומר: שרב פוסק כרבי שמעון. [דין פירות גמורים אם הם כקרקע לענין בע"ח, שבועה, ושבת – עיין בתוד"ה ופסק, ובמש"כ על מסכת ב"מ פרק ח' תשובה כב].

3. שמין בשדה "אחר"

לפי רבי עקיבא - היינו כשדה המזיק.

ולפי אביי אליבא דרבי ישמעאל - כשדה הניזק, וכמשוייר שבו.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' יד) ובשו"ע (סי' שצד סעי' ה') נפסק: אכלה פירות גמורים שאינם צריכים לקרקע, משלם דמי פירות גמורים בשוהין, אם סאה, דמי סאה, ואם סאתים, דמי סאתים.

ב. כשקטמה נטיעה

רבי יוסי אומר: גוזרי גזירות שבירושלים אומרים, נטיעה בת שנתה שתי כסף, בת שתי שנים ארבעה כסף, [והרא"ש סי' ח' מביא גזירה זו להלכה, וכתב: שגזירה זו רק בקוצץ שאר אילנות, אבל הקוצץ דקל, הדין שונה כמבואר בגמ', ולקמן תשו' כב, וע"ע במאירי, הטעם שהפוסקים השמיטו גזירה זו, עיין בהגר"א על השו"ע סי' שצד ס"ק ט', הכותב: שהפוסקים סוברים שחכמים חולקים על רבי יוסי הגלילי, ע"ע ביש"ש, ובאמ"ה עמ' עט].

ג. אכלה חזיו [שחת – רש"י, אבל כשאכלה תבואה גדולה – עיין לקמן נושא ר].

לפי חכמים - שמין כמה היתה הקרקע יפה וכמה היא יפה, ושמין בשישים אגב קרקע [וכדהשתא, לפי הראב"ד – כפירות גמורים אגב שדה אחר].

ולפי רבי יוסי הגלילי - נידון במשווייר שבו.

רש"י (דף נח: ד"ה במשווייר) מפרש: רואין את הנותר לפי מה שתעלה כל ערוגה וערוגה בימי הקציר.

ומבואר בתוס' (ד"ה אכלה): 1. לפי רבי יוסי הגלילי אם אח"כ שאר הערוגות נתקלקלו - פטור מלשלם. 2. רבי יהושע [והמובא לקמן נושא ה'], יכול לסבור בחזיו או כרבי יוסי הגלילי או כרבנן, הואיל וחזיו שונה מענבים.

ד. אכלה יחורי תאנים ולולבי גפנים [האשכול בחניטה לפני הפריחה]

לכו"ע שמין בשישים.

לפי רש"י ותוס' - אגב קרקע בערך כדהשתא, [ולפי הראב"ד – כפירות גמורים].

ה. אכלה סמדר [ענבים דקים בהתחלתן לאחר שפרחו מיד – רש"י] או פנים ובוטר

לפי חכמים [ואליעזר זעירא, ע"פ רש"י דף נט: ד"ה כופרא] - בשישים, ורואין אותם כמה היתה יפה וכמה היא יפה, ומפרש רש"י (ד"ה כמה): הקרקע לימכר כשהיא סמדר ולהקל באו.

ולפי רבי יהושע - רואים אותן כאילו הן ענבים העומדות ליבצר, [ולא נידון כמשוייר שבו, דפעמים שאלו מתקלקלים ואלו נצולין, משא"כ בתבואה יכול לסבור ששמין כמשוייר שבו, לפי שרגילים כולם להתקלקל יחד – תוס',] וכן דעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון, אלא דפליג על רבי יהושע ב"כחש גופנא".

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

רש"י (ד"ה כחש גופנא) מפרש: שמנכין מתשלומי המזיק את כחש העצים, מחמת יניקת הפירות עד הבציר, רבינא אומר: דאין מבורר מי סובר כחש גופנא, אבל אביי אומר: שר"ש בן יהודה הוא הסובר שמנכין כחש גופנא, ורבי יהושע סובר, שלא צריך לשלם את הכחש הזה. [וע"ע באמ"ה עמ' פג, הערה 23].

לפי תוס' (ד"ה אכלה) - מ"מ לכו"ע ואף רבי שמעון בסוגייתנו ס"ל, שדין סמדר, פגים, ובוטר, כפירות שאינם גמורין, שהשומא צריכה להיות [בשישים] אגב קרקע, הואיל ועדיין הם צריכים לקרקע, ולפי"ז בסמדר, ובוטר איכא ג' דעות, דעת חכמים - בשישים כדהשתא, לרבי יוסי ורבי שמעון - שמין בשישים אגב קרקע כענבים עומדות ליבצר, וי"א בשישים אגב קרקע כענבים העומדות ליבצר תוך ניכוי כחש גופנא.

ולפי רש"י (ד"ה אבל - יש"ש סי' יט) - רבי יהושע ורבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון ס"ל, שגם השומא צריכה להיות כפירות גמורים, [ולפי"ז המחלוקת כדלהלן: לפי חכמים - בשישים אגב קרקע כדהשתא, לפי רבי יוסי ורבי שמעון - בפני עצמן כפירות גמורים, וי"א בפני עצמן כפירות גמורין תוך ניכוי כחש גופנא, שיטת הראב"ד הנ"ל: לכו"ע כפירות גמורים, אלא שלפי חכמים - כמו בשישים אגב שדה אחר, שמצינו במעשה של ר"א זעירא, ולפי רבי שמעון - כפירות גמורים אגב קרקע, אבל לא בשישים, וי"א כרבי שמעון, אולם תוך ניכוי כחש גופנא].

ו. כשאכלה תבואה גדולה כסמדר בענבים

תוס' (ד"ה אכלה) **כותבים:** שרבי יהושע יכול לסבור שנידון "כמשוייר שבו" [כנ"ל נושא ג'], כמו לרבי יוסי הגלילי בחז"ז, [שאין הכרח שישבור בתבואה כמו בסמדר, הואיל ותבואה הרגילות היא שמתקלקלת כולה יחד].

מאידיך יכול לסבור: שבתבואה אפי' גדולה כמו סמדר בענבים, לא קנסו כל כך כמו בענבים להיות נידון במשויר שבו, והדין כמו חכמים בחז"ז, [ששמין כדהשתא בשישים - ולפי הראב"ד הנ"ל, שמין כפירות גמורים בשישים, בפשטות אם סובר רבי יהושע בחז"ז כריה"ג, ק"ו בתבואה גדולה].

כא. היכי שיימינן את נזקי הבהמה [כשאכלה פירות מחוברים] **אגב שדה אחר:** **דף נח:**

תשובה:

רש"י (ד"ה כמה) מפרש: שמין את הקרקע כשהוא מוכרה עם פירותיה, [וכן הוא במאירי, והיש"ש בס"י יח, כותב: ששמין אגב שדה שמוכר אותה לפירותיה - אמ"ה עמ' עה].

לפי רבי יוסי בר הנינא

1. אכלה סאה - שמין בשישים.

לפי רש"י [במשנה, וע"ע באמ"ה עמ' עו, הערה 17] - היינו ששמין שישים סאין ומשלם אחד משישים מהם, [ומשלם אותה בפני עצמה ולא שמין אותה כמה היתה יפה וכמה היא יפה].

ולפי תוס' - שמין כמה היתה שדה שווה שדה של ס' סאה לפני כן וכמה שווה אחר שנחסר סאה, [וע"ע מאירי].

2. אכלה פחות מסאה

לפי רש"י - שמין שתי שומות, 1. כמה שוין שישים סאין, ומחיר סאה נקבע לפי חשבון של סאה בשישים, 2. כמה הסאה היתה יפה עם הערוגה, וכמה בלא הערוגה.

3. אכלה יותר מסאה - משלם לפי יחס לסאה כשמין אותו בשישים לרש"י כדאית ליה ולתוס' כדאית ליה.

ולפי תוס' - שמין רק שומא אחת, כנ"ל באכלה סאה, ומשלם כמה שאכלה לפי חשבון ביחס לסאה, ומצדדים התוס': שסאה ובית סאה המוזכרים בסוגיין, הכוונה לסאה פירות.

לפי רבי ינאי

שמין תרקב בשישים תרקבים.

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לפי רש"י - שלושים סאין שמין ולא שישים, ומשמא זו יצא לנו כמה עולה סאה – שיטמ"ק, מהר"ם שיף, ולפי"ז אכלה סאה או יותר משלמת לפי שוויו ביחס של שלושים סאין, אכלה פחות מסאה - שמין שומה ב', כנ"ל ברבי יוסי בר חנינא ורבי ינאי מקיל.

ולפי תוס' - לפי חשבון ביחס של שלושים סאה, ולרבי ינאי משביח יותר מזיק מלר' יוסי בר חנינא, דקרחת תרקב אינה נכרת בל' סאין כמו קרחת סאה בס' סאין.

לפי חזקיה

שמין קלח בשישים קלחים.

רש"י מפרש: "שמין את מה שאכלה בשישים שיעורים כמותו", ועיין בהערה הבאה, ולשיטתו אין שמין את השומא השניה כמה היתה יפה וכמה עכשיו יפה.

ולפי תוס' - כל מה שאכלה משערין אגב השדה בשישים כמותו, וניתכן וגם רש"י סובר כן, אך יתכן שרש"י ס"ל: שמשלם אחד חלקי שישים משוויות שישים שיעורים כמותו כמו לאמוראים האחרים, ולא שמין אגב שדה, שיטת הרשב"א: שהמחזור כפי הראב"ד, שאם אכלה סאה או יותר, לפי ריב"ח – משערין ביחס של שדה של שישים סאה, ולפי רבי ינאי – ביחס של שישים תרקבים, ולפי חזקיה – ביחס של שישים קלחים, אבל אכלה פחות מסאה – שמין בפני עצמה, דהיינו כמה ערוגה זו שרה עם פירוניה ובלי פירוניה – אמ"ה עמ' מ, ובהערה 22. הרא"ש סי' ח' ועוד הרבה ראשונים פוסקים כחזקיה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' יג) ובשו"ע (סי' שצד סעי' ד') נפסק: כל בהמה שהזיקה פירות מחוברים, משערים זה שהזיקה בששים, ומשלם מי שנתחייב לשלם, כיצד, הרי שאכלה בית סאה, שמין ששים בית סאה באותה השדה כמה היה שוה ומה היא שוה עתה אזור שנפסד בו הבית סאה, ומשלם השאר, וכן אם אכלה קב או רובע, אפי' קלח אחד, שמין אותו בששים.

אופן שומת אדם שהזיק עץ

כב. אדם שהזיק עץ, כיצד שמין זאת:

דף נח:–נט:

תשובה :

1. **כשקץ קשבא**, (רש"י והרא"ש מפרשים: דקל, והתוס' ד"ה קשבא, בשם הערוך מפרשים: דקל פרסאה)

לפי ריש גלותא - שמין אגב עצמו, (הר"י מלוניל מפרש: מפני שבנזקי גופו אין שמין אגב שדה אחר, והרא"ש סי' ז, מפרש: דריש גלותא ס"ל, שכל אילן נחשב כפירות גמורים, שאינם נישומים אגב קרקע – אמ"ה עמ' עח).

לפי רב נחמן, אביי, ולפי לישנא קמא (בגמ' דף נט.) אליבא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע – שמין בשישים.

לפי רבא - "אם אמרו בנזקי ממנו יאמרו בנזקי גופו", (התו"ח מפרש: שלרבא בנזקי גופו אין שמין ע"ג שדה אחר, והכובע ישועה, כותב: שרבא חזר בו שגם נזקי גופו לומדים מ"דביעור", ובגידולו שמואל מפרש: שלרבא בנזקי גופו אין שמין בס', אבל מודה שנישום אגב קרקע – אמ"ה עמ' עח).

ולפי לישנא אהרינא אליבא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע - שמין דקל דארמאה אגב קטינא דארעא, (אם בשישים – עיין אמ"ה עמ' פו).

2. **בדקלא פרסאי - הגמ' פוסקת: שהלכה כריש גלותא דס"ל ששמין אגב עצמו.**

רש"י מפרש: משום שדקל פרסאי חשוב הוא מאוד ונישום בפני עצמו, ואילו דקל ארמאי אינו חשוב, ולכן נישום בשישים, (והרא"ש מפרש: מפני שדקל פרסאי נגמר גידולו, משא"כ דקלא ארמאי שלא נגמר גידולו, והנה לפי רש"י והרא"ש בפירושו "קשבא" יוצא: שלמסקנת הגמ' – אין הלכה כריש גלותא בשאר דקלים, ולפי הערוך – הלכה כריש גלותא לגמרי, שהרי ריש גלותא דיבר רק בדקלא פרסאי).

3. **כשקץ כופרא** (בתמרים והוא כבוסר בענבים – רש"י דף נט: ד"ה כופרא), **לפי אליעזר זעירא - שמין בשישים.**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

רש"י (ד"ה והא) מפרש: ששמין כדהשתא עם הקרקע דהכל בכלל, שהקונה קרקע בפירותיה, נותן עיניו קצת בשבח של אחר זמן, [לשיטת הראב"ד: שמין כפירות גמורים על גבי שדה אחר, כמה היתה יפה וכמה היא יפה].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' יד) ובשו"ע (סי' שצד סעי' ו') נפסק: הרי שאכלה פירות דקל אחד, וכן הקוצץ פירות דקל חבירו ואכל. אם היה דקל רומי וכיוצא בו, שאין התמרים שלו יפות, משערים אותו בששים על גבי הקרקע, ואם דקל פרסי וכיוצא בו, שהתמרים שלו יפות ביותר, משערים הדקל בפני עצמו כמה היה שוה וכמה הוא שוה עתה. **ויש אומרים לאס לא נגמר גדולו, משערין נששים, ואס נגמר גדולו, משערין כמו קהוא.**

אופן שומת "מיטב שדהו"

כג. במאי פליגי רבי עקיבא ורבי ישמעאל?

דף נט.

תשובה:

לפי אביי אליבא דרבי ישמעאל - תשלומי הנזק שמין במשווייר שבו, [אחרת מרב אידי בר אהבה דס"ל: שאם אין ידוע מה אכלה משלמת ממיטב דניזק].

ומבואר בתוס' (ד"ה ומאי): שרבי ישמעאל ור"ע נחלקו בשני מחלוקות 1. המחלוקת שבסוגיין, שלפי רבי עקיבא לא נידון במשווייר שבו, 2. אם שמין במיטב קרקעו של ניזק או של מזיק. [עיין במש"כ בפרק א', תשובה כה].

הסכמת האשה למכירת הקרקע המשועבדת לכתובתה

כד. האם מועיל הסכמת האשה למכירת הקרקע המשועבדת לכתובתה, ומדוע?

דף נט:

תשובה:

כתב לראשון ולא חתמה לו, לשני וחתמה לו

לפי רבי מאיר - איבדה כתובתה.

תוס' (ד"ה כתב) מביאים: שרב אשי (בכתובות) מפרש את דברי רבי מאיר רק בכה"ג של שני לקוחות, דאם רצתה לעשות נחת רוח לבעלה היתה חותמת לראשון, אבל בלוקח אחד מודה שאינו מכור.

ולפי רבי יהודה - לא איבדה, הואיל ויכולה לומר "נחת רוח עשיתי לבעלי, אתם מה לכם עלי".

התוס' (שם) מביאים: שבלקח מן הבעל וחזר ולקח מן האשה שהדין הוא שמקחו בטל, סובר רב, שזהו רק כשא"ל "לך חזק וקני", אבל בשטר קנה, ולפי שמואל לא קנה עד שתכתוב לו אחריות נכסים.

לפי התיירוץ הראשון בתוס' - מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה, והחילוק בין לוקח אחד לשני לקוחות הם רק כשחתמה בשטר של הבעל, ודברי רב ושמואל הם כשחתמה בשטר שלה.

לפי ה"עוד אומר ר"י" - מחלוקת רב ושמואל היא רק כשכתבה שהיא עצמה מכרה ללקוחות, על שדה זו, [או שנתרצית - תוס' בגיטין דף נח. ד"ה אבל], והמחלוקת שבין רבי מאיר לרבי יהודה היא, כשמחלה שיעבוד כתובתה שיש לה על שדה זו, [או שנתרצית - תוס' בגיטין דף נח. דה אבל].

ולפי רבי אלעזר משאנץ [התוס' בגיטין דף נח. ד"ה אבל, כתבים זאת בשם רבי אליעזר משנ"א] - מחלוקת רב ושמואל היא לשיטתם אם אמרין "אחריות טעות סופר", [ומחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה מיירי, כשאמרה מפורש "שלא מקבלת אחריות" - תוס' בגיטין דף נח. ד"ה אבל, וע"ע במסכת כתובות דף צה. תוד"ה כתבה, ובמש"כ שם בתשובה כד].

בהמה שאכלה פירות שהוכנסו ברשות או שהונחו בנטר בי דרי

כה. המכניס גדיש לחצר חבירו ברשות או בנטר בי דרי, ואכלתן בהמתו של בעל הבית, האם בעל

דף נט:

החצר חייב, ומדוע?

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה:

1. כשהכניסו לחצר חבירו ברשות

לפי רבנו - בעל החצר חייב, כי בסתמא קיבל עליו שמירה.

ולפי רבי - פטור, כי בסתמא לא קיבל עליו שמירה. [מחלוקתם עיין לעיל פרק ה', תשר' יא].

2. כשהכניס ברשות "נטר דבי דרי" (שומר הגרנות - רש"י) - אפי' רבי מודה שהשומר חייב, דהוי כאומר לו "תכניס ואשמוך לך".

מרש"י (ד"ה נטר) משמע: שהשומר אינו בעל השדה, וכן פי' הטור בסי' שצג, אבל המאירי פי' שהשומר הוא בעל השדה, בביאור שיטת הטור, וכן שיטת הרמב"ם והראב"ד, עיין אמ"ה עמ' צו, צז, הערות 5, 6. הרא"ש פוסק כרבנן, וכותב: שאפשר דנפק"מ בהך דרב פפא אף לרבנן, שבנטר בי דרי, יהא שלא ברשות ידידיה כסתמא דעלמא, ואם אכלתם בהמתו של בעל השדה - חייב].

השולח את הבערה ביד פקח או ביד חש"ו

כו. מה הדין למי ששולח את הבערה ביד פקח או ביד חרש שוטה וקטן, ומדוע? דף נט:

תשובה:

1. שלח ביד פקח - הפקח חייב, [והמשלח פטור, משום שאין שליח לדבר עבירה, כמבואר בגמ' קידושין דף מב, וכותבים התוס' לעיל דף נו. ד"ה אלא: שפטור אפי' מדיני שמים, ואם שכרו - חייב בדיני שמים].

2. שלח ביד חרש שוטה וקטן - המשלח פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. [הטעם שאינו חייב מדין גרמי - עיין מסכת ב"ב דף כב. תוד"ה זאת, א"ת כך ו', ערך גרמא בנזקין, גרמי, עמ' תפז].

לפי ריש לקיש משימיה דחזקיה - זהו דוקא כשמסר לו גחלת, אבל מסר לו שלהבת, חייב אפי' בדיני אדם.

ולפי רבי יונהנן - אפי' מסר לו שלהבת פטור, וחייב בדיני אדם רק אם מסר לו גוואז, סלתא, ושרגא, דאז ודאי מעשה שלו גרמו להיזק, [ואם חייב גם כשמסר רק אחד מהם, וכן באם חייב אף בשלהבת גדולה באופן ששהחזרש רק הולכים למקום אחר - עיין אמ"ה עמ' צז, צט, ובהערה 6, וע"ע לעיל דף כב. רש"י ד"ה ורבי יוחנן, שפירש: שרבי יוחנן לטעמיה "אשו משום חזקיה", ולכן המשלח פטור, משום שחזקיהו של החזרש הוא, ותוס' שם בד"ה חזקיהו פליגי בזה, ומפרשים: שרבי יוחנן ס"ל, ששלהבת לא ברי הזיקא].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' ה') ובשור"ע (סי' תיח סעי' ז) נפסק: השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, במה דברים אמורים, שמסר להן גחלת וליבוה, שדרך הגחלת להכבות מאיליה קודם שתעבור ותדליק, אבל אם מסר להן שלהבת, חייב, שהרי מעשיו גרמו. [וכן פוסקים הרי"ף, והרא"ש פרק ח' סי' ז', ובפרקין סי' יא, ואע"פ שרבי יוחנן וריש לקיש הלכה כרבי יוחנן, מ"מ כאן ריש לקיש אומר דינו בשם חזקיה, ויש שפוסקים כרבי יוחנן].

ליבתה הרוח, ליבה וליבתה הרוח, שנים שליבו יחד

כז. מה הדין בליבתה הרוח או ליבה וליבתה הרוח, ומה הדין בשנים שליבו יחד, ומדוע? דף נט: ס.

תשובה:

א. ליבתה הרוח

אחד הביא את האור והאחרון הביא את העצים או כשאחד הביא את העצים והאחרון את האור, האחרון חייב, בא אחר וליבה המלבה חייב, ליבתה הרוח כולן פטורים.

התוס' (ד"ה לבתה) כותבים: שאם באופן שמתלבה ברוח מצויה - ודאי שהאחרון חייב, כדין מניח אסו"מ בראש הגג שנפל ברוח מצויה, וכן כדין כופף קומתו של חבירו בפני הדליקה, והמשנה האומרת "כולם

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פטורים", ניתן לפרש: 1. כשליבה וליבתה הרוח - באופן שאין בליביו כדי ללבות ובדעות המבוארים לקמן נושא ב' ג'. 2. כשאח"כ הגיע רוח שאינה מצויה, דלא הוי ליה לאסוקי אדעתיה, ושלפי רבי יוחנן וריש לקיש המובא בירושלמי: פטור גם ברוח שהעולם מתנהג בו שפעמים בא ופעמים לא בא. והשיטתו"ק בשם הרא"ה ותלמיד רבינו פרץ. כתב: דליבתה הרוח פטורים אפי' ברוח מצויה, עיי"ש טעמם.

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ד מהל' נזקי ממון הל' ז') ובשו"ע (ס' תיח סעי' ט') נפסק: אחד הביא את האור ואחד הביא את העצים, המביא את העצים חייב, אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור, המביא את האור חייב, בא אחד וליבה, המלבה חייב, ליבתו רוח שאינה מצויה תמיד, הרי כולם פטורים. ואם הרוח מצויה, האחרון חייב, וכן אם היה הרוח מצויה מלכתחילה, האחרון חייב, ואם לא, האחרון חייב.

ב. ליבה וליבתה הרוח

1. אם באופן שיש בליביו ללבותה - לכו"ע חייב.

ומבואר בתוס' (ד"ה ליבה): שהיינו שיש בליביו ללבותה בלא הרוח, ואין ברוח ללבותה. וז"ל הרשב"א - אף כשיש ברוח לבדה כדי ללבותה חייב, משום שא"א להשתלם מרוח, וקיי"ל כ' נתן, שבמקום שא"א להשתלם מהאי משתלם מהאי, וכן משמע מרש"י ד"ה מצד. הרא"ש והרמ"א ס' תיח סעי' ט', פוסקים: שפטור, כשיטת התוס'.

2. אם אין בליביו ללבותה, [אלא רק בשיתוף עם רוח מצויה - תוס']

לפי אב"י, רבא, ורבי זירא - חייב, כמו בשבת שחייב בזורה ורוח מסייעתו, וז"ל ברוח שאינה מצויה פטור. ולפי רב אשי - פטור, דרק לענין שבת חייב דחשיב "מלאכה", משא"כ בנזקין פטור "דגרמא בנזקין פטור". וז"ל רש"י ד"ה מצד, ערך גרמא בנזקין, גרמי, עמ' תפה.

התוס' (ד"ה רב אשי) כותבים: שרב אשי סובר, שבנזקי אש שהתורה חייבה רק כשהוא בעצמו מבעיר את הבערה, אם אין בליביו הוי "גרמא" ולא "מבעיר".

3. אם ליבתה הרוח מצד אחר או שבא אח"כ רוח שאינה מצויה או נפח בנשימתו - לכו"ע פטור,

[דלא הוי ליה לאסוקי אדעתיה שנשיבתו החמה תצטרף לרוח שהיא קרה או שיבוא רוח שאינה מצויה - תוס', ובשיטתו"ק דף נט: מביא שהרא"ה ותלמיד רבינו פרץ, חולקים וסוברים, שפטור גם אם אח"כ בא רוח מצויה, הואיל ואין חיוב אש אלא כשהאדם לבדו עשה אש, ואח"כ הרוח הולכתו, אבל כשהרוח עשתה את עצם האש בליבויה פטור].

בתוס' (ד"ה ליבה) מבואר: שאם ברוח לבד יש כדי ללבות - פטור, אף שיש בליביו המלבה כדי ללבות, כיון שבלא הוא גם האש היה הולך ומזיק, [אבל הרשב"א הנ"ל חולק, וס"ל: שחייב, עיי"ש].

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ד מהל' נזקי ממון הל' ז') ובשו"ע (ס' תיח סעי' ט') נפסק: ליבה וליבתו הרוח, חייב, שהרי הוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו כשאר כל המזיקין. והראב"ד בהשגותיו, כתב: ואיך לא הפליג כמו שמפליג בברייתא אם יש בליביו כדי ללבותה, חייב, ואם לאו פטור, וי"ל לאין המלכה חייב אלא כשיש בליבו שלו כדי ללבות ואין צורך כדי ללבות, אבל אם אין בכל אחד כדי ללבות, או שיש בכל אחד כדי ללבות, פטור, וי"ל דה"ה אם שנים לבו ואין בכל אחד כדי ללבות, פטורין. והמגיד משנה כתב: שהרמב"ם - והשו"ע - פוסק: לא כרב אשי, וע"ע בנו"כ שברמב"ם ובשו"ע.

ג. שנים שליבו

בתוס' (ד"ה והכא) מבואר: שאם אין בכל אחד כדי ללבות - שניהם פטורים, וזה"ל באדם ורוח כנ"ל, ומשמע מדבריהם, שלפי רב אשי: אם יש בכל אחד כדי ללבותה - שניהם חייבים, וז"ל באדם ורוח, כשאין בכל אחד כדי ללבות, סוברים התוס': שלכו"ע פטור, כנ"ל נושא ב'.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

הזורה מוץ ורוח מסייעתו

כח. הזורה מוץ ורוח מצויה מסייעתו, (א) בשבת האם חייב, (ב) כשהזיק, (לענין תשלומי נזקין, ג) לענין הרחקה, ומדוע?

דף ס.

תשובה :

א. לענין שבת

לכו"ע חייב, דמלאכת מחשבת אסרה תורה.

ב. לענין נזקין

לפי אביי, רבא, ור' זירא - חייב בתשלומין, דכוחו הוא וחייב כדין שבת.

ולפי רב אשי - פטור, דחשיב גרמא בנזקין.

ג. לענין הרחקת נזיקין

בתוס' (ד"ה רב אשי) מבואר: שרב אשי יכול לסבור שחייב להרחיק, דלא מיבעיא לרבנן (בפרק לא יחפור) דס"ל, שעל המזיק להרחיק אפי' לא ב"גירי דיליה", אלא אף לפי רבי יוסי דס"ל, שאם זה לא "גירי דיליה" אין צריך להרחיק, כאן יתכן ונקרא "גירי דיליה".

המציל עצמו בממון חברו

כט. האם מותר להציל עצמו בממון חברו, והאם חייב בתשלומין, ומדוע?

דף ס:

תשובה :

א. להציל עצמו בממון חברו

1. מי שאינו מלך - חייב לשלם.

2. מלך, לפי רב הונא - מלך פורץ לו גדר ואין מוחין בידו.

3. מי שאינו מלך במקום שיש פיקוח נפש - תוס' (ד"ה מהו) כותבים: שזה פשוט שמותר לכל אדם

במקום פיקוח, והנידון בגמ' הוא אם חייב לשלם, ולמסקנא - חייב לשלם, ומותר רק אם בדעתו לשלם - מאירי, ומלך פורץ לו גדר ואין מוחין בידו.

אך מרש"י (ד"ה ויצילה) מוכח: שהנידון היה אם מותר לשרוף, ולמסקנא - אסור לשרוף, [נחלקו המפרשים אם לפי רש"י אסור אפי' במקום פקוח - אמ"ה עמ' קיט, עיי"ש].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' חובל ומזיק הל' ב') ובשו"ע (סי' שפח סעי' ב') נפסק: במה דברים אמורים, בשהראה המוסר מעצמו, אבל אם אנטוהו גוים או ישראל אנס להראות והראה, הרי זה פטור מן התשלומין, ואם נשא ונתן ביד אע"פ שהוא אנוס, חייב לשלם, שהמציל עצמו בממון חברו חייב לשלם.

ב. ליטול שעורין על מנת לתת דבר יותר יקר

1. אדם שאינו מלך שנטל - הוי גזילה.

לפי תוס' (לקמן דף סא. ד"ה ה"ג) - אסור אפי' אם הדבר היותר יקר מזומן הוא, ואבל הרא"ש כותב: שהנידון בגמ' כשלא היו להם עדשים מזומנים, אבל אם היה להם מזומנים, אפי' אין בעלי השעורים לפנינו מותר לזכות להן את הדבר היקר - אמ"ה עמ' קכב, קכג, עיי"ש, ובהערה 73, לענין אם מותר לקחת דבר העומד לימכר על מנת לשלם.

2. מלך, לפי רבנן ואיתמא רבה בר ברי - אומרים לו "מלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו".

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' גניבה הל' ב') ובשו"ע (סי' שמח סעי' א') נפסק: אסור לגנוב כל שהוא, דין תורה, ואסור לגנוב אפי' דרך שחוק ואפי' על מנת להחזיר או כדי לשלם תשלומי כפל או כדי לצערו, הכל אסור כדי שלא ירגיל עצמו בכך. ובסי' שנט סעי' ב', נפסק: אסור לגזול אפי' על מנת לשלם דבר יפה ממנו, ויש מי שאומר דהיינו אם לא התשלומין בעין, שאם הם בעין, כיוון שהם יפים מהדבר שלוקח, זכות הוא להם, ויזכה אותם לבעלים על ידי אחר.

אש שיצאה מרשותו ועברה מחיצה והזיקה

ל. המדליק אש ועברה גדר או דרך רשות הרבים או נהר או שלולית או נחל, האם בעל האש חייב בנזקין, ומדוע? דף סא. סא:

תשובה :

א. עברה גדר

1. **כשהגדר פחות מד' אמות - חייב.**
2. **אם יותר מד' אמות - פטור.**
3. **אם ד' אמות, לפי שיטת רש"י (ד"ה ותנא) והתוס' (ד"ה והתניא) - פטור, וואילו לפי השיטתו"ק בשם הר"י לוניל - חייב.**

4. עברה גדר שבשדה קוצים

רבא אומר: שגם בזה פטור, ואומר רב פפא: שצריך שמשפת קוצים ולמעלה יהיה ד' אמות.

לפי רש"י (ד"ה ואפי') - זהו אפי' כשהשדה שקופצת האש לשם, היא שדה קוצים, וואילו לפי הראב"ד - זהו דוקא כשהשדה שלו היא בשל קוצים שמוציאה ניצוצות, ולכן צריך ד' אמות, אבל אם השדה שלו בעצים שאין בהם ניצוצות, מספיק גדר עשרה טפחים, ועיין אמ"ה עמ' קכז הערה 12.

5. כשהאש קולחת או נכפפת

לפי רב - בד' אמות פטור רק בקולחת, אבל בנכפפת, אפי' עד מאה אמה חייב.

ולפי שמואל - בנכפפת מספיק ד' אמות, ובקולחת - מספיק אפי' כל שהוא.

תניא בותיה דרב: בד"א בקולחת אבל בנכפפת אפי' עד מאה מיל חייב.

התוס' (ד"ה לא) כותבים: שמחלוקת רב ושמואל בסוגיין קאי על "עברה גדר", וכן משמע מלשון א' ברש"י ד"ה אבל, אבל בלישנא אחרת ברש"י, מבואר: שמחלוקת רב ושמואל קאי על עברה דרך רשות הרבים, אבל עברה גדר - לכו"ע מספיק גובה ד' אמות אפי' בנכפפת, וכן דוקא כשהשלהבת גבוהה מהגדר.

6. **תוס' (ד"ה עברה) כותבים: א. אם הגדר גבוה ד' אמות מן השלהבת וגם ד' אמות משפת קוצים שבצד השני - לכו"ע ובכל מקרה פטור. ב. אם עצי הדליקה גבוהים מן הגדר - לכו"ע ובכל מקרה חייב. ג. אם עצי הדליקה שווין לגדר**

לפי פירושם הראשון - פטור.

ולפי ה"ועוד נראה" בתוס' - אינו פטור אא"כ הגדר גבוה מעצי הדליקה ד' אמות. תוס' כותבים: שתירוצן זה עיקר, משום שלשון "עבר" שייך רק באופן שהגדר גבוה מעצי הדליקה.

והרי"ף השמיט להלכה את רב ואת שמואל, ונראה דסברתו היא מפני שקיי"ל כרבי שמעון - עיין בד"ה הבא - "שהכל לפי הדליקה" לא רק לענין רוחב אלא גם לענין גובה - רא"ש, ויש ראשונים הסוברים שרבי שמעון פליג רק לענין רוחב ולא לענין גובה, והרמב"ם בפ"ד מנזקי ממון ה"ב וה"ג פוסק: כרבי שמעון הן לענין רוחב, והן לענין גובה, ואילו לענין "עברה נהר" פוסק: שאם יש מים ורחב ד' אמות פטור - אמ"ה עמ' קלד, עיי"ש. ההלכה - עיין בד"ה הבא.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. כשעברה דרך הרבים, שהוא מ"ז אמה

לפי תוס' (ד"ה מאן) - היינו ט"ז אמה מהאש עד הדבר הנשרף, וחמור הוא מ"עברה נהר או שלולית" (שמספיק ח' אמה, כמובא בהמשך) שהם עמוקים וגם יש בה קרירות מים, ולפי האור זרוע בשם הרבינו חננאל בפירושו הראשון - היינו מרחק ח' אמות, וט"ז האמור בגמ', הכונה שהדליק באמצע רשות הרבים שיש לו ח' מכאן וח' מכאן, ודינו בדיוק כמו "עברה נהר".

לפי רבי אליעזר - פטור.

לפי רבי אליעזר בן עזריה ורבי עקיבא - חייב, ועיין במשנה בעמ' ב' את שיעורם לפטור, וע"ע א"ת ערך אש, עמ' רלט.

ולפי רבי שמעון - הכל לפי גובה הדליקה.

רש"י (ד"ה באמצע) מפרש: שהמחלוקת התנאים היא רק בקולחת, אבל בנכפפת ועצים מצויין לה, ועיין אמ"ה עמ' קכח הערה 27, אפי' עד מאה מיל חייב, וזהו כשיטת רב הנ"ל נושא קודם דין ז', דתניא כוותיה, אבל לפי שמואל שם - מחלוקת התנאים היא רק בנכפפת, אבל בקולחת בכל שהוא הוי הפסק.

ואמר רב יהודה בשם רב, וכן רב נחמן בשם שמואל: שהלכה כרבי שמעון, והרי"ף פוסק כרבי שמעון "שהכל לפי הדליקה", ואינו מחלק בין נכפפת לקולחת, ואילו הרי"א: פוסק כרבי שמעון, ומחלק בין נכפפת לקולחת, וע"ע בהערה שבסוף הדין הקודם.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' ב') ובשו"ע (סי' תיח סעי' ב', ג', ד') נפסק: כתיב "כי תצא אש", אפי' מעצמה, שהדליק בתוך שלו והלך ודלק בתוך של חברו, חייב לשלם הכל אלא אם כן הרחיק כשיעור, אבל אם הרחיק כשיעור ויצא והזיק, פטור, וכל זה במדליק בתוך שלו, אבל במדליק בתוך חברו, אפי' עברה כמה מילין חייב, וכמה שיעור הרחקה, הכל לפי גובה הדליקה, ואם לא הרחיק כלאוי ועברה האש והזיקה, חייב לשלם נזק שלם, הרחיק כלאוי ועברה והזיקה, פטור, שזו מכה בילי שמים הוא.

ג. עברה נהר

אם רחב ח' אמות פטור.

רב אמר: נהר ממש, אע"פ שאין בו מים.

ושמואל אמר: אריתא דדלאי שיש בו מים, אבל אם אין בו מים חייב. וי"מ דרב ושמואל לא פליגי, והרמב"ם פ"ד מנזקי ממון ה"ב, והשו"ע סי' תיח ס"ד, פוסקים: עברה נהר או שלולית שיש בהן מים רחבן שמונה אמות פטור, וכותב הכס"מ, שהרמב"ם סובר שרב ושמואל פליגי בנהר שאין בו מים, שלרב הוי הפסק ופטור, ולשמואל לא הוי הפסק וחייב, ופסק כשמואל. והרמ"א פוסק כהסור, דבנהר שיש בו מים אפי' כל שהוא פטור.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' ב', ג') ובשו"ע (סי' תיח סעי' ד', ה') נפסק: וכן אם עברה נהר או שלולית שיש בהם מים ורחבם שמונה אמות, פטור, וי"א לאם נהר רחב שמונה אמות, אפי' אין בו מים, והיאור אפי' כל שהוא ויש בו מים, פטור. עברה גדר, אומדים גובה הגדר וגובה הדליקה והעצים והקוצים המצויים שם, אם אינה ראויה לעבור, פטור, ואם ראויה לעבור, חייב, במה דברים אמורים, באש הקודחת, אבל אם היה להב גדול העולה ונכפף מגובה עליית הלהב, והיו עצים מצויים שם, אין לה אומד, אלא אפי' עברה אגף אמה חייב.

ד. עברה שלולית

אם רחבים ח' אמות - פטור.

מרש"י (ד"ה שלולית) משיע: שמחלוקת האמוראים בפירוש שלולית לענין פאה ועיין בתשו' הבאה דין 2, שווה לפירושו לענין דליקה, ולפי השיטתם"ק בשם הרא"ש - המחלוקת רק לפאה, אבל לענין דליקה אין מחלוקת, וזהו נקראים שלולית, והיש"ש סי' כח, כותב: דפליגי גם לענין דליקה אע"ג דלא דמיא אהדדי.

והרא"ש סי' יג, והרבה ראשונים מפרשים, וכן פוסק הטור סי' תיח, שכל האופנים והדינים הנ"ל הם רק במדליק בתוך שלו והאש עברה את הנ"ל והזיקה את חברו, אבל במדליק בשל חברו - אין לו שיעור לפטור, ואפי' עברה כמה מילין חייב, וע"ע באמ"ה עמ' קלג, הערות 12, 18.

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

דברים המפסיקין לפאה

לא. אלו דברים מפסיקין לפאה:

דף סא.

תשובה:

1. **המפסיקין לפאה - הנחל, והשלולית, דרך היחיד, והיינו שרחב ד' אמות - רש"י, ועיין אמ"ה עמ' קכט], ודרך הרבים.**

התוס' (ד"ה אלו, על פי המשנה בפאה) כותבים: ש"ש ביל" הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים - מפסיק, ושזהו בין אם הוא של יחיד ובין אם הוא של רבים. ומפרשים: ש"דרך" אפי' בשל יחיד מפסיק אף אם הדרך אינו קבוע.

2. **שלולית**

לפי רב יהודה אמר שמואל - היינו מקום שמי גשמים שוללין שם, וכ"ש שאמת המים מפסיק.

ולפי רבי ביבי א"ר יוחנן - היינו אמת המים, אבל מקום שמי גשמים שוללין שם אינו מפסיק. (היש"ש שם, כותב: בדליקה נתפרש שבשלולית צריך ח' אמות, ובפאה לא איתפריש, מ"מ כיון שהגמ' הביאה הך דפאה כאן, משמע שיש לדמותם שגם לענין פאה בעינן ח' אמות, ולא דומה לדרך שמפסיק בד' אמות, מפני שדרך חשוב הוא).

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג מהל' מתנות עניים הל' א', ב') נפסק: היתה שדהו זרועה כולה מין אחד, והיה נחל בתוך השדה אע"פ שאינו מושך, או אמת המים שאינו יכול לקצור מה שבשני צדדיה כאחת, והוא שתהיה מושכת וקבועה, הרי זו כשתי שדות, ונותן פאה מצד זה לעצמו ופאה מצד זה לעצמו.

אש שיצאה מרשותו ועברה מחיצה כפי שחייבוהו חכמים, והזיקה

לב. המדליק בתוך שלו ועברה הדליקה על אף שהרחיק כתקנת חז"ל, האם חייב לשלם, [ומלוע]?

דף סא:

תשובה:

1. **המדליק בשדה שלו והרחיק כתקנת חז"ל - פטור מלשלם.**

2. **המדליק תנור וכיריים בתוך הבית והרחיק כתקנת חז"ל**

לפי ת"ק - אם הזיק משלם מה שהזיק.

ולפי רבי שמעון - פטור, (הרי"ף הקשה: מדוע בסוגיין לכו"ע פטור מלשלם, עיין בתירוצו, ובאמ"ה עמ' קלד, קלה, ובהערה 26).

המדליק גדיש, וגדי הסמוך לו נשרף

לג. המדליק גדיש וגדי סמוך לו, האם חייב על הגדי, ומדוע?

דף סא:

תשובה:

לפי לשון ראשון ברש"י - חייב, ולא אמרינן "היה לו לברוח", וכן הוא שיטת ר"ת לעיל דף כב: תוד"ה והיה).

ולפי הלשון שני - פטור, מפני שהיה לגדי לברוח, וכן הוא שיטת הרשב"ם בתוס' שם, וע"ע במש"כ לעיל פ"ב תשובה מב]

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' נזקי ממון הל' י') נפסק: המדליק בתוך שדה חבירו ויצאת האש ונאכל הגדיש, והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו, חייב, שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש, היה עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו, פטור. והראב"ד בהשגותיו, כותב: זה איני יודע מהו, דהכא לאו בטמון מדובר.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחזרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

טמון באש

לד. האם טמון באש חייב, בין אם מדליק בשלו ובין אם מדליק בשל חברו, בין אם הכלים דרכן להיות טמונים, ובין אם אין דרכן להיות טמונים, ומדוע? דף סא:

תשובה:

1. כשהדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חברו

לפי רבי יהודה - חייב אף על טמון באש.

לפי רבא אליביה - על כל טמון חייב, גם על דברים שאין דרכן להיות טמונים.

התוס' (ד"ה ליפלוג) כותבים: שלפי רב כהנא - יתכן וס"ל שרבי יהודה מחייב רק על דברים שדרכן להטמין, ויתכן ומחייב על כל טמון.

ולפי הבבאים - פטור על טמון אפי' בדברים שדרכן להטמין, ואינו משלם אלא גדיש של חיטין או של שעורין, והגמ' לעיל דף כג. אומרת: שפטור "טמון" למ"ד "אשו משום חיציו", יתכן רק בכלו לו חיציו, וכן יש ראשונים המעמידים סוגייתנו הפוסרות "טמון", רק כשכלו לו חיציו - אמ"ה עמ' קלט, עיי"ש.

2. אם הדליק בתוך של חברו

לפי רב כהנא - חכמים מודים שחייב אף על טמון.

התוס' (ד"ה ליפלוג) כותבים: שאם נאמר שרב כהנא סובר, שרבי יהודה במדליק בתוך שלו מחייב רק בדברים שדרכן להטמין, ה"ה הכא מה שחכמים מודים ומחייבים, זהו רק על דברים שדרכן להטמין.

רש"י (ד"ה בתוך), מפרש: שזהו משום שאין לו רשות והוי כמאבד בידים, וניין אמ"ה עמ' קלח. הערה 21, מש"כ בזה.

והתוס' (ד"ה אלא), מפרשים: שזהו מפני שמהפסוק "כי תצא אש" משמע שהפטור רק במדליק בתוך שלו, אבל לא במדליק בתוך של חברו. והפסקי הרי"ד כותב: שבית הוי כמגולה ואינו נחשב לטמון, ולכן חייב.

ולפי רבא - רבי יהודה סובר כהנ"ל דין 1, שחייב אפי' דברים שאין דרכן להטמין, וחכמים מודים שחייב בטמון רק בדברים שדרכן להטמין, אבל בדברים שאין דרכן להטמין פטור. ובשרף גדיש - רואין מקום כלים כאילו הוא מלא תבואה ואינו משלם אלא גדיש של חיטין או של שעורין.

תוס' (ד"ה אלא) מפרשים: שזהו משום שלא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שיניח ארנקי בגדיש.

פוסקים:

בשר"ע (סי' תיח סעי' יג) נפסק: טמון באש פטור, שאם תדליק גדיש חברו והיו טמונים בו אפי' מוריגים פי' קקשים נקונים ונהס יתדות על על או על כזול שקשים בהם התבואה, וכלי בקר שדרך להטמינם בגדיש, פטור. ורואים מקום הכלים הטמונים כאילו היה שם שעורים או חטים, כפי מה שהוא הגדיש, וכך ישלם לו. בד"א, במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בשל חברו וכלו חציו, כגון שנפל הגדר שביניהם שלא מחמת הדליקה והיה אפשר לו לגדור ולא גדר, אבל אם הדליק בתוך של חברו אפי' בתוך שלו ולא כלו חציו, כגון שנפל הגדר מחמת הדליקה, חייב בדבר שדרכו להטמין בגדיש, כגון מוריגים וכלי בקר, כמו שנתבאר בסימן צ', ובבית חייב על כל דבר, שדרך בני אדם להניח בבית כל כליהם וכל חפציהם, וכל מה שיטעון בעל הבית שהיה בבית, הרי זה נשבע בנקיטת חפץ ונטול, ובלבד שיטעון דברים שהוא אמור בהם שהם לו או שרגילים להפקיד בידו, עיין לעיל סימן 5'.

המשאיל מקום לחבירו להגדיש גדיש והגדיש והטמין, ונשרפו

לה. מה הדין במי שמשאיל מקום לחבירו להגדיש גדיש והגדיש והטמין או כשביקש להגדיש חיטין והגדיש שעורין או כשביקש להגדיש חיטין וחיפן בשעורים, ולהיפך, ונשרפו בפשיעת המשאיל, ומה הדין כשהזק כלי המשאיל? דף סב.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאילן לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויטפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

1. המשאיל מקום לחבירו להגדיש, והגדיש והטמין, והמשאיל שרפן בלא שידע על הטמון - המשאיל לכו"ע אינו משלם על הטמון, וואף רבי יהודה מודה לחכמים שמשלם רק דמי תבואה, הואיל וקיבל שמירה רק על גדיש.

2. כשביקש להגדיש שעורין והגדיש חיטין - המשאיל משלם [מדין שומר] רק דמי שעורין, הואיל וקיבל שמירה רק על שעורין, וה"ה להיפך שמשלם רק דמי שעורין, דא"ל "שלא ראיתי אלא שעורין", וה"ה בחיטין וחיפן בשעורין, ולהיפך.

ומבואר בתוס' (ד"ה שאינו): שכל הנ"ל היינו כשהדליק בתוך שלו, אבל כשמדליק בתוך של חבירו חייב בדמי חיטין, כיון דחזי ליה, (וזהו אפי' לחכמים הפוטרים מטמון), ולכן יכול לומר לו "מאי הוי ליך דאזקתיה", [וחייב מדין אדם המזיק - מהרש"א].

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ד מהל' נזקי ממון הל' יא) ובשו"ע (סי' תיח סעי' יד, טו) נפסק: המשאיל מקום לחבירו להגדיש בו, והגדיש והטמין בו כלים, והדליק המשאיל ליינו עשק המשאיל אף וילאס והלויקה, ושרף הגדיש והכלים שבתוכה, אינו משלם אלא דמי גדיש בלבד, השאילו מקום להגדיש חטים והגדיש שעורים, או להגדיש שעורים והגדיש חטים, או שהגדיש חטים וחיפה בשעורים, או שהגדיש שעורים וחיפה בחטים, אינו משלם לו אלא דמי שעורים בלבד.

המזיק ואינו יודע כמה הזיק

לו. מי שהשליך כספת של חבירו לנהר, המזיק אומר "חשבתי שאני מזיק רק כספת", והניזק תובע "שישלם כל מה שבתוכו", האם משלם, כמה, ומדוע? דף סב.

תשובה :

הגמ' אומרת: "אי דקא טעין זוזי" היה בתוכו, הכי נמי שחייב, ואם טוען "מרגניתא" היה בתוכו, הוי ספק אם לחכמים חייב, ונשאר בתיקו.

התוס' (ד"ה מי) מפרשים: שבעית הגמ' לא לענין נאמנות בשבועה אלא לענין תשלומין, ואפי' אם יש עדים שהיה בו מרגניתא, כדלהלן: 1. אם טוען שהיה שם מעות, חייב כדאמר ניזק, שהרי יש רגילות להניח מעות בכספת. 2. אם טוען שהיה שם מרגלית [ואפי' יש עדים על כך - תוס'] - זהו הספק שבגמ' אם הו"ל לאסוקי אדעתיה. 3. אם טוען שהיה שם דבר שלא שכיח להשימו שם [כארנקי בגדיש] - פטור מתשלומין. ומבואר מדבריהם שזהו רק לרבנן אבל לפי רבי יהודה [דמחייב ארנקי בגדיש] - חייב בתשלומין כדאמר ניזק, אפי' כשטוען שהיה שם דבר שאינו שכיח כלל להשימו. [הרשב"א, ס"ל: שהבניה בגמ' היא רק לענין נאמנות בשבועה, אבל לענין תשלומין באם יש עדים שהיו שם כלים טמונים - חייב, אף על דבר שאין רגילות להשימו שם, דעת הרמב"ן במלחמות, היא שיטה ג': שכשהדליק בשל חבירו, ועדים מעידים על כלים טמונים - אפי' חכמים מודים שחייב על הטמון, אפי' בדבר שאין דרכו להטמין].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' יז, יח) ובשו"ע (סי' שפח סעי' א') נפסק: המזיק ממון חבירו ואינו יודע מה הזיק, נשבע הניזק ונטל, כיצד, לקח כים חבירו והשליכו למים או לאש או שמסרו ליד אנס ואבד, בעל הכיס אומר "זהובים היה מלא", והמזיק אומר "איני יודע מה היה בו, שמא עפר או תבן היה מלא", הרי הניזק נשבע בנקיטת חפץ ונטל, והוא שיטען דברים שהוא אמור בהן או אמור להפקידם אצלו, ודרכן להניחם בכיס וכיוצא בו, ארנקי כקק, אס הוא קנת ויו"ט, מקרי לרכו כק, וכל כיואל כזה, אבל אם אין דרכן להניחם בכלי זה, הוא פשע בעצמו ופטור המזיק, כיצד, הרי שחטף חמת או סל מלאים ומחופים והשליכם לים או שרפם, וטען הניזק שמרגליות היו בתוכה, אינו נאמן, וי"א לאפי' היו עדים שהיו קס פטור, הואיל ופשע כמו קנתכאל, ואם תפס, אין מוציאין מידו, וי"א, וישבע שמרגליות היה בתוכו, ונטל ממה שיש אצלו, וכן כל כיוצא בזה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאילן לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תקנה לנגזל, לשכיר, לניזק בטמון באש, ולמסור

לז. האם נגזל, שכיר, ניזק בטמון באש, ומסור נאמנים לומר כמה הפסידו, ומה סוכל כמס' להלכה? דף סב.

תשובה:

א. בנגזל ובשכיר

רש"י (ד"ה עשו תקנת, על פי הגמ' במסכת שבועות, דף מד:), מביא: שלכו"ע חכמים תיקנו שיבע הנגזל כמה גזלו ויטול, וכן השכיר כמה חייבים לו ויטול.

ב. בטמון באש

דינו כנגזל ושכיר שנשבעים ונוטלים מכח תקנת חכמים, והיינו אליבא דרבי יהודה המחייב טמון באש.

ומבואר בתוס' (ד"ה לרבי): 1. נשבע ונוטל מכח התקנה אפי' אם טוען "ארנקי היה שם". 2. התקנה היא לדעת חכמים הסוברים שבבירה משלם כל מה שבתוכו, ובגדיש כשטוען "מוריגין היו שם". (נשיטת המאירי והראב"ד: שעשו תקנת גזלן באשו, רק כשהמדליק טוען "איני יודע", אבל אם טוען "ברי שלא היה שם" – אין מוציאים ממנו מומן שלא בראיה, וכשהדליק בשדה חבירו אין צריך להשמיע לנו שהניזק נשבע ונוטל, שהרי המדליק ברשות חבירו נקרא "גזלן", והחידוש בסוגייתנו הוא רק לרבי יהודה כשהדליק בתוך שלו. שיטת הרשב"א: שעשו תקנה גם כשטוען "ברי" – אמ"ה עמ' קמז, ובהערה 40, עיי"ש).

פוסקים:

ברמב"ם (פי"ד מהל' נזקי ממון הל' יב) ובשו"ע (סי' תיח סעי' יג) נפסק: טמון באש פטור, וכו', במה דברים אמורים, במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בשל חבירו וכלו חציו, אבל אם הדליק בתוך של חברו, וכו', חייב בדבר שדרכו להטמין בגדיש, כגון מוריגים וכלי בקר, כמו שנתבאר בסימן צ', ובבית חייב על כל דבר, שדרך בני אדם להניח בבית כל כליהם וכל חפציהם, וכל מה שיטעון בעל הבית שהיה בבית, הרי זה נשבע בנקיטת חפץ ונוטל, ובלבד שיטעון דברים שהוא אמור בהם שהם שלו או שרגילים להפקיד בידו, ועיין לעיל סימן ז', וועיין סמ"ע ס"ק טז, ובש"ך ס"ק ז', וביש"ש סי' ל"א.

ג. במסור

למאן דלא דין דגרמי - פשיטא שלא דנים ולא תיקנו.

ולמאן דדין דגרמי - הוי ספק בגמ' אם עשו בזה תקנה.

לפי תוס' (ד"ה עשו) בשם הרי"ף - הספק רק כשיש עדים שמסר, ואין יודעים כמה, וכל תיקו דממונא לקולא, וכן שיטת ר"י, ואבל אם אין עדים, ישבע לו שבועת היסת "שלא מסר" – סמ"ע, אמ"ה עמ' קמז.

ולפי התוס' בשם רב האי גאון - כאשר יש עדים ישבע ויטול מחצה, שכל תיקו דממונא חולקין, וולפי דבריו, נשבע על הכל ונוטל חצי משבועתו – תוס' רבינו פרץ, מאירי.

לפי ר"ת - כל הספק בגמ' הוא רק כשהמוסר מכחיש את הנמסר, אבל אם המוסר אומר "שאינו יודע כמה היה", ישבע נמסר כמה הפסיד ויטול.

ולפי ר"י - בעית הגמ' אפי' כשהמוסר אומר "שאינו יודע כמה היה הפסד". (מלשון התוס' משמע: שהספק בגמ' הוא גם בטוען המוסר "ברי" – אמ"ה עמ' קנז. מהמרדכי אות סג סד, משמע: שמחלוקת ר"ת ור"י היא רק כאשר אין עדים על המסירה, אבל אם אין עדים, ישבע הנמסר ויטול אפי' אם המוסר מכחיש את הנמסר, ולא כרב האי גאון).

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ח מהל' נזקי ממון הל' ז) ובשו"ע (סי' שפח סעי' ז) נפסק: מי שיש עליו עדים שמסר מומן חבירו, כגון שהראה מעצמו או שנאנס ונשא ונתן, ולא ידעו העדים כמה הפסידו במסירתו, והנמסר טוען "כך וכך הפסידתי" והמוסר כופר במה שטענו, אם תפס הנמסר אין מוציאים מידו, אלא נשבע בנקיטת חפץ חוכה במה שתפס, וי"א דכספיקא דלינא לא מהני תפיסה, ואם לא תפס, אין מוציאים מן המוסר אלא בראיה ברורה, ומוסיף השו"ע: ויש מי שאומר שאם המוסר אומר "איני יודע כמה הפסדת על ידי", ישבע הנמסר ויטול, ונע"ע בש"ך ס"ק לא, ובהגר"א ס"ק לז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מה בין גזלן לחמסן

לח. מה בין גזלן לחמסן, והאם פסולים לעדות מדאורייתא, ואף כשלבסוף הבעלים הסכימו למכירה? דף סב.

תשובה:

1. גזלן - לא יהיב דמי, חמסן - יהיב דמי. [ועיין א"ת כרך טו. עמ' נח. ערך חמסן].
 2. אם הבעלים אמרו לחמסן "רוצה אני" - הוי "מכר", ולא נקרא "חמסן".
 3. גזלן, חמסן, ושומר כשנמצאה הפיקדון ברשותו, לענין כשרותם לעדות - בתוס' (ד"ה חמסן) מבואר, כדלהלן:
 - א. גזלן - פסול מדאורייתא לעדות ולשבועה, הואיל ועבר על "לא תגזול".
 - ב. חמסן דיהיב דמי - אם לקח ב"זרוע" בעל כרחם של הבעלים, פסול רק מדרבנן, ואף דעובר על "לא תחמוד", מ"מ הואיל ואנשים טועים וחושבים שאין עוברים על הלאו באם לא משלמים דמים לכן אינו פסול מדאורייתא, [התוס' בב"מ דף ה': ד"ה בלא. ועוד ראשונים. ס"ל: שהיכא שנותן דמים לא עובר על "לא תחמוד" - אמ"ה עמ' קנח. ובהערה 111, עיי"ש], ואינו פסול עד שיכריזו עליו.
 - ג. שומר הטוען "שהפיקדון אינו ברשותו" ושילם דמים ונמצא בידו לפי תירוץ הראשון - פסול מדרבנן.
- ולפי תירוץ השני - אינו פסול אפי' מדרבנן, הואיל ולא לקח בזרוע בעל כרחם של הבעלים.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

פרק שביעי

מרובה

מדת תשלומי כפל

א. האם מדת תשלומי כפל נהגת א) בגניבת אחד מכל סוגי החפצים, ב) בגנב גם אם לא נשבע לשקר. ג) בטוען טענת גנב, כשקפץ ונשבע או כשנשבע ע"י גילגול. ד) בגונב מן הגנב, ומנין למדים זאת? דף סב-סד: סז:

תשובה:

א. מדת תשלומי כפל

נוהגת

1. בין בדבר שיש בו רוח חיים ובין בדבר שאין בו רוח חיים.

לפי מ"ד אחד: הסובר שהפסוקים "אם ימצא" ו"אם לא ימצא" אמורים אחד בגנב ואחד בטוען טענת גנב - למדים זאת מהפסוק "על כל דבר פשע". בתחילת הסוגיא הגמ' הבינה שדורש "על כל דבר פשע" מכלל ופרט וכלל, וכפשטות הברייתא, אבל לפי מסקנת הגמ' (דף סג.) - הוא דורש זאת על דרך ריבוי מיעוט וריבוי.

ואילו למ"ד השני הסובר ששניהם בטוען טענת גנב - הגמ' (בדף סד:) לומדת זאת מ"אם תמצא תמצא בידו הגניבה" על דרך ריבוי מיעוט וריבוי.

2. וכן כשגנב עופות טמאים. [זהו למסקנת הגמ', שלכ"ע דורשים את הפסוק "על כל דבר פשע" על דרך של "ריבוי מיעוט וריבוי".]

3. וכן בטוען טענת גנב בפיקדון או באבידה, שנאמר "על כל אבידה".

אינה נוהגת

1. בגונב מהקדש, והתמעט מהכתוב "רעהו".

התוס' (דף סג. ד"ה רעהו) כותבים: 1. זהו רק להו"א אבל למסקנא שכפל ושבועה למדים הכל, מריבוי מיעוט וריבוי [נע"ן לקמן תשו' ב' שטוען טענת גנב לא שייך בהקדש משום שאין שבועה להקדש], 2. מה שהגמ' לקמן (דף עו.) אומרת שהקדש פטור, מזה שנאמר "וגונב מבית האיש" זהו לא דוקא.

2. בגונב קרקע, הואיל ואינן מטלטלין, ואינה נהגת גם אם נשבע ע"י גילגול.

לפי התירוץ הראשון בתוס' (ד"ה יצאו קרקעות) - גניבת קרקע תתכן במשיג גבול. ולפי פירוש אחד בשיטמ"ק - לא יתכן משיג גבול בטוען טענת גנב, ושלפי תלמידי רבינו פרץ - זה יתכן כשטוען שאחרים השיגו את הגבול, ונמצא שהשומר השיגו.

ולפי תירוץ השני - זה יתכן במחובר לקרקע כשנתנו לשומר י' גפנים טעונות, והשומר טוען "ה' גפנים נגנבו", שפטור מכפל כדין קרקע, ודאף שאחר התלישה לא הוי קרקע, מ"מ בשעת קבלת השמירה היה בכלל קרקע ולא חל עליו דין טוען טענת גנב - קו"ש, וע"ע בספר הזיכרון להגר"י אברמסקי עמ' תכג, ובאמ"ה עמ' קעד ובהערות.

3. בגונב עבדים, שהוקשו לקרקעות.

4. בגונב שטרות, שאין גופן ממון.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

הגמ' לומדת את שלשת הדינים האחרונים, ממה שנאמר בטוען טענת גנב "על שור על חמור על שה".

הגונב דבר שאינו מסויים

בתוס' (דף סג. ד"ה דבר) **מובא שיטה הסוברת: שחייב בכפל. ורש"י ותוס' סוברים: שמייתור המילה "שלמה" ממעטים דבר שאינו מסויים מתשלומי כפל.** (והרש"ש לומד, שרק למ"ד הסובר שפסוק אחד לטוען טענת גנב והשני לגנב אז מיותר "שלמה" למעט דבר שאינו מסויים, אבל, למ"ד ששניהם בטוען טענת גנב, וגנב עצמו למדים מ"אם תמצא בידו הגניבה", אז גנב עצמו חייב בכפל אפי' על דבר שאינו מסויים, שהרי אין מיעוט לזה. בשיטת"ק על דף סג. ד"ה ואי, מובא שהרמב"ן סובר: שגנב ואפי' טוען טענת גנב חייבים בכפל על דבר שאינו מסויים, וכן שיטת הראב"ד והמאירי בסוגייתנו דף סג, ומפרשים שהמיעוט על דבר שאינו מסויים הוא רק משבועת מודה במקצת, ואילו לפי תוס' רבינו פרץ מובא באמ"ה עמ' ריב – אחרי שהתורה גילתה שטוען טענת גנב פטור מכפל, למדים ממנו שה"ה שגנב פטור מכפל כשגנב דבר שאינו מסויים, לפי הקו"ש אות ה' – הרמב"ם ס"ל כהראב"ד וכהרמב"ן, ולפי היש"ש ס"א, ולפי הפני" דף סג. בד"ה "שם אלא כל" – גם לפי הרמב"ם גנב פטור מכפל על גניבת דבר שאינו מסויים).

הגדרת דבר שאינו מסויים

רש"י (ד"ה למעוטי דבר שאינו מסויים) **מפרש:** שהיינו שאין לבעלים סימן בו.

התוס' (ד"ה דבר) **חולקים עליו וסוברים:** שהגונב דבר שאין בו סימן נחשב "דבר מסויים" וחייב בכפל.

התוס' מביאים שהריב"א מפרש: שאינו מסויים היינו, דבר שאינו במדה במשקל ושבמנין, כגון כשהמפקיד טוען "בית מלא מסרתי לך וכיס מלא", והלה אומר "מה שהנחת אתה נוטל", ואבל לפי רש"י, ולפי הפי' האחרון שבתוס' המובא בסמוך – באופן זה לכו"ע חייב בכפל, וכ"כ החזו"א חו"מ סי' יב ס"ק ח', וגם מרש"י משמע שסובר כן, עיין לקמן תשר' ב'.

התוס' עיזמים, בותבים: שיכולים לפרש, ש"דבר מסויים" בא למעט דבר שאינו שלם, כחצי רימון וחצי אגוז, ולא איתפריש אם לפי רש"י והריב"א – בחצי רימון וחצי אגוז יהיה חייב בכפל.

תוס' (ד"ה למה) מוסיפים: שפטור אף באופן שנשבע ע"י גילגול בדבר שאינו מסויים, ונע"ע בגליון הש"ס, ובקור"ש אות ו', ואילו הרמב"ן מפרש: שאינו מסויים היינו חצאי כלים שאינם שווים ב' כסף – אמ"ה עמ' קצג, וע"ע א"ת כרך ו' ערך דבר שאינו מסויים, עמ' תרלז.

ב. גנב

חייב בכפל אף כשלא נשבע לשקר.

לתנא שבברייתא השניה - זהו מהפסוקים ו' ז' שאחד בגנב ואחד בטוען בטענת גנב. (נסיכום הפסוקים המובאים בסוגיא והדרשות – עיין לקמן סוף תשר' ד').

ולתנא שבברייתא הראשונה, (הסובר: ששניהם בטוען טענת גנב) - לומדים זאת מתנא דבי חזקיה, (בדף סג: סד:), שלומד זאת מפסוק ג' "אם המצא תמצא בידו הגניבה וכו' שנים ישלם", ושזהו בלי שבועה, דבשבועה ניתן ללמוד בק"ו מטוען טענת גנב שחייב בכפל אף שבהיתרא בא לידו, גנב ממש כ"ש.

ג. הטוען טענת גנב

שומר פיקדון או שומר אבידה הפוטר עצמו בטענת שקר ובשבועה "שהפיקדון או האבידה נגנבה ממנו", באופן שהדין הוא שנשבע ונפטר, ויהיינו בשומר חניס, אבל בשור"ש, או בשומר אבידה למ"ד שדינו כשור"ש יתכן בטענת "ליסטים מזויין" באם סוברים כמ"ד שדין "ליסטים מזויין" כגנב, כנ"ל דף נו. ובמש"כ שם תשר' טז, נושא א', וכן יתכן בטענת "אונס גדול", אליבא דהראשונים הסוברים ששור"ש פטור באונס גדול, כנ"ל דף נו, ובמש"כ שם נושא ב', ואם כשבעליו עמו – הוי ספק בתוס' שם, ויש שסוברים שחייב בכפל – כנ"ל שם נושא ג', ויש עוד אופנים שנחלקו בהם המפרשים – עיין א"ת כרך יט, עמ' שמש, ערך טוען טענת גנב, פרק ב' בשומרים החייבים בגניבה, ואח"כ באו עדים "ששקר טען ושהפיקדון היה אצלו", הרי הוא חייב בכפל, וזהו מדכתיב בפסוק ז' "ונקרב בעה"ב אל הא-להים", והכוונה לשבועה ולא לדין, נפי' פירעון – רש"י, ועיין מהרש"א ומהר"ם, מכח גז"ש שנאמר כאן "שלח", "לשלח" הכתוב בפרשת שומר שכר בפסוק י'. ואבל הטוען טענת "אבד" – פטור מכפל, כדלקמן תשר' ד' נושא ג', וכן כשטוען טענת "גזל", אבל בטענת "ליסטים מזויין", הדין תלוי במחלוקת אמוראים אם ליסטים מזויין, גנב הוא – עיין א"ת שם עמ' שנא. וע"ע במש"כ לקמן פרק ט' תשר' נז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בתוס' (דף סב: ד"ה יצאו) מבואר: שבקפץ ונשבע פטור מכפל, דלא משלם אא"כ ב"ד משביעין אותו, וכמבואר בגמ' לקמן דף קו. ויש מפרשים שרב פפא בדף קח. – בדין הנשבע וחזר ונשבע – חולק ומחייב כפל, ויש אומרים שרב גם חולק על דין זה – עיין א"ת שם עמ' שנחז. אבל הנשבע ע"י גילגול חייב בכפל, הואיל ונחשב שב"ד השביעוהו.

ד. הגונב אחר הגנב

1. **אם גנבו לפני שהגנב הראשון קנאו - אינו משלם תשלומי כפל** וּבפּשטוֹת פטור גם מתשלומי ד' וה', וכ"כ התוס' חדשים במשניות כאן, אך לא מצינו כן מפורש בגמ'.

רש"י (דף סב:) מפרש: שזהו מדכתיב "וגונב מבית האיש" ולא מבית הגנב, וכן הוא בגמ' לקמן דף סט. עיי"ש שמוסיפה: שגם לבעלים אינו משלם, לפי שאינו ברשותו. הר"י מלניל כותב בסוגיין: כלומר שפטור מלשלם כפל לא לגנב ראשון, ואפי' גנבו מהראשון אחר יאוש בעלים – לפי מאי דקיי"ל יאוש לא קני – ולא לבעלים הראשונים, ד"מבית האיש" בעינן וליכא, שהרי לא היה בביתו, אע"פ שבכל מקום שהוא, שלו הוא – אמ"ה עמ' קסו, עיי"ש, וכ"כ האמרי משה סי' לב אות ו', מיהו את הקרן – עכ"פ כשנמצא בעין, וע"ע קצה"ח סי' לד, ס"ק ג', ובנתי"מ שם ס"ק ה' – ודאי שהשני חייב, כמבואר בגמ' לקמן דף סח. ומפרש רש"י שם ד"ה ושני, דהיינו שמשלם לגנב הראשון, ונחלקו האחרונים אם זהו מדיני דגרמי או מתורת גנב – אמ"ה עמ' שנעט. נחלקו האחרונים אם הגנב השני חייב גם באונסין על הקרן באם אינו בעין – אמ"ה עמ' רכט, רל, ובהערות שם, ובא"ת ערך גניבה עמ' רט, רי, ובמש"כ לקמן תשו' ו'.

וכותבים התוס' (דף סז: ד"ה אין הגונב): שדרשה זו נדרשת רק למאן דמוקי חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, אבל למאן דמוקי תרויהו לטוען טענת גנב, צ"ל שלומד זאת מפסוק אחר.

2. **אם גנבו אחר שהגנב הראשון קנאו - חייב בכפל** וּכְן בַּד' וְה'.

דוגמאות שהגנב הראשון קנאו, הם כדלהלן:

1. **ביאוש, ואליבא דרב** (בדף סז: עיי"ש) ודעימיה, הסוברים "יאוש קני", וכפי שמבואר לקמן תשו' יא.
2. **בשינוי מעשה, ואליבא דבית הלל** (דף סה: סח, עיי"ש) דאמרי "שינוי קונה", וכפי שמבואר לקמן תשו' ח'.
3. **ביאוש ושינוי רשות, ואליבא דכו"ע.**
4. **בשינוי רשות ואח"כ יאוש לרב זביד בדף קטו, אליבא דרב משמיה דרבי חייא**, [עיין מש"כ לקמן פרק י' תשו' לא נושא ג'].
5. **בשינוי השם - באופנים המבוארים לקמן תשו' טז.**

חייב שבועה בטוען טענת גניבת דבר שאינו מסויים או על דבר ששוה פחות משתי כסף

ב. הטוען טענת גנב על דבר שאינו מסויים או על דבר ששוה פחות משתי כסף, האם חייב שבועה, ומדוע? דף סג.

תשובה:

לפי שיטת התוס' (ד"ה למה לי) - כפל ושבועה נלמד הכל מפסוק אחד, [כי יתן איש וכו' – כלל ופרט], וא"כ גם בשבועת השומרים, כשטוען טענת גנב, אינו חייב בשבועה אלא רק אם נשבע על דבר מסויים, ובעינן שתי כסף כדי להתחייב בכפל, [והרמב"ם בפ"ג מטו"נ הל' ו', סובר: שמשפיק פרוטה – אמ"ה עמ' קצא].

אך מרברי רש"י (ד"ה ואי ס"ד) **בישביע** [ועיין תפארת שמואל]: שהדברים שחייבים כפל נלמדים מ"על כל דבר פשע", והחייב בשבועה הוא מהפסוק "כי יתן", ולפי"ז מיעוט דבר שאינו מסויים ושצריך שתי כסף הוא רק מכפל, ולא משבועה. [לפי שיטת רש"י שדבר שאינו מסויים היינו דבר שאין בו סימן יוצא שאין טוען טענת גנב בכסף].

מדת תשלומי ד' וה'

ג. **האם מדת תשלומי ד' וה' נוהגת א) על כל סוגי החפצים. ב) גם בטובח והמוכר אחר הגנב. ג) גם בטוען טענת גנב בפיקדון. ד) גם בטוען טענת גנב בלחילה. ה) האם בשותף שגנב מחבירו, ומנין למדים זאת? דף סב: סז:**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

תשובה :

א. מדת תשלומי ד' וה'

נוהגת

בשור ושה בלבד, והן זכרים הן נקבות – מנחת חינוך מצוה נדו, ולא בשאר בע"ח, שנאמר "כי יגנוב איש שור או שה וטבחו או מכרו", ולפי היש"ש סי' א' – אינו נוהג בעיזים – אמ"ה עמ' קסו, עיי"ש, ודוקא כשבזמן הטביחה היתה הגניבה של הבעלים, אבל אם קנה אותה הגנב בשינוי ויאוש – פטור מד' וה', דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר, האופנים שגנב קונה הגניבה – עיין לעיל תשו' א' נושא ד'. ולפי ר"ת יש אופן שחייב – עיין לקמן תשו' כא נושא ב'.

הגמ' (לקמן דף סז:) אומרת: שלא לומדים "שור" "שור" משבת לרבות חיה ועוף לתשלומי ד' וה', הואיל ושור דסיפא ושה דרישא מיותרים, ללמדנו שרק בגנב וטבח או מכר "שור ושה" חייבים בד' וה'.

ב. המוכר או המוכר אחר הגנב

1. **אם לפני שהגנב הראשון קנאם – פטור מד' וה',** ויש שכתבו, שזהו משום שתשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד', שהרי אין כפל, ויש שכתבו: שזהו משום שכתוב "וגנב מבית האיש", וכנ"ל לענין כפל – אמ"ה עמ' קסז.

2. **פרטים ואופנים נוספים – עיין מש"כ לקמן תשו' כא.**

ג. המוען טענת "גנב" בפיקדון ונמצא שגנב, טבח ומכר

על מה שנמצא גנב – חייב בתשלומי כפל, וסובר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: שדינו כגנב גם לענין שאם טבח או מכר שור או שה, שמשלם ד' וה'. ויש גורסים בירושלמי בפירקין הל' א', ובשבוטות פ"ח ה"ג: שנחלקו אמוראים אם משלם ד' וה', עיי"ש ברידב"ז ובנוע"ח.

לדעה הסוברת ששני הפסוקים בטוען טענת גנב – למדים שדינו כגנב שמשלם ד' וה' על שור או שה, מהאות ה' שבתבת "הגנב".

ולדעה שניה הסוברת שפסוק אחד לגנב – זהו מכח ההיקש של גנב לטוען טענת גנב, ונ"ע ברש"י ד"ה הקישא הוא.

ד. המוען טענת גנב באבידה

בתוס' (דף סב: ד"ה מריבה קתני) מבואר: שאם נמצא שגנב, טבח, ומכר, דינו שחייב כמו בטוען טענת גנב בפיקדון שבדין הקודם.

ה. שותף שגנב מחבירו

בתוס' (שם, ע"פ הגמ' לקמן דף עח:) מבואר: שפטור, ודיני שותפין שגנבו ואחד מהם גנב, והטעמים – עיין מש"כ לקמן תשו' פ'.

בהמשך הפרק מובאים אופנים נוספים שאין חייבים בד' וה', ואופנים שיש בזה מחלוקת, ועוד עיין א"ת כרך ב' עמ' קסת, ערך ארבעה וחמשה.

תשלומי קרן, חומש, אשם וכפל בטוען טענת "אבד" או "נגנב" בפיקדון או באבידה

ד. **הטוען טענת "אבד" או טענת "נגנב" בפיקדון או באבידה. (א) מתי חייב בקרן חומש ואשם. (ב) מתי בכפל. (ג) מתי רק בקרן, ומנין למדים זאת:** דף סב: סג:

תשובה :

א. כשנשבע "נגנב" או "אבד" והודה על פי עצמו

משלם קרן, חומש, ואשם.

רש"י (ד"ה הודה) מפרש: שהפסוק "או מכל אשר ישבע עליו לשקר", זהו אשם גזילות ואינו בא אלא על הודאת פיו וכו', וחומש נמי אינו בלא אשם. וגם מכפל הוא פטור, משום שמודה בקנס פטור, כדאיתא ברש"י לקמן דף קא.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ד"ה אם עד. ודוקא כשהודה קודם שבאו עדים – כמבואר לקמן תשו' ו' נושא א', אבל הודה אחר שבאו עדים חייב כפל ופטור מחומש ואשם – תורי"ד בסוגיין, גמ' לקמן דף קח. ובתוס' שם ד"ה ובאו. וזהו כרבנן דרבי יעקב לקמן דף סה. וכדכתב רש"י לקמן דף קו: – ד"ה בעי, דקיי"ל הכי.

ב. כשמען "נגנב" והעדים מעירים "שגנבו"

1. **אם נשבע - חייב בכפל.**
2. **אם כשלא נשבע - אינו חייב בכפל.** מדכתיב בפסוק ז' ח' "אם לא ימצא הגנב ונקרב בעה"ב אל האלהים וכו' אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו", ולכו"ע פסוקים אלו עוסקים בטוען טענת גנב, ודוקא בשבועה שהשיעוהו בי"ד, מדכתיב בפסוק ז' "ונקרב בעה"ב אל הא-להים", והכוונה לשבועה ולא לדין, [פ"י לפירעון – רש"י, ועיין מהרש"א ומהר"ם], מכח גז"ש "שלח" הכתוב בפסוק זה, ל"שלח" הכתוב בשומר שכר בפסוק י'.
3. **כשקפץ ונשבע או ע"י גילגול - בתוס' (דף סב: ד"ה יצאו קרקעות) מבואר:** שבקפץ ונשבע פטור מכפל, דלא משלם אא"כ בי"ד משביעין אותו, אבל הנשבע ע"י גילגול חייב בכפל, הואיל ונחשב שבי"ד השביעוהו.

ג. כשנשבע "אבר" והעדים מעירים "שגנבו"

פטור מכפל.

לפי התנא הראשון (בדף סג:) הסובר ששני הפסוקים בטוען טענת גנב - זהו מיתור פסוק אחד שבא למעט טוען טענת "אבר".

ולפי התנא השני הסובר שפסוק ו' עוסק "בגנב", ופסוק ז' "בטוען טענת גנב" - זהו מהאות ה' המיותרת בפסוק "גנב הגנב".

סיכום הדרשות שלמדים מחומש שמות פרק כב פסוקים ג' ו' ז' ח'

פסוק ג': "אם המצא תמצא"

לתנא א' - מדובר בגנב עצמו, וכתנא דבי חזקיה, דדריש שני כללות הסמוכות זו לזו, כמ"ד דהוי ריבוי מיעוט וריבוי, לרבות כל דבר.

ולתנא ב' - כדרבא בר אהילאי, דדריש, מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, דאם תמצא בעדים תמצא בדינים פרט למרשיע עצמו. (הירושלמי ב"מ פ"ג הל' א' לומד מפסוק זה. שהמפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו ושילם ולא רצה להישבע. ונמצא הגנב - משלם כפל למי שהפיקדון אצלו).

פסוק ג': "הגניבה משור עד חמור עד שה חיים"

לתנא א' - למעט בגנב עצמו, שאם גנב קרקע, עבדים, שטרות, שפטור מכפל, ומהמילה "חיים" דורשים שאחיה לקרן כעין שגנב.

לתנא ב' - דינים אלו נלמדים ממילים אלו שנאמרו גם בפסוק ח' "על כל דבר פשע וכו'", ואילו פסוק ג' נשנה רק כדי ללמדנו מ"המצא תמצא" שמודה בקנס פטור אפ"ל באו אח"כ עדים, [כנ"ל].

פסוק ג': "שנים ישלם"

לתנא א' - לרבות שגנב חייב בכפל גם אם לא נשבע לשקר.

ולתנא ב' - ללמדנו שמודה בקנס פטור כהנ"ל בסמוך.

פסוק ג': מדלא כתוב "המצא המצא", או "תמצא תמצא"

למדים שחייב בכפל אפ"ל שלא גנב בידו ממש אלא אף ע"י גגו חצירו וקרפיו, ומפרשים התוס' (דף צה. ד"ה אין): דהיינו כשהכישה במקל מחצירו של בעה"ב ונכנסה לגגו חצירו וקרפיו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פסוק ו': "אם ימצא הגנב שלם שנים"

לפי התנא שבברייתא א' (בדף סג:): פסוק זה גם מדובר בטוען טענת גנב, ללמדנו שרק טוען טענת גנב חייב בכפל, אבל טוען טענת "אבד" פטור מכפל אפי' נשבע.

ולפי התנא שבברייתא ב' (שם) - פסוק ו' בגנב עצמו, ופסוק ד' בטוען טענת גנב, ללמדנו שגנב עצמו חייב בכפל גם אם לא נשבע לשקר.

פסוק ד' ה': "אם לא ימצא הגנב וכו' שלם שנים"

שטוען טענת גנב בפיקדון חייב כפל רק כשנשבע דכתיב "ונקרב בעה"ב אל הא-לקים".

מזה שנאמר: "הגנב" ולא נאמר "גנב"

לתנא א' - לטוען טענת "גנב" בפיקדון שחייב בכפל וד' וה'.

ולתנא ב' - למעט טוען טענת "אבד" שפטור מכפל.

מכח ההיקש פסוק ו' לז':

לתנא א' - אין היקש, דשניהם בטוען טענת גנב.

ולתנא ב' - שגם הטוען טענת גנב בפיקדון חייב כפל ד' וה'.

פסוק ח': "על כל דבר פשע, על שור, על חמור, על שה, על שלמה, על כל אבידה" - בדרך ריבוי מיעוט וריבוי, עיין מש"כ לעיל תשו' א' נושא א'.

מכח הפסוק "אשר ירשעון א-לקים"

לתנא א' - פרט למרשיע עצמו, ודוקא כשלא באו אח"כ עדים, אבל באו אח"כ עדים חייב בקנס, וחולק על רבא בר אהילאי.

ולתנא ב' - מודה בקנס פטור, וזאם "המצא תמצא" קמ"ל שפטור גם כשבאו אח"כ עדים.

שעת חיוב התשלומים על גניבה שנשתנה שווייה

ה. כשגנב בהמה וטבחה ומכרה, או כשגנב חבית ושברה, האם משלם את הקרן, כפל, ותשלומי ד' וה' כעין שגנב או כשעת טביחה ומכירה או כשעת העמדה בדין, מדוע, ומנין למדים זאת?

תשובה:

א. כשגנב בהמה והושבחה

1. אם כשהגנב פיטמה בידיו - משלם תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' כעין שגנב, הואיל והגנב יכול לומר "אנא פטימנא ואת שקלת" ? !

(הרא"ש סי' ב', כותב: שמכח סברא זו גם את הקרן משלם כעין שגנב. הרמב"ן במלחמות בתחילת פרק הגזול, כותב: שזהו כדעת רבי שמעון בן אלעזר לקמן דף צד. הסובר "כל שבח שהשביח גזלן ידו על העליונה", ומפרשת הגמ' שם, שזהו משום "תקנת השבים", והחזו"א סי' יז ס"ק ז', כותב: שמשמע מהרמב"ן, שפיטום ע"י מזונות נחשב לפיטום ממילא, ורק ע"י מזונות יתרים נחשב לפיטום ע"י הגנב, אמנם בראב"ד בדף טו. מבואר: שתמיד נחשב על ידי הגנב - אמ"ה עמ' רכו, ובהערה 44).

2. כשנתפטמה מאליה

לפי פשוטות תהילת הסוגיא, [ועיין רש"י ד"ה משני, ובד"ה משום דא"ל, וברמ"א המובא בהלכה בהמשך, הסמ"ע בס"ק ט' כותב: שהרמ"א מסביר את השר"ע ואינו חלוק עליו] - קרן כעין שגנב, רש"י (דף סה. ד"ה ומשני) כותב: שד' וה' משלם כדהשתא, ותוס' (ד"ה אנא) כותבים: כשעת העמדה בדין, [ועיין אמ"ה עמ' רכז, ובהערות 48, 52].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בתוס' (ד"ה אנא) **מבואר:** שלפי האמת (בדף סו.) - אף כשנתפסמה מאליה משלם ד' וה' כעין שגנב, דמצי אמר ליה "אטו שמינה גנבי מינך", כמו בטלה ונעשה איל אליבא דרבי חנינא, וסוברים התוס': שרק בטלה ונעשה איל קיי"ל כר' אילעא הסובר שזה נחשב לשינוי, אבל כחוושה והשמינה לא נחשב לשינוי, דאין הגנב יכול ליטעון "אטו שמינה גנבי מינך" לענין שיחשב שינוי, והדין כמו לרבי חנינא בטלה ונעשה איל - אמ"ה עמ' רפ ובהערה 63. וכותב הפילופולא חריפתא על הרא"ש סי' ב' אות ו': שתוס' סוברים שרבי אילעא פליג על רבי חנינא רק באם שינוי קונה, אבל בכו הסברא לא פליג, ואילו הרא"ש שם מביא שהרי"ף כותב את הסברא "דאמר ליה אנא פטימנא ואת שקלת", ומשמע ממנו שס"ל שרבי אילעא חולק וס"ל שבנתפסמה מאליה משלם כדהשתא, ומשמע מדבריהם, דס"ל דחייב על הפיטום מכח דינו של רבה "תברה או שתייה משלם כדהשתא", והאחרונים כותבים: שלפי הרא"ש רק הקרן משלם כדהשתא - מדין מוזיק או מדין גנב - אבל את הכפל משלם כשעת הגניבה, דבטביחה אין גניבה חדשה, שהרי הוא כגונב מן הגנב שפטור - אמ"ה עמ' רעז, רעט, ובהערות 49-52, וכדעת הרא"ש סובר גם הרמב"ן, שכותב שרק בטלה ונעשה איל נחשב לשינוי גמור ומשלם כשעת הגניבה בלא ד' וה', אבל שבחא דממילא לא נחשב לשינוי, וקיי"ל כר' אילעא דסבר שלא אמרינן "תורא גנבי מינך", דיכרא גנבי מינך", ולכן משלם גם ד' וה' וכשעת העמדה בדין - שם עמ' רפ.

3. כשהבהמה התייקרה לא מחמת שינוי שבגופה - עיין לקמן נושא ד'.

פוסקים :

בשר"ע (סי' שנד סעי' ד') נפסק: גנב כחוושה והשמינה או שמינה והכחישה - משלם כשעת גניבה, והא' לגנב כחוסה והשמינה משלם כשעת הגניבה - לוקא קטליא עליה הולאות, אבל נחפזמה ממילא - הוי כאילו הוקרה, ואם שמינה משלם כשעת העמדה בדין.

ב. כשגנב בהמה והוכחשה

1. **כשהוכחשה ע"י הגנב בידיו - משלם תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' כעין שגנב, משום דאמרינן "מה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא"**, וכן הוא לפי הגירסה המצויה בדינו, שבשמינה והכחישה לא הוי שינוי ומשלם ד' וה', ולא דומה לטלה ונעשה איל, שלרבי אילעא הוי שינוי ופטור מד' וה', אבל מגירסת הראב"ד "משלם תשלומי כפל כעין שגנב", יוצא: שעל ד' וה' פטור, משום דהוי שינוי, ושלו הוא טובח.

רש"י (ד"ה והכחישה, וד"ה מה לי) **בפרש:** זהו משום שהכחישה בידיו, ולכן מההיא שעתא דאכחשה אתחלה לה טביחה, ומשלם כשויות שלפני ה"טביחה". (תוס' דחו פירושו: שהרי על הריגה לא משלמים ד' וה').

לפי פי' א' בתוס' (ד"ה מה לי) - זהו משום שקנה את הבהמה בשינוי ואינה של גנב, ולכן משלם כשויות שלפני השינוי.

ולפי פירושה השני - זהו כמו שחיטה שהולכים בתר החשיבות של תחילת שחיטה ולא כשל סופה, וגם למ"ד אין שחיטה אלא לבסוף, ה"ה בכחשה שהולכים לפי השויות שלפני שהכחישה.

2. **כשהוכחשה ממילא, את הקרן - משלם כעין שגנב.**

3. **כשהוכחשה ממילא, את תשלומי ד' וה'.**

לפי הפי' הראשון בתוס' (הנ"ל) - גם משלם כעין שגנב, שהרי קנאה בשינוי.

ולפי פירושה השני [הנ"ל. הרמב"ן במלחמת ד', כותב: שכן הוא לפי רש"י - אמ"ה עמ' רכט, וכנראה שכונתו לרש"י דף סה. ד"ה והכחישה, ועיין בחידושי הרי"ם, וע"ע באמ"ה עמ' רנ, ובהערה 212] - **כשעת העמדה בדין, מפני שהוכחשה ממילא לא דמי לשחטה**, ולפי החזו"א סי' ז' ס"ק ג' - דברי התוס' רק על ד' וה', אבל כפל פשיטא שמשלם כשעת הגניבה - אמ"ה עמ' רנב.

התוס' (שם) מסיימים: שלפי פירושה זה - אפשר להקים את דברי רב דאמר "קרן כעין שגנב תשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין", גם באופן שהוכחשה ממילא. [לפי המהרש"א ולפי הגר"א סי' שנד סק"ח - למסקנת הגמ' "טלאים כדמעיקרא", אי אפשר להעמיד בהוכחשה ממילא, משום שגם בהוכחשה ממילא יכול לומר "אטו כחוושה גנבת מינאי", והכל כעין שגנב, ודברי התוס' ד"ה טלאים "וכן ד' וה' כדמעיקרא כמו קרן", הוא לכו"ע, ויש חולקים וסוברים, דכיון שהוכחשה ממילא אין כאן חטא של טביחת שמינה, ומשמע מהרמב"ן במלחמות שאת הכפל משלם כשעת הגניבה, ודברי התוס' ד"ה טלאים "וכן ד' וה' כדמעיקרא כמו קרן", לפי קמא בתוד"ה מה לי, הוא אפי' בכחשה ממילא, ולפירושה השני הוא דוקא כשכחישה בידיים, אבל כשכחשה ממילא משלם כשעת הטביחה - עיין באמ"ה עמ' רנא, רנב, ובהערות 220-222].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

4. כשהוזלה מחמת שינוי השער שבשוק ולא מחמת שינוי שבגופה - עיין לקמן דין ד'.

ג. גנב טלה ונעשה איל

לפי רבי אילעא - נעשה שינוי [מעשה] בידו בזה שנעשה "איל", וקנאו, טבח ומכר שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר.

רש"י (דף סה: ד"ה נעשה): מפרש: שקנאו בשינוי לה אי מילתא, שאם טבח או מכר שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר, ופטור מד' וה', ולכן: קרן משלם כדהשתא, וכתב עליו רבינו פרץ: ומה שפירש"י שמשלם קרן כדהשתא, זהו משום דטביחה הוי כשתייה או תברה - ועד השתא ברשותיה דמריה קיימא כדלקמן נושא ה' - ולא נהירא, דכיון שנעשה שינוי בידו וקנאו, אי אפשר לחייבו אלא כשעת הגניבה, בביאור שיטת רש"י - עיין אמ"ה עמ' רנה רנז, אבל את הכפל משלם כעין שגנב או כשעת העמדה לדין, ובביאור כוננת רש"י - עיין אמ"ה עמ' רסה].

ולפי הברייתא, וכן סובר ר' הנינא - תשלומי כפל ד' וה' כעין שגנב, והמהר"ם מפרש שרבי אילעא יסבור שהברייתא משבשתא היא], דאומר "טלה גנבתי טלה אני משלם", ואינו קונהו משום שטלה ונעשה איל לא נחשב לא שינוי מעשה ולא שינוי השם, כדרבא הסובר שאיל בן יומו קרוי "איל", דכתיב "שור או כשב או עז כי יולד", [דברי רבא הם לתרץ את רבי חנינא, ויתכן שלפי ר' אילעא הוי שינוי השם - אמ"ה עמ' רס, רסא, ובהערה 73, ואז קונהו אף בלא יאוש, מפני שאם הוי שינוי השם, הרי הוא שינוי השם חשוב - או מפני שהוי שינוי השם במציאות - תוס' לקמן דף סז, ד"ה הא].

רב ששת מפרש את הברייתא אליבא דרבי אילעא: שזהו משום שהברייתא סוברת כבית שמאי ששינוי במקומו עומד ולא קני, ולכן משלם ד' וה', והמהר"ם כותב: שאף שרבי אילעא סובר שהברייתא משבשתא, מ"מ רב ששת מתרץ מעצמו ליישב שיטת רבי אילעא].

ומבואר בתוס' (ד"ה ואי אמרת): שרק בטלה ונעשה איל סובר רבי חנינא שאינו קונה, משום שאינו שינוי ממש, אבל בשינוי ממש פשיטא דס"ל כבית הלל ששינוי קונה, והתוס' רבינו פרץ כותב: דרבי חנינא ס"ל, דכיון דממילא הוא לא חשיב שינוי, וכ"כ היש"ש סי' ה' - אמ"ה עמ' רנו רנז, עיי"ש].

עוד מבואר בתוס' (ד"ה הא מני): דרבא בהגוזל חולק על פירושו של רב ששת, וסובר שגם בית שמאי ס"ל ששינוי קונה, ורק לענין אתנן להביאו לקרבן סוברים בית שמאי שאסור, משום דאימאיס.

הגמ' אומרת: שרב דאמר "קרן כעין שגנב, תשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין", יפרש את הברייתא [הנ"ל] "כפל תשלומי ד' וה' כעין שגנב", שזהו מפני "שטלאים כדמעיקרא", ודברי רב רג ב"דמים כשל עכשיו", פירושו - עיין בדין הבא.

רש"י (דף סה: ד"ה כעין שגנב) כותב: שרבה דאמר "תברה או שתייה כדהשתא" מפרש את הברייתא [הנ"ל] "כפל תשלומי ד' וה' כעין שגנב", אבל הקרן כדהשתא דהיינו כשעת הטביחה, [בתוס' רבינו פרץ מפרש שקרן כשעת הגניבה, עיי"ש - אמה עמ' רסה, עיי"ש ובהערה 107, מיהו דברי רש"י אלו רק אם נאמר שרבה חולק על רב, אבל אם נאמר שרבה אינו חולק על רב, הפי' בברייתא כמסקנת הגמ' אליבא דרב "שטלאים כדמעיקרא, דמים כשל עכשיו" - אמ"ה עמ' רעו. פי' הברייתא למסקנא - עיין בדין הבא.

פוסקים :

בשר"ע (סי' שנג סעי' א') נפסק: נשתנה שם הגניבה ביד הגנב, כגון שגנב טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור - קנאה בשינוי השם, ואין להחזיר אלא דמיה ומשלם כמו שהיתה שוה בשעת הגניבה, ואם טבחז ומכרו אחר שהגדיל - אינו משלם ד' וה' - רמב"ם פ"א מגניבה ה"ג, וכן כל שינוי כיוצא בזה שאינו חוזר לברייתו, אבל שינוי החזור - אינו קונה אפי' מדרבנן, ובסימן שס, יתבאר איזה שינוי החוזר.

ד. כשגנב בהמה והשתנה מחירה מחמת השער שבשוק ולא מחמת שינוי בגופה

את תשלומי הקרן משלם כעין שגנב, אבל את תשלומי הכפל ד' וה' כשעת העמדה בדין, דאמר קרא "גניבה וחיים" אחייה לקרן כעין שגנב, וזהו מימרא של רב].

לפי התוס' (דף סה. ד"ה גופא) - עיקר חידושו של רב הוא רק שאת תשלומי ד' וה' משלם כשעת העמדה בדין, אבל לא בא לחדש על תשלום הקרן, שאם הוא אינו בעין משלם כעין שגנב, שהרי משנה היא "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה", והוכיחו שזהו גם לענין יוקרא וזולא. [לפי התור"ד - התורה החמירה

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בגניבה יותר מבגזילה, שגם כשהגניבה בעינה והזולה אינו יכול לומר "הרי שלך לפניך", וצריך לשלם הקרן כעין שגנב, דהיינו את החפץ בתוספת הפרש השענר לבעין שגנב, אבל לפי התוס' בב"מ דף צו: ד"ה זיל – יכול לומר "הרי שלך לפניך, וכן מוכח מהתוס' בסוגיין הנ"ל – אמ"ה עמ' רנה, עיי"ש).

אך מרש"י (דף סד: ד"ה אחייה, ובדף סה: ד"ה בכפילא זוזא) **משמע: שחידושו של רב הוא גם על הקרן, ובאופן שהוכחה או הוזלה שמשלם כעין שגנב, וייתכן וס"ל כהתור"ד. לפי המגיד משנה והגר"א – הרמב"ם ס"ל כהתוס', ולפי המרכבת המשנה – הרמב"ם כהתור"ד. ע"ע בתור"ד שהסיק שאת הכפל משלם כשעת העמדה בדין גם באופן שהחפץ אינו בעין.**

למסקנת הגמ'

רבא מפרש את דברי רב, "טלאים כדמעיקרא דמים כשל עכשיו".

לפי רש"י - כלומר בא לשלם טלאים משלם [את תשלומי כפל ד' וה'] **כדמעיקרא, דטלה גנב טלה משלם,** וכונתו שאם הגנב רוצה לשלם דמים משלם כדהשתא דהיינו דמי ה' שוורים וד' אילים, אך אם משלם טלאים או עגלים די בתשלום ה' עגלים וד' טלאים – תוס' רבינו פרץ, עיי"ש, והפנ"י רוצה לומר שגם רש"י נתכוון כפירושו של ר"י שבתוס' – המובא בהמשך בסמוך – אמ"ה עמ' רנה, רעו, ובהערה 28, **אבל אם בא לשלם דמים משלם** [את תשלומי כפל ד' וה'] **כשעת העמדה בדין.**

לפי שיטת ר"י בתוס' (ד"ה טלאים, וכן בדף סה. ד"ה דתניא) - דמים שמשלם כשעת העמדה בדין, היינו כשנתייקרה או כשהוזלה, הואיל ודמים כל עיקרם תלויים בשומת בי"ד, ולא שייך לומר "יוקרא גנבא מינך", וגם אין נזכרים בפסוק, לכן סברא הוא להעמיד את הפסוק רק לענין הקרן שישלמו כעין שגנב, ושאת הכפל וד' וה' כשעת העמדה בדין, ורק בהכחישה או השמינה משלם כפל ד' וה' כדמעיקרא כמו הקרן, שכשהשמינה אומר הגנב "כלום שמנה גנבתי ממך", ובהכחישה אומר הגנב "כלום כחושה גנבת ממני".

ולפי שיטת ר"ת (שם) - אין הבדל בין השמינה והכחישה ליוקר וזול, וחידושו של רב אינו באופן שנשתנה למעליותא, דהיינו כשנתייקרה כגון שמעיקרא זוז ולבסוף ד', או כשהשמינה, או בטלה ונעשה איל, דלהחמיר על ד' וה' לא אמר רב. [לפי המהרש"א, המהר"ם על תוד"ה אלמא, ולפי היש"ש סי' ג' – אם נתייקרה בין הגניבה לטביחה, משלם קרן כדהשתא מכח דינו של רבה, אבל חיוב ד' וה' כעין שגנב, ולפי הפנ"י – באופן זה מודה ר"ת שמשלם הכל כשעת הטביחה, וכל דברי ר"ת הם כשנתייקרה בין שעת הטביחה לשעת העמדה בדין, שאז משלם קרן כשעת הטביחה וה"ה את הכפל וד' וה' – אמ"ה עמ' רפא, **וכן אינו באופן שהכחישה הגנב בידיו, וכל חידושו של רב זהו רק כשהוזלה, דהיינו שנשתנה לגריעותא מחמת שינוי השער שבשוק,** [שאז משלם תשלומי כפל ד' וה' כשעת העמדה בדין. מריהטא דלישנא של הרא"ש סי' ב', מבראר: שאם מעיקרא ד' ולבסוף זוז, והשינוי במחיר היה בין הטביחה להעמדה בדין. אזי כפל משלם כשעת העמדה בדין, שהרי אם מודה מיפטר, וחיובו מחמת שעת הפסק דין, וד' וה' כשעת הטביחה, שהרי זמן הטביחה מחייבתו, וכן מפרש הבי"ח בהגהותיו על הרא"ש אות ג' ועל הטור סי' שנד, ואילו היש"ש סי' ג', והגר"א סי' שנד סק"ח סוברים: שאין לחלק בין כפל לד' וה', דהיינו שמשלם הכל כשעת העמדה בדין. כריהטא דלישנא של הגמ'. ועיין דרישה ס"ק ג', שכותב: שהרא"ש ס"ל שלא יתכן שישלם כפל בערך יותר מהערך של תשלומי ד' וה', אלא שאם נתייקר בין טביחה להעמדה בדין – משלם ד' וה' כשעת טביחה, וגם את הכפל משלם כשעת הטביחה, אבל אם הוזל בין הטביחה להעמדה בדין – משלם כפל כשעת העמדה בדין אף שד' וה' משלם כשעת הטביחה, עוד ביאורים בדברי הרא"ש – עיין אמ"ה עמ' רלט-רמב. היש"ש סי' ג', והגר"א סי' שנד ס"ק ח' מסיקים: שהרמב"ם חולק על הרא"ש וסובר שכל ד' וה' משלמים בכל מקרה כשעת העמדה בדין, אבל הסמ"ע בסק"ט, כותב: שהרמב"ם כהרא"ש, וע"ע בהגר"ח על הרמב"ם בפ"א מגניבה הל' טו].

ה. כשגזל חבית ששווה זוז ולכסוף [בשעת השבירה – רש"י] שווה ד'

1. אם באופן שנשבר ממילא - משלם כעין שגנב, [לפי המהרש"א על תוד"ה דתניא, ולפי היש"ש – את הכפל משלם כדהשתא, ולפי הפני אריה, והחזו"א סי' ז' ס"ק ג' – גם את הכפל משלם כעין שגנב, הואיל ואיתבר ממילא].

רש"י (ד"ה תברה ע"פ הגמ' בב"מ) **מפרש: שחיובו על שעת הגניבה, והרי באותו שעה שוויו היה זוז,** [הקצה"ח סי' לד ס"ק ג', מסביר: שזהו משום שאחר שגנב מבית בעלים ואינו ברשותו תו לא מיחייב משום גזילה חדשה, וזהו הטעם גם לגנב אחר הגנב שאינו עובר לא משום "לא תגנב" או משום "לא תגזול", ולכן אינו חייב על הקרן אפי' חיוב אונסין, אך הנתיבות ס"ק ה' והרבה אחרונים חולקים על יסוד זה של הקצה"ח וסוברים שחייב מדין גזלן – אמ"ה עמ' רכט-רלג, ובהערות שם].

2. כשאינדה הגנב בידים - משלם ד' כדהשתא, [זהו מימרא של רבה ואין מי שפליג עליו].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

רש"י (שם) מפרש: שהיא שעתא דתברה ושתייה הוא דקא גזיל לה, והקצה"ח לפי שיטתו הנ"ל. כותב: שחיובו משום "מוזיק", וכ"כ בר"ן והנימוק"י בב"מ דף מג. וכ"כ הרעק"א על המשניות בב"מ שם אות כט, אבל הנתיה"מ חולק ומפרש: שגם בזה חיובו משום "גזל", וכפשטא דלישנא דהש"ס – אמ"ה עמ' רגל, ובהערה 87, ובעמ' רלד, ובהערות שם.

תשלומי קרן, חומש ואשם בנשבע והודה שנשבע לשקר

ו. מי שנשבע והודה שנשבע לשקר (א) לפני שבאו עדים. (ב) אחר שבאו עדים, האם חייב בקרן, חומש, ואשם, ומנין למדים זאת? דף סה. סה:

תשובה:

א. כשהודאתו היתה לפני שבאו עדים

1. את תשלומי הקרן החומש והאשם - משלם.

רש"י (ד"ה משלם קרן, ובד"ה משלם כפל) מפרש: שאת החומש ואשם חייב לשלם משום השבועה, דחומש כפרה דשבועה הוא, [בגמ' לקמן דף קד: מבואר "שמזונא הוא", בביאור דברי רש"י – עיין אמ"ה עמ' רמד, ובהערה 168].

2. את תשלומי הכפל - אינו משלם, משום שמודה בקנס פטור, [בפשטות זהו כמ"ד "מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור", אך עיין בפנ"י לקמן דף קז. ובאמ"ה עמ' רמב, המפרשים אפי' כמ"ד מודה בקנס חייב].

ב. כשהודאתו היתה אחר שבאו עדים

לפי רבי יעקב - משלם רק תשלומי כפל ואשם, וחומשו עולה לו בכפילו.

רש"י וריב"א (בתוס' ד"ה כפילא) מפרשים: שזהו מפני שהכפל שווה לחומש, שאז משלם הכפל ונפטור מהחומש, ונאילו הראב"ד והרשב"א מפרשים להיפך: שמשלם את החומש ונפטור מהכפל – אמ"ה עמ' רסו, ובהערה 109, ומוסיף רש"י: שאם הכפל יותר מהחומש משלם גם חומש, [מיהו הריב"א חלוק על רש"י וסובר: שאפי' אם הכפל יותר מהחומש נפטור מהחומש ע"י תשלום הכפל – מהר"ס, עיי"ש, ובאמ"ה עמ' רסו].

הגמ' מביאה שני אופנים שהכפל שווה לחומש:

1. כשבשעת הגניבה היה שווה ד' זוז ולבסוף זוז, ואלבא דרב הסובר שמשלם את הקרן כשעת הגניבה וכפל וד' וה' כשעת העמדה בדין, שאז הכפל זוז והחומש זוז. [וכשהחומש יותר מהכפל – עיין שיטמ"ק].

2. באופן שנשבע וחזר ונשבע ד' פעמים והודה, [אם ההודאה היתה בין כל שבועה לשבועה או אחר כל השבועות ואם באותו ב"ד – עיין רשב"א ובאמ"ה עמ' רנג, רנד, ובהערות שם], והתורה אמרה "וחמישיתיו" לרבות כמה חומשים לקרן אחד.

לפי חכמים - בכל מקרה פטור מחומש וחייב באשם, דכתיב "בראשו וחמישיתיו", ממון המשתלם בראש מוסיף חומש ושאינו משתלם בראש אין מוסיף חומש, ואף שבהמשך הפסוק כתוב "ואת אשמו", מ"מ ייתור האות "ו" והמילה "את" הוי הפסק. [רש"י לקמן דף קז: ד"ה בעי רמי, כותב: שקיי"ל כדעה זו].

ולפי רבי שמעון בן יוחאי - בכל מקרה חייב רק כפל, דס"ל אין חומש ואשם משתלם במקום שיש כפל, דכתיב "ואת אשמו", ערביה קרא ולא הוי הפסק, [ואופן הדרשות בפסוק לפי חכמים ולפי רשב"י – עיין בגמ'].

מסוגיינתו מוכח שאף המודה אחר שבאו עדים מתחייב בחומש ואשם, [וכן כותבים התוס' לקמן דף קז. ד"ה ובא. ואחרת מרש"י במסכת שבועות דף מט. ד"ה ה"ג, הסובר שרק המודה מעצמו חייב בחומש ואשם, אבל המודה אחר שבאו עדים, פטור מחומש ואשם, עיין אמ"ה עמ' רמג, ובהערה 161].

הנותן לאשה אתנן לענין קרבן

ז. נתן לאשה אתנן האם מותרים לקרבן. (א) חיטין ועשאן סולת, זיתים ועשאן שמן, ענבים ועשאן יין. (ב) ולדות אתנן. (ג) כשנעשה באתנן שינוי החוזר לברייתו, (ד) טלה ונעשה איל, ומנין למדים זאת? דף סו: סז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. חיטין ועשאן סולת, זיתים ועשאן שמן, ענבים ועשאן יין

לפי בית הלל - מותרין לקרבן, דשינוי קונה, מדכתיב "הם" ולא שינוייהם. ולפי היראים השלם סי' רצג - לא הותרו שינויו אלא כשהיא שנתה את הדבר קודם הביאה, דמכיון שקנאתו בשינוי, לא נתחייבה אלא דמים, ואין איסור אתנן חל על דמים, אבל לאחר שכבר חל על הדבר איסור אתנן, אין האיסור נפקע ע"י השינוי - א"ת כרך ב' ערך אתנן עמ' שה.

ולפי בית שמאי - אסורין לקרבן, דכתיב "גם", לרבות שינוייהם.

רב ששת מפרש: שבית שמאי סוברים שינוי במקומו עומד.

ומבואר בתוס' (ד"ה הא מני), שרבא (לקמן דף צד.) חולק על רב ששת, ומפרש: שבית שמאי גם סוברים ששינוי קונה, ורק לענין קרבן הם אוסרים, משום שמה שבא לידה בתורת אתנן מאוס הוא לקרבן. [רש"י בחומש דברים פכ"ג פסוק יט מביא דרשת "גם" שניהם לרבות שינוייהם, והרמב"ן תמה עליו דשנה משנתו כבית שמאי - עיין אמ"ה עמ' ערה ובהערה 19].

ב. דין הולדות

אפי' בית שמאי סוברים שמותרים הם לקרבן, דדרשי "הם" ולא וולדותיהן.

ומבואר בתוס' (ד"ה הם): שאפי' נתן לה פרה מעוברת וילדה, מותרים לקרבן, משום שדעתה על הפרה ולא על הולד, משא"כ בחיטין ועשאן סולת, שעיקר דעתה על הקמח. ואבל אין להתיר משום שינוי הלידה, הטעם - עיין אמ"ה עמ' רעג, וע"ע באור שמח תמורה פ"ג הי"ב, המפרש: שדברי תוס' הם רק לב"ה, אבל לבית שמאי מעוברת וילדה אסורה לקרבן.

ג. כשנעשה באתנן שינוי החוזר לברייתו

לפי בית שמאי (הנ"ל נושא א') - אסורים לקרבן, שהרי אוסרים אפי' בשינוי שאינו חוזר. [נשיטת בית הלל בזה לא איתפריש, ובשיטת"ק בשם תור"ד מסתפק; אליבא דמ"ד שקונה בגזילה אם מועיל גם לענין אתנן - אמ"ה עמ' רסד ובהערה 95].

ד. כשנתן לה באתנן מלה ונעשה איל' (דהיינו שינוי הבא מאיליו)

לפי בית שמאי, ולפי רבי הנינא אליבא דבית הלל - אסורין למזבח.

ולרבי אילעא אליבא דבית הלל - לא איתפריש אם מותרים למזבח. [רבים האחרונים הסוברים ששינוי הבא מאיליו אין מתיר את האתנן למזבח, ויש הסוברים שכשרים - אמ"ה עמ' רסב רסג, ובהערה 84. וכן עיין את שיטת היראים המובאת שם].

פתיחה לקניני הגנב

1. שינוי מעשה

כשלא חוזר לברייתו, לר' ששת (וכן אביי בפרק הגזול עצים) - רק לפי ב"ה קונה ועל כן משלם דמים ולא את החפץ, אבל לב"ש שינוי במקומו עומד. ולרבא בהגזול עצים: לכו"ע קונה וב"ש נחלקו על ב"ה רק לענין קרבן דאימאס ולא לענין גזילה.

כשחוזר לברייתו: לרבה, ור' חסדא בל"ק - קונה מדאורייתא, לר' חסדא בל"ב (וכן אביי ור' יוחנן, רבא ור' אשי) - לא קונה מדאורייתא (ולאביי ור' יוחנן קונה מפני תקנת השבים, ולב"ש - שינוי במקומו עומד).

2. שינוי השם

כשלא חוזר לברייתו - קונה כשינוי מעשה, לפירוש א' בתוס' (דף סז. סו:) אינה דומה לגמרי, שכן צריך עמו שינוי מעשה או יאוש (ואף המ"ד יאוש לא קני מודה שבצירוף שינוי שם קונה). ונתבאר בתוס' (דף סז. ד"ה הא): ששינוי קטן צריך צירוף עם היאוש אבל שינוי גדול אין צריך צירוף עם היאוש, ולפירוש השני של התוס' - דומה לגמרי לשינוי מעשה.

כשחוזר לברייתו, לר' זירא - לכו"ע לא קונה, וכשלא שכיח שיחזור - נחשב כדלא הדרא - דף סז. תוד"ה מעיקרא).

3. שינוי רשות לפני יאוש - לא קונה כלל אבל לאחר יאוש קונה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

באבידה – אם הגיע ליד המוצא אחר היאוש, הרי זה קונה את האבידה מדאורייתא.

בקרבות: לעולא ורבא – דבר תורה לא קונה, לר' יהודה (בגיטין, מובא בתוס' בסוגיא) – לר"ת קנה, ולר"י לפירוש אחד קונה, ולפירוש השני לא קונה (אלא בצירוף שינוי), לרבה – קונה, וליכא מצהב"ע, כיון שקנאו שלו הוא מקדיש.

בגזילה: לרב (דף סז: סי:.) ולר"ל (דף סח:.) – יאוש כדי קונה מה"ת, לרבה (דף סו.) – הוי ספק אם קונה מה"ת או מדרבנן.

הסוברים שיאוש כדי לא קונה כלל: 1. לדברי ר"ת – ברייתא (עפ"י תוד"ה עולא, סז: - המשך מעמוד א'). 2. לר' יוסף (דף סו.). 3. רבא (דף סז: ובתו' שם). 4. ר' ששת (דף סז: סח.). 5. ר' אליעזר, ר' נחמן ור' יוחנן (דף סח:.) – לכל אלו יאוש לבד לא קונה, אך בצירוף שינוי שם או רשות וכ"ש מעשה – ה"ז קונה.

בשיטת עולא (דף סז:.) נחלקו ראשונים: לר"ת יאוש קונה, ולר"י – יאוש לא קונה.

קנין גזילה בשינוי מעשה

ח. האם באופנים הבאים הגנב קונה את החפץ, מנין למדים זאת? ומדוע? א) כשנעשה בו שינוי מעשה, כחיטים ועשן סולת, או שינוי החומר לכרייתו, ב) כשגזל לומר ולכנו. ג) אם קיצוע של החפץ נחשב לשינוי מעשה, כשהיה עם הקילוץ יאוש וכשלא היה יאוש. ד) כשנשתנה מאיליו כטלה ונעשה איל. ה) כשגזל בהמה ומתה מאליה.

תשובה:

א. בשינוי מעשה בידים, כחיטים ועשן סולת

לפי בית הלל - קונה, דכתיב "הם" ולא שינוייהם. [ב' תירוצי התוס' לקמן דף סח, ד"ה מה, נחלקו באם ר"א סובר שינוי לא קונה או שסובר ששינוי קונה רק בשינוי בידים].

ולפי רב ששת אליבא דבית שמאי (בדף סה:.) - אינו קונה, דכתיב "גם שניהם" לרבות שינוייהם.

ומבואר בתוס' (ד"ה הא מני): שלפי רבא (בפרק הגזל) - גם בית שמאי סוברים ששינוי קונה, ורק אתנן לענין קרבן אסור הוא, משום דאימאס.

לפי רבה (בדף סו.), ולפי לשון א' בגמ' (בדף סז:.) אליבא דרב חסדא א"ר יונתן - שינוי מעשה קונה, דכתיב "והשיב את הגזילה אשר גזל" מה ת"ל "אשר גזל", אם כעין שגזל יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא צריך לשלם.

ולפי לשון ב' בגמ' אליבא דרב חסדא א"ר יונתן - שינוי אינו קונה, וכן הוא לפי גירסת הגמ' המצויה בידינו, אך הרבינו חננאל גורס "מנין לשינוי השם שאינו קונה" - אמ"ה עמ' שלדו, שנאמר "והשיב את הגזילה" מ"מ. התוס' (בדף סה: ד"ה הן) מביאים: שרבי יוחנן (לקמן דף צד:.) גם סובר ששינוי אינו קונה.

ההבדל בין שתי המחלוקות

לפי שיטת התוס' (דף סה. ד"ה הן) - מחלוקת בית שמאי ובית הלל היא בדין שינוי שאינו חוזר לברייתו, דהיינו שבית שמאי סוברים שאינו קונה אפילו בשינוי שאינו חוזר לברייתו, והאמוראים הנ"ל חולקים אליבא דבית הלל הדורשים "הם" ולא שינוייהם, אם זהו אף בשינוי החוזר לברייתו, ומכח הדרשה "אשר גזל", שרק אם כעין שגזל יחזיר. [באמ"ה עמ' רעב, מובא שהרמב"ם ורש"י סוברים שדברי רבה קאי על שינוי שאינו חוזר. בגמ' לקמן דף צג: מובא מחלוקת אמוראים בדין שינוי מעשה החוזר, לפי אביי - קונה מדרבנן, ושלפי רב אשי - אינו קונה אפילו מדרבנן, והתוס' הנ"ל מפרשים שרבה הוא שיטה ג' הסוברת שקונה מדאורייתא, וזהו אחרת מרש"י והרמב"ם המפרשים שרבה כאביי. ע"ע בתוס' בסוגיא דף סו: ד"ה מ, הסוברים שרב יוסף לא נחלק על רבה בזה, ובמש"כ לקמן פרק ט' תשר' א'.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מגזילה ואבידה הל' י') נפסק: שינוי החוזר לברייתו אינו שינוי, כיצד, הגזל עצים ודבק אותם במסמרים ועשה מהן יתבה - אינו שינוי. שהרי אפשר לפרק אותן והן חוזרין לזכות כשהיה. ובהל' יד, נפסק: גזל קורות גדולות ועשן קטנות - לא קנה. קצצן לזכות עד שנשתנה שם - קנה. גזל לולב והפריד עליו - קנה העלים. גזל עלים ועשן חופייה - קנה. גזל טלה ונעשה איל.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

נגל ונעשה שור – הרי זה שינוי בידו וקנה ומשלם בשעת הגזלה, ואע"פ שלא נתיימשו הבעלים.

ב. כשגזל צמר וצבעו

לפי שיטת התוס' (דף סו: ד"ה הן) - צבע שאפשר להעבירו ע"י צפון נחשב לשינוי החוזר לברייתו, שנחלקו בו האמוראים הנ"ל אם לב"ה קונה. וולפי רבינו ירוחם, הרמב"ם, והשר"ע – נחשב לאינו חוזר לברייתו, כיון דהוי שינוי מרובה – ביאור הגר"א, חזו"א, אמ"ה עמ' רעב.

ג. כשקיצען

הגמ' (בדף סו:) אומרת שנחשב לשינוי מעשה וקונה.

לפי שיטת התוס' (בד"ה כגון) - זה מועיל רק עם יאוש אבל לחודיה לא קני, משום שלא שינוי מעשה הוא, והרבינו פרץ כתב: דמעשה זוטא הוא, ושמא גם הקיצוע קרי ליה מחשבה, והראב"ד בחידושו ובשיטמ"ק כתב: שאיכא קצת מעשה, וצריך יאוש כי לא מעשה גמור הוא, והתוס' בסוכה דף ל: ד"ה וליקנייה, כותבים: ששינוי מעשה החוזר לא קני מדאורייתא אף עם יאוש, אבל מדרבנן קונה אף בלא יאוש, ושזהו משום תקנת השבים, וכתב הפנ"י בסוגיין: שקציעה הוי כשינוי החוזר, ושדברי התוס' בסוגיין הם רק להו"א, אבל למסקנא שקונה מטעם שינוי השם, הרי הוא קונה גם בלא יאוש.

ד. במלה ונעשה איל - עיין מש"כ לעיל תשו' ה' נושא ג'.

ה. בגזל בחמה ומתה מאליה

לפי תוס' (דף סח. ד"ה מה, וכן משמע מרש"י דף סה: ד"ה נעשה) אליבא דר' אלעזר - לא קונה.

לתירוצם הראשון - ר"א ס"ל שרק בשינוי בידים כטביחה קונה, [וכן מדויק מרש"י דף סה: ד"ה נעשה, ובדף סו. ד"ה שינויה, ועיין אמ"ה עמ' רצ רצא].

ולפי תירוצם השני - לר"א כל שינוי אינו קונה, וכנ"ל פרק א' תשו' מז נושא א'.

ראשית הגז

ט. מהו שיעור חיוב ראשית הגז, ומה הדין במי שגזז כשיעור החיוב וצבע את כל הגיזות או את חלקם, או כשגזז לחשון ולכטו, האם נפטר מהנתינה, ומדוע? דף סו.

תשובה:

1. שיעור חיוב ראשית הגז - כשגזז חמשה רחילות יחד.

2. לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו - פטור מליתן לכהן את הראשית הגז, הואיל וקנאו בשינוי.

רש"י מפרש (ד"ה עד שצבעו): ואפי' דמים לא משלם, דאין הכהן יכול להזמינו בדין, דיכול לומר "לאחר אתננו", אבל קודם שצבעו מי שחטפו זכה בו, ואך מדברי התוס' בחזו"ן דף קלא. ד"ה יש, משמע שס"ל: שאם העני חטף מוציאין מידו, דלא מהני תפיסה במתנות כהונה – קו"ש ב"ק אות כ', ועיין בתוס' בב"מ דף ו. ד"ה והא הכא, שנחלקו בזה ב' תירוצי התוס' שם – אמ"ה עמ' רצב, ובהערה 136].

בתוס' (ד"ה לא) מביאר: שבסוגיין מדובר שגזז כשיעור וכבר נתחייב לכהן, ולכן דוקא כשצבעו כולו פטור, משום שאין זה הצמר שגזז, אבל כשצבע רק מקצת - מה שהניח חייב, אע"פ שאין בו שיעור, הואיל וכבר נתחייב, [אם כונתם שחייב רק על מה שהניח או שחייב על כולן – עיין אמ"ה עמ' רצג], אבל כשגזז ראשון ראשון וצבעו - פטור מליתן גם ממה שלא צבע, הואיל ועדיין לא חל עליו חיוב ראשית הגז.

עוד מביאר בתוס' (ד"ה עד שצבעו): שלא שייך "הפרשה" בראשית הגז, ולכן אין לפרש שצבע חלקו של כהן מה שהפריש לו. [יש מאחרונים שדייקו מרש"י ותוס' בחזו"ן שס"ל ששייך הפרשה, ונעשה ממון כהן].

קנין יאוש במוצא אבידה

י. המוצא אבידה אחר שהבעלים נתיימשו מהאבידה או לפני שנתיימשו ואח"כ נתיימשו, האם חייב להחזיר את החפץ או דמיה, ומדוע? דף סו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

תשובה :

א. כשהגיע ליד המוצא אחר שהבעלים נתיאשו

קנאו, [ואפי' דמים אינו משלם, הואיל וקנאו מן ההפקר – רבינו פרץ].

רש"י (ד"ה מוצא, ע"פ הגמ' בב"מ דף כב:) מפרש: שזהו מדכתיב "אשר תאבד ממנו", דהיינו שחייב להחזיר רק באופן שאבודה ממנו ומצויה לשאר בני אדם, אבל כשאבודה גם מכל אדם כבשטפה נהר - אינו חייב להחזירה, וביאר רש"י: שזהו משום שנתיאשו הבעלים, [נדברי רש"י צ"ב מלשון הגמ' בב"מ כא: "רחמנא שרייה", בביאור שיטת רש"י – עיין אמ"ה עמ' רצב].

ותוס' (ד"ה מוצא) מביאים: שהגמ' בב"מ לומדת זאת מ"שלמה", שהיא מיוחדת שיש לה סימנים ויש לה תובעין, [וכן מפרש רש"י בב"מ דף כז. ד"ה אף, ביישוב הסתירה בדברי רש"י – עיין אמ"ה עמ' רצב בהערה 137], ומפרשים: שע"י שיש לה סימנים אין הבעלים מתייאשין ממנה, ואחרת מרש"י שם המפרש "שיש לה תובעין" שאינה של הפקר.

ב. כשהגיע לידו לפני שנתיאשו הבעלים ואח"כ נתיאשו

ותוס' (ד"ה הכא) כותבים: שמסוגייתנו מדויק, שלא מהני היאוש, ומפרשים, שזהו משום שכבר נתחייב בהשבה, אלא שלמ"ד יאוש קני מחזיר דמים כמו לגבי גזל, ולמ"ד לא קני חייב להחזיר את החפץ עצמו.

קנין יאוש בגניבה ובגזילה

יא. האם גנב וגזלן קונים את החפץ ע"י יאוש לבדו, האם מדאורייתא, מדוע, ומנין למדים זאת?

תשובה :

לפי רבה - יאוש קונה, [בין בגנב בין בגזלן – תוס' דף סז: ד"ה התניא, וכן סוברים: רב (בדף סז): וריש לקיש (בדף סח:).

רש"י (דף סז. ד"ה יאוש) מפרש: שקונה לענין זה שיכול להחזיר דמים במקום החפץ.

רבה מסתפק: אם קונה מדאורייתא, כמו שמצינו במוצא אבידה, שאם הגיע לידו אחר שנתיאשו הבעלים ממנה, קנאו, [עיין רש"י ותוס' ד"ה מוצא – דבריהם הובאו בתשו' קודמת נושא א'], וה"ה לגזילה שבאה לידו לפני יאוש ואח"כ הנגזל התיאש שחייב הגזלן דמים ואינו חייב להחזיר את החפץ, או ש"ל שקונה רק מדרבנן, מפני תקנת השבים, אבל מדאורייתא לא קונה, כיון שבאיסורא אתא לידו, [יש שמפרשים: דהיינו שכבר נתחייב בהשבה, ויש עוד פירושים – אמ"ה עמ' רפח, עיי"ש], ומבואר בתוס' (ד"ה כיון): שמכאן מוכח שיאוש אינו כהפקר גמור, דא"כ היה לו לקנות ביאוש גם אחר שהגיע לידו באיסור, [וע"ע במש"כ בזה לקמן תשו' כח].

ולפי רב יוסף (בדף סז) - יאוש אינו קונה אפי' מדרבנן, [בין בגנב ובין בגזלן – תוס' דף סז: ד"ה התניא, מפני שבאיסורא אתא לידה, וכן סוברים: רב נחמן, רב ששת, ור' אליעזר (בדף סח)].

עולא (בדף סז): אומר: שזהו מדאיתקש גזול לפסח, כמו שלפסח אין לו תקנה לקרבן כלל, כך גזול אין לו תקנה כלל, דהיינו אפי' אחר יאוש.

ר"ת ור"י (בתוס' שם ד"ה אמר עולא) נהלקו: אם דעתו כן רק לענין קרבן או בכל מקרה, מחלוקתם - עיין במש"כ לקמן תשו' יז.

ורבא (שם) לומד זאת: מ"קרבנו" ולא הגזול. [הרא"ש סי' ב', כותב: שקיי"ל כרבה וקני יאוש לחומרא, ולכן אם קידש אשה אחר יאוש מקודשת מדרבנן, יש שאין גורסים "לחומרא", ויש החולקים על הרא"ש וסוברים שמקודשת מדאורייתא, בביאור מחלוקתם – עיין אמ"ה עמ' רפח, רפט].

יש אופנים שרבה מודה, והם:

1. בגזל חמץ שעבר עליו הפסח - בגמ' מביאר: שרבה מודה שיאוש לא קונה, ויכול לומר לו הגנב

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

"הרי שלך לפניך", מפני שבזמן שמגיע זמן איסור חמץ והבעלים מתייאשים הגנב לא רוצה לקנות החמץ, והדין שיאוש קונה הוא רק אם הגנב רוצה לקנות את הגניבה.

2. **בגזל קרבן של חבירו - ברש"י** (דף סו: ד"ה דגול) בפירושו השני **מבואר**: שרבה מודה שלא קני, כיון שאינו יכול להוציאו מהקדש דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתא. [דעת רש"י בפירושו הראשון - עיין תשו' יג בהערה לדין ב'].

רבא בדף סו: סובר כדעת רבה שיאוש קני, ואילו בדף סז: סובר כרב יוסף שלא קני.

לפי התירוץ הראשון בגמ' (דף סז: - רבא חזר בו.

ולפי התירוץ השני (בגמ' שם) - אחד מהם רב פפא אמרה.

תוס' (שם ד"ה רבא) מוסיפים: שבגיטין פרק הניזקין, ובהגוזל בתרא משמע שרבא ס"ל יאוש לא קני.

ה"י ור"ת בתוס' (דף סז. ד"ה אמר עולא) נחלקו באם רבי יוחנן סובר "יאוש קני" - מחלוקתם מובאת לקמן תשו' כא נושא ב'.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"א מגניבה הל' יב) נפסק: הגניבה נצמחה שהיא ביד הגנב ולא נשתנית - חוזרת לבעליה, בין לפני יאוש בין לאחר יאוש, אלא שאחר יאוש השבח לגנב, כמו שבארנו. נשתנית הגניבה ביד הגנב - קנאה וקנה שבחה, אפי' לפני יאוש, ואינו משלם אלא דמים. והכס"מ בפ"ה מאיסורי מזבח הל' ז', מקשה מהרמב"ם שם - מובא לקמן בהלכה לתשו' הבאה - שפוסק: שהגונב או הגוזל והקריב הקרבן פסול, ואם התייאשו הבעלים הקרבן כשר, עיי"ש, ובלח"מ פ"ב מגזילה הל' א', ובמהרש"ל סי' ז', ובפרק י' סי' כז, בשו"ע סי' שנג סעי' ב', נפסק: נתייאשו הבעלים מהגניבה, אינו קונה וצריך להחזירה, ואם יש עם היאוש שינוי השם שחוזר לברייתו, יש אומרים שקונה ואינו צריך להחזיר אלא דמיה.

הקדשת בהמת חולין שנגנבה

ב. בהמת חולין שנגנבה, האם הגנב או הנגנב יכולים להקדישה, לפני יאוש או אחר יאוש, ומדוע?
דף סו:

תשובה:

1. **כשגזל בהמת חולין ורוצה הגנב או הנגנב להקדישו ועדיין הנגנב לא נתייאש - פשיטא שאינו עולה לרצון.**

התוס' (ד"ה אילימא) מפרשים: שזהו משום שגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו, זהו לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו, ונכדלקמן דף סז. ובמש"כ לקמן תשו' כב.

2. **כשהגנב הקדישו אחר שהתייאשו הבעלים - הדין תלוי במחלוקת האמוראים הנ"ל בדין הקודם בענין יאוש אם קונה.**

ומבואר בתוס' (ד"ה ש"מ): שלמ"ד יאוש קני, ודאי הוא שהקרבן כשר, ולא פסול משום מצוה הבאה בעבירה, הואיל והוא קנוי לו קודם שהקדישו, ואך לפי שיטת ר"ת בתוס' לקמן דף סז. ד"ה אמר - מצוה הבאה בעבירה פוסל גם אם קנה לפני שהקדישו, והקשו מסוגיין על ר"ת, וכתבים: שדוחק לומר שאביי לית ליה פסול של מצוה הבאה בעבירה, עיי"ש, והקרבן קדוש אפי' למ"ד יאוש לא קני, והואיל ויש כאן יאוש ושינוי רשות באותן הקרבנות שאינו חייב באחריות, ואעפ"כ פסול הוא למ"ד יאוש לא קני, מדין מצוה הבאה בעבירה, שהרי לא היתה קנויה לו קודם שהקדישו, וזהו מכת הפסוק "קרבנו" ולא הגזול, ואם חייב מחמת זה תשלומי ד' וה' - עיין מש"כ לקמן תשו' סב נושא ב'. אבל לפי הראב"ד - למ"ד יאוש לא קני הקרבן אינו קדוש, ושרק אם הקדישו לבדק הבית חל ההקדש - אמ"ה עמ' שח. יש מפרשים שר"ת הנ"ל חולק על ר"י גם ביטוד הוה, וסובר: שאפי' למ"ד יאוש קני ההקדש לא חל - אמ"ה עמ' שמח ובהערה 182, ובעמ' שנא.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מאיסורי מזבח הל' ז') נפסק: הגונב או הגוזל והקריב - הקרבן פסול והקב"ה שונאו, שנאמר "שונא גזל בעולה", ואין צריך לומר שאינו מתקבל, ואם נתייאשו הבעלים - הקרבן כשר, ואפילו היה חטאת שהכהנים אוכלין את בשרה, ומפני תקנת מזבח אמרו שהחטאת הגזולה אם נודעה לרבים - אינה מכפרת, אע"פ שנתייאשו הבעלים, כדי שלא יאמרו "מזבח אוכל גזילות", וכן העולה. והראב"ד בהשגותיו, כותב: אין כאן אפילו. ועיין מש"כ בהלכה לתשו' קודמתו.

הגוזל קרבן של חבירו

יג. הגוזל קרבן של חבירו, האם הקרבן כשר (א) כשהקריבו הגוזל לשם הבעלים. (ב) כשלאחר יאוש הגוזל גם הקדישו. (ג) כשלאחר היאוש הגוזל הקריבו לשם הבעלים, ומדוע? דף סו:

תשובה :

א. כשגזל קרבן דחבירו, והקריבו לפני יאוש

לפי רש"י (ד"ה דגול קרבן) בפירושו הראשון - אינו עולה לרצון אפי' כשהקריבו תמימים בפנים לשם הבעלים הראשונים, למרות שעדיין לא התייאשו, וזהו כוונת הגמ' האומרת, שמ"קרבנו" ולא הגזול, ממעטים את הגוזל קרבן מחבירו.

לפי פירושו השני של רש"י, ולפי תוס' (ד"ה דגול קרבן) - השוחט תמימים בפנים לשם הבעלים הקרבן כשר, ומפרשים התוס': שזהו מפני שחזרה קרן לבעלים. וכדלקמן דף עו. יש שכותב: שבסוגיין מדובר שהקריב בסתם, והפסוק מזדש שלא אמרין שסתמא לשם בעלים, משא"כ לקמן מדובר ששחט לשם הבעלים - מרומי שדה, אולם הרמב"ם בפ"ה מאסר"מ הל' ח', פוסק: שגם בסתם עולה לבעלים לשם חובה ונתכפרו בו הבעלים - אמ"ה עמ"ה שו ובהערה 58, והתוריד לקמן דף עו. ד"ה בשוחט, מיישב: שהגמ' שם עוסקת כשהבעלים יודעים שהגב מקריב עבורם, ורש"י בסוגיין עוסק באופן שהבעלים לא יודעים.

ב. כשלאחר היאוש הגוזל הקריבו עבור עצמו

למ"ד יאוש לא קונה - לכו"ע הקרבן פסול, וכנ"ל תשו' יב, עיי"ש.

ולפי רש"י (שם) בפירושו השני - גם למ"ד יאוש קני לא מהני היאוש, הואיל וקרבן אינו נגזל, דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא.

ולפי תירוצו הראשון של רש"י אליבא דמ"ד יאוש קני - כותב היד דוד ד"ה דגול קרבן: שהגוזל יוצא בו ידי חובתו, וזהו לפי שיטתו שמפרש ששני הפירושים ברש"י חלוקים, ונראה שלפי התוריד שמאחד את שני הפירושים ברש"י הקרבן פסול, ועוד נראה, שלפי ר"ת בתוס' ד"ה הנ"ל - פשיטא שהקרבן לא עולה לחובת הגזולן.

ג. כשלאחר היאוש הגוזל הקריבו לשם הבעלים

לפי פשטות פירושו הראשון של רש"י (הנ"ל) - אינו עולה לו לרצון, וכן מבואר בתוריד.

ולפי פירושו השני, ולפי התוס' (הנ"ל) אליבא דמ"ד יאוש לא קני - בפשטות עולה לרצון לבעלים הראשונים, משום שחזרה קרן לבעלים, וכדלקמן דף עו. ועיין מש"כ לקמן תשו' סד נושא א' דין 4.

ואליבא דמ"ד יאוש קני - פסח וחטאת לא עולה לרצון כלל, ושאר הקרבנות כשרים, אלא שאין עולים לבעלים.

טומאת זב במשכב גזול

יד. האם משכב גזול נעשה אב הטומאה ע"י טומאת זב לטמא אדם, ומדוע? דף סו:

תשובה :

1. כשהגזול עשה בו שינוי מעשה - לכו"ע קנאו ומקבל טומאת זב.

2. כשגזל משכב שמחוסר מעשה - לכו"ע אינו מקבל טומאה, דכתיב "משכבו" וזה לא משכבו, וה"ה כשגזל עורות של בעה"ב שאינן מחוסרין אלא יחוד ואין צריך שום תיקון ואין חסר אלא רק מחשבה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

3. אם כשגזל משכב גמור

לפי רש"י - מדאורייתא משכב שאינו שלו אינו מקבל טומאה, ושזהו גם מכח הפסוק הנ"ל. התוס' מצדדים לומר שרש"י מודה שמ"מ מדרבנן מקבל טומאה. (מהרמב"ם פכ"ד מכלים הל' ז' - המובא בהמשך - משמע: שגזלן אינו מטמא במדרס, משכב או מרכב שאינו שלו אפי' מדרבנן, התוס' רי"ד מפרש בכונת רש"י: שרק בזב "שגזל" יש גזיה"כ שאינו מטמא, אבל פשיטא שזב מטמא את שאינו שלו - אמ"ה עמ' שיג, וכעין זה מפרש המשנה למלך את הרמב"ם, עיי"ש, ובמש"כ החזו"א בשיטת הרמב"ם).

ולפי תוס' - בכל מקרה הזב מטמא מדאורייתא אף במשכב שאינו שלו, וכדמוכח מהתו"כ.

פוסקים :

ברמב"ם (פכ"ד מכלים הל' ז') נפסק: אין אדם מטמא במדרס משכב או מרכב שאינו שלו, שנאמר "והנוגע במשכבו". גזל משכב ודרס עליו בלא נגיעה, הרי זה טהור, ואם נתיימשו הבעלים, טמא. גב משכב וישב עליו, הרי זה טמא, שחזקתו שנתיימשו הבעלים שאינן יודעים מי גנבו, ואם נודע שעדיין לא נתיימשו הבעלים, הרי זה טהור. לפיכך גב שגנב עור וחשב עליו לשכיבה, המחשבה מועלת בו ומתטמא במדרס, אבל הגזלן אין מחשבתו מועלת אלא אם כן נתיימשו הבעלים.

עורות לענין קבלת טומאה במחשבה

טו. עורות א' של בעה"ב. ב' של עבדן. ג' של גנב או גזלן, האם ראויין לקבל טומאה מחמת שחיטת עליהן לדבר שראוי לו בלא חסרון מלאכה, ומדוע? דף סו:

תשובה :

א. של בעה"ב

מחשבה מטמאתן.

רש"י מפרש: שזהו מפני שבעה"ב אינו עשוי למוכרן, ועושה מהם עוצבא ומיטות, [כל הני מחזירין מלאכה, ולדוגמא בעלמא נקט רש"י אותן - חזו"א כלים ט"ו לא ס"ק ט', וכשחיטב לדבר הראוי להם, נחשב שנגמרה מלאכתן, [אם מדובר רק בעורות לא עבודים או אף בעבודים, ואם מדובר בטומאה לענין משכב - עיין תוס' רבינו פרץ, חזו"א שם, אמ"ה עמ' שיט].

ב. של עבדן

מחשבה אין מטמאתן.

רש"י מפרש: שזהו מפני שהעבדן עשוי למוכרן, ועדיין לא נגמרה מלאכתן, שהרי הלוקח יכול לעשות מהם מנעלים.

ג. של גנב וגזלן [אם יש חילוק בין אם הם עכו"ם או ישראל - עיין במש"כ לקמן פ"י תשו' כג נושא ב']

לפי ת"ק - של גנב מחשבה מטמאתן, דסתם גניבה יאוש בעלים, שהרי אינו יודע מי גנבו, ואין לו ממי לתבוע, וקנאו ע"י היאוש, וזוהו אפי' למ"ד יאוש לא קני - עיין בתשו' הבאה נושא ב', ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן, [אפי' שמענו את הבעלים מתייאשים - רש"י לקמן דף קיד. ד"ה בידוע], לפי שמכיר מי גזל ממנו, ויכול לתבעו.

רש"י (ד"ה ושל גזלן) מפרש: שזהו אע"פ שחיטב עליהם לדבר שאין בו חסרון מלאכה, וכו', [עיי"ש, ובאמ"ה בסוגיין עמ' שיט].

ולפי רבי שמעון - להיפך, דסתם גזילה איכא יאוש בעלים, דכיון שגזלו בפניו, הרי הגזלן אלים הוא, משא"כ בגנב שאינו אלים, וחושב הנגנב שימצאוהו ויתבעו לדין. [רבי שמעון ורבנן לא חולקים במציאות באיזה מתיימש יותר, אלא שבכל יאוש יש בה מקצת תקוה, ובכל תקוה מעורבת בה מקצת יאוש, והדבר מסור לחכמים באיזה מקרה יש אומדנא שלאדם אין תקוה - חזו"א חזו"מ ליקוטים ט"ו יט, אמ"ה עמ' שכ, ולפי רבי לקמן דף קיד. - גנב דינו כגזלן שבסתמא מתיימשין, דהיינו שבשניהם מחשבה מטמאתן].

התוס' (ד"ה אמר עולא) מביאים את הגמ' לקמן (דף קיד.) האומרת: שלפי עולא - מחלוקתם בסתם, אבל אם שמענו ממנו שמתיימש לכו"ע קנאו ביאוש, ורבה (שם) חולק על עליו וסובר: שבידוע שמתיימש נמי מחלוקת.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויטפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לפי ר"ת (בתוס' הנ"ל) - עולא ס"ל יאוש לבד קני.

ולפי התוס' בשם ר"י - עולא ס"ל שלא קני, ותוכן דבריהם - עיין לקמן תשו' יז.

בגמ' מבואר: 1. שבשל גנב ו/או גזלן, [דהיינו לת"ק בגנב, ולרבי שמעון בגזלן, ולרבי בשניהם], מחשבה מטמאתם, מפני שהיה יאוש, 2. היאוש קונה אפי' בעורות, שאינן צריכים אפי' קיצוע, כעוצבא, [מהו עוצבא - עיין רש"י ד"ה והלא עוצבא, ובאמ"ה בסוגיין עמ' שיט בהערה 160], 3. כאן קונה אפי' למ"ד יאוש לא קני, לפי שיש כאן גם שינוי השם מעורר "לאברזין", [עיין מש"כ בתשו' הבאה נושא ב'], ושינוי השם כשינוי מעשה דמי. [אם הוי כשינוי מעשה ממש - עיין במש"כ בתחילת התשו' הבאה].

קנין גזילה בשינוי השם

טז. האם גזלן או גנב קונים בשינוי השם, האם מדאורייתא, ומדוע: א) בשינוי השם שאינו חוזר, ובגנב טלה ונעשה איל. ב) בגנב "משכא" וחישב לעשותו "אברזין", ג) בגנב מריש ובנאו בבירה. ד) כשעשה שינוי השם החוזר, ה) כשלאחר יאוש הגזלן הקדיש את החפץ, או כשתרם או כשעושר את הפירות.

תשובה:

רב יוסף (בדף סו:) אומר: שינוי השם [שאינו חוזר] כשינוי מעשה דמי שקונה, [כדעת בית הלל בדף סה: הסוברים: כשינוי מעשה קונה, ואילו את דעת בית שמאי - עיין בגמ' שם, ובתוס' שם ד"ה הא מני, וכנ"ל תשו' חז'].

ומבואר בתוס' (ד"ה שינוי השם): שזה לאו כשינוי מעשה ממש, דשינוי מעשה קונה לבדו אפי' בלא יאוש, משא"כ שינוי השם שאינו קונה בלא יאוש או שינוי מעשה, [מיהו שינוי מעשה אפי' קטן כעוצבא מצטרף לשינוי השם שיקנה, כמבואר ברשב"א. יש שכתבו, וכן משמע מהגר"א בסי' שנג ס"ק ח', שהתוס' בסוגיין סוברים: שכל שינוי שם לא קונה לבדו, ולכן לא הוי כשינוי מעשה, אבל התוס' ד"ה הא חוזרים בהם מזה, וסוברים: כשינוי השם גדול או חשוב קונה לבד גם בלא יאוש, והוי כשינוי מעשה לכל דבר, ורק שינוי השם גרוע אינו קונה בלא יאוש - אמ"ה עמ' שכג, ובהערה 190. וע"ע במש"כ לקמן נושא ד' ה' המהר"ם מפרש את תירוץ א' של התוס' ד"ה הא: שיש ג' דינים בשינוי השם, 1. שינוי השם חשוב כמלה ונעשה איל, שפשיטא שלכ"ע קונה גם בלא יאוש, 2. שינוי השם קטן כהך דעורות שקונה עם יאוש, 3. שינוי השם גדול כהך דמריש באם היה משתנה שמו].

א. בטלה ונעשה איל

לפי רבי הנינא (לעיל דף סה:) - לא הוי שינוי השם, לפי שאיל בן יומו קרוי איל, ואינו קונה. [יתכן ורבי אילעא הנ"ל תשו' ה' נושא ג', ס"ל שהוי שינוי השם - עיין אמ"ה עמ' רס, רסא, ובהערה 173].

ומבואר בתוס' (דף סז. ד"ה הא): שאם היה נחשב לשינוי השם היה קונוהו גם בלא יאוש. לתירוץ הראשון: זהו מפני שהיה נחשב לשינוי השם חשוב, [ומהר"ם כותב: שבזה שנקרא "חשוב", לכ"ע קונה גם בלא יאוש, וע"ע באמ"ה עמ' שלז, ובהערה 109], ולתירוץ השני: זהו מפני שכל שינוי השם קונה ואפי' שינוי קטן. [ההלכה - עיין לעיל בתשו' ה' נושא ג'].

ב. כשגנב או גזל עורות וחשב לעשותן "אברזין"

קונה. הגמ' מדייקת: מהמשנה בכלים, שלפי ת"ק (שם) - רק גנב קונה, [ולפי שהבעלים מתייאשים], אבל גזלן לא, ולפי רבי שמעון - להיפך, ולרבי - בין גנב ובין גזלן קונים, כנ"ל תשו' קודמת נושא ג', עיי"ש. הגמ' לקמן דף קיד. אומרת: שגם כאן תלוי במחלוקת עולא ורבה באם יש חילוק בין בסתם לבידוע שנתיאש, עיי"ש].

למ"ד יאוש קני - זהו מחמת היאוש, גם באופן שאין שינוי השם.

ולמ"ד יאוש לא קני - כאן קונה רק מחמת שיש שינוי השם אחר היאוש.

רש"י כותב: אבל אברזין תו לא מיקרי משכא, ולכן לא נקרא אפי' שינוי השם החוזר, וכן מפרש המאירי על דף סו: ד"ה למדת, אבל התוס' בסוכה דף ל: ד"ה וליקנויה, מפרשים: דנקרא שינוי השם החוזר, ואעפ"כ קונה משום שיש גם יאוש - אמ"ה עמ' שכה, עיי"ש].

ומבואר בתוס' (ד"ה הא, בתירוץ השני): דבלא היאוש אין מחשבת יחודו מחשיבתו לאברזין ואין כאן

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שינוי השם, וכשיש יאוש יש גם שינוי השם ולכן קונה. [ביאור דבריהם – עיין אמ"ה עמ' שלז. המהר"ם – הנ"ל בד"ן א' – כותב: שכאן הו' שינוי השם "קטן", ולכן לתירוצם הראשון של התוס' דף סו. ד"ה הא. לא קני בלא יאוש].

ג. במריש שבנאו בבירה

1. מדאורייתא - אינו קונה.

לפי רב יוסף - זהו מפני ששמו עליו גם אחר שבנאו בבירה.

ולפי רבי זירא - זהו מפני שחוזר לברייתו, ושינוי השם החוזר לברייתו אינו קונה מדאורייתא, [אם רב יוסף חולק על ר' זירא – עיין בנושא הבא].

2. מדרבנן - קונה, משום תקנת השבים. [מסוגיין משמע: שמריש שקבעו בבנין לא הו' שינוי מעשה, הטעם – עיין באמ"ה עמ' שכג].

בתוס' (ד"ה הא) מבואר: שאם המריש לא היה חוזר לברייתו, היה קונהו מדאורייתא גם בלא יאוש, [וזהו לכר"ע – המהר"ם הנ"ל, וה"ה [עכ"פ לרב יוסף] אילו מריש שקבעו בבירה היה משתנה שמו, וכמו בטלה ונעשה איל, [שרק מפני ש"איל בן יומו קרוי איל", דלא נחשב לשינוי השם סובר רבי חנינא לעיל דף סה. שלא קונה, וע"ע מש"כ לעיל בהערה לתשר' ה' נושא ג'].

לפי תירוצם הראשון - זהו לפי שמריש הו' שינוי השם גדול, [ומשא"כ בשינוי השם "קטן", שלא קונה בלא יאוש עמו].

ולפי תירוצם השני - זהו לפי שנעשה שינוי השם במציאות גם בלא יאוש, משא"כ בעורות וכן בבהמת הקדש שבלא יאוש אין שינוי השם.

ד. שינוי השם החוזר

לפי ר' זירא (הנ"ל) - אינו קונה, [לפי הגר"א סי' שנג ס"ק ח' – שני תירוצי התוס' הא. הסוברים שנגם יאוש קונה, כוותנם לשינוי השם שאינו חוזר, ושבחוזר לכר"ע לא קונה, וזהו אחרת מהפנ"י על התוס' בסוגיין ד"ה הא. המפרש את דברי התוס' גם בשינוי החוזר עם יאוש, ושרב יוסף סובר שקונה אף בשינוי החוזר – אמ"ה עמ' שכח, ובהערה 19, ובעמ' שלז, ובהערה 110. לפי תירוץ ב' בתוס' בסוכה דף ל: ד"ה וליקנייה – שינוי השם החוזר עם יאוש קונה, ועדיף משינוי מעשה החוזר שאינו קונה אפי' עם יאוש, ושאפי' רב זירא מודה שקונה, ולפי תירוצם הראשון שם – שינוי השם החוזר ושינוי מעשה החוזר שוין הן, ולר' זירא אינו קונה אפי' כשיש יאוש עם שינוי השם, ורב יוסף פליג עליה בזה וס"ל שקונה, משום ששינוי החוזר אינו מהוה חסרון, וע"ע במש"כ במסכת סוכה פרק ג' תשר' ט' נושא ב', ויזא: שלפי הפנ"י – תוס' בסוגיין כתירוץ א' בתוס' בסוכה, ולפי הגר"א – תוס' בסוגיין חולקים על שני התירוצים שבתוס' בסוכה].

פוסקים :

בשו"ע (סי' שנג סעי' ב') נפסק: ואם יש עם יאוש שינוי השם החוזר לברייתו יש אומרים שקנה ואינו צריך להחזיר אלא דמיה, [הגר"א שם ס"ק ח', כותב: שמקור דעה זו היא מהטור הסובר כהתוס' בסוכה, ולא כהתוס' בב"ק].

ה. כשהקדיש את החפץ או כשתרם או כשעושר את הפירות

בברייתא (דף סז.) מבואר: שקונה, [והגמ' לקמן דף קיד. אומרת: שגם כאן לת"ק כדאית ליה דהיינו בגנב, ולרבי שמעון כדאית ליה דהיינו בגזלן, ושלו רבי כדאית ליה, דהיינו בין בגנב בין בגזלן, ושגם תלמי במחלוקת עולא ורבה באם יש חילוק בין בסתם לבידוע שנתייאש, עיי"ש], שהרי מלבד יאוש יש גם שינוי השם, דמעיקרא חולין וטבל והשתא הקדש ותרומה, [ומעשר שיש בו רק "שינוי השם" הכונה למעשר שני ואליבא דרבנן דפליגי על רבי מאיר, או במעשר ראשון, אבל לרבי מאיר מעשר שני מומן גבוה הוא ויש שינוי רשות, ולכן קונה ביאוש ושינוי רשות, ואף אם אין שינוי השם – רשב"א, ועיין רמב"ן, ואמ"ה עמ' שמה].

ומבואר בתוס' (ד"ה הא): שזהו דוקא מפני שיש עם השינוי השם גם יאוש.

לתירוצם הראשון: מה שצריך יאוש זהו רק בשינוי השם קטן.

ולתירוצם השני: זהו מפני שבלא יאוש אין כאן שינוי השם ואין כאן שינוי רשות. [ולתירוצם זה גם שינוי השם קטן קונה אף בלא יאוש, והו' כשינוי מעשה לכל דבר. הגר"א בסי' שנג ס"ק ח', כותב: שלשיתרו הנ"ל – שני תירוצי בתוס' עוסקים בשינוי השם שאינו חוזר, אבל החוזר אינו קונה אפי' עם יאוש, ושרבי יוסף מודה בזה שאינו קונה אפי' מדרבנן,

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ושלפ"ז צ"ל שדברי התוס' ד"ה שינוי השם, הם רק לתירוץ א' שבתוס' ד"ה הא - אמ"ה עמ' שגכ ובהערה 190.

התוס' (ד"ה מעיקרא) כותבים: שבקדשים שחייב באחריותם, קונה משום שיש עם היאוש גם שינוי השם, אבל בקדשים שאינו חייב באחריותם, קונה משום שיש שינוי רשות עם היאוש, ואין צריך להגיע ל"שינוי השם".
ואם חייב מחמת זה ד' וה' - עיין מש"כ לקמן תשו' סב נושא ב'.

ו. שינוי השם החוזר שאינו שכיח שיחזור

בתוס' (ד"ה מעיקרא טיבלא) מבואר: שכשתרם או עישר את הפירות אף שאפשר לחזור ע"י שאלה, הרי הוא נחשב לשינוי החוזר, מפני שלא שכיח שיחזור, והמהרש"א הקשה: מהיכא פסיקא ליה לתוס' ששינוי החוזר עם יאוש לא מהני - אמ"ה עמ' שמא, עיי"ש, ובעצם יסוד התוס', שאם אינו שכיח שיחזור לא נחשב לחוזר - עיין רשב"א, ובאמ"ה עמ' שמב.

קרבן הגזול

יז. האם מותר להקריב קרבן הגזול, מדאורייתא ומדרבנן. 1. לפני יאוש, 2. אחר יאוש. 3. אחר יאוש דף סז.

תשובה:

לפי שיטת ר"ת (בתוד"ה אמר, ולפי שיטת רש"י גיטין דף נה, נה: ד"ה לא קני, ובד"ה כרת, וע"ע בחידושי רבי מאיר שמחה שהעלה, שרש"י ס"ל שקונה מדרבנן - אמ"ה עמ' שמו, ובהערה 169) - עולא בסוגיין ובגיטין ס"ל שיאוש בכל מקום קונה מדאורייתא, ורק לענין קרבן אינו כשר, דמצוה הבאה בעבירה פוסל מדאורייתא, ור"ת לשיטתו במסכת סוכה דף ט. תוד"ה הוא, יש מפרשים בשיטת ר"ת שאף שיאוש קני מ"מ ההקדש לא חל - אמ"ה עמ' שמח ובהערה 182, ובעמ' שגא, ורב יהודה דפליג (במסכת גיטין) על עולא סובר שגם לענין קרבן אמרינן שיאוש קני.

ולפי שיטת ר"י - אם הקדישו לאחר שקנאו אין פסול של מצוה הבאה בעבירה, לכן: למ"ד יאוש לבד קני, הקרבן אינו פסול גם אחר שקנאו ביאוש לבדו, וייתכן וסובר שפסול מצוה הבאה בעבירה אינו מדאורייתא, כשיטת התוס' בסוכה דף ט'. ד"ה הוא, ולמ"ד יאוש לא קני, הקרבן אינו פסול רק אם הקדישו אחר שקנאו ביאוש ושינוי השם או עם שינוי רשות. (נשיטת בעל המאור: שלמ"ד שיש פסול של מצוה הבאה בעבירה, בכל אופן יש פסול של מצוה הבאה בעבירה - עיין אמ"ה במסכת סוכה עמ' מ', ובמש"כ על מסכת "סוכה" פרק ג' תשו' א', ובמסכת "גיטין" פרק ה' תשו' לח נושא ב',) ושלעולא בגנב והקדיש הקרבן פסול אף שהקדיש לאחר יאוש, דהיינו שיש גם שינוי רשות, כיון שחלות הקנין וההקדש חלו ביחד, ורב יהודה (בגיטין) החולק על עולא בפשטות י"ל שסובר יאוש קני, אך י"ל דס"ל יאוש לא קני, ואעפ"כ מכפרת, משום שסובר כמ"ד שלא חש למצוה הבאה בעבירה. ווע"ע באמ"ה עמ' שגא, ובמש"כ על מסכת סוכה פרק ג' תשובה ג'.

עשית מצוה בחפץ שנעשה בו עבירה, להקדישו, להקריבו, ולברך עליו

יח. חפץ שנעשה בו עבירה, האם אפשר א' לנעוהו, או להקדישו ולהקריבו. ב' לזכך עליו, ומדוע: דף סז.

תשובה:

פתיחה

גמ' ב"ק דף סז. - אמר עולא: מנין ליאוש שאינו קונה, שנאמר "והבאתם גזול את הפסח, וכו'", מה פסח אין לו תקנה אף גזול, ואפי' לאחר יאוש.

גמ' גיטין נה. - אמר עולא: דבר תורה חטאת הגזולה בין נודעה בין לא נודעה אין מכפרת, דסבר יאוש לא קני.

גמ' גיטין דף נה: - גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר, משלם תשלומי כפל ותשלומי ד' וה', ותני עלה "בחוץ חייב כרת".

גמ' ב"ק דף קיד. - אמר עולא: מחלוקת רבי שמעון ורבנן בגנב וגזול, הוא דוקא בסתם, אבל בידוע דברי הכל יאוש קני, ורבה חולק וסובר שהמחלוקת אפי' בידוע.

גמ' סוכה דף ל. - הגמ' מקשה על רבי יוחנן "הא קניה ביאוש", ורבי יוחנן בב"ק דף סח: ס"ל שלא קני, והתוס' בסוגיין, ובסוכה שם מביאים גירסא "הא קניה" בלא שגורסים "ביאוש".

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

א. לעשות בו מצוה, להקדישו, ולהקריבו

לפי ר"ת - אם בלא העבירה לא יכול לעשות את המצוה פסול הוא מלעשות בו מצוה, ואפי' למ"ד יאוש כדי קני. ויש מפרשים בדעת ר"ת, שאם גזל בהמה והקדישה אף ההקדש לא חל אפי' למ"ד יאוש קני - אמ"ה עמ' שמחז. ובהערה 182, ובעמ' שנא. אם אין לו כח להקדיש אפי' בקדשים שאין חייב באחריותו, אף שלכאורה ע"י הקדשן יש יאוש עם שינוי רשות - עיין אמ"ה עמ' שמטו.

ולפי ר"י: 1. אין איסור לעשות מצוה בחפץ שנעשתה בו עבירה. 2. בגזל בהמה והקדישה - הבהמה קדושה אפי' למ"ד יאוש לא קני, הואיל ויש כאן יאוש עם שינוי רשות או עם שינוי השם, והבהמה פסולה להקרבה רק אם סוברים יאוש לא קני, הואיל וחלות הקנין וההקדש חלו ביחד, אבל למ"ד קני, הבהמה כשרה להקרבה, הואיל וקנה את הבהמה ביאוש לפני שהקדיש.

ב. לברך על דבר גזול

בתוס' (שם, ע"פ הגמ' בב"ק) מבואר: שאין זה מברך אלא מנאמן, אף שקנאו בשינוי מעשה קודם שהגיע לידי חיוב חלה, וכותבים: שלענין ברכה ראוי להחמיר יותר, דאין להזכיר שם שמים עליו, [בפשוטו זהו אליביה דשיטת ר"י הנ"ל, אבל לפי ר"ת - הטעם שאינו מברך אלא מנאמן הוא כפשוטו, והתוס' בסוכה דף ל. ד"ה הא קנייה אליבא דשיטת ר"י, כותבים בתירוצם השני, כמש"כ התוס' בסוגיין, ובפירושם הראשון שם כותבים: שכשיש שינוי קודם שבא לידי חיוב חלה יכול לברך].

צינור הפוסל את המקוה

ט. האם באופנים הבאים הצינור פוסל את המקוה (א) כשחקקו ולבסוף קבעו, (ב) כשקבעו ולבסוף חקקו, ומדוע?

תשובה:

א. כשחקקו ולבסוף קבעו

הצינור פוסל את המקוה, הואיל ולצינור יש שם כלי מפני שחקקו לפני שקבעו, ומה שקבעו אח"כ בקרקע אינו מבטל ממנו שם כלי.

לפי פירושם הראשון של התוס' (ד"ה צינור) - צינור הפוסל הוא דוקא כשיש לו לבזבז בד' רוחותיו, אבל אם פרוץ אפי' רק מצד אחד אינו פוסל, [שהרי אין לו בית קיבול].

ולפירושם השני בשם ר"י מסימפונ"ת - אם חטטו לקבל צרורות הוי בית קיבול, דצינור פוסל את המקוה אפי' אם פרוץ מב' צדדים. [יתכן ושני התירושים לא חולקים לדינא. הרא"ש מוסיף על פירוש זה: "זחטיטה דהתם היינו חקיקה דהכא", משמע שלפירוש זה, אם חקק קבע וחטט נחשב לקבעו ולבסוף חקקו, אך מדברי תוס' משמע שנחשב לחקקו ולבסוף קבעו - אמ"ה עמ' שמז].

ב. כשקבעו ולבסוף חקקו

אינו פוסל את המקוה, הואיל ולא היה לו שם כלי בתלוש.

הגמ' אומרת: שזהו אפי' למ"ד שינוי השם הוי שינוי, ומפני שפסול מים שאובין הוא רק מדרבנן, ולכן לא החמירו לפסול באופן זה שהכלי נוצר אחר שהתבטל לקרקע ועודו מחובר לקרקע.

ברש"י (ד"ה שאיבה) מבואר: שמה שאינו פוסל זהו באופן שנפלו לתוכו רק ג' לוגין מים שאובין, ומשמע מרש"י שבמקוה שכולו שאוב, הרי הוא פסול מדאורייתא, ופוסל אפי' באופן שקבעו ולבסוף חקקו, [זהו כשיטת ר"ת בתוס' בב"ב דף סז. ד"ה מכלל, אבל לפי שיטת הר"י בתוס' שם - מקוה שכולו שאוב פסול רק מדרבנן - אמ"ה עמ' שכח, הערה 145].

הגונב מן הגנב

כ. הגונב מן הגנב האם חייב בכפל (א) כשגנב אחר יאוש. (ב) כשגנב אחר שהראשון טבח את הבהמה. (ג) כשגנב אחר יאוש ושינוי רשות, או אחר שינוי רשות ויאוש, ומדוע? דף סז: סח.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויפיש, טל: 02-5822919-02-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

עיין במש"כ לעיל תשו' א' נושא ד'.

מכירה וטביחה המחייבת ד' וה'

כא. על איזה מכירה ועל איזה טביחה התורה מחייבת ד' וה', ועל איזה אינו חייב, ומדוע? דף סח. סח.

תשובה :

א. כשהקנה לל' יום

אינו משלם ד' וה', כיון שהוי מכירה חוזרת.

רש"י מפרש (ד"ה פרט): והוי כשכירות בעלמא. [דין גב שמכר "חוזק מל' יום" - ר' ירמיה בגמ' לקמן דף עח: מסתפק בזה, עיי"ש, ובאמ"ה עמ' שעט, ובמש"כ לקמן תשר' עט].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מגניבה הל' יא) נפסק: גב ומכר והקנה למוכר לאחר שלשים יום, ובתוך שלשים יום הוכר הגב - אינו משלם אלא כפל. [הלח"מ מבאר: כשהוכר הגב הוי כהחזרת החפץ לבעליו לפני חלות המכירה, עיי"ש ובמגיד משנה].

ב. כשמכר

1. לפני יאוש - לכו"ע חייב בד' וה', מפני שנשטרש בחטא, ולגירסת רבא - "מפני ששנה בחטא".

2. כשטבח או מכר לאחר יאוש

לפי רב וריש לקיש - פטור, דס"ל "יאוש קני", ושלו הוא טובח שלו הוא מוכר.

ולפי רב נחמן ורבי יוחנן - חייב. רש"י (בדף סח. ד"ה חיובא) מפרש: שרב נחמן סובר שיאוש לא קני.

לפי שיטת ר"י (בתוס' דף סז. ד"ה אמר) - רבי יוחנן סובר יאוש לא קני.

ואילו ר"ת (בתוס' שם) מפרש: שרבי יוחנן ס"ל יאוש קני, [ובתוס' רבינו פרץ דף סח: ד"ה רבי יוחנן, מביא שר"ת מבאר: שרבי יוחנן ס"ל שזה גזיה"כ שחייב בד' וה' גם אם מכר אחר יאוש למרות שיאוש קני].

ג. כשמכר לפני יאוש

לפי רב וריש לקיש [דסברי יאוש קני] - חייב בד' וה', הואיל ושנה בחטא, [ורק לפני יאוש].

לפי רב נחמן [דסבר יאוש לא קני, ורבי יוחנן] - חייב, מפני שכתוב "ומכרו" והוי מכר, לא שנא לאחר יאוש, ולא שנא לפני יאוש אף שלא "אהנו מעשיו".

ולפי רב ששת ור' אלעזר - פטור, מפני שבעינן דומיא דטביחה, דכתיב "וטבחו ומכרו", דאהנו מעשיו, ופי' אהנו מעשיו - עיין דף סח. תוד"ה מה, ולפני יאוש לא אהנו מעשיו, וזהו חיוב הוא רק כשמכר אחר יאוש. ומפני שסוברים יאוש לא קני, כמבאר ברש"י דף סח. ד"ה חיובא].

ד. הטובח או המוכר אחר הגנב

1. אם גנבו לפני שהגנב הראשון קנאו - פטור מד' וה', כנ"ל תשו' ג' נושא ב'.

2. אם גנבו אחר שהגנב הראשון קנאו - חייב בכפל [וכן בד' וה'].

דוגמאות שהגנב הראשון קנאו, הם כדלהלן:

1. ביאוש, ואליבא דרב (בדף סז; עיי"ש) ודעימיה, הסוברים "יאוש קני".

2. בשינוי מעשה, ואליבא דבית הלל (דף סה: סח, עיי"ש) דאמרי "שינוי קונה".

וצדקתו עומדת לעד וזהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

3. ביאוש ושינוי רשות, ואלבא דכו"ע.

4. בשינוי רשות ואח"כ יאוש, לרב זביד בדף קטו., אלבא דרב משמיה דרבי חייא, ועיין מש"כ לקמן פרק י' תשר' כס נושא ג'.

הקדשת חפץ גזול או שאצל שומר, וכח הבעלים לחללו ולהפקירו

כב. האם הגנב והבעלים יכולים, להקדיש לחלל או להפקיר את החפץ הגזול, (א לפני יאוש. ב) אחר יאוש. ג) ומה הדין בפיקדון, ומדוע? דף סח: סט. ע.

תשובה:

א. לפני יאוש, והנושא בהרחבה – עיין א"ת כרך ו' עמ' תרטז. ערך דבר שאינו ברשותו.

1. הגנב - לכו"ע אינו יכול להקדיש, שהרי אינו שלו, ונאמר "איש כי יקדיש את ביתו קודש", מה ביתו שלו אף כל שלו.

2. הבעלים

לפי רבי יוהנן - אינם יכולים, שנאמר "ביתו" מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו, להוציא דבר שאינו ברשותו שאינו יכול להקדיש. ולפי בעל המאור – אם הגזול נתרצה להשיב לבעלים, נחשב ברשותם ויכולים להקדישו, כדין פיקדון המבואר לקמן נושא ד', עיי"ש, ולפי הרמב"ן – לא נחשב לברשותם, כיון שהגיע לידו בתורת גזל, והקצה"ח סי' ריא סק"ג הוכיח מתוס' ב"מ דף ו. ד"ה הקדישה, כשיטת בעל המאור, ויש שדחו ראייתו – אמ"ה עמ' תא.

לפי ריש לקיש, ולפי רבי יוחנן בדעת צנועין, (בענין כרם רבעי דף סט.) ולרבי דוסא (בענין לקט בגמ' שם) - הבעלים יכולים להקדיש, ולא דורשים "מה ביתו ברשותו".

ואומר רבא (בדף סט.), וברש"י שם ד"ה מאן): שרבי יוחנן חידש, שכמו שיכולים הבעלים לחלל מעשר שני ורבעי [ולתפקיר] גם כשזה לא ברשותם, כך יכולים להקדיש ולהפקיר לפני היאוש דבר שאינו ברשותם, (לא איתפריש אם רבי יוחנן אליבא דרבי מאיר דאמר "מזמן גבוה הוא", חולק על רבא בזה).

לענין הלכה בדין חילול - עיין במש"כ לקמן תשו' בד נושא ג' ובתשו' כו.

פוסקים:

בשו"ע (יור"ד סי' רנח סעי' ז') נפסק: אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. כיצד, היה לו פיקדון ביד אחר וכפר בו זה שהוא אצלו – אין הבעלים יכולים להקדישו, אבל אם לא כפר בו – הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום שהוא. במה דברים אמורים, במטלטלין, אבל קרקע שגולה אחד וכפר בה, אם יכול להוציאה בדיינים – הרי זה יכול להקדישה ואע"פ שעדיין לא הוציאה, שהקרקע עצמה הרי היא ברשות בעליה. הגזול את חבירו ולא נתייאשו הבעלים – שניהם אינם יכולים להקדישו, זה לפי שאינו שלו זה לפי שאינו ברשותו, וכן כל כיוצא בזה. וכו'. וכן נפסק ברמב"ם פ"ו מערכין הל' כד, ובשו"ע חז"מ סי' שגד סעי' ו'.

ב. לאחר יאוש

1. הגנב - לכו"ע יכול להקדיש, וכדלקמן תשו' סב נושא ב'.

2. הבעלים

למ"ד יאוש קני - אינם יכולים להקדיש, שהרי הגנב קנאו.

לפי רבי יוהנן (הנ"ל) - גם למ"ד יאוש לא קני אינם יכולים להקדיש, שהרי החפץ אינו ברשות הבעלים.

לפי רש"י (דף סט: הנ"ל ד"ה מאן) - אם סוברים כריש לקיש שיכולים להקדיש דבר שאינו ברשותו, ואם סוברים יאוש לא קני - אין יכולים להקדיש.

ולפי תוס' (דף סח: ד"ה הוא, ובדף סט. ד"ה כל) אליבא דצנועין ואליבא דר"ל - יכולים להקדיש.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ד. בפיקדון

לפי רש"י (בדף ע. ד"ה משום, וד"ה דכפריה, וע"ע במאירי על דף סט. ד"ה ובפיקדון) - ללשון א' בגמ' שם אליבא דנהרדעא, פיקדון נחשב לאינו ברשות הבעלים אפי' הנפקד מודה, וללשון השני בגמ' שם אליבא דנהרדעא, כשהוא מודה נחשב "ברשותו", ונעיי' בקצה"ח ס' קכג ס"ק א' ובא"ת שם.

ולפי שיטת תוס' (שם ד"ה לא) - לכו"ע הוי ברשותו. ונע"ע מש"כ בזה לקמן תשו' לב נושא א'. ולענין מילוח, לפי הרי"ף דף יח: בדפי הרי"ף - לא נחשב "ברשותו", ומסביר המאירי, שזהו לפי שלהוצאה ניתנה, ואילו לפי הבעל המאור - אף במילוח כשאינו כופר בו נחשב "ברשותו" ויכול להקדיש, ולענין קרקע, לפי שיטת החינוך מצוה שנד - יכול הוא להקדישו אפי' כשאינו יכול להוציאה בדיינים, והמנחת חינוך שם הקשה עליו מהגמ' בב"מ, עיי"ש.

נג. בעלים שהקדישו את הבהמה שנגזלה מהם, האם אמרינן "חזרה קרן לבעלים", לענין לפטור את הגנב מכפל ד' וה', ומדוע?

דף סח:

תשובה:

א. כשהקדישוה לפני שהגנב עמד בדיון

לפי ריש לקיש (הנ"ל תשו' קודמת) - פטור מכפל, שהרי ס"ל שההקדש חל, למרות שאינה ברשותו, ולכן אמרינן "חזרה קרן לבעלים", ולר"ל זהו דוקא לפני יאוש. דהרי ס"ל יאוש קני, מיהו יתכן גם לאחזר יאוש אם סוברים יאוש לא קני.

רש"י מפרש (ד"ה והרי): וכפל אינו חייב אלא כשנמצאת ביד גנב כשבאו העדים, שנאמר "אם תמצא תמצא בידו". וכיון שפטור מכפל פטור גם מד' וה', החזיר"א ב"ק ס' יח ס"ק יא. כותב: שזהו רק למ"ד מודה דקנס ואח"כ באו עדים פטור, שלומד זאת מ"המצא תמצא", כמבואר לקמן דף עה. דעדיפא מהודאה, שהרי בהודאה חסר השבה בפועל, משא"כ למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב, שהרי לדידיה הפסוק אינו מיותר - אמ"ה עמ' שפז.

ולפי רבי יוחנן (הנ"ל) - ההקדש לא חל, נמצא שטבח בהמת הבעלים, וחייב בכפל וד' וה'. ונע"ע לקמן מש"כ לקמן תשו' סד נושא ב'.

ב. אחר שאמרו לו "צא תן לו" כשהקדישוהו או כשלא הקדישוהו

לכו"ע חייב רק כפל, והכונה רק תשלום דכפל - תוס' לקמן דף עו. ד"ה תשלום, ופטור מד' וה' גם אם הבעלים לא הקדישו את הבהמה, כיון שאחר שפסקו את דינו, טביחתו ומכירתו נחשבת לגזילה, וגזלן פטור מד' וה'.

ג. כשהקדישוהו אחר שאמרו לו "חייב אתה ליתן לו"

לכו"ע חייב גם בד' וה', ואפי' לריש לקיש הנ"ל, ד"חייב אתה ליתן לו" לא הוי גמר דיון, ועדיין נחשב לגנב, וכיון שנמצא ביד גנב אחר שבאו עדים, לא אמרינן "חזרה קרן לבעלים".

חילול, הקדש, וקנין בדבר שאינו ברשותו

כד. האם אפשר, ומדוע? א) לחלל כרם רבעי שנלקט משדהו ע"י אחרים ללא רשותו. ב) לחלל כרם רבעי שעתידי להלקט משדהו. ג) לחלל כרם רבעי מספק, דהיינו באופן שהבעה"ב אינו יודע אם לקטו. ד) לחלל את הכסף שבזיד המוכר, שמכר לו בהמה טמאה, עבדים, וקרקעות ממעות מעשר קני. ה) לחלל מעות מעשר קני שבזיד חזירו שלא מדעתו. ו) לחלל פירות שביעית של חזירו שלא מדעתו, ז) לפדות הקדש של חזירו. ח) לפדות פטר חמור של חזירו שלא מדעתו.

דף סח-סט:

תשובה:

א. לחלל כרם רבעי שנלקט משדהו ע"י אחרים ללא רשותו

עיי' מש"כ לעיל תשו' כב.

ב. לחלל כרם רבעי שעתידי להלקט משדהו

לפי רבי יהודה - יכול, דאית ליה ברירה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי מאן דלית ליה ברירה, [עיי' מש"כ בפ"ג מגיטין תשר' ה'ז', ובפ"ב מסוכה תשר' יז-יט] - אינו יכול.

ג. לחלל כרם רבעי מספק, [לדוגמא: באופן שהבעה"ב אינו יודע אם לקטור]

לפי רבי יוחנן - פשוט הוא שאינו יכול וגם אם יודע שלקטור, לפי שאינו ברשותו.

ולפי ר"ל - יכולים, דס"ל שיכולים להקדיש דבר שאינו ברשותו.

ומבואר בתוס' (דף סח: ד"ה הוא): שלפי ריש לקיש - זהו דוקא לפני יאוש או למ"ד יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש או לרבי שמעון דאמר "סתם גניבה לא הוי יאוש בעלים", אבל באופן שהגנב קנאו, כגון שהיה יאוש ואלבא דמ"ד יאוש קני, או בסתם גניבה אליבא דרבנן דהוי יאוש בעלים או כשלא יודע שלקטור אם סוברים "יאוש שלא מדעת הוי יאוש" - לא יכול לחלל.

ד. לחלל את הכסף שביד המוכר שברח [לדוגמא: כשקנה בהמה טמאה, עבדים, וקרקעות ממעות מעשר שני, ואז"כ המוכר ברח]

בתוס' (דף סח: ד"ה הוא, ע"פ הגמ' בקידושין) מבואר: שהקונה צריך לחלל את המעות שביד המוכר, ומוכח שיכולים לחלל דבר שאינו ברשותו.

לפי תירוץ הראשון - המעות שייכים ללוקח, והוי כגזל ולא נתייאשו הבעלים ודינו מדאורייתא כדין "צנועין", [הנ"ל נושא א' ובתשר' כב, דהיינו שתלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, והגמ' בקידושין היא כריש לקיש], אבל אם לא ברח היה המקח חוזר.

ולפי תירוץ השני - מה שיכול לחלל מעות ביד המוכר, זהו רק קנסא שקנסו את הקונה. [באם תירוצם השני חולק וסובר שזהו קנס אפי' לריש לקיש או שבאו לתרץ רק לרבי יוחנן, ואילו לריש לקיש יכול לחלל מדינא - עיי' מש"כ באמ"ה עמ' שצד, בשם הדרכי דוד והחזו"א. התוס' בקידושין דף נז. ד"ה מתקין, מפרשים: שמהני מדין זכין לו לאדם שלא בפניו, משא"כ בצנועין, שהרי הגזנים לא יכולים לתקן מה שבידם, ומשר"ה גם אינם יכולים לעשות שליח, ועיי' בריטב"א שם, ובאמ"ה בסוגיין עמ' שצב].

ה. לחלל מעשר שני של חבירו

לפי שני תירוצי התוס' (הנ"ל) - אי אפשר לחלל, [ואילו לפי התוס' בקידושין הנ"ל נושא קודם, בדבר שזה זכות הוא לו, יכול לחלל].

ו. לחלל פירות שביעית של חבירו שלא מדעתו

בתוס' (שם, ע"פ הגמ' בסוכה) מבואר: שעכ"פ באופן שמסר לעם הארץ דמי שביעית שהם שלו, יכול לחלל. ובתבנים: שזהו משום שהפקר בי"ד הפקר, שהוציאו בי"ד מהעם הארץ ואוקמוהו ברשות זה שיכול לחלל, כדי שלא יהא נכשל, [באם זה מועיל רק לריש לקיש או גם לר"י - עיי' רש"ש על התוס' ובאמ"ה עמ' שצה].

ז. לפדות הקדש של חבירו

בתוס' (שם) מבואר: שיכול לפדות, דכיון שיצא מרשות הבעלים, הרי האחר כהבעלים לענין פדיה, והחפץ של הפודה.

ח. לפדות פטר חמור של חבירו שלא מדעתו

בתוס' (שם) מבואר: שפדיונו פדוי, לפי שאסור בהנאה, והוי כהקדש שיכול כל אדם לפדותו, ואינו תלוי בדעת בעלים, אבל לא לגמרי כהקדש, דהגמ' (בבכורות) מסיקה שפדוי לבעלים.

שביעית אם נוהג בערלה ובכרם רבעי

כה. האם שביעית נוהג בערלה ובכרם רבעי? דף סט.

תשובה :

מדברי רשב"ג משמע שנוהג, אך התוס' (ד"ה והצנועין) מסתפקים בזה, והתוס' (דף סט: ד"ה קדש) כותבים להדיא (ע"פ הגירסא המצויה לפנינו) ששביעית נוהג בה, [ולפי גירסת המהר"ם - אין רבע נוהג בשביעית]. ועיי' א"ת כרך ט', ערך

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

הלעיטהו לרשע, עמ' תמו].

אופן הפקר וחילול פירות שנגנבו או שיגנבו

כו. בעה"ב החושש שאחרים יקחו משדהו 1. כרם רבעי בלא פדיון נשמיטה או נכנה שאינה שמיטה. 2. ג' שבלים שאינו בכלל לקט, האם יש לו מה לעשות כדי שלא ישלש בעבירה של אכילת כרם רבעי בלא פדיון או אכילת השבלים בלא מעשר, מהו התקנה, ואם אין תקנה, מדוע? דף סט.

תשובה:

לפי ריש לקיש, לפי צנועין, ולפי רבי דוסא [כפי שרבי יוחנן מפרשם: שהם סוברים 1. שאפשר להקדיש ולחלל ולהפקיר דבר שאינו ברשותו. 2. אין ברירה] - יכול הוא רק אחר שלקטו לחלל או להפקיר את הפירות, ע"י שיאמר "כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות הללו" או "יהיה הפקר".

התוס' (ד"ה כל הנלקט) מפרשים: שהלשון שאומר "כל הנלקט" הוא לאו דוקא אחר לקיטה, אלא מניח מעות בעוד שלא נלקט ואומר "כרם רבעי זה לכשיהיה נלקט יהיה מחולל אחר לקיטה", ובכך לא יהיה צריך לומר כל שעה.

לפי הפירוש הראשון בתוס' (שם): ה"ה שלענין לקט יכול הוא לומר את הלשון (הנ"ל) בבקר, אלא עצה טובה קמ"ל רבי דוסא שבלקט יאמר בערב, כדי שלא יתפקרו עניים ללקט הרבה.

ולפירוש השני: לענין לקט יאמר דוקא בערב אבל בבקר לא, דגזרינן שמא לא יפרש [כצ"ל - רש"ש] "שלאחר הלקיטה יחול ההפקר", וזה לא מהני, שהרי ס"ל "אין ברירה".

עוד מבואר בתוס' (ד"ה והצנועין): שאם נאמר ששביעית נוהג בכרם רבעי, צ"ל שהצנועין יכולים לחלל רק בשאר שני שבוע, אבל לא בשמיטה, שהרי בשמיטה הפירות הפקר הן ולא של הצנועין, [מהרמב"ם בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ז' משמע שמפרש: שצנועין עשו כן בשביעית, ואילו המאירי ד"ה אעפ"י, מביא, שיש מפרשים שנעשו כן גם בשאר שנים].

לפי רבי יהודה [דס"ל יש ברירה] - בבקר יכול לומר "כל המתלקט יהיה מחולל" או "יהא הפקר".

התוס' (דף ע. ד"ה כסתם) בתירוצם הראשון כותבים: שלא איתפריש ברבי יהודה אם יכול לומר גם לשון "כל הנלקט".

ולפי רבי יוחנן [דס"ל 1. אי אפשר להקדיש דבר שאינו ברשותו. 2. אין ברירה] - בכל מקרה אינו יכול לחלל ולהפקיר, לא בבקר, שהרי אין ברירה, ולא בערב, משום שכבר אינו ברשותו. [בסוגייתנו מוכח שלרבי יוחנן אין אדם יכול להפקיר דבר שאינו ברשותו, ומכאן תמהו על הב"ח שפסק שאפשר להפקיר דבר שאינו ברשותו - אמ"ה עמ' תז].

רבי יוחנן סובר: שאין הלכה כהמשנה ד"צנועין", הואיל ויש סתמא אחריתא שמסייע לו הפסוק, "אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל וכו'". [הרמב"ם בפ"ט מנטע רבעי הל' ז', פוסק כהמשנה דצנועין. שאומר "כל הנלקט", ולכאורה כריש לקיש, הלח"מ מסביר: שהרמב"ם סובר שצנועין סוברים שמעיקר הדין אינו יכול לחלל מה שאינו ברשותו, ורק תיקנו חז"ל שיכול לחלל, שלא ישלש בגזל, וכסהרו של רבא בדף סט: כמבואר בתוס' שם ד"ה הא, ומוסיף החזו"א ב"ק סי' יח ס"ק ה': שאף שרבא אמר "לולי דברי רבי יוחנן", זהו רק מחמת ענוותנותו וכבודו של רבי יוחנן אמר כן, ביאורים נוספים בשיטת הרמב"ם - עיין כס"מ. קצה"ח סי' טא ס"ק ג', ובסי' שנד ס"ק ה'].

חילול על פירות מחוברין, ועל מה שגדל אחר החילול

כז. האם אפשר לחלל 1. מלאורייתא, 2. מדרכנן. (א) על פירות מחוברין. (ב) על מה שגדל אחר החילול, ומדוע? דף סט.

תשובה:

א. חילול על פירות מחוברים

בתוס' (ד"ה כל הנלקט, ובד"ה אימא) מבואר: 1. מדאורייתא - מותר לחלל על פירות המחוברים בקרקע.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. מדרבנן אסור, כיון שאין דמיו ידועים, ורק בצנועים למ"ד שאומרים "כל המתלקט" - מותר אפי' לכתחילה, דחכמים לא גזרו כדי להציל את הלוקטים מאיסור. ורובן הוה שאין מדקדקין בפדינו אלא כדשמואל. דאמר "הקדש מנה שחיללו על שוה פרוטה הוי מחולל". מעמידין אותו על דין תורה ומחללין על מחובר - רשב"א. אמ"ה עמ' תכד. הרמב"ם כותב שעם אחר לדין שאין מחללין כמחובר - עיין אמ"ה עמ' תכה.

ב. לענין מה שיגדל אחר החילול במחובר

התוס' (ד"ה כל) מסתפקים: דשמא מדאורייתא מה שיגדל במחובר מתבטל ברוב, ומדרבנן ודאי שאינם מתבטלים, כדין כל דבר שיש לו מתירין - כאן ע"י חילול - שאפי' באלף לא בטיל. וכותבים: שלמ"ד שאמרינן "כל המתלקט", זהו אף שיש איסור על מה שיגדל אח"כ, מ"מ אמרינן כן 1. כדי להציל על מה שגדל. 2. כדי להצילם מאיסור דאורייתא. ועיין במהרש"א, דרכי דוד, ובאמ"ה עמ' תכב, ובהערה 141.

יאוש באבידה ובגזילה אם הוי כהפקר

כח. יאוש באבידה ובגזילה א) למ"ד יאוש קני, 1. האם הם שוים, 2. האם הוי כהפקר גמור לענין לפטור את הפירות מן המעשר, 3. האם הגזלן קונה הגזילה גם אם נשעת היאוש הגזילה ברשות הרבים ולא ברשות הגזלן, או שאמרינן באופן זה "כל הקודם זכה". ב) למ"ד לא קני, האם כל הקודם זכה, ומדוע? דף סט.

תשובה:

א. באבידה

בתוס' (ד"ה כל שלקטו, ע"פ הגמ' בב"מ) מבואר: דהוי כהפקר גמור, שפוטר את הפירות מן המעשר.

ב. בגזילה

לפי שיטת התוס' (שם, וכן לעיל דף סו. ד"ה כיון) - ודאי שאינו כהפקר גמור, ולכן אינו פוטר את הפירות מן המעשר, משום שהפקר הפוטר ממעשר, זהו רק באבידה שהיא הפקר לכל, משא"כ ביאוש בגזילה, שזה אינו לכל כי אם לגזלן, הן למ"ד יאוש קני, באם נאמר שהגזלן קונה הגזילה בלא מעשה קנין, דהיינו גם אם בשעת היאוש הגזילה ברשות הרבים, [מכח קניני הגזילה שבשעת הגזילה - אמ"ה עמ' תכט] - א"כ היאוש הוי כמתנה לגזלן בלבד, ואף אם נאמר שהגזלן קונה הגזילה רק אם עושה מעשה קנין, דהיינו באופן שזה ברשות הגזלן, אבל אם זה ברשות הרבים אמרינן "כל הקודם זכה", ומשום שלא נפיק ע"י יאוש אלא רק אם נכנס לרשות זוכה - אמ"ה שם, וכן למ"ד "יאוש לא קני" שבשעת היאוש אמרינן "כל הקודם זכה", מ"מ אסור לאחר לזכות בגזילה שהיא צריכה לגזלן להחזיר לנגזל, ואם אחר זכה בה, חייב לכל הפחות לתת דמים לגזלן, וכיון שהיאוש לא הוי הפקר לכל אינו פוטר מן המעשר, וולפי שיטת רש"י בגיטין דף לט: ד"ה נתייאשתי - יאוש הוא מדין הפקר, עיין שיטת רש"י בב"מ דף כא. ד"ה מעות, בקצה"ח סי' שסא ס"ק א', פנ"י גיטין דף לח. חזו"א ב"ק סי' יח ס"ק א', ובאמ"ה עמ' רצו, ובהערה 169.

תרומות ומעשרות בערב שבת בין השמשות

כט. הלוקח יין מבין הכותים בערב שבת בין השמשות ואין לו פנאי להפריש, האם יש לו תקנה, מה היא, והאם לכתחילה, והאם אמרינן "יש ברירה"? דף סט.

תשובה:

לפי רבי באיר - אומר "שני לוגין שאני עתיד להפריש וכו'".

ולפי ר' יהודה, ר' יוסי, ורבי שמעון - אין לו תקנה.

[ביאור מחלוקתם - עיין גמ' גיטין דף כה. ובמש"כ שם פרק ג' תשר' ה"ז, ובמסכת סוכה דף כג, ובמש"כ שם פ"ב תשר' יז-יט, ושם תמצא גם את הדעות בענין "ברירה"].

"אורכתא"

ל. מהו "אורכתא", מה מטרתו, ומהו הנוסח שצריך שיהיה כתוב בו? דף ע.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. אורכתא

אורכתא הוא שטר הרשאה, [אורכתא] זהו לשון שולטנות, שהשליט על בעל דינו לתובעו – רש"י שבועות דף לג: ד"ה אורכתא, ויש גורסים "אדרכתא". ועיין א"ת כרך יא עמ' טו ערך הרשאה.

לפי לשון א' וב' בגמ' אליבא דנהרדעא - השולח מקנה את החפץ לשליח ע"י האורכתא.

ולפי תוס' (ד"ה אמטלטלין) בשם ר"ת אליבא דלישנא בתרא, ולמסקנת הגמ' "שליח שוויה" - זהו לא הקנאה אלא תקנה לענין שליחות כאילו היה קונה קנין גמור, אפי' לענין מטלטלין דכפריה ודגזילה, ואפי' לענין מילוח. (בתשובה לב יבואר זאת בפרטות).

ב. מפרת האורכתא

לפי רש"י (ד"ה משום) - בלא האורכתא אחריות הדרך מוטלת על הנאמן, ואם אבד בדרך, יכול התובע לחזור ולתבוע מיד הנאמן, ורק אם מקנה לשליח את החפץ והנאמן נתן לשליח, אז בטלה האחריות מהנאמן, (השיטתו"מ מביא ראשונים, הסוברים: שלענין האחריות בכל מקרה אחרי שנתן הנאמן לשליח הנאמן פטור מהאחריות, שהרי השליח שליח קבלה הוא, וכל הנפק"מ הוא רק לענין אם השליח יכול לתבוע את הנאמן לדין, וכן נפסק בשו"ע חו"מ סי' קכב סעי' ד', ומובא בדין הבא).

ג. הנוסח שצריך ליכתוב באורכתא

"זיל דון וזכי ואפיק לנפשיך", דהיינו לשון "קנין" לשליח, ואם לא כתב כן אין בזה שום ממשות, דיכול לומר הנאמן לשליח "לאו בעל דברים דידי את". ולפי בעל המאור בדף כז: בדפי הרי"ף – למסקנת הגמ' ש"שליח שוויה". אין צורך ליכתוב בשטר ההרשאה את הנוסח "זיל דון וכו'", ואעפ"כ אין יכול לומר לו "לאו בעל דברים דידי את", הואיל ושלוחו של אדם כמותו, ולכן גם יכול לבטל את ההרשאה, וכן פוסק הרמב"ם פ"ג משלוחין ושותפין הל' ח', עוד פוסק הרמב"ם שם בהל' ד', והשו"ע בחו"מ סי' קכב סעי' ד' – שלשליח רגיל יכולים לומר "לאו בעל דברים דידי את", ולשיטתם אף במסקנא צריך ליכתוב הלשון "זיל דון וכו'", כדי שלא יאמר לו "לאו בעל דברים דידי את", וכן סובר הרשב"א, ומהרמב"ם מדויק שלשון "זיל דון וכו'" הוא לאו דוקא, ושיכול לומר כל לשון הדומה לו, וכן פוסק הרמ"א שם.

אביי סובר: שאם כתב באורכתא "שיש לשליח מחצה שלישי ורביעי", יכול השליח לגבות מהנאמן, מכח "מיגו" דמשתעי דינא על חלקו כך יכול הוא לדון גם על חלק על המשלח. ונע"ע בהלכה את שיטת הראב"ד על הרמב"ם פ"ד משלוחין ושותפין הל' ב', דבריו מובאים באמ"ה עמ' תנט, עיי"ש.

פוסקים :

בשו"ע (סי' קכב סעי' ד') נפסק: המרשה את חבירו להוציא את שלו מיד המחזיק בו, צריך ליקח לו בקנין שהרשהו, וצריך לכתוב לו "דון וזכה ואפי' לנפשך" או קלר לקון כדומה לזה, ואם לא כתב כן, אם ירצה המחזיק לא ישיב לו דבר, שיאמר לו "לאו בעל דברים דידי את". ומיהו אפי' לא כתב לו כן נתן המחזיק מה שבידו ליד המורשה ונאבד – פטור, דלא גרע משליח שנשא בעדיו.

שליח שתפס

לא. שליח שתפס האם מפקינן מיניה, ומה הדין כשכתבו לו אורכתא למחצה שלישי ורביעי, ואחר שהוציא עיכב לעצמו את המחצה שלישי ורביעי, ומדוע?

תשובה :

לפי אמימר - אם תפס לא מפקינן מיניה, דסבר ששטר הרשאה שטר קנין הוא.

ולפי רב אשי - מפקינן.

יש אומרים בגמ' אליביה: שס"ל דכיון שכתוב בנוסח "כל דמתעני מן דינא קבילית עלי", ולפי הרמב"ם שם הל' א' – פירושו "כל שתוציא בדין זה עלי לשלמו", ולפי המאירי – פירושו "כל שתזכה בדין או תחוב עלי לקבל, ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותיך", שליח שוויה ולא מהני תפיסה.

יש אומרים בגמ' אליביה: ששותפא שוויה ומהני תפיסה על חצי, (ופוסק השו"ע חו"מ סי' קכב סעי' ז':

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שלשון זה אינו מעכב ממנו מלתבוע את המחזיק, אבל הש"ך ס"ק כח, כותב: שאם לא כתב לשון זה אין ההרשאה מועילה, ודוקא כשלא הקנה לו בגוף החפץ, אבל אם הקנה לו, הנתבע חייב לדון עמו. הרמב"ם שם פוסק: שהרשאה צריכה קנין, וכן פוסק השו"ע שם הל' א' והל' ד', ועיין בביאור הגר"א שם, ואילו המהרש"ל ביש"ש סי' י', כותב: שמדברי ר"ת והרא"ש שסוברים שכתבים הרשאה על הלואה, משמע שלא צריך קנין.

לפי לשון ראשון ברש"י (ד"ה לא מפקינן, ובד"ה כיון) - מחלוקתם של אמימר ורב אשי היא, כשלא כתב באורכתא "דון וזכה לעצמך", ואלא לשון שליחות בלבד כתב לו, ונחלקו אם נחשב "תופס לבעל חוב", דלא מימר נחשב תופס לעצמו, ועל כן לא מפקינן, ולרב אשי שאינו אלא שליח, הרי זה כשליח שחב לאחרים, ולשון זה לא איתפריש הדין כשכתבו הרשאה כדין והשליח אחר שגבה תפס לעצמו.

ולפי הלשון השני שברש"י - מחלוקתם כשכתב הרשאה כדין, והשליח מעכב לעצמו את המחצה שליש ורביעי. [ולשון זה לא איתפריש כשלא כתבו הרשאה והשליח תפס משל נאמן אם מהני תפיסה].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג משלוחין ושותפין הל' א') ובשו"ע (סי' קכב סעי' ו') נפסק: המרשה את חבירו - כל ההוצאות שיוציא המורשה על דין זה המשלח חייב בהם, שכך כותבין בהרשאה, "כל דמתעני לך מן דינא עלי הדר". ואינו אלא שליח בעלמא, ואם לזה המורשה להחזיק בממון - אינו יכול וצריך להחזיר, ואינו אלא שליח בעלמא, לפיכך אם תבע פיקדון מן הנפקד וטען שנתנו למורשה וחזר והלוה לו עליו - צריך להחזיר לבעל הפיקדון, דהרי המורשה אינו אלא שליח בעלמא. וברמב"ם שם הל' ב', נפסק: הקנה לזה המורשה שליש או רביע מה שיש לו ביד חבירו - הרי זה דן על הכל. הואיל ודן על חלקו והרי הוא בעל דינו בחלקו - דן על הכל. והראב"ד בהשגותיו, כותב: דוקא שליש או רביע אבל אם אמר לו "מאה דינרין ממה שיש לי ביד פלוני יהיו שלך" - לא ידון אלא על המאה. [בשו"ע סי' קכב סעיף ה' הביא בסתם את שיטת הרמב"ם ואח"כ את שיטת הראב"ד כיש אומרים].

האופנים שכותבים הרשאה

לב. האם באופנים הבאים כותבים הרשאה, ומדוע? א) על מטלטלין שברשות נפקד או ברשות גזלן, כשכפריה וכשלא כפריה. ב) על קרקעות ג) על מלווה? דף ע.

תשובה :

א. על מטלטלין שברשות אחר כגזילה ופיקדון (ועיין א"ת שם)

לפי לשון א' בגמ' אליבא דנהרדעא - לא כותבים אורכתא על מטלטלין שברשות גזלן, משום דקיי"ל כרבי יוחנן, דאמר "גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו", [כנ"ל תשו' כב, ולפי ריש לקיש דפליג על ר' יוחנן - לכו"ע ובכל מקרה כותבין].

לפי שיטת רש"י (ד"ה משום) - לא רק על המטלטלין שאצל הגזלן לא כותבין, אלא זהו אפי' על פיקדון שבבית הנפקד, דגם פיקדון נקרא אינו ברשותו. [ולשון זה שבגמ', זהו אף כשהוא מודה. כדעת רש"י מובא גם במאירי דף סט. ד"ה ובפיקדון, וע"ע בקצה"ח ס"ק קכג ס"ק א', וכנ"ל תשו' כב נושא ד'].

ולפי שיטת תוס' (ד"ה לא) - פיקדון נקרא ברשות המפקיד, ולכן מלבד שיכול לכתוב הרשאה על פיקדון יכול גם להקדישו, [וכותב הפנ"י: שדברי התוס' אמורים רק על פיקדון שלא כפריה, אבל אם כפריה הו"ל כגזילה - אמ"ה עמ' תסג, ובהערה 96, וכן סובר הקצה"ח סי' קכג ס"ק ב', והשיג על היש"ש הסובר: שאפשר להקדיש פיקדון הנמצא בעין גם כשכפריה].

לפי לשון ב' בגמ' אליבא דנהרדעא - על מטלטלין שלא כפריה כותבין, [ונחלקו הראשונים אם להאי לישנא זהו רק על מטלטלי דפיקדון דלא כפריה או גם על מטלטלי דגזילה וגניבה דלא כפריה - עיין אמ"ה עמ' תנג, ורק על מטלטלי דכפריה לא כותבין, הואיל ומיחזי כשיקרא].

רש"י מפרש: שחותמין שקר כשכותבין שהוא נותן לשליח דבר שאינו ברשותו, ולפי שיטת התוס' בשבועות דף לג: ד"ה ה"א, ולפי הרשב"א - זהו דוקא שכפר לפני כתיבת ההרשאה, אבל אם כפר אח"כ, אינו יכול לבטל את ההרשאה, וכן סובר הראב"ד בדעת הרמב"ם פ"ג משלוחין ושותפין הי"א, ואילו לפי הרי"ף - גם במקרה זה ההרשאה אינה הרשאה.

לפי רבינו הננאל בתוס' (ד"ה אמטלטלין דכפריה) - המנהג הוא שכותבין אורכתיה אפי' על מטלטלין דכפריה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ומפרשו ר"ת: דזהו משום שהעיקר כלישנא בתרא, שהטעם שלא כותבין הוא מפני שמיחזי כשיקרא, ולא קיי"ל כן, אלא שבכל מקרה לא חוששין למיחזי כשיקרא, וועיין במש"כ על מסכת כתובות פ"ב תש"ו לד. ובגיטין פרק ג' תש"ו י' בשם ר"ת, ויש חולקים על ר"ת וסוברים שיש מקרים שחוששין למיחזי כשיקרא. מחלוקתם מובאת לקמן תש"ו הבאה, משום שלמסקנת הגמ' "והלכתא שליח שוויה", זהו תקנה לענין שליחות כאילו היה קונה קנין גמור, [פ"י אפי' קודם שגבה, וא"כ ה"ה למטלטלין דגזליה ומילוה, ואע"פ שאינו יכול להקנות. וזהו רק לרב אשי אליבא דלישנא בתרא. אבל אמירם ס"ל שאפי' ללישנא בתרא הוי הקנאה גמורה ולא תקנה, ולכן אם תפס סובר אמירם שלא מפקינן מיניה – חזו"א, אמ"ה עמ' תסה].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג משלוחין ושותפין הל' ו') נפסק: התובע חבירו בדין, במטלטלין או במעות שהפקיד אצלו, וכפר בו, אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שנמצא זה כמשקו, שהוא אומר לו "הרשיתיך ליטול מה שיש לי ביד פלוני", וכבר אמר פלוני "שאינן לו אצלו כלום". ובהל' ז', נפסק: מי שהיו לו מעות פיקדון ביד אחר ורצה להרשות שליח להביאן – אין הקנין מידו מועיל בו, שאין המטבע נקנה בחליפין, אלא כיצד עושה, נותן לו קרקע כל שהוא ומקנה לו המעות על גבה כדי להוציאן בהרשאה זו, וכו'. היתה לו מילוה ביד אחר, אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, ואפי' היה חוב בשטר, מפני שהמילוה להוצאה ניתנה ואין אדם מקנה לחבירו דבר שאינו בעולם, ואין לך דרך שיקנה אדם בה חוב אלא או במעמד שלשתן, וכו', או בהקניית שטר החוב עצמו בכתיבה ומסירה, [אם הקנה לו את השטר בכתיבה ומסירה, לפי הב"י והדרישה אליביה – לא מועיל הרשאה במילוה בשטר, ושהראב"ד לא פליג על הרמב"ם, ולפי הרשב"א בשו"ת ח"ב סי' רכד – לדעת הרמב"ם מהני, וע"ע בלח"מ שכותב שהראב"ד חולק על הרמב"ם וסובר שאין צריך לכתוב בהרשאה "זקני לך שטרא", אלא די בנוסח הרגיל וימסור לו את השטר, וע"ע באמ"ה עמ' תסה ובהערה 118], וזה הדין שיראה לי מן התלמוד, אבל הגאונים תקנו שכותבין הרשאה אף על המילוה כדי שלא יטול כל אחד ממון חבירו וילך לו למדינה אחרת. והראב"ד בהשגותיו, כותב: אם לא מסר לו שטר החוב, וממשיך הרמב"ם: וכן הורו שאם היתה לו מילוה אצל חבירו בין בשטר בין בעידי קנין, אע"פ שכפר בה בבי"ד כותבין עליו הרשאה, מפני שהיא כפירת שיעבוד קרקע, אבל אם מילוה על פה היא שכפר בה, לא תקנו שיכתבו עליה הרשאה. [וע"ע בהשגות הראב"ד על הל' יא, דבריו הובאו לעיל בהערה שבאמצע דין א'.] ובשו"ע סי' כג סעי' א', נפסק: מדינא דגמרא אין כותבין הרשאה אלא לתבוע פקדונו שביד חבירו ולא כפר לו, ואם היה פיקדון של מעות צריך להקנות לו אגב קרקע, וכן יכול להרשות לתבוע קרקע אפי' כפר בה, וכן מילוה בשטר אפי' כפר בה, שכנסם שיכול להקנות השטר ושעבודו בכתיבה ומסירה – כך יכול להרשות עליו ולמסור השטר בידו כדי שיגבהו, וכו', אבל אין כותבין הרשאה על פיקדון שביד חבירו שכפר בו, וכן אין כותבין הרשאה על מילוה שבעל פה, אבל הגאונים תקנו שכותבין הרשאה אף על המילוה, בין בשטר בין בעידי קנין, אע"פ שכפר בה בבית דין, כדי שלא יטול כל אחד ממון חבירו וילך לו למדינה אחרת, אבל על מילוה על פה שכפר לא תקנו שיכתבו הרשאה, וכו', ויש אומרים שעל הכל כותבין, לא שנא פיקדון וגזל לא שנא מילוה בשטר ובעל פה, ואף על גב דכפריה, וכן נוסגין.

ב. על קרקעות

מהגמ' מדויק, וכן כותבים התוס' (ד"ה אמטלטלין): שלכו"ע יכול, הואיל ונקרא ברשותו, ולא נראה כשיקרא, [וע"ע בח"י הרעק"א, ובקור"ש ב"ק אות ל'].

ג. על מילוה, [אם יש חילוק בין מילוה בע"פ לבשטר – עיין א"ת שם]

לפי לישנא קמא בגמ', ולפי האמירם אליבא דלישנא בתרא - לכו"ע לא יכול להקנות, דהרשאה הוי הקנאה, ואינו יכול להקנות דבר שאינו ברשותו, כמילוה שלהוצאה ניתנה, [אפי' מילוה בשטר].

וכותב ר"ת (בתוס' הג"ל) - שלפי מאי דקיי"ל כלישנא בתרא, ולפי מסקנת הגמ' "הילכתא שליח שוויה", והוי תקנה, [וכנ"ל נושא א'], יכול הוא לעשות הרשאה על הלואה כמו שיכול לעשות על מטלטלין דגזילה. [עיין בחזו"א שהקשה מדוע זהו רק לפי ההלכתא שליח שויא, וכותב הרשב"א: דכן הוא שיטת הרי"ף בתשובותיו סי' קג, הכותב שללישנא בתרא אם אינו כופר או כשהוא כופר והשטר מקויים, יכולים לכתוב הרשאה, והרשב"א עצמו חולק וסובר: שאין כותבים הרשאה על מילוה על פה, הואיל ומלבד השליחות יש למורשה קנין בגוף הממון, ושכן סובר הרמב"ם שם, ועיין ברמב"ם המובא בהלכה לדין א', ובמש"כ שם].

עוד מבואר בתוס' (שם): שיש שני אופנים שלכו"ע יכול השליח לגבות מילוה: 1. כשהמשלח חייב לשליח כסף, שאז השליח יכול לגבות מכה "שיעבודא דר"נ". 2. כשהמשלח הקנה לשליח את החוב "במעמד שלשתן".

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

"מיחזי כשיקרא"

לג. האם חוששין "למיחזי כשיקרא"?

דף ע.

תשובה:

לפי לשון ב' בגמ' אליבא דנהרדעא - חוששין למיחזי כשיקרא, [לפי לשון א' בגמ' - לא איתפריש].

לפי שיטת ר"ת בתוס' (ד"ה אמטלטלין) - רב פפי (במסכת כתובות) גם סובר שחוששין, אבל אין הלכה כמותו, ובכל מקרה לא חוששין, [וכיון דקיי"ל כשיטת רב במסכת גיטין דף כו: - עיין מש"כ על גיטין פ"ג תשר' ו'].
ולפי תוס' (שם) בשם יש מי שפרש - רק בקיום שטרות חוששין למיחזי כשיקרא דבית דין, אבל בשאר מילי לא חוששין, [ורב לא פליג על רב פפי בזה, ולפי שיטת התוס' בכתובות דף כא: ד"ה דאמר, בשם ר"י מדנפ"ר - לכתחילה חוששין ובדיעבד לא, ורב דיבר בדיעבד, ועיין מש"כ על מסכת כתובות פרק ב' תשר' לד, ובגיטין דף כו: תוד"ה וליתא]. ההלכה לזה - עיין תשר' קודמת בתחילת ההלכה לדין א'.

"דבר" ולא חצי דבר, "עדות" ולא חצי עדות

לד. האם באופנים הבאים יש חסרון של "דבר" ולא חצי דבר ו/או "עדות" ולא חצי עדות, ומדוע?
(א) כשאחד אומר "ראיתי שעה אחת בגבה", והשני אומר "ראיתי אחת בכריסה". (ב) כשב' אומרים "בגבה" וב' אחרים "בכריסה". (ג) כששנים אומרים "פלוגי קידש פלונית", ושנים אחרים מעידים "שבעל". (ד) כששנים אומרים "גנב" וב' אחרים אומרים "טבח". (ה) כשב' מעידים "שאכל שנה ראשונה", וב' אחרים "שנה שניה", וב' אחרים "שנה שלישית".
(ו) כששנים מעידים "בפנינו אשה פלונית אמרה לפלוני התקבל לי גיטי" וב' אחרים מעידים "בפנינו קיבל וקרע".
דף ע. ע.

תשובה:

א. כשאחד אומר "ראיתי שעה אחת בגבה" ואחר אומר "ראיתי שעה אחת בכריסה"

לכו"ע אין עדותן מצטרפת, הואיל ולדברי כל כת עדיין קטנה היא, ונאמר "על פי שנים יקום דבר", ולא חצי דבר וחצי עדות. [ועיין א"ת כרך טז, עמ' תקי, ערך חצי דבר].

פוסקים:

בשו"ע (סי' ל' סעי' יג) נפסק: צריך שיעיד כל אחד על דבר שלם. אבל אם העידו על חצי דבר - אינו כלום. כיצד. בא להעיד על אחד שהוא גדול, והעיד אחד שראה לו שער אחר בימינו והשני בשמאלו - אינו כלום, שכל אחד לא העיד אלא על קצת הסימנים. אפי' העידו שנים בשער אחד ושנים בשני - אינו כלום, שהרי כל כת לא העידה אלא על חצי דבר. אבל אם העיד עד אחד שראה שתי שערות בימינו ועד אחד העיד שראה שתי שערות בשמאלו - מצטרפין. וכל כל כיוצא בזה.

ב. כשב' אומרים "ראינו אחת בגבה" וב' אחרים "אחת בכריסה"

לכו"ע חצי דבר הוא, שהרי אלו אומרים "קטנה היא", ואלו אומרים "קטנה היא". [בטעמים של חכמים הסוברים שדין זה שונה מעדות על חזקת ג' שנים - עיין לקמן נושא ה'].

ג. כשב' אומרים "קידש" וב' אחרים אומרים "בעל"

רש"י מפרש: "בעל" בעידי זנות, שמעידים "פלוגי קידש פלונית בניסן", וב' אחרים מעידים "שנבעלה לאחר באיר", [יש מפרשים אחרת מרש"י - עיין אמ"ה עמ' תענ].

אפי' לרבי עקיבא הוי דבר שלם, דאע"ג שעידי ביאה צריכים לעידי קידושין, [נפי' כל זמן שלא הוחזקה לאשת איש - תוד"ה דאף, מ"מ הואיל ועידי קידושין כדי להשוותה אשת איש לא צריכים לעידי ביאה, "דבר שלם" קרינן ביה, דהיינו שאף עדות הכת השניה נחשבת ל"דבר שלם".

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ד. כשב' אומרים "גנב" וב' אחרים אומרים "מבח"

גם העדות על הטביחה נקראת דבר שלם, ומשלם ד' וה', כנ"ל נושא קודם, ואפי' לרבי עקיבא, הואיל ועידי גניבה כדי לחייבו בכפל אינם צריכים את עידי הטביחה, ונע"ע באמ"ה עמ' תסחז.

ה. בעידי חזקת ג' שנים

כשכת א' מעידה "אכל שנה ראשונה", כת ב' "אכל שנה שניה", וכת ג' "אכל שנה שלישית"

לפי רבי עקיבא - הוי חצי דבר, ואינו נקרא "מוחזק", שהרי חזקה זה בג' שנים, וכל כת מעידה רק על חלק מהג' שנים.

ולפי חכמים - הוי דבר שלם, ונקרא "מוחזק".

רש"י (ד"ה אכתי) מפרש: שכאן לגבי חזקה כולן מעידין שהיה מוחזק בה, והרמב"ן במלחמות מפרש בכונתו. שזהו משום שכל כת מעידה "שהוא מוחזק בה כאדם המחזיק בשלו". והר"ן בתחילת פרק חזקת הבתים מפרש בכונתו. שזהו משום שגם בפחות מג' שנים הוי חזקה, ורק משום "שטרך בידי מאי בעי" בעינן ג' שנים - אמ"ה עמ' תעו, ובהערה 149.

תוס' (ד"ה למעוטי, וכן מפרש הרשב"ם במסכת ב"ב דף נו: ד"ה אלא) מפרשים: - כאן חכמים סוברים שהוי "דבר שלם", הואיל וראו כל מה שהיו יכולים לראות, משא"כ כשב' אומרים "בגבה" וב' אחרים אומרים "בכריסה", שאין שתי השערות מועילות אלא כששתיהן קיימות באותו זמן, הואיל ויכלו לראות בפעם אחת אם היא גדולה ולא ראו, לכן נחשב עדותן ל"חצי דבר".

ומביאים שהרי"ה מפרש: שזהו מפני שמועיל עדותן כדי לחייבו על אכילת פירות שאכל בשנה ראשונה באם לא ימצא עדים לג' השנים, לכן מועיל גם על החזקה, שכן הדברים תלויים זה בזה. והאמרי בינה כותב: שהנפק"מ בין פירוש הרי"ף לפירוש רש"י ותוס', הוא באופן שהמעדר מחזק על הפירות, שלרי"ף הוי חצי דבר - אמ"ה עמ' תעו בהערה 54, ונע"ע בא"ת שם.

ו. בעידי קבלת גמ' ע"י שליח

כשב' מעידים "בפנינו אשה פלונית אמרה לפלוני התקבל לי גיטי", וב' אחרים מעידים "בפנינו קיבל וקרע" - בתוס' (שם ע"פ הגמ' בגיטין) מבואר: שמגורשת, וכותבים: שצ"ל שהוי דבר שלם רק לפי חכמים, ומשום שראו כל מה שיכלו לראות, אבל לרבי עקיבא - הוי חצי דבר, כנ"ל בנושא הקודם בעדות על "חזקה", ושלפי הרי"ף [הנ"ל] לא יתיישב מדוע נחשב לדבר שלם ומגורשת.

תשלומי ד' וה' בגנב ומכר בשבת

לה. גנב ומכר בשבת באופנים הבאים האם חייב בד' וה', ומדוע? (א) כשמכר בסתם, או כשהקונה אמר לגנב "זרוק גניבותיך לחצרי ולא תיקני לי גניבותיך עד שתנוח, (ב) כשהקונה לא הוסיף "עד שתנוח", (ג) כשהקונה אמר לגנב "עקוץ תאנה מתאנתי ותיקני לי גניבותיך". דף ע:

תשובה:

כשגנב ומכר בשבת - חייב לשלם ד' וה', שהרי אין במכירתו בשבת חיוב מיתה, אבל כשעשה מלאכת שבת בעת המכירה - פטור מד' וה', משום שאמרינן קים ליה בדרבה מינה. הגמ' מביאה את האופנים שפטור:

1. כשהקונה אמר לגנב "זרוק גניבותיך לחצרי ולא תיקני לי גניבותיך עד שתנוח" - המכירה מכירה ופטור מד' וה', וזהו לכו"ע, שהרי חיוב על מלאכת שבת וחיוב המכירה באין כאחד.

2. כשהקונה אמר "זרוק גניבותיך לחצרי ותיקני לי גניבותיך" [בלא שהוסיף "עד שתנוח"]

לפי רבי עקיבא - פטור, דס"ל "קלוטה כמי שהונחה דמי", והוי בדיוק כהדין הקודם.

ומבואר בתוס' (ד"ה כמאן) אליביה: דזהו דוקא כשזרק דרך חלון או פתח אז חיוב שבת ומכירה באין כאחד, אבל אם זרק מעל המחיצות, חייב בד' וה', שהרי חיוב שבת חל מיד כשהגיע לאויר חצירו,

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורדות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

והקנין חל רק כשיגיע למקום המשתמר, דהיינו לאויר המחיצות.

ולפי רבנו [דס"ל לאו כהנחה דמי] - חייב בד' וה', כיון שהקנין חל כשהגיע לחצירו, וחייב שבת הוא רק משהונחה, נמצא שלא באין כאחד.

בתוס' (ד"ה לענין) מבואר: שסוגייתנו האומרת, "לרבנן חייב", וכן דברי תוס' אליבא דרבי עקיבא כשזרק מעל המחיצות, אינה סוברת כר' אבין דס"ל, "עקירה צורך הנחה היא", הואיל ולדבריו בכל מקרה שהקנין בין עקירה להנחה, פטור הוא מד' וה', שהרי מתחייב בנפשו בשעת הקנין, ושסוגייתנו ניתן לפרשה ע"פ שיטת ר"ת הסובר, שר' ירמיה חולק על ר' אבין, וס"ל שלא צורך עקירה היא, ועיין במש"כ על מסכת גיטין פרק ה' תשו' כו. המאירי כותב: שניתן לפרש את סוגייתנו גם כר' אבין. ד"ל שבמכירה לא אמרין עקירה צורך הנחה. בביאור טעמו - עיין גר"ס כתובות דף לא. ובשיטתו קב"ש סוגיין ד"ה כמאן בשם הרא"ש.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מגניבה הל' ה') נפסק: גנב שמכר בשבת או שמכר לעבודה זרה - חייב לשלם תשלומי ארבעה ומשה. שאין במכירה מיתה. ואם נעשית מלאכה בשבת בעת המכירה - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה. כיצד, כגון "שלא הקנה לו עד שתנוח בחצר הלוקח". שנמצא כשהוציא מרשות לרשות - איסור שבת ומכירה באין כאחת. והקשו על הרמב"ם שפסק בתחילת ההלכה כר' אבין, והוכיחו מכך שהרמב"ם לא סובר כהתוס', ויתכן ומפרש כהמאירי.

3. כשהקונה אמר לגנב "עקוץ תאנה מתאנתי ותיקני לי גניבותיך" - פטור מד' וה'.

רמי בר האימא מפרש: שהרי יש קלב"ם, דקנין המכירה וחייב השבת באין כאחד, ונחשב "מכירה" למרות שיכול הגנב לעכב את הגניבה, ולא לשלם על התאנים או להחזירם, וכפי שיבואר בהמשך. התוס' (ד"ה באומר) כותבים: שדברי רמי בר חמא שהיו מכירה, יתכן באופנים הבאים:

אופן א': כשהגניבה עומדת בחצירו של לוקח, דקונה את הגניבה בקנין חצר, אבל אם בשעת "עקיצת התאנה" הגניבה אינה עומדת בחצירו של לוקח, מודה רמי בר חמא שהלוקח לא קנאו, שהרי קי"ל כר' נחמן הסובר "פירות לא עבדי חליפין".

אופן ב': לפי שיטת ר"ת יתכן גם אם הגניבה לא נמצאת בחצירו, באופן שמכר "בחליפין שווה בשווה", דס"ל לר"ת שדברי ר"נ הסובר "פירי לא עבדי חליפין" אמורים רק בקנין סודר, אבל מודה שחליפין שווה בשווה ניתן לעשות בפירות.

רבא סובר כמו רמי בר האימא, ומפרשו [לפי גירסתיהו]: שזהו מפני שמרצונו הטוב רוצה הוא ליתן את הגניבה תמורת התאנים, ולכן נחשב "מכירה" אע"פ שיכול לעכבם ללא שנותן תמורה, והוי דומיא דאתנן כשבא על אמו שאי אפשר לחייבו ליתן, אבל כשנתן מרצונו הוי "אתנן".

ומבואר בתוס' (ד"ה אילו): דהוי אתנן רק מפני שהגנב חייב לצאת ידי שמים, וכן סובר רש"י בב"מ דף צא. ד"ה רבא. אך יש ראשונים הסוברים שאפי' לרבא פטור הוא מלצאת ידי שמים - אמ"ה עמ' תצא. ואילו לפי שיטת ר"ת - חייב לשלם מעיקר הדין. דס"ל שקיים ליה בדרבה מינה יש על מיתה ונזקין. אבל לא על מיתה ועל ממון שבא מחמת הסכמתו של האדם דרך משא ומתן. ואינו גורס בסוגייתנו את הקטע מ"אי תבע וכו'" - רבא"ד. אמ"ה עמ' תצג ובהערה 142. ובעל ההשלמה כותב: שר"ת גורס "אי תבע ליה קמן בדינא אמרין זיל הב ליה".

אבל ר' פפא סובר: שבאופן של רמי בר חמא אין זה "מכירה", שהרי אי אפשר לתבוע את הגנב בב"ד שיתן את הגניבה או את החזרת התאנים או דמיהם, משום שיש לו קלב"ם, והרשב"א בשו"ת חלק א', שב. כותב: שרב פפא סובר שפטור מלשלם אפי' כדי לצאת ידי שמים.

לפי שיטת תוס' בשם ר"י - היינו שאין זה מכירה אלא מתנה, וכי התאנים אינם תשלום. מאחר ויכול לעכבם לעצמו, והטעם שהלוקח קנה, זהו מפני שרמי בר חמא בע"כ התכוין שקונה בקנין חצר ולא בחליפין, ודפריי לא עבדי חליפין. וע"ע במהרש"א, שהקשה מדוע לא העמיד רב פפא באומר "עקוץ תאנה מתאנתיך" שנחשב "למכירה ולא מתנה", כיון שמתחייב לשלם, עיי"ש ובקרני ראם, ובאמ"ה עמ' תצו, תצז.

ולפי ר"ת - אפשר לומר שרמי בר חמא התכוין ב"שווה בשווה" וכנ"ל, ולפי"ז סובר רב פפא

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שהמכירה לא חלה כלל, דלא הוי חליפין, מכיון שהגנב לא קיבל דבר מהלוקח, כיון שיכול לעכבם לעצמו. והרמב"ם משמיט את האוקימתא של רמי בר חמא ורבא. ומביא רק את האוקימתא של רב פפא. עיין במראה הפנים על הירושלמי פ"ז הל' ד' ד"ה מצינו].

קלוטה אם כמי שהונחה דמי

לו. האם קלוטה כמו שהונחה דמי 1. כלומר קמעל המחילות, 2. שבתוך המחיצות. 3. ברשות היחיד (וברשות הרבים. א) לענין שבת, ב) לענין קנין, ומדוע? דף ע:

תשובה:

א. לענין קנין

1. כשהגיע לתוך אויר מחיצות חצירו ה"משתמרת" - אמרינן "קלוטה כמי שהונחה" וקונה.

2. כל שהוא מעל המחיצות - לא קונה, כיון שאינה משתמרת, ונע"ע במש"כ בפ"ח בגיטין תשו' יב.

ב. לענין שבת

לפי רבנו - בכל מקרה לאו כמי שהונחה דמי, ואין נחשב להנחה כל זמן שהחפץ לא הגיע לקרקע.

ולפי רבי עקיבא - בכל מקרה כמי שהונחה דמי.

ולפי התוס' (ד"ה כמאן) אליבא דרבי (בגיטין שם) - אם לאויר רשות הרבים או של רשות היחיד שאינו מקורה "לאו כמי שהונחה דמי", אבל אם לאויר רשות היחיד מקורה, כשהגיע למחיצות הוי כמי שהונחה, משום דביתא כמאן דמליא דמי.

קים ליה בדרבה מינה

לו. מי שנתחייב בבת אחת על א) מלקות וממון. ב) מלקות וקנס. ג) מיתה וממון. ד) מיתה וקנס, האם אמרינן קים ליה בדרבה מינה, והאם חייב ללאת ידי קמיס? דף עא:

תשובה:

א. כשיש חיוב מלקות וחיוב ממון כאחד

לפי רבי מאיר - לוקה ומשלם.

ולפי רבנו [וקי"ל כמותם] - לוקה ואינו משלם, [דרשנה אחת אתה מחייבו ולא שני רשעיות].

ומבואר בתוס' (דף ע: ד"ה אילו): שמ"מ חייב הוא לשלם כדי לצאת ידי שמים, וע"ע מש"כ לעיל תשו' לה נושא ג'.

אם כשלא התרו בו - עיין תשו' הבאה דין 2.

ב. כשיש חיוב מלקות וקנס כאחד

לפי רבי מאיר - לוקה ומשלם.

בתוס' (ד"ה והא) מבואר: שלפי רבנו - רק במוציא שם רע מודים הם שלוקה ומשלם, אבל בעדים זוממין, ובשאר קנסות - לוקה ואינו משלם, ונע"ע במש"כ על מסכת מכות פרק א' תשו' יג, ועל כתובות פרק ג' תשו' יט].

ג. כשיש חיוב מיתה וממון כאחד

כשיש מיתה בי"ד - לכו"ע אמרינן קים ליה בדרבה מינה, [לרש"י בכתובות דף לה. למדים זאת מ"עין תחת עין", ולתוס' שם: למדים מ"לא יהיה אסון". אם זהו גם בכרת וגם במיתה בידי שמים - עיין מש"כ במסכת מגילה פ"א תשו' מ', במסכת כתובות פ"ג תשו' י"א, במסכת מכות פ"ג תשו' מז].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לפי התוס' (הנ"ל נושא א', עיי"ש, ובתשו' לה נושא ג') - חייב הוא לצאת ידי שמים, ונעין בדיון הקודם.

ד. כשיש מיתה וקנס

לפי פשוטות סוגייתנו - לכו"ע אמרינן קים ליה בדרבה מינה, כבמיתה וממון. [רש"י בכתובות דף לה. כותב: שלמדים זאת, מ"לא תקחו כופר לנפש רוצח", ולתוס': 1. מכל חרם. 2. מר"ע דברייתא, מ"אשר לא אורסה".]

אך לפי רבה (במסכת כתובות, ומובא בתוד"ה בטובח) - לרבי מאיר חידוש הוא שחידשה תורה בקנס שמשלם אע"ג שנהרג.

תשלומי ד' וה' בגנב וטבח ביום הכיפורים

לח. גנב וטבח ביום הכיפורים האם חייב בתשלומי ד' וה', ומדוע? דף ע. עא.

תשובה:

1. **אם התרו בו** - תלוי במחלוקת רבי מאיר ורבנן הנ"ל תשו' קודמת נושא א', אם לוקה ומשלם או לוקה ואינו משלם, [וסוגייתנו סוברת שיש מלקות בחייבי כריתות, משום דקיי"ל לא כרבי יצחק במסכת מכות דף כג. – אמ"ה עמ' תקב, וע"ע במש"כ על מסכת מכות פרק ג' תשו' מז].

2. **אם בשוגג ולא התרו בו** - התוס' (ד"ה בטובח) מביאים את דעת רבי יוחנן [דפליג על ריש לקיש], הסובר: שבזה אפי' לרבנן משלם, כיון שאינו לוקה.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג מגניבה הל' א') נפסק: כבר ביארנו בהלכות נערה שכל הנעשה עבירה שיש בה עון מיתת בית דין ותשלומין, אינו משלם אע"פ שהיה שוגג, והנעשה עבירה שנתחייב בה מלקות ותשלומין, לוקה ואינו משלם. שאין אדם לוקה ומשלם. לפיכך אם היה שוגג או לא התרו בו, משלם ואינו לוקה. ובהל' ב', נפסק: כיצד, וכו'. או גנב וטבח ביום הכפורים והתרו בו, פטור מן התשלומין, אבל אם לא התרו בו, חייב בתשלומין ומשלם תשלומי ארבעה וחמשה.

תשלומי ד' וה' בגנב וטבח בשבת

לט. הגונב וטובח בשבת, האם משלם ד' וה', ומדוע? דף עא.

תשובה:

א. כמובח ע"י עצמו

לפי סתמא רסוגייתנו - פטור מתשלומי ד' וה', משום שמתחייב בנפשו, ואמרינן קים ליה בדרבה מינה, [טעם זה הוא לכו"ע, אך לרבי שמעון דס"ל ששחיטת שבת מדאורייתא אינה ראויה לאכילה ולא שמייה שחיטה, פטור גם משום שאליביה הוי הריגה, ועל הריגה לא חייבים ד' וה', גם לולי הטעם של קים ליה בדרבה מינה].

בתוס' (ד"ה בטובח) מבואר: שלפי רבה (בכתובות) דאמר, שלרבי מאיר חידוש הוא שחידשה תורה בקנס דאע"פ שמת משלם - חייב בד' וה', [הגמ' בכתובות שם אומרת: שמודה רבה באם גנב בשבת וטבח בשבת או לעבודה זרה - דפטור מד' וה', משום שאם אין גניבה אין טביחה ומכירה].

ב. כמובח ע"י אחר

לפי רבי מאיר הסובר: שחיטה שאינה ראויה שמייה שחיטה, [דגמר משחוטין חוץ - תוד"ה איטורי, ע"פ הגמ' בחולין. ברמב"ם פ"ב מגניבה הל' ח', נפסק: שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, אך עיין במש"כ הלח"מ בפ"ב משחיטה הל' ו' - חייב בד' וה', שהרי הוי "טביחה ראויה", והגנב אינו מתחייב בנפשו.

ולפי רבי שמעון - פטור מתשלומי ד' וה', שהרי הוי הריגה ולא טביחה, משום דס"ל: 1. שחיטה שאינה ראויה לא שמייה שחיטה. 2. כרבי יוחנן הסנדלר שהמבשל בשבת במזיד, אסור באכילה עולמית לא לו ולא לאחרים, ושזהו מדאורייתא, [למקצת הראשונים הסוברים שמחלוקת רב אחא ורבינא היא גם אליבא דרבי מאיר ורבי יהודה - מובאים באמ"ה עמ' תקלז - א"כ גם לרבי יהודה אם סובר שמדאורייתא לאו שמייה שחיטה, פטורים מד' וה'].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מגניבה הל' י') נפסק: שנתן לאחר לטבוח וטבח, או שנתן לאחר למכור לו ומכר האזור, וכו', משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ובהל' ו', נפסק: עשה שליח לשחוט לו ושחט לו השליח בשבת, הרי הגנב חייב בתשלומי ארבעה וחמשה, שהרי זה הגנב לא עשה עון מיתת בית דין, וכבר ביארנו שהשוחט על ידי שליח חייב בתשלומין.

דין מאכלים שנתבשלו בשבת

מ. המבשל בשבת, האם האוכל מותר באכילה ובהנאה, מדאורייתא ומדרבנן, ומדוע? דף עא.

תשובה :

המאכל - לכו"ע מותר בהנאה, ואף אם בישל במזיד, ולכן יכול למוכרו לעכו"ם, אולם לענין אכילה, הדינים כדלהלן:

א. כשבישל בשונג

לפי רבי מאיר - יאכל, ומבואר ברש"י: אפ"ל הוא עצמו ואפ"ל בו ביום, וכן מבואר בתוס' בכתובות.

לפי רבי יהודה - יאכל במוצאי שבת.

ומבואר ברש"י: אפ"ל הוא עצמו, אבל בו ביום אסור לא לו ולא לאחרים, וכן מבואר בתוס' בכתובות, הגמ' בגיטין דף נג, אומרת: שזהו משום, שקנסו שוגג אטו מזיד, וכן מפרש רש"י בכתובות דף לד. ד"ה במזיד, וד"ה ר' יהודה, והקשו על רש"י שסותר עצמו למה שכותב בביצה דף כד: ד"ה ולערב, ובחולין דף טו. מד"ה יאכל עד ד"ה ר' יהודה, שר' יהודה לא קנס שוגג אטו מזיד ואסר מטעם שלא יהנה מן העבירה, בישוב דבריו - עיין אמ"ה עמ' תקלב-תקלה, ובהערות שם 161-156, 151, 150, 148].

ולפי רבי יוחנן הסנדלר - יאכל במוצאי שבת רק לאחרים ולא לו.

ב. כשבישל במזיד

לפי רבי מאיר - לא יאכל בו ביום.

ומבואר ברש"י: לא לו ולא לאחרים, וכן מבואר בתוס' בכתובות, לפי רש"י בכתובות ד"ה במזיד קמא - לו עצמו אסור עולמית, ולפי תוס' שם - במוצש"ק מותר אפ"ל מיד אפ"ל לעצמו, וברש"י בחולין דף טו. ד"ה ר' יהודה, מבואר: שכשמוותר במוצש"ק, היינו בכדי שיעשו - אמ"ה עמ' תקלב, ובהערה 147].

לפי רבי יהודה - לא יאכל עולמית.

ומבואר ברש"י: שבמוצש"ק מותר לאחרים, וכן מבואר בתוס' בכתובות.

ולפי רבי יוחנן הסנדלר - לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים.

ר' חייא מפרש את טעמו של רבי יוחנן הסנדלר, שזהו ממה שנאמר "ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם", מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסור באכילה, ודוקא במזיד, שנאמר "מחלליה מות יומת", אבל בשוגג, מותר באכילה במוצאי שבת, לאחרים ולא לו. והתוס' בכתובות ד"ה במזיד, כותבים: כללא דמילתא, מיד דרבי מאיר שוגג דר"י - ולרש"י בכתובות ד"ה במזיד קמא שהזכירו לעיל, אין כלל זה - מיד דרבי יהודה שוגג דרבי יוחנן הסנדלר].

הגמ' מסיימת: פליגי רב אחא ורבינא, חד אמר: מעשה שבת אסור מדאורייתא, וחד אמר: שאסור רק מדרבנן. (ורוב הראשונים מפרשים: שמחלוקתם היא רק אליבא דרבי יוחנן הסנדלר, אבל לשאר התנאים אסור רק מדרבנן, אך יש שמפרשים מחלוקתם אליבא דכל התנאים - אמ"ה עמ' תקלז).

תשלומי ד' וה' בגנב וטבח לעבודה זרה

מא. הגונב וטובח לעבודה זרה, האם משלם ד' וה', ומדוע? דף עא. עא.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. כטובה ע"י עצמו

פטור, שהרי בשחיתתו לעבודה זרה מתחייב בנפשו ויש קים ליה בדבריה מינה, כנ"ל תשו' לט נושא א', ואך טעם זה הוא דוקא כשאמר "בגמר שחיתתה אני עובדה", ולכן יש קים ליה בדבריה מינה, אבל אם לא אמר כן פטור מטעם שבתחילת שחיתתה אסרה, ומה שטובח אכ"ז זה אינו של בעלים – אמרי בינה דיני שחיתתה סי' יא.

ב. כטובה ע"י אחר

1. אם באופן שלא אמר "בגמר זביחה הוא עובדה" - פטור מד' וה', כיון דשחט ביה פורתא איתסר, [אם גם בהנאה, ואם גם מדאורייתא – עיין מש"כ לקמן תשו' נב], **ולאו דמריה קטבח,** [יש שדקדקו מסוגייתנו כהראשונים הסוברים שאיסורי הנאה אינם נחשבים למזון בעלים, ויש שדחו ראייתם – עיין אמ"ה עמ' תקס].

רש"י (ד"ה כיון) **מפרש:** מה שתחילת שחיתתה אוסרת, זהו רק למ"ד ישנה לשחיתתה מתחילה ועד סוף.

אבל תוס' (ד"ה כיון) מפרשים: שזהו גם למ"ד אינה לשחיתתה אלא לבסוף, ומפני שנעשה "מעשה", שלכן הוא אוסרה גם באותו קצת של תחילת השחיתתה.

בתוס' (ד"ה בשלמא) מבואר: שסוגייתנו הסוברת שטביחת אחר לעבודה זרה אוסרת את הבהמה, תתכן רק בשני התנאים הבאים: **1.** רק אם סוברים כמ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו בעשה מעשה, וכותבים האחרונים: שלפי רש"י בחולין – סוגייתנו אפי' כמ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו – עיין בתשובה הבאה. **2.** רק כשנתן רשות לשליח "לשחוט כרצונו, ואפי' לעבודה זרה", דאין שייך לומר "לצעוריה בעלים קמיכוין", הואיל והשליח סבור שהבהמה של הגנב, ויש שדקדקו מתוס' שהעמידו באופן שנתנו לשחוט "כרצונו", ולא העמידו באופן שאמר לו בפירוש "שישחוט לעבודה זרה", שזהו מפני שסוברים כהמשנה למלך בדעת הרמב"ם, שאם שלחו בפירוש לעבודה זרה, בטלה שליחותו אף לענין חיוב ד' וה' – אמ"ה עמ' תקנב, עיי"ש, אבל הגנב עצמו ששחט לא אוסרה, כיון שאמרינן "לצעוריה בעלים קמיכוין", [ובביאור כוננת תוס' – עיין רשב"א ואמ"ה עמ' תקנא].

2. אם כשאמר "בגמר זביחה הוא עובדה", [אם זהו כפשוטו דהיינו אף כשאמר בתחילת שחיתתה שכונתו לכך – עיין אמ"ה עמ' תקסב]

לפי רבי שמעי' - פטור, שהרי השוחט לעבודה זרה לכו"ע הבהמה נאסרה בהנאה, משום זבחי מתים, [אם איסורו מדאורייתא – עיין לעיל בתחילת הדין], והוי שחיתתה שאינה ראויה, וס"ל שלא שמה שחיתתה.

ולפי רבי ביאיר - חייב, דס"ל שחיתתה שאינה ראויה שמה שחיתתה.

אם אדם אוסר דבר שאינו שלו

דף ע"א. מב. האם אדם אוסר דבר שאינו שלו, ומדוע?

תשובה :

תוס' (בסוגיין ד"ה בשלמא) מביאים: שבגמ' בחולין נחלקו תנאים בזה, שלפי הנא אחר - אין אוסר אפי' כשעשה מעשה, ולפי התנא השני - אם עשה מעשה הרי הוא אוסר, ודוקא ע"י גוי, אבל ע"י ישראל אינו נאסר, דאמרינן "לצעוריה קמיכוין".

ומבואר בתוס': שאם ישראל גנב מחבירו ושלח שליח "לעשות כרצונו ואפי' לעבודה זרה", והשליח סבור שזה של הגנב, שהבהמה נאסרת, שהרי לא שייך לצעוריה קמיכוין, וכותבים האחרונים: שמדברי רש"י בחולין משמע שסובר, שגזלן יכול לאסור חפץ גזול אפי' למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הואיל ויש לו בחפץ קצת קנין, אמ"ה עמ' תקנ, ובהערה 238, וע"ע א"ת כרך ו' עמ' תרסא, ערך דבר שאינו שלו.

תשלומי ד' וה' בגנב שור הנסקל וטבח

דף ע"א. מג. הגונב שור הנסקל וטבח ומכרו, האם חייב בד' וה', ומדוע?

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

פטור מד' וה', שהרי איסור הנאה הוא "ולא דמריה קטבח". [מכאן הקשו על שיטת ר"ת הסובר ששור הנסקל אינו נאסר בהנאה מחיים, בישוב שיטתו - עיין אמ"ה עמ' תקסג].

ומבואר בגמ': שבשור שהזיק והועד בבית שומר ונגמר דינו בבית שומר, ואח"כ נגנב מבית שומר וטבח ומכרו, אם סוברים: 1. כר' יעקב דאמר "אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעליו מוחזר", 2. וגם סוברים כר"ש דאמר "דבר הגורם לממון כממון דמי", 3. וגם כרבי מאיר המחייב ד' וה' על שחיטה שאינה ראויה, דס"ל "שמיה שחיטה" - הגנב חייב בד' וה', שהרי הפסיד לשומר ממון, [אבל לרבי שמעון דס"ל "אינה שחיטה" - פטור, וע"ע במש"כ לעיל פרק ד' תשר' מג נטשא א'].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' נזקי ממון הל' ט') נפסק: שור שהמית את האדם, החזירו שומר לבעליו, אינה חזרה, במה דברים אמורים, אחר שנגמר דינו לסקילה, אבל עד שלא נגמר ויש לסקילה, החזירו שומר לבעליו, הרי זה מוחזר. ובהל' י', נפסק: שור שלא נגמר דינו שנתערב בשורים אחרים, כולן פטורים, לפי שאין גומרין דינו של שור אלא בפני השור, כדין האדם.

דינא דגרמי ודבר הגורם לממון

מד. לרבי מאיר דין דינא דגרמי, האם בהכרח שגם סוכר דבר הגורם לממון כממון דמי, והאם דינא דגרמי הוי חיוב מן התורה?

תשובה :

לפי תירוץ א' בתוס' (ד"ה וסבר) - לא הוי הכרח, דיש לומר שרק חייבים מכח דינא דגרמי ממון השוה לכל העולם, משא"כ דבר הגורם לממון כשור הנסקל וקדשים שחייב באחריותן שאינם שווין אלא רק לזה, וכמו כן אין הכרח לפי שיטת הריב"א הסובר דדינא דגרמי הוי חיוב דרבנן, ודבר הגורם לממון למ"ד כממון דמי הוי דאורייתא.

ולפי תירוץ השני בשם י"מ - יתכן שמכח דינא דגרמי גנב שגנב דבר הגורם לממון [כגון פיקדון שנגנב מבית שומר הנ"ל תשר' קודמת] אפשר לחייבו את הקרן, אך אין הכרח שס"ל כממון דמי, ונפק"מ לענין לחייבו גם את הד' וה'. [סיכום דיני גרמי - עיין א"ת כרך ו' עמ' תסא. ערך גרמא בניזקין, גרמי].

תשלומי ד' וה' בגנב בהמה משל אביו וטבחו

מה. מי שגנב בהמה משל אביו וטבחו באופנים הבאים האם חייב בד' וה' ומדוע? א) כשמת אביו אחר שעמד בדין. ב) כשמת אביו קודם שטבחו. ג) כשמת אביו אחר שטבחו ועדיין לא עמד.

תשובה :

א. כשעמד בדין וחייבהו בד' וה' ואח"כ מת אביו

לכו"ע חייב ד' וה' ליורשים, שהרי היה פסק דין לפני שמת אביו.

ב. כשמת אביו קודם שטבחו

לכו"ע פטור מד' וה', דלא קרינן ביה "וטבחו" כולו באיסורא, שהרי יש לו חלק בשור.

ג. כשמת אביו אחר שטבחו ועדיין לא עמד בדין

לפי ההו"א של רב נחמן - פטור, ד"חמשה" בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר.

ולפי מסקנתו - חייב, ד"חמשה" בקר אמר רחמנא ואפי' חמשה חצאי בקר, וקרינן ביה "וטבחו" כולו באיסורא.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשלומי ד' וה' בגנב משני שותפין וטבחו והודה לאחד מהם על חלקו

מו. גנב משני שותפין וטבחו והודה לאחד מהם על חלקו, [האופן שיתכן הודאה רק לאחד – עיין תורי"ד ואמ"ה עמ' תקצא], **האם חייב ד' וה', ומדוע?**

דף עא:

תשובה:

לפי ההו"א של רב נחמן - פטור, ד"חמשה" בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר.

ומבואר בתוס' (ד"ה טבח): שזהו רק למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, אבל למ"ד חייב - פשיטא שגם באופן זה חייב.

ולפי מסקנתו - חייב, ד"חמשה" בקר ואפי' חמשה חצאי בקר חייב לשלם.

כח להוריש קנס לבניו

מז. האם אדם יכול להוריש קנס לבניו, ומדוע?

דף עא: עב.

תשובה:

לפי רבא ורב נחמן בסוגייתנו - אדם יכול להוריש קנס של כפל לבניו, גם באם האב נפטר לפני העמדה בדין.

לפי הריב"א בתוס' (ד"ה סיפא) - יש סוגיא בכתובות הסוברת, שאדם לא יכול להוריש קנס לבניו, לא בשל אונס ומפתה ולא בשאר קנסות, והיא חולקת על רבא ורב נחמן שבסוגיין, מיהו דבריהם אמורים רק בשאר קנסות, אבל מודים הם שאין אדם מוריש קנס של אונס ומפתה, וזהו מפני שיש לחלק בין כפל שבא מבהמה שאדם מוריש הבהמה, ולכן גם הקנס ממנו יכול להוריש, משא"כ קנס אונס ומפתה שאדם לא מוריש את בתו לבניו, ולכן גם הקנס לא.

לפי שיטת ר"י בתוס' (שם) - רבא ורב נחמן לא חולקים על הסוגיא בכתובות, ולכו"ע אין אדם מוריש שום קנס "לפני שעמד בדין", ובסוגייתנו "לא עמד בדין" הכוונה שאמרו לו "חייב אתה ליתן לו" ואח"כ טבח, דכיון שאמרו לו "חייב אתה ליתן לו", יכול להוריש את הכפל לבניו, אבל לא את הד' וה' להו"א, משום "ולא ה' חצאי בקר", ו"עמד בדין" של סוגייתנו פי' כשאמרו לו "צא תן לך".

ולפי שיטת ר"י הלבן בתוס' (שם) - אדם מוריש לבניו קנס גם אם לא עמד בדין, ואף הסוגיא בכתובות סוברת כן, וכל דברי הסוגיא בכתובות היא רק לענין קרבן שבועה, שאם לא עמד בדין לא נקרא ממון להתחייב עליו קרבן שבועה. [בראשונים מבואר: שגם לפי ר"י הלבן יש לחלק בין קנס של אונס ומפתה לשאר קנסות, אלא שבא לקיים חילוק זה בדעת כל האמוראים, שלכו"ע אדם מוריש שאר קנסות לבניו – אמ"ה עמ' תרח].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מגניבה הל' ו') נפסק: הגונב משל אביו וטבח או מכר ואחר כך מת אביו, משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ואם מת אביו ואחר כך טבח או מכר, משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה וכו'. [הרמב"ם אינו מזכיר שעמד בדין, והיש"ש סי' יט, מוכיח מוכן, שהרמב"ם פוסק שאדם מוריש קנס לבניו, וע"ע בקצה"ח סי' תה].

איסור חולין שנשחטו בעזרה

מח. חולין שנשחטו בעזרה, האם אסורים מדאורייתא, והאם נאסרת בתחילת השחיטה,

דף עא: עב.

ומדוע?

תשובה:

א. איסורה

רש"י (ד"ה חולין שנשחט בעזרה) מביא: שבגמ' במסכת קידושין איכא בזה פלוגתא אם זהו מדאורייתא או מדרבנן, ולפי רש"י בפסחים דף כב. ד"ה חולין – אף למ"ד לאו דאורייתא היינו את איסור ההנאה, אבל אכילתה לכו"ע איסורה מדאורייתא.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ותוס' שם ד"ה חולין, חולקים עליו וסוברים: שלמ"ד לאו דאורייתא גם אכילתה מותרת מן התורה, עיי"ש – אמ"ה עמ' תקעה.

תוס' (שם ד"ה לימא) מביאים שרבי יוחנן בקידושין סובר שהוא מדאורייתא.

התוס' (דף עא. ד"ה אלא) כותבים: שכל מה שהגמ' אמרה בסוגיין "לימא קסבר לאו דאורייתא", זהו רק אליבא דת"ק במשנתנו, אבל לכו"ע רבי שמעון במשנתנו סובר שזה מדאורייתא.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מגניבה הל' ח') נפסק: אבל אם שחטה לרפואה או לכלבים, או שנמצאת טריפה, או ששחטו בעזרה, משלם תשלומי ארבעה וחמשה, אע"פ שחולין שנשחטו בעזרה אסורין בהנאה, הואיל ואיסורן מדבריהם, הרי זה חייב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה. (משמע שס"ל שאסור בהנאה מדרבנן ולא מדאורייתא, וע"ע בכס"מ פ"ב משחיטה הל' ג', וברעק"א פ"ב קידושין משנה ט', בשעה"מ פ"א חומץ ומצה הל' ב', ד"ה אמנס).

ב. תחילת זמן איסורה

למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף - הרי היא נאסרת מתחילת השחיטה.

ולמ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף - הרי היא נאסרת רק בסוף השחיטה, (ברמב"ם פ"ד משחיטה הל' יג, ובפ"א מפסולי המקודשין הל' יח, נפסק: ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף).

תשלומי ד' וה' בגנב ושחט חולין בעזרה

מט. השוחט חולין בעזרה, האם חייב בד' וה', ומדוע? דף ע. עא. עב.

תשובה :

לפי רבי שמעון - פטור, דס"ל שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה.

ומבואר בתוס' (דף עא. ד"ה אלא): שהשחיטה נחשבת "לאינה ראויה" רק מפני שרבי שמעון סובר חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא, אבל אם היה סובר שלא דאורייתא א"כ היה נחשב ל"ראויה", אע"פ שאסורה מדרבנן, ולפי"ז דברי הגמ' לימא קסבר "חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא" זהו רק אליבא דת"ק.

ולפי ת"ק - חייב בד' וה', דס"ל שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה.

הגמ' (דף עב.) מפרשת: שחייב ד' וה' יתכן רק אם ס"ל "אינה לשחיטה אלא לבסוף", דהיינו שבגמר שחיטה נחשב לשחיטה, ומאז הבהמה נאסרת כלומר ששחט בהמה של הבעלים, אבל אם ס"ל "ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף", זה יתכן רק אם נסבור כר' הונא (ו/או רב אחא) בריה דרבא, דס"ל שחייב ד' וה' הוא על תחילת השחיטה, ולא בעינן "וטבחו" כולו בעינן, (אבל אם חייב ד' וה' הוא בסוף השחיטה, פטור מד' וה' שהרי בתחילת שחיטה נאסרת, ולא של בעלים קטבו. ותוס' ד"ה כי משמע: שהאפשרות הזו היא רק ה"א), או באופן ששחט מקצת סימנין בחוץ וגמרון בפנים, שלא חסר ב"וטבחו" כולו בעינן, ומבואר בתוס' (ד"ה כ"י): שאם אירע פסול באמצע השחיטה, איגלאי מילתא למפרע שתחילת השחיטה אינה שחיטה כלל, וזהו אפי' למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף. ההלכה - עיין בתשובה קודמת.

הנפק"מ במחלוקת באם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף

ג. למאי נפק"מ אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף? דף עב.

תשובה :

ברש"י (ד"ה אינה לשחיטה, השני) מבואר: שנפק"מ לענין המחשב בקדשים חוץ למקומם או חוץ לזמנן או מחשב שלא לשמן, שלמ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף - אינה פוסלת במחשבה אא"כ חישב בסוף שחיטה, ולמ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף - המחשבה פוסלת אף כשחישב בתחילת שחיטה. (והמאירי סובר שלענין פסול מחשבה בקדשים לכו"ע ישנה מחזילה ועד סוף. בגמ' בחולין מבואר, דנפק"מ לשחוט חוץ מכשחט חלק מהסימנים בחוץ וגמר השחיטה בפנים - אמ"ה עמ' תריטו. ההלכה - עיין בתשובה מזו נושא ב').

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

קידושי אשה בדבר שאסור מדרבנן

נא. המקדש אשה בדבר שאסור מדרבנן, האם מקודשת, ומדוע? דף עב:

תשובה:

בתוס' (ד"ה דאי) מבואר: שהמקדש אשה בתקרובת עבודה זרה אינה מקודשת אפי' אם נאמר שנאסרת רק מדרבנן, לפי שחכמים אסרוה בכל ההנאות והפקיעוה מהבעלים, אבל המקדש אשה בחולין שנשחטו בעזרה אם איסורו בהנאה היה מדרבנן היתה מקודשת, משום שחכמים לא הפקיעו זאת מהבעלים.

תקרובת לעבודה זרה אם אסורה באכילה ובהנאה

נב. תקרובת לעבודה זרה האם אסורה באכילה או גם בהנאה, והאם מלאורייתא? דף עב:

תשובה:

1. **לענין אכילה - התוס' (דף עב: ד"ה דאי) מוכיחים:** שתקרובת עבודה זרה נאסרת באכילה מדאורייתא, ולכן נחשב ל"שחיטה שאינה ראויה".

2. **לענין איסור הנאה - התוס' (שם) מסתפקים:** אם איסור הנאה הוא מדאורייתא, ונבחידידושי הרשב"א בקידושין דף נח. הביא דיש סוברים שאיסור תקרובת עבודה זרה אף באכילה אינו אלא מדרבנן - אמ"ה עמ' תרלא, ושיטת כמה ראשונים שתקרובת עבודה זרה אסורה בהנאה מן התורה - אמ"ה עמ' תרלב, עיי"ש.

עידי גניבה ו/או מכירה שהוזמו, ואם הכחשה תחילת הזמה

ג. **מה הדין במי שגנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהם ונמצאו זוממין, א) כשהעידו על הגניבה הטביחה והמכירה בבת אחת והוזמו בבת אחת, ב) כשהעידו בבת אחת ולא הוזמו בבת אחת. ג) כשעדות הטביחה היתה לאחר כדי דיבור מעדות הגניבה, 1. באופן שהוזמו על הטביחה תחילה, 2. באופן שהוזמו על הגניבה תחילה, 3. והאם הכחשה תחילת הזמה, ומדוע? דף עב: עג.**

תשובה:

לפי רבא

בכל האופנים משלמין כפל ד' וה', מדין "כאשר זמם", גם אם עדות הטביחה היתה לאחר כדי דיבור מעדות הגניבה, ואף אם הוזמו על הגניבה תחילה, דס"ל "עד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל", ו"הכחשה תחילת הזמה", נמצא שכל עדותם בכשרות היתה.

ולפי אב"י [דס"ל "עד זומם למפרע הוא נפסל"]

1. **כשהעידו בבת אחת** [דהיינו תוך כדי דיבור] **על הגניבה הטביחה והמכירה ואח"כ הוזמו בבת אחת -** לכו"ע משלמין את הכל.

2. **כשהעידו בבת אחת על הגניבה הטביחה והמכירה, והוזמו תחילה על הגניבה ואח"כ על הטביחה באופן שלא היה תוכ"ד מהזמתן על הגניבה -** משלמים רק כפל, ועדותן על הטביחה מבוטלת, שהרי ס"ל לאב"י "למפרע הוא נפסל", דהיינו משעת העדות על הגניבה, וא"כ בשעה שהעידו על הטביחה היו פסולים, תוס' (ד"ה והוזמו) כותבים: שלפי מאי דס"ל לאב"י "הכחשה לאו תחילת הזמה", פטורים על הטביחה מטעם נוסף, דאם אין גניבה אין טביחה ומכירה, וכן דעת רש"י דף עד: ד"ה ובפולגתא. אבל אין גמ' מפורשת האומרת שאב"י סובר "הכחשה לאו תחילת הזמה", אבל אם היה סובר "הכחשה תחילת הזמה אלא שלא נגמרה", היו משלמים את הכל, ולפי בעל המאור - אם העידו בבת אחת על הגניבה והטביחה, והוזמו על הגניבה ואח"כ על הטביחה גם לאב"י משלמים אף על הטביחה, משום שזוהו הזמה אריכתא של עדות אחת, אי"נ אב"י גם ס"ל הכחשה תחילת הזמה - אמ"ה עמ' תרעא, עיי"ש. לפי"ז רק ר' אליעזר בדף עד: ס"ל הכחשה לאו תחילת הזמה.

3. **כשהעידו בבת אחת והוזמו לא בבת אחת על הטביחה תחילה ואח"כ על הגניבה**

לפי רש"י (ד"ה ה"ג) - משלמין את הכל, דכיון שהעידו בבת אחת כשרים היו בשעת עדותן על הטביחה,

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תוס' (ד"ה שהעידו) מבארים: שהם כשרים על הטביחה, מפני שיכולים לחזור בהם על הגניבה דתוך כדי דיבור הוי. והרא"ש מוסיף: שזהו גם אם מעידים שהטביחה ומכירה היו ביום אחר מהגניבה.

ולפי תוס' (ד"ה שהעידו) - זהו רק לרבנן דס"ל "לאו כדיבור דמי" [עיי' לקמן תשו' נו], משום שעדות הגניבה לא התבטלה, אבל לרבי יוסי דס"ל "תוך כדי דיבור כדיבור דמי" - אין משלמין כפל על הגניבה, שהרי עדות הגניבה בטלה, וממילא גם לא משלם ד' וה'. [עיי' רש"י ד"ה איתנו, ובמהרש"א שם. הקצה"ח סי' נב סק"א. כותב: שזה פטול הגוף של "חשש משקר", עיי"ש, והנתיבות כותב: שהיו עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. וכתב בפסקי ריא": שהוא פטור מלשלם כלום, והוזמין משלמין לו על הטביחה שהוזמו, והראב"ד בחידושו כותב: שהוא לא משלם כפל, שהרי עדותן על הגניבה בטלה, והם לא ישלמו על הטביחה אף שהוזמו עליה, דתשלומי ד' וה' אמרה תורה, ולא שלשה וארבעה, והמאירי מבאר: שעל הגניבה לא משלמים שהרי לא הוזמו בה, ועל הטביחה לא שהרי נפסלו משנת גניבה ולא חז על עליהם שם עדות - אמ"ה עמ' תרעב].

פוסקים :

ברמב"ם (פכ"א מהל' עדות הל' ו') נפסק: שנים שהעידו על זה "שגנב וטבח" או "מכר", והוזמו, משלמין את הכל, העידו שנים "שגנב" והעידו שנים אחרים "שטבח" או "מכר", והוזמו אלו ואלו, הרי הראשונים משלמין תשלומי כפל ואחרונים משלמין שנים ושלשה, הוזמו האחרונים בלבד, הרי הגנב משלם תשלומי כפל והעדים האחרונים משלמין לגנב תשלומי ארבעה וחמשה, נמצא אחד מן האחרונים זומם, בטלה עדות שניה, נמצא אחד מן הראשונים זומם, בטלה כל העדות, שאם אין גניבה, אין הטביחה או המכירה מחייבתו לשלם כלום.

4. **כשעדות הטביחה היתה לאחר כדי דיבור מעדות הגניבה, באופן שהוזמו על הטביחה תחילה - משלמין את הכל, שהרי נפסלין למפרע רק משעת עדותן על הטביחה.**

5. כשהוזמו על הגניבה תחילה

לפי רש"י (במשנתנו ד"ה משלמין, ובדף עג. ד"ה ה"ג) - משלמין רק על הגניבה ולא על הטביחה. [הרע"א מוכיח מרש"י דף עב: ד"ה בטלה כל העדות, שרש"י ס"ל "הכחשה לאו תחילת הזמה", ושדבריך כאן הם רק למ"ד "לאו תחילת הזמה"].

ולפי תוס' (ד"ה שהעידו) - הדין תלוי במחלוקת האמוראים, שלפי רבא ורבי יוחנן הסבורים "הכחשה תחילת הזמה אלא שלא נגמרה" משלמין גם על הטביחה, ולפי ר' אלעזר ולרש"י ולתוס' הנ"ל בדין הקודם - אביי גם סובר כר' אליעזר הסובר "הכחשה לאו תחילת הזמה", אין משלמין על הטביחה. [הרא"ש סי' ו', הרי"א, והמאירי, ועוד ראשונים פוסקים כרבא ורבי יוחנן, שהכחשה תחילת הזמה, ושלכן כל שהעידו בבת אחת, משלמין את הכל גם אם הוזמה לא היתה בבת אחת].

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ח מהל' עדות הל' ד') נפסק: ועדים שהוכחו ולבסוף הוזמו, הרי אלו נהרגין או לוקין או משלמין, מפני שהכחשה תחילת הזמה היא, אלא שעדיין לא נגמרה.

לסיכום:

1. לפי רבא - בכל האופנים משלמין כפל ד' וה', גם אם עדות הטביחה היתה לאחר כדי דיבור מעדות הגניבה, ואף אם הוזמו על הגניבה תחילה, דס"ל 1. עד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל, 2. הכחשה תחילת הזמה, וכל עדותן בכשרות היתה.
2. כשהעידו על הגניבה הטביחה והמכירה בבת אחת (דהיינו תוכ"ד) והוזמו בבת אחת - אביי לא חולק על רבא, ומודה שמשלמים את הכל.
3. כשהעידו בבת אחת על הגניבה הטביחה והמכירה והוזמו תחילה על הגניבה ואח"כ על הטביחה, אבל לא בבת אחת, דהיינו לא תוך כדי דיבור - לאביי דס"ל "למפרע הוא נפסל", משלמין רק כפל, שהרי עדותן על הטביחה מתבטלת.
4. כשהעידו בבת אחת והוזמו לא בבת אחת, על הטביחה תחילה, לרש"י - משלמין הכל, (ואביי אינו חולק על רבא בזה), לתוס' - זהו רק אם סוברים כרבנן שתוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, אבל אם סוברים כרבי יוסי ש"כדיבור דמי", אין משלמין כפל על הגניבה, שהרי העדות על הגניבה בטלה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויטפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

5. כשעדות הטביחה היתה לאחר כדי דיבור מעדות הגניבה, באופן שהוזמו על הטביחה קודם - אביי לא חולק על רבא, ומשלמין את הכל, שהרי נפסלין למפרע רק משעת הטביחה.
6. כבדין הקודם כשהוזמו על הגניבה תחילה, לרש"י - משלמין רק כפל ולא ד' וה', ולפי התוס' - זהו רק לפי ר' אליעזר הסובר "הכחשה לאו תחילת הזמה", אבל לפי רבא ורבי יוחנן הסוברים "הכחשה תחילת הזמה", משלמין גם ד' וה'.

עד פסול אם נפסל למפרע

נד. עד שהוזם או שנמצא גזלן, או שחכתק, האם נפסל למפרע, ומדוע, ואלו עוד נפק"מ יוצא מכך? דף עב: עג.

תשובה:

לפי אביי - עד שהוזם או נמצא גזלן, פסול למפרע, הואיל ונקרא "רשע" למפרע, (משעת הגדת עדות שקר. והיינו בעדות בעל פה בבי"ד, אבל בדין עדות בשטר יש ג' שיטות בראשונים אם שייך בזה הזמה, לפי הרי"ף והרמב"ם - פסולים מיום חתימתם על השטר, ויום זה אנו יודעים על פי עדותם או על פי עדים אחרים, לפי המאירי - פסולים רק מיום קיום השטר בבי"ד, שאז היא שעת העדות, ולפי בעל המאור בכתובות דף כא: - אין כלל הזמה בשטר - אמ"ה עמ' תתקלז, והגוזן נפסל לכאורה משעה שגזל, עיין מאירי מש"כ בזה, וע"ע בטור חר"מ סי' מג).

לפי לישנא קמא אליבא דרבא - עד זומם פסול מכאן ולהבא, הואיל וחידוש הוא שחידשה תורה להאמין לכת השניה יותר מלראשונה.

ולפי לישנא בתרא אליבא דרבא - מדאורייתא עד זומם פסול למפרע כדעת אביי, אלא שמדרבנן משום פסידא דלקוחות, (דהיינו שחתמו על שטר מכירה בינתיים - רש"י), פסולים מכאן ולהבא.

התוס' (ד"ה רבא, ובד"ה אי נמי) מוסיפים: שה"ה כשיש פסידא של מקבל מתנה, או כל עדות ממון שאינו לענין לקוחות. (יש ראשונים החולקים על תוס' בזה - אמ"ה עמ' תרמד, ובהערה 56).

אופנים שיש בהם ושאינן בהם נפק"מ בין ב' הלשונויות בדעת רבא

הגמ' מביאה שתי נפק"מ:

1. **כששנים מזימים אחד, ושנים מזימים את חבריו,** (באופן שאין אחד מהמוזמין מסייע לחבירו - תוד"ה דאסתידו).

2. **באופן שפסלום בגזלנותא, ומפרש"י:** דהא מילתא אחריתא היא.

נפק"מ נוספים המובאים בתוס'

3. **תוס' (ד"ה רבא) כותבים: שלענין הכחשה,** (כגון לרב חסדא במסכת ב"ב, הסובר: ששני כתות המכחישים זה את זה פסולים, וכמו כן משכחת לה גם לרב הונא שם, כמבואר בדברי התוס'), **לפי הלישנא קמא דרבא - מודה רבא שפסול למפרע, כיון שאין חידוש, והתוס' (ד"ה אין): בתירוצם השני כותבים: א. לרב חסדא (שם) - זהו רק בשטרי מלוה ומקח הבאים להוציא, משא"כ כשהעידו להחזיק ממון. ב. משום כך בעדים זוממין אין חידוש שנפסלים, לענין כהאי גוונא, והחידוש הוא רק מה שנפסלים אף להחזיק, לכן יש נפק"מ נוספת בין הלשונויות, בשטרי מלוה ומקח הבאים להוציא, דלטעמא דפסידא דלקוחות נאמנים להוציא, ולטעמיה דידוש אין נאמנים, דבזה לא הוי חידוש, וכנ"ל.**

4. **עוד כותבים (בד"ה משום): שיש מפרשים שללשון שחוששין לפסידא דלקוחות, זהו רק כשיש עדי מסירה שיוודעים שהשטר אמת, אבל כשאין עדים - מודה רבא שפסול למפרע, ותוס' לא מסכימים עמם, דא"כ איכא ביניהו טובא היכא שאין עדים אלא אלו החתומים על השטר.**

5. **התוס' (ד"ה מכאן) כותבים: שבשטרות שראינום רק לאחר הזמה אף שזמנם מוקדם להזמה (או לזמן הגזילה), מודה רבא שלמפרע הוא נפסל, דחיישינן שמא הקדימו זמנו.**

6. **עוד מבואר בתוס' (ד"ה אי נמי): שיש עוד נפק"מ בין שתי הלשונויות אליבא דרבא, והם, בעד זומם**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

המעיד בדיני נפשות ולאסור אשה על בעלה, לגיטין ולקידושין, ולעדות החודש, שללישנא קמא - פסולים מכאן ולהבא, שהרי עד זומם חידוש הוא, וללישנא בתרא - פסולים למפרע, שהרי אין פסידא דלקוחות, ונבזידישי הראב"ד כותב: שפסידא דלקוחות לאו דוקא אלא ה"ה כל עדות הלואה. קידושין. ועדות כל הקנאה שבעולם, דאז אפי' ללישנא בתרא לא פסולים למפרע, והר"ן בסנהדרין דף כו. ד"ה רבא נמי - כותב: שפסידא דלקוחות בדוקא הוא - אמ"ה עמ' תרסח.

7. **בתוס'** (שם) מבואר: דבגזלן דרבנן לכו"ע אינו פסול אלא רק משעת הכרזה.

הגמ' פוסקת

הגמ' מביאה שרב פפא עשה מעשה כרבא, ורב אשי והגמ' פוסקים כאביי, ואף שאביי ורבא הלכה כרבא, מ"מ הכלל הוא חוץ מיע"ל קג"ם, והע' הוא בסוגיין "עד" זומם.

לסיכום:

לפי אביי - כל העדויות פסולים למפרע, ובגזלן בפשטות משעה שגזל.

ולפי רבא - עד זומם בדין ממון פסול מכאן ולהבא, אבל כששתי עדים מעידים על אחד, ואחרים על חבירו ואין קשר בין אחד לשני, או כשנפסלו בגזלנותא - ללישנא קמא דרבא פסול מכאן ולהבא, וללישנא בתרא גם לרבא פסול למפרע.

ומבואר בתוס':

1. **בדיני נפשות ושאר עדויות שאינם של ממון, ללישנא קמא ברבא - פסול מכאן ולהבא, וללישנא בתרא - גם לרבא פסול למפרע.**
2. **בשטרות מלוה ומקח הבאים להוציא - לרב נחמן וללישנא בתרא ברבא "משום פסידא דלקוחות" פסול מכאן ולהבא.**
3. **בשטרות שראינום רק לאחר הזמה - לכו"ע פסול למפרע, דחיישינן שמא הקדימו זמנו.**
4. **בגזלן דרבנן - לכו"ע אינו פסול אלא רק משעת הכרזה.**
5. **בהכחשה - לר"נ בב"ב הדין תלוי בין שתי הלשונויות אליבא דרבא כנ"ל. ולרב הונא כשרים לשאר עדויות.**

שני עדים המעידים נגד שני עדים

נה. **שני עדים שהעידו נגד שני עדים, למי מאמינים, ומה לינס לענין עדות אחרת, ולענין עונשין, ומדוע? דף עב: עד:**

תשובה:

א. כששנים מעידים שהראשונים גזלנים

האחרונים נאמנים.

רש"י (ד"ה בגזלנותא) מפרש: דליכא למימר סמוך אהני על הראשונים, דהא מילתא אחריתא היא, והיד רמה בסנהדרין כו. כותב: דהאחרונים אינם באים לומר שעדות הראשונים שקר, אלא מעידים על העדים שעברו עבירה שנפסלו מחמתה, ואין הראשונים נאמנים להכשיר את עצמם כיון שהם בעלי דבר ופסולים להעיד על כך - אמ"ה עמ' תרנחז.

דינם לענין ליפסל למפרע - עיין בתשובה הקודמת.

ב. כששנים האחרונים מזימים את הראשונים

האחרונים נאמנים, מכח גזיה"כ.

דינם לענין ליפסל למפרע - עיין בתשובה הקודמת, לאביי כדאית ליה, ולרבא כדאית ליה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. שתי כיתי עדים המכחישים זו את זו

בתוס' (ד"ה רבא, ובד"ה אין, על פי הגמ' בב"ב דף לא) מבואר:

שלפי רב הונא - זו באה בפני עצמה ומעידה על עדות אחרת, וזו באה בפני עצמה ומעידה. ולפי רב חסדא - אינם נאמנים להעיד אח"כ עדות אחרת מספק.

התוס' בתירוצם ו"עו"ל", כותבים אליביה: שמ"מ מקבלין עדותן להחזיק ממון, [בפשוטו תירוץ ראשון בתוס' סוברים: שאינם נאמנים גם להחזיק ממון - אמ"ה עמ' תרמח].

ד. כששנים מעידים שהראשונים קרובים

בתוס' (ד"ה אין) מבואר: דהוי כדין תרי ותרי. [וע"ע באמ"ה עמ' תרנז, תרנז, בשם התוס' בכתובות, ברישב"א וברא"ש שם].

ה. כששנים מעידים שתי עדויות על מעשה אחד, והוכחשו על אחת

לדוגמא: כשב' מעידים "שהקרקע של פלוני מכח חזקת מרא קמא" וכן "שיש לו חזקת ג' שנים", ושני עדים אחרים מכחישים אותם על חזקת ג' שנים.

תוס' (ד"ה רבא אמר) מביאים: שלפי רב נחמן (בגמ' בב"ב) - עדותם על חזקת מרא קמא קיימת, שהרי לא הוכחשו עליה, ושלפי רבא (שם) - עדותן מוכחשת גם על חזקת מרא קמא, הואיל ושתי העדויות על מעשה אחד.

ו. כשהעידו שתי עדויות על שתי מעשים, והוכחשו על אחת

1. כשהעידו "גנב וטבח" והוכחשו על הגניבה - עדות על הטביחה בטילה, שהרי אם אין גניבה אין טביחה ומכירה.

2. כשהוכחשו רק על הטביחה, באופן שעדותן על הטביחה היתה תוך כדי דיבור מעדותן על הגניבה - מדברי תוס' (ד"ה רבא) יוצא:

שלפי רב הונא (בגמ' בב"ב) - העדות על הגניבה לא בטלה, דס"ל שכשרים הם לעדויות אחרות, ועדות הגניבה היא כעדות אחרת.

לפי רב חסדא (שם) לפי אביי וכן לפי רבא אליבא דלישנא קמא [שטענמו משום שנעד זומם חידוש הוא ובהכחשה דליכא חידוש פסולים למפרע] - אף העדות על הגניבה בטלה.

ולפי רבא אליבא דלישנא בתרא [דהטעם משום פסידא דלקוחות] - עדותן על הגניבה לא בטלה, ורק משעה שהכחישום בב"ד פסולים להעיד על עדויות אחרות.

ז. לענין עונשין

1. כשהזימו האחרונים את הראשונים - מקיימים בראשונים "כאשר זמם".

2. כשהוכחשו ואח"כ הזימום - מקיימים בהם "כאשר זמם" רק למ"ד [הנ"ל תשר' נג דין 5], הסובר: הכחשה תחילת הזמה היא אלא שלא נגמרה.

3. כשהוכחשו בלא שהזימום - לכו"ע אין להם עונש, שהרי אין יודעים איזו העידה שקר.

"תוך כדי דיבור"

נו. מהו שיעור "תוך כדי דיבור" מה דינו, [ולאס לין תוכ"ל הוי לאורייתא], ומלועז?

דף עג. עג:

תשובה:

1. אם תוך כדי דיבור של שאילת רב לתלמיד, דהיינו "שלום עליך"

לפי רבי יוסי - הוי כדיבור.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי ת"ק ררבי יוסי (בדף עג.) - לא הוי כדיבור.

2. **אם תוך כדי דיבור של שאילת תלמיד לרב, כ"שלום עליך רבי ומורי,** והרא"ש בסוגיין לא גורס "ומורי", וכן הרשב"ם בב"ב דף קכט. ד"ה תוך - עיין פלפולא חריפתא אות ז', ובאמ"ה עמ' תרעז. ובהערה 15]

הגמ' (בסוגיין) אומרת: שגם לפי רבי יוסי לא הוי כדיבור, [אפי' לפרש דבריו - תוד"ה תרין, אך התוס' (ד"ה כי) מביאים: שלפי ריש לקיש (במסכת נזיר), ורבי אחא מדיפתי (במסכת מכות), והברייתא בנזיר - הוי כדיבור, ושכן ההלכה, חוץ ממגדף, עובד עבודה זרה, מקדש ומגרש, [וכן פוסקים הרא"ש בסוגיין ס' ז', והמאירי, וכן הרשב"ם בב"ב].

ר"ת מפרש: שתקנת חכמים היא כדי שיוכל להחזיר שלום לחבירו או לרבו אף בזמן שמיעת עדות או עוסק במקח וממכר, שלא יקרא הפסק, [והריטב"א בנדרים כתב: שחכמים אמרו, שכדי שיעור זה, רחושי מרחשן שפוחתה דיבור ראשון, וכאילו הוא מדבר עדיין, והר"ן בנדרים ס"ל שהוי דאורייתא - אמ"ה עמ' תרפא].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' שבועות הל' יז) נפסק: מי שנשבע והיה פיו ולבו שוין בשבועה, ואחר שנאסר, חזר בו מיד בתוך כדי דיבור, והוא כדי שיאמר תלמיד לרב "שלום עליך רבי", ואמר "אין זו שבועה" או "נחמתני" או "חזרתי בי" וכיוצא בדברים אלו שענינם שהתיר מה שאסר, הרי זה מותר ונעקרה השבועה, שזה דומה לטענה. ובפ"ב מעדות הל' ג' נפסק: היו העדים שלשה, אפי' מאה, אם העידו בבית דין זה אחר זה, והעיד כל אחד מהן אחר חבירו בתוך כדי דיבור, והחזמו מקצתן, אין נענשין עד שיחזמו כולן, אבל אם היה הפסק בין זה לזה יתר מכדי דיבור, שהוא כדי שאילת תלמיד לרב, הרי נחלקה העדות, והשנים שהחזמו נענשין, והשנים האחרים שהיה בין דבריהן ודברי הראשונים הפסק, אין נענשין, ואע"פ שבטלה העדות כולה מפני שהן כת אחת, הואיל ונפסלה מקצתה נפסלה כולה. ובפ"ב מתמורה הל' ד', פוסק: שלא כדיבור דמי, [וכן פוסק בפט"ו ממעשה הקרבנות הל' א', ובפירושו למשניות תמורה פרק ה' משנה ג', שאין אומרים "תוך כדי דיבור כדיבור" במקדיש ובממיר, ביאור שיטתו - עיין משנה למלך בהלכות מעשה בקרבנות, במשנה למלך, ובאמ"ה בסוגיין עמ' תרעה, ובהערה 15].

תפוס לשון ראשון ו/או אחרון

נז. **מה הדין במי שאמר "הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים" או "הרי זו תמורת עולה ושלמים" דף עג:**

תשובה :

א. **כשאמר "הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים"**

לפי רבי מאיר - תפוס לשון ראשון.

ולפי רבי יוסי 1. **אם התכוין שניהם יחולו** - חלים שניהם, ותרעה עד שתסתאב, ותימכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים. 2. **אם התכוין "לעולה" ונמלך תוך כדי דיבור**, [שיעור כדי דיבור - עיין בתשובה הקודמת] - חזרתו חזרה והוי שלמים. 3. **אם אמירתו "תמורת שלמים" היתה לאחר כדי דיבור** - לא הוי חזרה והוי עולה.

ב. **כשאמר "הרי זו תמורת עולה ושלמים"**

בתוס' (ד"ה הרי) מבואר:

שלפי רבי יוסי - חלים שניהם שהרי לכך נתכוין בתחילה.

ושלפי אביי - במקרה זה כיון שהתכוין לשניהם, מודה רבי מאיר לרבי יוסי שחלים שניהם, ורק במקרה הקודם הוא חולק, כיון שזה כמו שאמר "תחול זו ואח"כ זו".

ושלפי רבא - גם בזה רבי מאיר חולק וסובר: שדעתו של אדם שאם יכולים שניהם לחול יחולו, ואם לאו תפוס לשון ראשון, הואיל ודעתו על הראשון.

עידי שן ועין שהוזמו, ואם הכחשה תחילת הזמה

נח. **מה הדין בכת שהעידה "סימא את עינו ואח"כ הפיל את שינו", וכת אחרת העידה להיפך,**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ואח"כ באה כת נוספת שהזימה את אחת הכיתות, האם הוי הזמה, כמה משלמים, למי, ומדוע? דף עג: עד.

תשובה:

1. **אם לא היה העמדה בדין קודם עדות כת המוזמת** - העדים המוזמים חייבים לשלם לרב את כל דמי העבד, שהרי האדון לענין הקנס לא היה בר חיובא.

רש"י (ד"ה אי דלא) מפרש: משום שיכול להודות ולהפטר, ותוס' (ד"ה דאכתי) מפרשים: מפני שקודם העמדה בדין הגברא אינו חייב, ולכן משלמים דמי כל העבד אפי' למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב.

2. **אם קודם להעדת שתי הכתות היה העמדה בדין, שהעידו עדים אחרים את האמת, ובי"ד חייבו את האדון לשחררו על פיהם** - אין הזמת אחת משתי הכיתות האחרות מחייבת אותם בדמי כל העבד, שהרי קודם לעדותם נגמר הדין שהעבד משוחרר, ועדותן היא רק אם הרב חייב בדמי שן או בדמי עין, ולכן:

א. **כשהזימו את הכת שהעידה "סימא את עינו ואח"כ הפיל את שינו"** - הוי הזמה בכל ענין, והמאירי כותב: שזהו אפי' למ"ד הכחשה אינה תחילת הזמה, בין אם כת זו היא שהעידה ראשונה ובין אם העידה שניה, שהרי הדין - שהאדון חייב לשחרר את העבד ולשלם רק דמי שן, דיש בכלל מאתיים מנה - נגמר רק על פיהם, וחייבים לשלם לעבד את ההפרש שבין שן לעין.

ב. **כשהזימו את הכת שהעידה "הפיל שינו ואח"כ סימא את עינו" באופן שהעדתן היתה באחרונה** - לא הוי הזמה, שהרי הדין נגמר על פי הראשונים ולא על פיהם.

ג. **כבדין הקודם ובאופן שהעדתן היתה ראשונה**

למ"ד הכחשה לאו תחילת הזמה - אין נעשין זוממין אחרי ההכחשה.

ולמ"ד הכחשה תחילת הזמה אלא שלא נגמרה - הוי הזמה, וחייבים לשלם לרב את ההפרש שבין שן לעין.

פוסקים:

ברמב"ם (פכ"א מהל' עדות הל' ד') נפסק: העידו על פלוני "שהפיל שן עבדו, ואחר כך סימא את עינו" והוזמו, משלמין לאדון דמי העבד ודמי עינו. העידו "שסימא את עינו, ואחר כך הפיל את שינו" והוזמו, (ואחר כך) נמצא הדבר הפך, שהאדון הפיל את שינו ואחר כך סימא את עינו, משלמין דמי עין לעבד, וכן כל כיוצא בזה, והראב"ד בהשגותיו, כותב: והוא כתב בהלכות חובל, שהאדון אינו משלם אלא אם תפס העבד, ואם כן העדים שהוזמו למה משלמין.

נט. מה הדין כשכת הראשונה העידה שן ואח"כ עין, או להיפך, והשניה אפכינהו ואזמינהו או אזמינהו ואפכינהו, והשלישית הזימה את הכת האמצעית? דף עג: עד.

תשובה:

1. **אם כשלא עמד בדין לפני שהכת הראשונה העידה** - הכת המוזמת חייבת לשלם לרב את דמי כל העבד.

התוס' (ד"ה אמר) כותבים: שבאפכינהו ואזמינהו, אין העדים נעשים זוממין אלא רק למ"ד הכחשה תחילת הזמה. או באם אפכינהו ואזמינהו תוך כדי דיבור.

2. **אם כשעמד בדין לפני שהכת הראשונה העידה, ובי"ד פסקו שהאדון חייב לשחררו** - הכת שהעידה שן ואח"כ עין, צריכה לשלם לעבד את ההפרש שבין שן לעין, והכת שהעידה עין ואח"כ שן, צריכה לשלם את ההפרש הנ"ל לאדון.

ומבואר בתוס' (שם): שאם האמצעיים העידו שן ואח"כ עין והוזמו - משלמים את ההפרש הנ"ל גם לכת

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

הראשונה שרצו לחייבם מדין כאשר זמם. ונע"ע באמ"ה עמ' תרפט מש"כ בזה.

עדים שהוכחו בנפש אם לוקין, ולא שניתן לאזהרת מיתת בי"ד

ס. האם עדים שהוכחו בנפש לוקין, והאם לוקין על לא שניתן לאזהרת מיתת בי"ד, ומדוע?
דף עד:

תשובה:

1. **עדים שהוכחו ע"י שני עדים אחרים - עיין במש"כ לעיל תשובה נה.**

2. **כשהוכחו ע"י שההרוג בא ברגליו**

לפי רבי יוחנן - אין לוקין עליו, הואיל ואם יוזמו נהרגים, דס"ל הכחשה תחילת הזמה אלא שלא נגמרה, וכן סובר רבא, והו"ל לאו ד"לא תענה" לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד ואין לוקין עליו. וזהו לפי מאי דקיי"ל במסכת מכות דף יג: שאין לוקין על לא שניתן לאזהרת בי"ד - עיין מש"כ על מסכת מכות פרק ג' תשר' ג'.

ולפי רבי אלעזר - לוקין, דס"ל הכחשה לאו תחילת הזמה, ורש"י סובר שכן גם דעת אביי, ולכן אפי' אם יוזמו לבסוף לא יבואו לידי מיתה, ולא הו"ל לאו הניתן לאזהרת מיתת בי"ד, ונחלקו האחרונים אם עדים שהוכחו לוקין דוקא בהתראה או גם בלא התראה - אמ"ה עמ' תשד'.

ומבואר בתוס' (ד"ה הוה): דאף שלא של "לא תענה" ניתן לאזהרת בי"ד במקום שלא היה הכחשה תחילה, מ"מ יש גילוי מיוחד בעדים זוממין מו"היה אם בן הכות הרשע", שלוקין במקום שבפועל לא יכול לבוא לידי מיתה, אבל המחמר בשבת - אין לוקין עליו, אף שבפועל אין יכול לבא לידי מיתה, כיון שאין גילוי מיוחד על כך.

רש"י (ד"ה ואין) מבאר: מה שאין לוקין על לא שניתן לאזהרת מיתת בי"ד, זהו משום שמיתת בי"ד הוא עונשו של הלאו, והרא"ם על פרשת "כי תצא" מבאר: משום שלא דמי ללאו דחסימה - אמ"ה עמ' תשב'.

"מודה בקנס"

סא. באלו אופנים מודה בקנס פטור, מנין למדים זאת, ובאלו אינו נפטר, ומדוע? דף עד:-עה:

תשובה:

1. **כשהודאה היתה בבי"ד**, ונפני התובע - אמ"ה עמ' תשטו] - הוי הודאה ופטור, שנאמר "אשר ירשיעון אלוקים", וגם נאמר "אם המצא תמצא", דהיינו אם המצא בעדים תמצא בדיונים, פרט למרשיע את עצמו, והר"ף והרא"ש לא מביאים שצריך הודאה בפני בי"ד.

2. **כשהודה בפני אב בי"ד** - משאלת הגמ' אפשר להבין שנחשב למודה בקנס, אבל מהתירוץ משמע שצריך להיות דוקא בבי"ד. [אך עיין במגיד משנה הכותב: שצריך ג' דיינים, ומפרש את סוגייתנו, שרבי יהושע היה אב בי"ד, ומסתמא חבירו היו עמו, וע"ע בחכמת שלמה].

3. **מודה בקנס ואח"כ באו עדים**

לפי שמואל - לת"ק פטור ולר' אלעזר ב"ר שמעון חייב, ושמואל פוסק שחייב.

ולפי רב - לכו"ע פטור.

4. **כשהודה מחמת שראה עדים ממשמשים ובאים, ואח"כ העדים באו והעידו** (בין לרב לשמואל), לת"ק - פטור, ולראב"ש - חייב, דהודאה מחמת עדים לאו הודאה היא.

5. **מודה בקנס באופן שפוטר עצמו מהכל**

לפי רב המינוח ור' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן - רב פוטר כשבאו אח"כ עדים דוקא באופן שמחייב עצמו בקרן, לדוגמא: כשמודה "שגנב" שמחייב עצמו בקרן שאז פטור מהכפל, אבל כשבהודאתו אינו מחייב עצמו בקרן, לדוגמא: כשמודה על "טביחה" בלבד ולא על הגניבה -

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומשורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

רב מודה שאם אח"כ באו עדים שחייב, ומפרש רש"י (ד"ה שהרי): שזה מפני שהיה יודע שהמודה בקנס פטור, הלכך לאו הודאה היא. ולהלכה פסקו הפוסקים כרב המנונא, המאירי מביא: שיש סוברים, שדברי רב המנונא הם בכל הקנסות, ויש סוברים, שזהו רק בגניבה והודאה דטביחה, אבל בשאר קנסות, פטור אפי' כשפטור עצמו מכלום. השענה"מ כותב בטעם החילוק: שבטביחה יש עדים על הגניבה מירתת, משא"כ בשאר קנסות].

ולפי רב הונא ורבא - רב פוטור אף במקום שפוטור עצמו מהקרן, כדמוכח ממעשה דרבן גמליאל וטבי עבדו. [לפי הראב"ד בהשגותיו על הרי"ף בכתובות דף יד: בדפי הרי"ף – גם בזמן הזה מועיל הודאה בקנס בפני דיינים, ולכן לא מועיל תפיסה, ולפי הרמב"ן, בספר הזכות דף טו. בדפי הרי"ף, ובקידושין דף כה. – לא מועיל הודאה, ולכן אם תפס לא מפקין מיניה, וכן סוברים הריטב"א בקידושין, הריטב"א בכתובות, וכן פוסק הטור בחור"מ עב סי' שמח, וע"ע בשו"ע וברמ"א יור"ד סי' רסז סעי' מ', בש"ך שם ס"ק נא, נב, ובהגר"א שם ס"ק פ', וביש"ש לעיל פרק א' סי' מד].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' גניבה הל' ח' ט') נפסק: מי שהודה בקנס ואחר כך באו עדים, אם הודה בתחילה בפני בית דין ובבית דין, פטור, אבל אם הודה חוץ לבית דין או שהודה בפני שנים בלבד, ואחר כך באו עדים, הרי זה משלם קנס על פיהם, כיצד, הודה בבית דין שנגב ואחר כך באו עדים שנגב, פטור מן הכפל, שהרי חייב עצמו בקרן קודם שיבואו עדים, אבל אם אמר "לא גנבתי", שפטור עצמו מן הכל, ובאו עדים "שנגב", וחזר ואמר בבית דין "טבחתי" או "מכרתי", אם באו עדים אחר כך "שטבח" או "מכר", משלם תשלומי ארבעה וחמשה, לפי שפטור עצמו תחילה מכלום עד שבאו העדים.

תשלומי ד' וה' בגנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר

טב. גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר, האם חייב תשלומי ד' וה', ומדוע? **דף עו.**

תשובה :

א. כשהקדיש לפני יאוש

לכו"ע אין ההקדש חל, וכנ"ל תשו' יב, ובתשו' כב נושא א', עיי"ש, ולכן הוי כלא הקדיש, שאם טבח לפני יאוש - לכו"ע חייב ד' וה' על הטביחה, [כנ"ל תשו' כז נושא ב', עיי"ש], ושאלו מכר לפני יאוש - הדין תלוי במחלוקת אמוראים, בדף סח. סח: אם התורה חייבה על מכירה שכזאת, [כנ"ל תשו' כא נושא ג', עיי"ש].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גניבה הל' ו') נפסק: אם הקדיש לפני יאוש, אינו קדוש, ואם טבח או מכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

ב. כשהקדיש לאחר יאוש

1. כשלא טבח ומכר, לענין לחייבו ד' וה' מחמת שהקדש הוי כמכירה - בסוגייתנו מבואר: שפטור, דהקדשה אינה כמכירה, [זהו הן למ"ד יאוש קני, מפני ששלו הוא מקדיש, והן למ"ד יאוש לא קני, גם לרבי שמעון דאמר, "דבר הגורם למזון כמזון דמי", וגם בקדשים קלים ואפי' לרבי יוסי הגלילי, דאמר "קדשים קלים ממון בעלים"], דבהקדישו לשמים אינו יוצא מרשות הגנב, "דמעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן". [התוס' בסוגיין ד"ה והשתא, הוכיחו מסוגיין, שלכו"ע זל ההקדש - עיין מש"כ בזה לעיל תשו' יח נושא א'. מיהו לענין אם הבהמה כשרה להקרב - עיין במש"כ לעיל תשו' יב, יג נושא ב', טז נושא ה'.]

בתוס' (ד"ה והשתא) מבואר: שהקדש אינו כמכירה [המבואר במשנתנו] זהו רק כשהקדישו לקדשי מזבח, אבל אם הקדישו לבדק הבית - הוי כמכירה ומשלם תשלומי ד' וה', [ושזהו האופן שבברייתא לקמן דף עט. וכ"כ התוס' לקמן דף עט. ד"ה גנב, ואילו הרמב"ן ועוד ראשונים סוברים: שאין לחלק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית, והברייתא לקמן חולקת על משנתנו, שלפי משנתנו גם בהקדיש לבדק הבית אינו מתחייב ד' וה' עבור ההקדש, ולפי הברייתא בשניהם חייבים בד' וה' - אמ"ה עמ' תשלח, בהערה 19. המגיד משנה כותב: שהרמב"ם - המובא בהלכה לתשו' הבאה - סובר כהרמב"ן, שאין לחלק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית].

2. אם טבחה אחר שהקדישה - גם כן לכו"ע פטור מד' וה'.

רש"י (ד"ה ר"ש) מפרש: שאע"פ שלא יצא מרשות גנב, מ"מ חל עליה שם הקדש לאפוקי מרשות מרא

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

קמא, ולא דמריה קטבח.

תשלומי כפל ד' וה' בגנב בהמת הקדש ומכרה

סג. הגונב בהמת הקדש מבית בעלים ומכרן, האם חייב בתשלומי כפל ד' וה', ומדוע: דף עו. עז:

תשובה:

לפי ת"ק - בכל בהמת הקדש אינו משלם כפל וד' וה', בין שחייב באחריותו ובין שאינו חייב, שנאמר "וגונב מבית האיש" ולא מבית הקדש, והתוס' לעיל דף סג. ד"ה רעהו, כותבים: שלשון הגמ' לאו דוקא הוא, ולמידים זאת מ"רעהו", וכן הוא ברש"י לעיל דף סח: ד"ה ואינו, וסובר, דבר הגורם לממון לאו כממון דמי, והשער למלך פ"ו מחובל הל' ד', והאור שמח דנים באופן שהבהמה אינו בעין אם פטור הגנב גם מהקדש. וע"ע באמרי משה סי' מ' ס"ק א'.

ולפי רבי שמעיין - רק על קדשים שאינו חייב באחריותו, פטור הוא מכפל ד' וה', דלא קרינן ביה "וגונב מבית האיש", אבל על גניבת קדשים שחייב באחריותו, חייב בכפל, דקרינן ביה "וגונב מבית האיש", ומ"מ אינו חייב תשלומי ד' וה' על מכירתו כשהן תמימים, שהרי ליתא במכירה.

רש"י (דף עו. ד"ה אמילתא) מפרש: דכיון שחייב באחריותו, הו"ל דבר הגורם לממון וכממון דמי, וחייב בכפל, וע"ע בא"ת כרך ו' עמ' תקמב ערך דבר הגורם לממון.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' גניבה הל' ו') נפסק: ואם הקדישו ואחר כך טבח או מכר, אע"פ שהקדישו קדשים קלים, משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה, והראב"ד בהשגותיו, כותב: קיצר בכאן, שאם הקדישו הקדש בדק הבית, משלם ארבעה וחמשה, מה לי מכרו לשמים מה לי מכרו להדיוט. [דס"ל דבר הגורם לממון לאו כממון, וכן פוסקים הרמב"ן, המאירי והרא"ש, אבל הרשב"א פוסק כרבי שמעון, שדבר הגורם לממון כממון דמי].

תשלומי ד' וה' בגנב בהמת הקדש ושחטה

סד. האם חייבים ד' וה' א' כשגנב בהמת הקדש וטבחה, 1. כשקדם מומם להקדש, ואח"כ נגנבה, ושחטן בחוץ, 2. להיפך, דהיינו כשקדם הקדש למומם, ושחטן בחוץ, 3. כשהגנב שחט תמימים בחוץ, 4. בשחט תמימים בפנים לשם בעלים, ב' כשהקדישו הבעלים ביד גנב וטבחה, ומדוע: דף עו. עז:

תשובה:

לפי ת"ק

כל הקדשים ואפי' באלו שחייב באחריותו, כשטבחן הגנב, פטור הוא מד' וה', שנאמר "וגונב מבית האיש", ולא מבית הקדש, וס"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי.

לפי רבי שמעון

גנב וטבח קדשים שאין חייב באחריותו - בכל מקרה פטור מד' וה', דלא נקרא "וגונב מבית האיש", אבל קדשים שחייב באחריותו, שהם דבר הגורם לממון, חשוב הוא כממון, ונקרא "וגונב מבית האיש", ולכן יש אופנים שחייב ד' וה', ויש שאינו חייב, וכדלהלן:

1. **כשקדם מומם להקדש, ואח"כ נגנבה, ושחטן בחוץ** - חייב, שהרי בהמת בעלת מום כשמקדישה, קדושה היא רק ל"בדק הבית", ושחיטתה הוי שחיטה ראויה, משום שאפשר לפדות קדשי "בדק הבית" להתירם באכילה, (גם אם אינם ראויים להנמדה והערכה), וכל העומד לפדות כפדוי דמי, (כדלקמן תשו' סח סט. הטעם מבואר בפני: שזו משום שקדשי בדק הבית "רעהו" קרינן ביה, ואינם כהקדש הקדוש בקדושת הגוף).

התוס' (ד"ה כל) כותבים: שלפי ת"ק אליבא דרבי שמעון (במתניתין בחולין דף פא.) - לא אמרינן "כפדוי דמי", ונלפי"ו ידיה פטור מד' וה', משום דהוי שחיטה שאינה ראויה, וכן צ"ל לפי ביאורם הראשון בשיטת רש"י בחולין אליבא דרבי אושעיא.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויטפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי שתי השיטות האחרות בתוס' - רבי אושעיא גם סובר "כפדוי דמי". והתוס' עצמם פליגי על רש"י וס"ל שרבי אושעיא חזר בו וס"ל שאמרינן "כפדוי דמי". (ואם שחטן בפנים - עיין רש"ש).

2. כשקדם הקדשם למומס, (שכבר חלה בהם קדושת מזבח), ושחטן בחוץ

למ"ד שבקדושת מזבח אחר מיתה לא בעינן העמדה והערבה, (כריש לקיש אליבא דרבנן דרבי שמעון, וע"ע א"ת כר"ט ע"ג תרומה, ערך העמדה והערבה) - חייב ד' וה' כנ"ל באופן הקודם, שהרי אפשר לפדותן גם אחר שחיטה.

לפי רש"י (ד"ה וכל) אליבא דמ"ד שבעינן העמדה והערבה (כריש לקיש אליבא דרבי שמעון, וכותבים התוס': שה"ה לרבי יוחנן אליבא דכ"ע) - פטור מד' וה', שהרי משנשחטו אינם ראויים לפדייה, והוי שחיטה שאינה ראויה, ולדידיה לא הוי שחיטה.

ולפי התוס' (ד"ה בשוחט) אליבא דמ"ד שבעינן העמדה והערבה - רק לשיטת היש מפרשים, (והוא שיטת רבינו שמעיה במס' חולין דף פד. תוד"ה בעינן הסוברים "מפרכסת אינה כחיה", ואי אפשר לפדות, פטור מד' וה', (שהרי הוי שחיטה שאינה ראויה), אבל לפי ר"ת הסובר "מפרכסת הרי היא כחיה" - חייבים ד' וה', שהרי ראויים לפדייה בשעת פירכוס, (והוי שחיטה ראויה).

3. כשהגב שחט תמימים בחוץ - מודה רבי שמעון שפטור, הגמ' אומרת: שזהו לשיטתו הסובר "שחיטה שאינה ראויה אינה שחיטה", וכאן אינה ראויה לאכילה מדין "שחוט חוץ".

אך התוס' (ד"ה ורבי) כותבים: שלמ"ד "ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף", פטור מד' וה' גם אם סוברים "שמה שחיטה", שהרי בתחילת שחיטה הבהמה אסורה באכילה מדין שחוט חוץ, וחייב ד' וה' הוא רק בסוף שחיטה, ואז כבר אינו של הבעלים.

4. בשחט תמימים בפנים לשם בעלים - לכו"ע פטור מד' וה', שהרי חזרה קרן לבעלים, (ובהקריבו לעצמו הקרבן פסול, שנאמר "קרבתו" ולא הגזול, ופטור מד' וה' - תוס' ר"ד), ולפי ריש לקיש יש טעם נוסף, מפני שקדשים ליתא במכירה, וכל דליתא במכירה ליתא בטביחה.

5. כנ"ל דין קודם באופן שנשפך הדם לאחר שנתקבל בכלי קודם זריקה או ששחטן שלא לשם בעלים

לפי ריש לקיש - אפי' לפי רבי שמעון פטור מד' וה', ואף שהשחיטה ראויה היא, (דכל העומד לזרוק כזרוק דמין, וזהו מפני שכל שליתא במכירה ליתא בטביחה, וקדשים הרי אינם במכירה.

ולפי רבי יוחנן - כל שהשחיטה ראויה חייב הוא בד' וה', אף שליתא במכירה, (ולכן בנידון דידן לר"ש חייב).

בתוס' (ד"ה שלא) מבואר: שאם שחטו שלא לשמן, דינו כשחט שלא לשם בעליהן, הואיל והבשר כשר לאכילה אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ושפסח וחטאת ששחטן שלא לשמן או שלא לשם בעלים, אפי' לרבי שמעון פטור מד' וה', משום שנפסלין בכך, והוי שחיטה שאינה ראויה לרבי שמעון אינה שחיטה.

ב. כשהבעלים הקדישוהו בזמן שהבהמה ביד גנב

לפי רבי יוחנן - אינו מוקדש, כיון שאינו ברשותם, (כנ"ל תשו' כב, עיי"ש), ולכן:

1. בשחטן הגנב בחוץ - חייב ד' וה', ככל גנב הטובח חולין בחוץ, (כנ"ל תשו' כג, עיי"ש).

2. וכששחטן בפנים - הוי "חולין בעזרה", והדין תלוי במחלוקת רבי שמעון ורבנן בדין שחיטה שאינה ראויה, דלרבנן שמה שחיטה, וחייב בד' וה', ולרבי שמעון אין שמה שחיטה, ופטור.

ולפי ריש לקיש - הוי מוקדש, (כנ"ל תשו' כב, עיי"ש), ולכן בקדשים שחייב באחריותן ואליבא דר"ש:

1. בשחט בעלי מומין - הדין כנ"ל נושא א' אופנים 2, 1.

2. ובשחט תמימים בחוץ - הדין כנ"ל שם אופן 3.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

3. ובשחט תמימים בפנים - הדין כנ"ל שם אופן 4. [נחלקו הראשונים: אם פוסקים כרבי שמעון - עיין בהלכה לתשרי קודמת].

פדיון קרבן בעל מום

סה. קרבן בעל מום שנשחט, האם אפשר לפדותו בשעת פירכוס או לאחר מיתה, ומדוע? דף עו:

תשובה:

א. בשקדם מומו להקדשו

ברש"י (ד"ה וכל), ובתוס' (ד"ה שחיטה, ובד"ה בשוחט) מבואר: שלפי רבי שמעון - אפשר לפדותו גם לאחר שחיטה או מיתה, אף שאינה יכולה לעמוד, כיון שלא חל על הבהמה קדושת מזבח, וז"ל "קדשי בדק הבית" לא היו בכלל העמדה והערכה, ולפי רבנן - אי אפשר לפדותו. דס"ל במס' תמורה דף לב: קדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה.

ב. בשקדם הקדשו למומו

1. לפדותו אחר השחיטה

לפי רבי יוחנן אליבא דרב"ע, ולפי ריש לקיש אליבא דרבי שמעון - אי אפשר לפדותו, משום שס"ל "קדשי מזבח" צריך העמדה והערכה, ושחטה אינה יכולה לעמוד.

ולפי ריש לקיש אליבא דרבנן - אפשר לפדותו, כיון שס"ל שלא צריך העמדה והערכה.

2. לפדותו בשעת פירכוס

לפי ר"ת (בתוד"ה שחיטה, ובד"ה בשוחט, ולקמן דף עז: ד"ה אומר) - אפשר לפדותו, דס"ל שמפרכסת כחיה, ובני העמדה והערכה הם.

ולפי ה"ש מפרשים בתוס' (שם, וכן דעת רש"י בסוגיין, ורבינו שמעיה בתוס' בחולין דף פד. ד"ה בעינן) - אי אפשר לפדותו, דס"ל מפרכסת אינה כחיה.

אם שחיתת קדשים הוי שחיטה ראויה

סו. האם שחיתת קדשים הוי שחיטה ראויה, ומדוע? דף עו:

תשובה:

לפי רש"י (ד"ה תהי, ועיין מהרש"א, וכן בחולין הובא בתוס' ד"ה והלא, ובתוד"ה כל, וע"ע במהרש"א ובפני"ע על רש"י בסוגיין) - בלא הדין של "כל העומד לזרוק כזרוק דמי", הוי שחיטה שאינה ראויה, שלפי רבי שמעון לא הוי שחיטה, אף אם לבסוף זרק את הדם, משום שכל זמן שלא נזרק הדם לא מישתרי בשר, ורק למסקנת סוגייתנו, הסוברת: "כל העומד לזרוק כזרוק דמי", הוי שחיטה ראויה, וז"ל באופן שלא עומד לזרוק - עיין תשובה הבאה.

לפי התוס' (בסוגיין ד"ה כל) בשם רש"י בחולין - לרבי אושעיא הוי שחיטה שאינה ראויה, [בביאור שיטתו כותבים בד"ה כל. ג' פירושים: א. דלא ס"ל "כזרוק דמי". ב. דרק אחר קבלת הדם אמרינן "כזרוק דמי". ג. אף שאמרינן "כזרוק דמי" מ"מ לא מחשיבו כשחיטה ראויה, ורב המנונא חולק עליו וסובר: שאם בסוף נזרק הדם הוי שחיטה ראויה.

ולפי התוס' ור"ת - רבי אושעיא חזר בו, וסובר כרב המנונא שאם בסוף נזרק הדם הוי שחיטה ראויה, מדין "כל העומד לזרוק כזרוק דמי".

השוחט קדשים אותו ואת בנו

סז. שחט קדשים אותו ואת בנו, האם לוקה משום "אותו ואת בנו", והאם הקרבן הסני כשר, ומדוע? דף עו:

תשובה:

בגמ' בחולין (דף פ. פ.) איתא שלפי רבי שמעון - אין לוקה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לפי התוס' (בסוגיין ד"ה והלא זריקה, ובד"ה כל) - משום שבעידנא דקא שחיט הוי התראת ספק שמא לא יזרק הדם, וכשזרק הדם מתברר למפרע שהקרבת הראשון כשר, ומוסיפים: שלמ"ד שמה התראה לוקה, שהרי הוי שחיטה ראויה, ודרב המנונא ורבי אושעיא לא פליגי כלל, וכיון שהקרבת הראשון כשר לכן לכו"ע אסור לשחוט את השני מדין "אותו ואת בנו", ואם שחטו פסול.

ולפי התוס' (בסוגיין ד"ה והלא זריקה) בשם רש"י (בחולין, הנ"ל בתשובה הקודמת) - לרב המנונא הטעם הוא: משום שהוא "מחוסר זמן", הואיל וס"ל שכשנזרק דמו של ראשון הוברר למפרע שהוי שחיטה ראויה, ואסור לזרוק את דמו של שני, מדין "אותו ואת בנו", ושם זרקו, שחיטת השני הוי שחיטה שאינה ראויה ופסול, ודלרבי שמעון לא הוי שחיטה, ורבי אושעיא פליג עליה, וס"ל שפסול משום שהוי שחיטה שאינה ראויה, כדין כל שחיטת קדשים, דכל כמה שלא נזרק דמו לא משתרי בשר, ולשיטתו אין בשני איסור "אותו ואת בנו", והוא כשר גמור.

כל העומד להזרק או להפדות אם כזרוק וכפדוי דמי, ואם קדשים בכלל העמדה והערכה

ס.ח. כל העומד להזרק או להפדות האם כזרוק וכפדוי דמי, והאם קדשי מזבח וזרק הבית הם בכלל העמדה והערכה?
דף עו:

תשובה:

א. כל העומד להזרק

לפי סוגייתנו, וכן לפי רב המנונא (במס' חולין) - כזרוק דמי.

התוס' (ד"ה והלא זריקה) כותבים: שהוי כזרוק רק היכא שיש מצוה לזרוק, והתוס' (ד"ה כל, ובד"ה פרה) כותבים: שהוי כזרוק רק אחר שנתקבל בכוס.

לפי תוס' (ד"ה כל) - רבי אושעיא בהו"א פליג על רב המנונא, ולמסקנא חזר בו וס"ל כזרוק דמי.

ולפי רש"י (בחולין, מובא בתוס') - רבי אושעיא לא חזר בו, טעמו של רבי אושעיא - עיין לעיל תשובה סו.

ב. כל העומד להפדות

לפי סוגייתנו אליבא דרבי שמעון - כפדוי הוא.

התוס' (ד"ה והלא זריקה) כותבים: שהוי כפדוי רק היכא שיש מצוה לפדות.

התוס' (שם) מביאים: שלפי ת"ק אליבא דרבי שמעון (במסכת חולין דף פא:) - לא הוי כפדוי, ונע"ע במש"כ לעיל תשובה סד נושא א' אופן 1. ובתשובה הבאה.

ג. קדשים לענין העמדה והערכה

1. קדשי בדק הבית

לפי רבי שמעון - אין צריך העמדה והערכה.

ולפי רבנו - צריך.

2. קדשי מזבח

לפי רבי יוהנן - בין לרבי שמעון ובין לרבנן צריך.

ולפי ריש לקיש - לרבי שמעון צריך ולרבנן לא צריך, כנ"ל תשובה סה.

ס.ט. האם דין "כל העומד לפדות כפדוי דמי", ודין "חיבת הקודש" מתקיימים את הכשר והעלים ל"אוכל", ובכך יוכלו לקבל טומאה?
דף עז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

תשובה :

בתוס' (ד"ה פרה, הראשון) מבואר: ש"כל העומד לפדות כפדוי דמי" אמור רק באוכל שאסור לאוכלו להחשיבו כאוכל שמותר לאוכלו, ולכן פרה שהיה לה שעת הכושר מקבלת טומאה, כדין אוכל שמותר לאוכלו, אבל לא מחשיב עצים שאינם אוכל להחשיבם לאוכל, ו"חייבת הקודש" מחשיב עצים שאינם אוכל לאוכל, אבל לא להחשיב אוכל שאסור לאוכלו שיהיה דינו כאוכל שמותר לאוכלו.

שיעור שמאכל מקבל טומאה, ושיעור הנבילה שמטמאת אוכל

ע. מהו הסיעור א) שאוכל מקבל טומאה מדאורייתא ומדרבנן, ב) של נבילה שתוכל לטמא אוכל. ב) האם אוכל פחות מכשיעור (ושחישבו לאכילה), הדבוק לנבילה מלטרף לקבל טומאה מהנבילה או ממקום אחר, מדאורייתא ומדרבנן?

תשובה :

א. אוכל פחות מכביצה

לפי תוס' (ד"ה פרה, השני) ולפי רש"י אחרי שחזר בו - מן התורה אינו מקבל טומאה, אבל מדרבנן מקבל טומאה בכל שהוא.

ולפי רש"י לפני שחזר בו - גם מדאורייתא מקבל טומאה אפי' בכל שהוא.

ב. נבילה פחות מכזית

1. הדין - אינה מטמאה טומאת נבילות.

2. כשהדביק בה בצק והשלים את הבצק לכביצה - התוס' (שם) כותבים: שהבצק מדאורייתא לא מצטרף, ולכן האוכל אינו מקבל טומאה מהנבילה, אולם הנבילה והבצק מצטרפים לכביצה, לענין שמדאורייתא הבצק יכול לקבל טומאה ממקום אחר ולטמא שאר אוכלים.

ג. נבילה יותר מכזית ופחות מכביצה

1. הדין - מטמא מדאורייתא אוכל רק כשהאוכל יותר מכביצה.

2. כשהדביק בה בצק והשלימו לכביצה

לפי תוס' - הוי צירוף, והנבילה מדאורייתא מטמאה את הבצק.

ולפי רש"י בכריתות (מובא בתוס') - הנבילה מצטרפת לענין קבלת הבצק טומאה ממקום אחר.

וכותבים עליו התוס': "דלא דק", והיינו שרש"י לא פליג על התוס' בזה, וסובר שהנבילה מטמאה את הבצק, ואך בשיטתו מובאת דעה הסוברת: שהנבילה אינה מטמאה את הבצק, ורק מצטרפת לענין קבלת הבצק טומאה ממקום אחר, וכפשטות לשון רש"י.

דברים שיש להם טומאה חמורה לענין לטמא אוכלים ומשקין

עא.מה הם הדברים שסופן לטמא טומאה חמורה, והאם מטמאין אוכלין ומשקין, גם בלא הכשר מים ושמן, ומדוע?

תשובה :

פרה אדומה, פרים הנשרפין, המשלח את השעיר, אבר מן החי, ונבלת עוף טהור, סופן לטמא טומאה חמורה.

לענין לטמא טומאת אוכלין

לפי רש"י (בחולין, מובא בתוס' ד"ה פרה) - כל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה ויש בו כזית, מטמא אוכלין יותר מכביצה ומשקין, גם בלא שהיה להם שעת הכושר, ולא צריך לא הכשר מים ולא הכשר שרץ.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ולפי התוס' - יש בזה שלש שיטות: 1. לרבי שמעון - כדי לטמא צריך שהדבר המטמא יהיה אוכל הראוי לאכילה ועל פי דין, ולכן, רק פרה מטמאת אוכלין ומשקין, ודאפי' אחר שריפתה - אמ"ה עמ' תשנא בשם הר"י מיג"ש, הואיל והיתה לה שעת הכושר משנשחטה, שאז מחשיב שאין אוכל כאוכל, אבל פרים הנשרפים ושעיר, שלא היתה להם שעת הכושר, אינם מטמאים אוכלים ומשקין בלא שהיה להם הכשר מים ושרץ, 2. לחכמים - אין צריך אוכל הראוי לאכילה, אבל צריך שיקרא "אוכל", ולכן גם פרים מטמאים אוכלין ומשקין אף שלא היתה להם שעת הכושר, אבל "שעיר" שאינו "אוכל", הואיל והוא חי, אינו מטמא אוכלין ומשקין, וכ"כ נבלת עוף טהור בכפרים, ונבלת בהמה טמאה בכ"מ אינו מטמא אוכלין אם לא חישוב עליהם לאכילה - עוקצין פ"ג מ"ג, 3. ולרבי מאיר - אפי' דבר שאינו "אוכל" מטמא אוכלין ומשקין, ולכן אפי' שעיר חי מטמא אוכלין ומשקין, והיינו כיון שאילו נשחט הוא ראוי לאכילה אף ללא שמחשב עליהם, ואילו אבר מן החי, ונבלת עוף טהור, ללא מחשבה אינם ראויים לאכילה, ועל כן צריך לחשב עליהם.

פדית פרה אדומה

עב. האם אפשר לפדות פרה אדומה, ומדוע? דף עז. עז:

תשובה:

1. לפני שחיטה - לכו"ע נפדית.

2. לאחר שחיטה

לפי רבי שמעון - נפדית אף על גבי מערכתה.

ומבואר בתוס' (ד"ה אומר): משום שקדושת פרה קדושת דמים היא, ומותר לפדותה אפי' מדרבנן, עד שיעשו הזיותיה, (אבל התוס' לעיל בעמ' א' ס"ל: שיכול לפדות עד שנתקבל דמה), אבל אח"כ אינו יכול לפדותה, (דהוי כקדשי מזבח דבעי העמדה והערכה - שיטמ"ק).

ולפי רבנן - לא ניתן לפדותה אלא רק בחייה.

3. אם בעודה מפרכסת: לר"ת הסובר ואם סובר כמ"ד דבעי העמדה והערכה - יכול לפדות, ואם סוברים לא כחיה, וגם סוברים כמ"ד שבעי העמדה והערכה - א"א לפדות, ואילו אם סוברים שלא בעי העמדה והערכה - יכולים לפדות גם אם סוברים מפרכסת לא כחיה, ונע"ע ברשב"א מש"כ בזה, ובאמ"ה עמ' תשנא. ובהערה 17.

תשלומי ד' וה' בגנב שור טריפה וטבחו או מכרו

עג. גנב שור טריפה וטבחו או מכרו, האם חייב ד' וה', ומדוע? דף עז. עז:

תשובה:

לפי רבי שמעון - אם טבחו פטור, דשחיטה שאינה ראויה לא הוי שחיטה.

לרבי יוחנן אליביה - אם מכרו חייב.

ולריש לקיש אליביה - פטור, דכל שליתא בטביחה ליתא במכירה.

ולפי רבנן - חייב אף על טביחה שאינה ראויה, דס"ל שהוי שחיטה, וה"ה שחייב על מכירה.

"כלאיים" לתשלומי ד' וה', לקרבנות, למעשר, לפדיון פטר חמור

עד. מה הדין של "כלאיים" לענין א) תשלומי ד' וה' כשגנב טבח ומכר, ב) לקדשים ולקרבת פסח. ג) למעשר. ד) לבכור. ה) לפדיון פטר חמור, ומנין למדים זאת? דף עז. עז:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. לענין תשלומי ד' וה' בגנב כלאיים מכהן ומכרן

חייב ד' וה', שנאמר "שור או שה" לרבות כלאיים, ומענייניה דקרא הוא, הואיל ואי אתה יכול להוציא כלאיים מביניהם, שהרי אין עיבורן שווה, ולכך "או" בא לרבויה, ונע"ע בתוד"ה גבי.

רש"י (ד"ה גנב) מפרש: שמדובר בכלאיים הבא מכבשה ותיש, וכן כותב המאירי, ומשמע: שכלאיים הבא מבהמה וזיה, אין נוהג בו תשלומי ד' וה', ורק כששניהם ממין בהמה חייב. יש שדייק שהרמב"ם סובר שבכל כלאיים נוהג תשלומי ד' וה' – אמ"ה עמ' תרעט. וכל זה הוא רק כדעת רבי מאיר בתוספתא פרק ז' ברייתא ה', אך לפי חכמים – פטור. ולפי רבי אליעזר – חייב רק הבא מן הרחל והגדי ולא מן הכזי, ונע"ע באבני נזר אר"ח סי' תפז, ו.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גניבה הל' ט') נפסק: וכן הגונב כלאיים הבא מן השה וממין אחר, וטבחז או מכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

ב. בקדשים

פסול, שנאמר, "שור או כשב או עז" פרט לכלאיים, ומענייניה דקרא הוא, שנאמר ביה כשב ועז, שמתעברין זה מזה, לכן בלא המילה "או" הייתי מרבה כלאיים.

ומבואר בתוס' (ד"ה זה): דבקרבת פסח יש מיעוט מיוחד למעט כלאיים, דכתיב ביה "מן הכבשים ומן העיזים", עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה, ולגופיה לא איצטריך, הואיל ומשאר קדשים נפקא, וללמד בנין אב לכל מקום שנאמר "שה" למעט כלאיים.

ג. למעשר

פסול, מגז"ש "תחת" "תחת" מקדשים.

ד. לקדושת בכור

פסול, דהיינו שאין בו קדושת בכור, ולמדים זאת "העברה" "העברה" ממעשר, וכן שיש ק"ו שאם "נדמה" פסול לבכור כ"ש כלאיים.

ה. לענין פטר חמור

לפי ת"ק - פסול, דהיינו שאין פודין בכלאיים.

רבא לומד זאת, מ"בנין אב" שלא נקרא שה.

תוס' (ד"ה זה) מביאים את רש"י בחולין, שמפרש: שהבנין אב הוא מדכתיב "שה כשבים ושה עיזים".

והתוס' מפרשים: שהבנין אב הוא מדכתיב "שה תמים זכר בן שנה". ומוסיפים, שבלא הבנין אב הייתי מרבה כלאיים, משום שבפטר חמור כתיב "תפדה" "תפדה".

ולפי רבי אלעזר (בסוגיא) - מותר לפדות.

לסיכום:

כלאיים פסול לכל הנ"ל, חוץ מגנב שלפי רבי מאיר חייב בתשלומי ד' וה', וחוץ מפדיון פטר חמור, שלפי רבי אלעזר - כשר הוא.

"נדמה" לענין תשלומי ד' וה', קדשים, למעשר ולבכור

עה. מה הדין של "נדמה" לענין תשלומי ד' וה', קדשים, למעשר ולבכור, ומנין למדים זאת: דף עח.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה:

1. לענין גנב שטבח ומכר - חייב ד' וה', דכ"ש הוא מכלאיים.
2. לענין קדשים - פסול, שנאמר "או עז" פרט לנדמה.
3. לענין מעשר - פסול, מכח גז"ש מקדשים, וכמבואר בתוד"ה השתא.
4. לענין קדושת בכור - פסול, שנאמר "אך בכור שור", עד שיהא הוא שור ובכורו שור. ובתוס' (ד"ה עד, וד"ה לטמא, ע"פ הגמ' בבכורות) מבואר: שאת הפסוק צריך "לנדמה" שאינו דומה לאמו כלל, אבל אם דומה קצת לאמו - יש בו קדושת בכור, מדכתיב "אך", דהיינו שיש מיעוט וריבוי, משא"כ קדשים שיש רק מיעוט, אז כל נדמה פסול, אפי' דומה קצת לאמו, ושלרבי שמעון (בגמ' בבכורות שם), קדוש רק אם ראשו ורובו דומה לאמו.

גמל שנולד משור ופרה, ובנו של "קלוט"

עו. האם גמל שנולד משור ופרה מותר באכילה, והאם גם בנו (של הגמל שנולד משור ופרה) מותר באכילה, ומנין למדים זאת? דף עה. עה:

תשובה:

א. גמל שנולד משור ופרה

לפי רבי שמעון - אסור באכילה, שנאמר "גמל" "גמל" ב' פעמים, אחד גמל הנולד מן הגמלה, ואחד גמל הנולד מן הפרה, ואפי' עברתו מן הטהור משור גמור.

ומבואר בתוס' (ד"ה לטמא, על פי הגמ' בבכורות): שאם ראשו ורובו דומה לאמו - מודה רבי שמעון שמותר באכילה, ושהגמ' שם מסתפקת: אם מותר גם כשדומה במקצת, (עיי"ש שנפשט שאסור).

לפי רש"י אליבא דרבי יהושע - קלוט שיש לו אפי' סימן טהרה אחד, דהיינו מעלה גרה, מותר באכילה, (וה"ה ר"ק מפריס פרטה), שנאמר "את זה לא תאכלו", אבל יש אחר שאתה אוכל בסימן אחד, והיינו ב"קלוט" הנ"ל.

ולפי תוס' (שם) - רק בשני סימני טהרה ודומה לאמו בסימן אחד [כלומר במקצת] מתיר רבי יהושע מכח הפסוק הנ"ל, אבל אם אין לו שני סימני הטהרה או שאינו דומה כלל לאמו - אפי' לרבי יהושע אסור באכילה.

ב. בנו של "קלוט"

אפי' לפי רבי יהושע אסור באכילה גם כשבא מן הפרה, שנאמר "שה כשבים ושה עיזים", עד שיהא נולד משני כשבים.

לרש"י - זהו גזיה"כ למרות שהאב טהור.

ולתוס' - קמ"ל שזה וזה גורם אסור, (שהרי לשיטתם האב טמא).

רבי אליבא דרבי אלעזר לומד שבנו של הקלוט אסור באכילה מבנין אב, דלא מיקרי "שה" הואיל והנולד מקלוט ושה נחשב לכלאיים.

ומבואר בתוס' (שם): שלפי רבי יהושע - בנו של הקלוט אסור אפי' אם יש לו צורה גמורה של שור, שהרי רבי יהושע ס"ל "זה וזה גורם אסור", ושלפי רבי אלעזר הסובר "זה וזה גורם מותר" - בנו של הקלוט מותר באכילה, (ובסוגיין גרסין "אלעזר").

תשלומי כפל ד' וה' במפריש שור לנדרו, ובא אחר וגנבו טבחו ומכרו

עז. האומר "הרי עלי עולה" והפריש שור, ובא אחר וגנבו טבחו ומכרו, האם משלם כפל ד' וה', כמה, ומדוע? דף עה:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

תשובה :

הגב חייב לשלם תשלומי ד' וה', לרבנן - סגי בדמי כבש, ובעולת העוף אליבא דר"א בן עזריה, אבל אינו חייב לפי דמי "שור", דאמר ליה "עולה אתה חייב ועולה אני משלם לך ולא הפסדתי לך כלום", ואין הנגב יכול לומר לו "מצוה מן המובחר אני רוצה לקיים", וּבְאִפְסָהּ שֶׁהֵגַב אֶכְלוּ או כשאבד ממנו לענין לשלם להקדש - עיין אמ"ה עמ' תשצז ובהערות 13, 10, 4, 3.

לפי רש"י (ד"ה גב) - סוגייתנו כדעת רבי שמעון, הסובר (לעיל דף עו.): שהגונב קדשים שחייב באחריותו חייב כפל וד' וה', וכ"כ הראב"ד בחידושי. ומוסיף: שמ"מ את הקרן להקדש חייב לשלם בדמי שור, וכ"כ השלטי גבורים ב"ב דף ו'. בדפי הרי"ף, והמרחשת ח"ב סי' לא אות ה', בדעת ת"ק הפוסט מכלפ. ומחייב רק קרן, אך עיין בחת"ס גיטין דף נד: הסובר: שלרבי שמעון חייב בדמי כבש גם על הקרן, ורבי שלמה איגר שו"ת ח"ב כתבים סי' ז', סובר: שלת"ק פטור אפי' את הקרן.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ט מהל' מעשה הקרבנות הל' ז') נפסק: אמר "הרי עלי עולה" והפריש שור ונגב, פטור עצמו בשוה. [בביאור השמטת הרמב"ם את דינו של הגב, כותב האור שמח פ"ה מגניבה הל' א', שזהו משום שהסוגיא כרבי שמעון, אבל מאי לפי דקיי"ל כת"ק שחייב רק את הקרן, הרי הוא משלם דמי שור].

תשלומי ד' וה' במכירה חלקית

עח. גב שור ומכרו ושייר חלק לעצמו האם חייב ד' וה', ומדוע? דף עח:

תשובה :

לפי ת"ק דמתניתין, ובן לפי לוי - כל דבר הוי שיור אפי' שייר קרנה וגיזותיה, שנאמר "וטבח"ו כולו בעינן, "ומכרו" כולו בעינן.

לפי רבי - רק דבר המעכב בשחיטה הוי שיור, אבל ידה ורגלה מן הארכובה ולמטה לא הוי שיור, והמפרשים כותבים: שהיינו כל שהוא עושה אותה טריפה שהוא מעכב בחיטה, שאין הבהמה ניתרת בשחיטתה טריפה היא, ומסתברא לי דכל שאין עושה אותה נבילה אלא טריפה אינו קרוי מעכב בשחיטה - רשב"א, ועיין פירש"י, ובאמ"ה עמ' תתד, דקסבר "וטבח"ו מידי דהוי אטביחה, "ומכרו" דומיא דטביחה.

לפי תנא אחר אליבא דרשב"א - קרן שלא עשוי למיגז הוי שיור, גיזות שעומד למיגז לא הוי שיור.

ולפי תנא שני אליבא דרשב"א, ובן לפי רב - כל דבר הניתר עמו בשחיטה הוי שיור אפי' ידה ורגלה שמתחת לארכובה, אבל קרן וגיזות לא.

[הרא"ש סי' ט' ועוד ראשונים פוסקים כתנא קמא ולוי, שגם גיזות הוי שיור, ואילו הרמב"ם והמאירי פוסקים כרב. הטור מביא את שני הדעות, והד"ש סי' כט, פוסק כשיטת הרא"ש].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גניבה הל' יא) נפסק: מכרו "חוץ מאחד ממאה בו", או "חוץ מידו" או "מרגלו", כללו של דבר ששייר בו דבר הניתר עמו בשחיטה, פטור מתשלומי ארבעה וחמשה, ואם מכרו "חוץ מגיזתו" או "חוץ מקרניו", חייב בתשלומי ארבעה וחמשה, שאין אלו ניתרין עמו בשחיטה.

תשלומי ד' וה' במוכר "חוץ" או במשייר או בעל תנאי או כשקטע רגלה ומכרה

עט. מכרה חוץ מעוברה או חוץ משלושים יום או חוץ ממלאכתה, האם הוי שיור, ומה הדין כשגנבה קטעה ומכרה אם הוי שיור? דף עח:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. כשאמר "חויז מעוברת"

לפי מ"ד "עובר ירך אמו" - הוי שיוור.

ולפי המ"ד "לאו ירך אמו" - הוי ספק. ולפי רבי שבתשובה הקודמת - כיון שאינו מעכב בשחיטה פשוט שלא הוי שיוור. הרשב"א כותב: שבעית הגמ' היא אליבא דרב הנ"ל בתשובה הקודמת, דכיון שעובר ניתן בשחיטה יש מקום לומר שהוי שיוור, לפי הדברי חיים חו"מ, גניבה סי' ז' - ללוי פשוט שהוי שיוור, דלא גרע מקרנה וגיזותיה, ולפי הנחלת משה - הספק הוא גם ללוי הטעם שהרמב"ם השמיט את דין זה - עיין יש"ש סי' ל'.

ב. כששייר במכירה, וכשאמר "חויז משלושים יום" - עיין רש"י ובאמ"ה עמ' תתי - או כשאמר "חויז ממלאכתה"

רש"י מפרש: שהגנב התנה "אם תרצה לשוחטו שחוט מיד, ואם תעשה בה מלאכה המלאכה היא שלי", והשיטמ"ק מביא פירוש בשם גאון אחד: שהגנב התנה "כל זמן שהבהמה כחושה המלאכה תהיה של הגנב, ולכשתפטם תהיה של לוקח".

הגמ' מסתפקת בזה. והספק הוא לכאורה רק לפי שאר התנאים דפליגי על רבי, אבל לפי רבי שבתשובה הקודמת - כיון שאינו מעכב בשחיטה פשוט שלא הוי שיוור. הלח"מ בדעת הרמב"ם כותב: שהיינו כשהוכר הגנב אחר הל' יום, שכבר חלה המכירה, אבל כשהוכר קודם - פטור.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גניבה הל' יב) נפסק: או שמכרה "חויז ממלאכתה" או שמכרה "חויז משלושים יום", אין מוציאין ממנו תשלומי ארבעה וחמשה, ואם תפס הניזק, אין מוציאין מידו, והראב"ד בהשגותיו, כותב: לא מייחזרו לי דתפיסה מהניא בהא, דכיון דיותר ממה שהזיק הוא, אין כח לחייבו אלא לבית דין ובדין פסוק בלא ספק, וזה כיון שספק הוא אצלם, איך גמרו את דינו, (אבל הרא"ש סי' ט' פוסק: אפי' אם תפס מוציאין מידו, וע"ע בתורי"ד).

ג. כשגנבה קטעה ומכרה

הוי ספק בגמ', דמי אמרינן מה שגנב הרי לא מכר או דילמא מה שמכר הרי לא שייר, וואם תפס - עיין רמב"ם וראב"ד. מסוגייתנו משמע שקטיעת יד לא הוי שינוי מעשה - עיין רש"ש, ובאמ"ה עמ' תתסו, וע"ע לקמן צד. רש"י ד"ה בהכחשה, דלא הדר, ובנחלת משה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גניבה הל' יב) נפסק: גנב וקטע ממנה אבר ואחר כך מכרה וכו', אין מוציאין ממנו תשלומי ארבעה וחמשה, ואם תפס הניזק, אין מוציאין מידו, והראב"ד בהשגותיו, כותב: לא מייחזרו לי, דתפיסה מהניא בהא, דכיון דיותר ממה שהזיק הוא, אין כח לחייבו אלא לבית דין ובדין פסוק בלא ספק, וזה כיון שספק הוא אצלם, איך גמרו את דינו.

תשלומי ד' וה' בשותפין או בנותן מתנה או כששליחו טבח

פ. שותף שגנב מחבירו ושותפין שגנבו מעלמא, וכן גנב שנתן לאחר וטבחה, ומי שגנב משותפין, האם משלמים ד' וה', ומדוע? דף עח:–עט.

תשובה :

א. שותף שגנב מחבירו השותף, וטבחו או מכרו

פטור מד' וה', דליכא "וטבחו" כולו באיסורא. והנימוק"י כותב: שזהו אפי' כשיש לו שותפות רק באבר אחד, ובשיטמ"ק מבואר: שכמחלוקת בשיוור מכירה מה נקרא שיוור, כך מחלוקת בשותפות, באיזה אבר יהיה שותף, ויפטר.

ב. שותפין שגנבו מעלמא ואחד מהם טבח או מכר

הגמ' מחלקת בין כשטבח לדעת חבירו, לבין כשטבח שלא לדעת חבירו. והאופן של שותפין "שגנבו" - עיין תוס' ב"מ דף ח. ד"ה ושותפין, ובמש"כ שם תשו' לס'.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לפי רש"י (ד"ה שוף שטבח לדעת חבירו) - כשטבח לדעת חבירו חייבים בד' וה', הטובח חייב על חלקו, וחבירו גם עשאו שליח, ובטביחה יש שליח לדבר עבירה, כנ"ל דף עא., ואיכא "וטבח" כולו באיסורא, וכשטבח שלא לדעת חבירו פטורים, דליכא "וטבח" כולו באיסורא, שהרי על חצי חבירו לא נעשה שליח, והו"ל כטובח ומוכר אחר הגנב. [פירוש נוסף החולק על רש"י - וע"ע באמ"ה עמ' תתא בשם השיטמ"ק].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גניבה הל' יד) נפסק: שותפין שגנבו, אם טבח אחד מהן או מכר מדעת חבירו, משלמין תשלומי ארבעה וחמשה, ואם עשה שלא מדעת חבירו, פטור מתשלומי ארבעה וחמשה וחייבין בכפל.

ג. גנב ונתן [במתנה או בשליחות] לאחור והאחר טבח ומכר

הגנב חייב ד' וה' כדין מי שמוכר, (הרשב"א כתב: שאפי' מי שטובר שמתנה אינה כמכירה לדברים אחרים, כאן מודה, לפי שנשתרש בחטא), בין כשנתן מתנה גמורה ובין כשנתן לחבירו בשליחות למכור או לטבח, משום שיש שליח לדבר עבירה. וה"ה כשהגנב מכר בהקפה או כשהחליף או כשפרע בחובו או בהקיפו, או כששלח סיבלונות לבית חמיו, וה"ה כשגנב וקיבל דמים מהלוקח והלוקח עדיין לא משך, וזהו מפני שמדאורייתא מעות קונות - שיטמ"ק דף עא., ואם הפקיר - עיין אמ"ה עמ' תתכב ובהערה 18.

ד. הגונב משותפין וטבח

חייב בתשלומי ד' וה'.

ואם אח"כ הודה לאחד מהם על חלקו - ברש"י (הנ"ל, ע"פ הגמ' לעיל דף עב:) מבואר: שחייב על חציו ד' וה', הואיל ובשעת טביחה הואי כוליה בחיובא.

דין גנב והקדיש - עיין לעיל תשו'.

המקום הראוי לקנות ע"י קנין משיכה

פא. האם משיכה קונה כשזה היה ברשות בעלים או כסימטא או כרשות הרבים, בין לגבי גניבה ובין לגבי שאר קניינים?
דף עט.

תשובה :

משיכת גנב ברשות הבעלים - לא קונה, וזוהי חייב בכפל ד' וה', משום שדינו כמוזיק, ובתוספתא בפירקין מבואר: שכשמשך ברה"ד ואח"כ טבח ומכר - ג"כ פטור, יש המסבירים שזהו מפני שמשיכה אינה קונה ברה"ד, ושלטוברים שמשיכה קונה ברה"ד - זהו מפני שברה"ד הוא פרהסיא ונחשב לגזלן - א"ת ערך ארבעה וחמשה.

לפי רש"י (ד"ה או) - זהו מפני שלא הוציאו מרשות בעליו.

ולפי תוס' (ד"ה או) - זהו רק כשלא הגביהו. [וכן פוסק הרמב"ם פ"ב מגניבה הל' טז].

התוס' (ד"ה או, על פי הגמ' בכתובות) מביאים: שמשיכה בסימטא - קונה, וברשות הרבים - פליגי ביה רב אחא ורבינא אם מתחייב באונסין, וכותבים: שאין לחלק בין קניית גנב שאינו אלא להתחייב באונסין לבין קניית לוקח. [וכן שיטת הריצב"א בכתובות דף לא: תוד"ה וברשות, אולם שיטת הר"י בתוס' שם: שיש לחלק בין קניית גנב לבין קניית לוקח, שבגנב קונה ברשות הרבים להתחייב באונסין, למרות שבלוקח לא קונה, ואפשר שלשטות הראשונים המובאים בתשובה הסמוכה, הסוברים שבשאלה זו קנין, להתחייב באונסין, כ"ש בגנב].

תקנת משיכה בשומרים

פב. מאימתי השומר מתחייב בחיובי שמירה, ומאימתי המשאל והמשכיר אינם יכולים לחזור בהם מזכות ההשתמשות?
דף עט.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. שעת התחלת חיובי שמירה

לפי רש"י - זהו הספק בגמ' בסוגיין, אם החיוב משעת משיכת החפץ על מנת לשמור, או מיד כשהניחו הבעלים את החפץ מידם, והגמ' פשטה שמתחייב באונסין משעת משיכה, ונע"ע בתוי"ט על מסכת ב"מ פרק ז' סוף משנה י', ע"ע בשני תירוצי התוס' בב"מ דף צט. ד"ה כיון. שנחלקו באם משיכה ברשות הרבים מחייבו באונסין. למרות שקיי"ל שאינו מועיל לקנות בלוקח.

ולפי תוס' - זה פשיטא שמשעת משיכה, והגמ' לא מסתפקת בזה כלל, וכן שיטת הרא"ש בסוגיין. שיטת תוס' בב"מ דף צט. ד"ה כך, שדין זה הוא רק בשוכר ושואל, ואילו שומר חנינם ושומר שכר מתחייבים מיד משהניחו הבעלים את החפץ. עיי"ש, ואילו לפי הרא"ש שם, אף בשואל הדין כן, ועיין בשלטי הגיבורים שם בדף נו: מדפי הרי"ף, שרצה לומר "דה"ק הרא"ש, שמשנת משיכה חייב באונסין, וה"ה נמי משנה שקיבל עליו לשמור". וע"ע בנתיבות סי' שם ס"ק א', דעת רב במסכת ב"מ שם: ששואל - ונראה דה"ה לכל שומר - מתחייב משהכישו הבעלים את הבהמה ויצאה מביתו, אמנם התוס' בב"מ שם ד"ה כיון, מפרשים: שגם דינו של רב, הוא משום שחשיב כאילו משכה השואל, אך הראשונים שם מבארים את דינו של רב באופן אחר. רוב הראשונים שם סוברים, ששואל שם חולק על רב, ושהלכה כשואל, והרא"ש שם סובר, ששואל אינו חולק על רב בזה, פרטי הדינים בשיטת רב ושואל - עיין בגמ' שם, ובמש"כ שם פרק ח' תשובה יב, יג, ולענין הלכה: הרמב"ם בפ"ב משכירות ה"ח פוסק: שכל השומרים מתחייבים משעת משיכה, ועיין במגיד משנה שם, בשו"ע, בש"ך, ובגר"א, חו"מ סימנים: רצא סעי' ה', שג סעי' א', שז סעי' ב', שם סעי' ד', ז', ובנתיבות סי' רצא בביאורים ס"ק טב, ושם ס"ק יב.

ב. משאל ומשכיר לענין לחזור בהם מזכות ההשתמשות

בתוס' (ד"ה תיקנו) מבואר: שזהו הספק שבסוגייתנו, ושיש בזה ג' שיטות:

לפי מסקנת הגמ' (בסוגיין) ברעת ר' אלעזר - מדאורייתא משעת השתמשות ומדרבנן משעת משיכה.

לפי רב הונא (בפרק השואל) - כל זמן שלא השתמש בחפץ, יכולים המשאל והשוכר לחזור בהם, ואפי' מדרבנן.

ולפי רב אמי (שם) - מדאורייתא כבר משעת המשיכה אינם יכולים לחזור בהם. [נחלקו הראשונים: אם שומר חנינם ושומר שכר מתחייבים משעת משיכה או שלא בעיני משיכה, ובאם המפקיד יכול לחזור בו, ובאם השואל והשוכר יכולים לחזור בהם - אמ"ה עמ' תתנ, תתנד, וע"ע במש"כ על מסכת ב"מ פ"ח תשובה יג].

פוסקים :

בשו"ע (סי' שז סעי' ב') נפסק: יכולין המשכיר והשוכר לחזור בהם עד שימשוך או שיעשה אחד מדרכי הקנין, וכן אינו מתחייב בנגיבה ואבידה עד שיעשה אחד מדרכי הקנייה, ויש אומרים שמשסילק הבעל שמירתו מעליו מדעת השומר, נתחייב בשמירתה.

גידול בעלי חיים

פג. האם מותר א' לגדל בהמה דקה או להשהות בהמה דקה. ב' לגדל בהמה גסה. ג' לגדל תרנגולין. ד' לגדל חזירין. ה' לגדל כלבים, ו' לגדל חיה דקה. ז' לגדל חתולים. ח' לגדל בהמות טמאות, ומדוע? דף עט: פא. פג.

תשובה :

א. לגדל בהמה דקה [דף עט: פג]

1. במקומות ישוב שבארץ ישראל - אסור אפי' כשקשורה בכרעי המיטה, וכמבואר בתשובת רבן גמליאל לתלמידיו ובתוס' ד"ה מהו, ואפי' לצורך רפואה. [לפי המאירי - המעשה בגמ' באותו חסיד שקשר עו בכרעי המיטה, מדובר שהיה סכנת נפשות, ולפי המהרש"א בחידושי אגדות - אותו חסיד היה חולה שאין בו סכנה].

2. בחורשין ובמדבריות שבארץ ישראל - מותר, שהרי דוד המלך ע"ה היה רועה את צאנו במדברות שבאר"י. [בדף פא. בגמ' מבואר: שיהושע התנה להיות מריעים בהמה דקה ביערות עם עצים גדולים, אבל לא בהמה דקה בדקה, וכן לא בהמה גסה ואפי' בדקה, ומבואר בשיטמ"ק: שהיינו דוקא בשל אחרים, אבל בשל עצמו - מותר אפי' גסה בדקה, וע"ע לקמן תשו' פו תקנה 11].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

3. **בסוריא ובחוץ לארץ - מותר, ומפרש רש"י** (במשנה ד"ה אבל): דלא חיישינן לישוב, ואם יפסידו שדות אחרים ישלמנה. [מתוס' ד"ה מהו, משמע: שמותר גם באינה קשורה].

4. **בבל, לפי רב - כארץ ישראל לבהמה דקה**, והיינו מיום גלות יכניה שרבו שם תלמידים ונתיישובו שם בישוב קבוע - רש"י ד"ה בבבל. מהרשב"א על דף עט: סוף ד"ה והא דאמרינן משמע שלישנא קמא - רב הונא חולק על רב, וסובר שדין בבל לא כארץ ישראל, ומרבינו ישעיהו בשיטתו"ק שרב הונא לא חולק על רב. **איבא דאמרי: שרב הונא אמר זאת, וגם אמר שדין זה נאמר "מכי אתא רב לבבל"**. [וע"ע בסמוך דין 5 לענין לגדלם בארץ ישראל בבית או ע"י שומר].

רש"י בלישנא קמא מפרש: דהיינו מזמן שהגיע רב מבבל, שרבו המתיישבין שם מפני ישיבתו.

רש"י בלישנא אחרינא מפרש: שהיינו אף לפני שרב הגיע, וכשרב הגיע, לימדס להזהר בכך.

ולפי ר"ת בתוס' (ד"ה מכי) - מימות ה"חרש והמסגר" מגלות יכניה.

5. **בארץ ישראל או בבבל, לגדל בהמה דקה בבית או ע"י שומר**

לפי תוס' (ד"ה אין) - האיסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל ובבבל הוא: 1. גם בבית, [לפי הגאון צבי"אליבא דרש"י ד"ה אלא - רבן גמליאל סובר שמותר לגדל בבית בכל ימות השנה, והתוס' ד"ה מהו, כותבים בהדיא, שרובן גמליאל מותר רק לפני הרגל, וע"ע בנושא הבא בהערה שבדין 1.1]. 2. גם ע"י מסירתה לאחרים.

וכתבו: שזהו לא כדברי ה"מפרש", הסובר: שלפי רב הונא - מותר בבבל למסור לרועה, וכמו כן לאשתו שתשמרם. [וע"ע ברשב"א בשם י"א].

פוסקים :

בש"ע (סי' תט סעי' א') נפסק: אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל, מפני שדרכם לרעות בשדות של אחרים והיזקם מצוי, אבל מגדלים בסוריא ובמדברות שבארץ ישראל, והאידינא שאין מצוי שיהיו לישראל בארץ ישראל שדות, נראה דשרי. **וברמב"ם פ"ה מהל' נזקי ממון הל' ח', נפסק:** וכבר עשו בכל ארץ ישראל לאסור בה גידול בהמה דקה וחיה דקה, מפני שהיו רוב השדות והכרמים שם באותן הימים של ישראל.

ב. **להשהות בהמה דקה** [במקום שאסור לגדל]

1. **לאדם שאינו טבח, לפי הכמים - מותר להשהות שלושים יום קודם הרגל או קודם למשתה בנו, שלושים יום קודם יום השוק. התוס' (ד"ה מהו) כותבים:** שמותר אף באינה קשורה.

לפי רש"י - רבן גמליאל חולק על חכמים, ומתיר להשהות בהמה דקה, אף יותר מל' יום, [לשון הגמ' "ובלבד שלא תצא ותרעה בעדר אלא קושרה בכרעי המטה", וכותב הרשב"א: משמע שהתיר להם להשהות אפי' שלא לצורך הרגל ואפי' יותר מל' יום, וכמעשה באותו חסיד, ומסתברא כדברי רש"י, והמהדורא בתרא כותב: שרבן פליגי ואוסרים אפי' בקשורה, ויש שמפרש: שכוונת רש"י ששאלו את רבן גמליאל מהו להשהות קודם הרגל והתיר להם רק בקשורה, ורבן פליגי אפי' לא בקשורה, אבל שלא לצורך הרגל לכר"ע אסור - אמ"ה עמ' תתעט].

ולפי תוס' (ד"ה מהו) - רבן גמליאל לא חולק על רבנן.

2. **הטבח - לוקח ושוחט לוקח ושוהה, ובלבד שלא ישהה את העגונה שבהם ל' יום.**

לפי רש"י - היינו שאם קנה סמוך לעת השוק תוך ל' יום, והגיע יום השוק ונשאר לו בהמה דקה, לא ישלים לה ל' יום למקחה, הואיל ומותר לו להשהות רק עד יום השוק.

ולפי תוס' (ד"ה הטבח) - מדובר בכל טבח [גם בלא שקנה סמוך ליום השוק], שהרגילות היא לקנות כמה בהמות ביחד, אותה עגונה שנשארה יחידה אחר חברותיה, אסור להשהות יותר מל' יום למרות שהיא יחידה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מהל' נזקי ממון הל' ז') נפסק: אע"פ שאין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, מותר להשהותה קודם הרגל שלשים יום וקודם למשתה בנו שלשים יום, והטבח לוקח ושוחט, לוקח ומשהה עד שישחוט מעט מעט, ובלבד שלא תצא ותרעה בעדר, אלא כל המשהה, משהה בתוך ביתו כדי שלא תזיק, [והיש"ש סי' לה, כותב: שדעת הרמב"ם כדעת התוס'].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

3. **רועה שעשה תשובה או גר שנפלו לו בהמות דקות בירושה** - לא חייבוהו חכמים למכור מיד את בהמותיו, ויכול למוכרן על יד על יד.

ג. **לגדל בהמה גסה** [דף ע"ט]:

מותר לכל אדם ואפי' בארץ ישראל, לפי שאין גוזרין גזירה על הציבור אא"כ רוב הציבור יכול לעמוד בה. [ור"ק בהמה דקה אסור, לפי שאפשר להביאה מחו"ל, וע"ע א"ת כ"ך ב' ערך בהמה גסה, עמ' שסז].

לפי התוס' (ד"ה אין) - מותר לגדל רק בבית, [מתוס' ד"ה מהו, משמע: שמותר גם כשאניה קשורה], **אבל במרעה בשדה אסור,** [וכן טובר רש"י בסנהדרין דף כ"ה: ד"ה מגדלין, וזהו אחרת מהרמב"ם המובא בסמוך].

פוסקים :

ברמב"ם (שם, תקנה ה') נפסק: וכן התנה, שהמעין היוצא בתחילה, בני אותה העיר שיצא מגבולם, מסתפקין ממנו אע"פ שאין עיקרו בחלקם, ואין לאחזרים להסתפק עמהם ממנו.

ד. **לגדל תרנגולין** [דף ע"ט]:

1. **בירושלים - אסור מפני הקדשים.**

2. **בארץ ישראל - רק לכהנים אסור, הואיל וצריכים להזהר בטהרה.**

3. **בשאר מקומות - מותר לכולם.**

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ז מהל' בית הבחירה הל' יד) נפסק: ירושלים מקודשת משאר העיירות המוקפות חומה וכו', ואין מגדלין בה תרנגולות מפני הקדשים, וכן לא יגדלו הכהנים תרנגולים בכל ארץ ישראל מפני הטהרות.

ה. **לגדל חזירין** [דף ע"ט: פ. 9].

1. **אסור בכל מקום,** [אפי' אם כוננתו למטרת משיחת עורות - תוס' בדף פב: ד"ה לא].

2. **אם נפלו לו בירושה או בעשה תשובה - אין מחייבין אותו למכור מיד, ויכול למוכרן על יד על יד.**

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מהל' נזקי ממון הל' י') ובשו"ע (סי' תט סעי' ד') נפסק: מי שנפלו לו כלבים וחזירים בירושה, אין מחייבין אותו למכרם ביחד אלא מוכר מעט מעט.

ו. **לגדל כלבים** [דף ע"ט: פ. 9ג].

1. **אם קשורים בשלשלת** [של ברזל - מאירי, בשו"ע וברמ"א] - **מותר בכל מקום.**

2. **אם כשאינם קשורים - אסורים,** [אפי' נטולות שיניו, שמא ינבח ותפיל אשה מזמת היראה - שיטמ"ק בשם הרמ"ה. לפי הסמ"ג עשה סז - האיסור הוא רק בכלב רע, אבל שאינו רע מותר אפי' כשאינו קשור, והחזון יחזקאל ב"ק פרק ח' הלכה ה' בחידושים, מדייק מהרמב"ם, שאפי' כלב שאינו רע אסור לגדל באם אינו קשור, והמגדלם כשאינם קשורים הרי הוא ב"ארור"].

3. **בעיר הסמוכה לספר - הגמ' (בדף פג.) אומרת: שקושרו ביום ומתירו בלילה.**

רב נחמן סובר: שנהרדעא כעיר הסמוכה לספר היא.

רש"י מפרש: הואיל ויש בבבל ישוב קבוע וישראל הרבה. [משמע בעיר הסמוכה לספר ואין ישראל הרבה - אסור להתירו בלילה]. **וע"ע בדין הבא.**

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מהל' נזקי ממון הל' ט') ובשו"ע (סי' תט סעי' ג') נפסק: אסור לגדל כלב רע אלא אם כן הוא אסור בשלשלאות של ברזל וקשור בהם, ובעיר הסמוכה לספר מותר לגדלו, וקושרו ביום ומתירו בלילה. **ויש אומרים להקמא שאנו קרוין בין הגוים, ככל**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחזרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ענין פרי, ופוק חזי מאי עמא דכר, מיכו נראה, אם הוא כלב רע פיק לחוש פזיזק בני אדם, לאסור לגדלו, אלא אם כן קשור בקלסלאות על כרזל.

4. כלבים כופרים - עיין את דברי רבי ישמעאל שבנושא הבא ובהערה שם.

ז. לגדל חיה דקה [כצביים ושועלים - רש"י]

לפי ת"ק - אסור, ורבי ישמעאל אומר [וכן הוא הגירסא בדף פ"ג, אבל בדף פ"ד: הגירסא ר"ש בן אלעזר]: שמותר לגדל כלבים כופרים, חתולים, קופין, חולדות, סנאים, אם הם עשויים לנקר את הבית. [הרמב"ם פוסק לאסור בכל מקרה, ויש מהראשונים שמשמע מדבריהם, שת"ק ורבי ישמעאל לא פליגי, ופוסקים שמותר לגדל כלבים כופרים וחתולים - אמ"ה עמ' תתפה].

לפי רש"י (ד"ה כלבים) בפירושו הראשון, [וכן מפרש המאירי] - "כופרים" הם כלבים קטנים.

ולפי פירושו השני - הם כלבים גדולים של ציידים ואינם מזיקים, [ולפי פסקי הר"ד - אסור לגדל כלבים של ציידים].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מהל' נזקי ממון הל' ב') נפסק: לפיכך אסרו חכמים לגדל בהמה דקה וחיה דקה בארץ ישראל במקום השדות והכרמים, אלא ביערים ובמדברות שבארץ ישראל, ומגדלין בסוריא בכל מקום.

ה. לגדל חתול וחיות רעות

1. אם אוכמא בר אוכמא - הגמ' אומרת שדברי ר"ש בן אלעזר [וכן הוא הגירסא בדף פ"ג, אבל בדף פ"ד: הגירסא רבי ישמעאל כנ"ל נשא הקודם] שמתיר אמורים על חתול שכזה.

2. אם חיורא [בין בר חיורא, ובין בר אוכמא] או אוכמא בר חיורא בר חיורא - אסור לגדל, ומותר לכל אדם להורגו, ואין בו משום גזל, דהיינו שזוכה בעורו.

לפי תוס' (ד"ה אמר) - זוכה בעור גם מי שמוצאו מת בלא שהרגו, [ואילו הרשד"ם יור"ד סי' רלב מדייק מהרמב"ם - המובא בהמשך - שרק ההורג זוכה בעורו].

3. אם זה אוכמא בר חיורא בר אוכמא - הוי ספק בגמ' אם מותר להרגו.

4. חיות רעות, בתוס' (ד"ה מותר) מבואר: שלפי ריש לקיש במסכת סנהדרין - חיות רעות שהרגו מותר להורגם, אבל לפני שהרגו אסור להורגם. [ונע"ע מה שכתבנו לעיל פרק א' תש"ו סו דין 2].

5. ההבדל בין חתול לשאר חיות רעות

לפי תירוץ א' בתוס' (ד"ה מותר) אליבא דר"ל (שם) - מה שבסוגיין מבואר שמותר להרוג חתולים גם לפני שהרגו, זהו רק באם הם לא קשורים, ודבריו שם הם בקשורים, [ולרבי יוחנן - בכל מקרה מותר להרגם].

ולפי תירוץ השני - ריש לקיש מודה רק בחתול שמותר להורגו אף לפני שהרגו, משום שלא נזהרים מחתול, הואיל ואין יודעים אם הוא בר אוכמא או בר חיורא, [ולפי"ז אם הוא חיורא - אין להורגו כיון דידיעי ליה ונזהרים ממנו, ואף דאין להורגו מ"מ אין מגדלין - אמ"ה תתצח].

פוסקים :

ברמב"ם (פט"ו מהל' גזילה הל' יז) ובשו"ע (סי' רסו סעי' ד') נפסק: חתול רע שהורג [בשו"ע סי' רסו סעי' ס' הלשון, "שמזיק"], את הקטנים, אסור לקיימו, ואין בו משום גזל, ואין בו משום השבת אבדה אע"פ שנוהר מונועל, אלא כל המוצאו זכה בו והורגו והעור שלו, [היש"ש סי' לז, כותב: שהמפרשים לא מביאים את חילוקי הגמ' בצבע החתול, הואיל ולא מצוי הדבר בינינו, ולכן כשהמית בפעם אחת או הויק, נהגים בו כל הדינים של רב, ואפי' חתול שחור בן שחור].

ז. בהמה ממאה

בתוס' (דף פב: ד"ה לא יגדל) מבואר: שאם עומדת לאכילה - אסור, ואם כדי למשוך עורות בשומן או למוכרן לישראל כדי שימשח בהן - מותר, ולכן סוסיין וחמורים מותר, הואיל וסתמן למלאכה. [מתוס' משמע: שבהמות

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שמאות העומדות למלאכה מותר לגדלן אף כשרוב בני אדם מגדלין אותן למטרת אכילה, והרשב"א בתשובה אוסר – אמ"ה עמ' תתריד, ובהערה 137.]

צועקין ומתריעין בשבת ובחול על צרת רבים

פד. כיצד יש לעורר רחמי שמים "על החיכוך" בשבת ובחול?

דף פ:

תשובה:

הגמ' אומרת: שיש חילוק בין לח ליבש.

רש"י (ד"ה יבש) מפרש: שיבש קשה מלח, ולכן: חיכוך יבש לגמרי או לח מבחוץ ויבש מבפנים - מתריעין אפי' בשבת, ואם לח מבפנים - לא היו מתריעין אלא צועקין, והרמב"ם מפרש להיפך מרש"י: שהלח מבחוץ הוא יותר קשה ועליו מתריעים ומתענים.

מתריעין אפי' בשבת

לפי רש"י (ד"ה מתריעין, וד"ה לא היו מתריעין) - היינו אפי' בשופרות.

ולפי תוס' (ד"ה מתריעין) - מתריעין בשבת רק לומר "עננו", אבל בשופר בשבת אסור, ובחול מתריעין גם "בשופר", וצועקין - היינו רק "עננו" בלא שופרות.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' תענית הל' יג) ובשו"ע (או"ח סי' תקעו סעי' ה') נפסק: וכן חיכוך לח. הרי הוא כשחין פורח, ואם פשט ברוב הצבור, מתענין ומתריעין עליו, אבל חיכוך יבש, צועקים עליו בלבד.

אמירה לנכרי לעשות בשבת או ביו"ט מלאכה

פה. האם מותר לומר לנכרי לעשות בשבת או ביו"ט מלאכה האסורה מדאורייתא או מדרבנן, והאם יקראל הרו"ה לעשות מלאכה עבור חולה שיש בו סכנה, מותר לו גם להרבות לנכרי תינוק שאין בו סכנה, ומדוע?

דף פ: פא.

תשובה:

חכמים אסרו לומר לנכרי שיעשה מלאכה בשבת אפי' האסורה מדרבנן, ורק משום מצות "ישוב ארץ ישראל" התירו אמירה לנכרי אפי' באיסור דאורייתא, כגון: לכתוב בשבת "אונו" למי שלקח בית בארץ ישראל מנכרי.

התוס' (ד"ה אומר) בותביים: שלצרכי מילה וקבורה יש חילוקי דינים, כדלהלן:

1. אמירה לנכרי לעשות בשבת וביו"ט מלאכה האסורה מדרבנן לצורך מצות מילה, לדוגמא: להעביר דרך חצר שלא עירבו או דרך כרמלית - או לחמם מים לתינוק אגב אמו, כשאומרת "צריכה אני" - מותר, וכן הרש"ש: שתוס' מסתפקים אם מותר לומר לנכרי להרבות אף שלא לצורך מצוה כלל אגב חולה, דלא כהמהרש"א, עיי"ש, אף אם היא לאחר ז' מהלידה, ואך לפי דעת התוס' במסכת שבת דף קכא, ד"ה אין, אין להתיר שלטול בכרמלית - אמ"ה עמ' תתקכ"ב, ואם לאחר ג' ימים מהמילה ואף שכבר נתפא התינוק, לפי גירסא אחת בגמ' בעירובין יש להוכיח - עכ"פ אליבא דהבה"ג - שמותר לעשות כן.

והוסיפו: שאם לצורך שאר מצוות - אסור, דרק למצות וישוב ארץ ישראל, ולמצות "מילה" התירו, הואיל ומילה דוחה שבת, משא"כ לשאר מצוות, ונראה שדברי התוס' בגיטין, המובאים בהערה שבסוף הדין הבא, שייכים גם לכאן.

2. אמירה לנכרי לעשות בשבת וביו"ט מלאכה דאורייתא, עבור מצות מילה, ולדוגמא: לחמם מים עבור התינוק לא אגב אמו או להעביר דרך רשות הרבים.

לפי הבה"ג - מותר כמו שהתירו משום ישוב ארץ ישראל.

ולפי הר"י - אסור, והתוס' בגיטין דף ח: ד"ה אע"ג, כותביים: דשמא רק לצורך מילה הדוחה שבת התיר הבה"ג, ומשמע שמסתפקים

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בדעתו של הבה"ג לענין שאר מצוות.

3. **חימום מים ע"י ישראל בשבת לתינוק אגב אמו, והיא תוך ז' ואומרת "צריכה אני", לפי שיטת תוס' (ה"ל) - אסור, ומשמע מדרבנן. ועיין ברש"ש על מס' גיטין דף ב: דכותב שכונתם שאסור מדאורייתא. ואם אסור גם ביר"ט - עיין אור"ח סי' תקיא סעי' ב', והסיקו שכן הדין אף לפי הבה"ג - דהקילו באמירה לנכרי אפי' באיסורא דאורייתא יותר מבאיסורא דרבנן ע"י ישראל, הואיל וכל אמירה לנכרי הוי "שבות שאין בה מעשה", משא"כ ישראל העושה מלאכה דרבנן הוי "שבות שיש בה מעשה".**
4. **אמירה לנכרי לעשות בשבת וביר"ט צרכי קבורה - לא הותרה, הואיל והמת מתבייש שנקבר באיסור מלאכת שבת ויר"ט.**
5. **ביר"ט שני ואפי' של ר"ה - הותר לישראל לעשות מלאכה לצורך קבורה, אבל לא לצרכי מילה ולחולה שאין בו סכנה.**

התנאים שהתנה יהושע ושהתנה שלמה

פ. כמה תנאים תיקן יהושע, האם גם בחוץ לארץ, כמה תקנות תיקן שלמה, למי תיקן, אלו הן, ומדוע? דף פ:–פב.

תשובה:

א. יהושע התנה

לפי רבי יהושע בן לוי [דף פ9] - יהושע התנה עשרה תנאים.

ויש אומרים: שהתנה יותר, כדלקמן, [עיין בהמשך מתקנה 11].

לפי שמואל [דף פ9א] - יהושע התנה גם כן לחוץ לארץ, וולפי רבה בר רב אדא בשם רב נחמן - רק בבבל. כן הוא לפי גירסת הרא"ש, והרי"ף, ועיין אמ"ה עמ' תתקלח.

ב. שלמה - תיקן תקנה אחת.

פוסקים:

ברמב"ם (שם, הל' ה') נפסק: ותקנות אלו כולן נוהגות בכל מקום, אפי' בחוצה לארץ. עשרה תנאים התנה יהושע בלחץ, וכולן נוספות אף בחוץ לארץ, וכתב הרמב"ם פ"ה להלכות נזקי ממון והטור סי' רעד, א', ולא ידעתי למה השמיטין המחבר הזה, ואולי משום שאין שכיחין, שרובם אינן רק במקום שיש לישראל עדות וכרמים, וזה אינו שכיח בגלות, והרואה לעמוד על דיניהן, יעיין בפנים.

פירוט עשר התקנות שתיקן יהושע

1. **שיהיו בהמות רועין בחורשין.**

רש"י (ד"ה שיהו) מפרש: "חורשין" פי' ביער, שלא יקפיד בעל היער על כך, וכן מפרשים המאירי. הסוד ועוד ראשונים, וע"ע לעיל תשר' פג נושא א' דין 11.

א"ר פפא: דהיינו דוקא דקה בגסה, אבל לא דקה בדקה, ולא גסה בגסה וכ"ש שלא גסה בדקה.

רש"י (ד"ה דקה) מפרש: שדקה היינו בהמה דקה בחורשה גסה, כיון שאינה מכלה את האילנות, ומהמאירי מפרש: שחורשה גסה היינו יער גדול שאין ההיזק ניכר.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ה מהל' נזקי ממון הל' ג') נפסק: עשרה תנאים התנה יהושע ובית דינו בשעה שחילק את הארץ, ואלו הן: א. התנה שמרעין בהמה דקה ביערים שאלניהן גסין, אבל אין מרעין שם בהמה גסה, ויער שאילניו דקים, אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מדעת בעליו.

2. **מלקטין עצים שבשדותיהם, ודוקא מעצי "היזמי והיגי",** [לפי רבינו חננאל, וכן פוסק הסוד - היינו "קוצים",

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ואילו לפי הרמב"ם והמאירי – היינו עצים הקרובים לקוצים, וכן עצים שאינם חשובים – מאירי, מהענפים הלחים והמחוברים, ובלבד שלא ישרש, וכן פוסק הרמב"ם, אבל הרא"ש סי' טז, הטור, הנימוק"י משמיטיס תנאי זה, ועיין פרישה ס"ק ב', אבל לא התיר ללקט מהתלושים, (רש"י מפרש: שבעה"ב טרז לתולשן ודעתו עליהם, והרמ"ה מפרש אחרת), או מהיבשים, (רש"י מפרש: שדעתו של בעה"ב להשתמש בהם לאור, והרמ"ה מפרש אחרת), או משאר עצים

לפי רש"י (ד"ה ומלקטין) - ההיתר ללקוט משדה חבירו הוא לצורך מאכל בהמה, וכן מפרש המאירי ועוד ראשונים, אך לפי רבינו ברוך – ההיתר הוא רק לשירה החונה, ולא לכל אדם.

פוסקים :

ברמב"ם (שם, תקנה ב') נפסק: וכן התנה, שיהיה כל אדם מותר ללקט עצים משדה חבירו, והוא שיהיו עציו פחותים וקרובים להיות קוצים, כגון הזמי והיגי, והוא שיהיו לחים ומחוברים, ובלבד שלא ישרש, אבל שאר עצים, אסור.

3. יכולים ללקט עשבים [למאכל בהמה – רש"י, מאירי, תוס' בב"מ דף קז. ד"ה הני] בכל מקום חוץ משדה תלתן, מפני שהתולש עשבים משדה תלתן מפסיד את התלתן, ודוקא באופן שהעשבים מועילין לתלתן, ואוסרים משום "כלאיים", [לפי הרמב"ם פרק ב' מכלאיים הל' ד' – אין איסור כלאיים על מאכל בהמה, ולפי הכס"מ והר"י קורקוס – יש, וכונת הרמב"ם לשלול רק עשבים המרים, ולפי המרכבת המשנה – מדאורייתא אין איסור, אבל אסור משום מראית עין], אבל אם העשבים מזיקים לתלתן - מותר ללקט גם את העשבים שבשדה תלתן, [ע"ע מש"כ בתשו' הבאה].

התוס' (ד"ה כאן) כותבים: שזהו דוקא כשאינ בעירובן שיעור איסור כלאיים, אבל כשמועילים ויש בעירובן שיעור איסור כלאיים - מותר ללקט אפי' את התלתן עצמו, הואיל וכל השדה הפקר.

"עשבים מזיקין"

לפי ליטנא קמא בגמ' - היינו בשדה תלתן העומדת לזרע.

ולפי ליטנא בתרא - היינו: באם זרע תלתן לאכילת אדם, וזה ניכר ע"י שרואים שזרען בערוגות. [אם שני תירוצי הגמ' חולקים, ובמה – עיין מאירי, ובאמ"ה עמ' תתקטז, ובהערה 39].

פוסקים :

ברמב"ם (שם, תקנה ג') נפסק: וכן התנה, שיהיה כל אדם מותר ללקט עשבים העולין מאליהן בכל מקום, חוץ משדה תלתן שזרעה לבהמה.

4. קוטמים נטיעות בכל מקום.

לפי רש"י (ד"ה וקוטמין) - מותר לכל אדם לקטום בד מהאילן כדי ליטע או להרכיב, הואיל ובעל האילן לא מקפיד על כך, אבל לחתוך בחינם אין לו רשות, [אבל הרמב"ם – המובא בהמשך – סותם ואינו כותב שמותר לקטום רק לצורך נטיעה חדשה].

נטיעות מעץ זית - מותר באם מניח מן הזית מלמטה סמוך לגזע כשיעור גובה ביצה.

נטיעות מגרופיות של זית - אסור.

רש"י מפרש: גרופיות היינו עץ עלה זית שחתכוהו והשאירו בו מלא שני אגרופין, שאז אסור לקטום ממנו כלום, מפני שמפסיד לגרופיות.

והתוס' בשם הערוך מפרשים: שרק מענפי עץ הזית אסור לקטום, אבל מהעץ עצמו מותר, ולפי דבריו מותר לקטום מהגזע כמו בכל עץ זית, דהיינו באם מניח כשיעור גובה ביצה, [והב"ח כותב: שאין כונת רש"י להתיר לקצוץ את כל העץ, אלא כוונתו להתיר רק את הענפים היוצאים מעל גובה זה].

בקנים ובגפנים - מותר מן הפקק ולמעלה.

רש"י מפרש: דהיינו למעלה מהקשר, ולפי התוס' בב"ב דף פ: ד"ה בקנים – היינו מעל הפקק העליון, ולפי המאירי – היינו מהקשר הסמוך לגזע, ועיין עוד בטור ובפרישה מש"כ בזה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

בשאר אילנות - מן אובו של אילן ולא מן חודו, מן בד חדש שאינו עושה פירות ולא מן ישן שהוא עושה פירות, ממקום שאינו רואה את החמה ולא ממקום שרואה.

רש"י בלשון ראשון מפרש: לא מחודו של אילן, פי' מהענפים גדולים וגסים כאילן גמור.

ובלשון השני בשם תשובת הגאונים מפרש, [המגיד משנה כותב: שהרמב"ם סובר כפירוש זה]: דהיינו שמותר רק מאמצע האילן שיש שם הרבה ענפים, אבל לא מהענף האמצעי שהוא העליון ועיקר האילן. ומבואר בפוסקים: שכל התנאים האמורים בשאר אילנות נאמרו גם על גפן וזית - אמ"ה עמ' תתקכה].

פוסקים :

ברמב"ם (שם, תקנה ד') נפסק: וכן התנה, שיהיה אדם קוטס נטיעה בכל מקום חוץ מגרופות של זית, ואינו קוטס מן האילנות אלא בית כביצה, ובקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה, ובשאר האילן מחובו של אילן לא מחודו, וכשהתיר לקטום לא התיר אלא מחדש שאינו עושה פירות, אבל לא מישן שעושה פירות, ואינו קוטס אלא ממקום שאינו רואה פני חמה. [הרמב"ם בפכ"ד ומכירה הל' ז', כותב: והעולה מן השורשים והן שאינם רואים פני חמה, והוה אחרת מרש"י בסוגיין, המפרש: שהם החיצוניים שהחמה מבשלת את הפירות שם וממתיקם].

5. מעיין היוצא בתחילה, בני העיר מסתפקין ממנו.

לפי רבה בר רב הונא - מ"מ המסתפק נותן לו דמים.

הגמ' אומרת: ולית הלכתא כוותיה.

בתוס' (ד"ה ומעיין) מבואר: שבסוגיין מדובר רק במעיין שיצא מאיליו, אבל אם טרח וחפר בחצירו מעיין, הרי הוא שלו, ותנאי יהושע לא חל על זה. [לפי דבריהם - מותר להכנס לחצר אחר לשאוב מים ממעיין שיצא מאיליו, אך התוס' במסכת עבודה זרה דף מז. ד"ה לא, סוברים: שאסור להכנס, ובסוגיין מדובר להתיר רק באופן שהמים יצאו מהשדה].

פוסקים :

ברמב"ם (שם, תקנה ה') נפסק: וכן התנה, שהמעין היוצא בתחילה, בני אותה העיר שיצא מגבולם, מסתפקין ממנו אע"פ שאין עיקרו בחלקם, ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו. [וע"ע ביש"ש סי' מ' תקנה ה'].]

6. מותר לדוג בחכה בימה של טבריא, ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה, אבל צד הוא ברשתות ובמכמורות.

בתוס' (ד"ה ומחכין) מבואר:

"לעלות חכה" - מותר לכל אדם בימה של טבריא, למרות שהיא בחלקו של נפתלי, וזה מתנאי יהושע.

"שלא יפרוס קלע" - אפי' להבעלים עצמן אסור, וזה מתנאי שהתנו שבטים זה עם זה, שלא לעשות כן, כדי שלא יעמיד את הספינה [הרמב"ם חולק וס': שלבני השבט שהגיע אותו הים בחלקם מותר לפרוס קלע].

"אבל צד הוא במכמורות וברשת" - מותר רק לבעלים שהוא שלהם ויהושע לא התנה בזה. [בטור מבואר: שתקנות אלו נאמרו גם על כל הימים - אמ"ה עמ' תתקכז].

7. נפנין לאחורי הגדר אפי' בשדה מליאה כרכום, פי' ליטול הימנה צרור, ולפי רש"י - מהגדר, ולפי השיטמ"ק בשם גאון אחד - היינו מהשדה, כדי לקנח, ואפי' בשבת, [לרש"י דף פא. ד"ה לאחורי - מותר אף שפורץ גדר].

הגמ' מספרת, שמר זוטרא חסידא היה לוקח ומחזיר, והיה אומר לשמש שלו, שאחרי שבת יחבר יפה את הצרור בטיט.

8. מסתלקין לצידי הדרכים, מפני יתידות הדרכים

רש"י (ד"ה ומסתלקין) מפרש: שמטרת התקנה להתיר בכל עת אפי' בזמן שיש תבואה בשדות, לכל אדם

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

להסתלק מן הדרך מפני היתידות, דהיינו טיט, להלך על המיצר, [ולפי הרבינו חננאל – "יתידות", היינו שלוליות].

פוסקים :

ברמב"ם (שם, הל' ג') נפסק: וכן התנה, שבזמן שריבה הטיט בדרכי הרבים או נקיעי מים, יש לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרכים ומהלכין שם, אע"פ שהן מהלכין בדרך שיש לה בעלים.

9. התועה בין הכרמים מפסיג ועולה, מפסיג ויורד עד שמוצא את הדרך. הברייתא מוסיפה:
הרואה חבירו תועה בין הכרמים מותר לו לעשות כנ"ל, עד שמעלהו לעיר או לדרך.

רש"י (ד"ה מפסיג, ובד"ה דאורייתא) מפרש: שמותר לו לנתק זמירות המעכבות אותו, ועולה ויורד עד שמוצא הדרך, אבל מדאורייתא אסור לו לגרום הפסד לחבירו וחייב להקיף במיצרי השדה. [הש"ט"מ"ק כותב בשם הראב"ד: ש"מ"מ חייב לשלם את מה שהפסיד, ולפי הרשב"א – התקנה היא להתיר אף בלא לשלם דמים, וכן משמע מסתימת הרמב"ם].

פוסקים :

ברמב"ם (שם, הל' ג') נפסק: וכן התנה, שכל התועה בין הכרמים וכיוצא בהן, מפסיג ועולה, מפסיג ויורד, עד שיצא לדרכו.

10. מת מצוה קונה מקומו, והיינו כשמוצאו בשדה של יחיד, אבל אם מצאו על המיצר [מוטל ברוחב הדרך, במקום שאם יקברוהו במקומו, העוברים עושי טהרות יאהילו עליו ויטמאו – רש"י], מתוך שניתן לפנותו מפנהו לשדה שהוא פחות טוב מחבירו, לדוגמא: שדה בור ושדה ניר, מפנהו לשדה בור, שדה ניר ושדה זרע, מפנהו לשדה ניר, היו שתיהן שוות, מפנהו למקום שירצה.

תקנת שלמה המלך

11. מהלכין בשבילי הרשות שבארץ ישראל, עד שתד רביעה שניה.

תקנה זו נמנית בעשרה תנאים שהתנה יהושע, אבל הגמ' אומרת: שצ"ל ששלמה המלך אמרה ולא יהושע, דאם יהושע א"כ מצינו שתיקן אחד עשרה.

רב פפא אומר: שבבבל משירד הטל אסור להלך בשבילין שיש להם בעלים, הואיל וזה קשה לקרקע, [הטור השמיטי את דינו זה של רב פפא, למרות שהרא"ש סי' יז מביאם, ועיין בתוס' הרי"ד, במאירי, ובאמ"ה עמ' תתקמח].

רש"י (דף פא. ד"ה ומהלכין) מפרש: שמטרת התקנה היא שיוכלו בני אדם לקצר דרכם דרך שדה חבירם, והתנה יהושע שלא יקפידו על כך, [הערוך מפרש – מובא על הגליון בגמ' – היינו שבבילין שהן רשות לבני אדם, כלומר אינם מופקדין לרבים אלא יש להם בעלים]. וזמן רביעה שניה: משהכניסו את תבואתם עד י"ז מרחשון, שהוא הזמן שהזרעים צומחים, והדריסה קשה להם, [וזהו כרבי יהודה במסכת תענית דף ו. י. יש תנאים שם החולקים עליו, עיי"ש].

פוסקים :

ברמב"ם (שם, פ"ה הל' ד') נפסק: שלמה תיקן שיהיו עובדי דרכים מותרין בימות החמה להלך בשבילין שבשדות שיש להן בעלים, עד שתד רביעה שניה, ובהל' ו', נפסק: ומשירד הטל בבבל, אסור להלך בשבילין שיש להן בעלים. [הלח"מ פ"ג מתענית הל' י, מקשה: שהרמב"ם סותר עצמו בענין התאריך של רביעה שניה].

תקנות נוספות של יהושע, [דינים בחוץ לארץ כדין העשרה הראשונים]

12. בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרשות הרבים וצוברו כל שלושים יום.

כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה, והיינו רק לפי רבי יהודה. [עיין במש"כ לעיל פ"ג תשובה כא].

13. מותר לירד לתוך שדה חבירו לקצוץ שוכו של חבירו להציל נחיל שלו ונותן לו דמי שוכו, וכן שיהא זה שופך יינו של זה ומציל דובשנו של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו, וכן שיהא מפרק את עיצו וטוען פשתנו של חבירו ונוטל דמי עיצו מתוך פשתנו של חבירו.

בתוס' (ד"ה ונוטל) מבואר: שאם לא יכול להציל אפי' ע"י הדחק, הדבש הפקר ובעל היין יכול לזכות בכולו, ורק כשיכולים להציל ע"י הדחק יש שני חילוקים: 1. אם בעל היין שפך בעצמו את היין - אין לו

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

אלא שכרו. 2. אם בעל הדבש שפך - חייב לשלם דמי היין, וכל מחלוקת התנאים היא רק באם יהושע התנה שיוכל בעל הדבש לשפוך את היין בעל כרחו של בעל היין ולשלם לו דמי יין.

הגמ' אומרת: שרק רבי ישמעאל סובר שיהושע התנה כן, אבל יש תנאים הסוברים, שיהושע לא התנה בזה, ואין לו אלא שכרו, ויש מאחרונים וכן שיטת הרמ"ה שכותבים: שהתקנה אף כשאין יכול להציל אפי' ע"י הדחק - אמ"ה עמ' תתקמט. ברמב"ם נפסק שהתקנה היא רק לפני שנשפך לארץ, אבל אם כבר נשפך - הוי הפקר, והמאירי סובר: שהתקנה גם כשנשפך והבעלים אמרו "הריני זוכה בו" - אמ"ה עמ' תתקנה.

14. אילן הנוטה לתוך שדה חבירו או סמוך למיצר לענין ביכורים

לפי רבי יוחנן - יהושע התנה שמביא וקורא, ולא אמרינן שהיניקה אינו משדה שלו, שע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ, ולפי"ז יהושע תיקן אחד עשרה תקנות.

ואילו רבי יהושע בן לוי - מנה י' תקנות ולא מנה תקנה זו. (בפשטות רבי יהושע בן לוי חולק על דינו של רבי יוחנן, וכן כותב בספר "מעשה רקח" פ"ב מביכורים הל' יא. אבל בעל "הערוך השולחן העתיד", הלכות ביכורים ס' קלט סעי' ה', כותב: שאפשר לפרש שהם לא חולקים לדינא, עיי"ש, ושגם מרש"י ד"ה רבי יהושע בן לוי אין הכרח שסובר שחולקים לדינא, עיי"ש. אך ע"ע בגמ' ב"ב דף כז: שרב דימי ועולא חולקים על דין זה - אמ"ה עמ' תתקנו-תתקנח).

תלתן שעלתה עם מיני עשבים

פז. תלתן שעלתה עם מיני עשבים, האם חייב לעוקרן, האם כופין אותו לעוקרן, והאם מדאורייתא? דף פא.

תשובה:

1. **אם העשבים מועילים לתלתן - חייב לעוקרן, וכופין אותו על כך.** ונע"ע מש"כ בתשו' קודמת תקנה 13.

לפי התירוץ הראשון בתוס' (ד"ה אין) - זהו רק לפי רבי עקיבא הסובר: "המקיים כלאיים לוקה" וזה לא דוקא, ועובר רק באיסור דאורייתא, וכדין לאו שאין בו מעשה.

ולפי התירוץ השני בתוס' - גם לרבנן חייב לעוקרן, מגזירת חכמים, שלא יחשדוהו שזרען.

2. בעשבים המזיקין לתלתן

לפי רש"י - חייב לעוקרן, אבל לא כופין אותו לעוקרן.

ולפי תוס' - אפי' לרבי עקיבא אינו חייב לעוקרן, הואיל והעשבים עלו מאליהם ומזיקין לתלתן.

תקנות שתיקן עזרא

פח. כמה תקנות תיקן עזרא, אלו הן, ומדוע תיקנס? דף פב. פב.

תשובה:

1. **שקורין בשבת במנחה, משום יושבי קרנות.**

2. **שקורין בשני ובחמישי.**

הגמ' מפרשת: שנביאים שבדור המדבר ולפי הרמב"ם - היינו משה רבינו ע"ה) תיקנו לקרוא בשני וחמישי ובשבת שלשה פסוקים בלבד, כנגד כהנים לויים וישראלים, (וזהו כדעת רבא במסכת מגילה דף כא: ואילו רב אסי שם מפרש, כנגד תורה נביאים וכתובים), כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה. ונע"ע בתוס' ד"ה כדי).

לפי הלשון הראשון בגמ' - תקנת הנביאים היתה שמספיק שרק אדם אחד יקרא את ג' הפסוקים.

ולפי הלשון השני - תקנת הנביאים היתה שצריך: 1. שלשה אנשים שיעלו לתורה, 2. שכל אחד יקרא פסוק אחד.

עזרא הוסיף ותיקן: שהשלשה אנשים יקראו עשרה פסוקים כנגד עשרה בטלנין, (הגמ' כאן נוקטת

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

כטעמו של ריב"ל במסכת מגילה דף כא, ואילו רב יוסף שם מפרש: כנגד עשרת הדיברות, ורבי יוחנן מפרש: כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם.

3. **שדנים בשני וחמישי, משום שאז מצוי שיבואו אנשים, כדי לקרוא בתורה.**

ומבואר בתוס' (ד"ה ודנין): שקודם עזרא היו ב"ד קבועים בכל יום, אבל רק בעיר אחת, ועזרא תיקן: **בכל עיר ועיר, בב' וה'.** (התוס' בסוגיין כותבים זאת בשם ר"ת, ואילו בכתובות דף ג. ד"ה שבת, כותבים זאת בשם ר"י, ומביאים בשם ר"ת, שלפני עזרא לא היו חייבים לשבת, ועזרא תיקן שחייבים לשבת בב' וה', ולכן המהרש"ל גורס אצלנו "ד"י", וע"ע ברשב"א בסוגיין ובריטב"א בכתובות).

4. **מכבסים בחמישי בשבת, משום כבוד שבת.**

5. **שהיו אוכלים שום בערב שבת, משום מצות עונה.**

6. **שהיא אשה משכמת ואופה, כדי שתהא פת מצויה לעניים.**

7. **שהיא אשה חוגרת בסינר, משום צניעותא.**

8. **שהיא אשה חופפת וטובלת, פי' מדאורייתא מספיק שתעיין לראות אם יש קשרים ולהתירן או באם יש לכלוך דבוק שחוצץ, ובא עזרא ותיקן חפיפה.** (ועיין א"ת כרך טז, עמ' תמ, ערך חפיפה).

רש"י מפרש: חפיפה במסרק היא להרחקה דמילתא. (משמע מרש"י ש"לעיוני" היינו אף לא במסרק, אבל הרי"ד כותב: שהסריקה היא מדאורייתא, להתיר את הקשרים. שיטת הראב"ד ש"לעיוני" היינו ברחיצה, והראשונים חולקים עליו וס"ל אף בלא רחיצה – אמ"ה עמ' תתקפז, תתקפס).

והתוס' כותבים: **1. עזרא תיקן חפיפה בראש בלבד,** (אחרת משיטת רש"י המובא בראשונים, הסובר: שעזרא תיקן חפיפה בכל הגוף – אמ"ה עמ' תתקפס), **2. הדחת בית הקמטים, אינה מתקנת עזרא אלא מדינא דגמ'.** **3. הדחת שאר הגוף, אינה חובה, ורק מצד המנהג יש לרחוץ את כל הגוף במים חמים.** (לפי הרמב"ן והרשב"א – התקנה היתה לחפוף בכל מקום שער, וכן הוא סתימת הרמב"ם בפ"ב ממקואות הל' טז, ואילו המחבר בשר"ע ביור"ד סי' קצט, פוסק כרש"י, שהתקנה היתה לטרוק במסרק את ראשה, כמבואר בהגר"א ס"ק ב').

9. **שהיו רוכלין מחזרין בעיירות, משום תכשיטי הנשים, שלא יתגנו לבעליהן.**

10. **תיקן טבילה לבעלי קריין, פי' מדאורייתא צריך טבילה רק לאכילת תרומה וקדשים, ובא עזרא והוסיף גם לדברי תורה.**

ומבואר בתוס' (ד"ה אתא): שלא קיי"ל כתקנה זו אלא כרבי יהודה בן בתירא דאמר "דברי תורה אין מקבלין טומאה".

לפי הפירוש הראשון בתוס' - ריב"ב ס"ל שעזרא לא תיקן תקנה זו.

לפי הפירוש השני - עזרא עצמו התנה שיוכלו לבטל תקנה זו.

ולפי פירושם השלישי - לא פשט איסורו של עזרא בכל ישראל.

העשרה דברים שנאמרו בירושלים

פט. אלו עשרה דברים נאמרו בירושלים, ומדוע? דף פב:

תשובה:

ארבע דברים נאמרו בירושלים ורק לפי מאי דקיי"ל כהמ"ד שירושלים לא התחלקה לשבטים, כדלהלן:

1. **אין הבית חלוט בה כדין בתי ערי חומה, שנאמר "וקם הבית אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו".** ודינו כבתי ערי החצרים שאם ירצה לגאול גואל, ואם מגיע יובל יוצא ביובל.

2. **אינה מביאה עגלה ערופה, שנאמר "כי ימצא חלל באדמה אשר ד' אלוקיך נותן לך לרשתה".**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ומבואר בתוס' (ד"ה ואינה): שירושלים עצמה הואיל ונכנסים ויוצאים לה לעלות לרגל ובשאר השנה, כדי לשלם לה נדרים ונדבות, אינה מביאה עגלה ערופה אף בלא הטעם "שלא נתחלקה לשבטים", ומשום שאזלינן בתר רובא דעלמא, ואמרינן שהרוצח בא מהם, ואת הפסוק צריך למקומות שבירושלים שלא היו מצויים שם כי אם תושבי ירושלים, א"נ בימי חזקיה שכל ישראל היו בירושלים ולא היו באים לסחורה.

3. **אינה נעשית עיר הנדחת**, שנאמר "עריך".

4. **אינה מטמאה בנגעים**, שנאמר "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם".

שלוש תקנות נוספות נאמרו משום טומאה

5. **שלא להוציא זיזין וגוזזטראות**, מפני אהל הטומאה, ומשום שלא ינזקו עולי רגלים. (החסדי דוד של התוספתא פרק ו' סוף הל' ב', כתב: שהנפק"מ בין שני הטעמים הוא, בזיזים היוצאים סמוכים לקרקע, שאין בהם שם אוהל להעביר טומאה, אבל יש חשש של מכשול לעולי רגלים).

6. **שלא יעשו בה אשפות, משום שקצים**, (שדרכן להרבות טומאה – רש"י).

7. **שלא יגדלו בה תרנגולין, משום קדשים**, (שמביאים בשר שרצים בפייהם ומטמאים את הקדשים – רש"י).

שתי תקנות נוספות

8. **שלא יעשו כבשונות, משום עשן**, (שמשחיר את החומה, וגנאי הוא – רש"י).

9. **שלא לעשות פרדסין, משום סירחון**, (עיין ברש"י ב' פירושים).

10. **שאינן מלינין בו את המת**, וזהו מדינא דגמרא בלא טעם.

לימוד "יונית"

צ. האם מותר ללמוד "יונית", ומדוע?

דף פב: פג.

תשובה:

1. **לשון יונית** - מותר.

2. **חכמה יונית** - אסרוהו לכל אדם ללומדה, חוץ מהקרובים למלכות, (שמתחילה לא גזרו זאת עליהם – תוד"ה התירו).

לפי התירוץ הראשון בתוס' (ד"ה ואסור) - בזמן הורקנוס תיקנו תקנה זו ולא קיבלו מהם, ובזמן טיטוס קיבלו עליהם.

ולפי תירוץ השני - בזמן הורקנוס קיבלו עליהם בארור, ובזמן טיטוס תיקנו, שהעובר על כך נקרא "עברין".

לפרוס נישובין

צא. מה התנאים שיהיה מותר לפרוס נישובין כדי לצוד יונים?

דף פג.

תשובה:

אין פורסין נישובין ליונים א"כ היה רחוק מן הישוב ל' ריס, וכדי שלא יפסידו תבואה ופירות שבתוך העיר – רש"י. ודוקא כשרחוק מישוב זרעים, אבל אם זה ב"ישוב" לא של זרעים, אפי' רחוק מאה מיל לא יפרוס.

"ישוב", שצריך להרחיק ממנו אפי' מאה אמה, לרב יוסף - היינו של כרמים, ולפי רבה - היינו של שובכין.

התוס' (בד"ה והתניא) מצדדים: שמאה מיל זהו לאו דוקא, ושאפי' באלף לא יפרוס.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פרק שמיני

החובל

אופן שומת תשלומי ה' דברים

א. החובל בחבירו כיצד שמין את הה' דברים, ומדוע. (א) נזק כשהזיקו רק אבר אחד. (ב) צער שלא במקום נזק. (ג) צער במקום נזק. (ד) שבת כששיבר ידו או רגלו. (ה) בושת. דף פג: פד. פה.

תשובה:

א. נזק

רואין אותו כאילו הוא עבד הנמכר בשוק, כמה היה יפה וכמה הוא יפה.

רש"י (במשנה, ד"ה וכמה) מפרש: שהשומא היא כעבד עברי, וזלפי הרא"ש סי' א' – הכונה כעבד כנעני שנמכר לעולם, שהרי נ"ע אין לו שומא להמכר לעולם, וכן כותב הגר"א סי' תכ ס"ק כ' אליבא דהרמב"ם והש"ע. החידושי אנשי שם, כותב: שלרש"י שמין כנ"ע המוכר עצמו לשש ושורב לשש עד יום מותו, והכל בשומא אחת, והרעק"א בפירושו למשניות, מפרש: ששמין כל שש שנים מחדש, והיש"ש סי' א', מפרש: שגם לרש"י שמין כעבד כנעני, ומה שכתב רש"י "כנע"ע", כוונתו לומר ששייך בזה נזק כנ"ע הנצרך להמכר עיי"ש.

לפי פשטות המשנה והסוגיא (בדף פד.) – שמין את "הניזק".

ולפי רבי אליעזר (בגמ' שם) – שמין את "המזיק".

התוס' (ד"ה אלא) מבארים: שלפי רבי אליעזר הוי ככופר ממש, דכתיב ביה "פדיון נפשו" וס"ל כמ"ד פדיון נפשו של מזיק, ווהיינו כשיטת רבי ישמעאל בן ברובה, עיי"ש לעיל דף מ. ובמש"כ לעיל פרק ד' תשו' יט. דינים א' ב', ורבנן סוברים שאין לדמות לכופר.

והרא"ש סי' ד', כותב: שהשומא נעשית לכל אדם לפי מלאכתו, שאם היה נזקב מרגליות וקטע ידו שומתו מרובה, ואם קטע רגלו שומתו מועטת, ומיהו יראה בשומא זו, שהיינו דוקא להוסיף בשומא, ולכן כשקטע רגלו של נזקב מרגליות מסתבר ששמין כשומת עבד הנמוך לשמש לעשות מה שרבו מצוה, והיש"ש סי' יא, כותב: שלעולם שמין את ה"נזק" לפי עבד פשוט, אפי' הוא בעל אומנות, ושכך נראה מהתוס' לקמן דף פה: ד"ה רואין שכותבים חילוק זה רק לענין תשלום "שבת" ולא לענין תשלומי "נזק". תוכן דברי התוס' – עיין במש"כ לקמן תחילת תשו' ט', והש"ך שם ס"ק ג', מביא את המהרש"ל ומסיק כהרא"ש.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"א מהל' חו"מ הל' ב') ובשו"ע (סי' תכ סעי' טו) נפסק: כיצד משעריים החמשה דברים, נזק, אם חסרו אבר או חבל בו חבורה שאין סופה לחזור, שמין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, כמה היה שוה קודם שחבל בו וכמה נפחתו דמיו אחר החבלה, וכך יתן לו. ואם היה בעל אומנות, כגון נזקב מרגליות, וקטע לו ידו, משעריין הזיקו כפי מה שהוא, אבל אם קטע רגלו שאין מזיק לו כל כך, משעריין הזיקו כאילו לא היה בעל אומנות.

ב. צער שלא במקום נזק

אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה להיות מצטער כך. והרא"ש סי' א', כותב בפירושו הראשון: שזהו כפשוטו, משם שאי אפשר לשום בענין אחר, בפירושו השני, כותב: ששמין מי שחייב למלכות לכוותו בשיפוד על ציפורניו, כמה היה נותן שלא יעשו לו צער זה, כדלקמן בדין הסמוך, וע"ע בשיטמ"ק בשם הגאון, וביש"ש סי' ז'.

הגמ' (בדף פד.) מביאה מחלוקת תנאים אם חייב על צער שלא במקום נזק, ואת המקור מהתורה לשתי השיטות, ותוכן הדברים – עיין לקמן תשו' ד'.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

בשור"ע (שם סעי' ח') נפסק: כוואו בשפורד על צפרנו במקום שאינו עושה חבורה ואינו מעכבו ממלאכה, אינו נותן אלא צער, ולאס היה במקום רואין, חייב כבוסת, והרמ"א בסעי' טז, פוסק: ובמקום לאיכא לער לחוד, משעיין, אס היה גוזר המלך לכוות אותו כשפורד על צפרנו וכדומה, כמה היה נותן להגלל מלער זה.

ג. צער במקום נזק

אומדין כמה אדם רוצה ליתן ממון לשליח המלך העומד ליקטוע לו ידו בסייף, כדי שיקטענה בסם בלא צער, וכמבואר בדף פה. שאין אדם מוכן ליטול כל ממון שבעולם על מנת שיצערורו ע"י קטיעת ידו או רגלו.

לפי רב זביר משימיה דרבא - למדים זאת ממה שנאמר "פצע תחת פצע", ולא נאמר "פצע בפצע".

ולפי רב פפא - למדים זאת במה מצינו מריפווי, שנאמר "ורפא ירפא", ולא נאמר "ורופא ירפא", קמ"ל שחייב על רפואה במקום נזק. (מחלוקתם מובאת לקמן תשר' ד' ח', עיי"ש).

ד. שבת

כששיבר ידו או רגלו - רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין, שהרי כבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. וואס כשסימא את עינו או חירשו - וכן אם יש הבדל בין שבר לו רגל אחד או שני רגלים או שהוא מלמד תינוקות או עושה מעשה מזוט או נוקב מרגליות - עיין לקמן דף פה. ובמש"כ לקמן תשר' ט"ו.

ה. בושת

הכל לפי המבייש והמתבייש. (המקור לחיוב בושת מן התורה - עיין א"ת כרך ג', עמ' מב, ערך בושת).

ברש"י (במשנה ד"ה הכל, והמתבייש) מבואר: שאדם קל שבייש בושתו מרובה, ואדם חשוב שנתבייש בושתו מרובה.

הגמ' (לקמן דף פו.) אומרת: שמשנתנו כרבי שמעון הסובר, שיש הבדל בתשלומי בשת כשביישו עשיר או עני או בינוני, דהיינו שיש הבדל מי המתבייש. (החולקים על רבי שמעון - עיין בגמ' שם, ובמש"כ לקמן תשר' יד).

ב. מנין דורשים חז"ל ש"עין תחת עין" הכוונה ממון בלבד?

דף פג: פד.

תשובה :

בגמ' מובא כמה דרשות לכך.

1. "לנפש רוצח", יש לדייק שרק לנפש רוצח לא לוקחים כופר, אבל לראשי איברים שאינן חוזרין לוקחים, וכדי שלא נאמר שאם המזיק רוצה יכול לשלם כסף, רוצה יכול לבקש להוציא לו את האבר, לכן יש גז"ש "מכה" "מכה" מבהמה לאדם, דבבהמה כתוב "מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש", ובאדם (הסמוך לה) נאמר "כי יתן איש בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו", שכמו בבהמה זה תשלומין בלבד כך באדם שהזיק.

2. "כן ינתן בו", אין נתינה אלא ממון.

3. "יד ביד", דבר הניתן מיד ליד.

4. מגז"ש, דכתיב "עין תחת עין", וכתיב "תחת אשר עינה".

כה בי"ד שאינם סמוכין לדון בזמן הזה

ג. האם בי"ד שאינם סמוכין רשאים לדון באופנים הבאים. 1. חמשה דברים, 2. קנסות. 3. שור שהזיק אדם או שור, בקרן, בשן, וברגל. 4. גזילות. 5. גזילות שעי" חבלות, ומדוע? דף פד: פד:

תשובה :

מדאורייתא רק דיינים מומחין וסמוכין יכולים לדון דיני ממונות, ד"אלהים" בעינן וליכא, מיהו בבבל, בחוץ

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לארץ, ובזמן הזה שאין סמוכין, יש אופנים שדנים משום "שליחותיהו קעבדינן", ואם הוי מדאורייתא – עיין נתיבות המשפט סי' א' ס"ק א', ויש שלא דנים, התוס' (דף פד: ד"ה קנסא) מוסיפים: שגם במקומות שאין דנים מ"מ אם תפס או כשאמר "אקבעו דינא לארץ ישראל" – דנים. האופנים והדינים הם כדלהלן:

א. במילתא ששכיחי ויש בו חסרון כים

גובין בבבל, דעבדינן שליחותיהו, בכלל זה, הדברים הבאים:

1. הודאות והלואות.

רש"י (ד"ה מיד) מפרש: דבסנהדרין מבואר, שלא צריך מומחין, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, הודאות, פירושו: הבא לידון בעידי הודאה שאמרו "בפנינו הודה לו", הלואות, פירושו: שבא לידון, בעידי הלואה, שאומרים "בפנינו הלוח לו".

2. שור שהזיק שור בשן ורגל, שהרי מועדין מתחילתן הן.

רש"י (ד"ה בשן ורגל) מפרש: בשן, כגון שנתחכך בחבירו להנאתו והזיקו, רגל, שהזיק שור חבירו בגופו דרך הילוכו שדחפו בלא כוונה, ונה"ה בשור שאכל פירות והזיק פירות וכלים דרך הילוכו, שהרי זה ממון ושכיח.

פוסקים:

בשור"ע (סי' א' סעי' א') נפסק: בזמן הזה דנים הדיינים דיני הודאות, והלואות, וכתובות אשה, וירושות, ומתנות, ומזיק ממון חבירו, שהם הדברים המצויים תמיד ויש בהם חסרון כים.

ב. בדבר המצוי ואין בו חסרון כים או באינו מצוי ויש בו חסרון כים

לא עבדינן שליחותיהו ולא גובין בבבל, בכלל זה הדברים הבאים:

1. אדם שחבל באדם, הואיל ולא מצוי, אף שיש חסרון כים.

2. בושת, הואיל ואין בו חסרון כים אף שמצוי.

לפי השור"ע הנ"ל – מ"מ את שבת וריפוי מגבין, וכן דעת המרדכי בשם האבי עזרי, ההגהות אשר"י בשם האור זרוע, המאירי, והרמב"ם בשם הגאונים, ואילו לפי הרמ"א בשם יש אומרים – לא מגבין, עיי"ש ובכס"מ, ובסמ"ע ס"ק ט'.

3. קנסות, הואיל ואין בהם חסרון כים, ומוסיף רבא: שבכלל זה

א. כל הנישום כעבד אין גובין אותו בבבל.

ב. שור שהזיק בקרן אין גובין אותו בבבל, דהיינו לא רק תם שתשלומין תשלומי קנס הוא, וכדקיי"ל לעיל דף טו. "פלגא נקא קנסא" – רש"י, אלא אפי' מועד, שהרי לא יתכן מועד בלא שיביאוהו לבי"ד, ולכן זהו גם כשהעידוהו בארץ ישראל והביאוהו לבבל, משום שלא שכיחא שיביא שור מועד מארץ ישראל או שיבואו דיינים סמוכין מארץ ישראל ויעידו אותו בפניהם בבבל. [המאירי פוסק: שיש לדון על נזקי אש ובור, וכן דעת המרדכי בשם האבי עזרי, והגהות אשרי בשם האור זרוע, ואילו ההגהות אשרי בשם מהרי"ח מסתפק אם דנים בזה, והקצה"ח ס"ק ב', והגר"א ס"ק יד, והפ"ת פוסקים: ששכיחי ודינים].

פוסקים:

בשור"ע (שם) נפסק: אבל דברים שאינם מצויים אע"פ שיש בהם חסרון כים, כגון בהמה שחבלה בחבירתה, או דברים שאין בהם חסרון כים אע"פ שהם מצויים, כגון תשלומי כפל, וכן כל הקנסות שנקטו חכמים כתנוקע לחברו, פי' שתוקע בקול בלאזנו ומכניעהו, וכסוטר את חבירו פי' מכה בידו על הלחי, וכן כל המשלם יותר ממה שהזיק או שמשלם חצי נזק, אין דנין אותו אלא מומחיים הסמוכים בארץ ישראל, חוץ מחצי נזק צרורות, מפני שהוא ממון ואינו קנס. ובסעי' ב', נפסק: אדם שחבל בחבירו, אין מגבין דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל נזק, צער, ופגם, ובושת, וכופר. אבל שבת וריפוי מגבין, ויש אומרים שאף ריפוי ושבת אין דנין, ולא ראייתו נוסגין לקדקק בזה, רק כופים המוצל לפיים הנחבל ולקנסו כפי הנראה להם, וכמו שיתבאר בסמוך בסעיף ה'. ובסעי' ג', נפסק: בהמה שהזיקה את האדם, אין גובין נזקו דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל, מפני שהוא דבר שאינו מצוי, אבל אדם שהזיק בהמת חבירו, משלם נזק

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שלם בכל מקום, וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל, הואיל והיא מועדת בתחילתה, הרי זה דבר מצוי, ומגבין אותו דיינין שאינן סמוכין בארץ ישראל.

ג. גזילות

לפי רש"י (ד"ה מיד) ולפי תירוץ ראשון בתוס' (ד"ה אי נמי) - לא גובין בבבל.

לרש"י: זהו מפני שרק במקום ששייך נעילת דלת גובים, ולתוס': זהו משום שלא שכיחי.

ולפי היש מפרשים בתוס' (זהו כשיטת ר"י בתוס' בגיטין דף פח: ד"ה אי הכי) - **גובין, כיון דשכיחי.** ולפי הנימיק"י בשם הרא"ה - רק גזילה שע"י חטיפה אינה שכיחה ולא דנים בזמן הזה, אא"כ הגזילה בעין, אבל גזילה ע"י שליחות יד או כפירה הוי שכיח ודנים, לפי השיטמ"ק בשם ר"ת - גזילת קרקע לא שכיח ולא דנים, וכגון שגזל שדה וחרשה וזרעה ואכל את פירותיה, ואזכח החזיר את הקרקע, דהשתא לית ליה חסרון כ"ס, אבל גזילת מטלטלין הוי שכיח ודנים, ולפי המאירי בשם יש מתרצים - כל גזילות לא הוי שכיח ולא דנים, ודנים רק באם קיבלו עליהם את הדיינים, ולפי השיטמ"ק בשם הריב"א - כשבארץ ישראל יש מומחין אין דנים אלא רק בבי"ד מומחין, אבל כשבארץ ישראל אין מומחין אזי יכולים לדון אפי' גזילות, וכן כותב הרעק"א בסנהדרין דף ג'. בשיטת רש"י והרא"ש, ואילו לפי המאירי בשיטת הרמב"ם - על גזילת הקרן דנים על גזילת הכפל אין דנים.

פוסקים :

בשר"ע (שם) נפסק: וכן מי שגנב או גזל מגבין ממנו הקרן בלבד, ויש אומרים דווקא גזילות דשכיחי, כגון כופר בפיקדון וכדומה, אבל גזילה ממז לא שכיחא, ואין לדין אלא אם כן הגזילה קיימת מחייבין להחזירה. אע"פ שדיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל אינן מגבין נקמות, מנדין אותו עד שיפיים לבעל דינו, וכיון שיתן לו שער הראוי לו, מתירין לו, ודין נתפיים בעל דינו בין לא נתפיים.

ד. גזילות שע"י חבלות

לא שכיחי, ולא גובין, (זהו אפי' לפי היש מפרשים שבתוס').

חיוב צער שלא במקום נזק, ובדמים יתרים

ד. האם אדם חייב לשלם צער שלא במקום נזק, ועל דמים יתרים, ומנין למדים זאת: דף פג: פה:

תשובה :

א. צער שלא במקום נזק

לפי תנא רמסנתינו - חייבים על צער שלא במקום נזק, דהיינו במקום שלא אפחתי מערכו, לדוגמא: כוואו בשיפוד או במסמר, ואפי' על ציפורנו במקום שלא עושה חבורה, [אופן שומת צער שלא במקום נזק - עיין לעיל תשו' א' נושא ב', ובמש"כ שם].

הגמ' (בדף פג:). מביאה מחלוקת בין רבי דאמר "כויה נאמרה תחילה", לבין בן עזאי דאמר "חבורה נאמרה תחילה", [התוס' לעיל דף כו: ד"ה האי, אומרים: שמחלוקת התנאים היא רק במקום שלא עושה רשום, אבל במקום שעושה רשום וניכר רישומו, לכ"ע חייב, אף שלא אפחתי מכספיה, וזה פשיטא יותר מצער במקום נזק].

רבא מפרש: את משנתנו כבן עזאי המחייב אף שלא במקום נזק, דס"ל שמה שנאמר בתורה "כויה" תחילה, משמע דוקא עם חבורה, [ודסתם כויה יש בה חבורה - רש"י, ו"חבורה" באה ללמדינו אף שלא במקום נזק, ורבי חולק עליו ומחייב רק כשיש גם חבורה, דסבר "חבורה" נאמר תחילה, [פ"י דכ"ה שנאמרה תחילה, משמע כויה אף בלא חבורה - רש"י], ואח"כ נאמרה "חבורה" ללמדינו שחייב רק כשיש חבורה.

רב פפא סובר: שמשנתנו כרבי, ומפרש את מחלוקתם להיפך, וכדלהלן:

לפי הלשון הראשון בגמ' - בן עזאי פוטר במקום שאין חבורה, ורבי המחייב אף כשאין חבורה סובר "כויה" משמע עם חבורה, ומה שנאמר אח"כ "חבורה" ללמדינו שחייב גם בלא חבורה.

ולפי הלשון השני - לכ"ע כויה חייב בין דאית ביה חבורה ובין דלית בה חבורה. לבן עזאי כויה הוי "כלל", וחבורה הוי "פרט", ודרשינן כלל ופרט, למרות שפצע תחת פצע מפריד ביניהם, ואין בכלל אלא מה שבפרט, יש עמה חבורה חייב אין עמה חבורה פטור, ורבי לא דורשם בכלל ופרט, דסבר שמרוחקין

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

הם, ולכן חייב כשאין חבורה.

ג. דמים יתרים

לפי הלשון השני בגמ' אליבא דרבי - מ"חבורה" מרבים לדמים יתירים.

לפי רש"י - היינו שמשלם נזק למרות שמשלם צער, ובלא הפסוק הייתי אומר שמשלם רק צער.

ולפי תוס' - לזה ודאי שאין צריך "חבורה" לחדש לנו שחייב, אלא קמ"ל שמשלם יותר בצער שיש בו רושם יותר מצער שאין בו רושם, למרות שהצער שווה.

כלל ופרט המרוחקין

ה. כלל ופרט המרוחקין, האם דנין אותם בכלל ופרט, ומדוע? דף פה.

תשובה:

לפי הלשון השני בסוגיין אליבא דרב פפא - יש בזה מחלוקת תנאים, שלפי רבי - אין דנים, וממילא הכלל מרבה הכל, ולפי בן עזאי דנים, ואמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט.

ומבואר בתוס' (ד"ה אל כלל): שהמחלוקת דוקא כשהכלל והפרט בענין אחד ומפסיק ביניהם דבר אחר, אבל כשמרוחקין בשני ענינים לכו"ע אין דנים בכלל ופרט.

צמחים שעלו שלא מחמת המכה או מחמת המכה

ו. האם אדם המזיק חייב גם על צמחים שעלו שלא מחמת המכה או מחמת המכה, א) באגד רגיל. ב) באגד יתירה, מדוע, ומנין למדים זאת? דף פה.

תשובה:

א. אם מחמת המכה ובאגד הצריך למכה

לכו"ע המזיק חייב לשלם, כיון שלכו"ע מכה ניתנה לאגד הצריך למכה.

ומבואר בתוס' (ד"ה עלו): שהנידון בסוגייתנו הוא רק כשלא אמדוהו, אבל כשאמדו את הסכום של כל הה' דברים ואח"כ עלו בו צמחים, המזיק חייב רק את מה שאמדוהו, וכדלקמן דף צא. ובמש"כ לקמן תשו' מזח.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' חו"מ הל' יט) ובשו"ע (סי' תכ סעי' יט) נפסק: הרי שלא פסק עמו אלא היה מרפא יום יום, ועלו בו צמחים מחמת המכה, או נסתרה המכה אחר שחיית, חייב לרפאותו וליתן לו דמי שבת.

ב. אם מחמת המכה ובאגד יתירה [וכשלא אמדוהו לכך]

לפי ת"ק - המזיק חייב בשבת ובריפוי, כיון שניתנה רשות לניזק לאגוד עצמו אפי' באגד יתירה, ולמדים זאת ממה שהתורה כפלה "ורפא ירפא", והוקש שבת לריפוי.

לפי רבי יהודה, ולפי הלשון השני בגמ' אליבא דרבי יוסי בנו - המזיק חייב בתשלומי ריפוי מחמת אגד יתירה, שהרי התורה כפלה ריפוי, אבל לא על השבת, שהרי התורה לא כפלה שבת.

ולפי חכמים, ולפי הלשון הראשון בגמ' אליבא דרבי יוסי בר יהודה - כל שחייב בשבת חייב בריפוי, וכל שפטור משבת פטור מריפוי.

לפי גירסת רש"י (ד"ה וחכמים) - פטור משבת ומריפוי, אף כשהו מחמת המכה, וגם על אגד יתירה. וזכך פוסק המאירי, ולפי סתימת הרמב"ם והשו"ע - חייב בשבת ובריפוי, כדעת ת"ק, ולפי המרכבת המשנה - עיין בהערה לקמן בדין ג' - חכמים סוברים כת"ק, ויש רק ב' שיטות ולא ג' שיטות, עיי"ש.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ג. אם עלו שלא מחמת המכה

לכו"ע המזיק פטור מלשלם, דכתיב "רק" למעוטי שלא מחמת המכה, וקמ"ל באופן שעבר על דברי רופא, שהמזיק אינו חייב לרפאותו, [ואף באופן שלא נחשב לפושע גמור – תוד"ה עבר].

פוסקים :

ברמב"ם (שם) נפסק: עלו צמחים שלא מחמת המכה, חייב לרפאותו ואינו נותן לו דמי שבתו. והראב"ד בהשגותיו, כותב: אינו חייב לרפאותו, ובשר"ע שם, נפסק: עלו בו צמחים שלא מחמת המכה, אינו חייב לרפאותו ולא לתת לו דמי שבתו.

ז. אלו דינים לומדים חז"ל מהפסוק "פצע תחת פצע"?

דף פה. פה:

תשובה :

שחייב על נזק כשהזיק בשוגג כמזיד, ובאונס כרצון.

ולפי רב זביד - לחייב צער במקום נזק, מזה שהיה יכול לכתוב פצע בפצע, וששאר התשלומין חייב במקום נזק למדים במה מצינו מצער, [ורב פפא משמיה דרבא סובר שלומדים דין זה במה מצינו מריפוי – עיין תשו' הבאה, דרשה 3].

ח. אלו דינים לומדים חז"ל מ"רפא ירפא"?

דף פה. פה:

תשובה :

1. **מכפל המילים למדים כתנא דבי רבי ישמעאל, שניתנה רשות לרופא לרפא.** [ועי' ברמב"ן – בחיבורו "תורת האדם" שער הסכנה, ובפירושו על התורה ויקרא פרק כו פסוק מא].

ומבואר בתוס' (ד"ה שניתנה, וכן מדויק מרש"י ד"ה נתנה): דקמ"ל שאפי' חולי שבא בידי שמים מותר, ולא אמרינן שסותר גזירת המלך, ובלא כפל המילים, הייתי מתיר רק כשחלה בידי אדם.

2. **לפי רבי יהודה (בדף פה.), ולפי רבה (שם) אליבא דת"ק - ממה שהיה יכול לכתוב "ורופא ירפא", למדים שחייב בריפוי מחמת אגד ואף מחמת אגד יתירה, נשיטתו והחולקים עליו – עיין לעיל תשו' ר' נושא ב'.**

3. **לפי רב פפא משמיה דרבא (בדף פה:) - ממה שהיה יכול לכתוב "רפא רפא" או ירפא ירפא" דורשים שמשלם ריפוי במקום נזק, ושאר התשלומין במקום נזק שחייב, למדים במה מצינו מריפוי.**

שומת תשלומי "שבת" כשחיסרו אבר או נעלו בחדר

ט. **כיצד שמין תשלומי "שבת" באופנים הבאים: (א) כשקטע ידו של חבירו, (ב) כששיבר רגלו. (ג) כשסימאו. (ד) כשחירשו, (ה) כשעשה לאדם אחד את כל הנזקים הנ"ל. (ו) והאם הנועל את חבירו בחדר סגור חייב בשבת, ומדוע?** דף פה:

תשובה :

לפי שיטת תוס' (ד"ה רואין) - אם הוא מלמד תינוקות או עושה מעשה מחט או נוקב מרגליות, שמין את תשלומי ה"שבת", [ועיין מש"כ לעיל תשו' קודמת בהערה לסוף נושא א'], כל אחד לפי אומנות שהתעסק בה קודם הפציעה, והמשנה ודברי רבא, [דהיינו הד' נושאים המובאים בהמשך], אמורים רק בסתם בני אדם שאינם בעלי אומנות. וכדלהלן:

א. כשקטע ידו של חבירו

במשנה מבואר: ששמין כשומר קישואין, אבל אין שמין כאדם בריא, שהרי כבר נתן לו דמי ידו.

רש"י (ד"ה לקתה) מפרש: "לכי מיתפח", כפשוטו שאין שמין כאדם בריא לכשיתרפא.

והתוס' (ד"ה דכי) מפרשים: ששמין כפי שהיה ראוי להשתכר לפני שנפצע.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (שם הל' יא) ובשו"ע (שם סעי' יז) נפסק: כיצד משנערין השבת, וכו', ואם חסרו אבר, כגון שקטע ידו, נותן לו דמי ידו שהוא הנזק, ושבת, רואין אותו כאילו הוא שומר קשואין, ורואין כמה הוא שכר שומר קשואים בכל יום, ועושין חשבון כל ימי חוליו של זה ונותן לו. וכן אם קטע רגלו, רואין אותו כאילו הוא שומר על הפתח, סימא את עינו, רואין אותו כאילו הוא שוחן ברחיים, וכן כל כיוצא בזה, ודוקא כסתם בני אלם שאינן בני אומנות, אבל אם הוא בן אומנות ויכול לעסוק במלאכתו אחר חליו, משערינן הסבת כפי המלאכה דכטל מיניה.

ב. כששייבר רגלו

מפשטות המשנה מבואר: ששמין אותו כשומר קישואין, ואילו רבא (בדף פה:) אומר: כשומר הפתח, ומפרש רש"י: דכשומר קישואין לא שמין, שהרי חיגר לא יכול לילך סביב הגינה.

לפי התירוץ הראשון בתוס' (דף פה: ד"ה רואין) - דברי המשנה "כשומר קישואין" מוסב רק כשייבר ידו, והוא תשלום יותר גבוה משל "שומר בפתח", ואין הבדל בין שיבר לו רגל אחד או שני רגלים, ובשניהם שמין רק כשומר הפתח, וראילו המאירי סובר, ששכר "שומר קישואין" שווה לשכר, "שומר הפתח". ההלכה - עיין בדין הקודם.

ולפי תירוץ השני - דברי המשנה ששמין שבת של קטיעת הרגל כ"שומר קישואין", זהו כשייבר רק רגל אחת, וכמבואר בתוספתא שחיגר יכול לשמור קישואין, ורבא קמ"ל שבשייבר ב' רגלים, שמין כשומר הפתח.

ג. כשסימא את עינו

רבא אומר: שרואין אותו כאילו מטחינו בריחיים.

התוס' (ד"ה רואין) מפרשים: שמדובר רק כשסימא שתי עינו, אבל כשסימא עין אחת, עדיין ראוי הוא כבתחילה.

עוד כותבים (בד"ה חירשו): שתשלום ל"שומר הפתח" הוא פחות מתשלום של "טחינת ריחיים". ההלכה - עיין לעיל נושא א'.

ד. כשחירשו

רבא אומר: שנותן לו דמי כולו, ומשמע שאין משלם את ה"שבת", הואיל וכמאן דקטלא דמי, ומפרש רש"י: שזהו מפני שאין ראוי לכלום.

בתוס' (ד"ה חרשו) מבואר: שבהכרח שמדובר אפ' באדם שלם שחירשוהו, וזה מפני שכבר לא מועיל לכלום, וכ"ש באם היה לפני שחירשו קיטע, חיגר, וסומא, [לענין שאר דברים - עיין בתשו' הבאה].

עוד כותבים התוס' (ד"ה נהי) בשם ר"י: שאם הוא בר אומנות כזה שיכול להתעסק גם כשהוא חרש, הרי הוא חייב בשבת.

פוסקים :

ברמב"ם (שם הל' יב) נפסק: הכה את חברו על אזנו, או אחזו ותקע באזנו וחרשו, נותן לו דמי כולו, שהרי אינו ראוי למלאכה כלל. ובשו"ע שם סעי' כה, נפסק: אחזו ותקע באזנו וחרשו, או שהכרו באזנו וחרשו, נותן לו דמי כולו אם אינו בעל אומנות, ואם הוא בעל אומנות וראוי עדיין לאותו אומנות, רואים כמה נפחתו דמיו ונתן לו.

ה. כשעשה לאדם אחד את כל הנוקים הנ"ל

1. כשאמדהו בין כל נזק ונזק - משלם את השבת, כנ"ל.

2. כשלא אמדהו עד שחירשו - אין שמין לו שבת, דכיון שנותן לו דמי כולו על מה ש"חירשו", כמאן כקטליה דמי.

לתוס' הנ"ל - אם הוא בר אומנות, חייב על השבת.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ו. כשנעל את חבירו בחדר סגור

חייב בשבת, ולפי שיטת הרא"ש סי' ג' – זהו דוקא כשהכניסו לחדר וסגר אחריו, אבל אם סגר אחריו שהיה כבר בחדר בלא שהכניסו פטור, דהוי גרמא, וכן פוסק השר"ע, חו"מ סי' תכ סעי' מ', וע"ע בנימוקי פרק ב', בדף ח' מדפי הרי"ף.

פוסקים :

ברמב"ם (שם הל' ג') נפסק: אסרו בחדר, נותן לו דמי שבת בלבד, וכן כל כיוצא באלו. ובשו"ע שם סעי' יא, נפסק: הכניסו בחדר וסגר הדלת עליו וביטלו ממלאכתו, אינו נותן אלא שבת בלבד, אבל אם היה כבר בחדר וסגר עליו מלצאת, הוי גרמא בניזקין, ופטור מדיני אדם, (בביאור מחלוקתם – עיין באבן האזל).

שומת נזק כשחירשו

י. מי שחירש את חבירו, האם חייב בתשלומי כל הה' דברים, אלו הן, כיצד שמין, ומדוע: דף פה:

תשובה :

א. כשחירשו בלא שהזיקו בראשי איברים נוספים

- 1. תשלומי הנזק** - משלם לו דמי כולו, דכמאן דקטליה דמי, ונהנזק כלול בדמי כולו – תוד"ה נהי.
- 2. לענין שבת** - פטור, שהרי אינו ראוי לכלום, כנ"ל תחילת תשו' קודמת, ובנושא ד' שם. והוא בכלל דמי כולו – תוד"ה כגון. ושהתוס' (ד"ה נהי) בשם ר"י, מחדשים: שאם הוא בר אומנות כזה שיכול להתעסק גם כשהוא חרש, הרי הוא חייב בשבת.
- 3. לענין צער ובושת** - פשוט שחייב, שהרי היה לו צער ובושת.
- 4. לענין ריפוי**

לפי גירסתינו, "נהי דנזק וריפוי ושבת וכו'", וכפי שהבינו התוס' (ד"ה נהי) - פטור, כדין נזק ושבת, (וכן פשטות לשון רש"י בד"ה נפקא מינא, ותוס' הקשו מה הסברא לכך ועוד קושיות, עיי"ש. והשיטתו"ק בשם הראב"ד, מפרש: דמכין ש"כמאן קטליה דמי", אין ריפוי למתיים).

ולפי התוס' (שם, ובד"ה כגון) - משלם גם ריפוי, כדין צער ובושת.

ב. הזיקו בראשי איברים בלא שאמרוהו ואח"כ חירשו

- 1. לענין נזק ושבת** - פטור, שהרי כלול ב"דמי כולו", כנ"ל נושא א', ובתשו' קודמת.
- 2. לענין צער ובושת** - הוי ספק בגמ', אם כמאן כקטליה דמי או שמשלם על כל אחד, שהרי היה לו צער ובושת על כל אחד בזה אחר זה.
- צדדי הספק לגירסתנו** (הנ"ל נושא א', וכך מפרש הלח"מ את דעת רש"י) - האם פטור או חייב.
- ואילו לגירסת התוס' (הנ"ל):** האם שמין הכל באומד אחד או כל נזק בנפרד, דכששמין כל אחד בנפרד הוי חומר למזיק, אבל זה פשיטא שחייב. [הגמ' אומרת: את"ל שאומדים את הכל באומד אחד כיון שעדיין לא אמדוהו, יש להסתפק בספק נוסף, כשאמדוהו בין מכה למכה ועדיין לא שילם – עיין נושא הבא. הרא"ש פוסק: כאת"ל, דהיינו שאין אומדים כל מום בפני עצמו].

3. לענין ריפוי

לפי גירסתנו - דינו כנזק ושבת, שאין נפק"מ אם שמין בנפרד או את הכל ביחד.

ולפי גירסת תוס' - דינו כצער ובושת, [עיי"ש], שהגמ' מסתפקת בהם אם שמין כולם באומד אחד או

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

כל נזק ונזק בנפרד.

פוסקים :

ברמב"ם (שם הל' יג) ובשו"ע (שם סעי' כו) נפסק: סימא עינו ולא אמדוהו, וקטע ידו ולא אמדוהו וקטע רגלו ולא אמדוהו ואחר כך חרשו. הואיל ולא אמדוהו בכל נזק ונזק, נחת לו דמי כולו. ומחויב ליתן לער וריפוי ונזק על כל מכה ומכה, רק שאומדים הכל ביחד, אמדוהו לכל נזק ונזק ולאחר כך אמדוהו לכולו, אין גובין ממנו אלא דמי כולו בלבד, ואם הפס הניזק נזק כל אבר ואבר ודמי כולו, אין מויליין מילו ונע"ע בהשגות הראב"ד, במגיד משנה, ובלח"מ, וכבר נתבאר בסיומן שפח ליש חולקין וסבירא להו ללא מהני הפיסה.

ג. כשהזיקו בראשי איברים ואח"כ גם חירשו באופן שאמדוהו בין כל נזק ונזק ועדיין לא שילם

1. לענין נזק - כנ"ל נושא א' ב', שמשלם דמי כולו, ואין נפק"מ אם אומדין באומד אחד או בנפרד.

2. לענין צער ובושת - הוי ספק רק את"ל בדין הקודם, שכיון שלא אמדוהו חייב ליתן לו דמי כולו בהדי הדדי, [דהיינו שלפי גירסתינו - לצד זה פטור מהצער ובושת, ולתוס' - חייב, אבל רק משלם באומד אחד, והוי קולא למוזיק. הרא"ש מכריע: שחייב כשומה ראשונה, דמסתבר שהוא כגבוי, ובפרישה ס"ק יז, כותב: שלכן אפי' בדיעבד ששמוהו שוב, משלם כאומדן ראשון, ע"ע בפילפולתא חריפתא ס"ק י', וביש"ש סי' יג מש"כ בזה], אבל לצד שבדין הקודם ששמין בנפרד, כ"ש שכאן שמין בנפרד.

3. לענין ריפוי

לפי גירסתינו - פטור כנזק ושבט.

ולפי גירסת התוס' - הוי ספק כצער ובושת.

תשלומי נזקין למי שהזיק חרש ואופן שומת התשלום

יא. מי שהזיק חרש, האם חייב לשלם ה' דברים, ומדוע?

דף פה:

תשובה :

א. מנזק

פשיטא שפטור, שהרי לא אפחתיה מכספיה, ועכ"פ בחרש שע"י אדם, ובאינו בר אומנות - עיין לקמן נושא ג'.

ב. בצער ובבושת

פשיטא שחייב. [וע"ע מש"כ לקמן תשר' טז נושא ד'].

ג. בשבת

לפי ר"ת (בתור"ה חרשו, ובד"ה נהי) - פטור רק בחרש שע"י אדם, אבל שע"י שמים חייב.

ולפי ר"י (שם) - פטור רק בסתם בני אדם שאינם בר אומנות, אבל כשהיה קודם לכן בר אומנות חייב, [מריהטא דלישנא של התוס' משמע שאין ר"י חולק לדינא על ר"ת].

ד. בריפוי

לפי גירסתנו וגירסת רש"י - פטור.

ולפי התוס' - חייב.

שומת נזקין על חבלה שסופה לחזור

יב. המכה את חבירו על ידו וצמתה וסופו לחזור, או גילחו באופן שעתיד השיער לחזור, האם משלם נזק ושבט, כמה, ומדוע?

דף פה: פו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. המכה את חברו על ידו וצמתה וסופו לחזור**1. לענין תשלומי שבת - לכו"ע חייב לשלם, שהרי מבטלו ממלאכתו.****2. אופן שומת השבת - לאביי הסובר שמשלם גם נזק, שמין כשומר קישואין, ושלרבה הסובר שאינו משלם נזק, שמין לו דמי שבתו שבכל יום ויום, ומפרש רש"י: דהיינו כמו שפועלים נשכרים בשוק, ולפי הרי"ף - היינו כפועל בטל, ולפי המאירי - משלם את כל השכר על המלאכה שבטל ממנה, וע"ע ברשב"א.****3. לענין תשלומי הנזק****לפי רבה - הוי ספק אם פטור, שהרי סופו לחזור, או חייב, שהרי סוף עכשיו אפחתיה מכספיה.****תוס' (ד"ה שבת) מפרשים: שזהו לפי שאין בני אדם בקיאים להכיר אם סופו לחזור, ולא יכניסו עצמן בספק לקנותו, ולכן בידוע שסופו לחזור פשיטא שלכו"ע פטור מנזק.****אך מרש"י (ד"ה שבת) משמע: שהספק גם כשידוע שסופו לחזור.****לפי אביי - פשיטא שמשלם גם נזק, [כשאין ידוע אם יחזור - תוס' הנ"ל].****לפי תוס' (שם) - אביי מודה שבידוע שיחזור שאינו משלם נזק.****ולפי רש"י (שם) - חולק על רבה גם כשידוע שיחזור.****ולפי רבא - פשיטא שפטור מנזק.**

פוסקים :

ברמב"ם (שם הל' ב') ובשו"ע (שם סעי' ה') נפסק: הכרו על ידו וצבתה וסופה לחזור, על עינו ומרדה וסופה לחיות, משלם ארבעה: צער וריפוי ושבת ובושת. והיינו שפוסקים כרבא, מיהו המאירי בשם רבינו אפרים כותב: שאין לפסוק כרבא, עיי"ש.

ב. כשגילוהו באופן שעתיד השיער לחזור**חייב בשבת רק באם גרם לו שבת, ואבל בדרך כלל אין שבת ונזק מחמת "גילחו שחזור", וכן מדויק מהרמב"ם, עיין לח"מ על הרמב"ם שם הל' ד'.**

פוסקים :

ברמב"ם (שם הל' ד') ובשו"ע (שם סעי' יב) נפסק: המגלח שער ראש חברו, נותן לו דמי בשבתו בלבד, מפני שסופו לחזור. גלחו בסם או שכווהו עד שאין סוף השער לחזור, חייב בחמשה דברים, בנזק, צער וריפוי, שהרי ראשו יתחמם מן הכויה או מן הסם ונמצא חש בראשו, ומשלם לו שבת, שהרי הוא ראוי לרקד ולנדנד דלת ראשו בשעת רקוד ונמצא בטל ממלאכה זו.

תשלומי נזקין לחובל את עבדו העברי של חברו**ג. החובל בעבד עברי של חברו, האם משלם את הה' דברים לעבד או לאדון, ומדוע? דף פו.****1. כשפחת לעצמו ולא לרבו, [לדוגמא: כשחתך בראש אוזנו או בראש נזיריו] - כל הד' דברים ינתן לעבד. ההלכה - עיין בהמשך.****2. כשפחת לעצמו ולרבו, [לדוגמא: כקוטע ידו של העבד]****לפי אביי - שבת גדולה ינתן הכל לעבד, ואת הקטנה הכל לרב.****בתוס' (ד"ה שבת) מבואר: שהעבד נחשב לחלה ולכן אין לאדון אפי' פירות מהשבת הגדולה, וזהו רק מפני שיכול העבד לשמור קישואין או שומר הפתח, אבל אם הזיקו באופן שאינו יכול לעשות שום מלאכה ילקח קרקע מהשבת הגדולה והרב אוכל פירות.****לפי גירסתינו אליבא דרבא - שבת גדולה ושבת קטנה לעבד, וילקח בהם קרקע והרב אוכל פירות.**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי גירסת תוס' והרבינו הננאל (בתוד"ה רבא) אליביה - שבת קטנה הכל לרב, שהרי רק האדון מפסיד מחמת חולי העבד, ורק בשבת גדולה ילקח קרקע והרב אוכל פירות.

פוסקים :

ברמב"ם (שם הל' יג) נפסק: החובל בעבד עברי על חבירו, חייב בחמשה דברים, וילקח בהן קרקע ורבו אוכל פירותיה. ולכשיצא העבד לחירות, תצא השדה מתחת ידי רבו, הזיקו היזק שאינו מעכב מלאכה כלל, כגון שקטע ראש אזנו או ראש חטמו, הכל לעבד, ואין לרבו בהן פירות. והמגיד משנה כותב: שהקרקע הנלקחת בדמי ה' דברים, הכונה חוץ מריפוי שנותנים זאת לעבד כדי שיוכל להתפרא, ויש מי שפירש - והוא רבינו יהונתן - שגם את הצער והבושת נותנים לעבד.

3. כשפחת אצל רבו ולא אצל העבד, כגון שהכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור קודם שיצא לחירות

לפי הפירוש הראשון של התוס' (ד"ה פ'חת) - בכל מקרה ולכו"ע הכל לרבו.

ולפי פירוש השני (וכותבים זאת בדוחק) - לאביי שבת קטנה לרב והגדולה הכל לעבד, [כנ"ל נושא ב'], למרות שהעבד לא מפסיד כלום, וזהו מפני שיש לזה שם "נזק", [ולאביי הנ"ל בדין הקודם - גם כאן אין הרב אוכל פירות, ואילו לרבא שבדין הקודם גם כאן ילקח קרקע והרב אוכל פירות], ולרבא הכל לרב, דהיינו שבתו שבכל יום ויום, וזהו מפני שרבא לשיטתו [לעיל תשו' יב], בצמתה ידו שמשלם רק שבת ולא נזק. ולגירסת תוס' שבדין הקודם אליבא דרבא - זהו לשיטתם כהדין הקודם שהכל לרבו, אבל לגירסתנו שם שהשבת לעבד, והרב אוכל פירות, גם כאן השבת לעבד והרב אוכל פירות.

חישוב שומת תשלומי בושת לעני ועשיר

יד. האם יש הבדל בתשלומי בשת כשביישו את העני או את העשיר או את אדם בינוני, ואיך שמין את תשלומי הבשת? דף פו.

תשובה :

לפי רבי מאיר - בשת לעשיר שנתבייש או לעני שנתבייש שווין הן, וכולן רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם, שהן בני אברהם יצחק ויעקב.

ברש"י (ד"ה כאילו) מבואר: שאם שמין עשיר לפי עשרו, הרי אין לבשתו סוף, ולכן שמין לכולם בשווה, [ועיין בתוד"ה כאילו].

לפי רבי יהודה - הגדול בנכסים לפי גדלו והקטן בנכסים לפי קטנו.

ולפי רבי שמעון - עשירים רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם, ועניים רואין אותן כפחותים שבהן.

רש"י (ד"ה כפחותים) מפרש: דהיינו כפחותים שבעניים, [והשיטתו מביא בשם גאון אחד: שהיינו כפחותים שבעשירים. ואולי זהו טעות סופר וצ"ל "שבעניים", שאל"כ דעתו כרבי מאיר. ע"ע במש"כ לקמן תשו' מה, וברא"ש סי' ז', הפוסק כרבי שמעון, שהרי מסקנת סוגייתנו שמשנתנו כרבי שמעון, וכותב עוד, שת"ק בדף צ. סובר כרבי שמעון בסוגייתנו, ורבי עקיבא שם כרבי מאיר שבסוגייתנו, והמהרש"ל מפרש: שת"ק שם כרבי יהודה שבסוגייתנו, וממילא י"ל שפוסקים כרבי יהודה, ושכן דעת הרמב"ם, וכן כותב הלח"מ בדעת הרמב"ם בפ"ג מחובל ומזיק הל' א', וכן הגר"א מפרש סי' תכ ס"ק לא את שיטת הר"ף].

פוסקים :

ברמב"ם (פרק ג' הל' א') ובשו"ע (שם סעי' כד) נפסק: כיצד משערין הבושת, הכל לפי המבייש והמתבייש. אינו דומה מתבייש מהקטן למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו הקל בושתו מרובה, וכן המתבייש, לפי מה שכבודו גדול ופשתו מרובה, והמבזה כהן פשתו יותר גדולה מבאיש אחר. [וע"ע לקמן תשו' מה, מה, ואת הפוסקים המובאים שם].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

כשנתכוון לבייש קטן או עבד ובייש גדול או בן חורין

טו. האם חייבים בושת וכמה א) כשנתכוון לבייש קטן ובייש גדול, ב) כשנתכוון לבייש עבד ובייש בן חורין, ומדוע? דף פו.

תשובה:

א. כשנתכוון לבייש קטן

1. אם נתכוון לבייש קטן בנכסים ובייש גדול בנכסים - עיין תשו' קודמת.

2. אם כשנתכוון לבייש קטן ממש ובייש גדול

לפי רבי יהודה, ולפי ה"איבעית אימא" בגמ' אליבא דרבי מאיר - משלם לגדול דמי בושתו של קטן, וכדבר פפא דאמר שאם מזכירים לקטן בושת ומכלימין אותו בה מצטער, ודין קטן שבבישוהו, ואם יש חולקים על רב פפא - עיין בתשו' הבאה נשא ו'.

ולפי ר"ש - פטור, דס"ל נתכוון לבייש את זה, ולרבי מאיר - קטן ובייש את זה פטור, שנאמר "ושלחה ידה והחזיקה במבושיו", עד שיתכוון לו. ולפי התירוף הראשון בגמ' - לא איתפריש מה דעת רבי מאיר בזה.

ב. כשנתכוון לבייש עבד ובייש בן חורין

לפי רבי שמעון, ולפי האיבעית אימא בגמ' אליבא דרבי יהודה - פטור, לר"ש זהו משום שס"ל נתכוון לבייש זה ובייש זה פטור, כנ"ל נושא א', ולרבי יהודה זהו משום שס"ל אין לעבדים בושת, וכדלקמן תשו' כח נשא א', והוי כמבייש שלא בכוונה.

לפי רבי מאיר [עכ"פ לתירוף השני בגמ'] - שמין בכמה מתרצה עבד זה שיעשו לו בושת זה, וכן הוא לפי התירוף הראשון בגמ' אליבא דרבי יהודה, [ואף שרבי יהודה ס"ל אין לעבדים בושת, כוונתו רק שאין משלמין להם בושתם].

רש"י (ד"ה שיימינן) מפרש: ששמין בכמה יתרצה עבד זה ויעשו לו בושת זה, ואותו שומא יתן לבן חורין זה.

המבייש ערום, חש"ו, ישן, סומא, ועבד

טז. המבייש באופנים הבאים האם חייב בתשלומי בושת, כמה, ומדוע? א) ערום ממש, או כשרקק או סטר לערום. ב) את הערום באופן שנשבה רוח והגביה בגדיו ונראה ערום ובא אחר והוסיף בהפשטתו. ג) כשביושו על גב הנהר בזמן שהגביה בגדיו בשביל לירד או כשעלה מהנהר. ד) את החרש. ה) את השוטה. ו) את הקטן. ז) את הישן ונתעורר, או כשמת בתוך שנתו, ח) את הסומא. דף פו.

תשובה:

א. את הערום ממש

1. המבייש אדם ערום בלא בגדים - פטור.

רש"י (ד"ה ערום) מפרש: שזהו משום שאין לו בושת, שהרי אינו מקפיד לילך ערום בפני בני אדם, וה"ה כשביושו בבית המרחץ, במקום שהאנשים עומדים שם ערומים.

2. כשרקק או סטר לאדם ערום [או בבית המרחץ]

מרש"י (הנ"ל) הכותב: שערום אינו בר בושת, "לפי שאין מקפיד לילך ערום בפני בני אדם", מדייקים התוס': שפטור.

ולפי התוס' [וכן סובר הרשב"א] - חייב. והיש"ש סי' יט, כותב: שתוס' מחייבים כשסטר לערום רק כשהולך ערום מחמת החום או מחמת החוץ, אבל כשהולך סתם ערום בין האנשים, מודים התוס' שפטורים, משום שאין לך שוטה גדול מזה, והמביישו פטור.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פרק ג' הל' ב') ובשו"ע (שם סעי' לד) נפסק; המבייש את הערום או את מי שהוא במרחץ, פטור. נשבה הרוח והפכה שוליו על פניו והרי הוא ערום, והוסיף זה בהפשטתו, חייב בבושת, ואינו דומה מבייש את זה שנעשה ערום למבייש את שאינו ערום. וכן אם הגביה בגדיו לידו לנהר או שנעלה מן הנהר וביישו, חייב. ואינו דומה מבייש זה למבייש את המכוסה בבגדיו. (המגיד משנה והלח"מ כתובים: שהרמב"ם סותם כרש"י, והב"י כותב: שזה לא מוכרח, אך הואיל וזו שאלה הנוגעת לממון יש לנהוג כר"י והרשב"א, ותמה הלח"מ הרי "ספק ממונא לקולא", וא"כ אדרבא יש לפסוק כרש"י, ויתכן שטעות סופר בב"י וצ"ל "כרש"י". והיד דוד מקיים הגירסא, וכותב: שנפק"מ כשתפס שיש לסמוך על ר"י והרשב"א שלא להוציא מידו).

ב. באופן שרוח הגביה בגדיו ונראה ערום וכא אחר והוסיף בהפשטתו

חייב בבשת רק על הבושה שבאה מחמת התוספת, ומ"מ אין בושתו של זה מרובה כמו המבייש את שאינו ערום כלל.

התוס' (בד"ה דאתא) מסתפקים: אם זה דוקא מפני שהרוח שנשבה הגביה בגדיו, אבל כשהוא הרים קצת וחבירו יותר פטור, כיון שזה אין מקפיד או אף כשהוא הרים קצת, והגמ' נקטה "רוח" מפני שהוא יותר מצוי.

ג. כשביישו על גב הנהר בזמן שהגביה בגדיו כדי לירד לנהר או כדי לעלות מהנהר

חייב, מ"מ אינו כל כך בושת כמו שמבייש בשוק את מי שהוא מלובש.

ד. את החרש

חייב, די ש לו בושת ככל האדם, ונע"ע בתוס' לעיל דף פה: ד"ה נהי, ובמש"כ לעיל תשו' יא. וכן עיין בתוספתא פרק ט' המביא בזה מחלוקת תנאים. ברמב"ם פ"ג מחובל ומזיק, הל' ד', ובשו"ע סי' תכ סעי' לו, נפסק שחייב, כבסוגיין].

ה. את השומה

פטור, דאין לך בושת גדולה מזו.

ו. את הקטן

רבי (בדף פה): אומר: שפעמים חייב.

רב פפא מפרשו ועיין בהגהה שעל גלין הגמ': שאם כשמזכירים לקטן את הבושת ומכלימין אותו בה הוא מצטער חייבים, ואם לא מצטער פטורים, (וכן פוסק הרא"ש סי' ז', הכותב: שהגמ' פשטה את הספק, וכן משמע מסוף תוד"ה ביישו, ולפי שיטתם רבי מאיר לא פליג על רבי, אך לפי התוס' בסנהדרין דף פה, ד"ה האמר – הגמ' נשארה בספק באופן שהקטן לא נכלם אם עדיין צריכים לשלם לבני המשפחה, ודברי הגמ' לענין קטן הוי דחיייה בלבד, ולפי דבריהם רבי מאיר שבברייתא הראשונה – ויש גורסים "רבי", עיין ספר שינוי נוסחאות על מסכת ב"ק בהוצאת "פרנקל" – טובר, שבכל גווני חייבים על בושת קטן, ועיין ברי"ף שאינו מחלק בין אם הקטן נכלם ללא נכלם, וכותב הביאור הגר"א סי' תכ ס"ק מא, בליקוטים: שהרי"ף המחייב בכל מקרה, זהו משום שסומך על דברי רבא בדף פד. שראה ילד שקטעו את ידו, וסבר שאדם הוא המזיק, וחייב ה' דברים, בלא שבדקו אם הילד נכלם).

פוסקים :

ברמב"ם (פרק ג' הל' ד') ובשו"ע (שם סעי' לו) נפסק; המבייש את הקטן, אם כשמכלימין אותו נכלם, חייב, ואם אינו נכלם, פטור. ונע"ע בלח"מ המביא את שיטת הרמב"ם באופן שהקטן לא נכלם.

ז. את הישן

1. כשהתעורר והכיר בבושתו - חייב. (התוי"ט כותב: שאם הבושת נסתלק קודם שהקיץ, הרי זה כמו המבייש את הישן ומת בתוך שינתו).

2. כשמת מתוך שינתו בלא שהכיר בבושתו - הוי ספק בגמ'.

רב זביד מפרש את צדדי הספק: האם משום כיוסופא ולית ליה או משום זילותא ויש לו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיילן לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ורב פפא מפרש: האם משום כיסופא דידיה ואין לו, או משום בושת בני משפחה ויש להם בושת.

לפי שיטת התוס' (ד"ה ביישו) - למסקנת הגמ' תשלומי ה"בושת" זהו משום כיסופא דידיה הוא, והגמ' הוכיחה זאת מזה שהמבייש את הקטן פטור מבושתו, ולכן ביישו ישן ומת פטור.

ומביאים גירסא במסכת סנהדרין אליבא דרב ששת - שחייב. ונעין עוד בדבריהם. ולפי הרשב"א ורבינו פרץ בסוגיין. והרשב"א בסנהדרין - הגמ' לא פשטה את הספק. היש"ש סי' יח, והמגיד משנה כתובים: שלכן יש לפסוק כרב ששת בסנהדרין שטובד שחייב.

פוסקים :

ברמב"ם (פרק ג' הל' ג') ובשור"ע (שם סעי' לה) נפסק: ביישו כשהוא ישן ומת (בתוך שינתו) שלא הרגיש בבושת, אין גובין אותו בושת, ואם תפסו יורשיו, אין מוציאין מידם, ויץ אומרים קטוא פטור.

ח. את הסומא

ברש"י (ד"ה דלא) ובתוס' (ד"ה סומא) מבואר: שחייב. [דין סומא שבייש - עיין תשו' הבאה].

ט. את העבד כנעני

לפי ת"ק (במשנה דף פז.) - חייבים לשלם לרבו.

ולפי רבי יהודה - אין לעבדים בושת.

ישן שבייש, נפל מגג ובייש, סומא אשה גזלנים ועבדים שביישו

יז. האם באופנים הבאים חייבים בבושת, ומנין למדים זאת, ומדוע: א) ישן שבייש או כשנפל מגג (ובייש. ב) סומא שבייש. ג) אשה שביישה. ד) גזלנים ועבדים שביישו. דף פו:

תשובה :

א. ישן שבייש או כשנפל מן הגג ובייש

פטור על הבושת, שנאמר "ושלחה ידה והחזיקה במבושיו", אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוון.

ב. סומא שבייש

לפי רבי מאיר - חייב, דסומא חייב במצוות ככל האדם, דכתיב "בלא ראות", וכתיב "בבלי דעת", ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות.

ולפי רבי יהודה - פטור, דסומא אין לו בשת, מגז"ש דכתיב "עיניך" בבושת, ו"עיניך" בעדים זוממין. ונ"ע ברש"י ד"ה דלא, ובתוס' ד"ה סומא.

לתירוץ א' בתוס' (דף פז. ד"ה וכן, הראשון): אחרי שרבי יהודה פטר סומא מכל המצוות אין צריך גז"ש וחוזר בו מזה.

ולתירוץ ב': צריך גם את הגז"ש, [עיין בדבריהם].

ג. אשה שביישה

חייבת, דכתיב "והחזיקה במבושיו וקצותה את כפה", [ועיין תוד"ה מה להלן].

ד. גזלנים ועבדים שביישו

חייבים, [ועיין בתוס' שם מש"כ בזה].

אם סומא חייב במצוות, בעונשין, ובכל הדינים שבתורה

יח. האם סומא חייב במצוות, בעונשין, ובכל הדינים שבתורה, ומנין למדים זאת, ומה הלן מלכבן? דף פו: פז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

תשובה :

א. מדאורייתא

לפי רבי מאיר - סומא חייב בכל המצוות שבתורה, ולכן אם בייש אחרים חייב.

ולפי רבי יהודה - פטור הוא מכל המצוות שבתורה, וגם אם בייש אחרים פטור, וכדלהלן:

פטור מבושת, דכתיב ביה "לא תחוס עיניך", ולמדים בגז"ש מעדים זוממים דכתיב ביה "לא תחוס עיניך", ומפרש רש"י: שסומא פסול לעדות דבעינן ראייה, ואם לא ראה איך יעיד.

וכן פטור מגלות, דכתיב ביה "בלא ראות" פרט לסומא, ורבי מאיר ס"ל דכתיב גם "בלי דעת". ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבנות.

פטור ממיתת בי"ד, מגז"ש "רוצח" "רוצח" מחייבי גלויות, דכתיב בחייבי מיתות בי"ד "לא תקחו כופר לנפש רוצח", ובחייבי גלויות דכתיב "לנוס שמה רוצח".

פטור מלקויות, מגז"ש "רשע" "רשע" מחייבי מיתות בי"ד, דכתיב בחייבי מלקויות "אם בן הכות הרשע", ובמיתה כתיב "אשר הוא רשע למות".

פטור מכל דינים שבתורה, שאינו חייב על נזקיו, דכתיב "ושפטו העדה בין המכה ובין גואל האדם על המשפטים האלה", כל שישנו במכה ובגואל הדם ישנו במשפטים, וכל שאינו במכה ובגואל הדם אינו במשפטים.

פטור מכל המצוות שבתורה, שנאמר "ואלה המצוות החוקים והמשפטים", כל שישנו במשפטים ישנו במצוות וחוקים.

ב. מדרבנן

התוס' (ד"ה וכן) בותביים: שלפי הגמ' במגילה - אותו שראה ונסתמא מודה רבי יהודה שחייב בכל המצוות מדרבנן, דאי פטרת אותו, הו"ל כנכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל, ואותו שלא ראה מימיו לא יפרוס על שמע אפי' מדרבנן, כיון דלית ליה הנאה, ושלפי הירושלמי (שם) - אין הוכחה שחייב במצוות מדרבנן. וזלפי תירוצם הראשון במגילה דף כד. בד"ה מי - אפי' ראה פעם ונסתמא לא יפרוס. וכדירושלמי. ועיין מש"כ על מסכת מגילה פ"ג תשו' לד. לו. לח. ועיין ברשב"א בסוגיין שחולק על התוס'.

אם מדרבנן אשה וקטן חייבים במצוות

ט. האם מדרבנן אשה וקטן חייבים במצוות שמדאורייתא אינם חייבים, ומדוע? דף פז.

תשובה :

בתוס' (ד"ה וכן, השני) מבואר: **1. אשה** - פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא אפי' מדרבנן, ונאפי' לרבי יהודה המחייב סומא מדרבנן במצוות. מ"מ זהו כדי שלא יראה כנכרי, אבל לאשה יש הרבה מצוות שהיא חייבת בהם, ולכן אינה נראית כנכרית. **2. קטן שהגיע לחינוך** - חייב מדרבנן כדי לחנכו, ואעפ"כ אין פורס על שמע להוציא אחרים ידי חובתן.

תשלומי שור בה' דברים ובדמי ולדות

כ. האם שור שהזיק אשה חייב בה' דברים ובדמי ולדות, ומנין למדים זאת? דף פז.

תשובה :

חייב רק בנזק, ומפרש רש"י (ע"פ הגמ' לעיל דף כו.): שנאמר "איש בעמיתו" ולא שור בעמיתו, ופטור גם מדמי ולדות (כ"ל דף מב.), שנאמר "אנשים" ולא שוורים, ונעייין מש"כ לעיל פרק ד' תשו' ל"א.

תשלומי ה' דברים בחובל עבד עברי

כא. החובל בעבד עברי שלו או של חבירו, האם משלם ה' דברים, ומדוע? דף פז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

1. **אם כשהזיק עבד עברי של אחרים - עיין במש"כ לעיל תשו' יג.**
2. **אם כשהזיק עבד עברי של עצמו - חייב בנזק צער ריפוי ובושת ופטור משבת.**

תשלומי ה' דברים בחובל עבד כנעני

כב. החובל בעבד כנעני של אחרים או בעבד כנעני שלו, האם חייב בה' דברים, ומדוע? דף פז.

תשובה :

א. בעבדו הכנעני של אחרים

לפי ת"ק - חייב בכל. ואם רבו זכאי בכל או רק בחלקו - עיין א"ת כ"ך יב. ערך חובל עמ' תשכ"א.

ולפי רבי יהודה - אין לעבדים בשת. ורבי יוחנן בגיטין דף יב, אומר, הקוטע יד עבדו של חבירו, נותן את שבתו ורפואתו לרבו, ומפרשת הגמ' שהריפוי שייך לעבד למטרת ריפוי, ורק אם אמדוהו לה' ימים והתרפא בג' ימים, נותנים את העדפה לרבו.

פוסקים :

בשו"ע (יור"ד סי' רסז סעי' כא) נפסק: הקוטע יד עבד כנעני של חבירו, נותן חמשה דברים לאדון, והעבד ניזון מהצדקה אע"פ שהאדון לוקח השבת, שהרי יכול לומר לו "עשה [עמי] ואיני זנך". והריפוי נותן לרפואתו, ואם אמדוהו להתרפאות בה' ימים ועשו לו סמים חזקים שמהיר להתרפאות בג' ימים, האדון לוקח היתרון אע"פ שהעבד נצטער בסמים החזקים, וכ"כ אם חללנו דפנו, וברמב"ם פרק ד' הל' י, ובשו"ע חו"מ סי' תכד סעי' ג, נפסק: החובל בעבד כנעני שלו פטור, חבלו בו אחרים, רבו נוטל ה' דברים ואפי' צערו בסם ונתרפא מהרה, הרי כל רפואתו לרבו.

ב. בעבדו הכנעני של עצמו

במשנה מביאר: שפטור. התוס' (ד"ה בעבד) כותבים: 1. שמנזק, צער, ובושת, פטור בכל ענין. 2. משבת פטור באם זן את העבד, אבל אם לא זן אותו, הדין תלוי במחלוקת בסוגיין ושבמסכת גיטין, אם יכול לומר לו "עשה עמי ואיני זנך". 3. בריפוי, לפי תירוץ הראשון - אם אמדוהו לה' ימים והתרפא בג' ימים פטור רק מהיתרון, וכנ"ל בנושא הקודם, ולפי תירוץ השני (התוס' בגיטין שם כותבים תירוץ זה ב"שמא") - פטור לגמרי ובכל ענין, דיש לחלק בין חובל עבד של אחרים לחובל עבד שלו, כיון שכבר זכה בכל, ובביאור סברתם בזה - עיין פנ"י, ובמה שכתבנו בגיטין פ"א תשו' מא נושא ה'.

עבד כנעני, אשה וחש"ו שהזיקו אחרים

כג. עבד כנעני, אשה, חרש שוטה וקטן שהזיקו אחרים, האם חייבים לשלם ה' דברים, מדאורייתא, מדרבנן, ומדוע? דף פז.

תשובה :

א. עבד כנעני ואשה

מדאורייתא חייבים לשלם, אך מפני שאין להם נכסים, הרי הם פטורים, ולכן אם נתגרשה האשה או נשתחרר העבד וקנו נכסים חייבים לשלם על מה שהזיקו בעבר, וועיין בגמ' לעיל דף ג'. ובמש"כ לקמן תשו' לח, נושא א'.

לפי פשטות המשנה - בכל מקרה פגיעת האשה רעה, ואין כופין שתמכור לא את כתובתה ואף לא את נכסי מלוג.

רש"י (ד"ה חייבין לשלם) מפרש: שזהו לפי שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות וליורשה, וכן סתימת פסקי הרמב"ם והשו"ע - עיין בהמשך, אך יש ראשונים הפוסקים, וביניהם הרא"ש סי' ט', המאירי, וכן פוסקים הטור והרמ"א שאם יש לה נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל, מוכרתן לאחרים בטובת הנאה ומשלמת לנחבל, וכן הוא פשטות הסוגיה לקמן דף פט. בביאור שיטת רש"י, ודעימיה - עיין יש"ש סי' כז, ובפני"י.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פרק ד' הל' כא) ובשו"ע (סי' תכד סעי' ט') נפסק: העבד והאשה, החובל בהם חייב. והם שחבלו באחרים, פטורים. אבל משלמים לאחר זמן אם נתגרשה האשה או נתאלמנה או נשתחרר העבד. **יש לה נכסי מלוג או נכסי אלן ברזל, מוכרת אותן לאחרים בטובת הנאה ומשלמת לנחל.**

ב. חרש שומה וקמן

פטורים לגמרי, דאינם בני חיובא, ולכן פטורים גם אחר שהקטן הגדיל, ואחר שהחרש והשוטה נתרפאו. (ור"י לקמן דף צח: ד"ה אכפיה, כותב: שרב אשי שרף שטר של אחר בילדותו, ורב רפרם חייבו לשלם כשיגדל, וזה צ"ב ממשנתנו הפוסרת קטן גם כשיגדל, ובכתובות דף פז. ד"ה כפייה מפרש אחרת, וכותב הי"ש לקמן פ"ט סי' יט, שדבריו בכתובות עיקר. בכונת רש"י – עיין א"ת כרד יב, ערך חובל, עמ' תש, תשא, ובהערות שם).

זכויות האב בתשלומי חבלת בתו הקטנה ע"י אחרים

כד. החובל בבת קטנה של אחרים, האם משלם את הה' דברים לבת או לאב, מדאורייתא ומדרבנן, ומדוע? דף פז. פז:

תשובה :

א. את תשלומי ה"שבת" עד שתבגר

מדאורייתא לכו"ע לאב, בין שסמוכה על שולחנו ובין שאינה סמוכה, שהרי מעשה ידיה עד שעת בגרות שייך לאב. (התוס' ד"ה הכא, ע"פ הגמ' בקידושין ובכתובות, כותבים: שמעשה ידי הבת הם שלו מדאורייתא, מהפסוק "כי ימכור איש בתו לאמה", **אלא שאם היא אינה סמוכה על שולחנו** - הבת מקבלת את כדי מזונותיה, והאב מקבל רק את העדפה, דאינו יכול לומר לה "עשה עמי ואיני זנך", **ואם היא סמוכה על שולחנו** - בגמ' מבואר שמקבלת את הכל, לפי שאב זה שהוא גברא שלא מקפיד, (שהרי סמוכין על שולחנו) כמו כן אינו מקפיד לקחת לעצמו שבח שבא מעלמא וע"י צער, (משא"כ באינה סמוכה שאין מוחל לה, שהרי אדם מקפיד הוא. עוד בסיכום הסוגיא – עיין א"ת כרד יב, ערך חובל עמ' תשכד-תשכט).

תוס' (שם) מוסיפים: שמדאורייתא גם בכה"ג שייך כל השבת לאב, ורק מדרבנן מקבלת, דשמא אמדו חכמים דעתו של אב ויודעים שמוחל להם, משום צערא דגופם במידי דלא חסר ביה, ואתי להו מעלמא, ונע"ע במלחמות. יש ראשונים שס"ל, שהסוגיא חילקה בין קפדנא ללא קפדנא, רק אליבא דרב, ומפשוטות התוס' נראה דלא נקטו כן, ודד"ק].

ב. את תשלומי ה"נוק" בשלא אפחתיה מכספה

1. לכו"ע הכל שייך לבת, דאין לאב שייכות לזה, וכיון שהיא קטנה יעשה להם בהם סגולה. (בתוד"ה וקתני: מבואר: שה"ה תשלומי צער ריפוי ובושת שייך הכל לבת, אך לענין ריפוי כשהתרפאה יותר מהר מחמת ששמו לה סם חריף – עיין בנימוק"י, ביש"ש, ובבעל המאור המובא בפירושו ר' יהונתן ודו"ק ברא"ש, שיטות נוספות בענין צער ובושת – עיין בשיטמ"ק ובראשונים. דברי התוס' הנ"ל הם לרב, ועיין בהערה שבדין הסמוך מה הדין לר' יוחנן, וע"ע בפ"י מש"כ בזה), **וזה שייך לה הן מדאורייתא, בין באינה סמוכה על שולחנו ובין בסמוכה, והן מדרבנן, הואיל ובשבח שבא מעלמא וגם יש לה צער בגופה, האב לא מקפיד לקחת ממנה.**

2. סגולה

לפי רב חסדא - היינו ספר תורה.

ולפי רבה בר רב הונא - היינו דיקלא שיכולים לאכול מזה, ולפי הרא"ש סי' ח' – הלכה כרב חסדא, ולפי השיטמ"ק בשם הרמ"ה והמאירי – הלכה כרבה בר רב הונא. עוד מביא המאירי שיש אומרים שהחובל עושה להם את הסגולה, ויש אומרים שהבי"ד עושה את הסגולה, והיש"ש סי' כד, סובר: שהאב עושה את הסגולה. עוד כותב המאירי: שהאב אוכל את הפירות).

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' חו"מ הל' יט) נפסק: החובל בבניו הגדולים, וכו', והקטנים ילקח להן קרקע בנוקן והן אוכלין פירותיו, וכן

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

הדין באחרים שחבלו בהן, והראב"ד בהשגותיו, כותב: אפי' מציאתם שלו היא, ובשו"ע סי' תכד, סעי' ז', נפסק: החובל בבניו הגדולים, וכו', והקטנים ילקח קרקע בנוקן, ויט' אומרים ספר מורה, והם אוכלים פירותיו, וכו', ואם היו סמוכים על שלחנו, וכו', ואם אחרים חבלו בהם, וכו', בקטנים ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירותיו עד שיגדלו.

ג. תשלומי ה"נוק" כשאפחתה מכספה

לפי רב וריש לקיש - לבת, וזהו מדאורייתא, והדין כמו בלא אפחתה מכספה, הנ"ל בדין הקודם.

ולפי רבי יוחנן - שייך לאב, [עכ"פ באין סמוכה על שולחנו, ועיין לעיל נושא א'].

רש"י (דף פז. ד"ה שבח) מפרש: שזהו מדאורייתא, מדכתיב "בנעוריה בית אביה".

ותוס' (ד"ה כיון) כותבים עליו: שהפסוק אמור להפרת נדרים בלבד, וא"כ מדאורייתא חייבים לשלם רק לבת ולא לאב.

ולכן התוס' מפרשים: שדברי רבי יוחנן שאומר "לאב", זהו מדרבנן, דבמידי דאפחתה מכספה חששו "לאיבה", [ובפשטות לפי התוס' - אף לרבי יוחנן הצער ריפוי ובושת שייך לבת, וכן כותב הרא"ש].

התוס' (ד"ה א"ל) הקשו על רב: שמהברייתא (בכתובות) משמע שגם הנוק נותנים לאב.

לפי התירוץ הראשון בתוס' (שם) - מחלוקת האמוראים בסוגיין היא רק בפחיתה שנפחתה מהזמן שתבגר [או משתגדל - עיין בהערה שבהמשך התשובה] עד סוף ימיה מחמת פציעה זו, ולכן סוברים רב וריש לקיש ששייך לבת, [ואפי' מדרבנן. כנ"ל נושא ב'], וסברת רבי יוחנן ששייך לאב, הוא מפני שאירע לה בנערותה, [ועי' מ"ש ב"גידולי שמואל" בביאור סברתו. בפשטות לפי התוס' הנ"ל - שייך לו רק מדרבנן. ונראה שלפי תירוץ ב' שבתוס', ר' יוחנן מודה בזה לרב וריש לקיש ששייך לבת], אבל בברייתא (בכתובות) מדובר בפחיתה כסף שעד ימי הבגרות, שגם רב וריש לקיש מודים בזה ששייך לאב, [וכן הוא לשון התוס', אך הלשון של התוס' בכתובות דף מג: הוא, עד ימי נעירותה, והגלין שעל התוס' בסוגינתו. כותב: שלשון התוס' בכתובות הוא הנכון, ועיין בזה בשיטמ"ק בשם הרבי מאיר מסרקסטה, ובפנ"י, וכן עיין בחידושי רבינו מאיר שמחה המדייק מרש"י בסוגיין ד"ה דאפחתה ומהרמב"ם, כהתוס' בכתובות, ולפי שנפחתו דמי מכירתה], כיון שהוי שבח נעורים גמורים, [ובפשטות כונתם שזהו מדאורייתא].

ולפי תירוץ השני - בפחיתה של ההפסד מכך שלא ימצא לה קונים שאירע לה בנערותה, לכו"ע שייך כולו לאב, [ובפשטות כונתם שזהו מדאורייתא], וכל מחלוקתם היא רק במה שנפחתה לקידושין, שרבי יוחנן סובר ששייך לאב, משום שזכאי בכסף קידושה, ולתוס' הנ"ל - זהו מדרבנן, ורב וריש לקיש סוברים, ששייך לבת, משום שהתורה זיכתה לאב רק כסף קידושין ממש. [ומשמע לכאורה בלשונם בתירוץ זה, שתירוץ א' בתוס' ס"ל שבמה שנפחתה לקידושין לכו"ע שייך לאב, ובפשטות זהו מדאורייתא, ועי' בתוס' כתובות דף מג. ד"ה חבלות, שכותבים: שלא נחלקו בנוק שיש בו ביטול מלאכה, דלכו"ע דינו לא גרע מהאדון של עבד עברי שהזיקוהו אחרים, הנ"ל דף פז. ע"ע בתו"י בכתובות דף מג: ד"ה שפצעה, שהביא תירוץ נוסף בשם הריצב"א: שהברייתא מדברת בחבלה גדולה המפסידה אותה ממעשה ידיה, שבוה מודה רב, שהנוק לאב, עיי"ש, ובמש"כ לעיל תשו' יג].

זכויות האב בתשלומי חבלה שחבל בבנו ובבתו

כה. החובל בבנו ובבתו, האם חייב לשלם להם ה' דברים, מדאורייתא ומדרבנן, ומדוע? דף פז:

תשובה:

לפי שימת התוס' בסוגיין - האופנים והדינים הם כדלהלן:

1. כשהזיק לבתו הקטנה - פטור הוא מה"שבת", שהרי מעשה ידיה שייך לאב מדאורייתא, ופטור אף מדרבנן, אך באופנים שאחרים חבלו בה וחכמים אמרו ששייך לבת [האופנים - עיין בתשו' קודמת], גם האב שהזיק לה חייב לשלם לה, [ותקנתו היא שיעשה לה בהם סגולה, כנ"ל], מיהו לענין שאר דברים - מדאורייתא חייב לשלם, [דהתורה זיכתה לו רק את מעשה ידיה], ואילו מדרבנן - הדין תלוי בשני תירוצי התוס' לקמן דין 3.
2. כשהזיק לבנו הגדול או הקטן או לבתו הבוגרת - מדאורייתא חייב לשלם להם מיד את כל הה' דברים, בין כשסמוכים על שולחנו ובין שאינם סמוכים, וחכמים תיקנו שכשהזיק לבנו הקטן, תקנתו

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

היא שיעשה לקטן בהם סגולה, [פירוש "סגולה" – עיין תשר' קודמת נושא ב'].

3. **כשסמוכין על שולחנו** - חכמים פטרוהו מלשלם בין לבנו ובין לבתו, הגדולים והקטנים. והרמב"ן במלחמות מסביר: שזהו לפי שאין אדם שאינו מכה את בנו, ופעמים חובל יותר מדאי, ואם תעמידנו לדין, אין לך איבה יותר גדולה מזה, ושוב לא יסמכם על שולחנו.

לפי התירוץ הראשון בתוס' (ד"ה וקתני) - פטור מכל הה' דברים.

ולפי תירוץ השני - חכמים פטרוהו מלשלם רק את השבת, הואיל ומצינו בעלמא שרק מעשה ידיה תחת המזנות, אבל את העדפה של השבת ואת שאר הד' דברים חייב לשלם להם מיד, ובקטנים יעשה להם מהכסף סגולה. [דינים אלו עולים מהסוגיא, שנילמדה לפי רב, ועיין עוד לעיל בהערה שבתשובה הקודמת סוף נושא א'. שיטת התוס' שמעשה ידי הבנים אינם לאביהם אף כשסמוכין על שולחנו, וכן סוברים וב"ריטב"א החדשים" ב"מ דף צב; הי"ש בסוגיין סי' כד, ובדרישה סי' תכד ס"ק י', ואילו המאירי בסוגיין והרשב"א בשו"ת המיוחסות סי' קה מדייקים מסוגיין: להיפך, עיי"ש ובב"י סי' קנד, וברמ"א סי' קד סעיף ב'].

זכויות האב בתשלומי חבלה שחבלו אחרים בבנו

כו. החובל בבן קטן או גדול של אחרים, למי משלם את הה' דברים מדאורייתא, ולמי מדרבנן, ומדוע?
דף פז:

תשובה:

בכל מקרה ואפי' מדרבנן, גם אם הם סמוכין על שולחנו, בגדול יתן לו מיד, ובקטן יעשה לו בהם סגולה, [סגולה" פירוש – עיין לעיל תשר' כד נושא ב'], משום שבדבר שבא להם מעלמא, ע"י צער, ואין לאב חסרון, לא קפיד האב לקחתו מהם. [לפי הראב"ד בחידושי, השיט"מ"ק בשם הרמ"ה – באופן שהאב אומר בפירוש שהוא מקפיד, נותנים לאב, ולפי הרמב"ן במלחמות – בכל מקרה שייך להם, אפי' עומד וצוחז].

זכויות האב במציאת בניו

כז. מציאת בנו הקטן או הגדול למי, ומדוע, והאם שווה דיניו לדיני חבלה כשחבל בהם האב או שחבלו בהם אחרים?
דף פז:

תשובה:

1. **מציאת הבן** - הגמ' אומרת: ששייך לבן, כיון שמעלמא קאתי ואין להם צער בגופם, האב לא קפיד לקחתם מהם.

2. **מציאת בן קטן או הסמוך על שולחנו**

רש"י (ד"ה והרי מציאה) **מביא**: משנה (במסכת בב"מ), שמציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו, ושהגמ' מפרשת שם: "גדול וסמוך על שולחן אביו זהו קטן".

התוס' (ד"ה כאן) **בותבים**: שזהו רק לפי דעה אחת (בגמ' בב"מ שם, והיא דעת רבי יוחנן), הסוברת, שבסמוכין המציאה לאב אפי' במציאת בנו הגדול, ובחבל בהם פטור, וכשאינם סמוכים מציאתם להם אפי' בבנו קטן, ובחבל בהם חייב, ושלפי דעה זו חבלה שחובל בבנו או בבתו שווה למציאת קטן, ושלפי שמואל (שם) - "קטן" [שמציאתו שייכת לאביו], היינו קטן ממש אפי' אין סמוך, משום שכשמוצאה מריצה לאביו, וגדול [וששייך לעצמו] היינו גדול ממש, אפי' סמוך, כיון דלא קחסר מידי וגם אין מריצה אצלו, ולפי דעה זו לא הוי כחבלה, דכשהאב חובל בבנו הסמוך על שולחנו, פטור הוא אפי' כשחבל בבנו גדול, וזהו משום שהאב חסר אם ישלם לו, וכשאיין סמוך, האב חייב לשלם אפי' לבנו הקטן, דכיון שיש לבן צער בגופו לכן אין מריצה לאביו, וכשאחרים חבלו בהם שייך לבנים, אפי' קטנים וסמוכים, כיון שלא חסר וגם אין מריצים. [עוד בענין זה – עיין מש"כ בב"מ פ"א תשר' נו דינים א' ב'].

הדברים שעבד כנעני דינו כישראל

כח. האם עבד כנעני דינו כישראל לענינים הבאים, ומנין למדים זאת? א) תשלומי בשת

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויטפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

כשביישוהו. (ב) זוממי עבד האם נהרגים. (ג) להמליכו, (ד) לעדות. (ה) אס חייבים ליתן לו לדקה כלקסאל. (ו) בגנבו עבד ומכרוהו. (ז) בריבית ואונאה. דף פא.

תשובה :

א. כשביישוהו

לפי ת"ק (במשנה דף פז.) ולפי רבי מאיר (דף פז.) - חייבים לשלם, לפי ש"אחיו" הוא במצוות, כאשר, מגז"ש "לה" "לה", והאדון זוכה בבושת.

ולפי רבי יהודה - פטורים מלשלם לו בושת, שנאמר "כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו", ועבד אין לו אחוה, [עיין רש"י ותוס'].

ב. זוממי עבד - נהרגים.

לרבנן - זהו מפני שנאמר "כאשר זמם לעשות לאחיו", ואחיו הוא במצוות.

ולרבי יהודה - זהו מפני שכתוב "ובערת הרע מקרבך".

ג. למלכות - פסול הוא.

לרבי יהודה - זהו מפני שלא נקרא "אחיו".

ולרבנן - זהו מפני שנאמר "מקרב אחיך" ממובחר שבאחיך.

ד. לעדות - פסול הוא.

לרבי יהודה - זהו מפני שלא נקרא "אחיו".

לעילא אליבא דרבנן - זהו מכח ק"ו מגזלן ומאשה או מגזלן וקטן שהצד השוה שבהן שאינם זהירים בכל המצוות, זה מפני רשעו וזה מפני שלא נצטווה, עבד כ"ש.

ולמר בריה דרבינא אליבא דרבנן: זהו ממה שנאמר "לא יומתו אבות על בנים", לא יומתו על פי אבות שאין להם חייס בנים.

ה. נתינת צדקה לעבד

התוס' (ד"ה דכתיב) כותבים: שממסכת גיטין משמע קצת שאין חובה ליתן צדקה לעבד, [מפשות תוס' משמע שזהו רק לרבי יהודה, אבל לרבנן חייב ליתן צדקה לעבד, דהוא בכלל אחיך].

ו. בגונב עבד ומכרו

בתוס' (שם, ע"פ המשנה בסנהדרין) מבואר: שפטור. לרבי יהודה - זהו מפני שאינו אחיו, ולרבנן זהו מפני שכתוב "מבני ישראל".

ז. בריבית ואונאה

בתוס' (שם) מבואר: שעבד אינו שייך בזה, שהרי אין קנין לעבד בלא רבו.

אשה, קטן, גזלן, עבד ועכו"ם לענין עדות

כט. אשה, קטן, גזלן, עבד, וגוי, האם מדאורייתא פסולים לעדות, ומנין למדים זאת? דף פח.

תשובה :

א. אשה

ברש"י (ד"ה פסולה) מבואר: שפסול מדכתיב "ועמדו שני האנשים" ולא נשים.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ב. קמז

ברש"י (שם) מבואר: שפסול 1. מ"אנשים" ולא קטנים, 2. דעדות שאי אתה יכול להזימה היא, דלאו בן עונשין הוא.

ג. גזלן

ברש"י (ד"ה מגזלן) מבואר: שפסול, מדכתיב "אל תשת ידך", כלומר אל תשת רשע דחמס עד.

ד. עבד

פסול, כנ"ל תשו' קודמת נושא ד'.

ה. גוי

לפי התוס' (ד"ה יהא) - פסול הוא דאע"ג דאיש הוא מ"מ אינו "אחיו", ושכן משמע מהסוגיא, ובויתבים: שזהו אחרת מרש"י בגיטין הסובר שמדאורייתא כשר הוא.

אשה נשואה שמכרה נכסים אם המכירה קיימת

ל. אשה נשואה שמכרה את אחד מהדברים הבאים האם המכירה קיימת, מיד או לאחר זמן: (א) את נכסי צאן ברזל. (ב) את נכסי מלוג ומת הבעל בחייה, (ג) את נכסי מלוג ומתה היא בחייו. (ד) את מנה ומאתיים שקתב לה הבעל ככתובה. (ה) את כתובתה, את תוספת כתובתה. ונכסי מלוג בטובת הנאה. (ו) את הנ"ל במעמד שלשתן, ומדוע? דף פח. – פט.

תשובה:

א. את נכסי צאן ברזל

לכו"ע ובכל מקרה אין נתינתה ומכירתה קיימים, דשל הבעל הם לגמרי, שהרי אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו, ואין לאשה בהם לא גוף ולא פירות.

ב. את נכסי מלוג ומת הוא בחייה [או נתגרשה]

לכו"ע נתינתה ומכירתה קיימים רק ממתי שמת בעלה, [או כשנתגרשה].

רש"י (דף פח: ד"ה דלא מת) מפרש: שזהו משום שמה מכר ראשון לפני כל זכות שתבא לידו.

ג. את נכסי מלוג ומתה היא בחייו

לפי רבי יוחנן - אין נתינתה ומכירתה קיימים, דס"ל לרבי יוחנן קנין פירות הקנויים לבעל כקנין הגוף, ורק הבעל שיש לו פירות נחשב לבעלים לענין מכירת הנכסים, וזכותה בנכסי מלוג רק באם ימות בחייה.

לפי ר' ירמיה בר אבא אליבא דריש לקיש - נתינתה ומכירתה קיימים, אף שמתה בחיי הבעל, דס"ל 1. "קנין פירות לאו כקנין הגוף" לא רק באב שנתן לבנו אלא גם בעלמא. 2. שלא סוברים את תקנת אושא שתיקנו "האשה שמכרה בנכסי מלוג ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות".

ולפי שמואל אליבא דריש לקיש - הבעל מוציא מיד הלקוחות.

רב יוסף מפרש: ששמואל סובר, שרק באב שנתן לבנו הראוי ליורשו והשאיר לעצמו קנין פירות סובר ריש לקיש שאמרינן "דלאו כקנין הגוף", אבל בעלמא "כקנין הגוף", ולכן: אשה לא יכולה למכור מעיקר הדין.

ואביי מפרש: שזהו משום דס"ל את תקנת אושא, "האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות", הגמ' (דף צ.) מפרשת: שזהו משום שאלמוהו רבנן לשיעבודיה.

רש"י (דף פח: ד"ה באושא התקינו, ובדף פט: ד"ה סברוה, וד"ה קודם) מבאר: שאף שבעלמא לאו כקנין הגוף, מ"מ אלמוהו רבנן לשיעבודיה דבעל שיהיה לו זכות כקנין הגוף משום איבה, והוי כלוקח ראשון.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

תוס' (ד"ה באושא) כותבים: שגם לרבי יוחנן צריך את תקנת אושא, והוא באופן שכתב לאשתו "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד סוף העולם", שאף שאין אוכל פירות בחייה, מ"מ אם מכרה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות.

ד. את המנה ומאתיים שנכתובתה

1. **למכור לבעלה**, לפי ר"מ - אינה יכולה למכור, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה.

2. **לאחרים** - אינה יכולה למכור, משום דשמואל, הסובר: המוכר שטר לחבירו וחזר ומחלו מחול, ואין חכמים רוצים להפסיד את הלוקח בידיים.

ה. את כתובתה והתוספת ואת נכסי מלוג כמזבנת הנאה

מכירתה קיימת לכשימות בעלה או לכשתתגרש, ואין אומרים בזה שילקח קרקע והבעל יאכל פירות, משום דפירי תקינו ליה רבנן ולא פירי דפירי.

התוס' (ד"ה פירא) כותבים: שרק משום שהפירי דפירא הוא מעלמא אין לבעל פירות, אבל פירי דפירא שבאו מממון שלה, יש לבעל פירות.

ו. כשמכרה את הנ"ל במעמד שלשתן

עיי' מש"כ לקמן תשו' לו.

אם קנין פירות כקנין הגוף דמי

לא. האם קנין פירות כקנין הגוף דמי, למאי נפק"מ, ומה נפסק להלכה, ומדוע? **דף פח:**

תשובה:

א. קנין פירות

לפי רבי מאיר, וכן סובר רבי יוחנן, וכן רב יוסף בדעת ר"ל - כקנין הגוף.

ולפי רבי יהודה, וכן סובר אב"י בדעת ריש לקיש - לאו כקנין הגוף.

הדינים היוצאים ממחלוקתם

1. **בדין אב שכתב "שכל נכסיו יהיו לבנו מהיום ולאחר מיתה", ואח"כ הבן מכרן לאחר, ומת בחיי האב**, שלפי רבי יהודה ואב"י בדעת ריש לקיש - קנה לוקח, דס"ל שלא הוי כקנין הגוף, ולפי רבי מאיר, רבי יוחנן, ורב יוסף בדעת ר"ל - לא קנה לוקח אפי' לכשימות האב. משום שקנינו של האב בפירות הוי כקנין הגוף.

2. **בדין חיוב הבאת ביכורים במוכר שדהו לפירות, ובאחין שחלקו**, בתוס' (ד"ה הכי) מבואר: שרבי יוחנן (בגמ' - גיטין) אומר שאם כקנין הגוף - מביא וקורא, ואם לאו כקנין הגוף - מביא ואינו קורא.

לפי שיטת התוס' (בסוגיין שם) - רק לרבי יוחנן יש נפק"מ זו גם לענין אחין שחלקו, משום שס"ל שאם הם כלקוחות מחזירין זה לזה ביובל, אבל יש אמוראים, שסוברים "אין ברירה", ושאחין שחלקו כלקוחות הן, ובכל זאת לא מחזירין זה לזה ביובל, ולדעתם אפי' מ"ד הסובר "לאו כקנין הגוף" מודה באחין שחלקו, שמביא וקורא, ונלפי תירוצם הראשון בגיטין דף מז. ד"ה אי. ובתירוצם הראשון בסוכה דף כד. ד"ה רבי - נפק"מ זו ישנה לכל מי שסובר "כלקוחות הן".

3. **לענין בכור הנוטל פי שנים, באם נוטל גם משדה שאביהן מכרה וחזרה להם ביובל**, בתוס' (שם) מבואר: שאם לאו כקנין הגוף - נוטל, דמיקרי "מוחזק", ואם כקנין הגוף - לא נוטל, משום שנקרא "ראוי".

4. **בבן שהקדיש שדה אחוזה של אביו קודם שמת אביו** - עיי' מש"כ בגיטין פרק ד' תשו' עו, נושא ג'. ועוד נפק"מ יש בגמ' בגיטין שם, והיינו לענין בעל בנכסי אשתו אם צריך הרשאה, דאם כקנין הגוף - אין צריך, ואם לאו כקנין הגוף

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

– צריך, חוץ מכשבא לדון גם על הפירות, דמיגו דמשתעי דינא על הפירות משתעי דינא על גוף הקרקע – כן הוא לפי גירסת רש"י בגיטין שם, "ולא אמרן אלא דלא נחית אפירי, אבל נחית אפירי" וכי, אבל הרשב"א ועוד ראשונים גורסים "ולא אמרן אלא היכא דליכא פירות, אבל היכי דאיכא פירות, וכי", אם לשיטתם גם יש נפק"מ זו – עיין מאירי וריטב"א.

5. אשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, לענין אם המכר קיים - עיין בתשו' הקודמת נושא ג'.

ב. לענין הלכה

ברש"י (ד"ה כריש לקיש) ובתוס' (ד"ה רבי ירמיה) מביא: שהגמ' ביבמות פוסקת כריש לקיש שקנין פירות לאו כקנין הגוף, מדבריהם משמע, שהלכה כריש לקיש בזה בכל מקום, וכן סוברים התוס' בגיטין דף מז. ד"ה ואי, מיהו לפי תירוץ הראשון שם – הלכה כריש לקיש רק בדין אב שכתב לבנו, "מהיום ולאחר מיתתה", ומפני שאבא כלפי בנו אחולי מחיל, אבל בעלמא קי"ל כקנין הגוף דמי, עוד נפק"מ – עיין בגמ' גיטין שם, ובמש"כ בפ"ד מגיטין תשו' עז. בשיטת הרמב"ם – עיין פנ"י ובחז"ס על מסכת גיטין.

אחין שחלקו אם כיורשים או כלקוחות

לב. אחין שחלקו האם הם כיורשים או כלקוחות, ואם כלקוחות האם מחזירין זה לזה ביוזבל, ומדוע? דף פט:

תשובה:

התוס' (ד"ה הכי) מביאים: שלפי שמואל, רבי יוחנן, ורבא - כלקוחות הן, ושהגמ' בגיטין אומרת: שלפי רבי יוחנן - כיון שכלקוחות הן מחזירין זה לזה ביוזבל, וכותבים: שהאמוראים הסוברים "כלקוחות", וגם סוברים "לאו כקנין הגוף", בהכרח שחולקים על סברת רבי יוחנן וסוברים שאעפ"כ מחזירין זה לזה ביוזבל, ואף התוס' בתירוץ הראשון בגיטין דף מז. ד"ה אי, ובתירוץ הראשון בסוכה דף כד. ד"ה רבי, כתבו לא כן, עיי"ש, ובמש"כ בפ"ד מגיטין תשו' עז, ובפ"ב מסוכה תשו' יט, נושא ר'.

אם "יש ברירה"

לג. האם אמרינן "יש ברירה"? דף פח:

תשובה:

התוס' מביאים בזה ב' דעות. [האופנים והשיטות – עיין מש"כ במסכת גיטין, פ"ג תשו' ז', ובסוכה פרק ב' תשו' יט. ועל מסכת ביצה פרק ה' תשו' ח' דינים ט' י'].

"מעידין אינו באיש פלוני שגירש את אשתו וכו'" והוזמו

לד. כמה ממון ולמי משלמים עדים זוממין וכיצד שמין זאת? א) כשהעידו "מעידין אינו באיש פלוני שגירש את אשתו ונתן כתובתה", ויש גם עדים אחרים המעידים "שנתגרשה". ב) כשעדים אחרים מעידים "שהיא תחתיו ומשמשתו", ג) כשעדים מעידים "שלא נתן כתובתה", והאחרים מעידים "שהיא תחתיו ומשמשתו". דף פח: פט.

תשובה:

א. כשהעידו "שגירש ונתן כתובתה" והוזמו, ויש עדים אחרים שמעידים "שנתגרשה"

משלמין לה כל כתובתה, שהרי בעדותן "שנתן לה" רצו להפסידה את כל כתובתה, וכמבואר ברש"י ד"ה והרי היא תחתיה.

ב. כשהאחרים מעידים "שהיא תחתיו ומשמשתו"

משלמין לה רק טובת הנאת כתובתה, דהיינו דבר מועט, דשמא אינה עתידה ליטול כתובתה, באם תמות ויירשנה ונמצא שלא היו מפסידין אותה כלום, ולכן אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו, שאם נתארמלה או נתגרשה, ואם מתה יירשנה בעלה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ג. כשהעידו "שלא נתן כתובתה" והוזמו, והאחרים מעידים "שהיא תחתיו ומשמשתו"

בתוס' (ד"ה אמר, ע"פ הגמ' במכות) מבואר: שמשלמין לבעל טובת הנאה, ושפליגי אמוראים (בגמ' במכות), אם שמין באשה או בבעל, [ותוכן מחלוקתם - עיין מש"כ על מסכת מכות פ"א תשר' ד].

פירות נכסי מלוג למי

לה. פירות ופירי פירות של נכסי מלוג, האם שייכים לבעל או לאשה, ואת"ל לאשה האם אמרינן שילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות, ומדוע?

דף פט.

תשובה:

א. טובת הנאה של כתובת אשה

שייכים לאשה ואין הבעל אוכל פירות, משום שפירא תקינו ליה רבנן, אבל פירא דפירא לא. בתוס' (ד"ה פירא) מבואר: שדוקא משום שבאו מעלמא לא תקינו ליה רבנן.

ב. תשלומי כפל שבאו מחמת שננב ולד בהמת נכסי מלוג

בתוס' (ד"ה פירא, ע"פ הגמ' בכתובות) מבואר: ששייך לאשה, ומשום שבאו מעלמא, [וזהו למרות שהולד עצמו של הבעל, וכותבים: שנראה שבאותו כפל ילקח קרקע והוא אוכל פירות.

ג. ולד ולדות של בהמת נכסי מלוג

בתוס' (שם, ע"פ הגמ' בכתובות) מבואר: ששייך לבעל, ומפרשים: שזה משום שהפירא דפירא באו מגופיה ולא מעלמא.

ד. תשלומי כפל שבאו מחמת שננב בהמת מלוג

בתוס' (שם) מבואר: שמשלם את הכפל לאשה, [ושבאותו כפל ילקח קרקע והוא אוכל פירות], דכ"ש הוא מגונב ולד בהמת מלוג. [דבגונב בהמת מלוג עצמה הרי הפסד ג"כ לאשה שהגוף שלה, מכ"ש מולד בהמת מלוג שאין הגוף שלה].

המוכר חוב לחבירו, וחזר ומחלו

לו. המוכר חוב לחבירו. א) חוב שבשטר או שבע"פ. ב) כשהמכירה היתה "במעמד שלשתן", וחזר ומחלו האם מחול. ג) האם יקח לאשה למכור כתובתה "במעמד שלשתן"?

דף פט.

תשובה:

א. המוכר חוב לחבירו וחזר ומחלו

לפי שביאול - המחילה מחילה אף בחוב שבשטר, ולפי תוס' בקידושין דף מז. ד"ה המוכר - זהו משום שקנין שטרות הוא רק מדרבנן, ולא אליהם הקנין להפקיע כח הראשון שלא יוכל למחול, וע"ע מש"כ הקצוה"ח סי' יב, סק"א בשם ר"ת. לפי צד אחד בגמ' בקידושין - דינא דשמואל שני במחלוקת תנאים.

התוס' (בסוגיין ד"ה כל) מביאים את הגמ' בכתובות (דף פו.) האומרת: שלמאן דדאין דינא דגרמי - חייב המוכר להחזיר לקונה מדינא דגרמי.

לפי פירוטם הראשון של התוס' [בסוגיין, וכן לפי שיטת רש"י בכתובות דף פו.] - היינו שחייב את כל סכום החוב הכתוב בשטר, [וכן פוסק הרמב"ם בפ"ז מחובל ה"י, וכן פוסק בשו"ע שם].

ולפי ר"ת - היינו שחייב לשלם רק את הסכום שקיבל מהקונה, [וכן פוסק הרמ"א סי' סו סעי' לב].

ב. כשהמכירה היתה "במעמד שלשתן"

לפי התוס' (שם) - אינו מחול, [וזהו אע"פ שגם קנין "מעמד שלשתן" תקנת חכמים היא, כמבואר בתוס' בכמה מקומות, ומוכיחים כן מהגמ' בקידושין, אבל הרמב"ן בפרק מי שמת חולק וס"ל: שיכול למחול - אמ"ה על מסכ' ב"מ ח"א עמ' תשצד].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. המוכרת כתובתה בפני הבעל

לפי התוס' (בסוגיא) - חכמים לא תיקנו קנין "מעמד שלשתן" באופן שאין ראוי לגבות מיד, ולפי"ז אשה אינה יכולה למכור כתובתה לפני גירושה, דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים, וכן הוא לפי התירוץ השני של התוס' בב"מ דף כ'. ד"ה ש"מ, וכן לתירוץ א' של התוס' בגיטין דף יג: ד"ה תנהו. אבל לפי תי' הא' בב"מ, ותי' הב' בגיטין – גם בכתובה תיקנו, עיי"ש, וכן במש"כ על מסכת קידושין פ"ב תשו' לג, ובכתובות פ"ט תשו' יג.

איסור להשהות אשתו בלא כתובה או לפחות מכתובתה

לז. האם מותר לאדם א) להשהות אשתו בלא כתובה. ב) שאשתו תמחול לו או שתקנה לו את כתובתה, ג) לפחות מכתובתה? דף פט. – פט:

תשובה:

א. להשהותה בלא כתובה

לפי רבי מאיר - אסור, אפי' שעה קלה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. [לפי הרא"ש סי' ט' – יש אופן שמוותר, והיינו כשחבלה בבעלה בסכום השווה לכתובתה, שהרי גם אם לא תפרע "קלה היא בעיניו להוציאה" ולגבות חבלתו מכתובתה, ויש חולקים עליו, מחלוקתם מובאת בתשו' הבאה נושא ב', בהערות].

התוס' (ד"ה כגון) מפרשים: שזהו משום שהיא גרמה להפסיד לעצמה.

ב. שאשתו תמחול לו או תקנה לו את כתובתה

בתוס' (ד"ה כל) מבואר: שלפי רבי מאיר [הנ"ל נושא א'] - כל זמן שהיא נשואה לו אסור לה למחול, כדי שלא תהא קלה בעיניו הוציאה, ואם מחלה הוי בעילתו בעילת זנות, אבל לאחר גירושה ודאי שיכולה למחול או למכור כתובתה.

התוס' בתירוץ הראשון כותבים: שכשהיא נשואה מהני מחילה רק אם כתבה "התקבלתי", ואפי' לרבי מאיר.

ולפי ה"ועוי"ל" ולפי התוס' דף פט: ד"ה כך, עיי"ש] - כשהיא נשואה יש מקום לומר, שלפי ר"מ לא יכולה למחול. [ועיין מש"כ בכתובות פ"ד תשו' מז, ובפ"ה תשו' כז].

ג. לפחות מכתובתה

בתוס' (ד"ה טעמא, ע"פ הגמ' בכתובות) מבואר: שלפי רבי מאיר הנ"ל, הוי בעילתו בעילת זנות, דאף שכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, מ"מ היא חושבת שאין לה, ואינה סומכת דעתה.

אשה נשואה שהזיקה אחרים או את בעלה

לח. אשה נשואה שהזיקה את אחרים או את בעלה, האם בי"ד יכולים לכפותה למכור 1. את כתובתה. 2. את נכסי מלוג, ולשלם את הנזק, ומדוע? דף פט. פט:

תשובה:

א. כשהזיקה אחרים

1. לכפותה למכור את כתובתה בטובת הנאה - אין יכולים לכפותה למכור לניזק, שהרי סוברים כשמואל דאמר "המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו, מחול", [וכ"ז תשו' לו, עיי"ש], וכל לגבי בעל ודאי שהיא מוחלת, ובכך יהיה הפסד לקונה, ולאטרוחי בי"ד בחינם לא מטרחינן.

בתוס' (ד"ה כל) מבואר: שכמו כן לפי רבי מאיר אין יכולים לכפותה 1. למכור לבעלה וליתן לניזק, 2. לחייב את הבעל שיכתוב שטר בשמו "שהוא מתחייב לניזק שיפרענה לו באם יגרשנה או ימות", דכשאין הכתובה בשם האשה, הרי הוא כאילו משהה אשתו בלא כתובה, אע"פ שאין קלה בעיניו להוציאה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. **לכפותה למכור את נכסי מלוג - לפי פשוטות הגמ'** (דף פט.) "אלא דלית ליה" משמע שיכולים לכפותה למכור את הנכסי מלוג בטובת הנאה לאחרים ולשלם את הנזק, ואך מרש"י במשנה לעיל דף פז. משמע: שפטורה מלמכור אף את נכסי מלוג - עיין מש"כ לעיל תשר' כג נושא א'.

ב. כשהזיקה את בעלה

1. **אם באופן שדמי החבלה פחותים מעיקר כתובתה** - לא הפסידה כתובתה, ולא כופין אותה למכור כתובתה לבעלה, משום דקיי"ל כרבי מאיר דאמר "אסור לאדם שישהא את אשתו בלא כתובה", ואין חשש שיגרשנה ויגבה את החבלה, דאין אדם רוצה לשלם כל כתובתה מחמת חבלה מועטת, ולפי מי שחולק על רבי מאיר - יכולים לכופה למכור כתובתה לבעלה.

2. **אם יש לה תוספת כתובה** - יכולים לכופה ליתן דמי החבלה ממכירת תוספת הכתובה.

3. **אם באופן שדמי החבלה יתרים מכל כתובתה או שווים לה** - יכולים לכופה לשלם נזקה מכתובתה, ואין בי"ד יכולים לפוטרה מכך, שהרי גם אם יגבה את התוספת, עדיין יהיה באפשרותו לגרשה ולגבות את כל כתובתה בחבלתה, והמאירי מביא, שיש אומרים שלכן צריך לגרשה, שהרי קלה בעיניו להוציאה, והמאירי עצמו סובר, וכותב שכן דעת הרמב"ם, שאינו חייב לגרשה מיד, שאין חוששים שיזדרזו לילך לבי"ד לתבוע את הנזק, כיון שצריך לטענות, ואילו לפי הרא"ש סי' ט' - הרי היא חייבת לשלם דמי החבלה ע"י מכירת כתובתה לבעלה, ואין את האיסור להשהותה.

התוס' (ד"ה כגון) מפרשים: שאע"פ שאם כופין אותה למכור ולפחות מכתובתה הוי לר"מ בעילתו בעילת זנות, מ"מ זהו משום שהיא גרמה להפסיד לעצמה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' חו"מ הל' יח) ובשר"ע (סי' תכד סעי' י') נפסק: האשה שחבלה בבעלה, אם היה תוספת בכתובתה, או נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל, מחייבים אותה למכרם לבעל בטובת הנאה, וגובה ממנה אם רצה הבעל, ואם רצה לגרשה ולגבות הכל, גובה, ואם לא היה לה, אינה יכולה למכור לו עיקר כתובתה, שאסור לאדם לשהות את אשתו שנה אחת בלא כתובה, אלא אם רצה הבעל לכתוב עליה שטר בדמי החבלה, או מגרשה ונוטל מכתובתה הראוי לו. וכן אם החלה כפי כתובתה, מוכרת כתובתה לבעלה ומשלמת לבעלה, ולא חיישין שמה תהא קלה בעיניו להוציאה, שהרי אם ילנה ויכל לגרשה ולגבות בחבלתו.

זכויות האשה שנתגרשה לקבל את נכסי צאן הברזל ולא את דמיהם

לט. האם בזמן הגירושין האשה זכאית לרושף את הנכסי לאן ברזל ממנף או שהבעל יכול ליתן לה דמיהם, ומדוע?

תשובה :

התוס' (ד"ה מאי טעמא) מביאים בזה מחלוקת אמוראים ביבמות, שלפי רב יהודה - הדין עמה, דמשום שבח בית אביה שייך לאשה, ועוד שהרי אין הבעל יכול למכור מה שהכניסה לו, ולפי רבי אמי - הדין עמו, משום שחייב באחריותם, ושרבא אמר שם, שרב יהודה מודה כשכיסו את המת בבגד שהכניסה, שהמת קנאו, דכיון שהבגד ברשות הבעל, והבגד לאשה הוי מחוסר גוביינא, אמרינן בזה כדרבא "הקדש מפקיע מידי שיעבוד", ולפי אב"י שחולק על רבא - עיין לקמן תשר' מא, ורמזו לדברי נאנאי בריה דרב יוסף (ע"פ הגהות הבי"ח) בריה דרבא שהיה סבור לומר, שנכסי צאן ברזל לא נחשבים למחוסרי גוביינא, כיון דאין יכול לסלקה בדבר אחר, ושמשום כך רב יהודה אינו מודה כשכיסו את המת בבגד שהכניסה.

אם עבדי צאן ברזל יוצאים בשן ועין

מ. עבדי לאן ברזל האם יוצאים בשן ועין א) כשהאיש הפיל, ב) כשהאשה הפילה, ומדוע?

תשובה :

בתוס' (ד"ה מאי טעמא, ע"פ הגמ' ביבמות) מבואר: שלרבי אמי דאמר [בענין המכנסת שום לבעלה] "הדין עמו" - ודאי שיוצאים לאיש ולא לאשה, משום שהם קנין הבעל ולא קנין האשה, ושכן איתא בברייתא (שם), ושלרב יהודה דאמר "הדין עמה" הדין שיוצאים רק לאיש הוא רק באם נאמר: 1. שנכסי צאן ברזל נחשבים

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מחוסרים גוביינא, דיש לה רק שיעבוד, וכן מסקנת הגמ' ביבמות, כרבא שם. 2. "הקדש מפקיע מידי שיעבוד" כדרבא, ושיטת אביי בזה – עיין לקמן תשו' הבאה, אבל אם נימא שאינם מחוסרים גוביינא, משום שאין יכול לסלקה בדבר אחר, וכסברת נאנאי בריה דר' יוסף בריה דרבא – ע"פ הגהות הב"ח – אינם יוצאים לאיש, וכן איתא שם בברייתא אחרת.

דברים המפקיעין מידי שיעבוד

מא.אלו דברים מפקיעין מידי שיעבוד, האם זהו מלאורייתא, האם זהו לכו"ע, ואלו לא מפקיעין, ומדוע?
דף צ.

תשובה:

לפי רבא - הקדש, חמץ, ושיחרור מפקיעין מידי שיעבוד.

לדעת רש"י ולדעת תוס' (ד"ה הקדש): "הקדש" המפקיע מידי שיעבוד הכולל רק כשהקדש קדושת הגוף למזבח, שאין לו פדיון, וכגון את שורו שעשאו אפותיקי, ולענין שור תם שהזיק – עיין בהמשך התשובה, אבל קדושת דמים הראויה לפקוע ע"י פדיון, לא מפקעת מידי שיעבוד, ולשון התוס' בסוגיין דף צ. ד"ה הקדש, "כי היכא דפקעה על ידי פדיון פקע נמי בטריפת בע"ח. אך לפי תירוץ ב' בתוס' בכתובות דף נט: ד"ה שדה, ולפי ר"ת בתוס' לעיל דף לג: ד"ה משום – גם קדושת דמים מפקיע מידי שיעבוד.

בתוס' (בסוגיין) מבואר: שרבא לשיטתו (במסכת פסחים), הסובר גם שבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה, ונחולק בזה על אביי הסובר "למפרע הוא גובה". שיטת אביי בדיננו – עיין תוס' בגיטין דף מ: ד"ה הקדש, ובמש"כ בגיטין פ"ד תשו' מ', וענ"ש, ולכן כל זמן שהמלוה לא גבה חובו חשיב ברשותו של הלווה ובכוחו להקדישו, ואף לעשותו איצטלא דמיתנא, (דכיון שמשתמשים באיצטלא לעשות בהם כל חפצם ואם מכרוהו לא טורפה מלקוחות, ומסלקו לה בזווי, אמרינן "מכאן ולהבא הוא גובה" – סוף דברי התוס' בסוגיין, ועי' בתשובה הקודמת, שזהו למסקנת הגמ' ביבמות דלא כנאנאי בריה דר' יוסף בריה דרבא, וכיון שיש לאיסור כח לחול שעה אחת תו לא פקעה בטריפת בע"ח.

עוד כתבים התוס' (שם): שבכלל דברים שאין לו פדיון, שמפקיע מידי שיעבוד מדאורייתא, כלולים, כל איסורין שאין ראויין לפקוע, (בתוס' הגירסא "שהן", וטעות סופר הוא – עיין ש"ס מהדורת הרב שבתי פתקל, דהיינו:

1. קונמות - כשאוסרו לכל העולם.

2. בגד שפרסוהו על מת [כ"ל].

3. עבודה זרה, כגון שעשה ביתו אפותיקי והשתחוה לו, דהם בכלל "הקדש", ואבל כשעושה קונם רק על הבע"ח, הקונם אינו מפקיע מידי שיעבוד, דכמו שמצינו – במס' כתובות – שאלמנה רבנן לשיעבודיה של בעל במקום שהאשה רוצה לאוסרו רק עליו, ולהיפך, כך אלמנה לשיעבודיה דבע"ח – תוס' בגיטין דף מ: ד"ה הקדש.

תוס' מוסיפים: שבעשה שורו אפותיקי ומכרו, מה שאין בע"ח גובה ממנו, דהיינו שמפקיע מידי שיעבוד, זהו רק מכח תקנת חכמים משום פסידא דלקוחות, דלית ליה קלא, (ועיין עוד לקמן בתשובה הסמוכה נושא א' לענין אשה ששיחררה את עבדי מלוג שהכניסה לבעל, ושם הבאנו שלפי אוקימתא אחת הגמ', נחלקו שתי ברייתות, האם אלמנה רבנן לשיעבוד של הבעל או לא.)

בתוס' (ד"ה אלמנה) מבואר: שיש מקומות שאלמנה לשיעבודה דאשה, ויש מקומות שלא, (וע"ע בשני תירוצי התוס' בכתובות שם ד"ה קונמות, וכוונתם מתבארת בשיטמ"ק שם. שיטת התוס' בגיטין דף מ: ד"ה הקדש: שמה שמבואר לעיל במכילתין דף לג: שמדאורייתא אינו מפקיע את שיעבודו של הניזק, וקדוש רק מכח ר' אבהו, דאמר: גזירה שמא יאמרו "הקדש יוצא בלא פדיון" – ומפרש רש"י שם: שנתן דבר מועט בפדיונו – וזהו אף אם השור בלא מום שהיו קדושת הגוף למזבח ואין לו פדיון, כיון דאינו יכול – היינו הלוקח מהניזק, כמבואר במהרש"א, וע"ע במהרש"ל ובקרני ראם – לסלקו בזווי, דמודה בזה רבא שלמפרע הוא גובה, ולכן זהו גם אליבא דרבי ישמעאל, אך בתוס' שם לעיל דף לג: ד"ה משום, אליבא דרבי ישמעאל מבואר: שאם המזיק הקדישו קדושת הגוף מפקיע מידי שיעבוד של הניזק, ושלפי ר"ת – מדאורייתא אף קדושת דמים מפקיע מידי שיעבוד, אלא שרבנן אלמנה לשיעבודו של הניזק, וע"ע במש"כ לעיל פרק ג' תשובה לו, נושא ד', ובאמ"ה לעיל פרק ג' עמ' שלזו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

הבעלות בנכסי מלוג ובכל שותפות דומה

מב. עבדי מלוג מי נחשב לבעלים שלהם, האם האיש או האשה, ומדוע? (א) לענין יציאתם בשן ועין. (ב) לענין פטור יום או יומים. (ג) הבעלות למוכרם: דף פט: צ.

תשובה:

א. לענין יציאתם בשן ועין

1. אם כשהבעל הפילם

לפי שתי הברייתות בגמ' - אינם יוצאים, שהרי אין גופם קנוי לו.

לפי פי' א' בתוס' (ד"ה רבי מאיר) - התנא של הברייתא שאומרת "לא לזה ולא לזה" יכול להיות גם רבי מאיר, דאע"ג דס"ל קנין פירות כקנין הגוף, מ"מ מודה לדין זה, משום שאין לו כח לשחרר קנין גוף של אשה, (ושונה מדין יום או יומים שבדין הבא).

ולפי שיטת הר"ר יצחק ב"ר ברור (שם) - רבי מאיר חולק וסובר: שיוצאים בשן ועין לאיש, והרי כמו בדין יום או יומים,

2. אם כשהאשה הפילה את השן ועין

לפי ברייתא אחת - יוצאין.

לפירוש הראשון שבגמ' - זהו משום שיש לה בהם "קנין גוף", וקנין פירות שיש לבעל לא מפריע, משום שלית ליה תקנת אושא, וגם ס"ל דקנין פירות בעלמא לאו כקנין הגוף דמי.

לפירוש השני - זהו לא משום שלית ליה תקנת אושא, אלא משום שמירי קודם תקנה, ומפרש רש"י: דהוי שיעבודא קיל כשאר קנין פירות דקים לן שלא הוי כקנין הגוף.

לפירוש השלישי - זהו משום שס"ל כרבא דאמר "שיחרור מפקיע מידי שיעבוד", (ולא ס"ל שאלמוה רבנן לשיעבודא הבעל - תוד"ה אלמוה).

ולפירוש הרביעי - זהו משום שהתנא בברייתא הוא ר' יהודה, שס"ל שקנין הגוף עיקר, (ודרדריש "עבדו" כמו שדורש "כספו" - ע"פ תוס' סוד"ה רבי מאיר).

ולפי הברייתא השניה - אין יוצאים אפי' לאשה.

לפירוש הראשון והשני שבגמ' - זהו משום דאית ליה תקנת אושא, ולכן קנין הפירות שיש לבעל אלים שיעבודה למהוי כקנין הגוף.

לפירוש השלישי - זהו משום שאלמוהו רבנן לשיעבודא דבעל שלא תוכל אשתו לשחרר ולהפקיע מידי שיעבודו.

ולפירוש הרביעי:

לפי גירסת רש"י, וכן לפירוש א' בתוס' (ד"ה רבי מאיר) - תנא זה יכול לסבור בין כרבי אלעזר הסובר "קנין פירות לאו כקנין הגוף", ובין כרבי מאיר הסובר "קנין פירות כקנין הגוף".

ולפי גירסת הר"ר יצחק ב"ר ברוך - תנא זה סובר דוקא כרבי אלעזר, דאמר שצריך "עבדו המיוחד לו", (ומשא"כ לרבי מאיר דס"ל קנין פירות "כקנין הגוף". הרי הוא יוצא לאיש ולא לאשה, כנ"ל תחילת דין 1).

3. אם כששניהם הפילו לעבד את השן ועין בבת אחת

לפי התנאים בפליגי על ר"א - יוצא לחירות.

ולפי רש"י ותוס' אליבא דר"א - לא יצא לחירות, משום שחסר במיוחד לו, (והראב"ד בחידושו כתב: שאף

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שלענין מכירה אם מכרו בבת אחת מכירתן קיימת – אחרת מרש"י ותוס', כדלקמן נושא ג' – מ"מ לענין שן ועין כשהפילו שניהם בבת אחת, לא יוצא העבד לחירות, הואיל ואינו נקרא "עבדו" של אחד מהם.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מהל' עבדים הל' טו) ובשו"ע (יור"ד סי' רסז סעי' לו) נפסק: מי שחציו עבד וחציו בן חורין ועבד של שני שותפין, אינו יוצא בראשי איברים, לפי שאינו מיוחד לדבר שחבל, ובהל' טז, ובסעי' לח, נפסק: ועבדי מלוג אינן יוצאין בראשי איברים, לא אם הפילן הבעל, שהרי אין לו בהם אלא פירות, ולא אם הפילה אותן האשה, מפני שאינן מיוחדין לה.

ב. "בעלים" לענין פטור יום או יומים

במוכר עבדו הכנעני על מנת שישאר לשמשו שלושים יום

לפי רבי מאיר, וכן סובר רבי יוחנן (דף פח:)- רק למי שיש לו את הפירות [שיכול לרדותו לעשות מלאכתו – תוד"ה רבין] יש לו פטור של יום או יומים, דס"ל "קנין פירות כקנין הגוף דמי".

לפי רבי יהודה, וכן סובר ריש לקיש (דף פח:)- הפטור רק למי שיש לו קנין גוף, דס"ל "קנין פירות לאו כקנין הגוף".

לפי רבי יוסי - לכל אחד משניהם יש פטור, דכל אחד הוא בספק אם נקרא "אדון", דמספקא ליה אם קנין פירות כקנין הגוף, ובדיני נפשות אזלינן לקולא ולא הורגים אותם.

ולפי רבי אליעזר [הרש"ש גורס "אלעזר"] - שניהם לא נקראים "אדון", משום שבעינן "כספו המיוחד לו", ולכן שניהם אינם בדין יום או יומיים.

ג. "בעלים" לענין מכירתם

1. למכור הוא לבדו את זכותו לאחר - זהו מי שנחשב ה"אדון" לענין יום או יומים, כנ"ל בדין הקודם, כדלהלן:

שלפי רבי מאיר [וכן סובר רבי יוחנן לעיל דף פח:]- רק מי שיש לו את קנין פירות.

לפי רבי יהודה [וכן סובר ריש לקיש שם]- רק מי שיש לו את קנין הגוף.

לפי רבי יוסי - הוי ספק מי נקרא בעלים.

ולפי ר"א - אף אחד לא יכול למכור.

2. כששניהם מכרו ביחד לאדם שלישי

לפי רבי מאיר רבי יהודה, ורבי יוסי - המכר קיים.

לפי רש"י (ד"ה איש ואשה), ולפי התוס' (ד"ה איש) אליבא דר"א - לא חל המכר על הגוף, דחסר במיוחד לו, ומיהו על הפירות חל המכר - עיין במגיה לאבני מילואים סי' צ' ס"ק כו, אך לפי הראב"ד בסוגייתנו - ר"א מודה שאם מכרו בבת אחת שמהני מכירתם].

הגמ' מביאה את דעת אמימר הסובר "איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום", ומפרשת דס"ל כר"א, [וכן הוא לפי הפירוש השני של הגמ' בב"ב דף נ' אליבא דאמימר, מיהו לפי הפירוש הראשון של הגמ' שם אליביה - דברי אמימר רק כשמכר אחד מהם בלבד, אבל אם מכרו בבת אחת או בזה אחר זה המכר קיים, ונחלקו הראשונים אם הלכתא כאמימר].

פוסקים :

ברמב"ם (פכ"ב מהל' אישות הל' טז) ובשו"ע (אהע"ז סי' צ' סעי' טז) נפסק: מכרו שניהם בנכסי מלוג, בין שלקח מן האיש תחלה וחזר ולקח מן האשה, בין שלקח מן האשה וחזר ולקח מן האיש, מכרן קיים.

כח שותפין למכור את עבדם הכנעני

מג. עבד כנעני של שני שותפין האם כל אחד יכול למכור לאחר את חלקו, ומדוע? דף צ.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. בשותפין דעלמא

יכולים בכל מקרה, מפני שלכל אחד יש חלק בכולו ליטול חצי.

ב. בשותפין שלאחד יש פירות ולשני גוף

הדין תלוי במחלוקת התנאים שבתשו' הקודמת נושא ג', מפני שכולן קנויין לאחד רק לפירות וכולן קנויין לשני רק לגוף, וליכא מיוחד לא לזה ולא לזה.

פוסקים :

בשו"ע (אהע"ז סי' צ' סעי' יג) נפסק: וכן בעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין בנכסי מלוג, לא עשה כלום.

מכירת חציו עבד וחציו בן חורין ע"י העבד או האדון

מד. חציו עבד וחציו בן חורין, האם האדון או העבד יכולים למכור רק את חלקו לאחר, ומדוע?

תשובה :

בגמ' מבואר: שדין עבד של ב' שותפין כשלאחד יש פירות ולשני גוף שווה לדין איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג - עיין מש"כ לעיל תשו' מב נושא ג'.

בתוס' (ד"ה איש) מבואר: שכן הדין בעבד שנתן לאדון כל דמיו, ואינו מעוכב אלא גט שיחרורו, ודין עבד באופן שמקצתו של עצמו ומקצת של האדון - עיין בגיטין דף מב. תוד"ה בעבד. במהרש"ל, במהרש"א ובמהר"ם שם.

"התוקע לחבירו"

מה. "התוקע לחבירו". (א) מה פירושו. (ב) כמה משלם. (ג) מאיזה סוג מטבע משלם? דף צ. צא.

תשובה :

א. התוקע לחבירו

לפי רש"י בפירושו הראשון - היינו הכהו על אזנו, וכן מפרש הרמב"ם בפ"ג מהל' חובל ומזיק הל' ט', ובפירושו למשניות.

לפי רש"י בפירושו השני - היינו תוקע ממש, ולפי הרמב"ם - המובא בהמשך - היינו שתקע את חבירו בכפו. המאירי כותב על פירושו רש"י: ויראה לי שלא נאמר על תקיעה בלא נגיעה שהיא פטור אלא כשחירשו ולענין ה' דברים, הא לענין בושת, אף בלא נגיעה ואף בלא חרשות חייב, ונתן לו סלע, והרשב"א בדף לו: בשם הרבינו חננאל כותב: שהכא בלא חירשו, דאם חירשו הרי משלם לו דמי כולו, ומוסיף: שרש"י בפירושו השני סובר כהרבינו חננאל, שדוקא כשאחזו חייב, אבל כשתקע בלא שאחזו פטור, וכמבואר בברייתא דף צא.].

ב. תשלומיו

לפי ת"ק - סלע, ומפרש רש"י (במשנתנינו): שזהו משום בושת. וכן הוא ברש"י דף צב. ד"ה כל אלו שאמרו, בפירושו כן את הברייתא שם. משמע שסובר: שאם יש גם צער ריפוי נזק ושבת, משלם בעדס לחוד, ויש חולקים על זה - א"ת כרך ג' ערך בושת, עמ' מז, עיי"ש].

ולפי רבי יהודה משום רבי יוסי הגלילי - מנה, וכן פוסק רבי יהודה נשיאה, והתוס' לעיל דף לו: ד"ה נותן, מסתפקים אם ת"ק וריה"ג פליגי, וכותבים בשם ר"ת שלא פליגי, אלא שזה דיבר בענין זה בעשיר, ושמהגמ' בהחובל משמע קצת שפליגי, עיי"ש את מסקנתם. והרא"ש בסוגיין סי' י', מביא שרב טוביה רב הונא לעיל דף לו: פוסקים לשלם רק "סלע" כת"ק, ושכן נראה לפסוק למעשה].

מסקנת הגמ' (דף צא): אליביהו: שת"ק לקולא קאמר, דהיינו, ששיעורים אלו (של ת"ק ורבי יהודה משום ריה"ג), **אמורים רק בעשיר, אבל בענין נותן פחות, והכל לפי כבודו**, [לפי הרא"ש סי' ז' - ת"ק דמשנתנינו כרבי שמעון לעיל דף פו, דאמר "עשירים רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם - דהיינו אדם בינוני - ועניים רואין אותן כפחותין שבהם, ולפי הי"ש"ש - ת"ק דמשנתנינו כרבי יהודה שם, ועיין במש"כ לעיל תשו' יד, ואת ההלכה המובאת שם].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי רבי עקיבא - אפי' עני בישראל רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב, ורבי עקיבא כשיטת רבי מאיר לעיל דף פו. עיי"ש בתוס' ד"ה כאילו, שכתבים: שלשיטה זו שמין את כולן בשווה, כבושת אדם בינוני שביישה. לסיכום: רבי מאיר כרבי עקיבא, רבי יהודה כת"ק וריה"ג שם, רבי שמעון שם - שיטה שלישית, ועיין במש"כ לעיל תשו' יד.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' חו"מ הל' ח') ובשו"ע (חו"מ סי' תכ סעי' מא) נפסק: יש הכאות רבות שיש בהם ביזוי וצער מעט ואין בהם נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים, וכל המכה את חברו הכאה מהן, משלם אותו הממון הקצוב, וכולן קנסות הן, ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבושת והריפוי והשבת, בין צריך לרפואה בין לא צריך, זהו משלם, וכמה הוא משלם, תקע את חברו בכפו, משלם סלע, סטרו על פניו, משלם חמשים סלעים, סטרו באחורי ידו, משלם מאה סלעים, וכן אם צרם באזנו או תלש בשערו או רקק והגיע בו הרוק, משלם מאה סלעים.

ג. סוג המטבע

לפי מסקנת הגמ' בסוגיין אליבא דריה"ג - מנה מכסף "צורי", שהוא פי שמונה מ"מנה מדינה", וולפי מסקנת הגמ' לעיל דף לו: אליבא דת"ק - סלע מכסף מדינה, והוא שמינית מסלע צורי, וע"ע א"ת כרך ז' עמ' שצו ערך דינר.

תשלומי בושת שקנסו חכמים במבייש את חברו

מו. כמה בושת משלם א) כשסטר לחבירו. ב) כשסטר לאחר ידו, ג) כשרקק בגוף חברו או בבגדו. ד) כשביישו בדברים: דף צ. צא.

תשובה :

א. כשסטר לחבירו

לפי ת"ק - מאתיים, (מרש"י ד"ה מדקאמר משמע: שהיינו לאדם עשיר, אבל לעני נותנים פחות - כנ"ל תשו' קודמת נושא ב', אבל הרי"ד כותב: שהשיעור במשנתנו הוא לאדם בינוני, ולעני פוחתים ולעשיר מוסיפים, וכן כותב רש"י בקידושין דף יא. וע"ע בא"ת כרך ג' ערך בושת עמ' מד).

לפי שאר התנאים - עיין תשו' קודמת נושא ב' ג'.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מהל' חו"מ הל' א') ובשו"ע (סי' תכ סעי' לא) נפסק: במה דברים אמורים, במכובד, אבל אדם שהוא מבזזה ואינו מקפיד בכל אלו הדברים וכיוצא בהן, אינו נוטל אלא למי מה שראוי לו, וכמו שיראו הדיינים שהוא ראוי ליטול, לפי שיש בני אדם כעורין שאין מקפידין על בושתם וכל היום מבזים עצמן בכל מיני ביזוי דרך שחוק וקלות ראש, או כדי ליטול פרוטה אחת מן הלצים המשחזקים עמהם. (וע"ע בהלכות המובאות לעיל תשו' יד, ובתשו' הקודמת).

ב. כשסטר לאחר ידו

לפי ת"ק - ארבע מאות זוז.

ולפי שאר התנאים - עיין תשו' קודמת נושא ב' ג'.

ג. כשרקק בחבירו

לפי ת"ק - ארבע מאות זוז.

בגמ' (דף צא.) מבואר: שזהו דוקא כשהרוק פגע בגופו, אבל כשפגע בבגדו - פטור מלשלם, כדין מי שמבייש את חברו בדברים. (המאירי בכתובות דף סו., כותב: שלפי קצת מפרשים - זהו כשאין בעל הבגד לבוש בשעת מעשה בבגד, אבל אם היה לבוש בו והגיע הרוק בבגדו חייב - א"ת כרך ג', ערך בושת, עמ' מג).

ד. כשביישו בדברים

פטור לגמרי. (משום שלא עשה מעשה בגופו - א"ת שם).

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02-5276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' חו"מ הל' ה') ובשו"ע (חו"מ סי' תכ סעי' לח) נפסק: אבל רקן בבגדיו או שבוישו בדברים פטור, ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו, ומוסיף השו"ע: ויש אומרים שמנדין אותו עד שיפייס המבוייש, ויש אומרים למכין אותו מכת מלקות.

אופנים נוספים שחכמים קנסו משום בושת - עיין גמ' לעיל דף כז.: [ובא"ת שם עמ' מז, מח].

אם עד נעשה דיין

מז. האם עד נעשה דיין. 1. בדיני נפשות. 2. בדיני ממונות, א) כשראו בלילה. ב) כשראו ביום. ג) בעלות שמיובה רק מדרכן, ד) ומהו הטעם "שעד אין נעשה דיין"?

תשובה :

א. באופן שראו עדות בלילה

1. כשרוצים להיות דיינים ביום על פי מה שראו - אין עד נעשה דיין, [ואפי' בדיני ממונות - תוד"ה כגון, הראשון], וגם רבי טרפון [המובא בדין הבא] מודה לכך, הואיל ולילה לא זמן עשיית דיין.

התוס' (שם) מבארים: שראייה כקבלת עדות, וקבלת עדות כתחילת דיין, ותחילת דיין צריך שיתחיל ביום אפי' בדיני ממונות, הלכך צריכים לחזור ולהעיד ביום, ואין עד המעיד נעשה דיין, דאף ר"ט דס"ל שעד "הרואה" שאינו מעיד ורק אחרים מעידים לפניו נעשה דיין גם כשנתכוין להעיד, מ"מ מודה שעד "המעיד" אינו נעשה דיין.

2. כשמקצתן רוצים להעשות עדים ומקצתן להעשות דיינים

לפי רבי טרפון ורבי שמעון התימני - יכולים ואפי' בדיני נפשות.

ולפי רבי עקיבא - כולם עדים הם, ואין עד נעשה דיין, דעד "הרואה" אף שאינו מעיד, אינו נעשה דיין על אותו מעשה.

לפי מה שבישמע ברש"י (שם) - רבי עקיבא חולק על רבי טרפון גם בדיני ממונות, [דשווה לדיני נפשות].

ולפי שיטת תוס' (ד"ה כגון, השני) - בדיני ממונות רבי עקיבא מודה לרבי טרפון שעד "הרואה" ביום נעשה דיין, כשאחרים מעידים לפניו והוא אינו עד, משום שלא גמר מדיני נפשות, וזהו אפי' שכשראה את המעשה התכוון להעיד.

וימוסיפים: שזהו אהרת מהרשב"ם הסובר, שעד נעשה דיין רק כשלא התכוונו להעיד, אבל אם התכוונו להעיד, בכל מקרה אינם יכולים להיות דיינים. [לפי הריב"ש סי' שפט - עדות בגיטין וקידושין כדיני ממונות, שהרי דבר שבערה הוקש לדיני ממונות, והב"ח חו"מ סי' ז', סובר: שהרי כדיני נפשות].

ב. כשמנהדרין ראו ביום

1. כשראו אחד שהרג את הנפש

לפי רבי טרפון - נהרג.

רש"י מפרש (ד"ה שראו): שזהו מפני שכשראו ביום עושים על פי הראיה, [וזהו עכ"פ לפי התירוק הראשון בגמ', ומבאר ברשב"א: שהתירוק השני בגמ' אינו חולק לדינא על התירוק הראשון, ושיש גורסים שהכל תירוק אחד, עיי"ש].

ולפי רבי עקיבא - כולם עדים הם, ואין עד נעשה דיין, דעד "הרואה" זאף שאינו מעיד, אינו נעשה דיין על אותו מעשה.

2. כשראו עדות בדיני ממונות

לפי רבי טרפון - הדיינים יכולים לפסוק על פי הראיה, [ואפי' אחר כמה ימים - סמ"ע חו"מ סי' ז' ס"ק טו], משום

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

שלא תהא שמיעה גדולה מראיה.

ולפי ר"ע - הדין תלוי בהנ"ל נושא א' דין 2, בדין ראוהו בלילה, שלפי התוס' גם לר"ע עד נעשה דיין, דדיני ממונות אינו שוה לדיני נפשות, ושמרש"י משמע שפליג.

ג. בעדות שחיובה רק מדרבנן

לדוגמא: עדות "בפני נכתב ובפני נחתם" בגיטין הבאים ממדינת הים, וכן בקיום שטרות - בתוס' (ד"ה כגון הראשון, ע"פ הגמ' בגיטין ובכתובות) מבואר: שלכו"ע עד נעשה דיין. ונע"ע א"ת כדך א' ערך אין עד נעשה דיין. עמ' תרפה.

לסיכום:

1. **בדיני נפשות** - לכו"ע אין עד הרואה נעשה דיין, ואפי' כשראו ביום, משום דכתיב "ושפטו העדה והצילו העדה".

אמנם כשמקצתן רוצים להיות עדים ומקצתן דיינים, לפי רבי טרפון - יכולים, ואילו לרבי עקיבא - בכל מקרה אין עד נעשה דיין.

2. **בדיני ממונות באופן שראו ביום** - מחלוקת רש"י ותוס' אם ר"ע מודה לר"ט שעד נעשה דיין, מדין שלא תהא גדולה שמיעה מראיה.

3. **בדיני ממונות באופן שראו בלילה** - בדברים שחייב עדותן מדאורייתא, גם לר"ט אינו יכול לדון ע"פ ראייתו, ולענין לדון על פי עדות אחרים שווה לדין הקודם.

4. **בדברים שחייב עדותן מדרבנן** - תוס' כותבים: שלכו"ע יכול לדון ע"פ ראייתו שבליילה.

ד. הטעם "שאיין עד נעשה דיין"

לפי התוס' (בפירושה הראשון, ע"פ הגמ' במכות, ובראש השנה) - משום דכתיב בדיני נפשות, "עד עמדו לפני העדה למשפט" עד שיעמוד בבי"ד אחר, וזהו רק בדיני נפשות דכתיב ביה "ושפטו העדה והצילו העדה", כיון שראו שהרג לא ימצאו לו זכות, ובממונות לא בעינן "והצילו העדה".

לפי הי"פ התוס' - זהו מפני שכשראו הו"ל "עדות שאי אתה יכול להזימה", שהרי דיין שהוא גם עד לא יקבל הזמה על עצמו, ונהקשו על טעם זה, שהרי יכולים להזימם בבי"ד אחר. אך המרדכי בסנהדרין פרק ג' בשם השר מקוצי מסביר טעם זה באופן אחר: דכיון שאין נעשים עדים זוממין עד שיגמר הדין על פיהם, א"כ כשיתברר למפרע שעדי שקר היו, הרי נפסלו למפרע. כדין עדים זוממין. נמצא שהגמר דין היה בדיינים פסולים, ואין זה גמר דין, וא"א לקיים הזמה אפי' בבי"ד אחר.

לפי התוס' בשם רשב"ם - זהו משום דכתיב "ועמדו שני האנשים" אלו העדים, "לפני ד"ם" אלו הדיינים, ולא שיהיו עדים בעצמם יושבים ודנים.

ולפי התוס' בשם ר"י - זהו מדכתיב "ביום הנחילו את בניו", דוקא בהנחלת יום ששמעו מבקרי החולה, שנתן לכל אחד מבניו, יעמידו כל אחד בחלקו, אבל על פי שמועתו שבליילה לא, דהו"ל עדים ואין עד נעשה דיין.

אומד לנזקין ולמיתה

מח. האם צריך לעשות אומד 1. בדיני נפשות. 2. בדיני ממונות, מי צריך לעשות את האומדנא, ומנין למדים זאת? דף צ: צא.

תשובה:

א. עשיית אומד לנזקין ולמיתה

יש לעשות אומדנא של המכה, הן לדיני ממונות, שנאמר "והכה איש את רעהו באבן או באגרוף ולא ימות", [ועיין רש"י דף צא. ד"ה אלמא], והן לדיני נפשות, שנאמר "באבן יד אשר הכהו", [ועיין רש"י ד"ה לקטלא. וע"ע א"ת כדך א' ערך אומד. עמ' רצג רצד. ובכרך יב. ערך חובל עמ' תשא].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. האומר נעשה

לפי רבי שמעון התימני - ע"י ב"ד, שנאמר "והכה ויש את רעהו באבן או באגרופ", מה אגרופ מיוחד, שמסור לעדה ולעדים, אף כל שמסור לעדה ולעדים, ולכן אם העדים ראו את האבן ואבדה מהם לפני שבי"ד עשו את האומדנא פטור.

ולפי רבי עקיבא - מספיק רק שמסור לעדים, ואין צריך לאומדנא של הבי"ד, ולכן ניתן לחייב את המזיק או את הרוצח אף באופן שרק העדים ראו את האבן, ופטורים רק אם האבן אבד לפני שהעדים ראו את האבן.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' חו"מ הל' יח) ובשו"ע (חו"מ סי' תכ סעי' כח) נפסק: כשם שאומדין למיתה. כך אומדין לנזקין. כיצד. הרי שהכה חבירו בצרור קטן שאין בו כדי להזיק, או בקיסם של עץ קטן וחבל בו חבלה שאין חפץ זה ראוי לעשותו. הרי זה פטור. שנאמר "באבן או באגרופ", דבר הראוי להזיק, אבל חייב הוא בבושת בלבד, אפי' רקק בגופו של חבירו חייב בבושת. לפיכך צריכין העדים לידע במה הזיק, ומביאין החפץ שהזיק בו לבית דין עד שאומדין אותו ודנין עליו, ואם אבד החפץ, ואמר החובל "לא היה בו כדי להזיק וכמו אנטס אני", והנחבל אומר "היה בו כדי להזיק", ישבע הנחבל ויטול כמו שיתבאר. (הלח"מ בהל' ז', והמאירי כתבים: שהרמב"ם פוסק כשמעון התימני, והמאירי עצמו סובר שיש לפטוק כרבי עקיבא).

ג. אמדוהו והבריא או להיפך

הגמ' (בדף צא.) אומרת: שזה פשיטא שיש אומד לנזקין כמה זמן אדם נופל למשכב מחמת אותה מכה, ואחר שאמדוהו חייב לשלם זאת מיד לניזק, ולכן אם היה מתנונה והולך פטור מלהוסיף לו, (הטעם והענין בהרחבה - עיין א"ת כרך יב. ערך חובל. עמ' תשד), וכן אם הבריא מהר יותר ממה שאמדוהו משלם המזיק כל מה שאמדוהו, לפי שמן השמים רחמו על הניזק.

ד. אומד החפץ אם ראוי להזיק

עוד אומרת הגמ' (בדף צא.): שיש להוכיח משמעון התימני, שיש אומד לנזקין אף לענין לאמוד את החפץ אם ראוי לעשות את הנזק אם לא.

ה. אומד לכל' הה' דברים

לפי גירסת רש"י (ד"ה ת"ש) וגירסת תוס' (ד"ה חמשה) - עושים אומד על כל הה' דברים.

ולפי הגירסא השניה ברש"י - עושים אומד רק על נזק צער ובושת, אבל ריפוי ושבת נותנים לו כל יום עד שיתרפא, וכפשוטו לשון הגמ' דף פה. אך תוס' שם ד"ה פשענת, מסבירים שהגמ' שם מיידי כשלא אמדוהו.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' חו"מ הל' יד) ובשו"ע (חו"מ סי' תכ סעי' יח) נפסק: כיצד משערין הריפוי. אומדין בכמה ימים יחיה זה מחולי זה, וכמה הוא צריך. ונותן לו מיד, ואין מחייבין אותו ליתן דבר יום ביומו ודבר זה תקנה היא למזיק, ובהל' טו, ובסעי' יט, נפסק: וכן השבת, אומדין אותה ונותן הכל מיד, אם היה מתגלגל בחליו והולך, וארך בו החולי יתר על מה שאמדוהו, אינו מוסיף לו כלום, וכן אם הבריא מיד, אין פוחתין לו ממה שאמדוהו, ונע"ע ביש"ש סי' מ'.

שור תם או מועד שהמיתו ואח"כ הזיקו

מט. שור תם או מועד שהמיתו ואח"כ הזיקו, האם אפשר לדון את בעלי השור על מה שהשור הזיק, וגם על מה שהמית, ומדוע?

דף צ: צא.

תשובה :

א. שור תם שהמית והזיק

דנים אותו רק את הדיני נפשות ליסקל מיד, ואין דנים אותו תחילה דיני ממונות כדי לגבות נזקו מרידיא, שהרי הרידיא נחשב לעליה, ואין הניזק יכול לגבותו, דתם משתלם רק מגופו. [אם זהו אף לר"ע דאמר "הוחלט

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

השור – עיין א"ת כרך טז, ערך חצי נזק, עמ' תקמחז.

ב. שור מועד שהמית והזיק

1. תחילת דינו - על דיני ממונות, וגובין נזקו מרידיא, ואח"כ דנים אותו דיני נפשות.
2. כשקדמו ודנוהו דיני נפשות ונגמר דינו, ובאופן שלא ברח

לפי הפירוש הראשון בגמ' - לרבי שמעון התימני אין חוזרין ודנים אותו דיני ממונות, דס"ל שצריך אומדנא, ולכן לא מענינן לדיניה והורגין אותו מיד, ולרבי עקיבא דנים אותו גם את דיני ממונות, דס"ל שאין צריך לעשות אומדנא ע"י הבי"ד, וא"כ אין עינוי דין. ולפי פשוטת הגמ' – הפי' השני בגמ' אינו חולק על הפירוש הראשון, אך עיין בהמשך.]

3. אם כשברח אחר שקיבלו עדות על דיני הנפשות - גם רבי עקיבא מודה שלא חוזרים לדונו דיני ממונות.

רש"י (ד"ה כגון) מפרש: שבעליו ברחו, ואין חבין לאדם שלא בפניו, וכגון שאין לבעלים נכסים, ולפי השיטתם ק' בשם הרמ"ה – זהו אפי' כשיש לבעלים נכסים, דכיון שברח אחר שמיעת העדות בלא שהודה להם, אי אפשר לרדת לנכסיו. מרש"י יוצא: שאחר שקיבלו עדות בפני הבעלים יכולים לגמור דינו של השור גם כשהבעלים לא בפניו, והתירוף בגמ' "כשברח", אינו חולק על התירוף הראשון, והראב"ד בחידושו חולק, וסובר שלא יכולים לגמור דינו של השור גם כשהבעלים לא בפניו, ובסוגייתנו מדובר שקיבל שהדי לנפשות וגמרו דינו ואח"כ הבעלים ברחו, אבל אם ברח לפני שקיבלו שהדי לנפשות יכולים לדונו בדיני ממונות גם שלא בפני הבעלים, ולגבות הממונות ע"י השכרת השור לרידיא, אבל לא גובים מנכסיו, ואילו שיטת הרמב"ם: שברח היינו השור – עיין בהמשך.]

פוסקים :

ברמב"ם (פי"א מהל' נזקי ממון הל' ז) נפסק: שור תם שהמית והזיק, דנין אותו דיני נפשות ואין דנין אותו דיני ממונות, ומועד שהמית והזיק, דנין אותו דיני ממונות וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות, קדמו ודנוהו דיני נפשות תחילה, חוזרין ודנין אותו דיני ממונות, ובהל' ח' נפסק: ומהיכן משתלם, מן השבח שהשביח ברדייתו אחר שנגמר דינו, שכיון שנגמר דינו לסקילה אין לו בעלים שיתחייבו בנזקו, דנוהו דיני נפשות וברח, אין דנין אותו דיני ממונות, והראב"ד בהשגותיו, כותב: כל זו הסוגיא אינה מסכמת עם הגמרא שלנו, והיא עצמה שברש היא, דאיהו סבר דאין חוששין במיתת השור משום עינוי הדין, ואם כן תם שהמית והזיק נדייניה דיני נפשות והדר נדייניה דיני ממונות, מאי אמרת, רדייא עליה דמרא היא, והא כיון דדנוהו דיני נפשות שוב אין לבעליו רשות בו, ועוד דאמרינן בגמרא דקבול שהדי וברח, ומה לנו אם ברח השור או לא ברח, אלא ודאי כשברחו הבעלים כמו שאנו מפרשים, והכל בענין אחר, וחוששין לעינוי הדין של שור. והמגיד משנה והלח"מ כותבים: שהרמב"ם מפרש שהתירוף השני בגמ' "כשברח" חולק על התירוף הראשון וס"ל, שאף לרבי שמעון התימני לא חוששין לעינוי דין של השור, וכשברח השור אחר שדנו בו דיני נפשות לא חוזרין לדון דיני ממונות, מפני "שאיין לו בעלים שיתחייבו בנזק", וע"ע באבן האזל, ובחזו"א ב"ק סי' יד ס"ק ב'.

החובל בגופו וברכושו

- נ. האם מותר או אסור לאדם א) לחבול בעצמו, ב) לבייש עצמו, ג) להרוג עצמו, ד) להזיק רכושו. ה) לקצץ נטיעותיו, ו) לקצץ נטיעות אחרים. ז) לצער עצמו ע"י ישיבה בתענית, ומה דנים של כל הנ"ל שעשו כן, ומדוע?

דף צ: צא:

תשובה :

א. לחבול בעצמו

לפי תנא דמשנתינו אליבא דרבי עקיבא - אסור. [אם האיסור הוא מן התורה, ועוד פרטים – עיין א"ת כרך יב, ערך חובל, עמ' תרפא, ובהערה 33.]

הגמ' אומרת: שזהו ר"א הקפר דס"ל שאדם נזיר נקרא חוטא בזה שציער את עצמו מן היין, וכדלקמן תשו' [ב].

ומבואר בתוס' (ד"ה אלא האי): דלמ"ד זה אסור אפי' אם חובל לצורך, [אך עיין בפנ"י הכותב: שמ"מ בצורך גדול הכל מודים שמוותר, ומחלוקת התנאים רק במקום שיש צורך קצת].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי תנא דברייתא (בדף צא.) אליבא דרבי עקיבא, ולתנא דברייתא במסכת שבועות - מותר לאדם לחבול בעצמו.

ב. לבייש עצמו

לפי שיטת התוס' (ד"ה אלא תנאי) - למסקנת הגמ' הדין תלוי במחלוקת התנאים הנ"ל נושא א', ולפי המאירי - גם למסקנא אף מי שאוסר לחבול מודה שמותר לבייש עצמו.

ג. להרוג עצמו

לכו"ע אסור, שנאמר "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש".

בתוס' (שם) מבואר: שאסור אפי' לצורך, כגון בשביל שום דבר שירא.

ד. להזיק רבושו לצורך

מותר, ולכן מותר לקרוע על מת, ולא עובר משום "בל תשחית", אבל אסור לקרוע יותר מדאי, ונע"ע בתוס' ד"ה עובר.

ה. הקוצץ נטיעותיו

1. אם שלא לצורך - פטור.

בתוס' (דף צא: ד"ה החובל) מבואר: שפטור רק מתשלומין אבל חייב מלקות, משום קוצץ אילנות טובות, ואזהרתו מ"ואותו לא תכרות". ונע"ע א"ת כרך ג', עמ' שלה. ערך בל תשחית.

2. אם לצורך - מותר, כגון למצור במלחמה, שנאמר "כי לא עץ מאכל הוא", ולפי הרא"ש סי' טו - כל שצריך את מקומו נחשב לצורך ומותר, וכן פוסק הט"ז יור"ד סי' קטז ס"ק ו', ומסיק החת"ס יור"ד סי' קב: שאם אפשר לעוקרו עם השרשים וקרקע גוש עפר עמהם, שיכול לחיות ממנו, ויכול לנטועם במקום אחר, אסור לקוצצם. לפי הרי"ד והמאירי - יש איסור דאורייתא לעקור אילנות סרק ללא צורך, ולפי החינוך מצוה תקכט, וכן הוא בשיטת"ק בשם הרבינו חננאל והראב"ד - אין איסור לעוקרם, וצריך להקדים לכרות עץ סרק מעץ מאכל, שנאמר "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל".

לפי רש"י (ד"ה רק) - למדים זאת מייתור המילים "אשר תדע", והחת"ס שם, כותב: שלפי רש"י - מספק אם הוא עץ מאכל אסור לקוצו, וזה פשיטא ככל ספק איסורא לחומרא, וקמ"ל רש"י, שאם עץ המאכל ועץ הסרק שווים, או צריך להקדים את עץ הסרק, ושאל עץ מאכל אינו נותן פירות שששים יותר מקורות בנין, יכול להקדימו לעקירת עץ סרק, ושלפי הראב"ד למדים זאת מיתור המילה "עץ", דהיינו שלרש"י יש להקדים עץ שאינו עושה פירות, ולראב"ד יש להקדים את העץ שדמיו פחותים.

3. אם באופן שהסרק מעולה בדמים - מותר להקדים לכרות את העץ המאכל, שנאמר "רק".

רש"י (ד"ה ואם) מפרש: "מעולה בדמים" היינו, שדמיו של עץ המאכל יקרים לבנין יותר משל הסרק.

4. אם כשהעץ מאכל מזיק לאילנות אחרים - יש לעקור את האילן שדמיו פחותים, ולפי התוס' בב"ב דף כו. ד"ה אנא - זהו רק כשהנזק הוא גדול.

הגמ' אומרת: כל אילן המוציא לפחות קב פירות נקרא עץ מאכל "חשוב", כשכורתו עובר משום "בל תשחית", ועץ זית חשוב הוא גם אם מוציא רק רובע הקב, ושהגפן חשוב יותר מדקל, ונע"ע בתוס' דף צב. ד"ה למחר. ע"ע ברא"ש, וכן ביש"ש סי' סב, הכותבים: שכן יש לאמוד כל עץ לפי חשיבותו.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מהל' מלכים הל' ח') נפסק: אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה, ואין מונעין מהם אמת המים כדי שייבשו, שנאמר "לא תשחית את עצה", וכל הקוצץ לוקה, ולא במצור בלבד, אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה, אבל קוצצין אותו אם היה מזיק אילנות אחרים, או מפני שמזיק בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים, לא אסרה תורה אלא דרך השחתה, ובהל' ט' נפסק: כל אילן סרק מותר לקוף אותו, ואפי' אינו צריך לו, וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו, מותר לקוף אותו, וכמה יהא הזית עושה ולא יקוצנו, ורבע הקב זיתים, ודקל שהוא עושה קב תמרים לא יקוצנו. (וביאור שיטת הרמב"ם עיין בכס"מ הל' ט', ובחת"ס שם, המבאר: שמדובר באילן מאכל שהזקין, ואינו נושא עוד פירות הרבה, ונעשה כעין

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

סרק, שמותר לכרותו, דכל שאינו דרך השחתה מותר, ולטעמים אילו דטובר ספיקא דאורייתא לקולא, עיי"ש. עוד מבואר ברמב"ם שאסור למנוע את אמת המים כדי שיתייבשו האילנות ולא יהיה מאכל לאנשי העיר, ואילו הרמב"ן בספר המצוות לא תעשה נ, מתייר גם זאת].

ו. הקוצץ נטיעותיו של אחרים

חייב. ומבואר בתוס' (שם): שלפי חכמים (במסכת מכות) דסברי "שאיין לוקה ומשלם", צ"ל שחייבים רק במלקות, אבל לרבי מאיר (שם) דאמר "לוקה ומשלם" ה"ה כאן, [ותוכן מחלוקתם – עיין מש"כ על מסכת "מכות" פרק א' תשו' יג], וכן אפשר להעמיד שמשלם ואפי' לרבנן, והיינו באופן שלא התרו בו.

ז. לצער עצמו ע"י ישיבה בתענית

הדין תלוי במחלוקת הנ"ל נושא א'. [הרמב"ם בפ"ג מהל' דעות הל' א' פוסק: שאסור לאדם להתענות].

"בל תשחית" בקורע בגדיו, קוצץ נטיעותיו וחובל בעצמו

נא. הקורע בגדיו או קוצץ נטיעותיו או חובל בעצמו, האם עובר משום "בל תשחית", ומדוע?
דף צא:

תשובה:

1. כשאסור לקרוע או לקצוץ [כפי המבואר בתשו' קודמת] - עוברים על "בל תשחית".
2. החובל בעצמו - אינו עובר משום "בל תשחית", משום שזהו פסידא שחוזרת.

המקבל נזירות אם נקרא חוטא או קדוש

נב. האם ראוי לאדם לקבל עצמו נזירות, ואם לא האם נקרא חוטא, ומדוע?
דף צא:

תשובה:

לפי התנאים הפליגי על ר"א הקפ"ר [בתענית דף יא.] - מותר וראוי לקבל על עצמו נזירות, [למ"ד אחד שם נקרא "קדוש", ולמ"ד שני "נקרא חסיד"].

ולפי ר"א הקפ"ר - נקרא חוטא, לפי שמצער עצמן מן היין, שנאמר "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש", [וטעם החולקים עליו – עיין בגמ' שם].

ומבואר בתוס' (ד"ה אלא): שגם לר"א הקפ"ר נזיר טהור ראוי הוא לקבל עצמו נזירות, לפי שהמצוה גדולה יותר מן העבירה, ואעפ"כ יש לו חטא קצת, ולכן נקרא "חוטא", אבל נזיר טמא נקרא "חוטא ממש".

הטוען שקיבל רשות לקוץ נטיעותיו ופירותיו של חברו

נג. מה דינו של הקוצץ נטיעותיו או פירותיו של חברו, כשטוען א) "אמרת לי לקוצו". ב) "אמרת לי ללקוט הפירות", ג) "מכרת לי את הדקל לקונו", ומדוע?
דף צא:

תשובה:

א. כשטוען "אמרת לי לקוצו"

1. באילן שאינו עומד לקציעה - חייב בתשלומין, וצריך להביא ראיה שהניזק אמר לו לקצו, דאל"כ "לא שבקת חייא לברייתא", [עיין ר"ן].

2. אם כשעומד לקציעה - פטור מלשלם, והניזק צריך להביא ראיה.

רש"י מפרש (ד"ה אנא): דמסתמא קושטא קאמר, דכיון דלהכי קאי, לא קפיד כולי האי, ואינשי הוא דאינשי.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכ' למחבר, ויטפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד טימנים קפג-ר

ב. כשמועין "אמרת לי ללקוט את הפירות"

בתוס' (ד"ה כל, ע"פ הגמ' בב"ב) מבואר: שאם לפני שקצץ אמר לאנשים "שהוא הולך לקצוץ" פטור, "דלא חציף איניש למיגזר דיקלא דלא דיליה".

ג. כשמועין "מכרת לי את הדקל לקצוץ"

בתוס' (שם) מבואר: שאינו נאמן, משום שאין דרך של אדם למכור את דיקלו לקוץ.

דין החוטף מצוה מחבירו

**נד. החוטף מצוה מחבירו באופנים דלהלן, מה דינו, ומדוע: א) כשחטף מצות "כיסוי הדם".
ב) כשחטף מצות "קציצת אילן העומד לקציצה", ושור העומד להריגה. ג) כשחטף מלות "ברכה המזון". ד) כשחטף מצות "קריאה בתורה".**

תשובה:

א. כשחטף מצות "כיסוי הדם"

חייב בעשרה זהובים.

ומבואר בתוס' (ד"ה וחייבו): שזהו שכר "הברכה", דהברכה והמצוה הכל אחד.

ב. כשחטף מצות קציצת אילן העומד לקציצה, ושור העומד להריגה

פטור, מהטעם המבואר לעיל תשו' קודמת נושא א' דין 2, ורק אם בעל העץ או השור יוכיח שלא אמר לקוץ ולהרוג - חייב לשלם לבעלים י' זהובים.

בתוס' (שם) מבואר: שזהו שכר המצוה למרות שאין ברכה.

ג. כשחטף מצות "ברכת המזון"

בתוס' (שם) מבואר: שחייב מ' זהובים, שהרי יש שם ד' ברכות.

ד. כשחטף מצות "קריאה בתורה"

לפי התוס' (שם) בשם ר"ת - מספיק שיתן לו תרנגולת לשחוט תחת אותם שתי ברכות, והמרדכי בחולין סי' תרנה, כותב בשם ר"ת: שאין נפטר בכך מתשלום עשרה זהובים, וגם מפני שיענה אמן וגדול העונה יותר מן המברך, ועוד מפני שבבבל אין דנים מילתא דלית ביה חסרון כיס, ומלשון זה של התוס' משמע, שחייב התשלומים על "חטיפת מצוה". הוא מעיקר הדין ולא קנס, וכן סוברים הרי"ף, הרא"ש סי' טו, הרמב"ן בחולין דף פז, והר"ן בחולין דף כס. בדפי הרי"ף, מיהו הרי"ד מביא דעה הסוברת שזה קנס, וכן סובר המאירי בחולין דף פז, ועיין ברשב"א הכותב: שאם תפס אין מוציאין מידו.

ולפי התוס' בשם ר"י - חייב ליתן לו כ' זהובים.

האומר לחבירו "תזיק את גופי" וכן כשהוסיף "ע"מ שתפטר"

נה. האומר לחבירו א) סמא את עיני. ב) "סמא את עיני על מנת לפטור". ג) "סמא את עיני", "על מנת לפטור", והשיב לו הניזק "הן", בתמיה או בניחותא. ד) כשאמר "הכני ופצעני על מנת לפטור", האם חייב, ומדוע?

תשובה:

א. כשאמר "סמא את עיני"

חייב בתשלומי דמי עינו. ועיין א"ת כרך יב, ערך חובל, עמ' תשיח.

ב. כשאמר "סמא את עיני על מנת לפטור"

לפי רב ששת, ור' אושעיא - בכל מקרה חייב, משום פגם משפחה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ומבואר בתוס' (ד"ה משום): שמשלם הכל אפי' צער.

ולפי רבא - חייב, משום שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו.

ולפי רבי יוהנן - פטור, משום שאדם מוחל גם על ראשי אברים. ורבינו חננאל והאור זרוע ז"ל סי' שעט פוסקים כרבא, שאין אדם מוחל על ראשי אברים, והרי"ף פוסק כרבי יוחנן שאם אמר בפירוש שהוא מוחל הוא מוחל והי' מחילה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מהל' חו"מ הל' יא) ובשו"ע (סי' שפ סעי' א') נפסק: האומר לחבירו "קטע את ידי" או "סמא את עיני על מנת שאתה פטור", הרי זה חייב בחמשה דברים, שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך, ויט' אומרים לאס' אמר לו בפירוש "על מנת לפטור", פטור, אלא שאם לא אמר לו בפירוש רק דברים שמשמען כך, אנו דנין דכריו שלא פטרו, כגון שאמר לו "קטע ידי" או "סמא עיני" ואמר לו המזיק "על מנת לפטור", ואמר לו הניזק "כן", אנו דנין ענתמיה קאמר "כן" וחייב המזיק.

ג. כשאמר "סמא את עיני על מנת לפטור", והשיב לו הניזק "הן", בתמיה או בניחותא

לפי רב ששת, ר' אושעיא, ורבא - בכל מקרה חייב, מהטעמים הנ"ל נושא ב'.

ולפי רבי יוהנן - פעמים חייב פעמים פטור.

רש"י (ד"ה הכני, ובד"ה יש) מפרש: שפטור רק כשהניזק אמר "הן" בניחותא, אבל כשאמר "הן" בתמיה חייב, דהוי כאמר "לאו", וכן להיפך כשהניזק אמר "לאו" בתמיה הוי כאומר "הן", וכשאמר "לאו" בניחותא הוי כאומר "לאו".

ותוס' (ד"ה ורבי) אליביה דרבי יוחנן מפרשים: שאפי' השיב הניזק "הן" שדומה שאומר בניחותא חייב, דמסתמא בתמיה קאמר.

ד. כשאמר "הכני ופצעני על מנת לפטור"

לכו"ע פטור מהצער, שהרי אין כאן לא פגם משפחה, ואדם מוחל על צערו [כשלא הזיקו בראשי אברים].

האומר לחבירו "תזיק את ממוני" וכן כשהוסיף "ע"מ שתפטר" ודין שומר שהזיק ברשות

נו. האומר לחבירו א) "קרע את כסותי". ב) "קרע את כסותי על מנת לפטור". ג) "קרע את כסותי", והקורע שאל "על מנת לפטור", והשיב לו הניזק "לאו" בתמיה או בניחותא. ד) "עול חפץ פלוני המונח קס, תקמכסו לי ואס' לכוך תקרעכו", האם חייב, ומדוע: דף צג.

תשובה :

א. כשאמר "קרע את כסותי", בפתמא

1. כשקרעו לפני שהגיע לידו - לכו"ע פטור, דכתיב "לשמור", שדוקא כשקיבל חפץ בתורת שמירה חייב על פשיעה, אבל אדם שבא לידו חפץ על מנת לאבד או לקרוע, או על מנת לחלק לעניים פטור, רש"י (ד"ה לשמור) מפרש: שזהו מפני "שעל מנת לחלק לעניים" הוי ממון שאין לו תובעים, ונאילו הרמ"ה מפרש אחרת. עיין מחנה אפרים הלכות שומרים סי' טז.

2. כשאחר שהגיע לידו לא בתורת שמירה, אמרו לו הבעלים "קרע"

לפי רב הונא - חייב.

ולפי רבה - פטור, דהפטור "לשמור" הוא כל שלא קיבל בפירוש להיות "שומר" גם אם כבר הגיע לידו.

3. כשקרעו אחר שהגיע לידו בתורת שמירה - לכו"ע חייב.

4. אם כשהפקיד אצלו אמר לו "עינדך בו" - בתוס' (ד"ה ורמינהו) מבואר: שלרבי שמעון (במכילתין), לא נחשב לקבלת שמירה ופטור.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורדות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ב. כשאמר "קרע את כסותי על מנת לפטור"

בכל מקרה פטור, אף באופן שהגיע לידו בתחילה בתורת שמירה.

רש"י (ד"ה הא), ותוס' (ד"ה ורמינהו) מפרשים: שפטור גם אם קרע בידים, ולפי פירוש אחד בבעל המאור, וכן דעת רבינו יהונתן – הפטור רק כשפשע בשמירתו אבל לא כשהשחית בידים.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מהל' חו"מ הל' יב) ובשו"ע (סי' שפ סעי' א') נפסק: במה דברים אמורים, בשבא הכלים לידו תחילה בתורת שמירה, כגון שהיו שאולין או מופקדין אצלו ואמר לו "שבר וקרע" ועשה כן, חייב לשלם, עד שיאמר לו "על מנת שאתה פטור", אבל אם אמר לו "קח כלי זה ושברו", בגד זה וקרעו", ועשה כן, הרי זה פטור, כיון שאמר לו "קח כלי זה ושברו, בגד זה וקרעו" ועשה כן, הרי זה פטור, אע"פ שלא אמר לו "על מנת שאתה פטור".

ג. כשאמר לו "קרע את כסותי", והקורע שאל "על מנת לפטור", והשיב לו הניזק "לאו" בתמיה או בניחותא, [ואז"כ נתנו לו בסתמא]

לפי ר' ששת, ר' אושעיא, ורבא [הנ"ל תשו' קודמת נושא ב' ג'] - בכל מקרה פטור, דאדם יכול למחול על נזקי ממונו ולא דמי לראשי איברים.

לפי רש"י אליבא דרבי יוחנן [הנ"ל שם] - פעמים חייב ופעמים פטור, [וכנ"ל תשו' קודמת נושא ג', דס"ל שאין הבדל בין נזקי גופו לנזקי ממונו].

ולפי התוס' - גם לפי רבי יוחנן אם כשאמר "לאו" ודומה שאומר "בניחותא", הוי כאומר "הן" ופטור, דמסתמא בתמיה קאמר, כיון שמתחילה אמר "קרע את כסותי", ולא דמי לנזקי גופו. [והלשון ברא"ש, לענין נזקי ממונו - ולא לענין נזקי גופו - "ודומה קצת כאילו אומר בניחותא", מדקדק הפלפולתא חריפתא אות ס', 1. שהוא חולק על התוס' וסובר, שאם דומה לניחותא - כלשון התוס' - לא הוי כאומר "הן", ורק אם דומה קצת, הוי כאומר "הן". 2. שהוא חולק על תוס' רק בנזקי ממונו].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מהל' חו"מ הל' יא) ובשו"ע (סי' תכא סעי' יב) נפסק: האומר לחבירו "קרע את כסותי, שבר את כדי, על מנת שאתה פטור", הרי זה פטור, ויך אומרים: אפי' לא על מנת לפטור בפיו, אלא שאמר לו דברים שמשמעו כן, כגון שאמר לו "שבר כלי", ואמר לו המזיק "על מנת לפטור", ואמר לו הניזק "לא", יך לנו לומר דבתמיה קאמר לו ופטור, ואם לא אמר לו "על מנת שאתה פטור", הרי זה חייב, אע"פ שהרשהו להשחית.

ד. כשאמר "טול חפץ פלוני המונח שם, תשמרהו לי ואם רצונך תקרעהו"

לפי שיטת ר"י בתוס' (ד"ה ורמינהו)

1. אם האמירה היתה לפני שהגיע לידי הקורע - פטור, דנחשב שבא לידו בתורת קריעה.
2. אם אחר נתינה אמר לו כן - חייב, דכיון שבא לידו בתורת שמירה, והנפקד קיבל זאת, מה שאומר אח"כ המפקיד "לקרוע" הוי פטומי מילי כדי שישמור ברצון.
3. אם האמירה היתה בשעת נתינה - לרב הונא חייב, ולרבה פטור, דנחשב שהגיע לידו בתורת קריעה.

וצדקתו עומדת לעד וזהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פרק תשיעי

הגזול עצים

שינוי מעשה שאינו חוזר לברייתו והחוזר

א. למ"ד שינוי קונה, הגזול עצים ועשאן כלים, כששיפן וכשלא שיפן, האם נחשב לשינוי וקנאם מדאורייתא, ומדוע? דף צג:

תשובה:

א. כשעשה שינוי מעשה שאינו חוזר לברייתו

קנאם מדאורייתא, ולכן גזל עצים שאינם משופין ושיפן, קנאם.

[סוגייתנו, וכן בכל מקום שהגמ' אומרת "שינוי קונה", זהו כבית הלל בסוגיין, וכן לעיל דף סה, וסובר רב ששת: שבית שמאי חולקים על בית הלל, וסוברים שינוי לא קונה, אף בשינוי שאינו חוזר לברייתו, ורבא סובר: שלכו"ע קונה, מחלוקתם – עיין במש"כ לעיל פרק ז' תשו' ז' נושא א'.

לפי תוס' (ד"ה עצים) - דוקא שינוי כ"שיפן" שאח"כ עשה מהם כלים, קונה, כיון שיש שינוי מעשה עם שינוי השם, ואין נקרא שינוי אלא אם כן נשתנה שם הגזילה מכח השינוי. ולפי המאירי – גם בשיפן בלא שנעשה אח"כ כלים קונה. ועיין בקצה"ח ס"י שם ס"ק ה', הכותב: שבשינוי מעשה גדול קונה גם אם לא נשתנה שמו, המהרש"א כותב: שלפי רבה – קונה מדאורייתא בכל שינוי מעשה אף שלא נשתנה שמו.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' יב) ובשו"ע (סי' שס סעי' ו') נפסק: אבל הגזול עצים ושיפן וקצצן, או חקק בהם ועשה כלים, או שגזל צמר וצבעו או נפצו או לבנו או נעשו לבדים, [הרמב"ם במקום "לבדים" כותב "בגדים", ויוצא שכ"ש כשנעשה לבדים, ולשו"ע כשנעשה בגדים לא קונה, שיטת הרמב"ם צ"ע, עיין מש"כ בהערה לקמן תשו' ג' נושא א', או שגזל לבינה ועשה עפר, או אבנים וסתתן, או מעות והתיכן, הרי זה שינוי בידו, שאם יעשה מעות אחרות, פנים חדשות הן, וכן כל כיוצא בזה, ואין נקרא שינוי אלא אם כן נשתנה שם הגזילה מכח השינוי.

ב. כשעשה שינוי שחוזר לברייתו [כגון: שגזל עצים משופין ועשאן כלים].

לפי אב"י (דף צג:) ורבי יונה (דף צד:) - קנאם מדרבנן.

לפי פשטות הסוגיא אליבא דרב אשי, [וכן כותב רש"י ד"ה נמי] - לא קונה.

ומבואר בתוס' (ד"ה הגזול): שלפי רבה - קונה מדאורייתא אף בשינוי החוזר לברייתו.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' י) נפסק: שינוי החוזר לברייתו, אינו שינוי.

צמר וליבנו אם הוי שינוי מעשה

ב. למ"ד שינוי קונה האם צמר וליבנו, נחשב לשינוי? דף צב:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

1. אם כשליבנו במסרק

לפי רבי שמעון - הוי שינוי, [דהוי שינוי שאינו חוזר - תוד"ה בקלא].

ולפי רבנן - לא הוי שינוי, [דהוי שינוי מועט - תוד"ה בקלא].

2. כשליבנו ע"י שכבריה כבויי

[בגפרית להתלבן יפה - רש"י]

לפי רבי הייא בר אבין - גם לרבנן הוי שינוי וקנאם.

רש"י (ד"ה צמר) ותוס' (ד"ה בקלא) מפרשים: שהליבון המדובר בסוגיין שקונה, זהו בשינוי שאינו חוזר לברייתו, [משמע שאם חוזר לברייתו - לכו"ע ובכל גווני לא הוי שינוי. הרא"ש סי' א', כתב: שאביי לא חולק עליו בזה, אולם לפי השיטתו"ק בשם הרמ"ה - אביי חולק וסובר, שלחכמים ליבון לא הוי שינוי אפי' בכבריה - וע"ע במאירי].

3. אם כשחוריה חורי

לפי תוס' (ד"ה הא) - לכו"ע לא הוי שינוי.

ולפי היש ספרים שבתוס', [הב"ח בהגהותיו על הרא"ש אות ג', כתב: ששיטת הרא"ש היא כספרים אלו] - גם בזה נחלקו רבי שמעון ורבנן הנ"ל דין 1.

4. אם ע"י ניפוץ ביד

לפי התוס' (הנ"ל) - לכו"ע לא הוי שינוי.

תוס' מסתפקים: אם ה"יש ספרים" ס"ל, שלפי רבי חייא בר אבין, גם בזה נחלקו רבי שמעון ורבנן, ושלרבי לכו"ע לא הוי שינוי.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' יב) ובשו"ע (סי' שס סעי' ו' ז') נפסק: אבל הגזל וכו', או שגזל צמר וצבעו או נפצו או לבנו וכן הוא הלשון בשו"ע, ועיין ש"ך הכותב: שיש לגרוס "נפצו וליבנו, כמו ברמב"ם, עיי"ש), הרי זה שינוי בידו וכו', גזל וכו', צמר וצבעו או ליבנו, בענין שאינו חוזר לברייתו, קנה.

בגד שצבעו או צמר שטוואו וארגו אם הוי שינוי מעשה

ג. בגד שצבעו או צמר שטוואו וארגו, האם הוי שינוי

דף צג:

תשובה :

א. בגד שצבעו

לפי אביי - לרבי שמעון בן יהודה אליבא דרבי שמעון, לא הוי שינוי, וכי לא נשתנה גוף הצמר - תוד"ה רביי, ושלרבנן אליבא דרבי שמעון, הוי שינוי.

ולפי רבא - מחלוקת התנאים היא רק בצבע שאפשר להעבירו ע"י צפון, אבל בצבע שאי אפשר להעבירו, לכו"ע הוי שינוי.

תוס' (ד"ה בקלא) כותבים: שלרבי אליבא דחכמים, צבע החוזר עדיף מליבון שאינו חוזר, לפי שצבע הוי שינוי מרובה, וליבון הוי שינוי מועט, ושלר"ש עדיף ליבון שאינו חוזר מצבע החוזר. [ועיין עוד במאירי מש"כ בזה, הגר"א סי' שס ס"ק ח', מדייק מסתימת הרמב"ם הנ"ל תשובה קודמת: שצביעה קונה אף בצבע שיכול לחזור לברייתו, והש"ך ס"ק ב', כותב: שכונת הרמב"ם, והשו"ע היא שקונה רק בצבע שלא חוזר. וכן פוסק הסוד, ושכן משמע מהרמ"א, אבל הסמ"ע ס"ק טו, כותב: שהרמ"א בא לפרש את השו"ע].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ב. צמר שעשאן בגדים "נמטי"

1. **כשגנב צמר לא טווי, טואו וארגו** - הטויה הוי שינוי שאינו חוזר, וקנאם מדאורייתא, כנ"ל לעיל תשו' א' נושא א'.

בתוס' (ד"ה טוואו) מבואר: שהברייתא טוואו ארגו וגזו, מדובר באריגה בלא שטוואן קודם, דהיינו ב"תיכיל".

2. **כשגנב צמר טווי ועשה מהם בגדים** - אביי אומר: שהוי שינוי החוזר לברייתו, וקנאם מדרבנן, וולפי"ז לרב אשי הנ"ל תשו' א' נושא ב' - לא קונה, וצ"ב על הרמב"ם - הנ"ל תשו' א' נושא א' - שפוסק, צמר ועשאן בגדים קונה, למרות שפוסק "שינוי שחוזר לברייתו אינו קונה", ועיין בנו"כ של הרמב"ם המפרשים, שהרמב"ם סובר שזה נקרא שינוי שאינו חוזר, וכאמור השו"ע הנ"ל חולק על הרמב"ם, וסובר שאינו קונה, כפשוטו של הגמ'.

עוד אופנים של שינוי מעשה

ד. הגזול פרה וילדה או חיטין ועשאן סולת או בהמה והכחישה או שהשביחה, האם הוי שינוי?

תשובה:

א. פרה שילדה

מדאורייתא הוי שינוי, שנאמר "הם" ולא ולדותיהם, ומותרים למזבח והגזולן קנאם. וולפי רבי מאיר בדף צה. - מדרבנן לא קנאה, ומשלם אותה ואת ולדותיה, דאף דס"ל שינוי קונה, מ"מ קנס הוא שקנסוהו חכמים.

ב. חיטין ועשאן סולת

לפי אביי - לבית הלל הוי שינוי, ומותרים למזבח והגזולן קנאם, ולבית שמאי לא הוי שינוי, שנאמר "גם שניהם" לרבות שינוייהם, ולכו"ע אסור למזבח, והגזולן לא קנאן, ושיש תנאים הסוברים שבית הלל לא נחלקו על בית שמאי בזה, ולכו"ע לא הוי שינוי.

ולפי רבא - בית שמאי חולקים על בית הלל רק לענין גבוה משום דמאיס, אבל בגזולן מודים לב"ה שהוי שינוי.

ג. גזל בהמה והכחישה

ר"ש בן אלעזר אומר: שההפסד לנגזל, מפני שהגזולן יכול לומר לו "הרי שלך לפניך".

לפי אביי (הנ"ל בנושא הקודם) - זהו מפני שסובר כב"ש ששינוי במקומו עומד, ואפי' באינו חוזר, וסובר שלא נחלקו ב"ה על ב"ש בהו.

ולפי רבא (הנ"ל) - רק בשינוי החוזר לא הוי שינוי, וההפסד לנגזל, אבל בשינוי חוזר, יכול ר"ש בן אלעזר לסבור כב"ה שהוי שינוי וההפסד לגזולן.

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, דאמר "שינוי במקומו עומד".

לפי רבא - הלכה כמותו רק בהכחשה דהדר, אבל בהכחשה דלא הדר קונה.

ולפי אביי - יש מי שאומר שהלכה כר"ש בן אלעזר אף בהכחשה דלא הדר, אבל אנו לא סוברים כן.

ד. גזל בהמה והשביחה

לר"ש בן אלעזר - הגזולן נוטל את השבח, ולפי הרשב"א - בשבח דממילא, חוכה בשבח כולו מכח תקנת השבים ולא רק את ההוצאות, וכשפיטמה בעצמו, הגזולן נוטל השבח בלא תקנה. כמבואר בדף סה. "אנא פטימנא ואת שקלת", ואם מזמת שנתיקרה, פשיטא שהגזולן לא קנאהו.

לפי אביי (הנ"ל) - זהו רק מפני תקנת השבים, משום ששינוי במקומו עומד, אפי' בשבח דלא הדר, וכנ"ל

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

נושא קודם].

ולפי רבא (הנ"ל) - זהו מפני שס"ל כב"ה ששינוי "בשבח שלא הדר" קונה מדאורייתא, ובשינוי דהדר לא איתפריש, ד"ל שמודה שקונה רק מפני "תקנת השבים", ועיין קצה"ח, סי' לד, ובנתיח"מ הנדפס על השר"ע שם ס"ק ה'.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ב') ובשר"ע (סי' שסב סעי' ב') נפסק: נתייאשו הבעלים ממנה ולא נשתנית, קנה הגזול כל השבח שהשביחה אחר יאושו, ואינו משלם אלא כשעת הגולה, ודבר זה מדבריהם, מפני תקנת השבים. ונעין בהגהות הראב"ד על הלכה ד', ובמיד מונה הכותב: שתקנת השבים יש גם כשהשביחה לפני יאושו, וע"ע בסמ"ע ס"ק ג', ובש"ך סי' שנד ס"ק ד'.

אין שמין לגנב ולגזולן

ה. האם שמין לגנב ולגזולן בשינוי החוזר לברייתו ובשאינו חוזר, ומדוע?

תשובה :

אם בשינוי הקונה - אין שמין, ואם בשאינו קונה - שמין. האופנים שקונה והשיטות:

לפי אביי - לר"ש בן אלעזר שינוי אינו קונה, בין בשינוי החוזר ובין בשאינו חוזר, ולכן בשניהם שמין, שהרי השברים שייכים לגזול. ויש מי שפוסק כמותו, אבל שמואל עצמו אינו פוסק כר"ש בן אלעזר, אלא פוסק שקונה ולכן אין שמין, ולא איתפריש אם רק באינו חוזר אין שמין.

ולפי רבא - רק בחוזר שמין, אבל בשינוי שאינו חוזר קונה, ולא שמין, ונע"ע במש"כ לעיל פ"ק תשובה מזו.

תקנת השבים לגזולן ודין היורשים

ו. כיצד הגזולן ויורשיו והנגזל צריכים לנהוג בענין החזרת הגזילה, 1. בדיני אדם, 2. בדיני שמים, ומדוע?

תשובה :

א. גולן הבא להחזיר גזילה

רבי תיקו: שאין מקבלים ממנו, כדי שלא ימנע מלעשות תשובה, ואם קיבל, אין רוח חכמים נוחה הימנו, ואעפ"כ יש לגזולן להחזירו, כדי לצאת ידי שמים, ומקבלין ממנו.

וסובר רב נחמן: שהתקנה היא רק כשאין גזילה קיימת, אבל אם היא קיימת מקבלים, חוץ ממריש הגזול שבנאו בבירה, שמפני "תקנת השבים" החשיבוהו רבנן כליטא לענין שאין צריך להחזיר את המריש עצמו, מיהו דמים בעי לאהדורי, רש"י מפרש (ד"ה משום): הואיל והגזילה קיימת. והרשב"א כותב: שב' תקנות היו: 1. בגזילה שאינה קיימת, שאין משלם אפי' דמים. 2. בגזילה קיימת - מחזיר, ואי איכא פסידא - משלם דמים ואינו מחזיר בעיניה, מפני התקנה.

לפי ה"א נמי" בתוס' (ד"ה אי עשה תשובה) - תקנת רבי היתה רק על דבר שאינו מסויים, אבל בדבר מסויים לא תיקנו משום כבודו.

לפי ר"ת (בתוד"ה בימי) - תקנת רבי היתה רק לדורו בלבד, משום מעשה שהיה, אבל לא לאחריו. והבעל המאור כותב: שהתקנה היתה לדורות.

ולפי ר"י - תקנת רבי שאין מקבלין היתה רק לאותן בני אדם שרוב עסקן ומחייתן מגזל, אבל על הגזול באקראי, לא תיקו, וחייב להחזיר ומקבלין ממנו, ומוסרין: שאין לומר שהתקנה היתה רק למי שבא מעצמו לעשות תשובה, והי"ש סי' ג' כותב: שדעת הרא"ש, שהתקנה נתקנה רק באדם שרוב עיסוקו ומחייתו בריבית שתשובתו קשה, כעובדא דרבי.

פוסקים :

בשר"ע (סי' שסו סעי' א') נפסק: גזולן מפורסם **עסקיו ככך ותשובתו קשה**, הבא לעשות תשובה מעצמו, אם אין הגזילה קיימת, אין מקבלין ממנו, כדי שלא ימנע מלעשות תשובה, ואם רצה לצאת ידי שמים והחזיר, אין מוחין ביד הנגזל מלקבלו. **וכן אם לא בא**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לעשות תקופה מענמו, רק שהגזול לך להכעו, מחייבים אותו להחזיר.

ב. דין הירשים

1. **כשאביהם לא עשה תשובה - אין חייבים להחזיר, [אפי' לצאת ידי שמים - תוד"ה הא], בין אם זה דבר שאינו מסויים או מסויים, משום דכתיב "ונשיא בעמך לא תאור" בעושה מעשה עמך.**

רש"י (ד"ה אין חייבין) מפרש: דקסבר "רשות יורש כרשות לוקח דמי" וקנאוהו בשינוי רשות, ונאילו למ"ד רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי - עיין לקמן דף קיב, ובמש"כ לקמן פרק י' תשו' ו'.

2. **כשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת - אם הניח להם דבר מסויים, (שהרי היה לו להחזיר וכדרב נחמן), חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, ומקבלים מהם.**

תקנת השבים למלוה בריבית

ז. **כיצד יש למלוי ריבית לנהוג בכספי ריבית שגבו, מה דין יורשיהם, ומדוע? דף צד:**

תשובה:

מלוי ריבית הבאים להחזיר - חכמים תיקנו בהם כמו בגזול, ודיניהם שווים - התקנה עיין בתשו' הקודמת. ומבואר בגמ': שאם המלוי ריבית שעשו תשובה לא מכירין את הלווין - יעשו בכסף צרכי ציבור.

לפי התוס' (ד"ה אי) - סוגייתנו כמ"ד "ריבית קצוצה יוצאה בדיינים", ולכן צריך להחזיר כדי לצאת ידי שמים, אבל למ"ד "אינה יוצאה בדיינים" - אין מחויב להחזיר אפי' כדי לצאת ידי שמים, ואחרת משיטת הריב"ן, שמפרש: שצריך להחזיר כדי לצאת ידי שמים, ורק ב"ד לא כופין אותו. ונע"ע בב"ח, ובחכמת שלמה על חז"מ סי' שסחז.

פוסקים:

בשו"ע (יור"ד סי' קסא סעי' ז) נפסק: אם בא לעשות מעצמו להחזיר הריבית, אם הוא דבר מסויים, מקבלים ממנו, ואם אינו דבר מסויים, אם רוב עסקו ומחייטו בריבית, אין מקבלין ממנו, כדי לפתוח לו דרך לתשובה, וכל המקבל ממנו, אין רוח חכמים נוחה הימנו.

שינוי מעשה בגזל פרה והושבחה אצלו

ח. **הגזול פרה מעוברת וילדה, רחל טעונה וגזזה או בגזל פרה ונתעברה אצלו, כשילדה וכשלא ילדה. (א) האם מדאורייתא הוא שינוי. (ב) האם הבהמה והשבח לגזול, מדאורייתא ומדרבנן. (ג) מעוברת שילדה, למי מגיע השבח שמשעת גזילה עד שתלד. (ד) האם משתנה הדין בגזול אינו יהודי או בגזול יהודי שמכר והוריש, ומדוע? דף צה. צה:**

תשובה:

א. **כשגזל פרה וילדה, רחל וגזזה**

1. **כשגזל פרה מעוברת וילדה, רחל טעונה וגזזה - הוא שינוי גמור, שהרי אינו חוזר.**

מרש"י (במיתנין ד"ה ודמי, ובדף צה. ד"ה גזילה חוזרת) משמע: דדוקא בולד ובגיזה נחשב לשינוי וקנאה ומשלם כשעת הגזילה, אבל בגוף הבהמה לא הוא שינוי ולא קנאה, [דמעיקרא גופא מליא והשתא ריקא, והוי כהטילה גללים, והר"ז הלוי ס"ל: דהוי שינוי גם בגוף הבהמה, וקנאה, ואינו חייב ליתן לו אלא בהמה העומדת לילד. ונראין דברי רש"י - נימוק]. נע"ע ברא"ש סי' ג', הסובר כבעל המאור, וכותב: שזה לא נקרא שינוי החוזר.

2. **כשגזל פרה ונתעברה אצלו, רחל ונטענה אצלו - לא הוא שינוי גמור, שהרי חוזרת לקדמותה. ואם ילדה - מבואר במשנה: שמשלם כשעת הגזילה. ולפי הרמב"ן במלחמות - אינו קונה את הגוף, והגזול נותר לגזול דמים, ולפי המאירי - הגזול קונה את הגוף ונותר לגזול דמים, ונע"ע ביש"ש סי' ד', ובהגר"א סי' שנד ס"ק ב'.**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ב. "תשלומי השבה" בבהמה שהושבחה מחמת ולד וגיוות

לפי רבי ביאיר - הגזלן משלם לנגזל אותה ואת גיוותיה ואת ולדותיה, אפי' בגזל פרה מעוברת וילדה, אף שהיו שינוי גמור.

מסקנת הגמ': קסבר מדאורייתא שינוי קונה, וכדמוכח מ"לצבוע לו אדום וכו', ומדאפי' רב "בהמה ועבדים שהוקינו", אלא שקנסוהו חכמים להחזיר את החפץ ואת השבח, אפי' בשבח שלא על גבי הגזילה, כדי שלא יהא חוטא נשכר.

לפי רבי יהודה - "גזילה חוזרת בעיניה".

ולפי רבי שמעון - "רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף".

רש"י (דף צה: ד"ה בשבח) מפרש: שמחלוקתם היא, באופן שגזל בהמה ריקנית והתעברה, ועדיין לא נטלה הימנו.

לפי רב זביר - רבי יהודה ורבי שמעון פליגי רק כשהשבח על גבי גזילה, של רבי יהודה שייך לנגזל, [דשינוי דהדר הוא ולא קני לגזלן - תוד"ה בשבח, ובמהרש"א שם, וכן מצינו למימר משום "קנס" - תוד"ה מאן, ולרבי שמעון לגזלן, והטעם שהיו לגזלן עיין בהמשך], אבל בשבח שלא על גבי גזילה לא פליגי, ושייך לגזלן, ו"או משום דהוי שינוי גמור או משום תקנת השבים" - תוד"ה בשבח, ולכאורה לפי ר"ת המובא בסוף נושא זה - הטעם הוא משום שהיו שינוי גמור].

ולפי רב פפא - בשבח שעל גבי גזילה, לרבי יהודה שייך לגזלן. [הטעם שהיו לגזלן עיין בהמשך. הרי"ף הרמב"ם, הרא"ש, והראב"ד פוסקים כרב פפא, הואיל ויש תניא כוותיה, ופוסקים כרבי יהודה, ששבח שעל גבי גזילה לגזלן הוי. לפי הרי"ף והרמב"ם בפ"ב מגזילה ואבידה הל' ו', ובפ"א מגניבה הל' יא, בשו"ע סי' שנד, וסי' שסב סעי' ב' ד' ח' - שבח דממילא הוי לגזלן רק לאחר יאושו, מפני תקנת השבים, ולפי הראב"ד והרמ"א - לידה וגזיזה הוי שינוי מדאורייתא, בלא תקנת השבים, ואפי' קודם יאושו, וסובר הטור סי' שנד, שלפי הרמב"ם - במעוברת וילדה, הגזלן קונה את גוף הבהמה למרות שבנתעברה אצלו וילדה לא הוי שינוי, והש"ך ס"ק ב' ג', והגר"א ס"ק א', כותבים: שבוח הרמב"ם מודה שצריך להחזיר את גוף הבהמה, ולרבי שמעון לנגזל, והגזלן מקבל שכר השבחה כאריס, דהיינו מחצה שליש ורביע.

התוס' (ד"ה מני) כותבים: שלפי רבי שמעון גם בשבח שלא על גבי גזילה, דהיינו כשילדה, הוי לנגזל, ואולי זהו משום שקנסוהו, וע"ע לעיל תשובה ג', והגזלן מקבל שכר השבחה בלבד. [ויוצא שרבי שמעון פליג על רבי יהודה אף בשבח שלא על גבי גזילה].

טעמו של המ"ד הסובר שבה שעל גבי גזילה לגזלן הוי

לפי הפירוש ראשון בתוס' (ד"ה בשבח) - זהו משום "תקנת השבים", כיון שטרח בהאי שינוי, אבל מדאורייתא לא קני הואיל והדר הוא.

ולפי ר"ת - זהו משום שהיו שינוי גמור וקונה.

ג. דין מעוברת שילדה, לענין השבח שמשעת גזילה עד שתלד

לפי הגירסא בתוס' (דף צה: ד"ה משלם) - למ"ד "שאם ילדה לגזלן הוי", ה"ה בזה לגזלן הוי, [וכן היא שיטת הרא"ש] עיין מהרש"א, אבל לפי הגר"א בהגהותיו על התוס', ועל השו"ע סי' שנד ס"ק ו' י' - הגירסא "לנגזל הוי". בגמ' בגיטין דף נה: מבואר: שאם הגזלן הקדיש את הפרה או את הרחל, הכל לגזלן, עיי"ש, ובמש"כ שם תשובה לט].

ד. כשהגזלן אינו יהודי או בקונה ויורש

בגמ' (דף צו.) מבואר: שתקנת חכמים לתת את השבח לגזלן [שקונה מצד תקנת השבים, וכן כותב רש"י בד"ה מה], 1. גם בגזל והשביח ומכר או הוריש. 2. גם באופן שהשביח הלוקח שקנה מהגזלן, דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו. 3. רק כשהגזלן הוא יהודי, [ומשמע מהגמ' ומרש"י הנ"ל: שכשקונה מצד שינוי ממש - אין שום חילוקים], אבל אינה בגזלן שאינו יהודי שהשביח או בלוקח יהודי שקנה מגזלן גוי. 4. הגמ' מסתפקת: באופן שישראל גזל ומכרה לאינו יהודי והשביחה, וחזר האינו יהודי ומכרה לישראל.

בתוס' (ד"ה כל) מבואר: שזהו רק בגזל מטלטלין, אבל בקרקע ליכא תקנת השבים ליטול שבח מהנגזל. וכן

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מסקנת הרא"ש במסכת בב"מ פ"א סי' לט, הראב"ד, הרשב"א, הרמב"ם והשו"ע, וזהו אחרת מהרבינו חננאל המובא ברי"ד, המפרש: שבסוגייתנו מדובר בגזול קרקעות, אבל בגזול מטלטלין, פשיטא שהלוקח קונה את השבח, עיי"ש.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ד' ה') ובשו"ע (סי' שסב סעי' ד'-ו') נפסק: הגזול והשביח ומכר או הוריש לפני יאוש, מה שהשביח הוריש, ומה שהשביח מכר, וקנה לוקח או יורש את השבח, ונטל דמי השבח מנגזל ומחזיר הגזלה, וחוזר הגזול ונטל דמי השבח מן הגזול, שהרי לא נתיאש וכן אם השביח הלוקח או הורש, נטל השבח מן הנגזל, מכר הגזול לגוי, אע"פ שהשביח הגוי, חוזרת לבעליה, מכרה הגוי לישראל אחר שהשביחה, הואיל והגזולן ישראל, וזה שריא בידו ישראל, קנה השבח, ואם תפס הנגזל, אין מוציאין מידו.

אם אחריות טעות סופר

ט. שטר שאין בו אחריות נכסים, האם גובה וממה, ומדוע? דף צה.

תשובה :

א. שטר שאין בו אחריות נכסים

לפי רבנו - גובה ממשועבדים, דס"ל אחריות טעות סופר.

ולפי רבי מאיר - גובה רק מבני חורין, דס"ל אחריות לאו טעות סופר.

התוס' (ד"ה חמשה) מביאים: שלפי שמואל אליבא דרבי מאיר - אינו גובה אפי' מבני חורין, וכתבו שיתכן שדברי שמואל רק כשמפורש בשטר שאינו מקבל אחריות, ולכן אינו גובה אפי' מבני חורין, אבל בסתמא גובה מבני חורין.

הקונה מגזולן שדה והשביחו

י. הקונה שדה מגזולן והשביחה, האם הלוקח זכאי לקבל מהנגזל את הוצאותיו או את מה שהשביח, ומדוע? דף צה.

תשובה :

א. את הוצאותיו

לפי רבי יהודה - בכל מקרה הלוקח גובה מהנגזל, (כדין יורד לשדה חבירו שלא ברשות - תוד"ה דאתא).

לפי רבי מאיר - אם הלוקח תלמיד חכם שיודע שקרקע אינה נגזלת, הנגזל גובה מהלוקח את הקרקע וגם את השבח, [ואין נותן לו אפי' את היציאה - תוד"ה דאתא], מפני שקנסו את התלמיד חכם שידע שקרקע אינה נגזלת, והרי הוא כגזול את הבעלים, ומבואר ברש"י (ד"ה כשהוא) ובתוס' (ד"ה דילמא): שהלוקח חוזר לגזולן רק באם המכירה היתה באחריות, [אבל שלא באחריות - רב במס' בב"מ דף טו: סובר: מעות יש לו דמה שנתן הוי פיקדון, אבל שבח אין לו, ושמואל סובר: אפי' מעות אין לו, והמעות שנתן הוי מתנה], ואם הלוקח עם הארץ, הוי ספק בגמ' אם קנסוהו, והגמ' פשטה שלא קנסוהו, ונוטל היציאה מהנגזל.

בתוס' (ד"ה דאתא) מבואר: שהחילוק בין תלמיד חכם לעם הארץ הוא דוקא בידע שהקרקע גזולה, אבל כל שלא ידע שהקרקע גזולה - פשיטא שלא קנסוהו, [אפי' הוא תלמיד חכם], וגובה את היציאה מהנגזל, כדין יורד לשדה חבירו שלא ברשות.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ט מהל' גזילה ואבידה הל' ו') ובשו"ע (סי' שעג סעי' א') נפסק: גזל שדה ומכרה והשביחה הלוקח, אם השבח יותר על הוצאה, נטל הוצאה מבעל השדה, ויש אומרים אפי' לא היתה עדיפא מבשעה שגולה, כגון שהכסיפה הגזול, אפי' הכי נטל היציאה מהנגזל, ויש חולקין. והק' עם שאר השבח נטל מהגזול, הק'רן גובה מנכסים משועבדים, ושאר השבח מנכסים בני חורין, ואם הכיר בה שריא גזולה כשלקחה, אינו נטל מהגזולן אלא הק'רן בלבד, ומפסיד שאר השבח היתר על הוצאה, היתה ההוצאה יתירה על השבח, בין שהכיר בה שריא גזולה בין שלא הכיר, אין לו מההוצאה אלא שיעור השבח ונטלו מבעל השדה, ויש אומרים דהואיל וידע

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שאינה שלו, הפסיד אפי' ההוצאה.

ב. כשהשבח יותר מהיציאה

ברש"י (דף צו. ד"ה כל) מבואר: שלפי ר"ש - נוטל מחצה שלישי ורביע, דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו.

והתוס' (ד"ה דאתא) בותבים: שודאי שייך לנגזל [ואפי' לפי רבי יהודה], ואפי' בלוקח עם הארץ ולא הכיר בה, דכיון שקרקע אינה נגזלת, ברשותיה דמריה אשבחיה, ולא דמי למטלטלי, ושלפי רב (במס' ב"מ דף יד:) - יכול לחזור ולגבות את השבח מהגזלן, ושלפי שמואל - אינו יכול, ושם קנו מידו, לכו"ע גובה מהמוכר.

תשלומין לגזלן או בכור לפשוט או לאריס שהשביחו שדה

יא. גזלן או אריס שהשביחו שדה. (א) האם הנגזל יכול לסלקו מהשבח בזווי. (ב) מה הדין בזה כשבא להשיב לבכור ולפשוט. (ג) ומה הדין באריס? דף צה: צו.

תשובה:

א. נגזל המסלק את הגזלן

לפי רבי מאיר - מסלקו בלא לשלם לו, כיון שקנסוהו חכמים.

ולפי רבי שמיעון [דס"ל שלגזלן יש מחצה שלישי ולרביע, כנ"ל תשובה ח"ו] - שמין את השבח ומעלהו לגזלן בדמים.

ומבואר בתוס' (ד"ה לר"ש): שלפי רבי יהודה שמתקנת השבים מעמידים את השבח לגזלן, פשיטא שהנגזל מגוף הקרקע שקיל, והגזלן מקבל דמים, [ואולם הרא"ש סי' ג', כותב להיפך. דכיון שקני ליה גזלן מתקנת השבים או משום ששינוי קונה, פשיטא שהגזלן נותן לנגזל דמים - הגהות הב"ח].

ב. בכור לפשוט

שמין לו את השבח ומעלה לו את השבח בדמים.

ג. בעה"ב לאריס

בתוס' (ד"ה שלשה) מבואר: ששמין את השבח ומעלין לאריס את השבח בדמים.

לגבות חוב מהשבח שהשביחו יתומים ולקוחות ומקבל מתנה

יב. האם בע"ח יכול לגבות את השבח מיתומים או מלקוחות או ממקבל מתנה, והאם צריך להעלות להם דמים או עכ"פ לקלס להם את הולאותיהם, כשלא עשה אפותיקי, וכשעשה אפותיקי, ומדוע? דף צה: צו.

תשובה:

א. כשהחוב כשיעור הקרקע בלא השבח

1. **אם כשעשה את הקרקע אפותיקי** [הגדרת אפותיקי אופניו ודיניו - עיין א"ת כרך ב' עמ' קל] - גובה מהם את השבח "ומעלה להם בדמים".

התוס' מפרשים: שמעלה להם רק את הוצאותיהם.

2. אם באופן שלא עשה אפותיקי, ובא לגבות מלקוחות או ממקבל מתנה

למ"ד לוקח שיש לו זווי [כשיעור דמי החוב - רש"י ב"מ דף קי: ד"ה אין] יכול לסלק את הבע"ח בזווי - הבע"ח מניח להם קרקע כשיעור השבח.

ולמ"ד שאינו יכול - הבע"ח גובה את הכל, ושמין את השבח ומעלה להם בדמים, [כנ"ל דין 1].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויטפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ב. כשהחוב כשיעור הקרקע והשבח, ובלא אפותיקי

1. **לענין לגבות מלקוחות** - גובה כל הקרקע עם השבח, בלא שמעלה להם אפי' את הוצאותיהם.
2. **לענין לגבות ממקבל מתנה** - בתוס' (ד"ה הא) מבואר: שאינו גובה את השבח, שהרי אין למקבל מתנה על מי לחזור.
3. **לענין לגבות מיתומים** - בתוס' (ד"ה הא) מבואר: שהדין שווה ללקוחות, אף שליתומים אין על מי לחזור, וזהו משום דכרעא דאבוהון נינהו, ונע"ע במש"כ לעיל פ"א תשובה נב, נמשא ג'.

ג. כשעשה אפותיקי

1. **לענין לגבות מיתומים** - בתוס' (שם) מבואר: שגובה, והיתומים מקבלים הוצאותיהם אף שהחוב כנגד הקרקע והשבח, כדין יורד לתוך שדה חבריו שלא ברשות, ובזה גרע כח הבע"ח כשעשה אפותיקי ממה כשלא עשה אפותיקי. [הרא"ש במסכת ב"מ פרק המקבל סי' מב חולק וסובר, שבכה"ג דינו כלא עשה אפותיקי].

2. לענין לגבות מלקוחות

לפי פירושם הראשון - דין הלקוחות כדין היתומים שמקבלים הוצאותיהם כיורד שלא ברשות, משום שאפותיקי מחשיב את השדה לאחד משדותיו של הבע"ח, ווהרא"ש חולק, כנ"ל הערה קודמת.

ולפי פירושם השני - גובה מהלקוחות גם את השבח בלא שמעלה להם [ללקוחות] דמים, ודינם שונה מיתומים, הואיל ויכולים לחזור ללווה ואין להם פסידא בכך.

התוס' מצדדים לומר שהעיקר כצד ב', ונע"ע במש"כ על מסכת ב"מ פרק המקבל תשובה לד, לה.

נחלקה התיומת, לענין לולב, ואם הוי שינוי מעשה בגזילה

ג. מהו תיומת, ומהו נחלקה התיומת, והאם כשר ללולב, ומה הדין לענין גזול? דף צו. צו:

תשובה:

א. תיומת פירוש

רש"י (בסוגיין) מפרש: שהוא העלה האמצעי, ותוס' (בסוגיין, ובמס' סוכה וכן רש"י שם) מפרשים: שהוא שני העלים האמצעים.

ב. דין נחלקה התיומת לענין לולב

הדין

לפי הלשון הראשון בגמ' - רב פפא מסתפק בזה אם זה כשר, והגמ' נשארה בספק.

ולפי הלשון השני - הגמ' פושטת מדברי רבי מתון בשם ריב"ל שפסול.

הגדרת נחלקה התיומת

לפי רש"י בסוגיין - כפשוטו שאותו עלה אמצעי נחלק לשנים. תוס' כותבים בשמו: שנחלק עד העלים שלמטה ממנו.

לפי כל הפירושים בתוס' - היינו שנחלקו שני העלים העליונים האמצעיים, אלא:

שלתשובת הגאונים - היינו שנחלקו ב' העלים הכפולים הגדלים על השדרה, וכותבים: די"ל שאף לדבריהם אינו פסול אלא כשהיה מתחילה כענין זה ונחלק שנשתנה מברייתו.

לפי הקונטרס (הוא רש"י בסוכה דף לב.) - היינו ששני העלים העליונים נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלים שלמטה מהשניים האמצעיים, וכותבים: שמשמע שנחלקו עד כדי שנראין שני העלים העליונים חלוקים זה מזה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי הי"מ בתוס' - היינו שנחלקו שני העלים העליונים וקצת מן השדרה.

ג. דין נחלקה התיומת לענין גזלן

באופנים שהלולב הוא פסול לנטילת לולב - הגזלן [למ"ד שינוי קונה] קנאו, דחשיב שינוי, ובאופנים שכשר - הגזלן לא קנאו, דלא חשיב שינוי, ונעין קר"ש אות קיב.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' יד) ובשר"ע (סי' שס סעי' י') נפסק: גזל לולב והפריד עליו, קנה העליון, גזל עצים ועשאן חופיא, קנה, טלה ונעשה איל, עגל ונעשה קור, קנה.

לולב שניטלה התיומת או שנקטם ראשו

יד. מה הדין בלולב שניטלה התיומת או שנקטם ראשו של עלה אחד או של כמה עלים? דף צו.

תשובה :

1. **לולב שניטלה התיומת או נקטם ראשו - פסול.**

לפי הפירוש הראשון בתוס' (ד"ה ניטלה) - ניטל פסול דוקא כשניטל כל העלה, אבל נקטם פסול דוקא כשנקטמו הרבה מן העלים, אבל אם נקטם רק ראשו של התיומת כשר.

ולפי פירוש השני - גם נקטם ראשו של התיומת עצמו פסול. ונע"ע במש"כ בפ"ג דסוכה, תשובה א', נושא ד'.

שינוי מעשה בגזל מטבע ועשאהו מתכת, ולהיפך, או כשעשה מהם כלי

טו. למ"ד שינוי קונה, מה הדין בגזל מטבע ועשאהו מתכת, ולהיפך, ומה הדין בלא עשה מהם כלי, ומדוע? דף צו:

תשובה :

1. **כשגזל מטבע ועשאהו מתכת - קנה, שהרי הוי שינוי שאינו חוזר.**

2. **אם גזל מתכת ועשאהו זוזי - הוי שינוי החוזר ולא קנה.**

3. **אם עשה מהמתכת כלי, לפי תוס' (ד"ה ועבדיה) - קונה אע"פ שחוזר לברייתו, דלא גרע מנסרים ועשאן כלים, שיש עליהם תורת חשיבות, ולפי הרשב"א - כל שינוי שחוזר ואפי' שינוי חשוב, לא קונה, וכותב הש"ך סי' שס ס"ק א': שדברי תוס' הם רק אליבא דרבה דאמר שינוי החוזר קונה, אבל לפי מאי דקיי"ל שלא קונה, מודים התוס' שלא קונה.**

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' יא-יג) ובשר"ע (סי' שס סעי' ה'-ז') נפסק: גזל עפר ועשהו לבינה, לא קנה, שאם ידוק הלבנה תחזור עפר כשהיתה, גזל לשון של מתכת ועשהו מטבע, לא קנה, שאם ידוק המטבע יחזור לשון כשהיתה, וכן כל כיוצא בזה. אבל הגזל וכו', לבינה ועשאהו עפר, או אבנים וסתתן, או מעות והתיכן, הרי זה שינוי בידו, שאם יעשה אותן מעות אחרות, פנים חדשות הן, וכן כל כיוצא בזה, הגזל מעות ישנות ושפן וחדשן, לא קנה, שהרי מתישנין וחוזרין כשהיה, גזל מעות חדשים וישנם, קנה, שאם יחדש אותן פנים חדשות הן.

חיובי הגזלן על שימושו במטלמלין שגזל - עיין לקמן תשו' יו נושא א'.

אופנים נוספים בשינוי מעשה בגזילה

טז. למ"ד שינוי קונה האם בדברים דלהלן הגזלן יכול לומר "הרי שלך לפניך" (א) בהמה והזקינה, (ב) בהמה שכחשה בכחש דהדר. (ג) טלה ונעשה איל. (ד) עבדים והזקינה, (ה) מטבע ונסדק. (ו) מטבע שנפסל. (ז) תרומה ונטמאת. (ח) חמץ שעבר עליו הפסח [או בתוך הפסח]. (ט) בהמה שנפסלה מעל גבי המזבח. (י) בהמה שיוצאת ליסקל. (יא) כשגזל דקל וקצצו. (יב) כשגזל לבינה ועשאהו עפר, ולהיפך.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. בהמה והזקינה או כשמתה מאליה [דף צו:]

הוי שינוי, ומשלם כשעת הגזילה. [ואם כשמתה מאליה, לפי ר"א לא הוי שינוי - כנ"ל דף סח. תוד"ה מה, ועיין במש"כ לעיל פרק ז' תשרי ח' נושא ה'].

ב. בהמה שכחשה [דף צו:]

1. בכחש ולא הזר - הוי שינוי, ומשלם כשעת הגזילה.

2. בכחש דהזר - לא הוי שינוי, ויכול לומר לו "הרי שלך לפניך".

ג. מלה ונעשה איל [דף צו:]

לפי רבי אילעא - הוי שינוי, [ועוד עיין לעיל דף סה. ובמש"כ לעיל פרק ז' תשרי ה' נושא ג'].

ד. עבדים והזקינה [דף צו:]

למ"ד עבדי במקרקעי - הגזלן לא קנאם, הואיל וכקרקע דמי, וברשותיה דמריה איתא.

ולמ"ד עבדי במטלטלי - קנאם.

ה. מטבע ונסדק [דף צו:]

הוי שינוי, רש"י (דף צו. ד"ה היינו) מפרש: דהיזק גמור הוא, ולפיכך קנאו ומשלם כשעת הגזילה, ולא יכול לומר לו "הרי שלך לפניך".

ו. מטבע שפסלתו מדינה או כשפסלתו מלכות [דף צו:]

1. אם כשפסלתו מדינה ויוצא במדינה אחרת - לכו"ע לא הוי שינוי, ויכול לומר לו "הרי שלך לפניך".

רש"י מפרש: מפני שיכול לומר לו "לך הוציאו שם", ומבואר בתוס' (ד"ה המלוה): שאם אח"כ אבד - משלם כשעת הגזילה.

2. אם פסלתו מלכות, [ויוצא רק במלכות אחרת]

לפי רב הונא - יכול לומר לו "הרי שלך לפניך", [ולא דמי לפירות והרקיבו יין והחמיץ, שהרי לא השתנה טעמו ורייחן].

התוס' (דף צו. ד"ה המלוה, ובדף צח. ד"ה השף) כותבים: שרב, שמואל, ורבה סוברים כרב הונא.

ולפי רב יהודה - הוי שינוי ודינו כנסדק שמשלם כשעת הגזילה, ואינו יכול לומר לו "הרי שלך לפניך", הואיל ומינכר היזקא, שהרי אין צורה זו דומה לצורה של כל היוצאים עכשיו, וכשגזלה היו כל צורות המדינות שוות לה. [הרא"ש סי' י', פוסק כרב הונא, ואילו הרמב"ם, המאירי, והשר"ע פוסקים כרב יהודה, וע"ע ביש"ש סי' יז].

פוסקים :

בשר"ע (סי' שסג סעי' א') נפסק: גזל, וכו', מטבע ונסדק, או פסלו המלך וי"א למטבע אפי' פסלה המלך אומר לו "הרי שלך לפניך",

וכו', הרי זה כמו שגזל כלי ושברו ומשלם בשעת הגזילה, אבל אם גזל, וכו', מטבע ונסדק במדינה זו, והרי הוא יוצא במדינה אחרת, אומר "הרי שלך לפניך" ומחזיר אותה בעצמה.

ז. תרומה ונטמאת פירות והרקיבו יין והחמיץ [דף צו:]

1. תרומה ונטמאת - אומר לו "הרי שלך לפניך".

לרב הונא - זהו מפני שדומה לפסלתו מלכות, אבל לרב יהודה - הגמ' (בדף צו). אומרת: שצ"ל שזהו משום שלא מינכרא היזקא, שהרי לא נשתנה מראיתה משאר חיתין, ולכן לא דומה לפסלתו מלכות ונסדק, [והוה אפי' למ"ד היזק שאינו ניכר שמייה היזק - עיין א"ת כרך ח', ערך היזק שאינו ניכר, עמ' תשיד].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. פירות והרקיבו או יין שהחמיץ - משלם כשעת הגזילה.

הגמ' (בדף צח:) אומרת: שזהו רק כשהרקיבו כולם אבל כשהרקיבו מקצתו, יכול לומר לו "הרי שלך לפניך". [ועיין לקמן תשו' לא נושא ג'].

לרב יהודה - הגמ' (בדף צז:) אומרת: שזהו מפני שדומה לפסלתו מלכות ולנסדק, אבל לרב הונא הסובר "נפסל" זהו רק פסלתו מלכות ולא נסדק, צ"ל שכאן דומה לנסדק שמשלם כשעת הגזילה, משום שנשתנה טעמו וריחו.

ח. חמץ ועבר עליו הפסח או בהמה שנתעברה בה עבירה

יכול לומר "הרי שלך לפניך", [ונ"ע לקמן תשובה ל', ואם השיב בתוך הפסח, יש מהאחרונים הסוברים: שלא קיים מצות השבה, וי"א שקיים אף שעובר "בל יראה ובל ימצא" - קצה"ח סי' שסג ס"ק א', א"ת כרך ה', ערך גזל, עמ' תעו].

ט. בהמה שנפסלה מעל גבי המזבח

אומר לו "הרי שלך לפניך". רש"י (דף צו: ד"ה שנפסלה) מפרש: שמיירי בדוקין שבעין.

לפי גירסת רש"י המיצויה ביריבו (שם, ובד"ה שנפסלה) - הוי מום שאינו ניכר, [והב"ח הגיה, "אנ"פ שניכר"], ופטור מפני שכל בהמות לאו דוקא למזבח קיימא, ומשמע דבהמה קדושה גם אם לא פסלה בידיים חייב.

ולפי תוס' (בדף צח. ד"ה הצורם) - פטור, כיון שלא עשה בידיים, אע"פ שהבהמה קדושה וקיימא למזבח. [ונ"ע במש"כ לקמן תשו' כו נושא א'].

י. בהמה שיוצאת ליוסקל

אומר לו "הרי שלך לפניך".

יא. כשגזל דקל וקצצו [דף צה:]

אין זה שינוי.

לפי תוס' (דף צו. ד"ה דגל) - זהו לפי שאין כאן שינוי ניכר מאוד, [ואבל לפי התוס' רבינו פרץ - זהו רק בדקל יבש או באופן שנקרו יחד עם השורשים, אבל אם קוצץ אילן בלי השורשים, הוי שינוי וקונה, בביאור דברי התוס' - עיין באבן האזל פ"ז מנזקי ממון הל' יב].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' יג) ובשו"ע (סי' שס סעי' ח') נפסק: גזל דקל מחובר וקצצו, לא קנה, אפי' כרתו חוליות חוליות, עשאו קורות, קנה.

יב. כשגזל לבניה ועשאה עפר, ולהיפך [דף צה:]

1. כשגזל לבניה ועשאה עפר - קנה.

2. אם להיפך כשגזל עפר ועשאה לבניה - לא קנה, הואיל וזה שינוי החוזר, שיכול לעשות מלבינה עפר, [לפי הרשב"א - אם שרף את הלבניה, קנה, וכותב הסמ"ע סי' שס ס"ק י': שמהטור משמע, שגם באופן זה לא קנה, עיי"ש].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' יא-יג) ובשו"ע (סי' שס סעי' ה'-ז') נפסק: גזל עפר ועשאו לבניה, לא קנה, שאם ירוק הלבניה תחזור עפר כשהיתה, גזל לשון של מתכת ועשאו מטבע, לא קנה, שאם ידוק המטבע יחזור לשון כשהיתה, וכן כל כיוצא בזה, אבל הגזל וכו', לבניה ועשאה עפר, או אבנים וסתתן, או מעות והתיכן, הרי זה שינוי בידו, שאם יעשה אותן מעות אחרות, פנים חדשות הן, וכן כל כיוצא בזה, הגזל מעות ישנות ושפן וחדשן, לא קנה, שהרי מתישנין וחוזרין כשהיו, גזל מעות חדשים וישנם, קנה, שאם יחדש אותן פנים חדשות הן.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

יג. דין גזולן ששף ממבע וחיסרו

עיין לקמן תשובה כז נושא ב'.

יד. דין הגזול לולב ונחלקה התיומת

עיין לעיל תשובה יג נושא ד', ובתשו' יד.

חיובי הגזולן על שימושיו בגזילה

יז. התוקף בשווריו או בעבדיו או בספינתו של חבירו ועשה בהם מלאכה, האם חייב לשלם, כמה, מדין מה, ומדוע?
דף צו: צז.

תשובה:

א. התוקף את שווריו של חבירו ועשה בהם מלאכה

1. אם כשלא הוחזק לכך - אינו חייב לשלם כלום, שהרי לא הפחיתה ולא הפסידה, וכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה. (ואם הכחישה כחש החזור - עיין סמ"ע סי' שסג ס"ק ח' המסתפק בזה).

2. אם כשהוחזק בכך - קונסין אותו לשלם את כל השבח שהשיב מחמת הבהמה, אמנם כשחרש בה, משלם רק חצי מהשבח, משום שהשבח בא גם מחמת הקרקע, (הרא"ש סי' ה', כותב: שדין זה נוהג אף בחוץ לארץ).

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג מהל' גזילה ואבידה הל' ו') ובשו"ע (סי' שסג סעי' ג') נפסק: הגזול בהמה ונשא עליה משא, או רכב עליה, או חרש בה או דש בה וכיוצא בזה והחזירה לבעליה, אע"פ שעבר בלא תעשה, אינו חייב לשלם כלום, שהרי לא הפסידה ולא הכחישה, ואם הוחזק אדם זה לגזול או לעשוך או לעשות מעשים אלו פעם אחר פעם, קונסין אותו ואפי' בחוצה לארץ, ושמין השכר או השבח שהשיב בהמה, ומשלם לנגזל. (וכותב הב"ח בביאור הרמב"ם: דהו דוקא בחרישה שגם השדה גרם את השבח, אבל אם נשא בה משא - משלם את כל השבח, והכל לפי הענין).

ב. התוקף עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה

למ"ד עבדי במטלטלי, (ומחלוקתם מובאת בסוגיין ובתשו' הבאה, וכן לעיל דף יב, וכן עיין במש"כ לעיל פרק א' תשו' נג נושא ז') - נחשב לגזולן, שפטור משלם דמי שימוש, ומשלם רק כשעת הגזילה, כנ"ל בנושא הקודם דין 1. (לפי הסמ"ע סי' שסג ס"ק יא - אם תקף שלא ע"מ לגזול, חייב לשלם דמי בטילתו, הש"ך ס"ק ט' כותב: שדברי הסמ"ע צ"ע, והקצה"ח ס"ק ב' כותב: שאף אם לקחו כדי לגזול חייב דמי בטילתו מדין מזיק, וע"ש בנתיח"מ ס"ק ב').

ואילו למ"ד עבדי במקרקעי - 1. אם כשלא ביטלו ממלאכה אחרת - פטור, דנוח לו לאדם שעבדו לא ילמד להתבטל, (לפי הראב"ד - פטור רק כשתקף לא על מנת לגזול, ולפי הרשב"א ותוד"ה ומי - פטור אפי' כשתקף על מנת לגזול), 2. ואם כשביטלו ממלאכה אחרת - חייב, (בפשוטו כל דמי התנאה), כדין זה נהנה וזה חסר, (וכנ"ל דף כא, אבל הרמב"ם פ"ג מגילה ואבידה ה"ז, פוסק: שמשלם כפועל, וע"ע בב"ח וביש"ש סי' ט"ז). 3. אם העבד הוא של חבירו שלוה ממנו - חייב וגם כשלא ביטלו ממלאכה אחרת, משום דמיחזי כריבית.

רב פוסק: שעבדי כמקרקעי, (וכן פוסקים הרמב"ם, הרא"ש סי' ו', הטוש"ע, ואילו הרי"ף פוסק: שלענין גזילה עבדי כמטלטלי, ועיין בלח"מ, בש"ך סי' שסג ס"ק ט', ובקצה"ח ס"ק ב').

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג מהל' גזילה ואבידה הל' ד', ז') ובשו"ע (סי' שסג סעי' א', ד') נפסק: התוקף עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה ולא ביטלו ממלאכה אחרת, פטור, שנח לו לאדם שלא יבטל עבדו, ואם ביטלו ממלאכה אחרת, משלם לו כפועל.

ג. התוקף ספינתו של חבירו ועשה בה מלאכה

1. אם באופן שהספינה אינה עשויה לשכר - שמין כמה פחתה ומשלם, (וכדין גזולן הנ"ל נושא א', ועיין רש"י דף צג, ד"ה נחת), בין אם ירד בתורת גזלנות בין ירד בתורת שכירות, (וכן משמע מהרשב"א, וע"ע ביש"ש סי' י"א).

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחזרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. **אם באופן שהספינה עשויה לשכר וירד בתורת גזלנות - נותן רק את הפחת, וכנ"ל דין קודם. לפי פירושו** הראשון של הראב"ד – זהו רק במשתמש בספינה של חבירו שלא מדעת שנקרא "גזלן". ורק באופן שלא נעשה שינוי בספינה, אבל גזלן ממש יכול לומר "הרי שלך לפניך" בלא לשלם פחת, ואם כענשה שינוי, הרי הוא קונה את הספינה, ואינו יכול להחזירה בתוספת פחת, שהרי אין שמין לגנב ולגזלן, ולפירושו השני וכן סובר הרשב"א – מדובר בגזלן ממש, ומה שלמדנו "אין שמין לגנב ולגזלן", זהו רק כשנשבר הכלי לגמרי, אבל כשראוי לשימוש, יכול להחזירו בתוספת פחת.

3. **אם כשירד לספינה על מנת לשלם ולא בתורת גזלנות והיא עשויה לשכר - אם רצה בעל הספינה ליטול שכרה נוטל, רצה ליטול פחתה נוטל, רש"י בפרש: דמסתמא על דעת לשלם ירד, ולכן יכול בעל הספינה לדרוש שכרה גם אם זה יותר מפחתה, ואם רצה נוטל פחתה באם זה יותר משכרה, דהואיל ובעל כרחו ירד לספינה, הרי זה גזל.**

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' גזילה ואבידה הל' ח') ובשו"ע (סי' שסג סעי' ה') נפסק: התוקף ספינתו של חבירו ועשה בה מלאכה, אם אינה עשויה לשכר, שמין כמה פחתה ומשלם, ואם היא עשויה לשכר, אם ירד לה בתורת שכירות, הואיל וירד שלא ברשות, אם רצה הבעל ליטול שכרה, נוטל, רצה ליטול פחתה, נוטל, ואם ירד לה בתורת גזל, נותן הפחת, וכן כל כיוצא בזה, ומוסיף השו"ע: והוא הדין אם נטלה על דעת שאלה שלא מדעת, דגזלן הוי, ואם שכרה סגולת לאחרי, לריד להחזיר הסכר לבעלים, הואיל ועומדת לשכר.

אם עבדי כמקרקעי או כמטלטלי

יח. **האם עבדי כמקרקעי או כמטלטלי, ולמאי נפק"מ?** דף צו: צז.

תשובה :

לפי מ"ד עבדי כמטלטלי - הוי כמטלטלי, שנשבעין על העבדים, כשעשה שינוי בעבד קנאו, התוקף עבדו של חבירו ועשה מלאכה פטור, לא ניתן לקנות עבד בקנין כסף. [במשנתנו דף צו: איתא שזכמים סוברים עבדי כמטלטלי, ורב חנינא בר אבדימי אמר רב שונה הפוך, דהיינו שר"מ סובר כן].

ולפי המ"ד "עבדי כמקרקעי" - הדינים הם:

1. לא נשבעין על העבדים, דהוקשו לקרקעות.
2. הגוזל עבד ועשה בו שינוי - לא קנאו, דברשות הנגזל קיים כקרקעות.
3. התוקף עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה, באופן שביטלו ממלאכתו, חייב כדין זה נהנה וזה חסר, [וכנ"ל תשובה קודמת נושא ב].
4. לפי הפירוש הראשון בתוס' (דף צו: ד"ה המחליף) - אפשר לקנות עבד ב"קנין כסף" כדין קרקע שנקנית בכסף, ומצדדים התוס': שיתכן ולענין קנין לכו"ע עבדי כמקרקעי, וכן משמע מפירוש"י דף צו: ד"ה המחליף, וכן שיטת תוס' במסכת בב"מ דף קג: ד"ה ה"מ, ועיין בתוס' רבינו פרץ, וע"ע במש"כ לעיל פ"א תשובה נג.

רב פוסק: כמ"ד עבדי כמקרקעי, ועיין תשר' קודמת סוף נושא ב].

מלוה שדר בחצר הלווה שלא ברשות או שתקף בעבדו

יט. **הלווה ודר בחצר חבירו שלא ברשות או תקף בעבדו של הלווה שלא ברשות ועשה בו מלאכה, האם חייב לעלות ללווה שכר, ומדוע?** דף צז.

תשובה :

1. הדר בחצר חבירו או המשתמש בעבדו באופן שעשה בהם חיסרון - חייב, שהרי חיסרו.
2. אם כשלא חיסרו - בקרקע חייב, כדי שלא יראה כריבית, ואם בעבד, למ"ד עבדי כמקרקעי - דינו כקרקע, ולמ"ד כמטלטלי - פטור, כנ"ל תשו' יז נושא ב].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

אמירת שלום ע"י הלווה וקבלת מתנה ממנו

כ. מה הם האופנים שמוותר למלוה לקבל מתנה מהלווה, ומדוע? **דף צז.**

תשובה:

- 1. הגמ' בב"מ** (דף עה: מובא בתוס' בסוגיין ד"ה הלווה) אומרת: הנושה בחבירו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום - אסור לו להקדים לו שלום, אבל אם רגיל - מותר, [ה"ה שאסור לדור בחצירו אפי' כשלא קיימא לאגרא. כמבואר בסוגיין, וברגיל להרשות לו לדור בחינם - תלוי בשני תירוצי התוס' כדלקמן].
- 2. התוס' (ד"ה הלווה) כותבים:** שה"ה שמוותר להשאילו כל דבר שהיה משאילו גם בלא ההלוואה, באם זה דבר שלא בפרהסיא ומדעתו של המלוה.
- 3. כשזה דבר בפרהסיא ואוושא מילתא ומדעתו של המלוה**
לפי התירוץ הראשון בתוס' (שם) - אסור, דמיחזי כריבית.
ולפי תירוץ השני - מותר, [אפי' בחצר דקיימא לאגרא].
- 4. כשזה בפרהסיא ולא מדעתו של המלוה -** לשני התירוצים שבתוס' אסור, ולכן התוקף עבדו של חבירו או נכנס לדור בחצר דלא קיימא לאגרא - חייב לעלות שכר.
- 5. אם זה דבר שלא בפרהסיא ולא מדעתו של המלוה**
לפי תירוץ הראשון - מותר.
ומתירוץ השני משמע: שאסור.

המלוה או המוכר פרקמטיא על המטבע ונפסלה המטבע

כא. המלוה או המוכר פרקמטיא על המטבע ונפסלה המטבע, האם יכול לתת לו כמטבע שנפסל, ומדוע? דף צז: צח.

תשובה:

- א. המלוה את חבירו על המטבע ונפסלה המטבע**
- 1. אם באופן שלא יכול להביאם אפי' ע"י הדחק, כגון שמלכויות מקפידות זה על זה, ואין שיירות למישן -** לכו"ע נותן לו מטבע היוצא באותו מקום.
- 2. כשיש שיירות למישן ומלכויות מקפידות זה על זה, באופן שיכול להביאם בעצמו ע"י הדחק**
לפי רב - נותן לו מטבע היוצא באותו מקום.

תוס' (ד"ה המלוה) כותבים: שכן הדין אפי' אם המעות שקיבל מהמלוה עדיין הם בעין, דמלוה להוצאה ניתנה, וואילו לפי המרדכי סי' קי - אם המעות בעין, יכול לומר לו "הרי שלך לפניך". והש"ך סי' עד ס"ק עד, פוסק כהתוס'.

ולפי שמואל - יכול לומר לו "לך הוציאו במישן". [הרא"ש סי' יא, מוסיף: שלפי שמואל - אם אין המלכויות מקפידות, יכול להחזיר לו מטבע שנפסל, גם כשאינו צריך לילך למקום שיוצא, וע"ע ביש"ש סי' יג ובחזו"א ב"ק סי' יז אות כו, וכן כותב הבעל המאור בדעת רב, וע"ע ברשב"א].

התוס' מחדשים: שכל מחלוקת רב ושמואל הוא רק מפני שסוברים כרב הונא, שמטבע שנפסל אף שנפסל מחמת מלכות לא הוי כנסדק, אבל לפי רב יהודה שס"ל, שפסלתו מלכות דינו כנסדק, אף שמואל מודה שנותן לו מטבע היוצא באותו מקום.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאילן לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. אם יש חילוק בין מלוה פרקמטיא לבין מלוה מעות

לפי רש"י (ד"ה נותן לו) - מחלוקת רב ושמואל רק כשהלוהו פרקמטיא על המטבע שקצץ לו מעות, אבל כשהלוהו מעות, מודה רב לשמואל, שאת שהלוהו משלם לו.

תוס' (ד"ה המלוה) אליבא דרש"י מפרשים: שאין הבדל בין מלוה לפרקמטיא, ולא נקט רש"י "פרקמטיא", אלא משום שסתם פרקמטיא אדם מזכיר "מעות", ובוזה נחלקו רב לשמואל, וסתם, "מלוה" לא מזכיר מעות, אבל אם המלוה הזכיר במפורש שיחזיר לו "מעות", מודה רש"י שהדין תלוי במחלוקת רב ושמואל, שלרב משלם מטבע היוצא באותה שעה, דמעות שנפסלו לאו מטבע נינהו.

לפי השיטה הראשונה בתוס' - אין חילוק בין מכר להלוואה, דבשניהם אם לא התנה מפורש, לכו"ע את שהלוהו נותן לו, דהיינו כמטבע שנפסל, וכל מחלוקתם רק באם התנה מפורש שיתן לו "מעות", שלפי רב - סתמא דמילתא שאם יפסל, יתן לו מטבע היוצא, דאותו שנפסל אין שמו "מטבע", ולפי שמואל - יכול לומר לו "לך הוציאו במישן", דכיון שיוצא במישן שם מטבע עליו.

ולפי "ועוד אומר ר"י" - גם אם התנה מפורש שיתן לו מעות, לכו"ע נותן כהמטבע שנפסל, וכל מחלוקתם היא רק כשהתנה מפורש "או תחזיר לי סאה או כך וכך מעות". ולפי הראב"ד - מחלוקת רב ושמואל היא, כשהתנה שיש לו מטבע היוצא, וכתב היש"ש סי' יג: שאם הלוה לזמן ולא פרע לו ואח"כ נפסל, לכו"ע צריך ליתן לו מטבע היוצא באותה שעה, ואילו לפי הש"ך סי' עד ס"ק כז - גם בזה נחלקו רב ושמואל.

לסיכום:

1. אם אינו רגיל לילך לשם או כשמלכויות מקפידות - צריך לתת מטבע היוצא באותו מקום.
2. כשיש רגילות לילך למישן ויכול להביאם לשם אף ע"י הדחק, לפי רב - צריך לתת מטבע היוצא באותו מקום, אף כשרגיל לילך למישן, ולפי שמואל - יכול לומר לו "לך הוציאו במישן", תוס' מפרשים: שרב ושמואל סוברים כרב הונא, שמטבע שנפסל לא הוי כנסדק, אבל לרב יהודה שהוי כנסדק, ודאי שצריך ליתן מטבע היוצא באותו מקום.
3. לפי רש"י - כל מחלוקתם היא רק בפרקמטיא, אבל בהלוהו מעות, לכו"ע נותן לו כמעות הראשונים, תוס' מפרשים בדעת רש"י: שאין הבדל בין פרקמטיא למלוה, ובשניהם כשהזכיר "שיחזיר לו מעות", נותן כמטבע שנפסל, וכשלא הזכיר מעות, הדין תלוי במחלוקת רב ושמואל, ותוס' הולקים, לפירושם הראשון - אין הבדל בין מכר לפרקמטיא, אלא בין סתם לבין מפרש, ולפי פירושם השני - אף במפרש, יכול ליתן מטבע שנפסל, ומחלוקת רב ושמואל רק בהתנה מפורש "או תחזיר לי סאה או כך וכך מעות".

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' מלוה ולווה הל' יב) ובשר"ע (סי' עד סעי' ז) נפסק: המלוה את חבירו על המטבע ונפסל, אם יכול להוציאו במדינה אחרת ויש לו דרך לאותה מדינה, נותן לו ממדינה שהלוהו, ואומר לו "לך והוציאו במקום פלוני", ואם אין לו דרך לשם, או שיש לו דרך לשם והמלכויות מקפידות, שמחפזין על מי שמוליך מטבע הנפסל, נותן לו מטבע היוצא באותה שעה, וכן בכתובה, וכל זה שהתנה ליתן לו מעות, אבל אם לא התנה כלום, נותן לו מטבע שהלוהו בכל ענין, ואם התנה ליתן לו מעות היוצאין בהוצאה, חייב ליתן לו מעות היוצאין בכל ענין, ואם תיקן המלך כיצד ישלמו החייבים, דינא דמלכותא דינא, וכפי מה שתיקן ישלם, ויש חולקין.

קניית בהמה במעות מעשר שני

כב. האם מותר לקנות בהמה במעות מעשר שני, זכרים, נקבות, חיים ושחוטין, ומלוע? דף צז:

תשובה:

בסוגייתנו מבואר: שאפשר לקנות בהמה ולהביאה לירושלים, אך התוס' (ד"ה דובין, ע"פ הגמ' בקידושין ובסוכה) כותבים שיש בזה חילוקי דינים, כדלהלן:

1. נקבות חיים - לכו"ע אסור לקנות, שמא יגדל מהם עדרים עדרים, ואחרת מרש"י (בקידושין) המפרש: שאסור שמא תכחיש הבהמה מחמת הדרך.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. נקבות שחטים - לכו"ע מותר.

3. זכרים חיים - לרבי מאיר (בסוכה) מותר, [ועיין במש"כ בפ"ג דסוכה תשובה ס"ז], ומפרשים: שזהו אפי' לכתחילה, ולחכמים אסור, ומפרשים: שאפי' בדיעבד אין מתחללין, דגזרינן זכרים אטו נקבות, ור"מ לא גזר.

לפי התירוץ הראשון בתוס' - סוגייתנו שאפשר קאי כרבי מאיר.

ולפי תירוץ השני - סוגייתנו אפי' כרבנן, ומודו רבנן במקום שאי אפשר בענין אחר. ונע"ע במש"כ על מסכת "קידושין" פ"ב תשובות נט, ס.

חילול מעשר שני על מטבע שנפסל

כג. האם אפשר לחלל מעשר שני על מטבע שנפסל במקום אחר או כשאי אפשר להביאה לירושלים או כשאינה יוצאת כאן ויוצאת במקום אחר? דף צז:

תשובה:

א. אם יוצאת כאן ואינה יוצאת במקום אחר או כשמלכויות מקפידות ואי אפשר להביאה לירושלים

אפשר לחלל מעשר שני על מטבע שנפסל, ויקנה בכסף בהמה [וכנ"ל בתשובה הקודמת], ויביאה לירושלים.

ב. אם אינה יוצאת כאן ויוצאת במקום אחר

לפי שביא"ל - באופנים שלוה יכול לפרוע למלוה כמטבע שנפסל, ה"ה שיכול לחלל, באופנים שצריך לתת כמטבע שיוצא באותו מקום, אינו יכול לחלל.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' מעשר שני הל' יד) נפסק: מי שהיה עומד בטבריה ויש לו מעות ממטבע בבל בבבל, אינו מחלל עליהם, היו לו מעות ממטבע טבריה בבבל, מחלל עליהם, וכן כל כיוצא בזה. והראב"ד בהשגותיו, כותב: מן הגמרא שלנו הכל בהפך, ואין קפידא על עמידתו איזה מקום שיעמוד בו, אלא על מקום המעות אם יוצאים שם במקום חלולן אם לא, ואם חלל על מעות של ארץ ישראל והן בבבל, או על מעות של בבל והן בארץ ישראל, אין מחוללין. לפי שאינן יוצאים במקום חלולן, ובעיני שיחלל על הכסף היוצא במקומו, ושל בבל והם בבבל, מחוללין אע"פ שאין מעות בבל יוצאין בירושלים ומלכויות מקפידות שלא להוציא מטבע ממקומו, אפי' הכי מחללין משום דאפשר דזבין בהו בהמה ומסיק להתם, ואע"פ שאינו ראשי לעשות כן, כיון דאי עבד חלל, מעות היוצאות במקומו קרינא ביה, [ועיין עוד בכס"מ, ובחזו"א מעשרות ס' ז' אות כג].

המלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו

כד. המלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו, איזה מטבע נותן לו, ומדוע? דף צז:–צח.

תשובה:

1. אם במטבע החדש קונים יותר פירות מחמת שהמטבע החדש שווה יותר, באופן שאם יתיך את הנסכא החדש, ההפרש בין השניים לראשונים יהיה פחות מחומש, לדוגמא: תשעה מהשניים כעשרה מהראשונים - נותן לו מטבע היוצא באותו מקום, ומנכינן ליה, ואין בזה משום ריבית.

לפי רש"י (ד"ה והוסיפו) - כל זה הוא רק אליבא דרב דס"ל המלוה את חבירו על המטבע ונפסלה נותן לו כאותה שעה, אבל לפי שמואל [באופנים דלעיל תשובה כא] - נותן לו כהראשונים, [ולפי הרא"ש ס' יב, והרשב"א - זה יתכן אפי' לשמואל, ובאופן שאינו צריך לילך למישן, או באופן שהוסיפו על המטבע ואין שום מקום שאפשר להשתמש במטבע הישנה, הראשונים דנים בדין מטבע שנפחת, אם זהו כהוסיפו, עיין בדבריהם].

2. אם ההפרש יהיה יותר מחומש, לדוגמא: שמונה מהשניים כ"א מהראשונים - הוי ריבית מצד הפרש הנסכא, וצריך לתת לו כהראשונים.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורדות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

3. אם ההפרש יהיה חומש בדיוק, לדוגמא: שמונה בעשרה

לפי התוס' (ד"ה עד) בשם הרבינו הננאל - לא הוי ריבית, והמהרש"א מסתפק: אם רש"י ד"ה עבדו, חולק על הרבינו חננאל וס"ל דהוי ריבית, וע"ע ביש"ש מש"כ בזה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' מלוה ולווה הל' יא) ובשו"ע (יור"ד סי' קסה) נפסק: המלוה את חברו על המטבע והוסיפו על משקלו, אם הוזלו הפירות מחמת התוספת, מנכה לו שיעור התוספת, ואפי' הוסיפו עליו כל שהוא, ואם לא הוזלו מחמת התוספת, אינו מנכה לו אלא נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה, במה דברים אמורים, כשהוסיפו עליו עד חמישיתו, כגון שהיה משקלו ארבעה ועשאהו חמישה, אבל אם הוסיפו עליו יותר על חמישיתו, מנכה לו כל התוספת אע"פ שלא הוזלו הפירות, והוא הדין למלוה על המטבע ופחתו ממנו. ואם הוזלו הפירות מחמת המטבע החלקה ולא הוסיפו עליה, נותן לו מטבע החלקה, והיכא שפשוט מטבע חלקה ולא ידענו אם הוסיפו אם פחתו חומש, סמכין אלומונים גוים דכקיאס בכך במסמין לפי תומן, או הערכאות הממונים על כך, ואם גזר המלך שכל מי שיערע יפרע ממטבע חלקה, הולכים אחר גזירת המלך, דדינא דמלכותא דינא, ואין בזה לא משום רבית, ולא משום איסור גזל.

הזורק חפץ של חברו לים

כה. האם הזורק חפץ של חברו לים חייב לשלם, ומדוע?

דף צח.

תשובה :

א. אם כשלקחו מידו של חברו הגביהו וזרקו

הוי גזלן, וחייב לשלם בכל מקרה.

ב. אם זרקו מידו של חברו בלא שלקחו

1. כשנפלו למים "עכורים" בלא שיכול לקחתו משם - חייב מדין מזיק.

לפי תוס' (ד"ה עכורים) - "עכורין" ו"צלולין" זהו לאו דוקא, אלא כל שלא יכול [בר אמוראה] למוצאו נחשב ל"עכורין", וכשיכול למוצאו נחשב ל"צלולין".

2. כשנפלו למים "צלולין"

לפי רבה - פטור, מפני שיכול לומר לו "הא מנח קמך", רש"י (ד"ה פטור) כותב: שאין צריך לשלם לו את ההוצאות להביאו, משום דהוי גרמא בנזקין ופטור. וכן משמע מהתוס' לקמן דף קא. ד"ה הא.

בתוס' (ד"ה וה"מ) מבואר: שהטעם שהוא פטור הוא מפני שלא תפס את החפץ בידיים עכ"פ כשגם היה דרך ירידה. וואם כשהיה דרך עליה - עיין בהמשך נושא ד'. הרי"ף פוסק לא כרבה בארבעת הדינים שבטוגיין, הואיל ופוסק שחייבים בדיני דגרמי, ושאיין חילוק בין גרמא לגרמי, וכן הוא לפי הרמב"ן בקונטרס דגרמי הכותב: שכן סובר רש"י, ואילו לפי התוס' בב"ב דף כב: ד"ה זאת - גרמי חייב וגרמא פטור, עיי"ש, ובראשונים את החילוקים המגדירים מהו גרמי שחייב ומהו גרמא שפטור, ועיין א"ת כרך ו', עמ' תסא, ערך גרמא בנזקין, גרמי, ובעמ' תצ].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' ז, ט, יא) ובשו"ע (סי' שפו סעי' א-ג) נפסק: קיימא לן כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי, לפיכך הדוחף מטבע של חברו עד שירד לים, חייב, אע"פ שלא הגביהו, וכן הפוחת מטבע של חברו והעביר צורתו, חייב אע"פ שלא חסרו, וכו', וכן השורף שטר חוב של חברו, חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר, שאע"פ שאין גוף השטר ממון, הרי גרם לאבד ממון. וי"א דזה מקרי גרמא בנזקין ופטור, וכן הדומף מטבע של חברו או פחת לורתה, פטור, דהוי גרמא בנזקין, י"א דככל גרמא בנזקין אם הוא דבר שקיח וכגיל, חייב לשלם משום קנס.

ג. אם בתחילה היה תפוס בו וצידו השני היה מוגבה מאיליו דרך ירידה

לפי התיירוץ הראשון שבתחילת התוס' (ד"ה וה"מ) - כל שתפוס בו קנאו וחייב.

ולפי תירוץ השני - לא קנאו, כיון שהיה דרך ירידה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ד. אם לא היה תפוס בו ואדיי אדוייה דרך עליה ובבעלי חיים

1. באלו שדרכן בהגבהה כזאת - קנאו וחייב.

2. באלו שאין דרכן בהגבהה כזאת

לפי התירוץ הראשון שבסוף דברי התוס' - קנאו, [שהרי היה דרך עליה] ודינו כגזלן.

ולפי תירוץ השני - לא קנאו ודינו כמזיק.

כו. בלופנים שנתקוזה הקולמת האם הוי קנין הגבהה?

תשובה :

בתוס' הנ"ל מבואר: שבאופנים שנחשב לגזלן זהו משום שהוי קנין הגבהה, ובאופנים שנחשב למזיק זהו משום שלא הוי קנין הגבהה.

הצורם אוזן פרתו של חבירו או השף מטבע של חבירו, ופסלו

כו. השף מטבע של חבירו ופסלו או הצורם אוזן פרתו של חבירו, האם חייב בתשלומי הנזק, [ומנה סלין כגזלן], ומדוע?

תשובה :

א. השף מטבע של חבירו ופסלו

1. אם באופן שהכהו בלא שחיסרו - פטור.

לפי רש"י (ד"ה חסורי) - זהו רק למ"ד גרמא בנזקין פטור, [וע"ע רש"י במסכת ב"ב דף כב: ד"ה גרמא, דס"ל דאיכא פלוגתא בזה, ובתוס' שם ובתוס' לעיל דף כו: ד"ה קדם, ובקונטרס דגרמא].

לפי תוס' (ד"ה השף) - הוא פטור רק למ"ד "פסלתו מלכות לא הוי כנסדק", אבל למ"ד "הוי כנסדק", גם בהכהו בלא שחיסרו חייב, ודין גזלן בזה שווה לדין מזיק. [לפי הרשב"א, צפנת פענח, יש"ש סי' יז, והש"ך ס"ק ז' - גזלן לכו"ע אינו יכול לומר "הרי שלך לפניך" אף שלא חיסרו, אולם הקצה"ח סי' שפ, כותב: שלפי התוס' הנ"ל, למ"ד פסלתו מלכות לא הוי כנסדק, ה"ה שהגזלן יכול לומר "הרי שלך לפניך".]

לענין הלכה - עיין לעיל תשו' כה נחשא ב'.

2. אם כשחיסרו - חייב.

ב. הצורם אוזן פרתו של חבירו

לפי רבה - פטור, "דכולהו שוורים לא לגבי מזבח קיימא".

לפי רש"י (ד"ה חסורי) - זהו משום שגרמא בנזקין פטור, [וע"ע בנושא הקודם].

ולפי התירוץ השני בתוס' (ד"ה הא) - רבה דפטור לטעמיה, דסבר היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק, ורבה ס"ל דהוי היזק ניכר, וחייב, [אף למ"ד היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק, ובתירוצם הראשון סוברים שרבה ככו"ע, ויתכן שסוברים בטעמו כרש"י, או כהראב"ד בשיטמ"ק שלא נקרא נזק, הואיל ולא לגבי מזבח קיימי].

התוס' מחדשים: דעשית מלאכה ממילא אוסרת רק אם יש נחותא דבעלים, אבל בעושה מלאכה בידים - לא צריך נחותא דבעלים, [אך לפי התירוץ הראשון בתוס' בב"מ דף ל. ד"ה אף - אין אחר יכול לאסור את של חבירו אא"כ הוא שותף בממון].

לפי תוס' (ד"ה הצורם) - רבה פטור רק בבהמת חולין, מפני שלא כל השוורים עומדים למזבח, אבל הצורם בידי אוזן בהמה קדושה, לכו"ע חייב, [ולרש"י דף צו: ד"ה שנפסלה, ומפרש את המשנה בבהמת חולין, ויתכן שס"ל שגם בצורם בידי בהמת חולין פטור, ועיין בהגהות הב"ח שם, ובספר "המפתח" שם]. לענין הלכה - עיין לעיל תשו' כה נחשא ב'.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

הכה את עבדו על אוזנו או כנגד אוזנו וחירשו

כה. הכה את עבדו על אוזנו או כנגד אוזנו וחירשו, האם יוצא לחירות, האם זה נקרא מוס גלוי, ומדוע? דף צח.

תשובה:

- 1. אם כנגד אוזנו ואינו שומע** - אינו יוצא בהם לחירות, רש"י (ד"ה רבה) מפרש: שרבה ס"ל דבהכי לא הוי ליה למיחש והאי ודאי גרמא הוא. [כנגד אוזנו, רש"י בדף צא. ד"ה כנגד עינו, מפרש: שהכה בכותל כנגד אוזנו של זה, והשיט"ק מביא פירוש: שהיה כותל בינו לבין העין, והאדון הכה בכותל וכך עברה המכה לעין].
 - 2. אם על אוזנו ממש** - יוצא בהם לחירות, דרבה לטעמיה דודאי חסרו בזה שהוציא ממנו טיפת דם, ומבואר בתוס' (ד"ה מתיב): דודאי נקרא מוס "גלוי", הואיל ואין עבד יוצא לחירות אלא במוס גלוי כשן ועין, וחירשו הוי גלוי.
- לפי התירוץ הראשון בתוס' - זה נחשב "מוס גלוי" לפי שממנהגו שמתנהג והולך ניכר שהוא חרש. ולפי תירוץ השני - אין צריך שהקלוקל יהיה גלוי, אלא מספיק שהאבר שיש בו קלקול יהא בגלוי.

העושה מלאכה במי חטאת

כט. העושה מלאכה במי חטאת. א) האם חייב בתשלומי נזקין, ב) איזה מיס נפסלים למי חטאת, והאם לריך נחותא לבעלים, ומדוע? דף צח.

תשובה:

א. בשפסלם לענין תשלומי נזיקין

פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, משום שהוי היזק שאינו ניכר, ולפי רבה - גם מפני שאינם עומדים בדוקא למי חטאת.

ב. האופן שמי חטאת נפסלים

בתוס' (ד"ה הא) מבואר: שמלאכה פוסלת במים לפני שנתן את האפר לתוכן, אבל אחרי שנתן את האפר לתוכן דהיינו אחר שנתקדשו - אין מלאכה פוסלת, [וכ"כ התוס' לעיל דף נו. בד"ה העושה, אולם המאירי שם חולק על התוס', עיי"ש].

התוס' מחדשים: דעשית מלאכה ממילא אוסרת רק אם יש נחותא דבעלים, אבל בעושה מלאכה בידים - לא צריך נחותא דבעלים, [אך לפי תירוץ א' בתוס' בב"מ דף ל. ד"ה אף - אין אחר יכול לאסור את של חבירו אא"כ הוא שותף בהם].

דבר הגורם לממון אם כממון דמי

ל. מה הדין א) במי שגזל חמץ ובא אחר ושרפו בפסח או לאחר פסח, ב) בשורף שטרותיו של חבירו, [ומה הדין בגזול שטרותיו על חבירו ונשרפו או כשרפם, ומדוע], ג) בגזל פירות והרקיבו, ומדוע? דף צח. צח.

תשובה:

א. בשרף חמץ

1. אם כשרפנו בפסח [משעה שישית] - לכו"ע פטור, מפני שהכל מצווין לבערו.

2. אם שרפו לאחר הפסח

לפי רבי שמעון - חייב, דס"ל: דבר הגורם לממון כממון דמי. וע"ע א"ת כרך ו', ערך דבר הגורם לממון. עמ' תקמז.

ולפי רבנן - פטור, דס"ל: לאו כממון דמי, [התוס' בתירוץ הראשון לעיל דף עא: ד"ה וסבר, כותבים: שלפי רבנן פטור,

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומשורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

אף אם יסברו שדנין דינא דגרמי, עיי"ש, ולפי שני התירושים האחרים – יהיה חייב.

ב. כשורף שמרותיו של חברו בלא שהגביהם [או כשהגביהם ואח"כ נשרפו]

1. **אם כשיש עדים "כמה כתוב בשטר" - פטור, שהרי יכולים ליכתוב שטר חדש על פי דבריהם.**
2. **אם כשאין עדים "כמה כתוב בשטר", והמזיק אינו מודה שהשטר היה מקוים - פטור, שהרי אין אנו יודעים כמה היה כתוב.**

3. אם במאמינו, דהיינו שהמזיק מאמין למלוה לסכום הכתוב בשטר

לפי רב דימי בר הנינא - דינו כשורף חמץ אחר הפסח, [הנ"ל נושא קודם].

ולפי רב הונא בריה דרב יהושע - אף רבי שמעון מודה ששטר אינו כממון, הואיל ואין עיקרו ממון, והדין תלוי רק במחלוקת התנאים באם דנין דינא דגרמי.

ברש"י (ד"ה ואגבי) מבואר: שלמ"ד שדנים דינא דגרמי, גובין ממנו כל הסכום שכתוב בשטר. ונע"ע במש"כ על מס' "כתובות" פ"ט, תשובה יג, ובקידושין פ"ב תשו' לג נושא א'. בדין המוכר שטר לחבירו וחזר ומחלו, אם למ"ד שדנים דינא דגרמי חייב את כל הסכום הכתוב בשטר או רק מה שקיבל מהקונה. לפי הש"ך ס"ק שפו ס"ק יג – הגזול שמרותיו של חבירו ונשרפו או שנשרפו מאליהם, פטור, דשטרות לכו"ע אינן נגזלות, כמבואר בגמ' לקמן דף ק"ז, והוי כקרקעות שגזלם ונשרפו מאליהם, ונשואו אחרת מהיש"ש בפירקין ס' יט, הסובר: שיש קנין גזילה לשטרות, ואם נשרפו חייב לשלם, ואף לפוטרים משום דינא דגרמי בתורת מזיק, כאן אפשר לחייב מדין גזלן, מפני שחייב בהשבה. סיכום דיני גרמי – עיין א"ת כרך ו' עמ' תסא ועמ' תקמחז.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' ט') ובשור"ע (סי' שפו סעי' ב') נפסק: וכן השורף שמרותיו של חבירו, חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר, שאע"פ שאין גוף השטר ממון, הרי גרם לאבד הממון, ובלבד שיודה לו המזיק "ששטר מקויים היה וכך וכך היה כתוב בו, ומחמת ששרפו הוא שאינו יכול לגבות החוב", אבל אם לא האמינו, אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד, וברמ"א בס' שמ, נפסק: ומייכי שאין עדים שיודעים כמה היה כתוב בו, שאם היו עדים, אינו חייב לו כלום, אלא יעקב לו שטר אחר, כמו שנתבאר בס' מ"א.

ג. בגזל פירות והרקיבו

1. **אם הרקיבו רק מקצתן - אומר לו "הרי שלך לפניך", [ועיין לעיל תשו' טז נושא ז' דין 2].**
2. **אם כשהרקיבו כולם - משלם כשעת הגזילה.** [ההגהות אשרי סוף סימן יג, כותב: שזהו דוקא כשהרקיבו עם הכנימה, אבל אם הרקיבו מחמת תולעת – הרי הם כבריאים].

שור שנגח והרג מחמת פשיעת השומר

לא. שור שנגח והרג מחמת פשיעת השומר, האם השומר יכול לומר לו "הרי שלך לפניך" או שחייב בתשלומי השור, ומדוע?

תשובה :

א. אם החזירו לבית בעליו קודם גמר דין

לכו"ע הוא מוחזר, אע"פ שאח"כ בי"ד יבואו ויקחוהו, [ומבואר בתוס' לעיל דף מה. ד"ה השתא: שאם השור הוא תם – אינו מוחזר, דחשיב היזק ניכר, לרבי עקיבא להחליטו לניזק, ולרבי ישמעאל – לגבות מגופו, ועיין רש"ש שם, ובא"ת כרך ח', ערך היזק שאינו ניכר, עמ' תריח].

ב. אם החזירו אחר גמר דין

לפי חכמים - אינו מוחזר, ולפי רבי יעקב - מוחזר. [דעת רבי יעקב מובאת גם לעיל פרק ז' תשו' מג].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בשור מועד שהשומר התפישו בידיו לבי"ד

לפי רבנו - חייב לשלם דמי שור למפקיד, ואינו יכול לומר "הרי שלך לפניך", דסברי שאין גומרין דינו של שור שלא בפניו, והתפסתו לבי"ד גרם שיגמר דינו של השור לסקילה.

רש"י (ד"ה דאם כן) מפרש: שהתפסת השור בידים לבי"ד הוא כמאבדו בידים מן העולם, דבעל השור יכול לומר לשומר "דאי הוי גבאי אנא מעריק לה לאגמא". וזאילו התוס' לעיל דף מה, מפרשים: שהדין שאין גומרין דינו של שור שלא בפניו, ופשיענתו שנפל ליד בי"ד מחשיבו לזנז ניכר ולכן חייב אף כשתפסוהו מאליהם.

ולפי רבי יעקב - יכול לומר "הרי שלך לפניך", דס"ל, גומרים דינו של שור אפי' שלא בפניו.

רש"י מפרש: שלכן נחשב להיזק ממילא, ואינו נחשב למזיק. ואבל התוס' שם, מפרשים: שלכן נחשב להיזק שאינו ניכר, ובהיזק שאינו ניכר לומר לו "הרי שלך לפניך".

אם השור הוא תם - הדין כנ"ל נושא א', שאפי' לפי רבי יעקב אינו מוחזר.

בשור מועד כשתפסוהו בי"ד מאליהם

לפי רש"י (הנ"ל) - לכו"ע השומר פטור, שהרי לא היזקו בידים. ולפי התוס' שם - גם במקרה זה חולקים רבי יעקב ורבנו, שהרי ע"י פשיענתו נפל לבי"ד, וטוברים רבנו, שהדין שאין גומרין דינו אלא בפניו מחשיבו להיזק ניכר, וחייב אף כשתפסוהו בי"ד מאליהם.

אם השור הוא תם - הדין כנ"ל נושא א', שאפי' לפי רבי יעקב אינו מוחזר.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' נזקי ממון הל' ט') נפסק: שור שהמית את האדם, החזירו שומר לבעליו, אינה חזרה, במה דברים אמורים, אחר שנגמר דינו לסקילה, אבל עד שלא נגמר ויש לסקילה, החזירו שומר לבעליו, הרי זה מוחזר. ובהל' י', נפסק: שור שלא נגמר דינו שנתערב בשורים אחרים, כולן פטורים, לפי שאין גומרין דינו של שור אלא בפני השור, כדין האדם.

דין אומן שקילקל, ואם אומן קונה בשבח כלי

לב. מה הדין במי שנתן צמר לצבע והקדיחו יורה, ומדוע?

תשובה :

א. כשהסמנין של הצבע

1. **אם הקדיחו לפני שהשביח - נותן לו רק דמי צמרו.**

2. **אם הקדיחו לאחר שהשביח**

אם "אומן קונה בשבח כלי" - נותן רק דמי צמרו.

ואם אין קונה בשבח כלי - נותן דמי צמרו ושבו. [נחלקו הפוסקים כמי לפסוק, ואם זהו גם בשו"ח, ועוד פרטי דינים - עיין א"ת כרך א' ערך אומן עמ' שט-ש"ד].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"י מהל' שכירות הל' ד') ובשו"ע (סי' שו סעי' ב') נפסק: נתן לאומנין לתקן וקלקלו, חייבין לשלם, כיצד, נתן לחרש שידה, תיבה ומגדל לקבוע בהן מסמר ושברו, או שנתן לו עצים לעשות מהן שידה, תיבת ומגדל ועשה מהן שידה, תיבה ומגדל, ושברו אחר שנעשה, משלם לו דמי שידה, תיבה ומגדל, שאין האומן קונה בשבח הכלי. ובשו"ע אהע"ז סי' כח סעי' טו, נפסק: אמר לה "התקדשי לי בשכר מלאכה זו שאעשה עמך" ועשה, אינה מקודשת, ויש אומרים שהיא מקודשת. **אם הוא קבלן על המלאכה, לאומן קונה בשבח כלי.**

ב. כשהסמנין של בעל הצמר

1. **אם הקדיחו לפני שהשביח - נותן לו דמי צמרו וסמנין.**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. **אם לאחר שהשביח – נותן לו דמי צמרו ושבחו**, וכאן שהסמנין של בעל הצמור, לכן לכו"ע אין אומן קונה בשבח כלי, הואיל והוא כפועל בעלמא – רש"י.

"בל תלין" באומן

לג. הנותן טליתו לאומן, באלו אופנים עוברים ב"בל תלין", ובאלו לא, ומדוע? דף צט. דף צט.

תשובה:

1. **בשכיר יום** - כיון ששקעה השמש עוברים ב"בל תלין", בין אם השביח ובין אם לא השביח.
2. **באומן** [שאינו שכיר יום] **ואחר שגמר הודיעו, ועדיין לא החזירו לבעה"ב** - לכו"ע אינו עובר ב"בל תלין", אפי' עברו עשרה ימים, [כיון שלא החזירו].
3. **באומן שהחזיר החפץ לבעה"ב, בדברים שאין בהם שבח או באופן שהאומן השביח ע"י צבע השייך לבעה"ב** - לכו"ע כיון ששקעה השמש עובר "בבל תלין".
4. **באומן באופן שהשביח בצבע השייך לו והחזיר לבעה"ב**
לפי רב אסי - לא עובר ב"בל תלין", דס"ל "אומן קונה בשבח כלי", דהוי כמקח וממכר.
ולמ"ד לא קונה בשבח כלי - אם נתנה לו בחצי היום, כיון ששקעה השמש עובר ב"בל תלין".
5. **אם כששכרו לביטשא ביטשא במעתא** - עובר ב"בל תלין".
לפי רש"י - זהו משום שהתנה עמו סכום הדריכות כל דריכה במעה, ואינו קבלנות אלא שכיר יום. [פירוש נוסף יש ברש"י בב"מ - עיין תוס'].
ולפי התוס' (ד"ה דאגריה) **בשם י"ב** - רק על הביטשא הראשונה שאין בו שבח עובר עליו "בבל תלין", כנ"ל דין 3, אבל מהביטשא השניה והלאה שיש בהם שבח - הדין תלוי אם אומרים אומן קונה בשבח כלי".
6. **בקבלנות כשאין שבח בחפץ, לפי רב ששת** - דינו כשכירות [והנ"ל דין 1], שעוברים ב"בל תלין".
אם ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף

לד. האם ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, ומאי נפק"מ?

דף צט. דף צט.

תשובה:

דין זה תלוי במחלוקת, ונפק"מ:

1. **במקדש אשה בשכירות, אם ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף אם סוברים אין אומן קונה בשבח כלי** - אינה מקודשת, אבל אם סוברים אינה לשכירות אלא לבסוף או אומן קונה בשבח כלי - מקודשת, [ועיין תוד"ה אלא].
2. **לענין מי שבונה כיפת עו"ז** - בתוס' (ד"ה ואיבעת אימא) מבואר: שגם בזה יש נפק"מ, דאם ישנה לשכירות מתחלה עד סוף - שכרו מותר, כמבואר במס' ע"ז, דמיתסר רק במכוש אחרון, ומכוש אחרון אינו שוה פרוטה.
3. **לענין זמן חיוב תשלומים לפועל** - התוס' (שם) כותבים: שלכו"ע אינה משתלמת אלא לבסוף, ואף למ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, [דאינו חייב לפרוע לו קודם גמר מלאכה].
4. **לענין אם פועל יכול לחזור בו בחצי היום** - התוס' (שם) כותבים: שלכו"ע פועל יכול לחזור באמצע היום, דהיינו אף למ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

טבח שקילקל או המראה דינר לשולחני ונמצא רע

לה. מה הדין בטבח שקילקל או במראה דינר לשולחני ונמצא רע, ומדוע? דף צט: ק.

תשובה:

א. טבח שקילקל

1. **טבח אומן המקבל שכר - חייב, מדין אדם המזיק, הואיל ויש לו אחריות כשומר שכר.**

2. **טבח הדיוט ששחט - חייב, אפי' טבח בחינם, רש"י מפרש: שלא היה לו לשוחטה, הואיל ואינו בקי.**

3. **אם יש ספק אם הטבח קלקל - פטור, אע"פ שהבשר אסור באכילה.**

רש"י (ד"ה ומנעך) מפרש: שזהו אפי' הוא הדיוט, שהרי אם היא כשרה הטבח פטור.

4. **טבח אומן ששחט בחינם**

לפי שמואל - חייב משום שההלכה היא כרבי מאיר דס"ל "נתקל פושע", ובעי למירמיה אנפשיה, אבל לפי רבנן הסוברים "נתקל לאו פושע" - אם מביא ראיה "שהוא מומחה" פטור, הואיל ונחשב לאנוס.

ולפי רבה בר בר חנה בסם רבי יוחנן - פטור, וזכאורה משום שפוסק כרבנן.

ב. במראה דינר לשולחני ונמצא רע

לפי רבנן

פטורים בכל מקרה, דסברי שלא דנין דינא דגרמי, ורק אם נשאו ונתנו ביד חייבים, משום דמזיקין בידיים הם. [ענין דני גרמי - עיי' א"ת כרך ר' עמ' תסא. ערך גרמא בנזקין. גרמי. ובעמ' תעב].

ולפי רבי מאיר [הסובר שדנים דינא דגרמי]

1. **שולחני הדיוט - חייב.**

לפי התוס' (ד"ה אחוי) בשם הרי"ף - לעולם אינו חייב עד שיאמרו לו מפורש "חזי דעלך קא סמיכנא", ואם מוכחא דעליה קסמין. לא צריך לאודיעיה כלום - רי"ף. ואם נתן לו שכר, הוי כאילו אמר לו כן - נתייה"מ סי' שר ס"ק יא.

ולפי התוס' (שם) - חייב אף כשלא אמרו לו כן.

עוד סוברים התוס' (ד"ה ותניא): שאומן שאינו מומחה כל כך - חייב אפי' כשראיתו הייתה בחינם, הואיל וצריך מומחיות גדולה, ובלא זה לא היה לו לראות אף שזה בחינם.

2. **במומחה כדנכו ואיסור - מעיקר הדין פטור, ורק לפני משורת הדין, ראוי הוא שישלם לניזק. ולפי**

המהרש"א, ולפי היש"ש סי' כד בהבנת התוס' שם - מומחה גדול כדנכו ואיסור פטורים אפי' קיבל שכר, וכ"כ הרשב"א: ומסתברא לי, שדנכו ואיסור אפי' בשכר פטורין. דלא שייך שיטעה, ואם טעה הוי אונס גמור שאפי' שומר שכר פטור מאונסין. ואילו לפי הרא"ש סי' טז, השיטמ"ק בשם הרמ"ה, המאירי, והרמב"ם - אם קיבל שכר חייב.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"י מהל' שכירות הל' ה') ובשו"ע (סי' שו סעי' ו') נפסק: המראה דינר לשולחני ואמר לו "יפה הוא" ונמצא רע, אם בשכר ראהו, חייב לשלם, אע"פ שהוא בקי ואינו צריך להתלמד, ואם בחינם ראהו, פטור, והוא שיהיה בקי שאינו צריך להתלמד, ואם אינו בקי, חייב לשלם אע"פ שהוא בחינם, והוא שיאמר לשולחני "עליך אני סומך", או שהיו הדברים מראים שהוא סומך על ראייתו ולא יראה לאחרים, ויש אומרים לאפי' סתמא נמי חייב, ומכל מקום הסכנא הראשונה נראה עיקר.

דיין שדן את הדין וזיכה את החייב

לו. מה הדין בדיין שדן את הדין, זיכה את החייב, חייב את הזכאי, טימא את הטהור, וטיהר את הטמא או אכר את המותל, ומדוע? דף ק.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה:

לפי רבי מאיר

בכל האופנים שנגרם נזק חייב, כיון ש"ל שדנין דינא דגרמי, וחייב אף כשלא התכוין להזיק – עיין מש"כ בזה במסכת "גיטין" פרק ה' תשובה כח, נושא ג'. ורק כשאין נזק – פטור. דהיינו: בטיהר את הפירות כשהם עדיין בעין, ולא עירבום או כשעירבום בהרבה פירות טהורים – שמה שעשה עשוי ואין נזק, פרטים נוספים – עיין א"ת כרך ו' שם, נושא ד' "גרמא בדיבור" עמ' תעב, ובכרך כ' עמ' תצב, ערך טעות הדיינים].

ולפי רבנן [דס"ל, שאין דנין דינא דגרמי – עיין תוד"ה מחיצת]

1. **דיין שטיהר את הטמא, באופן שהדיין נשא ונתן ביד ע"י שעירבן בפירות מועטין** [דהיינו שלא התבטלו] **או חייב את הזכאי והדיין נשא ונתן ביד**, [כגון שלקח את המשכון מהמלוה ונתנו ללווה – עיין רש"י ד"ה שנשא] – חייב, דמזיק בידים הוא, **ואם עירבן בפירות מרובין** – מה שעשה עשוי, [דהיינו שהוא טהור ולא שיך ישלם בביתו – תוד"ה טיהר].

2. **אם כשהדיין לא נשא ונתן ביד אלא שהבעה"ב עירבן** – פטור, [דלא דנין דינא דגרמי, ולא שיך בזה "קם דינא"].

3. **אם הפירות בעין ולא עירבן בפירות אחרים** – בתוס' (ד"ה טיהר) מבואר: שלא מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו שיך בהם.

4. **כשטעה בשיקול הדעת, וטימא את הטהור או אסר את המותר או זיכה את החייב**

תוס' (ד"ה טיהר, ב"ונראה לפרש") **בותבים: שלפי רב ששת**, [דס"ל שאמרין "קם דינא" – רבנן מודים שחייב אף שעשה נזק רק בדיבורו, משום דחשיב כמעשה, וכדין כהנים שפיגלו במקדש, [התוס' ד"ה טימא, כותבים: שבטימא את הטהור חייב, בין למ"ד היזק שאינו ניכר שמייה היזק, ובין למ"ד לאו שמייה היזק, הטעם – עיין בדבריהם]. **ושלפי רב חסדא הסובר**, [שלא אמרין "קם דינא" – דיבורו לא חשיב כמעשה, ולכן אם הדיין לא נשא ונתן ביד פטור.

5. **בטעה בדבר משנה** – בתוס' (שם) מבואר: שלכו"ע לא אמרין "קם דינא", ומחזירין את הדין לכמות שהיה, ודנים בו כהלכה, ומוסיפים: **שאם נעשה מעשה על פי הטעות, ואי אפשר להחזיר את הטעות** – קם דינא, ודינו "כגרמי" שלרבנן חייב רק אם הדיין נשא ונתן ביד. [יש ראשונים החולקים על התוס' – עיין א"ת כרך ו' שם, עמ' תעו ובהערות שם].

מחיצת הכרם שנפרצה לענין כלאיים, ולענין תשלומי נזקין

לז. **מחיצת הכרם שנפרצה האם ובאלו אופנים הם אסורים בכלאיים, ומה הדין לענין חיובי תשלומין כשלא אמרו לו "גדור", ומדוע?** דף ק. ק:

תשובה:

א. **אם לא נתייאש ממנה לגודרה**

אינו נאסר. בתוס' (ד"ה נתייאש) **מבואר: שזהו מדכתיב "לא תזרע כרמך"**, דמשמע זריעה דניחא ליה, ולכן כל זמן שעוסק לגודרה אינו נאסר אף שהוסיף מאתיים.

ב. **אם נתייאש ממנה ולא גדרה** [ובתוך כך הוציא הזרע אחד מן המאתיים שהיו בהיתר]

לפי רבי מאיר – הרי זה קידש וחייב באחריותו, דס"ל גרמי חייב, ומבואר בתוס' (ד"ה מחיצת): **שכן ס"ל** **דאדם אוסר דבר שאינו שלו**, [סיכום דיני גרמי – עיין א"ת כרך ו' תסא, ערך גרמא בנוזקין, גרמי, עמ' תסד].

ולפי רבנן – פטור, דסברי שלא דנין דינא דגרמי.

בתוס' (ד"ה מחיצת) **מבואר: 1. שזהו התנא דקתני בפרק המניח "שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי".**
2. שרבי יוסי ורבי שמעון גם סוברים שפטור, אך מטעם של "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. כשלא אמרו לו "גדור"

לפי תוס' (ד"ה אומר) בשם ר"י - לרבי מאיר חייב לשלם רק באם התרו בו, "גדור" פעם אחת ופעם שניה, ושיש להסתפק: אם בפעם השלישית שנפרצה חייב גם בלא התראה.

ולפי ר"ת - חייב לשלם גם בלא שהתרו בו ואף בפעם ראשונה.

"קמא קמא בטיל"

לח. האם אמרינן "קמא קמא בטיל", בכלאים, בכלל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו, ביין נסך, במי גשמים שנתערבו במקוה, במי פירות שנפלו למקוה, כלוקח ליר מעט הארץ ונתערבו כרוב, ומדוע? דף ק:

תשובה:

א. בכלאים, בכלל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו, ובמי גשמים שנתערבו במקוה

לפי ר"ת בתוס' - כשאין הפסק לא אמרינן "קמא קמא בטיל", וכשיש הפסק אמרינן "קמא קמא בטיל". ולפי הריב"ם - גם כשיש הפסק לא אמרינן קמא קמא בטיל, כיון שהם דברים שדרכן בכך ליגדל או ליתוסף מעט מעט.

ב. ביין נסך

לפי ר"ת הנ"ל - תלוי אם יש הפסק, כנ"ל בנושא הקודם.

ולפי הריב"ם - גם כשאין הפסק אמרינן "קמא קמא בטיל", כיון שאין דרכו לנטף מעט מעט.

ג. במי פירות שנפלו למקוה ובלוקח ציר מעט הארץ ומשיקו למהרו

בתוס' מבואר: שחכמים החמירו שלא לומר בהם "קמא קמא בטיל" אף אם נשפך לא בבת אחת, דבמי פירות במקוה פסולים מדאורייתא, ובספק טומאה החמירו.

אומן ששינה במלאכתו מדעת בעה"ב

ט. מה הדין בנותן צמר לצבע והקדיחו יורה או כשצבעו כאור או כשנתן לצבוע אדום וצבעו שחור ולהיפך, ומה הדין כשנתן עצים לעשות כסא נאה ועשה ספסל או כסא כעור, וכיצד הגמ' פוסקת, ומדוע? דף ק: קב.

תשובה:

א. הנותן צמר לצבע והקדיחו יורה

עיין לעיל תשובה לא, נושא א'.

ב. כשצבעו כאור (רש"י מפרש: שצבעו בשירי צבע ומזיק בכותנה הוא)

לכו"ע (ואף לרבי מאיר המובא בנושא הבא) ידו על התחתונה, שאם השבח יתר על היציאה, נותן את היציאה, ואם פחות, נותן את השבח.

ברש"י (דף ק: ד"ה נותן) מביאר: שזהו מפני שאין האומן קונה את הצמר, דהא בצבע שהתנה עמו צבע, וליכא שינויא דניקניה, (ודינו כיווד לשדה חבירו שלא ברשות, שמקבל הוצאותיו מהשבח. בדין זה התוס' לא חולקים על רש"י).

ג. לצבוע לו אדום וצבעו שחור, ולהיפך

לפי רבי יהודה - ידו על התחתונה, שאם השבח יתר על היציאה, נותן את היציאה, ואם פחות, נותן את השבח, דהאומן לא קונה בשינוי.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

רש"י (במשנה ד"ה ר' יהודה) מפרש: שזהו משום שרבי יהודה קונס את הגזלן, ונכ"כ התוס' לעיל דף צה. ד"ה מאן. עוד כותבים התוס' לעיל דף צה: ד"ה בשבז - השעם שאינו דומה לגזלן שקונה, זהו מפני שרבי יהודה מודה בצבע שהי שינוי החזר, ושלפי ר"ת שם - גם בשינוי שאינו חוזר אומן לא קונה, משום שלא מתכוין לקנות, והרי"ד כותב: שזהו מפני שאין קנין בשינוי לאומן שקיבל החפץ בהיתר, וע"ע בהגר"א סי' שו ס"ק ח"ז.

ולפי רבי ביאיר - נותן לו רק דמי צמרו בלא השבח. רש"י (ד"ה לצבוע, וכן הוא בגמ' לעיל דף צה.) מפרש: שזה משום שסובר האומן קונה בשינוי.

לפי התוס' (ד"ה אם) - הבעלים מקבלים את דמי הצמר ודמי השבח האמור לפי תנאו לולא שינוי הצבע, לדוגמא: כשבעה"ב נתן צמר שווה 5, וצבעי צובע בסמנין ששווין 5, והשכר לצבעי 10, ואז הצמר היה שווה 25, וכששינה - עד 15 שייך לבעה"ב, ומ-15 עד 25 נחשב להוצאות, ומזה הצבע מקבל את שכרו, וגרע מירד שלא ברשות א. דנחשב כאילו התנה שאם ישנה התשלום יהיה כך, ב. משום קנס. ומיהו אם השבח מרובה, סוברים התוס' שמקבל כל שכרו, ועדיף מירד שלא ברשות שמקבל רק הוצאותיו, וע"ע מש"כ הרא"ש בזה.

הגמ' (בדף קב.) מביאה שרב הונא פוסק כרבי יהודה, דכל המשנה ידו על התחתונה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"י מהל' שכירות הל' ד') ובשו"ע (סי' שו סעי' ג') נפסק: נתן צמר לצבע והקדיחתו יורה, נותן לו דמי צמרו, צבעו כעור או נתנו לו לצבוע אדום וצבעו שחור, שחזר וצבעו אדום, נתן עצים לחרש לעשות מהם כסא נאה ועשה כסא רע או ספסל, או השבח יתר על ההוצאה, נותן בעל הכלי את ההוצאה ואם ההוצאה יתירה על השבח, נותן לו את השבח בלבד, ומה שהיה לאוי להקניח אילו לא קינה, היא כלל סקן, ומקניח הקנה והסולא כלל זה, אמר בעל הכלי "איני רוצה בתקנה זו אלא יתן לי דמי הצמר או דמי הנצים", אין שומעין לו וכן אם אמר האומן "הא לך דמי צמרך או דמי עציך ולך", אין שומעין לו, שאין האומן קונה בשבח כלי שעשה.

ד. בנתן עצים לעשות כסא ועשה ספסל

הוי שינוי, ודינו כבנושא הקודם, אך אם עשה כעור - לא הוי שינוי, ודינו כהנ"ל נושא ב'.

שינוי מעשה בגזול צבע וצבע בהן צמר

מ. הגזול צבע וצבע בהן צמר, האם יכול לומר לנגזל "הרי שלך לפניך", ומדוע? דף קא.

תשובה :

א. כשגזל סמנין כתשן ושראן

חייב לשלם דמי סמנין, משום שקנאן בשינוי.

ב. כשגזל סמנין שרויים וצבע בהן צמר

חייב לשלם דמי סמנין, ואינו יכול הגזלן לומר לנגזל "הא מנח קמך" או שתעביר זאת ותקחנו, משום שהנגזל אומר לגזלן "הב לי סימנאי דאפסידתינהו".

ג. כשגזל מאחד צמר וסמנין וצבען

1. אם באופן שהתייקר הצמר בגלל הצביעה - פטור מלשלם על הסמנין, הואיל וזה כלול בצמר שמחזיר.

2. אם הוזל ואין מגיע השבח לדמי סמנין - הדין תלוי בספק של הגמ' אם אמרינן "חזותא מילתא", ויש שבח סמנין על גבי הצמר, שאז יכול לומר לו "הרי שלך לפניך".

התוס' (ד"ה דזל) כותבים: שהספק דוקא כשגזל סמנין שרויין, דאל"כ הרי קנאן בשינוי וחייב לשלם דמי סמנין. [וע"ע בהערה שבדין הבא].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאיין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ד. כשגזל קופא וסמנין מאחד, וצבע בהן "קופא"

הדין תלוי בספק של הגמ' אם אמרינן "חזותא מילתא". [פי' אם אמרינן שמראיתו של דבר יש לה חשיבות הדבר - עיין בתשובה הבאה].

רש"י (בד"ה א"ג) מפרש: שצבע קוף או שצבע קופה של נצרים.

ותוס' (בד"ה דצבע) הולקים וסוברים: שצבע קוף הוי היזק ניכר, ולכו"ע הגזלן חייב ואינו יכול לומר לו "הרי שלך לפניך", וכל הספק כשצבע בגריעות ובכיעור. והרמב"ן במלחמות כתב: זהו רק למאן דלא דאין דיני דגרמי. אבל לדין שחייב "דינא דגרמי", גם כאן חייב. אפי' אם חזותא לא מילתא. לפי הנימוק"י - למאן דחייב דינא דגרמי ה"ה בגזל צמר וסמנין מאחד. שחייב גם אם "חזותא לאו מילתא", ועיין בש"ך סי' שסג ס"ק טז, הכותב: שדברי הנימוק"י מסתברים כשהזל הצמר בשנת מעשה, אבל כשהזל אח"כ, הדין תלוי בספק הגמ' אם "חזותא מילתא".

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' גזילה ואבידה הל' י') ובשו"ע (סי' שסג סעי' יא) נפסק: מי שהיה לו צמר וסמנין שרויין, ובא אחד וצבע הצמר בסמנין שלא מדעת חבירו, משלם לו דמי מה שהפסיד בצמר. והראב"ד בהשגותיו, כותב: רוצה לומר, וזה הצבע והשבח אין הכל שווה אלא דמי הצמר, ואינו מחשב לו שבח סמנין שעל גבי הצמר ואם תפש הניזק דמי מה שחסרו מן הסמנין, אין מוציאין מידו. והראב"ד בהשגותיו, כותב: נראה לי שיש כאן שיבוש, והכי איבעי ליה למימר, אינו משלם לו מה שהפסיד בסמנין, ומחשב לו שבח סמנין שעל גב צמר, ואם תפש הניזק, וכו'.

אם חזותא מילתא, ערך הסמנין בצמר

מא. לענין מה אמרינן "חזותא מילתא", מתי לא אומרים כן, ומתי מחלוקת? דף קא. קא.

תשובה :

הנושא בהרחבה - עיין א"ת כרך יג ערך חזותא, מעמ' תלו ואילך.

א. לענין גזילה

תלוי אם אמרינן "חזותא מילתא", [כדעת רבא לקמן נושא ד'] - יכול לומר לו "הרי שלך לפניך", ונפק"מ באופנים שנתבארו לעיל בתשובה הקודמת דינים ג', ד'.

ב. לענין קוף שלקח סמנין מאחד וצבע צמר של אחר

1. אם אמרינן "חזותא מילתא היא" - בעל הסמנין יכול לתבוע את השבח מבעל הצמר.
2. אם "לא מילתא היא" - לא יכול לתבוע.

ומבואר בתוס' (ד"ה או): שאפי' דמי הנאה אינו יכול לתבוע, וכתבו בזה ב' פירושים: 1. הואיל ולא נהנה גופו, ולא באה לו ע"י מעשיו או מעשה בהמתו, 2. דצביעה אינה חשובה הנאה אלא נוי בעלמא, ונזפי תירוץ זה - "נהנה" חייב גם אם בא לו ממילא].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' גזילה ואבידה הל' י') נפסק: מי שהיו לא צמר וסמנין, ובא אחד וצבע הצמר מסמנין שלא מדעת חבירו, משלם לו דמי מה שהפסיד בצמר. (הראב"ד משיג: רוצה לומר וזה הצבע והשבח אין הכל שווה אלא דמי הצמר). ואינו מחשב לו שבח וסמנין שע"פ הצמר, ואם תפש הניזק דמי מה שחיסרו מן הסמנין אין מוציאין מידו. (הראב"ד משיג: נראה לי שיש כאן שיבוש, והכי איבעי ליה למימר: אינו משלם לו מה שהפסיד בסמנין ומחשב לו שבח סמנין שעל גב צמר, ואם תפש הניזק, וכו'. המגדל עוז מסביר: דהואיל והוי בעיא דלא נפשטא אזלינן לקולת הנתבע ולחומרת התובע).

ג. לענין בנדר שצבעו בקליפי ערלה או בקליפי שביעית

חזותא מילתא היא, והבגד נאסר בהנאה, וזהו מגזיה"כ.

בערלה נאמר "וערלתם ערלתו את פרוי ערלים לא יאכל", לרבות שלא יהנה ממנו, ולא יצבע בו, ולא

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ידליק בו את הנר, ואם צבע - ידלק.

בשביעית נאמר "תהיה" בהיותה תהא, ואם צבע - ידלק. [פי' אחר הביעור - רש"ש על רש"י ד"ה יש, ואם מותר לצבוע בקליפות העץ, הפרי, וממשקה היוצא מן הפרי, של זיתים וענבים ומשאר פירות - עיין לקמן בתשובה הסמוכה נושא ב'].

ד. דם מת שמטמא באהל מדאורייתא שנבלע בכגד

לפי רבא (התוס' רבינו פרץ גורס "רבה") - אמרינן "חזותא מילתא היא" אף אם לא יוצא רביעית דם בכיבוס, והבגד מטמא באהל.

לפי הפי' הראשון בתוס' (ד"ה רבא) - רבה חולק על רבא ומסתפק אם בכל התורה [חוץ מערלה ושביעית] אמרינן "חזותא מילתא היא", והבגד ספק מטמא באהל.

ולפי פירושם השני - לכו"ע בכל התורה אמרינן "חזותא מילתא היא".

ומבואר בתוס' (ד"ה ואם, ומקולי): שדברי הגמ' שהבגד מטמא באהל מדאורייתא, הם רק אליבא דרש לקיש, דס"ל "טומאה בלועה מטמאה", אבל לפי רבי יוחנן, דס"ל "טומאה בלועה אינה מטמאה" - כל שאינו מקפיד אינו מטמא באהל, אפי' אם נאמר "חזותא מילתא".

ה. דם תבוסה שנבלע בכגד ולא יוצא רביעית דם ע"י כיבוס

דם תבוסה היינו כשיצא רביעית דם בחייו ובמותו, ספק כולה בחייו ספק כולה במותו, שאינו מטמא באהל אלא רק מדרבנן, וכשנבלעה בבגד רואין אם מתכבסת הכסות ויוצאת ממנו רביעית טמא, ואם לאו טהור, דכיון שהוא מדרבנן לא אמרינן "חזותא מילתא היא", [ואע"פ שיכול להוציא רביעית דם ע"י הדחק - תוד"ה ואם].

ומבואר בתוס' (ד"ה ומקולי): שגם בדין זה לרבי יוחנן, דס"ל "טומאה בלועה אינה מטמאה", ובקפידא תליא מילתא, לכן כשיוצא פחות מרביעית אינו מטמא באהל, כיון שאינו מקפיד.

הנאה מערלה בזמן שריפתו, לצבוע בהם וליהנות שלא כדרך הנאתו

מב. האם מותר א) לצבוע בקליפי פירות ערלה. ב) לצבוע בקליפת עצי ערלה. ג) ליהנות בזמן ששורפים קמח ועלי ערלה. ד) ליהנות מעללה שלא כדרך הנאתו, ומדוע?

דף קא.

תשובה:

א. בקליפי פירות ערלה

אסור לצבוע, שנאמר "וערלתם ערלתו את פרי ערלים לא יאכל" לרבות שלא יהנה ולא לצבוע ולא להדליק בו את הנר.

ב. הצביעה בקליפת עצי ערלה

מותרת. רש"י (ד"ה בקליפי, ובד"ה שביעית) מפרש: שזהו משום שאין ערלה אלא בפירות, ולא בקליפי עצים, דאין שביעית חלה עליהן דסתם עצים להסקה ניתנו, כדלקמן, ולפי"ז באופנים ולדעות - המזכירים בתשו' הבאה - הסוברים שיש קדושת שביעית, אסור לצבוע בהם.

בתוס' (ד"ה ולא) מבואר:

1. היוצא מזיתים וענבים ומקליפותיהם - לכו"ע אסורים בהנאה מדאורייתא.

2. משקה היוצא משאר פירות, לרבי יהושע [דס"ל שאין סופגין את הארבעים על הערלה, אלא על היוצא מן הזיתים והענבים, ועל שאר פירות אסור. משום שהן זיעה בעלמא] **אסור רק מדרבנן.**

3. היוצא מקליפות של שאר פירות, לפי התירוק השני שבתוס' - אסור מדאורייתא, הואיל ושומר לפרי הוא, וחמיר ממשקה היוצא מהפרי, אף שאין ראויים לאכילה, ומממשות של עפרורית אפי' של שאר פירות - אסור, עיין מהרש"א.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ג. הנאה בזמן הדלקתן

בתוס' (ד"ה ולא) מבואר:

1. משמן - אסור, כיון שהשמן הוא בעין בזמן שהוא דולק.
2. מעצים שנעשים גחלת והשלהבת באה מן הגחלת, אחרי שהאיסור נשרף, למ"ד "אין שבח עצים בפת" - מותר, כדין כל דבר שמצותו בשריפה שאפרן מותר, ולמ"ד "יש שבח עצים בפת" - אסור.

ד. ליהנות מערלה שלא בדרך הנאה

לפי תוס' - מותר ככל איסורי הנאה.

ולפי ר"ת - אסור, ומותר רק כשאינן דרך הנאה כלל.

קדושת שביעית בעצים

מג. האם יש קדושת שביעית בעצים, האם מותר ללצבוע בהם ולהשתמש בהם להסקה, ומדוע?
דף קא: קב.

תשובה:

א. ספיחי סמים וקוצה

יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, יש להם ביעור ולדמיהן ביעור, משום שסתמן לצביעה, וצביעה הנאתן וביעורן שווה.

לפי רש"י (דף קא: ד"ה יצאו) - הנאתן וביעורן שווה, הואיל ובשעת רתיחת היורה כלה השורש ונקלט הצבע.

ולפי התוס' (ד"ה שהנאתן) - זהו משום שהנאתן היא כשלושון, ואז הוא כלה ומתבער הצבע מיום ליום.

ברש"י (בד"ה יש להן, ובד"ה סתם) מבואר: שלאחר הביעור אסורים אפי' להיסק, אבל קודם זמן הביעור מותרין הן להסיקן, דהיינו דומיא ד"לאכלה", (הרש"ש הקשה: הרי היסק הוה הנאתו אחר ביעורו, ואסור דומיא דמשרה וכביסה שרבנן אסורים זאת).

בתוס' (ד"ה ולדמיהן) מבואר: שיכול למוכרן רק באם ליקטן בתחילה לאכילה, [אבל אם ליקטן על מנת למכור - אסור למוכרן, משום איסור תורה לסחור בפירות שביעית].

ב. עלי קנים ועלי גפנים שגיבבן בחבא

אזלינן בתר מחשבתו, דאם ליקטן לאכילה יש בהם קדושת שביעית, ואם ליקטן לעצים אין בהם קדושת שביעית, משום שיש שאוכלין אותן, ואז הנאתן וביעורן שווה, ויש שמסיקין אותן, והסקה אין הנאתן וביעורן שווה. אלא רק אחר שנעשו גחלים. (התוס' במס' סוכה דף מ. כתובים: יש לפרש, דוקא נקט "גיבבן בחבא", ויש לפרש אורחא דמילתא נקט - עיין מש"כ בפ"ג דסוכה תשובה נה).

ג. עצים דמשחן

רש"י (ד"ה והא איכא) מפרש: הם עצים שמאירים כנר אבוקה לנושאן בידו, [שהנאתן וביעורן שווה - גמ'] והם גם ראויים להסקה.

לפי ת"ק - לא חלה עליהם קדושת שביעית אף אם ילקטם כדי להאיר בהם, ומותר להסיק בהם, דסתם עצם להסקה הן עומדים [ולא להאיר] שהנאתן אחר ביעורן.

תוס' (ד"ה שהנאתן) מפרשים: שהטעם הוא מפני שהנאתן אחר ביעורן שכבר נעשו גחלים, ואף שיש פעמים הנאתן וביעורן שווה, כגון להתחמם כנגדו או לבשל, מ"מ עיקרו לא קיימא להכי אלא לאחר שנעשית גחלת להסיק תנור ולאפות, משא"כ צבע.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי רבי יוסי - אזלינן בתר מחשבתו, שאם ליקטן כדי להאיר, חלה בהם קדושת שביעית, ואחר הביעור אסור להסיק בהם, ושאר ליקטן להסקה - אפי' לפי רבי יוסי לא חלה עליהם קדושת שביעית.

לפי התוס' (ד"ה ה"ג) בשם רש"י במסכת סוכה - לת"ק כל העצים סתמן להסקה, ולכן לא חלה עליהם קדושת שביעית, אף אם ילקטם כדי להאיר, ולרבי יוסי כל העצים יש בהם קדושת שביעית, ואף עצים שעומדים רק להסקה, ואעפ"כ מותר לשרות ולכבס בהם, ולהסיק בהם, משום שלא דורש שצריך הנאתו וביעורו שווה.

ולפי ה"דעוי"ל" בתוס' (שם) - בעצים שהנאתן וביעורן שווה [לדוגמא: לולבים, שסתמן לכבד את הבית], לכו"ע יש בהם קדושת שביעית, ולכן לפי ת"ק אסור להסיק בהם, ואילו לרבי יוסי מותר אפי' להסיק בהם, כדין משרה וכבוסה. אבל בשאר עצים, שאין הנאתן וביעורן שווה, לכו"ע אין קדושת שביעית, ומותר להסיק בהם.

סיכום:

1. **עצים שסתמן להסקה וליקטן להסקה**, לפי רש"י ותוס' בסוגיין - לכו"ע אין קדושת שביעית, ולפי רש"י בסוכה - לת"ק אין קדושה, ולרבי יוסי יש.
2. **עצים שסתמן להסקה וליקטן כדי להאיר**, לפי שיטת רש"י (בסוגיין, ובסוכה) - מחלוקת ת"ק ורבי יוסי כנ"ל, לפי ה"דעוי"ל" בתוס' (בסוגיין) - לכו"ע אין בהם קדושת שביעית.
3. **עצים שסתמן עומדים לשימוש לדבר שהנאתן וביעורן שווה**, לדוגמא: לולבים שסתמן לכבד את הבית - לכו"ע יש קדושת שביעית.
4. **עצים שיש בהם קדושת שביעית**, לרש"י בסוגיין - לכו"ע אסור בהסקה, לפי רש"י בסוכה וה"דעוי"ל" בתוס' (בסוגיין) אליבא דרבי יוסי - מותר אפי' להסיק בהם, ול"דעוי"ל" בתוס' (בסוגיין) אליבא דת"ק - אסור, [לרש"י בסוכה אליביה מותר להסיק בהם, דאין קדושה].

לכבס ולשרות בפירות שביעית, ולעשות בהם מלוגמא

מד. האם מותר לכבס ולשרות בפירות שביעית, וכן לעשות בהם מלוגמא, ומדוע? דף קא: קב.

תשובה:

לפי ת"ק

אסורים בכל דבר שאין הנאתו וביעורו שווה, [כגון: משרה, כבוסה, ובמלוגמא, דאינם בכלל "לאכלה".

רש"י (דף קב. ד"ה יצאו): מפרש: דסתם פירות לאכילה וחיילא עלייהו קדושת שביעית ואסור למשרה כבוסה ובמלוגמא, אף אם ליקט את הפירות לא כדי לאוכלן, דלא אזלינן בתר מחשבתו לאפקועי קדושתם.

ולפי רבי יוסי

א. כשליקטן לאכילה

1. **לענין קדושת שביעית - יש בהם.**

לפי רש"י (בסוגיין) - גם לרבי יוסי אסורים במשרה בכבוסה ובהיסק, מפני שסתמן לאכילה, ומשעת יצירתם יש בהם קדושת שביעית, ותו לא מהני מחשבה לאפקועי.

ואילו לפי שתי השיטות האחרות שבתוס' (ד"ה ה"ג) - רבי יוסי מתיר משרה, כבוסה, והיסק, ונחלקו בטעמים: לרש"י (בסוכה) - זהו מפני שרבי יוסי לא מצריך הנאתו וביעורו שוין, ולתוס' (בסוגיין) - זהו מפני שרבי יוסי, משרה וכבוסה מותר מכח גזיה"כ, "לכם" לכל צרכיכם, והיסק דינו כמשרה וכבוסה.

2. **לענין מלוגמא - לכל השיטות אסור, דאינו בכלל "לאכלה", כי אינו שווה בכל.**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ב. כשליקטן כדי לשרות בהם ולכבס בהן

1. לשרות בהם ולכבס בהם, ולהסיק בהם - מותר.

לפי רש"י (בסוגיא) - זהו מפני שלא חלה בהם קדושת שביעית, הואיל ולא אמרינן סתם פירות לאכילה ניתנו, ואזלינן בתר מחשבתו, כדין עלי גפנים שליקטן למשרה.

לפי רש"י (בסוכה) - גם לרבי יוסי חלה בהם קדושת שביעית, ואעפ"כ רבי יוסי מתיר, מפני שלא דורש שצריך הנאתו וביעורו שווה.

ולפי תוס' (ד"ה ה"ג) - זהו מפני שלהסיק מותר כמו שמותר לשרות ולכבס בהם, והוא בכלל "לכם" לכל צרכים.

2. לענין מגלומא

לפי רש"י אליבא דרבי יוסי - מותר, שהרי לא חלה בהם קדושת שביעית.

ולפי שני הפירושים האחרים - אסור.

ג. אם ליקטן כדי לעשות בהן מלוגמא או לזילוף או לאפיקטוויזין

אף לפי רבי יוסי לא אזלינן בתר מחשבתו, ואינם בכלל "לאכלה", כיון שאינם שווים לכל אדם, ולכן לכו"ע דינם כפירות שביעית שליקטן לאכילה - עיין לעיל נושא א'.

שליח שלא שינה או ששינה מדעת בעלים, ואח"כ הושבח או הופחת החפץ

מה. מי ששלח את חברו לקנות לו חיטין, וקנה לו חיטין או שעורין, לאכילה או לסחורה, והותירו או פחתו, למי נותנים את הפחת או את הרווח, ומדוע? דף קב:

תשובה:

א. כששלח לקנות חיטין וקנה חיטין

הכל לאמצע, בין הותירו בין פחתו - משום דשליחותיה קעביד.

וכותבים התוס' (ד"ה שאני): שזהו אף אם לא הודיע השליח למוכר שיקנה לבעל המעות.

רש"י (ד"ה ליקח) ותוס' (דף קב. ד"ה הנותן) מפרשים: ש"הכל לאמצע", [בכל התשובה הזו] זהו רק כששלחו למחצית שכר, אבל אם שלחו בלא שותפות, הכל למשלח, וכן כותבים הר"ף והרא"ש סי' יח, וכותב המאירי: שזהו רק בעסק שיש לו רווח קצוב, אבל כשאינן קצבה ושינה והרווח, הרווח לאמצע אף אם לא עשאו שותף. ולפי בעל מתיבות, בעל העיסור, והרא"ה - אפי' בשליח סתם, הכל לאמצע כיון ששינה, וכותב הש"ך: שכן עיקר, משום שיכול המוחזק לומר "קיים לי כהפוסקים הנ"ל הסוברים, שהכל לאמצע".

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ה מהל' שלוחין ושותפין הל' ב') ובשו"ע (סי' קעו סעי' יא) נפסק: לפיכך הנותן מעות לחבירו בתורת שותפות לקנות בהן חטים לסחורה, והלך וקנה שעורים, וכו', אם פחתו, פחתו לזה שעבר, ואם הותירו, הותירו לאמצע.

ב. כששלח לקנות חיטין ולקח שעורין, ופחתו

לפי רבי מאיר - פחתו לשליח, משום דשינוי קונה. רש"י (ד"ה הא רבי מאיר) ותוס' (ד"ה מי) מפרשים: שזהו משום דא"ל "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי".

לפי הפירוש הראשון בתוס' (ד"ה מי) - אף רבי יהודה דס"ל שינוי אינו קונה, סובר, שכשישנה הפחת לשליח.

ולפי הפירוש השני בתוס' (שם) בשיטת מערבא אליבא דרבי יהודה [דס"ל שינוי אינו קונה] - חוזר המקח למוכר, ופחתו למוכר, וכותבים: שאף רבי אלעזר יכול לסבור כן.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ג. כששלה לקנות חיטין ולקח שעורין, והותירו

לפי רבי מאיר - שינוי קונה, ולכן קנה השליח, והותירו לשליח.

לפי רבי יוחנן אליבא דרבי יהודה - שינוי אינו קונה, ולכן הותירו לאמצע, [כנ"ל נושא א'], ואף אם קנה לאכילה.

לפי בני מערבא אליבא דרבי יהודה: 1. אם הודיע השליח למוכר שיקנה למשלח - הותירו לאמצע, כיון שהמשלח גם קנה. 2. ואם לא הודיע - המשלח לא קנה. לפי צד א' בתוס' (ד"ה מי) - השליח קנה, והותירו לשליח. ולפי צד ב' - גם השליח לא קנה, שהרי שינוי לא קונה, וחוזר המקח למוכר, והותירו למוכר.

לפי צד א' בתוס' - ר' אלעזר אליבא דרבי יהודה סובר כר' יוחנן.

ולפי צד ב' אליביה - יכול לסבור כבני מערבא.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"א מהל' שלוחין ושותפין הל' ה') ובשו"ע (סי' קפג סעי' ה') נפסק: נתן מעות לשלוח לקנות לו חטים, בין לסחורה בין לאכילה, והלך וקנה לו שעורים, או בהפך, אם היה בהם הפסד, הוא לשליח, ואם היה בהם ריוח, הוא למשלח. וסוף דין אם נתן לו מעות במחלית שזכר נמי דינא הכי, וכן אם שלחו עם סחורה לסוויכה למקום פלוני והשליח הוליקה למקום אחר, אם הפסיד, הפסד לעלמו, ואם הכוונת, הכוונת לשניהם.

ד. כששלה לקנות חיטין לסחורה, והותירו

לפי רבי יוחנן - הדין תלוי במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה, כנ"ל נושא קודם, שלפי רבי מאיר - הותירו לשליח, ולפי רבי יהודה - הותירו לאמצע.

ולפי ר' אלעזר ובני מערבא - גם לרבי מאיר הותירו לאמצע, כיון שכלול בשליחות שאפשר לקנות כל דבר שיכול להיות מזה רווח, [ואם פחתו - מתברר למפרע שלא כלול בשליחות].

קבלת פירות או מעות לפי שער היוקר אם הוי ריבית

מו. האם מותר לתת מעות דרך מקח או לכך הלואה, ולקבל פירות או מעות לפי שער היוקר, ומדוע?

תשובה:

א. כשהקונה זכה בפירות או כשלא זכה בפירות

אם אחר שהלוקח עשה קנין בפירות, המוכר מכר הפירות לאחר והודיע שהן של הראשון - מותר ללוקח הראשון לקבל חזרה מעות אפי' כשעת היוקר.

ב. בפסיקת מכר בלא שהלוקח הראשון עשה קנין בפירות**1. כשלא היה למוכר פירות בשעת הפסיקה**

לפי רש"י - לרב מדרבנן אסור ללוקח הראשון לקבל חזרה מעות כשעת היוקר, דס"ל "עושים אמנה בפירות ולא בדמים", ולרב ינאי מותר, דס"ל "עושים אמנה גם בדמים".

ולפי תוס' - גם לפי רב ינאי יש איסור מדרבנן, כיון שלא היה למוכר פירות בשעת הפסיקה

2. כשהיה למוכר פירות בשעת הפסיקה - להיפך, שלרש"י - לכו"ע מותר, ושלתוס' - בזה נחלקו רב ורב ינאי.

ג. בפסיקת פירות דרך הלואה

1. כשלא היה ללווה פירות בשעת הפסיקה - בתוס' (ד"ה התם) מבואר: שלכו"ע אסור לקבל מעות או פירות אחרים בשווי הפירות שהוקרו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

2. כשהיה לו פירות ורוצה לתת פירות כפירות שהוקרו

לפי רב - אסור.

ולפי רבי ינאי - מותר.

לפי רש"י (בב"מ) אליבא דרבי ינאי - מותר לקבל דוקא פירות ולא מעות.

ולפי התוס' (ד"ה התם) אליביה - מותר לקבל אפי' מעות, [כדמשמע מסוגיין].

הגוזל שווה פרוטה מאחד או הלוקח מחמשה ואינו יודע ממי

מז. הגוזל מאחד שווה פרוטה, האם צריך להוליך [כשאין הוצאה יתירה על הקרן] את הגזילה אפי' למדי, והאם הלוקח מחמשה ואינו יודע ממי חייב לשלם לכל אחד ואחד, כשנשבע וכשלא נשבע, ומדוע? דף קג.קד.

תשובה :

לאוקימתא הראשונה בגמ'

1. **כשלא נשבע** - לכו"ע בין גזלן ובין לוקח פטור מלהוליך למדי, ובגזל מחמשה - מניח גזילה ביניהם ומסתלק, [ופטור אפי' בדיני שמים].

2. כשנשבע

לפי רבי טרפוץ - פטור, משום תקנת השבים, ומניח גזילה ביניהם ומסתלק, כיון שיש ספק מי בעלי החפץ, [ומספק אוקי ממונא ביד מריה - גמ' בב"מ דף לז.].

רש"י (ד"ה מניח) כותב: שמניח לפניו, כיון שהבעלים שם, וכותבים התוס' (ד"ה מניח): ד"מניח" זהו לאו דוקא, אלא יניח הדבר אצלו עד שיתברר הדבר מי הם הבעלים. ורש"י בב"מ דף לו. מפרש: שיהא מונח עד שיבוא אליהו, והשיטתו"ק שם בשם הראב"ד מפרש: שמניח ביד ב"ד ומסתלק, וע"ע בא"ת כרך ה', ערך גזל, עמ' תפא.].

ולפי רבי עקיבא - חייב לשלם לכל אחד ואחד, [כיון דעבד איסורא - גמ' בב"מ דף לז.], וכן חייב להוליכו למדי, [ואפי' כדי להחזיר ליוזמי הנגזל - תנד"ה ואס.]. בתוס' (ד"ה הגוזל) מבואר: שחובו אפי' אם נשבע מעצמו.

לאוקימתא השניה בגמ'

1. **בנשבע** - לכו"ע חייב לשלם ולהוליך למדי, ואפי' בלוקח, שהרי הוא כגזלן.

לר"ע - זהו מעיקר הדין, ולר"ט - חייב רק מדיני שמים.

2. כשלא נשבע

לפי רבי טרפוץ - מניח את הממון ביניהם ומסתלק, ואפי' בגזלן.

לפי הפירוש הראשון בתוס' (ד"ה שכבר) - מ"מ חייב הוא לצאת ידי שמים, ואפי' בלוקח.

ולפי פירוש השני - בלוקח מודה הוא שפטור הוא אפי' מלצאת ידי שמים, שהרי לא עשה איסור.

ולפי תנא דברייתא דהסיד אחד אליבא דרבי עקיבא - לוקח [אף שלא נשבע] דינו כגזלן, וחייב מדינא לשלם לכל אחד ואחד ולהוליך למדי.

ולפי רבי שמעון בן אלעזר אליבא דרבי עקיבא - רבי עקיבא מחייב רק את הגזלן, אבל לא את הלוקח, שהרי לא עשה איסור. [ואך לענין לצאת ידי שמים - בפשטות יהיה תלוי בשני תירוצי התוס' בד"ה שכבר, אליבא דרבי טרפוץ].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויטפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

למסקנת הגמ'

1. בגזל אחד מחמשה

לפי רבי טרפון - מעיקר הדין אף כשנשבע פטור מלשלם לכל אחד ואחד, וכנ"ל, אך כדי לצאת ידי שמים צריך לשלם לכל אחד ואחד. (לפי רב יהודה אמר רב, בב"מ דף לז. - ר"ט פוסט אפי' כשהגזלן שותק, ולא אמרין שתיקה כהודאה, ולפי רב מתנה אמר רב - אם הגזול שותק מודה ר"ט שחייב לשלם, דאמרין שתיקה כהודאה, וע"ע א"ת כרך ז' ערך דיני שמים עמ' שפס).
ולפי רבי עקיבא - אם כל אחד אומר "אותי גזל", חייב [אפי' בדיני אדם] לשלם לכל אחד ואחד גם כשלא נשבע. [אם כשלא אמרו "אותי גזל" - עיין א"ת שם].

2. כשגזל מאחד לענין אם חייב להוליך למדי

לפי רש"י (והרשב"א הגורסים "אלא אמר רבא") - אם כשלא נשבע אפי' לפי רבי עקיבא אינו חייב להוליך למדי, ואפי' מדיני שמים. דכיון שהודה לו, הוי ליה כמאן דאמר ליה "יהיו לי בידך", ורק כשנשבע והודה, דצריך כפרה, לכו"ע צריך הוא להוליך אפי' למדי, לר"ט - זהו כדי לצאת ידי שמים, לכפר על מה שנשבע, ולפי ר"ע - חייב מעיקר הדין.
ולפי תוס' (דלא גרסי "אלא", וכן גורס בעל המאור) - זהו רק לרבי טרפון, אבל לרבי עקיבא חייב אפי' בדיני אדם להוליכו למדי ואף אם לא נשבע, ודוקא כשהודה שלא בפניו, אבל הודה בפניו - אפי' לרבי עקיבא ואף אם נשבע פטור מלהוליכו למדי, דהודאה בפניו הוי כהפקידו בידו.

3. בלקח אחד מחמשה (ולא נשבע) - הדין בדיוק כמו שכתבנו באוקימתא השניה.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ז מהל' גזילה ואבידה הל' ט') ובשו"ע (סי' שסז סעי' א') נפסק: הגזול את חברו, אע"פ שכפר בו, הואיל ולא נשבע, אם חזר והודה, אינו חייב לרדוף אחר הבעלים עד שיחזיר להם ממונו שבידו, אלא יהי ביד הגזלן עד שיבאו הבעלים ויודיעו לו, ויטלו את שלהן, אבל אם נשבע על שוה פרוטה ומעלה, חייב לרדוף אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפי' הם באיי הים, מפני שכבר נתייאשו מאחר שנשבע, ואינן באין עוד לתבעו.

גזל נשבע והודה

מח. גזל נשבע והודה [או לפי תוס' אליבא דרבי עקיבא אפי' כשלא נשבע] **האם חייב להוליכו למדי, ובאלו אופנים הוא יכול להפטר מלהוליכו למדי, ומדוע?** דף קג:

תשובה:

א. כשנתנו לשליח ב"ד

לפי תנא דמתניתין - הוי השבה ונפטר מאחריות החפץ.

רש"י (במשנה ד"ה לשליח) מפרש: שזהו מפני תקנת השבים שלא יצטרך להוציא מנה בהוצאת הדרך, [לפי השאלות דרב אחאי, ויקרא שאילתא עב - אם הוצאות פחותות מהקרן, חייב בעצמו להשיב, ולפי המאירי - התקנה קיימת אף באופן זה].

התוס' (ד"ה אבל) מבינים מרש"י (במשנה): ששליח ב"ד שומרה בידו עד שיקחנו הנגזל, ותוס' חולקים על כך, ומפרשים: שנותנים לשליח כדי שיתן לנגזל, ובנתינתו לשליח נפטר רק מאחריות הדרך ולא מהשבה.

עוד כותבים (בד"ה רבי טרפון): שתקנה זו היא אף כשהוצאות הדרך יתירות על הקרן.

ולפי רבי שמעון בן אלעזר (בדף קד.) - לא הוי השבה עד שיגיע ליד הנגזל או לשלוחו של נגזל.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ב. כשהוצאות הדרך מרובות מהקרן

ר"א בר צדוק אומר: תקנה גדולה התקינו [ולרש"י: מפני תקנת השבים], שיכול ליתן קרן וחומש לבי"ד, ומביא אשמו ומתכפר לו, אף לפני שהנגזל בא לקחתו.

לפי התירוץ הראשון בתוס' (ד"ה ורבי טרפון) - לא נחלקו רבי עקיבא ורבי טרפון בזה.

ולפי תירוץ השני - זהו דוקא כר' טרפון, ובדיני אדם, וחייב לצאת ידי שמים, אבל לפי רבי עקיבא לא הוי השבה, וחייב להוליכו למדי. [הש"ך סי' שסז ס"ק ז', והחזו"א ב"ק סי' כ' אות ז', כותבים: שלפי תוס' - אין הלכה כתקנת ר"א בר צדוק, ואינו נפטר באופן שמניח את הגזילה בבי"ד, אא"כ יש להם מי שיוליך אותה לידי הנגזל. החזו"א מוכיח מהרא"ש התולה את הדין "בתקנת השבים", שסובר כרש"י, ניי"ש].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ז מהל' גזילה ואבידה הל' י') נפסק: ואם הביא את הגזילה ואת החומש לבית דין שבעירו, הרי זה מביא אשמו ומתכפר לו, ובית דין מטפלין בה עד שתגיע לבעלה, וכן נותן הוא שליח בית דין, וכל הנותן הגזל וכיוצא בו לבית דין, יצא. [הפנ"י, הב"י, הדרישה, והחזו"א, טוברים, שברמב"ם כשיטת רש"י, ולפי היש"ש סי' לה, והתויו"ט - הרמב"ם כהתוס']. ובשו"ע סי' שסז סעי' ב', נפסק: אם עשו בית דין שליח בעדים ונתן לו, יצא, ואין צריך לומר אם נתן לבית דין שיצא. [הסמ"ע ס"ק ו', והגר"א ס"ק ב' ג', כותבים: שהשו"ע כרש"י, והש"ך ס"ק ז', כותב: שהשו"ע כהתוס'].

ג. כשאינו מוצא בי"ד

בתוס' (שם) מבואר: שלפי רבי טרפון - אם הוצאות הדרך יתירות מהקרן יכול להניחו בידו, אך חייב לצאת בדיני שמים, ולפי רבי עקיבא - אף בדיני אדם צריך להוליכו למדי.

ד. כשאין הוצאות הדרך יתירות מהקרן

בתוס' (שם) מבואר: שלכו"ע אם מפקידו ביד בי"ד לא הוי השבה, וחייב להוליכו למדי.

נתינה לשליח אם פוטרת את המשלח מאונסי הדרך

מט. באלו אופנים נתינה לשליח פוטר את המשלח מאונסי הדרך, ובאלו לא, ומדוע? דף קד. קד:

תשובה :

א. שליח שעשאו בעדים [דהיינו שהמשלח אמר לשליח בפני עדים, קח מיד פלוני עבורי את החוב"ב או "את הפיקדון" או "את הגזילה"].

לפי רב הסרא, רבי יוחנן, ור' אלעזר [ולרש"י ד"ה דיוקני, אליבא דשמואל] - הוי שליח.

ולפי רבה - לא הוי שליח, [תוס' דף קד: ד"ה ורבי יוחנן כותבים: ששמואל ס"ל כרבה].

לפי רש"י (ד"ה שליח שעשאו בעדים) - מחלוקתם היא, כשבעל הממון מינה שליח בפני עדים לקבלם הימנו ונתנם לו.

ומבואר בתוס' (ד"ה שליח): שהדעה הסוברת שלא הוי שליח זהו מפני שבעל הממון אמר לשליח "תאמר לו שישלח לי על ידך", ולא אמר זאת בפני המשלח. [אך לפי הרא"ש סי' יא, והתוס' בב"מ דף צח: ד"ה ואמר - אם אמר בפני עדים דינו כאמר בפניו, וה"ה כשכותב "שלח לי" וחתמו עדים או כשכתבו העדים "פלוני אמר לך שתשלח" וחתמו].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' שלוחין ושותפין הל' ה') ובשו"ע (סי' קכא סעי' א' ב') נפסק: שלח לו חובו או פיקדונו על ידי שליח, אם אמר לו המלוה לשלחו על ידו ונאבדו, פטור, אפי' לא אמר לו פה אל פה, ששלח לו בכתב "שלח לי על ידי פלוני" ושלחם על ידו ונאבדו, פטור, וכו', אפי' לא אמר לשליח "אמור לפלוני שישלח על ידך מעות שבידך" אלא אם אמר לו בפני עדים "מעות יש לי ביד פלוני, לך ואמור לו שדעתך לבוא לכאן, ואם יתן לך, הביאם לי", ונתנם לו הלוה ונאבדו בדרך, פטור, אבל אם לא עשאו שליח אלא אמר לו "יש לי מעות ביד פלוני ואינו שולחם לי, אולי אינו מוצא שליח לשלחם, לך והתראה אליו אולי ישלחם על ידך לי", לא הוי

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שליח, ואם נתנם לו ונאבדו, חייב באחריותם.

ב. כששלח ביד שכירו ולקיטו של בעל הממון בלא שאמר "שלח"

לכו"ע לא הוא שליח, ואחריות הדרך על המשלח.

ג. כשבעל הממון אמר למשלח "תשלח ביד פלוני"

לכו"ע הוא שליח, וכשנתנם נפטר מאחריות החפץ.

ומבואר בתוס' (שם, ובד"ה רבה, על פי שיטת רבה בב"מ אליבא דרבי יהודה): שאם בעל הממון נתן לשליח מעות לקנות עבורו - הוא כששלחו בפני הנותן, והנותן פטור מאחריות הדרך.

ד. נתנו ביד שליח בי"ד

לפי תנא דמשנתנו - הוא השבה ונפטר מאחריות החפץ, בין אם בעל הממון עשאו שליח, ובין אם המשלח עשאו שליח.

ולפי רבי שמעון בן אלעזר - השואל נפטר רק באם המשאל שלחו.

ה. כששלח בעל הפיקדון בדיוקני

1. כשאין עדים חתומים, והחזיר השומר לשליח - לא הוא השבה.

2. כשעדים חתומים

לפי רב יהודה אמר שמואל - לא הוא השבה.

ולפי רבי יוחנן - הוא השבה. (הרי"ף פוסק כאן כשמואל, ואילו במחלוקת הנ"ל נושא א' פוסק כרב חסדא ודעימיה, וע"ע ברא"ש סי' כב.)

3. "דיוקני"

לפי רש"י - היינו, שבעל הפיקדון מסר לשליח סימנים ואמר לו "לך והראה לפלוני ויתן לך מעות שיש לו בידך" והחתיים עדים, ובלא שכתב עליו שמינהו שליח - נימוק"י, ולפי"ז לרבה דס"ל ששליח שעשאו בעדים לא הוא שליח - כ"ש במקרה זה לא הוא שליח.

לפי הפירוש הראשון בתוס' - "דיוקני" היינו: שכתב הסופר בשטר בשמו "שלח לי מעות על ידי פלוני", ואין בשטר את חתימתו ויש "דיוקני", ובזה נחלקו שמואל ורבי יוחנן, אבל אם היה חכם שדיוקנו פקיע או עדים חתומים שאמר ליה "אמור לפלוני שלח על ידך" או כשחתם בעצמו על זה או כתב לו כן בכתב ידו, ואפי' לשמואל הוא השבה.

ולפי פירוש השני, (וכן הסיקו התוס' לעיל עמ' א' ד"ה שליח, כנ"ל דין א' - אף כשאמר לו "שלח על ידי פלוני" לא מהני, ומועיל רק אם אמר ליה כן בפניו.)

ו. אם כתב לו "התקבלתי"

כתיבת "התקבלתי" אינה משנה את הדין, דמאחר שאם המקבל מת בטלה השליחות, לכן אינו מחויב לתת לשליח את המעות, וחייב למסור לשליח רק באם המפקיד הקנה את המעות לשליח בקנין "אגב". (התוס' לעיל דף ע. ד"ה אמטלטלין, מפרשים: שלא הוא קנין גמור, אלא חיזוק השליחות, שהרי מילוח שלהוצאה ניתנה אי אפשר להקנות, ושדוחק לפרש במעות של עיסקא שלא ניתנה להוצאה.)

פוסקים :

בשו"ע (סי' קכב סעי' א') נפסק: אע"פ שלוח ששלח למלוה חובו בצויו על ידי שלוחו ונאבד פטור, אם ירצה הלוח, לא ישלחנו לו על ידי שלוחו, אפי' אם יש עדים שעשאו שליח להביאו לו עד שיבא בהרשאה, והטעם מפני שיש לחוש שמא ימות המלוה קודם שיתן לשליח, ואם נאנסו בדרך יהיה חייב לשלם ליורשים כיון שלא נתנם לו עד שמת המלוה, לפיכך עצה טובה ללוה או לנפקד שלא

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

יתנו לשליח אלא אם כן בא בהרשאה שהקה לו בקנין אגב קרקע מה שיש לו אצל פלוני. מיסו אם ידוע שמת, לא יתנו לקליה, ודנ"ע בסמ"ע ס"ק ד', ובש"ד ס"ק ר'.

קנין מעות אגב קרקע

ג. האם אדם שאין לו קרקע יכול להקנות לאחר מעות אגב קרקע, מלאוורייתא או מדרכנו, ומדוע? דף קד:

תשובה:

בתוס' (ד"ה אגב) מבואר: **שבהרשאה** - מהני רק מדרכנו, דכיון שהודה שיש לו קרקע, הוי הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ושלכן הקונה מעות בהרשאה - לא יוכל לפדות במעות מעשר שני, כיון שמדאורייתא הם לא קרויין מעותיו.

גזל ומת לענין השבת קרן וחומש

גא. גזל ומת (א) באלו אופנים היורשים חייבים להשיב את הקרן. (ב) ובאלו חייבים גם את החומש. (ג) באלו פטורים מהחומש. (ד) באלו פטורים גם מהקרן, ומדוע? דף קד: קה.

תשובה:

א. היורשים חייבים את הקרן

1. **כשהגזילה קיימת, רש"י** (ד"ה לא צריכא) מפרש: שזהו מפני כבוד אביהן, ודעיין מהרש"א.
2. **כשהאב הניח אחריות נכסים, באופן שעמד בדיון קודם מיתתו ויצא חייב, שאז חייבים לשלם את הקרן אף אם הגזילה אינה קיימת.**

ב. היורשים חייבים גם בחומש

1. **כשהאב נשבע והודה באופן שהוריש אחריות נכסים.**
2. **כשהבן נשבע בזדון והודה על גזילה קיימת הנמצאת ברשותו, שחייב את החומש מחמת שבועת עצמו גם אם האב לא הוריש אחריות נכסים.**

ג. היורשים פטורים מהחומש

1. **כשהאב נשבע ולא הודה, באופן שהיורשים הודו ולא נשבעו על כך, ודחייבים בקרן רק כשהגזילה קיימת, או כשאין גזילה קיימת והאב הוריש קרקעות.**
2. **כשנשבעו על גזילה קיימת ולא הודו.**

3. **כשהאב עמד בדיון ויצא חייב בלא שהודה והוריש קרקעות, והבנים כפרו נשבעו והודו על גזילה שאינה קיימת, שפטורים, משום שאין משלמים חומש על כפירת שיעבוד קרקעות.**

4. **כשנשבעו לשקר בטעות, כגון: שלא ידעו שהגזילה קיימת אצל אחרים.**

ד. היורשים פטורים גם מהקרן

1. **כשאין גזילה קיימת, והאב לא הוריש אחריות נכסים.**
2. **כשאין גזילה קיימת, והאב לא עמד בדיון בחייו, ולא הודה על כך, שפטורים אף אם הוריש אחריות נכסים.**

חייב השבה וליילך למדי כשגזל פרוטה ויותר, והוזהל או מחל על חלקה

גב. מה הדין לענין חיוב השבה. (א) כשגזל פחות משהו פרוטה, כשהגזילה קיימת וכשאינה קיימת וליילך אחריו למדי. (ב) כשגזל ג' אגודות בג' פרוטות והוזהלו ועמדו על שתיים והחזיר שתיים, לענין חיוב להחזיר את השלישית כשהיא בעין, או את ממון כשהיא בעין. (ג) כשגזל אחת בשווי פרוטה והוזהל,

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

לענין השבחה או השבחה דמיה. ד) כשגזל ג' אגודות שוות שתי פרוטות והחזיר שתיים, לענין להחזיר את השלישית. ה) כשגזל שתי אגודות בפרוטה והחזיר אחת מהן, ומדוע: דף קה.

תשובה :

א. כשגזל יותר משו"פ והגזול מחל לו חוץ פחות משהו פרוטה

1. כשאין הגזילה קיימת - אינו חייב לילך אחריו למדי.

2. כשהגזילה קיימת

לפי הפירוש הראשון בגמ' אליבא דרב פפא - צריך לילך אחריו למדי, הואיל וחיישינן שתייקר.

ולפי הלשון השני אליביה - לא צריך לילך אחריו למדי, דלא חיישינן שמא תייקר.

התוס' (ד"ה אמר) כותבים: שגם רבא סובר כלשון זה. [עיין נושא ד'].

ב. גזל ג' אגודות בשלש פרוטות, והזולו ועמדו על שתיים, והחזיר שתיים

חייב להחזיר את האגודה השלישית, הואיל ובתחילה היתה שוה פרוטה, ומבואר בתוס' (שם): 1. דקמ"ל שזהו אף שקיים מצות השבה בהחזרת ב' אגודות. 2. שזהו דוקא אם היא בעין, אבל אם לאו - משלם שוה פרוטה, כשוויה בשעת הגזילה.

ג. גזל אחת בשווי פרוטה והזולה

בתוס' (שם) מבואר: שהדין כבנושא הקודם, שחייב להחזיר את האגודה, ובאם לא קיימת מחזיר את דמיה, ומוסיפים: שרק אופן זה דומה לגמרי לגזל חמץ ועבר עליו הפסח שאומר לו "הרי שלך לפניך", ושרבא חידש שגם האופן הקודם דומה לדין חמץ שעבר עליו הפסח.

ד. גזל ג' אגודות שוות שתי פרוטות והחזיר שתיים

בתוס' (שם) מבואר: שלפי רבא - לא חייב להחזיר לו שלישית, [משום שקיים מצות "השבה" בהשבת פרוטה, ובשעת גזילה השלישית היתה פחות משהו פרוטה], ולשמא תייקר לא חיישינן, ונהיינו כלשון ב' אליבא דרב פפא, אבל ללישנא קמא - חייב להחזיר לו את השלישית אם היא בעין, דחיישינן לשמא תייקר. יש הסוברים שלא חייב להחזיר לו שלישית אלא רק באופן שגזל ג' אגודות, מפני שכל אחת היא גזילה בפני עצמה, וכל אגודה שווה פחות מפרוטה, אבל כשגזל אגודה השווה הרבה, שחלה מצות השבה על הכל, חייב להחזיר אף כשנשאר אצלו פחות משהו פרוטה - א"ת כרך ה', ערך גזל, עמ' תסד].

ה. גזל שתי אגודות בפרוטה והחזיר לו אחת מהן

רבא מסתפק: אם קיים מצות השבה, הגמ' אומרת: הדר פשטה "אע"פ שגזילה אין כאן מצות השבה אין כאן", שאינו חייב להחזיר את השני, ושמצות "והשיב את הגזילה" לא קיים, שהרי השיב פחות משהו פרוטה.

התוס' (ד"ה מצות השבה) כותבים: שנראה דלא בעי למיפשט, אלא רק לומר שלא מעכב מצות השבה ושמצות השבה לא קיים. [וע"ע ברא"ש סי' כה מה שכותב בשם הרמ"ה, ובא"ת שם].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' גזילה ואבידה הל' ו') נפסק: גזל שתיים שוות פרוטה והחזיר אחת, גזילה אין כאן, מצות השבת גזילה אין כאן. [וע"ע מה שכותב הכס"מ בזה], ובשו"ע סי' שס סעי' ד', נפסק: גזל שתיים שוות פרוטה והחזיר אחת, אע"פ שגזילה אין כאן מצות השבת גזילה אין כאן. [הסמ"ע ס"ק ט', מביא את דעת הרמ"ה והטור, הסוברים: שאם החזיר את הראשונה מכח כפיית ב"ד, שאף כופין אותו להשיב את השניה עד שתצא נפשו].

כלי חרס המוקף צמיד פתיל שניקב ושנסתם

גג. כלי חרס המוקף צמיד פתיל שניקב האם מניל מה שכתוב, והאם סתימת שניקב הוא סתימה? דף קה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. כלי חרס המוקף צמיד פתיל וניקב, לענין להציל את מה שבתוכו, מטומאת אהל לפי רש"י (בפרק המצניע) - כל שלא ניקב רובו של הכלי מציל הוא את מה שבתוכו. ולפי תוס' (ד"ה הרי) - הוא מציל רק אם ניקב פחות מכונס משקה.

ב. כשסתמוה שמרים

1. אם הנקב יותר מכונס משקה ופחות מרוב - הוי סתימה.

2. ואם יותר מרובו - לא הוי סתימה, משום דהוי כאוכלין שגיבולן בטיט.

ג. נקב בחבית שסתמוה שמרים לענין הכשר הזיתים והמשקין שבתוכו

בתוס' (ד"ה אגף) מבואר: שלא הוי סתימה, והזיתים שבתוכו טהורים, דמסתמא לא ניחא לבעלים במשקים אלו.

קרובן שבועה

נד. התובע את חבירו או המשביע עד להעיד לו בדבר הגורם לממון, וחבירו או העד כפר נשבע והודה, האם חייב קרבן שבועה, ומדוע? דף קה:

תשובה :

א. כשתבע את חבירו

1. אם כשאמר לו "הילך" - לכו"ע פטור מקרבן שבועה, דאין כאן כפירת ממון.

2. אם כשלא אמר "הילך" וכפר על חמץ שגזל ונשבע אחרי שנאסר

לפי רבא - הוי ספק, אם נחשב לכפירת ממון.

ולפי רבה - חייב, דפשיטא ליה דנחשב לכפירת ממון, שהרי אם יגנב, ממונא הוא צריך לשלם.

ב. המשביע עד אחד שכפר ונשבע "איני יודע לך עדות"

לפי ת"ק, וכן סובר רבי זונינא - העד פטור מקרבן שבועת העדות, דאף אם העד היה מעיד יתכן והנתבע היה נשבע, ונקרא גורם לממון ולא כממון דמי.

ולפי רבי אליעזר ב"ר שמעון, וכן סובר שמואל - חייב, דיתכן והנתבע היה מודה ומשלם, וכממון דמי.

ג. המשביע עד שהכיר בה ולא כמוצאה או כמוצאה ולא בה

בן עזאי אומר: שפליגי בזה ת"ק ור"א ב"ר שמעון, הנ"ל בדין הקודם. ועיין מהדורא בתרא שתמה מדוע רש"י ד"ה הכיר, נקט "ובעד אחד קמיירי".

הכופר במלוה או בפיקדון ונמצא שקרן, לעדות ולהחשב לגזולן

נה. הכופר במלוה או בפיקדון ונמצא שקרן, האם נפסל לעדות ונעשה גזולן, והאם חייב באונסי הפיקדון, וככפל, ומדוע? דף קה: קו. קז:

תשובה :

א. הכופר במלוה או בפיקדון בלא שנשבע

1. אם באופן שאין עדים המעידים שהפיקדון בידו - כשר לעדות.

2. במלוה - כשר אף אם יש עדים שהוא חייב לו, (היש"ש סי' מו, מוסיף: שזהו אף אם יש עדים שהממון בידו).

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

3. **בפיקדון באופן שקיימא באגם** - לא הוי כפירה, ולכן אין נעשה עליו כגזלן, ואינו חייב באונסין, דאיכא למימר דאישתמוטי קמיכוין עד שיביאו מהאגם, (הרעק"א על השר"ע סי' רצד, מסתפק: אם במלוה באופן שברוד לנו שאינו משתמט, אם נחשב כגזלן).

4. **אם כשיש עדים שבשעת כפירה היה הפיקדון אצלן**, (שלא שייך לומר "אישתמוטי")

לפי רב ששת - נפסל לעדות, (ולשבועה), ונעשה גזלן, וחייב באונסי הפיקדון, (לפי הר"ף בב"מ דף ד'.. ולפי הרמב"ם – הכופר נעשה כגזלן רק אם כפר בבי"ד, ומסביר האור שמח: שזוהו מפני שאין אדם מגלה טענותיו מחוץ לבי"ד, ולפי הטור והשר"ע – נעשה גזלן גם כשכופר מחוץ לבי"ד).

ולפי רמי בר חמא (עכ"פ לפי מה שהקשה על רב ששת) - לא נעשה גזלן, (וכשר הוא לשבועה, ועיין במש"כ על מסכת ב"מ פרק א' תשובה כה).

ב. הכופר בפיקדון ונשבע

לכו"ע פסול לעדות, (ולשבועה – עיין גמ' ב"מ דף ה:), ונעשה גזלן וחייב באונסין. (אם זהו גם כשהכפירה היתה לא בבי"ד – עיין רמב"ם המובא בהמשך, א"ת כרך ה', ערך גזל, עמ' תנט).

לפי תוס' (דף קז: ד"ה ושלח) - חייב בכפל, ונעשה גזלן רק לענין חיוב באונסין.

אך מרש"י (שם ד"ה מ"ט) **בישמי'ע**: שנעשה גזלן משעת כפירה, גם לענין שיפטר מכפל.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מהל' גזילה ואבידה הל' יד) נפסק: הכופר בפיקדון בבית דין, אם היה ברשותו בעת שכפר, נעשה עליו גזלן וחייב באונסין. ובשר"ע סי' רצד סעי' א', נפסק: תבעו הפיקדון וכפר בו, מיד נעשה עליו גזלן, וחייב באונסים, ופסול לעדות ולשבועה, במה דברים אמורים, שיש עדים שבשעה שכפר בו היה ברשותו, אבל אם אין עדים, לא, שמא נאבד ממנו, ואמר "אכפור בו ואדחננו עד שאמצאנו ואחזירנו לו". ובסי' רצד סעי' א', נפסק: אבל הכופר בפיקדון הוי חשוד אנ"פ שלא נשבע, והוא שיש עדים שראוהו בידו בשעה שכפר, מיסו אס חו"ס לשלם הפיקדון, אף על גב דעובר על "לא תמורד", אינו נפסל.

ג. הכופר במלוה ונשבע

לפי רש"י (דף קו. ד"ה בפיקדון) - דינו כפיקדון שפסול. (ואם במקום ששייך לומר אישתמוטי – עיין יש"ש סי' מז).

פוסקים :

בשר"ע (סי' צב סעי' ד') נפסק: התובע לחבירו מלוה שהלוהו וכפר, אנ"פ שמביא עדים להכחישו, אינו חשוד כל זמן שלא נשבע. (הקצה"ח ס"ק ד', כותב: שלפי המרדכי והריב"א – כשר הוא גם כשנשבע).

אם שבועה קונה את הקרן

נו. הכופר במלוה או בפיקדון, ונשבע ובאו עדים והעידו ששיקר או הודה ששיקר, האם חייב לשלם את הקרן, ומדוע?

דף קו.

תשובה :

לפי רב נחמן

בכל מקרה שבועה אינה קונה, (ומהפסוק "ולקח בעליו ולא ישלם" למדים, שכל הנשבעים שבתורה נשבעין ולא משלמין), ולכן אם כפר בפיקדון ונשבע חמשה פעמים, בין בפני בי"ד ובין שלא בפני בי"ד - חייב על כל אחת ואחת, חומש ואשם, שהרי על כל שבועה יש כפירת ממון, (בתוס' לקמן דף קז. ד"ה טען, מבואר: שזוהו רק כשהודה פעם אחת אחר כל השבועות, אבל אם הודה על הראשונה לפני שנשבע שוב – משלם רק על הראשונה, דכיון שהודה הוי ברשותו להתחייב באונסין, ומה שנשבע אחר"כ הוי שבועת ביטוי ולא כפירת ממון, כדלקמן תשובה ס', עיי"ש).

ולפי רב הונא אמר רב

1. **שבועה קונה**, דכתיב "ולקח בעליו ולא ישלם", כיון שקיבלו הבעלים שבועה שוב אין משלמין ממון,

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

אך זהו רק בשני אופנים: **1. במלוה**, הואיל ולהוצאה ניתנה. **2. בביקדון**, שהרי הפסוק בביקדון הוא כתוב, ודוקא כשטען טענת "אבד" וחייבוהו בי"ד שבועה ונשבע בבי"ד, ובאו עדים שנשבע לשקר, ואין חיוב כפל ולא חומש ולא אשם.

2. בשני אופנים מודה רב שבועה אינה קונה

א. בביקדון כשטען טענת "גנב", ובאו עדים לפני שהודה, וזהו מגזיה"כ שמשלם כפל, ונכדכתב רש"י לקמן דף קו: ד"ה בעי, דקיי"ל כרבנן דרבי יעקב לעיל דף סה: – שבמקום שיש כפל פטור מחומש וחייב אשם, וכנ"ל במש"כ פ"ז תש"ד, ותש"ו ו' נושא א'.

ב. כשקפץ ונשבע מחוץ לבי"ד, שהרי הפסוק "ולקח בעליו" מדבר בשבועת הדיינים.

3. אם הודה לפני שבאו עדים בין בטענת אבד ובין בטענת גנב

לפי רבא (וכן שיטת רש"י אליבא דרב אחא בר מניומי) - מודה רב שאינו נפטר, שהרי בגזל הגר כתיב "והתודה" שצריך לשלם קרן חומש, וכותב רש"י (ד"ה הודה מעצמו): שהפסוק "והשיב את הגזילה" מדבר בנשבע והודה שחייב בקרן.

ולפי רב אשי אליבא דרב (וכן שיטת תוד"ה איתביה אליבא דרב אחא בר מניומי) - חייב בקרן חומש ואשם דוקא כשנשבע חוץ לבי"ד או כשקפץ ונשבע והודה, אבל אם בי"ד חייבוהו לישבע ונשבע בבי"ד והודה - פטור מקרן.

לסיכום:

לפי רב נחמן - בכל מקרה שבועה אינה קונה.

לפי רב: 1. במלוה או בביקדון כשטען טענת אבד ונשבע ע"י הדיינים ובבי"ד בלא שהודה - שבועה קונה. **2. אם כשהודה** - לרבא אליביה חייב בקרן, אפי' בטענת אבד, ולרב אשי אליביה - בטענת אבד כשהודה לפני שבאו עדים פטור מקרן. **3. כשנשבע מחוץ לבי"ד או כשקפץ ונשבע והודה בביקדון כשטען טענת גנב ובאו עדים לפני שהודה** - לכו"ע חייב בקרן.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ב מהל' טוען ונטען הל' יא) נפסק: מי שיטען על חבירו וכפר בו ונשבע, בין שבועת התורה בין שבועת היסת, ואחר כך באו עדים והעידו עליו "שעל שקר נשבע", הרי זה משלם והוחזק חשוד על השבועה, וכבר בארנו בשבועות שכל הנשבע על ממן חבירו ונעשה תשובה, חייב להוסיף חומש. ובס"פ סעי' כט, ל', נפסק: מי שכפר בכל ועד אחר מכזישו, ונשבע להכזיש העד, ואחר כך הביא התובע עד אחר, מצטרף עם הראשון ומשלם לו זה אע"פ שנשבע עליו, ונעשה עוד חשוד על פני שנים עדים, אע"פ שנשבע הנתבע ונפטר על פי בית דין, אם תפס התובע אחר כך משלו בלי עדים, וטוען "שתופס על אותה תביעה שנשבע לו עליה, שלא נשבע לו באמת", הדין עם התופס, ונאמן במיגו "שלא תפסתי משלך כלום", ונשבע היסת ונפטר, ואין צריך לומר שאם הביא התובע עדים אחר שנשבע, בין שבועה דאורייתא בין שבועת היסת, שמוציאין מידו ונותנין לזה ונעשה חשוד על פי הנעדים.

הטוען טענת גנב בביקדון לענין שבועה, כפל, ד' וה'

נז. באלו אופנים הטוען טענת גנב על הפיקדון חייב שבועה, כפל, ד' וה', ובאלו אופנים פטור, ומדוע?

תשובה:

א. כשנשבע בבי"ד על פי בי"ד ובאו עדים שגנבו

1. כשנשבע פעם אחת - חייב כפל אחד.

בתוס' (דף קח. ד"ה ותרי) מבואר: שזהו דוקא כשבזמן שנשבע לא היה פסול לשבועה מדאורייתא, אבל אם היה פסול מדאורייתא ונשבע, פטור מכפל.

2. כשאחר שנשבע "שגנב" ובאו עדים, שוב נשבע "שגנב" - רב פפא (בדף קח.) מסתפק: באם חייב

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פעמיים כפל על ממון אחד. והראשונים כותבים: שאע"פ שאין חיוב כפל בטוען טענת גנב אלא רק כשנשבע בבי"ד, ואיך כאן נשבע שנית אחר שנחשד על השבועה, כששיקר בראשונה, מ"מ יתכן בעשה תשובה או בבי"ד אחר - א"ת כר"ך יט עמ' שס).

לפי רש"י (שם ד"ה לקרן אחת) - למסקנת הגמ' חייב. (והרשב"א בשם הראב"ד כותב: שהבעיה לא נפשטה).

ולפי התוס' (שם, ד"ה וחזר) - חייב רק אם אחר שנמצא שקרן בשבועה ראשונה, אמר המפקיד "שרצונו שימשיך לשמור", אבל בלא זה, פטור מכפל, גם אם השביעוהו בבי"ד אחר, שלא ידעו שכבר נשבע קודם, (דעת הרמב"ם - עיין בפ"ד מגניבה הל' ה', ובאבן האזל מש"כ בזה), הואיל ומשנשבע לשקר חייב באונסים, נמצא שלא כפר כלום בטענתו "נגנב".

3. כשיש עדים "שגם טבח" - דינו כגנב שמשלם ד' וה', שנאמר "אם ימצא הגנב", [למ"ד גנב וטוען טענת גנב הוקשו להדדי, למדים זאת מהיקשו, ולמ"ד שלא הוקשו, למדים זאת מה"גנב"], **יש אופנים שפטור מד' וה': 1. כשאכלו נבילה. 2. לפי רבי מאיר כשאכלו טריפה, דהוי ליה שחיטה שאינה ראויה, וס"ל שלא הוי שחיטה. 3. בבן פקועה למ"ד שלא צריך שחיטה. 4. כשבי"ד חייבוהו כפל ואמרו לו "צא תן לו", ואח"כ טבח שנחשב לגזולן שטבח שפטור מד' וה'. 5. בשותף שטבח שלא מדעת חבירו, רש"י מפרש: ד"חמשה בקר" אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר, ולא קרינן ביה "וטבחו כולו בחיובא".**

4. כשהודה לפני שבאו עדים - פטור מד' וה', דמודה בקנס פטור.

5. אם אחר שהודה באו עדים - קי"ל שאינו חייב בכפל וד' וה' כדין מודה דקנס למ"ד שפטור, (כנ"ל פרק ז', תשובה סא).

ב. שבועה וכפל מחמת פיקדון קטן

1. כשתבע בעודו קטן או כשהנתבע אכלו לפני שהקטן הגדיל - הנתבע אינו חייב שבועה ולא כפל, שנאמר "כי יתן איש", ואין נתינה לקטן ואין תביעתו תביעה. (והמהרש"א ד"ה אבל, כותב: שאת הקרן ודאי שחייב לשלם לקטן. לפי הר"י מייגא"ש, הרמב"ן הרא"ש, והרמב"ם - נשבעין שבועת היסת על נתינת קטן, עיי"ש טעמם, ולפי הראב"ד בהשגותיו, פ"ב משכירות הל' ז' - לא נשבעין. עוד סוברים הר"י מייגא"ש והרמב"ם פ"ה מטוען ונטען הל' י': ששבועת השומרים נשבעים אף לקטן, ולפי הראב"ד, הרמב"ן, הרשב"א, והרא"ש בשבועות - לא נשבעין).

2. כשנתן לקטן ותבעו כשהוא גדול

לפי רב אשי - פטור משבועה, שנאמר "עד האלוקים יבא דבר שניהם", עד שתהא נתינה ותביעה שווין כאחד, והרי הנתינה היתה בקטנותו.

תוס' (ד"ה הא) סוברים: שלרב אשי פטור גם אם הפיקדון בעין.

ולפי רב הייא בר אבא - אם החפץ בעין או אכלו כשהוא גדול חייב שבועה וכפל, הואיל ואכילה ותביעה היו בגדלותו, ואע"פ שאין נתינה לקטן, מ"מ לא גרע מטוען טענת גניבה באבידה, שחייב אף שלא היה נתינה.

ומבואר בתוס' (ד"ה אבל): שחייב דוקא כשהקטן טוען "ברי לי שהחפץ עדיין אצלך", דבלא זה לכו"ע פטור, הואיל ויש לנתבע מיגו של "האכלתיך כשהיית קטן".

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' גניבה הל' ט') ובשו"ע (סי' צו סעי' א') נפסק: אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן, אחד הבא בטענת עצמו או בטענת אביו, לפי שזה המקצת שהודה בו לקטן אינו אלא כמשיב אבידה, וכן אם כפר בכל ובא עד אחד והעיד לקטן, אינו נשבע, שזה עד אחד ואין שם תובע, שתביעת הקטן אינה תביעה גמורה. **ויש אומרים לר"ך לנצב על פי העד, נמצאת אומר: קטן שאמר לגדול "מנה לי בידך" או "אבא היה לו בידך" והלה אומר: "אין לך בידי אלא חמישים" או "אין לך בידי כלום", ועד אחד מעידו שיש לו, הרי זה פטור משבועת התורה, אבל אם שמר לקטן וטוען שאבד, הרי זה נשבע שבועת השומרים, לפי שאינו נשבע מחמת הטענה. **ויש אומרים לאין נשבעין לו שבעת שומרים שהיא שבעת התורה, ואע"פ שכתבו כשהוא גדול, רק שהנתינה היה כשהיה קטן, וכן נראה לי עיקר, וכן אם הודה שהיה שותף לקטן או אפטרופוס עליו, יעמידו בית דין אפטרופוס לקטן וישבע האותף, כיוצא בו טענת שמה. וברמב"ם פ"ד מהל' גניבה הל' ט', נפסק: הטוען טענת גנב בפיקדון של קטן, אע"פ שנתן לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא****

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

גדול, ונשבע ואחר כך באו עדים, הרי זה פטור מן הכפל, שנאמר, "כי יתן איש אל רעהו", ואין נתינת קטן כלום, וצריך שתהיה נתינה ותביעה שוין בגדול.

ג. כשכפר בפיקדון

1. כשהודה במקצת

לפי רש"י והריב"א - לכו"ע חייב שבועה וכפל.

ולפי ר"ת - לר' חייא בר יוסף חייב, ולרמי בר חמא פטור.

2. כשכפר בכל

לפי ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן ורמי בר חמא - אינו חייב שבועה וכפל, שנאמר בטוען טענת גנב "כי הוא זה", שחייב רק כשמודה במקצת.

לפי רש"י והריב"א אליבא דר' חייא בר יוסף - חייב שבועה וכפל, אף שכופר בכל, משום שהפסוק "כי הוא זה" מגלה לנו שפטור רק באופן שאינו יכול להעיז פניו, ובפיקדון כיון שיכול להעיז חייב.

ולפי ר"ת - לכו"ע פטור משבועה ומכפל, ד"כ הוא זה" בא לפטור כופר הכל בין במלוה ובין בפיקדון.

ד. אם החיוב כששלח יד ו/או כשלא שלח יד

לפי ר' חייא בר יוסף - אם שלח יד לפני שבאו עדים חייב שבועה וכפל, אבל אם שלח יד אחר שבאו עדים - פטור מכפל.

ולפי רב ששת - להיפך, ורש"י מפרש: משום כששלח יד הוי גזלן, וכי קא כפר, דידיה קא כפר.

הגמ' מסתפקת: באם לפי רבי יוחנן האומר "שחייב בעומדת על אבוסה", סובר שחייבים בשבועה ובכפל בין אם היה שליחות יד ובין אם לא היה שליחות יד, או שחייבים רק כשלא שלח יד. והרא"ש ט"י כא, פוסק: שאם שלח יד לפני שבאו עדים חייב כפל, אף שנחשב לגזלן.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' גניבה הל' א' ב') נפסק: הטוען "שנגנב הפיקדון מביתו", אם נשבע ואחר כך באו עדים "ששקר טען ושהפיקדון היה אצלו", הרי זה משלם תשלומי כפל, שהרי הוא עצמו הגנב, ואם טבח ומכר אחר שנשבע, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. במה דברים אמורים, שנשבע קודם שישלח יד בפיקדון, אבל אם שלח בו יד וטען טענת גנב ונשבע, ובאו עדים, פטור מן הכפל, שכיון ששלח יד, נתחייב בו וקנהו. והראב"ד בהשגותיו, כותב: הא מילתא דלא כהלכתא היא, דהא רבי יוחנן פליג עליה בהדיא, דאמר, "הטוען טענת אבד ונשבע, וחרז וטען טענת גנב ונשבע, ובאו עדים, פטור מכפל", משום דיצא ידי בעלים בשבועת ראשונה, אבל לא משום דנעשה עליו גזלן וקנאה, אלמא אף על גב דנעשה עליו גזלן וקנאה וחייב באונסין, כיון דהוא פטר נפשיה מינה בטענת גנב, גנב הוא ומשלם כפל, ואם טבח ומכר קודם שבועה ובאו עדים על הכל, משלם ארבעה וחמשה. ונע"ע במגיד משנה ובמשנה למלך.

ה. כשהוברר שננבחה אצל השומר חנם בפשיעה

פטור מכפל, שהרי לא גנבה.

ו. כשנשבע על טענת אכידה ואח"כ על טענת גניבה

פטור מכפל חומש ואשם.

לפי ר' אבין א"ר אילעא א"ר יוחנן - זהו מפני שיצא ידי בעלים בשבועה ראשונה, פי' ושבועה שניה אינה שבועת הדיינים.

ולפי ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן - זהו מפני שבשבועה ראשונה קנאו ונעשה עליו גזלן להתחייב באונסין, וכי כפר דידיה קא כפר, והוי שבועת ביטוי ולא כפירת ממון.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' גניבה הל' ג) נפסק; וכן הטוען טענת אבידה בפיקדון ונשבע וחזר וטען טענת גנב ונשבע, ואחר כך באו עדים, פטור מן הכפל, שכבר יצא הפיקדון מידי הבעלים משבועה ראשונה.

כופר הכל ומודה במקצת הטענה במלוה ובפיקדון

נח. האם במילוח או בפיקדון כשטוען להד"ם או נאנסו חייב שבועה או רק כשמודה במקצת, ומהיכן למדים זאת?

תשובה :

א. במילוח

1. אם כשכופר הכל - פטור משבועה חמורה.

לפי רש"י (בסוגיא) - זהו מפני שיש לו חזקה, שאין אדם מעיז בפני בעל חובו לומר "שלא לזה כלל", ולפי תוס' במסכת ב"מ דף ג. ד"ה מפני מה - גזיה"כ היא, דכתיב "כי הוא זה", דדוקא מודה במקצת חייב שבועה ולא כופר הכל, ולענין אם חייב בשבועת היסת: ללישנא קמא אליבא דרב נחמן, במסכת שבועות דף מ., נשבע שבועת היסת - והיא בלא נקיטת חפץ כמבואר שם, פרק י' תחילת סי' ט', ובר"ן שם בדף כ. בדפי הרי"ף, ועיי"ש בדף מא. בתוד"ה מאי - ובתוס' שם ד"ה ומאן, ובב"ק דף קיז. ד"ה רב נחמן דנו התוס' באם הלכה כלישנא זו, ובטוש"ע סי' עה סעי' ז', וסי' פו סעי' א' נפסק שהלכה כלישנא זו.

2. אם כשמודה במקצת - חייב שבועה.

רש"י מפרש: שלכו"ע ילפינן שמודה במקצת חייב שבועה, שנאמר "כי הוא זה", דלמ"ד "עירוב פרשיות" כתוב כאן, יוצא שהפסוק "כי הוא זה" הולך רק על מילוח, ולמ"ד שלא אמרינן "עירוב פרשיות", הפסוק "כי הוא זה" קאי על פיקדון וגם על מילוח.

ר"ת מפרש: שלמ"ד עירוב פרשיות, "כי הוא זה" קאי על שניהם, ולמ"ד שלא אמרינן עירוב פרשיות, והפסוק קאי רק על פיקדון, שצריך מודה במקצת, שמה במה מצינו ילפינן מפיקדון.

ור"ב א"א מפרש: למ"ד "עירוב פרשיות" - הפסוק קאי על מילוח, ועל פיקדון כעין טענת מילוח, דהיינו כפירה, שצריך הודאה, ולמ"ד שלא אמרינן "עירוב פרשיות", הפסוק קאי על שניהם, ובכל הטענות צריך מודה במקצת.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מהל' טוען ונטען הל' א') ובשו"ע (סי' פז סעי' א') נפסק: התובע לחבירו ממון או חפץ שהיה יכול להחזיק בו בטענת "להד"מ" או "החזרתי לך" או "לקוח הוא בידי", אם הוא מודה במקצת, חייב שבועה מן התורה. [דהיינו שפוסקים, כר' חייא בר יוסף, דאמרינן "עירוב פרשיות יש כאן" שמודה במקצת חייב, בין במילוח בין בפיקדון].

ב. בפיקדון כשמודה במקצת וכופר במקצת

1. אם הכפירה במקצת היא בטענת "להד"ם" - חייב שבועה מדאורייתא.

לפי מ"ד שלא אומרים "עירוב פרשיות" - למדים זאת מהפסוק "כי הוא זה", מפני שס"ל שבפיקדון חייבים שבועה על הכפירה, (ועיי' לקמן בדין הסמוך).

לפי רש"י אליבא דמ"ד שאמרינן "עירוב פרשיות" - זהו מפני שס"ל שבפיקדון חייבים שבועה מחמת הכפירה אף כשאין הודאה.

לפי ר"ת וריב"א - למ"ד שאמרינן "עירוב פרשיות" דהיינו שהפסוק "כי הוא זה" קאי על מילוח, מודה שקאי גם על פיקדון, עכ"פ בכהאי גוונא. [וכמבואר לעיל בדין הקודם, עיי"ש. אבל התוס' בב"מ דף צז. ד"ה משכחתי ליה, חולקים ומוכיחים, שלפי ר"ת אליבא דמ"ד שלא אומרים "עירוב פרשיות" - המודה במקצת בפיקדון אינו חייב שבועה עד שיטען על פרה נוספת טענת פטור כגון "נאנסו", ועיי' רש"י שם, ד"ה ולרמי, ובמהרש"א הראשון על התוס' שם, כתוב: שאם ר"ת סיכים לסברתו של רש"י אפשר שפיר לנקוט כהתוס' בסוגיא, אך כותב שם בדיבור השני שמצד אחר יש להכריח דלא כהתוס' בסוגיא].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. אם כשכופר במקצת בטענת "נאנסו" או "נגנב"

לפי רש"י וריב"א - כנ"ל דחייב שבועה לכו"ע.

ולפי ר"ת - רק להסוברים "עירוב פרשיות" חייב כבמילוח שבב' פרות חייב, אבל להסוברים שאין "עירוב פרשיות" פטור בנאנסו, עד שיהא עמה כפירה מושלמת.

ג. בפיקדון כשכופר הכל ומוען "להר"מ" או "החזרתי"

לפי רבי הייא בר אבא א"ר יוחנן - פטור משבועה, שנאמר "כי הוא זה", דאינו חייב עד שיכפור במקצת ויודה במקצת, דס"ל דלא אמרינן "עירוב פרשיות".

לפי רש"י אליבא דר' הייא בר יוסף - חייב שבועה, דס"ל דאמרינן "עירוב פרשיות" והפסוק "כי הוא זה" הנאמר בפרשת שומרין נכתב שלא במקומו והוא שייך רק למלוה, ואילו לשומר אין חזקה של "אין אדם מעיז פניו".

ולפי ר"ת וריב"א - לכו"ע פטור, דהפסוק "כי הוא זה" קאי על פיקדון, ונאפי' למ"ד עירוב פרשיות. דס"ל לר"ת וריב"א, שלא נוקרים את הפסוק מפרשת שומרין. כמו שנתבאר לעיל נושא א'.

ד. בפיקדון כשמוען "נאנסו" בלא שהודה במקצת

כדין כופר הכל, כנ"ל בדין הקודם.

שלפי רש"י - תלוי במחלוקת אמוראים אם בעינן מודה במקצת.

ולפי ר"ת - לכו"ע מדאורייתא פטור משבועה, אך מדרבנן חייב שבועה [עכ"פ לר' חייא בר יוסף, ואולי גם לר' חייא בר אבא א"ר יוחנן, וצ"ע] מדין המשנה, והיא כעין של תורה בנקיטת חפץ. כמבאר בר"ן במסכת שבועות דף כ. בדפי הרי"ף. עיי"ש. וכן נפסק בשו"ע סי' פו סעי' יג, באם יש חולקים על הר"ן עיין בב"י ובפרישה שם, ובביאור הגר"א שם סי"ק מא].

ולפי הריב"א - תלוי במחלוקת האמוראים הנ"ל, ונחלק על רש"י רק מהיכן למדים זאת, שלמ"ד "יש עירוב פרשיות", הפסוק מדבר על מלוה ופיקדון כעין מלוה, שבעינן מודה במקצת, ולא על טענת נאנסו וחייב שבועה גם כשלא מודה במקצת, ולמ"ד "אין עירוב פרשיות", הפסוק מדבר גם על פיקדון דהיינו נאנסו, שחייב שבועה רק כשמודה במקצת.

התוס' (על פי הגמ' במסכת שבועות) כותבים: דלרמי בר חמא (שם), אין חיוב של שבועת "נאנסו" אלא כשיש שטר על הפיקדון, דאל"כ פטור משבועה דאורייתא במיגו דיכל לומר "להר"מ" או "החזרתי", וחייב רק שבועת היסת, משא"כ כשיש שטר, שאז אין לו מיגו, משום דס"ל לרמי בר חמא (וכן פוסק רבא), "המפקיד אצל חבירו בשטר חייב להחזיר לו בעדים", [בביאור כוונת הגמ' "חייב להחזיר לו בעדים" - עיי"ש דף מה: בתוד"ה שטר].

שומר שנשבע לענין חומש ו/או אשם

נט. שומר שנשבע פעם אחת בלבד, באלו אופנים חייב חומש ו/או אשם, ובאלו אופנים פטור, ומדוע?

תשובה:

א. כשנשבע "נגנב" או "אבר"

1. אם הודה מעצמו והיה כפירת ממון - חייב קרן וחומש ואשם, אף אם השביעו שלא בפניו ב"ד, וואם באו עדים אחר שהודה - הדין תלוי במחלוקת האמוראים לעיל דף עד: וקיי"ל שפטור. כנ"ל פרק ז' תשובה סא].

2. אם לא הודה כלל - פטור מחומש ואשם, ואם הודה לפני שגנבו או אחר שגנבו לענין קרן חומש ואשם - עיין בדף סה.

ב. כשנשבע לשקר "נגנב" ובאו עדים שגנבו

בכל מקרה חייב בכפל.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. כשנשבע לשקר "אבד"

1. **אם באו עדים שגנבו בלא שהודה - חייב בקרן.**
2. **אם נשבע על טענת "אבד" על פי ביי"ד וביי"ד, ועל כפירת ממון, למ"ד ובאופנים שחייב בקרן** (כשנשבע מחזיק לבי"ד או קפץ ונשבע או למ"ד שבועה לא קונה – כנ"ל תשובה נ) - **חייב גם חומש.**
3. **אם הודה אחר שבאו עדים - כותבים התוס' (דף קח. ד"ה ובאו): שגם מתחייב בחומש, (שיטת רש"י במסכת שבועות דף מט. ד"ה ה"ג – שפטור מהחומש, וכן קצת משמע מרש"י לעיל דף קו. ד"ה הודה מעצמו).**

חיוב חומש ו/או אשם כשנשבע שתי פעמים

ס. אם נשבע שתי פעמים, באלו אופנים חייב על שבועה השניה חומש ו/או אשם, ובאלו אופנים פטור, ומדוע?

תשובה:

1. **אם נשבע "נגנב" ושוב נשבע "נגנב" - עיין במש"כ לעיל תשובה נז, נושא א' דין 2, וכל שחייב בכפל פטור מחומש, (כדקיי"ל לעיל דף סה: – רש"י, ועיין מש"כ לעיל פרק ז' תשר ו').**
 2. **אם בתחילה נשבע "אבד" ואח"כ "נגנב" - פטור מכפל וחומש, כנ"ל שם נושא ו'.**
 3. **אם בתחילה נשבע על גניבה ואח"כ נשבע על טענת אבידה - פטור מחומש, משום שממון המחייבו כפל פטורו מחומש, (כדקיי"ל לעיל דף סה: – רש"י).**
- ומבואר בתוס' (דף קז: ד"ה כגון): שגם פטור מאשם, כיון שבשבועה ראשונה נעשה גזלן, ושבועה שניה היא שבועת ביטוי, ורק אם אומר "מה שנשבעתי שנגנב" הכוונה ל"אבד", והיה לי לישבע "שאבד", ונשבע על כך והודה ששיקר - חייב באשם מחמת שבועתו השניה, דלא היה שבועת ביטוי.
4. **אם נשבע "אבד" ושוב נשבע "אבד" והודה - חייב על כל שבועה ושבועה חומש ואשם.**
- ומבואר בתוס' (דף קח. ד"ה טען): דזהו דוקא כשהודה פעם אחת אחר כל השבועות על כל השבועות, (ויודעים שנעשה תשובה – רשב"א), אבל אם הודה על הראשונה לפני שנשבע שוב - משלם רק על הראשונה, דכיון שהודה הוא ברשותו להתחייב באונסין, ומה שנשבע אח"כ הוא שבועת ביטוי בלבד, ולא כפירת ממון. (שיטת הרמב"ם – עיין באבן האזל פ"ד מגניבה הל' ה').

תשלום חומש במקום כפל, ולהיפך

סא. מהו האופן שחייב בכפל ופטור מחומש או שחייב על קרן אחד כפל וגם חומש או שתי חומש או שתי כפילא, ומה הדין כשנשבע "אבד" ואח"כ נשבע "נגנב" לענין כפל? דף קח.

תשובה:

1. **אופן שחייב בכפל ואין חייב בחומש - כשנשבע "נגנב" ושוב נשבע "אבד" ובאו עדים "שלא נגנב" והודה "שלא אבד", הואיל וממון המחייבו כפל פטורו מן החומש, (כדקיי"ל כרבנן דרבי יעקב לעיל דף סה: – רש"י דף קז: ד"ה בעי רמי. תוכן מחלוקתם – עיין מש"כ לעיל פ"ז תשר ו' נושא ב').**
 2. **אופן שפטור מן הכפל - רש"י (דף קח. ד"ה או דילמא) ור"ת (דף קז: ד"ה כגון) כותבים: שזהו באם טענתו הראשונה היתה "אבד", והשניה היתה "נגנב", לפי שכבר יצא ידי הבעלים בשבועתו הראשונה.**
- התוס' (דף קז: ד"ה הואיל) מוסיפים: שאינו חייב כפל על שבועה שניה אפ"ל הודה בינתיים, (אבל הראב"ד טובה: שכשהודה בינתיים חייב כפל על טענתו השניה, ולא אמרינן בזה "ממון המחייבו חומש אינו מחייבו כפל").

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' גניבה הל' י') נפסק: טען טענת גנב ונשבע, וחזר וטען טענת אבידה ונשבע, ובאו עדים שלא נגנב והודה הוא שלא אבד, הואיל ומשלם תשלומי כפל על פי עדים, אינו משלם חומש על שבועה אחרונה, אע"פ שהודה, שהממון המחייבו בכפל

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוטרו מן החומש.

3. כשמסר שורו לשני שומרים ונשבעו "נגנב" ואחד הודה ואח"כ באו עדים - זהו הספק בגמ' אם אחר שהראשון הודה ומשלם חומש אם השני חייב בכפל או שלא משלמים חומש וכפילא על ממון אחד.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' גניבה הל' ז') נפסק: מסר שורו לשנים וטענו טענת גנב ונשבעו, והודה אחד מהן, והשני באו עליו עדים, שניהן משלמין את הקרן, ואם תפש בעל הפיקדון את הכפל, אין מוציאין מידו, וזה שהודה משלם חומש כשאר הנשבעין שבועת הפיקדון שהודו מנצמן. ובטור סי' שוב, נפסק: כתב הרמב"ם, הפקיד לשנים וטענו נגנב ונשבעו שניהם הודה האחד, ועל השני באו עדים, בין שניהם משלמין הקרן, ובכפל מבעיא לן ולא איפשיטא, לפיכך אין מחייבין אותו, ואם תפש, לא מפקינן מיניה, ואין נראה כן בגמרא, אלא כפל, פשיטא דמשלם אותו שבאו עליו עדים, ובחומש מבעיא.

4. אופן שחייב חומש על כל אחת ואחת - כשנשבע כמה שבועות על קרן אחת, וכנ"ל בתשובה נז, ובתשובה הקודמת עיי"ש.

לפי רש"י (ד"ה לקרן) - ה"ה שמשלם כפל כמה פעמים, וכנ"ל תשובה נז, עיי"ש, ע"ע ברשב"א בשם הראב"ד המסתפק: אם משלמים כפל כמה פעמים.

הכפל למפקיד או לשומר

סב. באלו אופנים נותנים את הכפל למפקיד ובאלו אופנים לשומר, ומדוע? דף קח. קח:

תשובה :

1. נשבע ולא שילם - הכפל למפקיד.

2. שילם ולא נשבע - לשומר, הואיל והמפקיד מקנה לו את הכפל בגלל ששילם.

3. נשבע ושילם והוכר הגנב

לפי אב"י - למפקיד, דכיון שהשומר אטרחיה את המפקיד לבי"ד מחמת השבועה, לכן המפקיד לא מקנה לו את הכפל.

ולפי רבא - לשומר, שהרי שילם, אף שאטרחיה את המפקיד לבי"ד.

ומבואר בתוס' (ד"ה רבא): דזהו דוקא כששילם מרצונו, אבל אם שילם מכח כפיית בי"ד - מודה רבא שהכפל למפקיד. ובתוס' בב"מ דף לו. ד"ה אלא, מבואר: שאם אחר שנשבע חזר ואמר "הריני משלם" ועדיין לא שילם, מודה רבא שהכפל למפקיד, אופנים נוספים והפרטים - עיין במש"כ במסכת ב"מ פרק ג' תשו' א'.

גנב שהודה לשומר או למפקיד

סג. תבעוהו בעלים לשומר ושילם או נשבע, והוכר הגנב, והודה לשומר או למפקיד, האם נחשב למודה בקנס שפטור על הכפל, ומדוע? דף קח:

תשובה :

א. תבעוהו בעלים לשומר ושילם והוכר הגנב

1. כשהודה לשומר - הוי הודאה, דהוא ה"בעל דבר".

2. כשהודה למפקיד - הגמ' מסתפקת אם הוי הודאה.

ב. גנב שהודה לשומר שנשבע שבועת אמת שלא פשע

לפי גירסת רש"י - הודאת הגנב לשומר הוי הודאה, ופטור מכפל, דאנן סהדי כשימצא הגניבה ישאיר המפקיד את הפיקדון ביד השומר, ולכן על השומר לחזר אחריה ותביעתו תביעה.

וצדקתו עומדת לעד וזהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי ה"אית דגרסי" ברש"י - אין הודאתו הודאה, דכיון שהשומר נשבע הרי הוא נפטר מתשלומי החפץ והסתלק ממנו.

ג. שומר שנשבע לשקר ואח"כ הגנב הודה לשומר

לפי גירסת רש"י אליבא דרב בהנא (בדעת רבא) - הגנב חייב בכפל, ואין הודאתו לשומר נחשבת להודאה, דאנן סהדי שלא ניחא לבעלים שישאר הפיקדון אצלו.

ולפי רש"י בשם "אית דגרסי", אליבא דרב בהנא (בדעת רבא) - הודאתו הודאה, שהרי עדיין מוטל על השומר לשלם על החפץ.

ולפי רב טביומי (בדעת רבא) - הוי ספק בגמ' ולא איפשטא.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' גניבה הל' ח') נפסק: בעל הפיקדון שתבע את השומר ונשבע שנגנב, ואחר כך הוכר הגנב ותבע השומר את הגנב והודה לו הגנב שגנב, ותבע בעל הפיקדון את הגנב וכפר, ובאו עדים שגנב, אם באמת נשבע השומר כשטען שנגנב, נפטר הגנב מן הכפל בהודייתו לשומר, ואם בשקר נשבע, אין מוציאין הכפל מן הגנב, ואם תפשו הבעלים הכפל, אין מוציאין מידן. והרמב"ם פוסק כרב טביומי, והטור כותב: שרש"י הכריע כרב כהנא, והב"ח והדרישה הקשו, מנין לוקח הטור זאת.

ד. עמד לישבע לשקר ולא הניחוהו

הוי ספק בגמ', אם הודאתו לשומר הוי הודאה.

לפי גירסת רש"י אליבא דרב בהנא - צדדי הספק הם, מדלא נשבע, עדיין נאמן לבעלים ולא הסתלק.

ולפי התוס' אליבא ד"אית דגרסי" - דכשלא הניחוהו לישבע, מחלו לו את השבועה, והוי כנשבע באמת ולא איפשטא, (לרב טביומי - לא איתפריש, ומסתבר דהוי הודאה).

נגנבה באונס מבית שומר, אם השומר חייב לעשות דין עם הגנב

סד. פיקדון שנגנב באונס והוכר הגנב, האם השומר חייב לעשות דין עם הגנב, ומדוע? דף קח:

תשובה :

א. שומר שמען "נגנבה באונס" והוכר הגנב לפני שהשומר נשבע

1. **בשומר שכר** - עושה עמו דין ואינו נשבע.

רש"י מפרש: דהואיל והוכר הגנב ולא יפסיד כלום, עליו לטרוח אחריה, לפיכך ישלם לבעלים, ויפרע מן הגנב. (ובביאור דברי רש"י - עיין ש"ך סי' רצד ס"ק ח', בסמ"ע ס"ק ז').

2. **אם בשומר חנם** [אף כשטוען "נגנב" בלא אונס]

לפי אב"י - יכול להשבע ולהיפטר.

ולפי רבא - כנ"ל בשומר שכר, כיון שעדיין לא נשבע. [ונע"ע בהערה לדין הבא].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' שאלה ופיקדון הל' ו') ובשו"ע (סי' רצד סעי' ו') נפסק: נגנב הפיקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב, אחר שומר שכר ואחר שומר חנם, עושה דין עם הגנב ואינו נשבע.

ב. כשקדם ונשבע [ואח"כ הוכר הגנב ונשבע - רש"י, ונע"ע בהערה הבאה]

1. **אם בשומר חנם** - רצה עומד בשבועתו ואינו חייב לרדת לדין, רצה עושה עמו דין.

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 05276-123000 02-5822919

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. אם בשומר שכר הטוען "נגנבה באונס"

לפי אביי - כדין שומר חינוס, שהרי כבר נשבע.

ולפי רבא - עושה עמו דין. [מרש"י ד"ה שקדם, מהרי"ף, מהרמב"ם ומהשו"ע, יוצא: שאם קדם ונשבע לאחר שהוכר הגנב, אף שומר חינוס עושה עמו דין, אבל לפי השיטת"ק בשם רבינו יהונתן - שומר חינוס רצה עומד בשבועתו, ושומר שכר עושה עמו דין, ולשיטתו, כשהוכר הגנב ואח"כ קדם ונשבע, אף שומר שכר עומד בשבועתו].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' שאלה ופיקדון הל' ו') ובשו"ע (סי' רצד סעי' ו') נפסק: קדם ונשבע ואחר כך הוכר הגנב, אם שומר חנוס הוא, רצה, עומד בשבועתו, רצה, עושה דין עם הגנב, ואם שומר שכר הוא, עושה עמו דין. לאוכן המליא חוב בטוח לשמעון, וקבל שכר על הסכמות, ואחר כך נתקלקל החוב ונריכין להשתלל עם השכר בעד החוב, ושמעון רוצה שראובן יעריח אותה טיכחא הואיל וקבל שכר מן החוב, יק' אומרים להדין עם שמעון, דומיא להוכר הגנב.

3. מה הדין למי שטוען טענת אבד או גנב בפיקדון?

תשובה :

תשובה זו מבוארת לעיל תשובות נז, נט, עיי"ש.

הגוזל את אביו ונשבע לו ומת האב לענין השבת קרן חומש ואשם

3. הגוזל את אביו ונשבע לו ומת האב, האם עדיין חייב בהשבה, למי, ומדוע? דף קח:–קט:

תשובה :

א. כשיש בנים או אחים

1. כשהגזילה קיימת - צריך הוא להוציא את הגזילה מתחת ידו. [לפי השיטת"ק בשם רבינו יהונתן - זהו דוקא מפני שנשבע לשקר, והבי"י סי' שפז, מסתפק; האם חייב להשיב גם כשלא נשבע לשקר, ובדרכי משה ס"ק א', כותב: שאין להסתפק בזה, שרק בנשבע לשקר צריך להוציא מתחת ידו]. ומשלם קרן וחומש (ואשם, בגליון על הגמ' לא גרס מילה זו), לבניו או לאחיו.

רש"י (במשנתנינו ד"ה ונשבע לו ואח"כ מת אביו) מפרש: שמשנתנינו שחייב בהשבת קרן וחומש, מדובר שהודה אחר מיתת האב, (והמהרש"א כותב: שתלמיד טועה כתבו, שהרי אפי' הודה בחיי האב - חייב בהשבה, בין לפי האמוראים שהעמידו משנתנינו כרבי עקיבא ובין לפי רב ששת שהעמיד כריה"ג, דס"ל שרק בזקפו מהני מחילה לעצמו, וע"ע בפנ"י מש"כ בזה).

לפי רש"י - "לבניו או לאחיו", היינו לבניו של אביו או לאחיו של אביו אם אין לו בנים, ומשמע מרש"י: שאחזי אביו קודמים לבניו של הגוזל, ועיין יש"ש סי' נט].

ולפי התוס' - היינו לבניו של הגוזל [ועל חלקו של האב] שהם קודמים לאחי אביו, ואם אין לגזלן בנים, נותן לאחיו.

2. אם אינו רוצה לוותר על חלקו או שאין לו נכסים כל כך - לווה מאחרים ומשיב ל"בניו או לאחיו", (הנ"ל, לפי רש"י - של אביו, ולפי תוס' - של הגזלן), ובעלי חוב באים ונפרעים.

3. האופן שלוה מאחרים - בתוס' (דף קח: ד"ה לווה) מבואר: א. כשאין גזילה קיימת - יתכן לעשות כן ע"י שיתן "לבניו או לאחיו" קרקע במתנה גמורה, ואף בלא אפותיקי, ואף שיש לו שאר נכסים במה לפרוע, (הכוונה מטלטלי, ולא קרקעות, דאם יש קרקעות הרי אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום דאיכא בני חורין, והיינו לדעה זו של התוס' דס"ל שהם כמקבלי מתנה - מהרש"א), ואצ"ל בשעת נתינתו לבניו או לאחיו, "על מנת שיפרעו בע"ח מכס", דבלאו הכי אין יכולים לזכות שלא מדעתו. ב. כשהגזילה קיימת

לפי דעה א' בתוס' (ד"ה לווה) - יתכן רק ע"י שילוח עליה או שיעשנה אפותיקי למלוה, (והרש"ש הגיה "שילוח עליה ויעשנה אפותיקי"), ואח"כ יחזירנה לבניו או לאחיו, ויחזור המלוה ויטרפנה מהם.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ולפי דעה שניה בתוס' - אין צריך לתת להם מתנה גמורה, שלא נתן אלא רק לשם השבה בלבד, ולכן הבעל חוב יכול לגבות גם בהשיב מטלטלין, אף שלא פירש "שמלוה עליה", ולא עשאים אפותיקי.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' גזילה ואבידה הל' ב') ובשו"ע (סי' שסז סעי' ה') נפסק: הגזול את אביו ונשבע לו ומת האב, אם אין הגזילה קיימת או נשתנית, עושה חשבון עם אחיו על הקרן ואם הגזילה קיימת, חייב להוציא הגזילה עצמה מתחת ידו, לפיכך נותן הגזילה לאחיו ועושה עמהם חשבון, ויש אומרים לאינו נוטל כלום נגד הגזילה, ואם הוא עני ולא יכול לוותר חלקו, לווה מאחריים והם באים ופרעים מחלקו.

ב. כשאינו מוצא שום יורש

לפי התנא דמשנתינו - מחילת הגזולן לעצמו אינה פוטרתו מחיוב השבה.

רב יוסף סובר: שיתן את הגזילה אפי' לארנקי של צדקה, רש"י מפרש: שאינו מוצא יורש לאביו, ונע"ע ביש"ש סי' נט].

ומוסיף רב פפא - שצריך שיאמר "זה גזל אבי". רש"י מפרש: שהכוונה למי שמשיב את הגזילה לצדקה, והרמב"ם מפרש: שהכוונה למי שפורע חובו בגזילה].

לפי רבי יוחנן ורבא - תנא דמשנתינו הסובר, שכשאין יורשים אחרים אינו יכול למחול לעצמו, ועדיין חייב בהשבה, וצריך להוציא הגזילה מתחת ידו, הוא רבי עקיבא, אבל ריה"ג חולק וסובר שהגזולן יכול למחול אפי' לעצמו, ולכן בכל מקרה אין חייב בהשבה, אפי' לא זקפם עליו במלוה, ונחלקתם של רבי עקיבא וריה"ג הוא בענין הגזול מגר שאין לו יורשים - עיין לקמן תשו' סח - והאמוראים האלו חולקים אם אותו מחלקת יש גם בגזול את אביו.

ולפי רב ששת - ריה"ג סובר שלאחרים יכול למחול, ולעצמו לא, כיון שלא הוציאו מתורת גזילה, ורק בזקפו מהני מחילה לעצמו, ורבי עקיבא סובר שאפי' לאחרים לא יכול למחול, ולפי"ז יכולים להעמיד את משנתינו אפי' כריה"ג.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' גזילה ואבידה הל' ג') ובשו"ע (סי' שסז סעי' ה') נפסק: ואם אין לו אחים, שנמצא זה הגזולן לבדו הוא היורש, מוציא הגזילה מתחת ידו לבניו, ואם אין בניו לזה הבן הגזולן, נותנים לבעל חובו בהלואתו או לצדקה, הואיל ויצאה גזילה עצמה מתחת ידו, נפטר, אע"פ שנתנה מתנה או פרעה בחובו, והוא שידעו שיאמר "זה גזל אבא". ויש מולקין וסבירא לכו לאס און לגזול אחים נותן לאחיו אביו.

המודר הנאה מאביו ומת האב והמודר הנאה מחבירו

סז. המודר הנאה מאביו, ומת האב, האם יכול ליהנות מהירושה, והאם יש תקנה למודר הנאה מחבירו, לקבל מאכלים מהחנוני של המדינה, והאם מותר לפרוע לו חובו?

דף קט.

תשובה :

א. אם האב אמר "קונם אם אתה נהנה משלי"

אם מת ירשנו, אך אם האב הוסיף "בחיינו ובמותו" - אם מת לא ירשנו, ויחזיר לבניו או לאחיו, ואם אין לו (ונכסים כל כך שיוכל לוותר על חלקו או שאין רוצה להפסיד חלקו - רש"י) - לווה ובעלי חוב באים ונפרעים.

תוס' (ד"ה ב"ח) מסתפקים: אם היתר זה הוא רק באם אין לו מה יאכל, אבל אם יש לו מה יאכל - אפי' אינו רוצה אין לו תקנה בכך.

ב. המודר הנאה מחבירו

1. ליקח מחנוני הרגל אצלו - בתוס' (ד"ה ב"ח, על פי הגמ' בנדירים) מבואר: שאם אין לו מה יאכל, ילך אצל חנוני הרגל אצלו וכו'.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

תוס' מפרשים: שהיינו רק באופן שהחנוני נותן למודר דרך מתנה, והמדיר נותן לחנוני דרך מתנה.

2. **לפרוע לו חובו, לפי ר"ת** (בתוס' שם) - אסור לפרוע לו חובו, הואיל ומשתרשי ליה, ומותר רק באם לווה על מנת שלא לפרוע, ושיטת ר"ת: שאין זה נקרא "מבריח ארי", אך התוס' בב"מ דף לא: ד"ה אס, חולקים וסוברים, שמוותר לפרוע לו חובו, כי נקרא "מבריח ארי", יעוי"ש.

חיוב השבה בגזול מגיורת או מגר קטן ומת

סח. הגוזל מגר או מגיורת או מגר קטן שאין לו יורשים ומתו, והודה בחייהם או לאחר מיתה, האם נפטר מהשבה, ומדוע? דף קט. קט:

תשובה:

א. גול מגיורת או מגר קטן שאין לו יורשים

הגזלן חייב ליתן את הגזילה לכהנים.

לפי פירוש א' ברש"י - זהו ממה שנאמר ב' פעמים השבה "המושב".

ולפירושו השני - זהו ממה שנאמר ב' פעמים אשמה, "האשם" המושב.

ב. חיוב השבה בגזול מגר שמת בלא יורשים

1. **כשכפר לגר בחייו ונשבע לו, וחזר והודה לאחר מיתה** - קנאו השם וצריך ליתן קרן וחומש לכהנים שבאותו משמר, שנאמר "ואם אין לאיש גואל וכו' מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו", הרי לכהן שבאותו משמר הכתוב מדבר.

התוס' (ד"ה לכהן) מפרשים: שחייב הוא לתת למשמר שהיה בשעת הבאה, וכותבים: שאין לפרש למשמר של שנת הודאה.

2. **כשכפר ונשבע לו, ושמע שמת הגר והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים, ופגע בגר וזקפו עליו במלוה ומת**

לפי רבי עקיבא - צריך להוציא הגזילה מתחת ידו, כיון שלא יכול למחול לעצמו, ולפי המאירי - כיון שהודה יכול להוציא מתחת ידו, בדרכים שהתבארו בגזל או אביו, ואילו לפי הראב"ד בהגהותיו על הרמב"ם, ולפי הרי"ז - צריך להוציא רק ע"י שיתנו לכהנים שבאותו משמר כנ"ל, וע"ע ביש"ש סי' נט, א"ת כדך ה', ערך גזל הגר, עמ' תצו תצו, וזהו אפי' זקפו עליו במלוה.

לפי רבי יוחנן ולפי רב ששת אליביה - גם הנגזל לא יכול למחול לו.

ולפי רבא אליביה - הנגזל יכול למחול לו. [ואבל מ"מ צריך להביא אשמו, כמו בריה"ג המובא בסמוך].

ולפי ריה"ג - זכה הלה במה שבידו בקרן ובחומש. [ואבל מ"מ צריך להביא אשמו, ואין התשלומין מעכבין את הכפרה, ומתכפר באשמו בלבד - תוספתא ברייתא ט'].

לפי רבי יוחנן ורבא אליביה - פטור, דכיון שהודה לו בחייו, הגזילה נהפכת למילוה, והנגזל יכול למחול לו, והוא יכול למחול לעצמו, ולכן זהו אפי' כשלא זקפו עליו במילוה.

ולפי רב ששת אליביה - פטור רק כשהגר זקפו לו עליו במלוה, אבל כשהודה בלא שזקפו חייב, משום שלא יכול למחול לעצמו.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ח מהל' גזילה ואבידה הל' ד') ובשור"ע (סי' שסז סעי' ו') נפסק: וכן הגזל את הגר ונשבע לו וחזר והודה לו וזקף עליו הכל מלוה, ואחר כך מת הגר, אע"פ שזכה בגזלה, חייב להוציאה מתחת ידו, ובהל' ה', נפסק: במה דברים אמורים, בשהודה בנתיים, אבל אם גזל את הגר שאין לו יורשים ונשבע לו ומת הגר, הרי זה חייב לשלם הקרן והחומש לכהנים של אותו משמר, ומביא אשמו ואחר כך יתכפר לו, והראב"ד בהשגותיו, כותב: ואפי' הודה בינתיים, אם לא זקפו עליו במלוה, הכל לכהנים, דלא אומר

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בשמעתין הכי אלא לרבי יוסי הגלילי, אבל לרבי עקיבא כי לא זקפן. לכהנים הוי. ונע"ע במגיד משנה, ובביאור הגר"א סי' שסז ס"ק ט"ו.

3. **כשכפר ולא נשבע או כשכפר ונשבע ולא הודה - לא איתפריש בגמ' דינו, ואך עיין בא"ת שם עמ' תצו.**

ג. **כהן שגזל מנר והודה לאחר מיתת הנר**

הגזלן חייב ליתן את הגזילה לכהנים, וילפינן זאת משדה אחוזה, בגז"ש "לכהן" "לכהן", עיין לקמן בתשובה הסמוכה.

שדה היוצאה לכהנים ביובל כשגאלה אחד מן הכהנים והגיע יובל

ט.ט.מה דינם של שדה היוצאה לכהנים ביובל כשגאלה אחד מן הכהנים, והגיע יובל? דף קט:

תשובה:

השדה יוצאת מתחת ידו, ומתחלקת לכל אחיו הכהנים של בני המשמר של היובל, שנאמר "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו" אחוזה שלו, ואין זו שלו.

זכותו של כהן בקרבנותיו

ע. כהן כשר או בעל מום או זקן וחולה או טמא או כה"ג אונן, שבאו להקריב קרבנותיהם, האם זכות ההקרבה והאכילה שייכת להם, ומדוע? דף קט: קי.

תשובה:

א. **כהן שבא להקריב קרבנותיו**

1. **אם הכהן כשר לעבודה - עבודתה ועורה שלו, אף אם בא להקריב במשמר שאינו שלו, שנאמר "איש את קדשיו לו יהיו",** וואם שלח שליח להקריב, לפי הרמב"ם - המובא בהמשך - עור הקרבן ועבודתו לכהן המקריב, והראב"ד חולק.

2. **אם הכהן בעל מום - זכות ההקרבה לאנשי משמר, שהרי הוא לא יכול להקריבו.**

לפי הפירוש הראשון ברש"י (ד"ה אם היה) - עבודתה ועורה שלו, הואיל והוא ראוי לאכול.

ולפי הפירוש השני ברש"י - עבודתה ועורה, של אנשי משמר שהקריבוהו.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מהל' כלי המקדש הל' ז') נפסק: וכן כהן שהיה לו קרבן, הרי זה בא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה, שנאמר, "וזבא בכל אות נפשו ושרת", ואפי' חטאתו ואשמו הוא מקריב, ומכפר על ידי עצמו, והעור של קרבנו ואכילתו שלו, ואם רצה ליתן את קרבנו, לכל כהן שירצה להקריבו נותן, ועור הקרבן ועבודתו לאותו הכהן בלבד שנתן לו, והראב"ד בהשגותיו, כותב: לא כי, אלא אכילתו ועורו של בעליו. וזהו ש"ס סה, פוסק: לגבי כהן כשר כהראב"ד, שהעור והקרבן לבעלים, דכשמונה אחר הוי כמותו, כיון שיכול להקריב לבד, ואילו בבעל מום פוסק כהרמב"ם, שהעור של אנשי משמר, דכיון שלא יכול להקריב, הקרבת אושי משמר לא הוי כמותו.

ב. **זקן וחולה**

1. **אם יכולים לעבוד - עבודתה ועורה שלו.**

2. **אם לא יכול לעבוד כלל - אין לו זכות בהקרבה ובאכילה, והקרבן כולו לאנשי משמר.**

3. **אם יכול לעבוד ולאכול ע"י הדחק - עבודתה שלו, דהואיל ויכול לעבוד ע"י הדחק, ועבודה ע"י הדחק עבודה היא, לכן יכול לעשות שליח, אבל אכילתה אינה שלו, הואיל ואכילה ע"י הדחק אכילה גסה היא, ולא כולם הוא, ולכן נותנה לאנשי משמר.**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' כלי המקדש הל' ח') נפסק: היה זקן או חולה שיכול לעבוד על ידי הדחוק, נותן קרבנו לכל כהן שירצה, והעור והעבודה לאנשי משמר, ואם אינו יכול לעבוד כלל, הרי הקרבן שלו לאנשי משמר.

ג. אם היה טמא

אין ראוי להקריב, ואין חולק בקדשי המקדש, ונאפי' בעורות – רש"י דף קט: ד"ה אין, וה"ה כהן טמא בגזל הגר.

ד. כהנים טמאים בקרבן ציבור

1. **אם יש כהנים טהורים - הטמאים לא יכולים לעבוד, ולכן אינם יכולים לעשות שליח.**

ומבואר בתוס' (ד"ה אי): שזהו רק למ"ד טומאה דחוויה בציבור, אך למ"ד הותרה בציבור - הטמאים יכולים לעבוד ולעשות שליח.

2. **אם הכהנים הטהורים הם בעלי מומין - הטמאים מקריבין,** והמאיירי כותב: שאין הכוונה שהטמאים מקריבים בפועל, שהרי הבשר יהיה טמא, אלא הכוונה שיכולים לתת לכהן טהור ממשמר אחר, אך מרש"י ד"ה אי דאיכא, משמע: שאם אין שום טהורים, הטמאים יכולים להקריב, ועיין במהרש"א ובמהדורא בתרא, והטהורים מקבלין אכילתה ועורה.

התוס' (ד"ה לבעלי מומין) מקשים: מדוע העור לא יהיה לכל אנשי משמר, ומהרשב"א סובר שפשוט הגמ', שמי שאוכל מקבל גם את העור, והגר"א על התוס', מוחזק את דברי התוס'.

ה. אם הכהן גדול אונן

נותנה לכל כהן שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר, רש"י מפרש: שמדובר בקרבן של עצמו.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מהל' כלי המקדש הל' ט') נפסק: היה טמא בקרבנות הצבור, וכל הכהנים טמאים, נותנו לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר, ועורו ועבודתו לאנשי משמר הטמאים, והראב"ד בהשגותיו, כותב: כל זה שבוש, אלא נותנו לכל כהן שירצה לעבודה, ועורה ואכילתה לבעלי מומין טהורין שבאותו משמר. ובפ"ד מהל' כלי המקדש הל' י', נפסק: היה קרבן של כהן גדול, והיה אונן, נותנו לכל כהן שירצה ועורו ועבודתו לאנשי משמר, כיון שכהן גדול האונן ראוי לעבודה, כמו שיתבאר, הרי זה עושה שליח לקרבנו.

עא. מה דורשים חז"ל מהפסוק "אשם המושב"?

דף קט:–קני:

תשובה :

1. **גזל את הגיורת, ונשבע והודה לאחר מיתה - בגמ' (דף קט:) מבואר: שלמדים מהנ"ל שחייב ליתנה לכהנים.**

2. **גזל הגר שהחזירו בלילה או שהחזירו לחצאין - לא יצא, ד"אשם" קרייה רחמנא.** ונעיי' ביש"ש סי' פ"ט, ובאבני נזר חז"מ סי' פ"ב.

3. **נתן לו את הקרן ולא את החומש - אין החומש מעכב מלהקריב באם לא נתן עדיין ולבסוף נתן, דכתיב "אשם המושב", אשם זה הקרן, המושב זה חומש.**

4. **גזל הגר שאין בו שוה פרוטה לכל כהן וכהן, לפי רבא - לא יצא, דכתיב "האשם" עד שיהא השבה לכל כהן וכהן.**

רש"י מפרש: דהיינו לכל כהן וכהן שבמשמר, ומוסיף משלו עוד להשלים, ונלפי המאיירי – הוספה שלו לכל כהן לא נחשב "השבה", ולכן אין בזה תקנה. במהרש"א על תוס' ד"ה למאי נפק"מ, מבואר: שרב זעירא הסובר: שהגזל חמץ מן הגר ועבר עליו הפסח, יכול לומר לגר "הרי שלך לפינד", חולק על רבא וסובר, שיכול להחזיר גזל הגר אף באופן שאין בו שוה פרוטה לכל כהן וכהן, ואילו השיט"מ ק' בשם הרא"ש, כותב: שאין סתירה בין שני הדינים, דחמץ אינו שווה כלל ואף לגזלן, יכול להחזיר כמות שהוא, משא"כ בגזל הגר, שאצל הגזלן שוה פרוטה, ואם יחלק לכל כהן לא יהיה פרוטה לכל אחד, שאז זה לא השבה, וע"ע בד"ה הבא.

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' גזילה ואבידה הל' ז') נפסק: כל גזול הגר שאין בו שוה פרוטה לכל כהן וכהן מאנשי משמר, לא יצא המחזיר ידי השבה, שנאמר, "המושב לה' לכהן", עד שתהיה השבה לכל כהן.

5. הגזול חמץ מן הגר ועבר עליו הפסח והגר קיים - עיין לעיל בהערה שבאופן הקודם, ואם אין הגר קיים - צריך ליתן לכהנים כערך הדמים שהיה שווה בשעת גזילה, הואיל וכהנים "מקבלי מתנה הם", ואם יתננה להם כמו שהוא "אינה מתנה", שהרי החמץ אסור בהנאה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' גזילה ואבידה הל' ח') נפסק: הכהנים בגזול הגר כמקבלי מתנות הן, לפיכך הגזול חמץ מן הגר שאין לו יורשים ועבר עליו הפסח, חייב ליתן לכהנים את דמיו בשעת הגזלה, שאם יתנו להן עכשיו אינה מתנה, שהרי הוא אסור בהנייה, ואילו היה הגר קיים היה אומר לו "הרי שלך לפניך", כמו שביארנו.

6. שאין חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר - ד"אשם" קרייה רחמנא. (השיט"מ"ק בשם הרא"ש, והתוס' במנחות דף עג. ד"ה ואפי', כותבים: שזהו רק קודם חלוקה, אבל אחר חלוקה נקרא "כסף", ויכולים לקדש בו אשה).

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' גזילה ואבידה הל' ז') נפסק: כל גזול הגר שאין בו שוה פרוטה לכל כהן וכהן מאנשי משמר, לא יצא המחזיר ידי השבה, שנאמר, "המושב לה' לכהן", עד שתהיה השבה לכל כהן. (השיט"מ"ק בשם הרא"ש, והתוס' במנחות דף עג. ד"ה כותבים: שזהו רק קודם חלוקה, אבל אחר חלוקה נקרא "כסף", ויכולים לקדש בו אשה).

כסף ואשם בגזול הגר שניתנו למשמרת שלא בזמנה

עב. מה הדין במי שנתן כסף ליהויריב ואשם לידעיה או כשנתן אשם ליהויריב וכסף לידעיה, ומדוע? דף קי. קיא.

תשובה :

א. כסף ליהויריב במשמרתו, ואשם לידעיה במשמרתו

יצא.

ב. נתן את האשם ליהויריב במשמרתו, וכסף לידעיה במשמרתו של יהויריב, והאשם עדיין קיים

לפי חכמים - בכל מקרה יחזיר אשם אצל כסף.

רש"י מפרש: דשלא כדן עשו בני יהויריב שקיבלו אשם לפני הכסף.

ולפי רבי יהודה - **1. אם עדיין בני יהויריב במשמרתם**, יחזיר כסף אצל אשם, דשלא כדן עשו בני ידעיה, שקיבלו כסף שלא במשמרתם, **2. אבל אם בני יהויריב יצאו ממשמרתם** - הדין כמו חכמים שיחזיר אשם אצל כסף, מפני שאי תביעתם את הכסף הוי מחילה מצידם. **3. אם אח"כ גם משמרת בני ידעיה לא הקריבו את האשם** - חוזר הדין להיות תלוי במחלוקת חכמים ורבי יהודה.

ג. אם קדמו בני יהויריב והקריבו את האשם

יחזור ויביא אשם אחר ויקריבוהו בני ידעיה, וזכו הללו במה שבידם, דהיינו לעורו, ולא בכל האשם, שהרי אשם פסול הוא, שהמביא גזילו עד שלא הביא אשמו - יצא, ואם הביא אשמו עד שלא הביא גזילו - לא יצא, שנאמר "האשם המושב לד' לכהן מלבד איל הכיפורים, אשר יכפר בו", ועדיין לא כיפר מכלל דכסף ברישא.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויטפיש, טל: 02-5822919-05276-123000

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

פרק עשירי

הגוזל ומאכיל

הקדמה: יאוש בעלים בסתם גניבה וסתם גזילה

לפי ת"ק (לקמן דף קיד.) – בסתם גניבה יש יאוש בעלים מיד, ובסתם גזילה אין בה יאוש בעלים, ולפי רבי שמעון – להיפך, ולפי רבי – הרי יאוש מיד בין בגנב בין בגזלן, מחלוקתם מובאת לקמן תש"ר כב.

לפי רב אשי (שם) – רק בליסטים עכו"ם אמדינן שבסתמא מתייאשין, אבל בליסטים ישראל לכו"ע בסתמא לא מתייאשים, ולפי רב יוסף – להיפך, מחלוקתם מובאת לקמן תש"ר כג נושא א'.

לפי עולא (שם) – אם ידוע שנתייאשו לכו"ע בין בליסטים ישראל ובין עכו"ם הרי יאוש, ולפי רבה – מחלוקתם גם בידוע, מחלוקתם מובאת לקמן תש"ר כג נושא ב'.

מהגמ' לקמן דף קיד. "ת"ש דמתני" משמע: שהחילוקים בין גנב לגזלן, בין עכו"ם לישראל, בין בסתם לידוע שייך בכל מקום המוזכר "הגזל".

תביעת הנגזל בגזול ומאכיל

א. הגוזל ומאכיל לחבירו, לפני שנתייאשו הבעלים או אחרי קנתיאלקו, האם הבעלים יכולים לתבוע מהשני תשלומים, ומדוע? דף קיא:

תשובה:

א. כשלא נתייאשו

לפי רב הסדא וכן דעת רב יוסף רב זביד ורב פפא בדעת רב לקמן דף קטו. - רצה הנגזל מזה גובה רצה מזה גובה, הואיל ולפני היאוש החפץ ברשות הבעלים קיים, ואכילת השני הוי כגזילה, והמהרש"א על תוד"ה הגזל, מדקדק, מדברי תוד"ה גזל, שרבא סובר כרב חסדא, לפי בעל המאור דף לח. מדפי הרי"ף – זהו רק כשהאחר או כשהבנים אכלו מיוממתם, אך אם הגזלן האכילם, אינו גובה אלא מהראשון, וכל זה כשהגזלן האכיל את בניו הסמוכים על שולחנו, שנחשב כאילו שהגזלן עצמו אכלו, וקושיית הגמ' על רב חסדא הוא מהדין השני "והניח לפניו פטורין", והרשב"א חולק, עיי"ש. והגר"א סי' שסא ס"ק ט' מוכיח מדברי התוד"ה אין, כדברי הרשב"א שדברי רב חסדא אף כשהאב האכילן, לפי השיטמ"ק בשם הרמ"ה – אם השני לא ידע שהיא גזולה, לכו"ע אינו משלם אלא דמי בשר בוזל, וע"ע בא"ת כרך ה', ערך גזל, עמ' תענ.

ולפי רמי בר חמא, ולפי אביי לקמן דף קטו. אליבא דרב משמיה דרבי חייא - אינם יכולים לתבוע מהשני, שהרי השני לא גזלו, וכדמוכח מתני רבי אושעיא – עיין רש"י דף קיב. ד"ה לפני יאוש.

בתוס' (ד"ה גזל) מבואר: שס"ל לרמי בר חמא, שהגזילה נחשבת לא ברשות הבעלים, מדאינו יכול להקדישו, וכן מזה שהגזלן יכול לקנותן בשינוי מעשה.

ב. כשנתייאשו הבעלים

לכו"ע הבעלים יכולים לתבוע רק מהראשון ולא מהשני (ושאלו – רא"ש סי' א', ופטורים אפי' מדמי בשר בוזל – רשב"א), שהרי כבר יצא מרשות הבעלים ע"י היאוש, והגזלן לענין לתבוע את הקרן מהשני באם אכלו בלא רשות – עיין מש"כ לעיל פרק ז' תש"ר א' נושא ד'. נחלקו הראשונים אם יכול לתבוע מהשני מכח "שיעבודא דרבי נתן" – א"ת שם עמ' תענא.

בתוס' (ד"ה גזל) מבואר: שפטורים אפי' היכא דאילו לא אכלו היה חייב להחזיר, כגון שלא היה שינוי רשות, שנתייאשו הבעלים אחר שהגיע לידם, דסברא היא, הואיל ואחר היאוש לא הוי כל כך ברשות הבעלים, דנקל לצאת מרשות הבעלים בשינוי רשות או שינוי השם, ושלרמי רב חמא ניחא

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

טפי, דס"ל שלפני יאוש לא הוי ברשות בעלים לגמרי, מדאינו יכול להקדישו, וכן הגזלן יכול לקנותו בשינוי מעשה, וכ"ש לפי רב דסבר יאוש לבד קני, ומיהו ההגהות אשר"י סי' א', והמרדכי סי' קמא בשם הר"י, כותבים: שרק מדין "גזילה" הם פטורים, אבל אפשר לגבות מהגזלן השני מכח "שיעבודא דר' נתן", ועיין בגר"א סק"ז הכותב: שכן דעת הטוש"ע.

אם רשות יורש כרשות לוקח

ב. האם רשות יורש כרשות לוקח? דף קיא:

תשובה:

לפי רמי בר המא - כרשות לוקח.

לפי גירסת רש"י (דף קיב. ד"ה מאן) זהו למאן דמתני את רמי בר חמא "אמתניתין" ולמאן דמתני "אבריתא".

ולפי הגירסא השניה (ברש"י שם) - כן הוא רק למאן דמתני את רמי בר חמא "אמתניתין", אבל למאן דמתני את רמי בר חמא "אבריתא", רמי בר חמא לא פליג על רבא.

ולפי רבא - לאו כרשות לוקח, וכן הוא לפי רב חסדא למאי דמוקים הא דתני רבי אושעיא. וכן כותבים התוס' ד"ה גזלן.

הגזול ומאכיל לבניו ומת הגזלן

ג. גזלן שהאכיל לבניו ומת, האם הנגזל יכול לתבוע תשלומין מהבנים, ומדוע? דף קיא: קיב.

תשובה:

א. כשאכלום לפני יאוש

הדין כנ"ל תשו' א' נושא א', שלרב חסדא יכול לתבוע, דהאוכלו לפני יאוש הוי כגזולו, ולרמי בר חמא לא, ופטורים מתשלומי הנזק, מיהו [אם הם גדולים ולא הניח להם אביהם אחריות נכסים], חייבים רק דמי בשר בזול.

ב. כשאכלום לאחר יאוש

1. אם לא הניח להם אביהן אחריות נכסים - פטורים, בדיוק כנ"ל תשו' א' נושא ב', עיי"ש, וואפי' מדמי בשר בזול, כנ"ל שם בשם הרשב"א.

2. אם האב הניח דבר שיש בו אחריות - חייבים לשלם, הואיל ונכסי האב נשתעבדו מחיים, אבל לא מן המטלטלין, דאין מטלטלין משתעבדין לבעל חוב, ומיהו לאחור תקנת הגאונים, שבעל חוב גובה אף מן המטלטלין של היורשים, ואפי' במלוה על פה, היורשים חייבים לשלם גם אם אכלו, אף אם נתיימשו הבעלים, וגם מן המטלטלין - רמב"ם פ"ה הל' ה' ו', אך המאירי מביא: שיש חולקים, שבגזילה אף אחור תקנת הגאונים, אינו גובה ממטלטלין, דבגזילה אין הטעם של "תנעול דלת בפני לווין", ורק אם עמד בדין ונתחייב שהוי כהלואה גובה ממטלטלין של היורשים - א"ת כרך ה', ערך גזל, עמ' תעג.

ומבואר בתוס' (ד"ה ואם): שזהו רק למ"ד מילוח ע"פ גובה מן היורשים, אבל למ"ד שאינו גובה, חייבים להחזיר רק אם האב עמד בדין, כיון שהוי כמלוה בשטר. והרי"ף וכן הרמב"ם פוסקים: שהגאונים תיקנו שבע"ח יכול לגבות ממטלטלין, ושהתקנה גם נגזל, והרא"ש סי' א' בשם תלמיד הרי"ף רבינו אפרים, כותב שלגזול לא תיקנו, והסמ"ע סי' שסא ס"ק י', מדייק מסתימת השו"ע "הניח לפניהם נכסים", כשיטת הרי"ף שגובה מהיורשין מטלטלין גם אם לא עמד בדין.

3. אם הבנים הגדולים אמרו "יודעים אנו חשבונות שחישב אבינו עמך ולא נשאר חייב לך כלום"

- בגמ' (בדף קיב.) מבואר: שפטורים. ויש ראשונים הסוברים: שזהו דוקא כשהיתומים טוענים כן בטענת "ברי", אבל אם טוענים "שמא", שאין טענתם טענה, ואין טוענים להם בדבר שאינו מצוי, ויש הסוברים: שאם לא ראו הגזילה עתה בידיהם, בי"ד טוענים להם גם כשאנו טוענים "ברי", ואף בטענה שאינה מצוייה, אבל אם ראו הגזילה בידיהם, לא טוענים, שהרי גם אביהם לא יכל לטעון "החזרתי".

לפי הפי' הראשון בתוס' (ד"ה ולא) - זהו מפני שיש להם מגו שהיו יכולים לומר "החזרנו לך".

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי פירושם השני - זהו רק באופן שאין עידי גזילה אלא הודאת הבנים בלבד. (מהרשב"א ד"ה ומשום, משמע: שאין מחלוקת לדינא בין שני התירושים, הדרישה סי' שס"א י' ס"ק י' ג, ובסמ"ע כותב: שהתירוץ השני סובר, שכשיש עידי גזילה אין נאמנים לומר "החזרנו", משום דהוי מיגו דהנזה, וכן משמע מהש"ע שהביא את פירוש א' שבתוס' בסתם, ואת השני בשם י"א, אך הש"ך ס"ק ז', סובר: ששתי פירושי התוס' ושתי הדעות בש"ע אינן חולקות זו על זו, וכל אחת משלימה את חברתה, עיי"ש, וכן משמעות הגר"א ס"ק טו.).

4. **אם הבנים קטנים הם - לכו"ע פטורים, דאי אפשר לחייב קטנים על אכילתן, דחרש שוטה וקטן פגיעתן רעה.** [אם פטורים אפי' כשהניח להם אחריות נכסים - עיין תשו' הבאה סוף נושא ג].

הגוזל ומניח לבניו

ד. **הגוזל ומניח לבניו הגדולים או הקטנים, האם הבנים חייבים להחזיר את הגזילה לנגזל, ומדוע?**

תשובה:

א. **כשהניח לבניו הגדולים ועדיין לפני יאוש**

חייבים להחזיר, הואיל והגזילה קיימת. (זהו מעיקר הדין, דכתיב "השיב את הגזילה אשר גזל" ולכן זהו אפי' בדבר שאינו מסויים).

ב. **כשהניח לבניו הגדולים ולאחר יאוש**

לפי מ"ד יאוש קני, ובין ל"ד [לעיל תשו' ב] רשות יורש ברשות לוקח דמי אפי' אם סובר יאוש לא קני - אין חייבים לשלם, שהרי כבר יצאה מרשות הנגזל, מיהו מפני כבוד אביהן חייבים להחזיר באם הגזילה הוא דבר שיש בו אחריות, [דהיינו דבר מסויים הניכר לרבים, כקרקע או טלית וכסות - רש"י], או אפי' פרה וחורש בה, חמור ומחמר בה, [דהכל מעידין שהיה של הנגזל - רש"י], והגמ' בסוף הסוגיא אומרת: שה"ה מיטה ומיסב עליה, שולחן ואוכל עליו.

ולפי רבא הסובר "לאו ברשות לוקח" אם סובר יאוש לא קני - חייב לשלם, גם בגזילת דבר שאינו מסויים, כיון שהגזילה קיימת ולא יצאה מרשות נגזל.

ג. **כשהניח לבניו הקטנים**

לפי רבנו - כיון שהגזילה קיימת יכולים לכופם להחזיר.

בתוס' (דף קיב. בסוף ד"ה קטנים) מבואר: שזהו לא רק כשהגזילה בעין, אלא גם באופן שהניח להם אביהן אחריות נכסים. (הרשב"א פוסק: שאם החפץ בעין - חייבים כרבנן, ואם כשלא בעין - פטורים כסומכוס).

ולפי סומכוס - פטורים.

רש"י (ד"ה קטנים פטורים) מפרש: שזהו לפי שקטנים לאו בני דין הם, [וס"ל שאין מקבלים עדים להוציא מקטן, שהרי קטן הוי כשלא בפניו], ואע"פ שגזילה קיימת, מיהו מחסרא גוביינא.

תוס' (ד"ה רב חסדא) מפרשים: אם סוברים יאוש לא קני, מחלוקת סומכוס ורבנן רק כשלא קנאוה, ותלוי בג' השיטות הבאים:

לפי רמי בר חמא - מחלוקתם רק לפני יאוש, אבל לאחר יאוש ובדבר שאינו מסויים אפי' רבנן מודים שפטורים, דרשות יורש כרשות לוקח.

לפי רב חסדא - מחלוקתם רק לאחר יאוש, דס"ל שלא קנאוה, ואף בדבר שאינו מסויים, משום שרשות יורש לאו כרשות לוקח, ויסוד מחלוקתם היא, אם מקבלים עדים להוציא מידו של קטן, אבל לפני יאוש, אפי' סומכוס מודה שהקטנים חייבים.

לפי רב - לפי מה שסובר (לקמן דף קטו.) כרב חסדא שרצה גובה מזה רצה גובה מזה, [וכך סוברים רב יוסף רב זביד ורב פפא בדעת רב, ואחרת מאביי בגמ' שם], ושיאוש קני, צ"ל שמחלוקתם רק לאחר יאוש, בדבר מסויים, ושפליגי אם מדרבנן בקטנים שייך הטעם של "כבוד אביהם", לחייבם להחזיר גזילת דבר מסויים.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

בשר"ע (סי' שסא סעי' ז) נפסק: מת והוריש הגזילה לבניו, ואין חילוק בזה בין גדולים לקטנים.

הגזול ונותן לבניו

ה. הגזול ונותן לבניו, האם הבנים חייבים לשלם לנגזל, 1. כשנתן להם לפני יאוש או לאחר יאוש, 2. בגזילה דבר מסויים או שאינו מסויים, ומדוע?

תשובה :

בתוס' (ד"ה הגזול) מבואר:

1. **כשנתן להם לפני יאוש - לכו"ע חייבים לשלם**, [עכ"פ בבניו הגדולים, ובאופן שלא אמרו "יודעים אנו חשבונות שחייב אבינו עמך ולא נשאר חייב לך כלום", דאם אמרו כן - עיין לעיל תשר' ג' נושא ב', ואם כשנתן לבניו הקטנים - עיין תשר' קודמת נושא ג', הערה זו שייכת בכל מקום שנכתוב בתשר' זו "חייבים"].

2. **כשנתן לאחר יאוש לבניו הסמוכים על שולחנו למטרת אכילה, דבר שאינו מסויים**

לתירוץ הראשון - גם לרב חסדא פטורים, וה"ה כשנותן פטורים, הואיל ונחשב שינוי רשות, ו"הגזול ומאכיל" לאו דוקא.

ולתירוץ ה"אי נמי" שבתוס' אליבא דרב הסדא - חייבים, דכיון שסמוכים על שולחנו ונותן להם לאכילה, הרי זה לא נחשב לשינוי רשות, [ולרב דסבר "יאוש קני", פשיטא שפטורים אפי' בסמוכים].

3. **כשנתן להם לאחר יאוש דבר שאינו מסויים, ובבנים שאינם סמוכים על שולחנו - לכו"ע פטורים** מלשלם, שהרי יש גם שינוי רשות, [וכן מדייק מהתוס', הבי"ט סי' שסא ד"ה ומ"ש וכן, בשם רבינו ירוחם].

4. **כשנתן להם לאחר יאוש דבר המסויים, לפי רב הסדא - חייבים [וכנ"ל], וכן הוא לפי התוס' [עכ"פ בתירוץ השני] בדעת רב הסובר "יאוש קני", דמודה שחייבים משום כבוד אביהם.**

חיוב היורשים להחזיר מעות של ריבית

ו. **מלוה שהניח מעות של ריבית, האם חייבים יורשיו להחזיר, ומדוע?** דף קיב.

תשובה :

בגמ' מבואר: שאין חייבין להחזיר.

לפי רב ארא בר אהבה אליבא דרמי בר חמא - זהו מפני שהיורשים קנאום ביאוש ושינוי רשות.

ולפי רבא - זהו מפני שנאמר "אל תקח מאתו נשך ותרבית", והתורה הזהירה רק את המלוה להחזיר את המעות אבל לא הזהירה את היורשים, [ואם היה דבר מסויים - עיין לעיל דף צד: ובמש"כ לעיל פרק ט' תשר' ו' נושא ב'].

שימוש הבנים בשואל פרה מחבירו, חיוב היורשים באונסיה

ז. **השואל פרה מחבירו ומת (א) האם בניו יכולים להשתמש בה. (ב) אם מתה כדרכה האם היורשין חייבין באונסיה. (ג) כשטבחה ואכלה מחמת שסבורים של אביהן היא, האם חייבים. (ד) אם בשבת טבחה [והאב או היורשין], האם חייבים לשלם למשאל, ומדוע?** דף קיב.

תשובה :

א. לענין היתר שימוש היורשים בפרה שאביהם שאל

לכו"ע מותר להם להשתמש בכל ימי שאילתה. והמנחת אליהו סי' לח, בשם הגר"ח מבריסק, כותב: שזהו מפני שהשואל לזמן קצוב, הרי כאילו קנאו, והיורשים יורשים את הזכות שימוש, עד סוף ימי השאלה.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחזרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. כשמתה כדרכה

1. כשלא הניח להם אביהם אחריות נכסים - אין היורשין חייבין באונסיה, לפי שלא קיבלו על עצמם חיובי שמירה. [לפי הרא"ש - חייבים בגניבה ואבידה כשר"ש, דנהנים לעשות בה מלאכה, ודוקא בסתם, אבל אמר להם או החזירו לי או קבלו עליכם אונסין כדין שואל הדין עם המשאיל].

2. כשהניח להם אביהן אחריות נכסים

לפי רב פפא ולפי הלשון השני בגמ' אליבא דרבא - פטורים, דס"ל חיוב אונסין על השואל רק בשעת האונס ולא משעת המשיכה, ובשעת האונס כבר מת האב ולא חל שיעבוד נכסים.

ולפי הלשון הראשון בגמ' אליבא דרבא - חייבים, דחיוב האונסין היא משעת משיכה, וחל השיעבוד בחיי האב.

ג. כשסבורים של אביהם היא ומכוחה ואכלוה

1. כשלא הניח להם אביהם אחריות נכסים - משלמים דמי בשר בזול, והרא"ש כותב: שזהו משום שהאב פשע שלא הודיע להם שהיא גזולה. לפי התוס' לעיל דף כז: ד"ה ושמואל - הטעם שפטורים מלשלם מה שנהנה, זהו לפי שאדם המזיק באונס גמור פטור, ולפי הרמב"ן - זהו מפני שמזיק ברשות פטור, וע"ע מש"כ לעיל פרק ג' תשר' ז'.

2. כשהניח להם אביהם אחריות נכסים - לכו"ע חייבים, הואיל והן אכלוה.**ד. אם היורשים מכוחה בשבת**

זהו בדיוק כהנ"ל נושא ב' דין 2, שאם חיוב האונסין בשעת הטביחה - לכו"ע פטורים, שהרי איסור שבת וחיובי השואל באין כאחד, ואם חיוב האונסין משעת המשיכה - חייבין, דאין קלב"מ, לפי שלא באין כאחד, דחיוב השואל בשעת המשיכה ואיסור שבת בשעת הטביחה.

קבלת עדות נגד קטן

ח. האם באופנים הבאים מקבלין עדות נגד קטן, ומדוע: א) כדי להוציא מקטן גזילה שירש מאביו. ב) כשהקטן תקף בעבדיו לתוך שדה של חברו, ג) כשהקטן תקף בעבדיו את השדה של אביו.

תשובה:

א. להוציא גזילה קיימת מקטן

לפי חכמים - מוציאין, אע"פ שעדות להוציא מקטן הוי כעדות שלא בפניו.

ולפי סומכוס - לא מוציאין, והטעמים ועוד האופנים - עיין לעיל תשר' ד' נושא ג'.

ב. תינוק שתקף בעבדיו וירד לתוך שדה חברו, ואמר "שלי הוא"

לכו"ע [דהיינו אפי' לסומכוס] מקבלין עדות ומוציאין מידו מיד, ולכשיגדיל יביא עדים, וזהו מפני שאין לו בשדה חזקה דאבוה.

ג. כשיש לתינוק חזקה דאבוה בשדה

לכו"ע [דהיינו אפי' לרבנן] אין מוציאין מידו.

לפי רש"י (ד"ה טרק) - זהו דוקא באם הקטן היה בתוך הבית ולא נתן למערער ליכנס לבית, והב"י והב"ח סי' כח, מדייקים מרש"י: שאין הדין כן אם הקטן היה מחוץ לבית והמערער בבית, ולא איתפריש ברש"י אם משאירים את המערער גם בלא שמביא עדים לחזקתו, הב"י והרמ"א בדרכי משה הארוך, מדייקים מר"ת המובא ברא"ש סי' כד, שהמערער צריך להביא עדים לדבריו כדי להחזיק את הבית בידו, ושלפי הריב"א המובא במרדכי סי' רטו, לא צריך להביא עדים.

ולפי התוס' (ד"ה אבל) - הקטן זוכה בשדה גם אם המערער היה מוחזק בבית, כיון שיש לקטן חזקה

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאילן לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

דאבוה, וכן הוא בפסקי התוס', אך ע"ע בסמ"ע סי' ק' ס"ק יד, בש"ך ס"ק טו, בנתיבות ס"ק ד', ובתומים ס"ק ז'.

קבלת עדות שלא בפני בעל דין

ט. האם ובאלו אופנים מקבלין עדות שלא בפני בעל דין? דף קיב:

תשובה:

1. **כשהתובע או הנתבע הוא קטן** - יש אופנים שמקבלין ויש אופנים שלא, עיין תשו' קודמת, ונבמ"ש"כ שם בשם בעל המאור, הרמב"ן, והרשב"א.

2. **כשהתובע חולה או עדין חולין או מבקשין לילך למדינת הים** - מקבלין, הואיל ואין אפשרות לחכות, דאם לא עכשיו אימתי. [לפי הרא"ש סי' ג' בשם הריב"א - אם הנתבע חולה לא מקבלין, ולפי השיטמ"ק בשם הר"י מיגש - מקבלין גם באופן שהנתבע חולה].

תוס' (ד"ה ושלחו) מסתפקים: אם זהו אפי' כשלא שלחו ליה, ונוטים לומר שמקבלין.

3. **אם שלחו ליה ולא בא, ובאופן שלא היה התובע חולה או עדין חולין או רוצים לילך למדינת הים** - התוס' (שם) מסתפקים בזה, הואיל ושלחו ליה ולא בא, ויורתביים: שלפי הגירסא בגמ' "או שלחו" - מקבלין, כיון ששלחו ליה ולא בא, [נהי"ש סי' ח', כותב: שהיא גירסת הראב"ן, וכהפירוש הראשון שבראב"ד, ושלפ"ז רבי יוסי ב"ר חנינא אינו חולק על שמואל], ונוטים לומר שלא מקבלין.

4. **כשפתחו בדין ושלחו לנתבע ולא בא, ונקט דיסקא** - מקבלין.

לפי התוס' (הנ"ל בדין הקודם, עיי"ש) - זהו מפני שכשפתחו ליה בדיניה דין גדול הוא זה, ולכן מקבלין את העדות אף בלא שיש אונס. [כגון שהתובע או עדין חולים או כשעדין רוצים לילך למדינת הים, הב"י סי' כח ד"ה וכן אם פתחו, כותב: שמזה שהר"י והרמב"ם השמיטו דין זה, משמע שסוברים: שזהו רק לשמואל, אבל רבי יוחנן ורבי יוסי ב"ר חנינא סוברים, שבפתחו את הדין ולא היה אונס אין מקבלין, ושהלכה כרבי יוחנן].

5. **כשלא פתחו ליה בדיניה או כשפתחו בדיניה ובדלא נקט דיסקא** - אין מקבלין, דיכול לטעון "לבי"ד הגדול קאזילנא".

פוסקים:

בשור"ע (סי' כח סעי' טז) נפסק: היה הבעל דין חולה או שהיו העדים חולים, מקבלין שלא בפניו, ואם היו העדים מבקשים לילך למדינת הים ושלחו לבעל דין ולא בא, או שאינו מצוי בעיר, הרי אלו מקבלין עדות שלא בפניו, אבל אם לא הודיעו אותו, לא, ודוקא שאין לחוש שהעדים ילכו קודם שיוודיעו אותו, וכמו שיתבאר לקמן בסמוך, ואם היה הנתבע חולה, אין מקבלין עדות שלא בפניו אע"פ שיש לחוש שיפלו הנכסים קמי יתמי ולא יוכל לדון עמהם, כמו שיתבאר בסיומן קי, ויש אומרים דכל ששלחו אחריו ולא בא לבית דין, מהני, ומקבלין עדות שלא בפניו, אם פתחו ליה בדינא, או אפי' לא פתחו ליה בדינא ונריך לדון לפני אותן דיינים, כדרך שנתבאר לעיל סיומן יד, וכן אם היה דבר נמוך ואי אפשר לקבל העדות אחר כך, כגון שהיו העדים חולים או הנתבע חולה ויש לחוש שימות, וכן אם העדים הולכים למדינת הים ואין יכולין להמתין עד שיוודיעו אותו, מקבלין אע"פ שלא שלחו אליו, וכן נראה ממה שפסק לקמן סיומן קמ סעיף י'.

אמירת "לבי"ד הגדול קאזילנא" או לכוף לילך לבית הועד

י. **האם הנתבע או התובע, מלווה או לווה, יכולים לומר "לבי"ד הגדול קאזילנא", והאם הלווה או המלווה יכולים לכוף זה את זה לילך לבית הועד, ומדוע?** דף קיב:

תשובה:

א. **נתבע שאמר "לבי"ד הגדול קאזילנא"**

בגמ' מבואר שיכול לדרוש זאת.

ב. **תובע שאמר "לבי"ד הגדול קאזילנא"**

לפי התוס' (ד"ה מצי) בשם הבה"ג - אינו יכול, דאל"כ כל אדם יאמר לחבירו "או תן לי מנה או בא עמי

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לבי"ד הגדול".

ולפי ר"ת - יכול, דאם הנתבע יכול אף שנראה כמערים לאישתמוטי מהתביעה, כ"ש שהתובע יכול לומר כן, ועוד דאפי' לווה שהוא עבד לאיש מלוה יכול לומר כן, כ"ש התובע.

תוס' בותבים: שכן הוא ההילכתא.

ג. לכופה לילך לבית הועד

היינו בי"ד קבוע, באופן שיש בי"ד הגדול ממנו בחכמה

התוס' (שם) כותבים בשם אמימר (במסכת סנהדרין): הילכתא שיכול, ושפוסק שם, שדוקא המלוה יכול לכופה, אבל לווה לא, דעבד לווה לאיש מלוה.

קיום שטר שלא בפני בעל דין

יא. האם מקיימים שטר אפי' שלא בפני בעל דין, ומדוע? **דף קיב:**

תשובה:

לפי רב - מקיימין.

רש"י מפרש: שזהו רק באופן שהעדים החתומין מבקשין לילך למדינת הים, והמהרש"א כותב: שדברי רש"י הם אפי' שלא שלחו לו, ובכך מיושב קושית התוס'.

ותוס' סוברים: שזהו אפי' כשאין מבקשין לילך למדינת הים, הואיל וקיום שטרות מדרבנן הוא, דמדאורייתא עדים החתומים על השטר, כמי שנחקרה עדותן בבי"ד דמי, ואין צריך קיום.

ולפי רבי יוחנן - לא מקיימין שלא בפני בעל דין, רבי יוסי בר אבהו הסביר את טעמו, שזהו משום שכתב "והועד ולא ישמרנו", אמרה תורה יבוא בעל השור ויעמוד על שורו.

תוס' כותבים: שזהו לא מהפסוק, אלא משום שסובר שלא פלוג רבנן בין קיום שטרות לקבלת עדות. (לרש"י הנ"ל - הגמ' כפשוטה שלמד זאת מפסוק, ולא איתפריש מהו טעמו של רב).

אמר רבא: הילכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין, וגם אם עומד וצווח "שהשטר מזויף", ושאם אמר "תנו לי זמן להביא עדים שמזויף הוא", נותנים לו זמן, אם הביא פוסלין את השטר, ואם הגיע הזמן שקבעו ולא בא - עיין תשו' הבאה.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג מהל' עדות הל' יא, עיי"ש) ובשו"ע (סי' מו סעי' ה') נפסק: מקיימין השטר אפי' שלא בפני בעל דין, ואפי' עומד וצווח "מזויף הוא, אל תקיימוהו", אין שומעין לו.

כתיבת "פתיחא"

יב. מהו "פתיחא", ומתי כותבין פתיחא? **דף קיב: קיג.**

תשובה:

1. **פתיחא** - רש"י (ד"ה פתיחא, השני) מפרש: שהיינו שטר שמתא על שאין פורע את החוב, ולא מתירים לו את השמתא עד שיתן את הכסף לסופר שכתב את השמתא.

2. **כותבין פתיחא** - על לווה שאמר "שהוא יבוא לדין" ונתנו לו זמן, ובגמ' לא איתפריש כמה זמן נותנים לו, ברמב"ם פכ"ב ממלוה ללווה הל' כב, ובשו"ע סי' צח סעי' ד', גם לא מבואר זמן, רק מוסיפים, שאם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו אז נותנים לו זמן, והרמ"א כותב: ומן הסתם נותנים לו זמן שלשים יום, וזהו כדברי הרא"ש סי' ה', ועיין ביש"ש סי' יב הכותב: שיש מחלוקת ביניהם, אך הסמ"ע ס"ק ז' כותב שאין מחלוקת, ושנותנים שלושים יום רק כשבי"ד מסופקים כמה זמן ליתן, **וחיכו לו בה"ב ולא בא**. ולפי הראב"ד - מי שלא מציית לדין מנדין אותו ומחכים לו תשעים יום, ולפי הרשב"א - לא רק מנדים אותו אלא גם כותבין

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורדות כולל העתקה וכו' למחבר, ויפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

"פתיחא", שכדי לבטלו צריך הלווה לשלם את שכר הסופר, ושגם אין ממתנים תשעים יום).

3. **אם הנתבע בעיר ואעפ"כ לא בא - בגמ' (דף קיג.) מבואר:** שכותבין מיד, שהרי אינו אנוס מלבוא, אבל אם אינו בעיר - קובעין לו זמן ליום שני בשבת, ואם לא בא קובעין לחמישי בשבת, ואם שוב לא בא, קובעין לשני, ואם עדיין לא בא, כותבין למחרת בבקר. ונעיינן א"ת כרך ח', עמ' תרמה, ערך הזמנה.

כתיבת "אדרכתא"

- ג. מהו "אדרכתא", מתי כותבין אדרכתא מיד, מתי לאחר זמן, מתי לא כותבין, ומדוע? דף קיב:

תשובה:

1. **אדרכתא - היינו פסק דין לתת כח למלוה או למפקיד לירד לתוך נכסי הלווה והנפקד, וליטלן בשומא בחובו או על פיקדונו.** [אדרכתא"י"א שהוא לשון רודף, וי"א שהוא לשון דורך - נימוק"י, א"ת כרך א', עמ' רג, ערך אדרכתא].

2. **יש ב' אופנים שכותבין את האדרכתא מיד:**

א. לשומר שאינו רוצה להחזיר את הפיקדון, וכותבים לו זאת מיד, ואין ממתנים תשעים יום, והסמ"ע סי' צח ס"ק טו, בשם הפרישה, כותב: שזהו דוקא כשמסרב לבוא, אבל כשאומר "שהשטר פסול", נתנים לו רק ל' יום, ומוסיף: שיותר מל' יום לא נתנים, שהרי הפיקדון בעיניה, ויכול להחזירו מיד, ורק במילוה שלהוצאה ניתנה, נתנים לו תשעים יום, והקצה"ח שם ס"ק ב', כותב בשם הר"ן: שפיקדון שמודה שפרע, דינו כמילוה].

ב. ללווה שאינו רוצה לפרוע ואינו רוצה לבוא לדין, [אפי' על מטלטלין של הלווה, ואפי' כשאינן למלוה קרקעות, כן נפסק בהלכה, וכן משמע מהגמ', שרק כשהלווה אומר "שרוצה לבוא לדין", יש חילוק אם יש קרקע או מטלטלין].

3. **אם הלווה אמר "שיבוא לבי"ד" ונתנו לו זמן - כיון שאמר "שיבוא", כותבין את האדרכתא רק במלאת שלשת התנאים דלהלן:**

א. רק אחר שחיכו לו בה"ב ולא בא, ואחר כך חיכו לו עוד תשעים יום, [30 יום כדי ללוות כסף, 30 יום כדי למכור נכסים, 30 יום כדי שהקוצח ישיג כסף ליתן למוכר].

ב. רק כשיש ללווה קרקעות, [ובין על נכסים בני חורין ובין על משועבדים - רמב"ם שם הל' ו', שר"ע סעי' ט', וא"ת שם עמ' רה, עיי"ש]. אבל אם יש לו מטלטלין ולא קרקעות, לא כותבין, שחוששין שהמלוה יאכלם, וכשיבא הלווה להוכיח שהשטר פסול לא יהיה לו ממה לגבות. [הסוד והשר"ע סי' צח סעי' ז', כותבים: אבל נתנים המטלטלין ביד שלישי וקובעים זמן, שאם לא יבטל הלווה את השטר בתוך זה הזמן, יתנה השלישי למלוה, והמ"מ פכ"ב ממלוה ולווה הל' ה' מדייק מהרמב"ם כדעת הרשב"א: שכל זה דוקא כשהלווה אומר "אני אביא עדים שהשטר פסול", אבל כשאומר "איני בא" - כותבין אף על מטלטלין, והסוד בשם הרא"ש, כותב: שאף באופן זה לא כותבין על מטלטלין].

מיהו אם יש למלוה קרקעות

לפי הצד הראשון בגמ' - כותבין אף שאין ללווה קרקעות.

ולפי מסקנת הגמ' - לא כותבין, דחוששין שקרקעו של המלוה תכסיף ותפחות מדמיה.

- ג. רק אחר שהודיעו ללווה שכותבין לו אדרכתא, אך זהו דוקא אם יכולים להודיע ללווה על כך, דהיינו אם הוא קרוב במרחק "עד דאזיל שליחא בתלתא בשבתא, [דמסתמא בשני דנחרו - תוד"ה עד], ואתא בארבעה בשבתא, ולחמשא בשבתא קאי בדינא". [לפי הרמב"ם פכ"ב ממלוה ולווה הל' ד' - "קרוב" היינו מהלך שני ימים ופחות, ולפי הטוש"ע סי' צח סעי' ה' היינו יום אחד]. **אבל אם הוא רחוק - כותבין מיד אחר שעברו התשעים יום.**

לצד הראשון שבגמ' - באופן שהוא רחוק אם יש שיירות שהולכים למקום המצאו של הלווה, ממתנים י"ב חודש.

למסקנת הגמ' - לא ממתנים אפי' כשיש שיירות, ורק אם המלוה אדם אלים, שאם יכתבו לו אדרכתא ויטרופ יהיה קשה להוציא ממנו, ממתנים י"ב חודש. [בסמ"ע מבואר: שאם צריך יותר מ"ב חודש,

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

נותנים.

נאמנות שליח בי"ד, אשה ושכנים לתת הזמנה או לומר "פלוגי אינו רוצה לבוא"

יד. האם שליח בי"ד נאמן לומר "פלוגי אינו רוצה לבוא", והאם אפשר לסמוך על אשה או שכנים שיתנו הזמנה לבעל דין לבוא לדין תורה, ומדוע? דף קיב: קיג.

תשובה:

א. שליח בי"ד

נאמן כתרי לומר "פלוגי אינו רוצה לבוא", אבל לא כותבין שטר "פתיחא" על פיו, הואיל ויש לנתבע חסרון ממון, דכשירצה לקרוע את הפתיחה יהא צריך ליתן זוזי דמי הסופר שכתב את הפתיחא.

ב. שלשת התנאים שבהם אפשר לסמוך על אשה ושכנים

1. כשהנתבע אינו בעיר, דאם הוא בעיר לא סומכים, מפני שיש לחשוש שלא יאמרו לו, מפני סומכים על השליח בי"ד שיראהו ויאמר לו.
2. כשהנתבע לא עובר בפתח בי"ד, דאם עובר לא סומכים, מפני שיש לחשוש שלא אמרו לו, מפני סומכים על בי"ד שיראוהו ויאמרו לו.
3. כשהנתבע אמור להגיע באותו יום לעיר, דאם לא יגיע באותו יום לא סומכים, מפני שיש לחשוש שישכחו מלומר לו.

קריעת ה"פתיחא"

טו. מי שכתבו לו "פתיחא" ואמר "אבא לבי"ד" או שאמר "אשלם" האם קורעים את ה"פתיחא", ומדוע? דף קיג.

תשובה:

1. **אם כתבו לו פתיחא מחמת שלא בא לבי"ד** - לא קורעין את ה"פתיחא", אלא רק אחר שיבוא לבי"ד.

רש"י (ד"ה ולא היא) מפרש: דזהו מפני שזה הפקרותא על שלא בא.

2. אם כתבו מחמת שלא ציית לדינא

לפי ההור"א הגמ' - לא קורעין עד שיפרע בפועל.

ולפי מסקנת הגמ' - אחר שאמר שישלם קורעין מיד.

רש"י (שם) מפרש: שזהו מפני שמה שלא ציית קודם יתכן מפני שלא היה לו ממון, ועכשיו שאומר שישלם יטרח להשיג ממון.

פרייטת כסף מגבאי המכס מפני הגזל שבידו

טז. מאלו תיבת מוכסין ומאיזה כיס של גבאי המכס אסור לפרוט כסף, ומאלו מותר, ומדוע? דף קיג.

תשובה:

א. מתיבת מוכסין ומכיס של גבאי המכס

1. **מגבאי שאין לו קצבה** - אסור לפרוט אפי' העמידו המלך, ואין בזה דינא דמלכותא דינא, וזהו מפני שכשאין קצבה הרי הוא לוקח יותר שלא כדין והוי גזל,
2. **מגבאי שעומד מאיליו ולא ע"י המלך** - אסור לפרוט, ואפי' יש לו קצבה, לפי שהמעות הן של גזל.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

לפי הראב"ד – דוקא פרוטות אסור ליקח ממנו אבל דינר מותר, והרשב"א חולק וסובר: שאין חילוק – א"ת כר"ך ה' ערך גבאי מוכר, עמ' נ', ובכר"ך ז' ערך דינא דמלכותא דינא, עמ' שא].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מגזילה ואבידה הל' ט') ובשו"ע (סי' שסט סעי' ד') נפסק: בני אדם שחזקתם גזולים וחזקת כל ממונם גזול מפני שמלאכתם מלאכת גזולים, כגון המוכסים והליסטים, אסור ליהנות מהם, שחזקת מלאכה זו שהיא גזל, ואין מצרפים דינרים מהתיבה שלהם, שהכל בחזקת גזילה, אבל ממה שיש לו בבית או בשוק שלא בתיבת המוכסים, מותר לצרף, ואפי' מתיבתו אם הוא חייב לתת לו חצי דינר ואין לו אלא דינר, נותנו לו ולקוח ממנו חצי דינר אפי' מתיבת המוכסין, מפני שהוא כמציל מידו, ונע"ע בהלכה המובאת לקמן נושא ד'.

ב. ממעות של המוכס המונחים בביתו או שבשוק (ולא מן התיבה)

מותר לפרוט, משום שדרכו להשים את כסף המכס בתיבה מיוחדת, [לפי התפארת ישראל – זהו רק לפרוט, אבל לקבל ממנו מתנה גמורה אסור, כיון שיש בזה הנאה גמורה, אך ברשב"א בתשו"ס סי' תתקסז, מבואר: שמתנה גמורה מותר לקבל אפי' מתיבת המוכסין, כי כל האיסור ליטול זה מדין "מסייע", ובמתנה אינו מסייעו אלא מפסידו]. ההלכה עיין בדין הקודם.

ג. מתיבת מוכס העומד ע"י המלך ויש לו קצבה

מותר לפרוט מהתיבה שלו, ומותר ליטול ממנו צדקה, דדינא דמלכותא דינא, ואין במעות שבידו משום גזל, [לפי הרשב"א והראב"ד – זהו גם אם המוכס הוא עכו"ם שקנה את הזכויות מהמלך, שהרי הגוי הלוקח במצות המלך אינו לוקח יותר ממה שקצב לו המלך ליקח, ודברי רב אשי אינם מוסבים על משנתנו, אך הרמב"ם פ"ב מגזילה ואבידה פוסק: שגם באופן זה אסור לפרוט מהעכו"ם, הואיל ומסתמא לוקח יותר ממה שקצבו לו, ודברי רב אשי המחלק בין עכו"ם לישראל מוסב גם על משנתנו].

ד. אם בא לתת למוכס מכס וצריך לקבל עודף

מותר לקבל את העודף אפי' מן התיבה.

רש"י (ד"ה אבל נותן) מפרש: שזהו לפי שהוא כמציל מידו.

התוס' (ד"ה אין פורטים) מפרשים: שזהו מפני שאין ידוע בבירור שהם של גזל, ושטעם זה הוא רק לרבנן דאמרי "סתם גזילה לא הוי יאוש בעלים", ולשיטתם איסור לפרוט מתיבת מוכסין הוא מעיקר הדין, משום ספק גזל, אבל לרבי שמעון דאמר "סתם גזילה יאוש בעלים", מעיקר הדין מותר, שהרי יש גם שינוי רשות, ואעפ"כ אין פורטין, משום דדבר מגונה הוא ליקח מתיבה ומכיס המיוחד להניח שם גזילות.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מגזילה ואבידה הל' יא) ובשו"ע (סי' שסט סעי' ו') נפסק: במה דברים אמורים שהמוכס כלסטים, בזמן שהמוכס גוי, או מוכס העומד מאליו, או מוכס העומד מחמת המלך ואין לו קצבה אלא לוקח מה שירצה, אבל מוכס שפסקו המלך ליטול דבר קצוב, ואפי' מלא שישלם יתן לו יותר מגוי, מכל מקום מקרי דבר קצוב לכל איש, והעמיד מוכס ישראל לגבות למלך, ונדע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך, אינו בחזקת גזל, משום דדינא דמלכותא דינא, ולא עוד אלא שהמבריח ממכס זה עובר על "לא תגזול", מפני שהוא גזול מנת המלך, בין שהיה מלך ישראל בין שהיה מלך גוי, וכן אם ישראל קנה המכס מהמלך המבריח עצמו, הרי זה גזול ישראל שקנאו, ויש אומרים לאפי' ידוע שהישלם לוקח יותר מן הקצבה, מכל מקום אסור להכריח ממנו דבר הקצוב, להוי כגזול מן הגזול לאסור, אבל אם קנאו גוי, מותר, משום דהוי כהפקעת הלוואתו דשרי במקום דליכא חילול השם, ויש אומרים דאפי' המוכס ישראל, אם לא קנאו לעצמו רק גובה למלך, אף על גב דאסור להבריח מוכס דינא דמלכותא, מכל מקום אם אינו מבריח, אין למוכס לכופ אותנו ליתן, דהוי כהפקעת הלוואתו דשרי, מיהו אם יש בזה משם יראת המלך, ודאי יכול לכופ אותו.

להבריח את המכס

יז. האם מותר להבריח את המכס, [באופן שאין חילול ד'] ומדוע?

דף קיג. קיג:

תשובה :

1. במוכס שאין לו קצבה או כשעומד מאליו [הנ"ל תשו' קודמת נושא א'] - לכו"ע מותר, שהרי גזלנים הם.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

2. **במוכס שיש לו קצבה ועומד ע"י המלך ממעות המונחות בביתו או שבשוק** וכנ"ל תשר' קודמת נושא ג' - לכו"ע אסור, שהרי דינא דמלכותא דינא.
3. **באופן שיהודי קנה את זכויות המכס מהמלך ויש קצבה - לכו"ע אסור**, שהרי הוי גזל גמור מהיהודי. והרשב"א והראב"ד סוברים: שדברי רב אשי "במוכס כנעני מותר", ומחלוקת רב יוסף ורבא קאי על להבריח את המכס מעכו"ם שקנה את הזכויות מהמלך, אלא שלפי הראב"ד - גם על נודרין, פי' שמותר לידור להורגים באם הוא עכו"ם, עיין תשר' הבאה, ולפי הרשב"א - רק על הברחה מהמכס, עיין מה שנכתוב בהערה לתשר' הבאה נושא ב'.
4. **באופן שאינו יהודי קנה את הזכויות מהמלך - הדין תלוי במחלוקת אם גזל עכו"ם מותר - עיין לקמן תשר' יט.**

לידור להורגין

יח. האם מותר לידור להורגין "שפירות אלו הם תרומה של המלך", ומדוע? דף קיג.

תשובה:

א. באופנים שהמוכס נחשב לגזלן [עיין תשר' קודמת נושא א']

מותר לידור.

התוס' (ד"ה נודרין) מביאים את הגמ' בנדרים, האומרת: שאומר בשפתיו "יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אינם של תרומה", בלא לפרש כמה זמן, ומחשב בליבו "היום", דאין נאסר אלא אותו יום בלבד, ואף שדברים שבלב אינם דברים, מ"מ משום אונסא שרו.

התוס' מוסיפים: שה"ה שיכול לחשב שעה אחת או רגע, דאין נאסר אלא כפי שחשב.

עוד כתבים התוס': שאם מפרש בשפתיו "לעולם", יכול להערים ולחשוב בליבו שום תנאי, [דבאופן זה לא מועיל מה שמחשב בליבו], ואם מבטל בשפתיו בלחש, כ"ש דהוי ביטול גמור.

ב. למוכס שיש לו קצבה, העומד על ידי המלך

אסור לידור, דדינא דמלכותא דינא.

ג. ליהודי שקנה זכויות של המלך

אם יש לו קצבה אסור לידור, דהוי גזל מהיהודי.

ד. לעכו"ם שקנה את הזכויות מהמלך וביש לו קצבה

1. **כשאין חילול השם, לפי גירסתינו בגמ' בשם רב אשי** [וכן גירסת הראב"ד המובא ברשב"א בשיטמ"ק] - מותר לידור, ואבל לפי גירסת הרשב"א - רב אשי קאי רק על "כלאיים", דהיינו להבריח מן המכס - עיין בתשר' קודמת - אבל לא על נודרין למוכסין שבא מטעם המלך ויש לו קצבה, דלא מסתבר שחכמים יתירו לידור באופן זה, ולכן גם אם הוא עכו"ם אסור לידור.

לפי רב יוסף אליבא דרבי עקיבא - דברי רב אשי רק בעכו"ם ממש, ולפי שגזל עכו"ם מותר, אבל אסור לידור למוכס שהוא גר תושב שאינו אוכל נבילות ואינו עובד ע"ז.

ולפי רבא - אין לחלק בין גר תושב לעכו"ם לענין זה, ובשניהם מותר לידור ולהבריח מן המכס, ואפי' למ"ד גזל עכו"ם אסור, וזהו מפני שהברחה הוי הפקעת הלואה, ולכו"ע מותרת, [לכאורה גם רב יוסף מודה שהפקעת הלואה מותרת].

2. **במקום שיש חילול ד' - לכו"ע ובכל מקרה אסור.**

גזל וגניבה מעכו"ם, הפקעת הלואה, החזרת אבידתו, להטעותו

יט. האם מותר ומדוע. (א) לגזול מעכו"ם. (ב) להפקיע הלואה, (ג) להחזיר אבידת עכו"ם. (ד) להטעות את העכו"ם. (ה) לגנוב מהעכו"ם. דף קיג. קיג:

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. גזל עכו"ם

1. כשאין חילול השם

לפי רב יוסף - מותר, ומה שרבי שמעון בשם רבי עקיבא אומר שאסור, ולומד זאת מעבד עברי הנמכר לעכו"ם, דכתיב ביה "וחשב עם קונהו", זהו רק כשנמכר לגר תושב, אבל בעכו"ם ממש מותר.

ולפי אב"י ור"ב - אסור אף כשאין חילול ד', ושרבי עקיבא כפשוטו הוא, שגזל עכו"ם מדאורייתא אסור, מדכתיב "עם קונהו".

רב הונא לומד זאת: ממה שנאמר "ואכלת את כל העמים אשר ד' אלקיך נותן לך", בזמן שהם מסורים בידך ולא בזמן שאין מסורין בידך. והשיטתו מביא שלפי הרא"ש בשם רבי מאיר - יש צורך בשני הלימודים, עיי"ש, ושלפי הרמ"ה - רב הונא חולק על רבי עקיבא, וס"ל שאם מסורים בידך מותר לגזול, עוד נראה מפשטות סוגייתנו שהאיסור הוא מדאורייתא, אך היש"ש סי' כ', מדייק מרש"י בסנהדרין דף נו. ד"ה ישראל, שכל האיסור הוא רק מדרבנן, והב"ש באהע"ז סי' כה ס"ק ה', ובהגהות הגר"א בסנהדרין מקשים שזה נגד פשטות סוגייתנו, והשד"ח ערך "גזל עכו"ם", כותב: שנעלם מהם דברי רש"י בחומש על "וחשב עם קונהו", דס"ל שם בהדיא שגזל עכו"ם אסור מדאורייתא, וע"ע א"ת כרך ה' ערך גזל הגוי עמ' תפו בענין זה, וכן עיי"ש באם יש חיוב "השבה" מן התורה את החפץ או את דמיו. ע"ע במאירי בסוגיין הכותב: שכל מי שאינו עובד ע"ז אסור לגזלו, והב"י חו"מ סי' רסו, כותב: שגזל עכו"ם מותר גם אם אינו עובד ע"ז.

התוס' (ד"ה שלא) כותבים: שבמסכת ב"מ (דף קיא:) יש תנאים הסוברים גזל עכו"ם מותר, וזהו כת"ק שם הלומד זאת מדכתיב "דעך" ו"אחיך", וע"ע א"ת שם, ובעמ' תצב, אם נחשב לשלול לענין לצאת ידי מצות לולב, ואם הישראל הגזלן קונהו ביאוש לחדו.

2. במקום שיש חילול ד' - לכו"ע אסור. [התוס' בב"מ דף פז: ד"ה אלא, ובבכורות דף יג: ד"ה כמ"ד, כותבים, שזהו אפי' למ"ד גזל עכו"ם מותר].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מגזילה ואבידה הל' ב') ובשו"ע (סי' שנט סעי' א') נפסק: ואסור לגזול כל שהוא דין תורה, אפי' גוי עובד עבודה זרה אסור לגזלו או לעשקו, ואם גזלו או עשקו, יחזיר, וברמב"ם (פ"ז מגניבה הל' ח') נפסק: אחד הנשוא והנותן עם ישראל או עם הגוי עובד עבודה זרה, אם מדד או שקל בחסר, עובר בלא תעשה וחייב להחזיר, וכן אסור להטעות את הגוי בחשבון אלא ידקדק עמו, שנאמר, "וחשב עם קונהו", אע"פ שהוא כבש תחת ידך, קל וחומר לגוי שאינו כבש תחת ידך, והרי הוא אומר, "כי תועבת ה' אלקיך כל עושה אלה כל עושה עול" מכל מקום, וע"ע בהלכה לדין ד'.

ב. הפקעת הלואתו [כשאין חילול ד']

לפי ר"בא - לרבי ישמעאל מותר, [מפני שאינו גזל גמור - רש"י ד"ה בהפקעת], ולרבי עקיבא אסור, מפני קידוש ד'. [הקדושת יו"ט, כותב: שהטעם שהרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה, הוא מפני שסובר שר"ב אשי וסתמא דגמ' חולקים על ר"בא, וסוברים שאין הבדל בין גזל להפקעת הלואתו. מיהו הרמ"א המובא לקמן נחש ד' פוסק: שהפקעת הלואתו מותרת].

ג. אבידתו

1. כשאין חילול השם - לכו"ע מותרת, שנאמר "לכל אבידת אחיך", לאחיך אתה מחזיר ואי אתה מחזיר לכנעני. [לפי רב בסנהדרין דף עז: - יש איסור להחזיר אבידת גוי, שנאמר "למען ספות הרוה את הצמאה", ורש"י שם ד"ה המחזיר, מפרש את טעם האיסור: שזהו לפי שמראה שהשבת אבידה ליהודי אינו מצוה אלא דבר מוסרי, והרמב"ם מפרש: שזהו מפני שמחזיק ידי רשעי עולם, והמאירי מחלק בין גוי העובד ע"ז לשאינו עובד, וע"ע בב"י סי' רסו, ובדירשה שם ס"ק א'.

2. במקום שיש חילול ד' - לכו"ע אסור, [כמבואר בברייתא בשם ר' פינחס בן יאיר].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מגזילה ואבידה הל' ג') ובשו"ע (סי' רסו סעי' א') נפסק: אבידת הגוי מותרת, שנאמר, "אבידת אחיך", והמחזיר, הרי זה עובר עבירה מפני שהוא מחזיק רשעי עולם, ואם החזירה לקדש את ה' כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה, הרי

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

זה משוּבַּח, ובמקום שיש חיילול ה', אבידתו אסורה וחייב להחזירה, ובכל מקום מכניסין כליהם מפני הגנבים ככלי ישראל, מפני דרכי שלום.

ד. טעותו

1. **אם טעה מעצמו - לכו"ע** [במקום שאין חיילול ה'] מותר.
2. **להטעותו ממש - לפי תוס'** (ד"ה יכול) - מותר, ורק כשיש חיילול ד' אסור, [ולפי הרמב"ם המובא בהמשך] - אסור גם כשאין חיילול ד', עיי"ש, ובא"ת שם עמ' תצה, ובבאר הגולה חו"מ סי' שמח ס"ק ה'.

פוסקים :

ברמב"ם (פי"א מגזילה ואבידה הל' ד') ובשו"ע (סי' שמח סעי' ב') נפסק: טעות הגוי כאבידתו ומותרת, והוא שטעה מעצמו, אבל להטעותו, אסור, ובהל' ה', נפסק: כיצד, כגון שנעשה הגוי חשבון וטעה, וצריך שיאמר לו ישראל, "ראה שעל חשבונך אני סומך, ואיני יודע אלא מה שאתה אומר אני נותן לך", כגון זה מותר, אבל אם לא אמר לו כן, אסור, שמא יתכוין הגוי לבדוק ונמצא שם שמים מתחלל. **טעות גוי, כגון להטעותו בחשבון או להפקיע הלואתו, מותר, וכלכל שלא יודע לו לזכא חיילול ה', ויז אומרים לאסור להטעותו, אלא אם טעה מעצמו, פרי.**

ה. גניבה מעכו"ם

בתוס' (ד"ה הכי) מבואר: **שדינו כגוזל מעכו"ם**. [וע"ע בא"ת שם עמ' תפט].

פוסקים :

ברמב"ם (פי"א מגניבה הל' א') ובשו"ע (סי' שמח סעי' ב') נפסק: כל הגונב ממון משהו פרוטה ומעלה עובר על לא תעשה, שנאמר "לא תגנבו", ואחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון גוי עובד עבודה זרה.

עדות לטובת גוי בערכאות

כ. האם מותר לישראל להעיד נגד ישראל חבירו בבי"ד של ערכאות, ומדוע? דף קיד.

תשובה :

א. במקום שדיני הגויים לחייב ממון אף על פי עד אחד

1. **לילך לבד להעיד לטובת הגוי - אסור, שהרי גורם שיוציאו ממון על פי עד אחד.** [הראב"ד בחידושיו כותב: שהאיסור להעיד בערכאות לטובת גוי כשהתובע עכו"ם, הוא רק כאשר הערכאות יחייבוהו בעוד שבבי"ד של ישראל לא יהיה חייב, עיי"ש, וכ"כ הרא"ש וכגון שהישראל כופר או אומר "פרעתי", שבבי"ד ישראל נפטר בשבועה, ומוסיף הרא"ש: שאם להיפך כשישראל תובע והעכו"ם כופר או אומר "פרעתי", יכול הישראל להעיד לטובת הגוי, שהרי גם בבי"ד של ישראל היה הגוי נפטר, ושם הגוי ייחד את הישראל, בכל מקרה יכול להעיד, שהרי אם לא יעיד יהיה חיילול ד', עיי"ש, וכותב הב"ח חו"מ סי' כח, בכונת הרא"ש: שזהו רק כשייחדו בשעת הלואה, אבל אם אח"כ, צריך הישראל להשמש ולומר "שאינו זוכר"].

2. **המעיד לבד - משמתין אותו, ולפי המרדכי סי' קיז - דוקא מנדים, אבל אין חיוב תשלומין על מה שגרם הפסד לחבירו, ולפי הרמב"ם והטו"ש"ע ביר"ד סי' שלד סעי' מג, מנדים אותו עד שישלם, וע"ע בסמ"ע חו"מ סי' כח ס"ק כא, ובנתיבות בביאורים ס"ק ד'.**

3. **לילך עם חבירו להעיד נגד ישראל אחר לחייבו ממון - אין איסור.**

לפי התוס' (ד"ה ולא) - הטעם שאין משמתין אותו אף שלולי עדותו יכול לכפור, זהו מפני שאין משלם על ידם אלא מה שחייב לו, [משמע שסוברים: שלכתחילה אסור להם להעיד, אך מהרא"ש שכותב "מפני שאין מפסידים לו משלו יכולים להעיד" משמע שיכולים להעיד לכתחילה, מיהו עיין ביש"ש סי' כג מש"כ בה].

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ז מת"ת הל' יד, אות ט') ובשו"ע (יור"ד סי' שלד סעי' מג, אות ט') נפסק: המעיד על ישראל בערכאות של גוים והוציא ממנו בעדותו ממון שלא בדין ישראל, מנדין אותו עד שישלם, ובשו"ע חו"מ סי' כח סעי' ג', נפסק: אם גוי תובע ישראל ויש ישראל יודע עדות לגוי נגד ישראל ואין עד אלא הוא, והגוי תובע שיעיד לו במקום שדיני הגויים לחייב ממון על פי עד אחד,

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

אסור להעיד לו, ואם העיד, משמתין אותו. אבל אינו חייב לשלם, ליכול לומר "אמת העדתי", אבל אם יש לכרר שסקר העיד, חייב לשלם, ואם בעל דבר מודה שאמת העיד, אין משמתין אותו, ואם מתחילה יחדו הגוי לישראל להיות עד, איכא חיולול ה' אם לא יעיד לו, ויעיד לו, ובסעיף ד', נפסק: ישראל התובע לגוי וכופר ויש לגוי עד אחד, מותר להעיד לו אם יתבעהו, וכל שכן ששני עדים יכולין להעיד, שהרי גם בזין ישראל יתחייב על פיהם, וכן במקום שאין מוליאין ממון על פי עד אחד יכולים להעיד.

ב. במקום שמחייבים ממון רק על פי שני עדים

1. אם הוא לא אדם חשוב - מותר, שהרי לא יסמכו עליו כשהוא יחיד.

2. אם הוא אדם חשוב, שהערכאות סומכים עליו כבי תרי ומוציאין ממון על פיו - הגמ' נשארה בספק, אם לכן אסור לו להעיד, או כיון שהוא אדם חשוב ולא יכול להשתמט, לכן מותר לו להעיד. [לפי הראב"ד - ספק ממונא לקולא, ולכן יכול להעיד, וכ"כ הרא"ש סי' יד, ומפרש הבי"י סי' כח, מובא בפלפולתא חריפתא, שזהו כיון שבשעה שמעיד לא ברי לו שייסמכו עליו כבי תרי, ולפי השיט"ק בשם הרמ"ה - לכתחילה לא יעיד ואם העיד אין מנדין אותו, וע"ע בחזת"ס חו"מ סי' כג הכותב: שהראב"ד הרא"ש והרמ"ה אינם חולקים לדינא, וכן עיין ביש"ש סי' כג, הגורס ברא"ש "ואי אזיל ומסהיד לא משמתין ליה", וכדעת הרמ"ה, ושלכן הרי"ף השמיט ספק זה, הואיל ובין כה אסור להעיד לכתחילה, גם הרמב"ם והשו"ע השמיטו ספק זה].

"דינא דבר מצרא" בישראל המוכר לגוי

כא. האם יכול ישראל למכור לגוי את קרקעו הנמצא על מצר חבירו הישראל, ומדוע? דף קיד.

תשובה:

בגמ' מבואר: שאסור, ולא משום "דינא דבר מצרא", שהרי לעכו"ם אין דינא דבר מצרא, [דהוא לא בר דין "ועשית הישר והטוב" - גמ' ב"מ דף קח:], אלא משום שאומר לו "ארבעית לי אריא אמצראי", ולכן משמתין ליה עד שיקבל עליו כל אונסו שיבוא לו מחמתו.

ובותבים התוס' (ד"ה עד) בשם ר"ת: שזהו דוקא כשישראל רוצה ליתן לו כמו שהעכו"ם רוצה ליתן, אבל אם העכו"ם רוצה ליתן יותר, אין להפסיד בשביל כן.

כשחישב לעשות מעורות כלים לענין קבלת טומאה

כב. עורות א' של בעה"ב, ב' של עבדן, ג' של גנב או גזלן, האם ראויין לקבל טומאה מחמת שחישב עליהן לדבר שראוי לו בלא חסרון מלאכה, ומדוע? דף קיד.

תשובה:

א. של בעה"ב

מחשבה מטמאתן.

רש"י מפרש: שזהו מפני שבעה"ב אינו עשוי למוכרן, ועושה מהם עוצבא ומיטות, [כל הני מחוסרין מלאכה, ולדוגמא בעלמא נקט רש"י אותן - חזו"א כלים סי' לא ס"ק ט', וכשחישב לדבר הראוי להם, נחשב שנגמרה מלאכתן. אם מדובר רק בעורות לא עבודים או אף בעבודים, ואם מדובר בטומאה לענין משכב - עיין תוס' רבינו פרץ, חזו"א שם, אמ"ה עמ' שיט].

ב. של עבדן

מחשבה אין מטמאתן.

רש"י מפרש: שזהו מפני שעשוי למוכרן, ועדיין לא נגמרה מלאכתן, שהרי הלוקח יכול לעשות בהם מנעלים.

ג. של גנב וגזלן, [אם יש חילוק אם הם עכו"ם או ישראל - עיין בתשו' הבאה נושא ב']

לפי ת"ק - רק של גנב מחשבה מטמאתן, דס"ל סתם גניבה יאוש בעלים, שהרי אינו יודע מי גנבו, ואין לו ממי לתבוע, וקנאו ע"י היאוש, [וזהו אפי' למ"ד יאוש לא קני - כנ"ל ד' סו: ועיין במש"כ לעיל פרק ז' תשו' טז נושא א'], אבל

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

של גזלן אין מחשבה מטמאתו, [אפי' שמענו את הבעלים מתייאשים – רש"י ד"ה בידוע], לפי שמכיר מי גזל ממנו, ויכול לתבעו.

רש"י (לעיל דף סו: ד"ה ושל גזלן) מפרש: שזהו אפי' שחישב עליהם לדבר שאין בו חסרון מלאכה, וכו', [עיי"ש, ובאמ"ה לעיל פרק ד' עמ' שיט].

לפי רבי שמעון – להיפך, דהיינו שרק של גזלן מחשבה מטמאתו, דסתם גזילה יאוש בעלים, דכיון שגזלו בפניו, הרי הגזלן אלים הוא, משא"כ בגנב שאינו אלים, וחושב הנגב שימצאוהו ויתבעו לדין, ורבי שמעון ורבנן לא חולקים במציאות באיזה מתייאש יותר. אלא שבכל יאוש יש בה מקצת תקוה, ובכל תקוה מעורבת בה מקצת יאוש, והדבר מסור לחכמים באיזה מקרה יש אומדנא שלאדם אין תקוה – חז"א חז"מ ליקוטי ס' יט, אמ"ה עמ' שכ.

ולפי רבי – גנב דינו כגזלן שבסתמא מתייאשין, [דהיינו שבשניהם מחשבה מטמאתו].

לפי עולא – מחלוקתם בסתם אבל אם שמענו ממנו שמתייאש לכו"ע קנאו ביאוש, [לפי ר"ת לעיל דף סו: בתורה אמר עולא – עולא ס"ל יאוש לבד קני, ולפי התוס' בשם ר"י – עולא ס"ל שלא קני, תוכן דבריהם עיין במש"כ לעיל פרק ד' תשו"י].

ולפי רבה – בידוע נמי מחלוקת. [ובגמ' לעיל דף סו: סז. מבואר: שבשל גנב או גזלן – דהיינו לת"ק בגנב, ולרבי שמעון בגזלן, ולרבי בשניהם – שמתייאשין הבעלים, זהו אפי' בעורות, שאינן צריכים אפי' קיצוע, כעוצבא, מהו עוצבא – עיין רש"י לעיל דף סו: ד"ה והלא עוצבא, ובאמ"ה שם עמ' שיט בהערה 160. ושזהו אפי' למ"ד יאוש לא קני, לפי שיש כאן גם שינוי השם מ"עור" ל"אברין" – עיין בגמ' שם, ובמש"כ שם תשו"י סז נושא ב' – ושינוי השם כשינוי מעשה דמי, אם הרי כשינוי מעשה ממש – עיין מש"כ שם בתחילת התשו"י שם].

קבלת חפץ גזול תמורת חפץ שנגזל ממנו

כג. נטלו "מוכסין" [פ' גזלן], או גנב או ליסטים מזוין חמורו ונתנו לו חמור אחר, האם קנאו, ומדוע? [דף קיד.]

תשובה:

לפי תנא דמתניתין – קנאו, "מפני שהבעלים מתייאשים", ולכן הרי אלו שלו.

רש"י (במשנה, ד"ה הרי אלו שלו) אליביה, מפרש: שס"ל שקנאו ביאוש ושינוי רשות.

לפי תנא דברייתא – לא קנאו, דקסבר יאוש לא קני, ומעיקרא באיסורא אתי לידיה.

רש"י מפרש (בד"ה יאוש כדי, ובד"ה יחזיר לראשונים): שהרי המוכס אינו קונה ביאוש לבדו בלא נתינת דמים או שינוי מעשה. וכי אתא ליד שני באיסורא אתי לידו, ופליגי ברייתא אמתניתין, דלתנא דמתניתין לא נחשב שבאיסורא אתי לידו. [אך התוס' לעיל דף סז. ד"ה אמר עולא, מפרשים בשם ר"ת: שזה לא נקרא "שינוי רשות", מפני שהמוכסין נותנין לו את החמור בעל כרחו, ופליגי אם יאוש לבד קני, ולפי התוס' שם, בשם ר"י כותבים: שבברייתא מדובר שהבעלים נתייאשו רק אחר שהגיע לידו של שני, ולכן לא נקרא שינוי רשות – וכדלקמן דף קטו, וכמש"כ לקמן תשו"י כט נושא ג', עיי"ש – ובמשנה מדובר שידוע שנתייאשו קודם שבא לידו, והברייתא והמשנה לא פליגי, והרעק"א בגליון הש"ס דן: אם לרש"י המשנה והברייתא חולקים באם שינוי רשות לפני יאוש נקרא שינוי רשות, עיי"ש].

ולפי האיבא דאמרי בגמ' – יאוש כדי קני, מיהו אי אמר אי אפשר בממון שאינו שלי, [מפני שחסיד הוא – רש"י], מחזיר לבעלים הראשונים, [והרעק"א בגליון הש"ס הבין שלא יכא דאמרי, הכונה יאוש לבד בלא שינוי רשות, וע"ע במאירי, וברש"י].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ה מגזילה ואבידה הל' י') ובשו"ע (ס' שסט סעי' ה') נפסק: נטלו מוכסין כסותו והחזירו לו אחרת, הרי אלו שלו, מפני שזו כמכירה היא, וחזקתה שנתתיאשו הבעלים ממנה, ואינו יודע בודאי שזו גזולה, ואם היה ותיק ומחזיר על עצמו, מחזירין לבעלים הראשונים.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מחלוקת האמוראים בפירוש המשנה

בפי' דברי המשנה "נטלו מוכסין וכו' הרי אלו שלו" דהיינו שהיה יאוש, יש מחלוקת אמוראים אם זהו 1. בעכו"ם ו/או ישראל, 2. בגזלן ו/או בגנב, 3. בסתמא כשלא שמענו שנתייאש ו/או כשידוע שנתייאש, וכדלהלן:

1. המחלוקת הראשונה: אם מדובר בגזלן עכו"ם או ישראל

לפי הגמ' בהו"א - רב אשי והר"ף והרא"ש גורסים "רב אשי" העמיד את משנתנו הסוברת שבליסטים "הרי אלו שלו" שבסתמא מתייאש, רק בליסטים עכו"ם, שמתיאש מלתובעו לדין, משא"כ בליסטים ישראל שאינו מתייאש מפני שיכול לתובעו לדין.

ולפי רב יוסף, ובן בסקנת הגמ' - רב אשי אמר להיפך, שזהו רק בליסטים ישראל, "שאמרו מימר" [פי' שאין חובטין במקלות, ולשון אחר: שאומרים לנגזל, "מי ימר שזה נכון, הבא עדים שגנבו ממך" - רש"י], לכן מתייאש, משא"כ בליסטים גוי "דדייני בגיתי" - ומפרש רש"י: בגאווה ובזרוע - לא מתייאש. ולפי בעל המאור - כיון שקיי"ל כעולא המובא לקמן דין 2, דאמר שליסטים דמשנתנו היינו "גנב", ולפי מאי דקיי"ל כת"ק הנ"ל תשו' כב נושא ג' דאמר "סתם גזילה אין יאוש בעלים", ולפי שחילוקו של רב אשי קאי על משנתנו יוצא שרק בגנב יש חילוק בין עכו"ם לישראל, אבל בגזלן אפי' של ישראל בסתמא לא הוי יאוש, וכן כותבים התוס' דף קיד: ד"ה המכיר, שרק בגנב ישראל בסתמא יש יאוש, ושגנב גוי אין יאוש, וכן מבאר הב"ח סי' שסח את דעת רי"מ שבטור, עיי"ש, עוד מביא הסוד: שלפי אביו הרא"ש, בגזלן ישראל בסתמא יש יאוש ובגוי אין יאוש, והב"ח מתקשה מנין לקח הסוד דברים אלו. על הבנתו זו של הסוד מתקשים התפארת שמואל על הרא"ש סי' טו אות ב', היש"ש סי' כז, וע"ע בש"ך ס"ק ב', ובהגר"א ס"ק ג'.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מגזילה ואבידה הל' ג') ובשר"ע (סי' שסח סעי' ה') נפסק: המציל מיד לסטים ישראל, הרי אלו שלו, מפני שסתם הדבר שנתיאשו הבעלים, ואם ידע שלא נתייאשו, חייב להחזיר, אבל המציל מיד לסטים גוי או מוכס גוי, חייב להחזיר, שסתם הדבר שלא נתיאשו הבעלים, ואם נתייאשו, הרי אלו שלו, ומפני מה אמרו סתם לסטים ישראל נתיאשו הבעלים, וסתם גוי לא נתייאשו, מפני שהבעלים יודעים, שגויים מחזירין מיד הגזלן אע"פ שאין שם עדים שגזל אלא בראיות רעועות ובאומדן הדעת. וסתם גניבה הוי יאוש אפי' בגוי, ואם כן הקונה מן הגנב לא היה לריך להחזיר הגניבה, אלא אם כן ידעינן ללא נתיאש, להא קנאה ביאוש ופינוי רשות, כמו שנתבאר לעיל סימן קנב, מיהו נהגו להחזיר כל גניבה, ואין לקנות מן המנהג, וכמו שנתבאר לעיל סימן קנב, ואין חילוק בזה בין גנב לגזלן, דככל ענין מחזיר דמיו ונוטל את שלו, כן נראה לי. [בביאור שיטת הרמב"ם - עיין ל"ח"מ וכס"מ, יש"ש שם, בש"ך, ובהגר"א. ואילו בשיטת השו"ע כותב הסמ"ע: שזהו כדעת הרא"ש המובא בטור, ושלפי"ז הרמ"א מבאר את השו"ע ואינו חולק עליו, אך הש"ך והגר"א כותבים: שהשו"ע כשיטת הרמב"ם, שהוא כשיטת בעל המאור, ושלפי"ז הרמ"א חולק על השו"ע וסובר כשיטת הסוד בדעת הרא"ש].

2. המחלוקת השניה: אם מדובר בגזלן ו/או בגנב, משנתנו נקטה "מוכסין" דהיינו גזלן, ונקטה גם "ליסטים".

לפי עולא - ליסטים גנב הוא, ובשניהם המשנה נקטה "מפני שהבעלים מתייאשים", שמשמעותו שבסתמא הבעלים מתייאשים, ולפי"ז עולא המעמיד את מחלוקת רבי שמעון ורבנן והנ"ל תשו' קודמת נושא ג' רק בסתמא, יכול להעמיד את משנתנו "הרי אלו שלו" הן בגזלן ואלבא דרבי שמעון, והן בגנב כשידוע שהבעלים נתייאשו, ודברי הכל הוא.

ולפי רבה [המעמיד את מחלוקת רבי שמעון ורבנן אפי' בידוע] - צריך להעמיד את משנתנו "שבסתמא מתייאשין", רק כרבי שמעון ובגזלן, ותרי גווני גזלן איכא, אבל בגנב לא משכחת ליה לרבנן יאוש.

3. אפשרות נוספת: בין לעולא ובין לרבה - משנתנו כרבי הסובר שבין בגנב ובין בגזלן "בסתמא" הבעלים מתייאשים, וקונה.

המציל מן הליסטים

כד. המציל מן הליסטים, האם הרי אלו שלו או שחייב להחזיר לבעלים, ומדוע? דף קיד.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

במשנה מבואר: שאם נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו, ומשמע שבסתמא לא הוי יאוש.

רש"י (במשנה ד"ה אם נתיאשו) כותב: שהגמ' מקשה מליסטים דרישא לליסטים דסיפא, והגמ' לא מקשה כן. בבבאור דברי רש"י – עיין מהרש"א, ושולחן הגמ' מחלקת בין ליסטים ישראל לליסטים עכו"ם, כנ"ל תשו' קודמת.

כה. גזלן או גנב עורות וחשבו לעשותם עוצבא או מיטה, האם קנו את העורות, והאם העורות טמאים, ומדוע?
דף קיד.

תשובה :

הדין תלוי במחלוקת התנאים 1. ת"ק, 2. רבי שמעון, 3. רבי, והנ"ל תשו' כב. נושא ג'. וכן במחלוקת רבה ועולא לעיל תשו' כג דין 2, באופן ולמ"ד שקנה - מחשבה מטמאתן, ובאופן שלא קנה - אין המחשבה מטמאתן. דהיינו שלת"ק - מחשבה של גנב מטמאתן ולא מחשבה גזלן, לרבי שמעון - להיפך ולרבי - בשניהם מחשבה מטמאתן, ושלעולא מחלוקתם בסתם אבל בידוע ד"ה קנאו ביאוש, ולרבה מחלוקתם גם בידוע. [וע"ע בגמ' לעיל דף סו: ובמש"כ לעיל פרק ז' תשו' טו נושא ג', ובתשו' טז נושא ב'].

כו. האם גזלן או גנב שהקדישו או שתרמו או שעישרו את הפירות שגזלו, האם הקדשן הקדש, והאם קנו את הפירות, ומדוע?
דף קיד.

תשובה :

באופן ולמ"ד שקנה [עיין תשו' קודמת] - הקדשן הקדש, ובאופן ולמ"ד שלא קנה - אין הקדשן הקדש, [וע"ע בגמ' לעיל דף סז. ובמש"כ לעיל פרק ז' תשו' טו דין ג', ובתשו' טז. נושא ה'].

נאמנות אשה וקטן

כז. באלו דברים אשה וקטן נאמנים, ומדוע?
דף קיד:

תשובה :

מדאורייתא אינם נאמנים, אך בסוגיין מובאים אופנים שמדרבנן הם נאמנים, וכדלהלן:

1. **בעדות אשה** - משיאין אשה ע"פ בקטן המסיח לפי תומו, רש"י (ד"ה לעדות אשה) מפרש: שמע מן התינוקות שהיו אומרים "הרי אנו הולכים לספור ולקבור איש פלוני". [במסכת יבמות מבואר: שאשה נאמנת לומר "מת בעלה של פלונית", הואיל ויש חזקה לאשה שאינה מקלקלת עצמה, וזהו כדי שלא תשאנה בנות ישראל עגונות].

2. **כשנחיל של דבורים נכנסו לרשותו של אדם**

לפי רב יהודה אמר שמואל - אם היו בעליהם מרדפין אחריהם ואשה או קטן מסיחים לפי תומם "מכאן יצא נחיל זה", נאמנים, הואיל וקנין נחיל של דבורים מדרבנן הוא, [משום דרכי שלום – רש"י ותוס', ע"פ הגמ' בחולין. המאירי כותב: שמדאורייתא הפקר הן. לפי שיכולות לפרוח, ולכן מדרבנן חייב להחזיר לבעלים].

רש"י (ד"ה מרדפין) מפרש: מה שצריך "מרדפין", זהו לפי שצריך רגלים לדבר שהנחיל שייך לו, וצריך שה"מרדפין" יהיה קודם דיבור הקטן, (היש"ש סי' כח. כותב בכונת רש"י: שאם המרדפין יהיה אחר דיבור הקטן. לא הוי "רגלים לדבר").

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מגזילה ואבידה הל' טו) נפסק: נאמנת אשה או קטן לומר "מכאן יצא נחיל זה", והוא שיהיו מסיחים לפי תומן, ויהיו הבעלים מרדפין אחר הנחיל, ושואלים, "היכן חנה", אע"פ שאין אשה או קטן בני עדות. הואיל וקנין דבורים מדרבניהם, האמינו אותם בו. (ה"ש"י הקרבן" על הירושלמי תמה על השו"ע מדוע השמיט הלכה זו).

3. **בתרומה דרבנן** - האמינוהו לקטן המסיח לפי תומו "שהטבילוהו לאכול בתרומה".

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

רש"י מפרש: שהיינו רק בתרומה בזמן הזה, ואליבא דמ"ד "לא קידשה לשעתה ולעתיד לבוא", ומחלוקתם - עיין גמ' מגילה דף י. י. ובמש"כ שם תשר' נד].

4. **בשבויה** - הקילו בה רבנן להתירה במסיח לפי תומו "שלא נבעלה", דאע"ג שזונה לכהונה הוי איסורא דאורייתא, מ"מ יש כאן רק ספק זונה, ובספק הקילו.

הצלת נחיל דבורים שלו כשנכנסו לשדה חבירו

כח. האם מותר לאדם ליכנס לשדה חבירו כדי להציל נחיל דבורים שלו, והאם גם מותר מפני כך לקוץ סוכו של חבירו, ומדוע?
דף קיד. קיד:

תשובה:

א. **ליכנס בלא להזיק**

במשנה מבואר שמותר, ואם הזיק משלם מה שהזיק, [במאיירי מבואר: שאם יהיה בודאי הזיק, יכול הוא ליכנס רק אם בדעתו לשלם על הנזק].

ב. **לקוץ סוכו של חבירו**

לפי ת"ק - אסור גם אם רוצה ליתן דמים, [במאיירי מבואר: שזהו מפני שאין התשלומין מכסים לגמרי את הנזק, מפני שיש הפסד לעולם].

ולפי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה - מותר לקוץ בתנאי שנותן את הדמים.

בברייתא מבואר: שלרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, "זהו מתנאי ב"ד". והרא"ש כתב: שזה מחלוקת תנאים אליבא דרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, ומקיצור פסקי הרא"ש משמע: שהרא"ש פוסק כרבי ישמעאל, וע"ע ביש"ש סי' כט, הכותב: שזה תמוה לומר שיש מחלוקת תנאים אליבא דרבי ישמעאל, ושמסתמא הרא"ש פוסק כחכמים, ושהרא"ש בסוגייתנו חוזר בו ממה שפסק במרובה סי' יח, כרבי ישמעאל, ע"ע במאיירי שפוסק כרבי ישמעאל, מיהו הרי"ף פוסק כחכמים, דס"ל שהמשנה לקמן דף קטו. סוברת לא כרבי ישמעאל, דלרבי ישמעאל משלם כל יינו, ובמשנה לקמן מבואר: שאין לו אלא שכרו, והרא"ש דוחה את דבריו, וסובר שאין מחלוקת בין תנא דמשנתינו לתנא דברייתא, שבברייתא מדובר שבעל הדבש תובע מבעל היין לשפוך יינו ולכן מקבל כל יינו, משא"כ הברייתא מדברת באופן שבעל היין שפך יין ביוחמתו, ולכן אין מקבל אלא רק שכרו, דיכול בעל הדבש לומר לו "הייתי יכול להציל ע"י הדחק", וכ"כ התוס' לעיל דף פא: ד"ה ונטל, בשם ר"י].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ו מגזילה ואבידה הל' יד) ובהגהת הרמ"א (סי' רעד) נפסק: לפיכך מי שיצא נחיל של דבורים מרשותו וושכן ברשות חבירו, יש לבעל הנחיל להלך בתוך שדה חבירו עד שיטול את נחילו, ואם הזיק, משלם מה שהזיק, אבל לא יקוץ את הסוכה על מנת ליתן דמים, מי שהיה לו נחיל של דבורים ויצאו וישבו על אילן של חבירו, יש אומרים, דיכול לקוץ ענף כדי להציל נחילו, ונתן דמי ענף לבעל האילן, ויש חולקין. [המחבר בשו"ע לא מתייחס במפורש לדין זה, אך עיין במש"כ בסי' שע סעי' ו', ומשם נראה שדעתו לפסוק כת"ק וכמו שהרמב"ם פוסק].

המכיר כליו וספריו ביד אחר

כט. המכיר כליו וספריו ביד אחר, וטוען שנגנבו לו, באלו אופנים הלוקח חייב להחזיר, באלו אינו חייב להחזיר, ומדוע?
דף קיד: קטו.

תשובה:

א. **אופנים שאין הלוקח חייב להחזיר**

1. **כשלא יצא לו שם גניבה בעיר, דחוששין שמכרן לאחר ולקחן זה הימנו.**
2. **באופן שהגנב בא במחתרת, הואיל והגנב בר מיתה ונפטר ממצות "והשיב את הגזילה".**
3. **לפי שיטת רש"י (ד"ה נשבע), והתוס' (ד"ה המכיר) - כשלקחו לאחר יאוש, מפני שיש יאוש ושינוי רשות,**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ולפי הסמ"ע סי' שנו ס"ק יג, ולפי הגר"א שם ס"ק יג – תקנת השוק יש אף כשקנה מגנב מפורסם, ולפי הש"ך שם ס"ק ו' – אם קנה מגנב מפורסם חייב ליתן לבעלים את דמי החפץ, כיון שהחפץ הגיע אליו באיסור, ואילו הראב"ד בדף קיד, חולק על רש"י ותוס', וסובר: שגם אם לקחו לאחר יאוש, שיש גם שינוי רשות וקנאו, יש תקנת השוק, דהיינו שהבעלים יכולים להוציא מהלוקח ע"י נתינת דמים.

4. **אם כשיצא לו שם גניבה בעיר - כשלא נתמלאו התנאים האמורים בנושא הבא דין 2, 1.**

ב. **אם כשיצא לו שם גניבה בעיר, כגון שצעק בלילה "שנגנבו לו כליו"**

1. **אם בגנב שלא בא במחותרת, ולפני יאוש, בבעה"ב העשוי למכור ספריו וכליו - הבעה"ב נאמן רק אם היתה מחותרת חתורה בתוך ביתו, ובני אדם שלנו בתוך ביתו יצאו וחבילות כלים על כתפיהם, והכל אומרים "אלו ספריו וכליו של פלוני שנגנבו", וישבע לוקח (מכח תקנת השוק – עיין בתשו' הבאה) כמה נתן ויטול מבעה"ב.**

לפי שיטת רש"י (דף קטו. ד"ה לא) ולפי שיטת התוס' (ד"ה דקאמרי) - צריכים לפרט "ספר פלוני ופלוני", וכן שיטת הראב"ד בחידושיה, ומוסיפים התוס' שם: שאמירה זו צריכה להיות בשעת יציאת הקול, וואילו לפי שיטת הרא"ש, המאירי, הרמב"ם, והשו"ע – שכיון שנעשו למכור כליו מספיק שיאמרו "הללו ספריו של פלוני".

2. **בגנב שלא בא במחותרת ובבעה"ב שאינו עשוי למכור ספריו וכליו - הבעה"ב נאמן, והלוקח חייב להחזיר, גם אם אין עדים שמעידים "הללו כליו וספריו של פלוני".**

לפי שיטת רש"י (דף קטו. ד"ה לא) - שאר התנאים צריך, דהיינו "שבני אדם לנו בתוך ביתו ועמד והפגין בלילה, ונמצא מחותרת חתורה", וכן סובר הרא"ש סי' יז, ואילו לפי הראב"ד – מספיק "שיצא שם גניבה בעיר, שנגנבו כליו", ולפי המאירי – מלבד "שיצא שם גניבה בעיר", צריך גם "שלנו בתוך ביתו ועמד והפגין בלילה", בשיטת הרמב"ם – עיין טור, ב"י, ודרכי משה, וביש"ש סי' ל"ו.

בתום' (שם) מבואר:

1. **כשגנב ספרים - לעולם הוי כלפני יאוש, מפני שאין רגילות להתייאש מספרים, עיי"ש, ומה שהקשו התוס', שגם בלא שם גניבה בעיר יהא התובע נאמן לומר "נגנבו" במיגו שיכל לומר "שהשאלים" – עיין תוס' ב"מ דף קטו. ד"ה והא, ובשבעות דף מז: ד"ה וספרא, ובמש"כ על ב"מ פרק ט' תשו' נג נושא ג'.**

2. **כשגנב כלים - לרבנן דאמרי "סתם גניבה יאוש בעלים", יתכן באופן שהבעלים מרדפין אחריהן, וידוע שלא נתייאשו, ווא"כ הוי כאן רק שינוי רשות בלא יאוש, ולפי התוס' ר"ד – משנתינו כדעת רבי שמעון הסובר, שסתם גניבה אין יאוש.**

פוסקים :

בשו"ע (סי' שנו סעי' א') נפסק: בעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו ויצא לו שם גניבה בעיר, והכיר כליו וספריו ביד אחרים, או שהיה עשוי למכור והיו כליו אלו שהכיר מכלים העשויין להשאיל ולהשכיר, (הגדרתם – עיין א"ת כרך ז' עמ' קמט, ערך דברים העשויים להשאיל ולהשכיר). אם באו עדים שזה כליו של זה, ישבע זה שהם בידו מנקיטת חפץ בכמה לקח ויטול מבעל הבית ויחזיר לו כליו, ויש אומרים, דכיון שהוא טוען "גנבים", אתרע ליה חזקה דעשויין להשאיל ולהשכיר, שהרי הוא אינו טוען כן, ולכן חיישטן שמא מכרן, היה בעל הבית עשוי למכור את כליו ולא היו מהדברים העשויים להשאיל ולהשכיר, אע"פ שיצא לו שם גניבה בעיר והוכרז כליו, אינו מחזירן מיד לקוחות, שמא הוא מכרן לאחרים, אבל אם באו בני אדם, ולנו בתוך ביתו, ועמד וצעק בלילה "נגנבו כליו וספריו", ובאו בני אדם ומצאו מחותרת חתורה, ובני אדם שלנו בתוך ביתו יוצאים וצוררות של כלים על כתפיהם, והכל אומרים "הללו כליו וספריו של פלוני", הרי זה נאמן, וישבע זה שהכלים בידו, בנקיטת החפץ "כמה הוציא", ויטול מבעל הגניבה, ויחזיר לו כליו.

תקנת השוק

ל. **באופנים שהלוקח מן הגנב חייב להחזירם לבעה"ב, האם מדאורייתא ו/או מדרבנן יכול לדרוש מהבעה"ב את הדמים ששילם לגנב, ומדוע?** דף קיד: קטו.

תשובה :

במשנה מבואר: "ישבע לוקח כמה נתן ויטול", וזהו מפני תקנת השוק, דמדאורייתא הלוקח חייב להחזירן

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, וישיב, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושיין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

בלא החזרת דמים.

רש"י (ד"ה תקנת השוק) מפרש: שזהו מפני שבפרהסיא קנה ולא הבין שנגנב, לכן עשו לו תקנה שהבעה"ב יתן לו דמים, ודאל"כ נעלת דלת בפני המוכרים – מאירי. עוד כתב המאירי: שדינים אלו כשם שהם בגנב כך הם בגזול, ומביא חולקין הסוברים: שאין חילוק בזה בין גזול מפורסם לשאינו מפורסם.

הגמ' מביאה 1. מחלוקת אמוראים אם התקנה אף כשהוכר הגנב. 2. אופנים שלכו"ע אין בהם תקנת השוק, והבעלים נוטלים בחינם את החפץ. 3. אופנים שלכו"ע יש תקנת השוק, והבעלים צריכים לשלם עבור החפץ, הדעות, ומה שנפסק בגמ', הם כדלהלן:

1. **כשלא הוכר הגנב והבעלים עדיין לא נתייאשו** - עשו בו תקנת השוק. ואבל אם הבעלים נתייאשו לפני שלקחן. לפי רש"י ותוס' – אין הלוקח חייב להחזיר את החפץ לבעליו, כיון שקנאם ביאוש ושינוי רשות, והראב"ד חולק עליהם. כנ"ל תשו' קודמת נושא א'.

2. **כשהוכר הגנב לפני שהבעלים נתייאשו**

לפי רב יוסף - אין תקנת השוק, דסוברים כרב חסדא הסובר [לעיל דף קיא. וכן"ל תשו' א' נושא א']: שלפני יאוש הגזילה ברשות הבעלים, והשני האוכלו נחשב "כגזול", וחייב להחזיר לבעלים, ולא תיקנו שיטול מה שנתן, דכיון שהוכר הגנב, יכול הלוקח לתבוע את הגנב, וס"ל שאף רב משמיה דרבי חייה ס"ל כרב חסדא.

לפי אביי - רב משמיה דרבי חייה חולק על רב חסדא, וודעתו כרמי בר חמא הנ"ל תשו' א' נושא א', עיי"ש, וסובר: שהשני לא נחשב "כגזול", א"כ בהוכר הגנב עשו בו תקנת השוק כמו בלא הוכר.

ולפי רב פפא - רק לרבי יוחנן עשו בו תקנת השוק, אבל רב חולק עליו.

3. **כשהוכר הגנב ונתייאשו הבעלים ביד לוקח ולא ביד הגנב**

לפי רב יוסף ואביי - לכו"ע לא נחשב לשינוי רשות, והוי כלפני יאוש, [כמ"ד יאוש לא קני], והדין כהנ"ל בדין הקודם, לרב יוסף כדאית ליה ולאביי כדאית ליה.

ולפי רב זביד - רק רב משמיה דרבי חייה סובר שהוי שינוי רשות וקני, והלוקח אינו חייב להחזיר אפי' דמים, [בביאור שיטה זו – עיין רמב"ן במלחמות דף מא. בדפי הר"ף, ובחזו"א סי' סז ס"ק ז', אבל רבי יוחנן משמיה דרבי ינאי סובר: שלא נקרא שינוי רשות ולא קני, [והרא"ש, הרשב"א, בעל המאור, הרמב"ן, והתוס' לעיל דף סז. ד"ה אמר עולא, נוקטים שלא קונה בשינוי רשות ואח"כ יאוש, אך המאירי והשו"ע פוסקים שקונה].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מגניבה הל' ג') ובשו"ע (סי' שנו סעי' ג') נפסק: נתייאשו הבעלים מהגניבה, בין שנתייאשו ואחר כך מכר בין שנתייאשו אחר שמכר, קנה לוקח ביאוש ושינוי רשות, ויש אומרים דאם נתייאש לאחר שמכר, לא קנה לוקח, דאין יאוש ושינוי רשות קונה אלא אם נתייאש קודם שמכר, וכן נראה לי, להורות, וכו', [מחלוקת זו מובאת גם בס' שנג סעי' ג'].

4. **בגנב המפורסם בגניבותיו - לא עשו בו תקנת השוק, משום שהלוקח לא היה צריך ליקח מהגנב,** ועכ"פ זהו לפני יאוש, מיהו אם לקח מגנב מפורסם לאחר יאוש – עיין מש"כ לעיל תשו' קודמת נושא א'.

תוס' (ד"ה והלכתא) **בותבים: שאין מי שחולק בזה, ושלכן כך ההלכה,** וכן פוסק הש"ך סי' שנו ס"ק ו', אבל הרא"ש סי' יח, בשם התוס', והטור בשם ר"י, ובהגהות מיימוניות בשם ר"ת מובא: שלמסקנת הגמ' "הילכתא בכלהו עשו תקנת השוק" היינו גם לגנב מפורסם, משום שגם לגנב יש דברים שלא גנובים, והלוקח סבור שזה לא גנוב, וכן פוסק היש"ש סי' לב].

5. **גנב המפורסם רק בבישותא - אינו נקרא גנב מפורסם.**

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מגניבה הל' ב') ובשו"ע (סי' שנו סעי' ב') נפסק: ואם גנב מפורסם הוא, לא עשו בו תקנת השוק, ואין הבעלים נותנים ללוקח כלום, אלא חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב, ומוציא ממנו דמים שנתן לו. **ויש אומרים לאף בגנב מפורסם עשו תקנת**

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

השוק, ולריך להחזיר לוקח מעותיו, אלא אם כן ידע הלוקח שזה הדבר שקנה גנוב, שאז לריך להחזיר בלא דמים, ואפי' הגנב אין לריך להחזיר לו מעותיו, דולאי נתן לו לשם מתנה, הואיל וידע שאינו שלו וקנאה. ולפי הרשב"א בשם י"מ – דין גזלן כדין גנב מפורסם שלא עשו בו תקנת השוק, ולפי הרמב"ם פ"ה מגזילה ואבידה הל' ז', והשו"ע סי' שסט סעי' א' – דינו כגנב, שבמפורסם לא עשו תקנת השוק, וע"ע בדרישה שם ס"ק ב'.

6. בגנב שאינו מפורסם, שפרע בחובו או שפרע בהיקפו - לא עשו בו תקנת השוק, שהרי המעות ניתנו לגנב לפני שגנב דהיינו לא תמורת החפץ.

7. בגנב שאינו מפורסם שנתן את החפץ במשכון, ובאופן שהחפץ שוה מאתיים ומשכן הלואה "מנה" - עשו בו תקנת השוק, שהרי המלוה הסתמך על החפץ.

8. כבדין הקודם באופן שזה שווה בשווה

לפי אמימר - לא עשו בו תקנת השוק, והבעלים נוטלים את החפץ בחינם.

רש"י מפרש: דזהו מפני שאין דרך להלוות על המשכון כל שוויו, הלכך לאו אדעתיה דהאי משכנתא אוזפיה, אלא הימוני הימניה.

ולפי מר זוטרא - עשו בו תקנת השוק, והגמ' פוסקת כמותו. ולפי התור"ד – אם המשכון שווה פחות מההלואה – לא עשו תקנת השוק, שכמו שעל יתר משווי המשכון הוא סומך על הגנב שיפרע לו, כך על שווי המשכון, וכן דעת הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם, אבל לפי הרבינו חננאל, הרמב"ם, הטור, המאירי, והשו"ע – גם באופן זה עשו תקנת השוק, וע"ע בש"ך ס"ק ט"ו.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מגניבה הל' ו') ובשו"ע (סי' שנו סעי' ז') נפסק: משכן הגניבה, בין שמשכן אותה ביתר על דמיה או בפחות מדמיה, הבעלים נותנין לבעל המשכון מעותיו וחוזרין ועושין דין עם הגנב, אלא אם כן היה גנב מפורסם, כמו שביארנו, והראב"ד משיג: בכדי דמיה.

9. בגנב שאינו מפורסם שמכר חפץ ששוה מנה במאתיים

לפי רב ששת - לא עשו בו תקנת השוק.

רש"י (ד"ה רב ששת) מפרש: ואפי' ליטול מאה, דכמו שהמאה הנוספים ניתנו בתורת מתנה, כן המאה הראשונים.

ולפי רבא - עשו בו תקנת השוק.

רש"י מפרש: אפי' ליטול מאתיים, דאורחיה למזבין בדמים יקרים.

הגמ' פוסקת כרבא. [ברמב"ם ובטוש"ע, מבואר: שתקנת השוק ישנו גם באופן שקנה שווה מאה בחמישים].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מגניבה הל' ז') ובשו"ע (סי' שנו סעי' ח') נפסק: הלוקח מגנב שאינו מפורסם, בין שלקח ממנו שווה מאה במאתים או שווה מאתיים במאה, הרי זהו נוטל הדמים מבעל הבית, ואחר כך מחזיר הגניבה מפני תקנת השוק, כמו שביארנו.

10. כשהלוה מעות לגנב ואח"כ הגנב פרע בחובו את הגניבה ע"מ לקבל הלואה נוספת, וקיבלה ואח"כ הוכר הגנב, [אליבא דמ"ד שיש תקנת השוק אף בהוכר הגנב – לעיל נושא ב']

לפי רבינא - יש תקנת השוק על ההלואה השניה שכנגד החפץ שנתן.

ולפי רב כהן נרשאה ולפי רבי אבהו - אין בו תקנת השוק, והבעלים נוטלים מהמלוה בלא נתינת דמים, והמלוה תובע את שתי ההלוואות מהגנב, וזהו מפני שתולים שכמו שהמלוה האמין בראשונה לגנב, כך האמינו על הלואתו השניה גם אם לא היה נותן לו חפץ.

הגמ' פוסקת להלכה כרב כהן נרשאה ורבי אבהו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מגניבה הל' ח') ובשו"ע (סי' שנו סעי' ט') נפסק: היה נושה בגנב מאה זוז, וגנב והביא לבעל חובו, ונתן לו מאה אחרים, הרי הגניבה חוזרת לבעליה, ואומרים, "לך ותבע" הגנב במאתים, שלא נתת לו המאה האחרים מפני החפץ שהביא לך בלבד, כשם שהאמנתו בראשונה האמנתו באחרונה, ומוסיף הרמ"א: והני מילי כשנתן לו החפץ סתם, אבל אם פירש ואמר "הלוני על חפץ זה מנה", ודאי זו היא משכונא, ועשו בה תקנת השוק, ויחזירו סתם שכך היה.

11. **בלוקח מלוקח שלקח מגנב שאינו מפורסם - גם עשו בו תקנת השוק.**

12. **כשהלוקח הראשון קנה בשמונים ומכר לאחר במאה ועשרים, ואח"כ הוכר הגנב,** איליבא דמ"ד שיש תקנת השוק גם בהוכר הגנב - לעיל דין 12.

לפי אב"י - הבעלים משלמים ללוקח שני רק שמונים, ואת הארבעים הנותרים יגבה הלוקח השני מלוקח ראשון.

ולפי רבא - הבעלים נותנים ללוקח השני כל מה ששילם דהיינו 120, ואח"כ יגבו הבעלים 40 מלוקח ראשון, ו-80 מהגנב. ואם הגנב הוא מפורסם - עיין רמב"ם המובא בהמשך, במגיד משנה יש"ש סי' לה, ובש"ך ס"ק יב.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מגניבה הל' ט') ובשו"ע (סי' שנו סעי' י') נפסק: לקח מגנב שאינו מפורסם "במאה, ומכר לאחד "במאה ועשרים" והוכר הגנב, בעל הגניבה נתן לזה האחרון "מאה ועשרים" ונטל גניבתו, וחוזר הבעל ונטל "עשרים" של שכר מן המוכר, ונטל "המאה" מן הגנב, ואם גנב מפורסם הוא, נטל "המאה ועשרים" מן התגר שלקח מן הגנב, והולך התגר ותובע הגנב "במאה" של קרן, והוא הדין אם מכר השני לשלישי והשלישי לרביעי, אפי' מאה, שהוא נטל מכל אחד ואחד מה שנשכר, ונטל הקרן מן הגנב, וכל הדברים האלו לפני יאוש, כמו שביארנו, והראב"ד משיג: ואם גנב מפורסם, א"א, נטל הלוקח שני.

קנין גזילה ביאוש ושינוי רשות או בשינוי רשות ואח"כ יאוש

לא. בעה"ב שהכיר כליו ביד לוקח מגנב. א) באיזה אופן אינו יכול לקחת את החפץ מהלוקח. ב) באיזה שני אופנים נחלקו האמוראים אם גובה רק מהגנב או גם מהלוקח, פרט את הדעות שבסוגיין, ומדוע?

תשובה :

א. **אם לקחו אחר יאוש**

לכו"ע הבעה"ב עושה דין רק עם הגנב, ולא עם הלוקח, הואיל והלוקח קנאו ביאוש ושינוי רשות, ולכן הלוקח אינו חייב להחזיר אפי' דמי החפץ. ואבל המנהג הוא להחזיר את הגזילה, אפי' אחד יאוש ושינוי רשות, אלא שהגזול מחזיר דמיה ללוקח - רמ"א חו"מ סי' שסח סעי' א', א"ת כר"ך ה' ערך גזל עמ' תסב.

ב. **אם לקחו לפני יאוש והוכר הגנב לפני שהבעלים נתייאשו**

לפי רב הסדא - רצה מזה גובה רצה מזה גובה, וזהו מעיקר הדין, כיון דס"ל שהשני "כגזול".

לפי החולקים על רב הסדא אם סוברים שבהוכר הגנב "אין תקנת השוק" - גובה רק מהראשון.

מרש"י (ד"ה הדין עם הראשון) מדויק: שמ"מ הבעלים יכולים לגבות את החפץ ע"י נתינת דמים ללוקח, הואיל ועדיין לא היה יאוש.

ולפי החולקים על רב הסדא אם סוברים "שיש תקנת השוק" אף בהוכר הגנב - גובה מהשני רק מדרבנן מכח "תקנת השוק".

ג. **אם לקחו לפני יאוש והוכר הגנב אחר יאוש**

לפי רב זביר אליבא דרב משמיה דרבי הייא - נחשב לשינוי רשות והלוקח קנאו ביאוש ושינוי רשות, ולכן הדין כהנ"ל נושא א', ונ"ע בתשו' קודמת נושא ג'.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

ולפי שאר האמוראים החולקים על רב זביר וסברי "אוש לבד לא קני" - שינוי הרשות שהיה לפני היאוש לא נחשב לשינוי רשות, ולא קנאו, ולכן הדין כבנושא הקודם.

תשלומים למפסיד ממונו כדי להציל ממון חבירו

לב. זה בא בחביתו של יין וזה בכדו של דבש, נסדקה חבית של דבש, ושפך יינו להציל את דבשונו של חבירו, האם זוכה בדבש או מקבל דמי יינו או רק שכרו, ומדוע? דף קיד:–קטו:

תשובה :

א. אם באופן שאי אפשר להציל את הדבש

זוכה המציל בכל הדבש, דיכול לומר לו "מהפקירא קזכינא".

ב. אם באופן שיכול להציל [ע"י הדחק – תוס' לעיל דף נח. ד"ה א"נ]

דהיינו כשעקל בית הבד כרוך עליה, [לפי רש"י – כגון שנשפך מעט מעט, הרמב"ם והשר"ע אינם מביאים את אוקימתת הגמ' "עקל בית הבד" – עיין במגיד משנה, ובאבן האזל מה שכתבו בזה], **ובסתמא, דהיינו שלא התנה עם הבעלים כלום**

במישנתנו (דף קטו) **מבואר: שאין לו אלא שכרו, ומפרש רש"י: שכר כלים ושכר פעולה,** והתוס' לעיל דף נח. סוף ד"ה א"נ, מסבירים מדוע בשטף נהר חמורו וחמורו חבירו, נוטל שכרו ולא נחשב ל"מבריח ארי", עיי"ש, ובמש"כ לעיל פרק ו' תשו' יח, יט, עוד מבואר בסוף התוס' שם: שני טעמים מדוע אינו מקבל כל שכרו, 1. כיון שהבעלים נמצאים שם היה לו להתנות עמו, 2. כיון שיכול להציל ע"י הדחק, כטעם זה כותבים גם התוס' בב"מ דף לא: ד"ה אס, ומוסיפים טעם נוסף: דכיון שנמצאים שם יכולים לומר למציל "שהיינו יכולים לשכור פועלים אחרים להציל את הממון", ומוסיף הרא"ש בב"מ שם, סי' כז: שאם הבעלים אינם נמצאים שם, מקבל המציל כל שכרו כאילו התנה, וכן פוסק הרמ"א סי' רסד סעי' ג'.

ובברייתא (לעיל דף קיד:) **מבואר בשם רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה: שתנאי ב"ד הוא שיהא שופך יינו ומציל דובשנו של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו,** [לפי הרי"ף – הברייתא והמשנה פליגי, ופסק כהמשנה, אך לפי התוס' לעיל דף פא: ד"ה ונטל בשם ר"י, ולפי הרא"ש בסוגיין – לא פליגי, תוכן דבריהם – עיין מש"כ לעיל תשו' כח נושא ב'].

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ב מגזילה ואבידה הל' ג') ובשר"ע (סי' רסד סעי' ג') נוסק: הניח אבידתו והחזיר אבידת חבירו, אין לו אלא שכר הראוי לו, כיצד, שטף נהר חמורו וחמורו חבירו, שלו שוה מנה ושל חבירו מאתיים, הניח שלו והציל של חבירו, אין לו אלא שכר הראוי לו, ואם אמר לו "אציל את שלך ואתה נותן דמי שלי", או שהתנה כן בפני בית דין, חייב ליתן לו דמי שלו, ואע"פ שעלה חמורו מאליו, זכה במה שהתנה עמו. **מיטו הוא הפקר וכל הקודם בו זכה, ואם אין הבעלים שם, אע"פ שלא התנה, כאילו התנה למי, ועיין לקמן סימן כסה, ובהל' ה', ובסעי' ה', נפסק:** וכן שנים שהטו באים בדרך, זה בחבית של יין וזה בכד של דבש, ונסדק הכד של דבש וקודם שישפך הדבר לארץ שפך זה יינו והציל הדבש לתוך החבית, אין לו אלא שכרו הראוי לו, ואם אמר לו "אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי", או שהתנה כן בפני בית דין, הרי זה חייב ליתן לו, ובעל היין חייב לשפוך יינו כדי להציל דבש חבירו, הואיל והבעלים אומרים "לשלם לו", ויש חולקין, ואם נשפך הדבש לארץ, הרי זה הפקר, וכל המציל לעצמו מציל, **ויש אומרים אפי' לא נשפך הדבש עדיין רק ששכר הכד כל כך קשה נשפך אם לא הויל זה, הוי הפקר.**

ג. אם כשיכול להציל ובאופן שהתנה "אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי"

חייב ליתן לו כל דמי יינו.

הגמ' (בדף קטז) אומרת: שאין יכול לומר לו "משטה הייתי בך", משום שלמציל יש הפסד, [לפי המאירי – אם המציל דורש שכוס יותר ממה שהיה מפסיד, אינו חייב ליתן לו יותר, ולפי השיטמ"ק בשם הרבי מאיר מסרקסטה – חייב ליתן כל מה שהתנה, כיון שיתכן והיה מרויח יותר במקום אחר].

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ב מגזילה ואבידה הל' ז') ובשר"ע (סי' רסד סעי' ז') נוסק: ואם היה צייד, ואמר לו "בטל מצודתך והעברני", נותן לו כל מה שהתנה עמו, וכן כל כיוצא בזה. [הדרישה סי' רסד ס"ק ג', ובסמ"ע ס"ק כ', כותבים שהרמב"ם פוסק כשיטמ"ק בשם הרבי

וצדקתו עומדת לעד וזה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

מאיר מסרקסטה, וע"ע בקצה"ח ס"ק ב' מש"כ בזה.

ד. כשאין למציל הפסד

נותן רק שכר טירחה כפועל בטל, ואינו חייב ליתן לו דמי יינו, משום שאינו נפסד כלום, (השיטת"ק בשם הרמ"ה מבאר: דכיון שיש לו מצוה להציל, לכן יכול לומר "משטה הייתי בד", והרא"ש בתשו' כלל סד, והרמב"ן בתורת האדם בסוף "עניין הסכנה", סוברים: שגם כשאין לו הפסד ודורש יותר מכדי טרחתו, יכול לדורש יותר משכר טירחה אף באופן שאין מצוה).

אם עלה חמורו מאיליו - עיין לקמן תשו' לז נושא א'.

אם כשירד להציל ולא הציל - עיין שם נושא ב'.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מגזילה ואבידה הל' ו') ובשו"ע (סי' רסד סעי' ו') נפסק: היה זה בא בכד של דבש וזה בא בקנקנים ויקנים, ונסדק כד הדבש, ואמר לו בעל הקנקנים "איני מציל לך דבש זה בקנקני עד שתתן לי חציו או שלישו או כך וכך דינרים", וקבל עליו בעל הדבש ואמר לו "הן", הרי זה שזקק בו ואינו נותן לו אלא שכרו הראוי לו, שהרי לא הפסידו כלום, ובהל' ז', ובסעי' ז', נפסק: וכן מי שברח מבית האסורים והיה מעוברת לפניו, ואמר לו "העבירני ואני נותן לך דינר" והעבירו, אין לו אלא שכרו הראוי לו, **יש אומרים** הא לאין לו אלא שכרו, היינו בדבר שאין הגילוח ליתן עליו הכרה, אבל בדבר שלך ליתן הכרה, כגון הסכנת פגעים או רפואה, חייב ליתן לו כל מה שהתנה עמו, ושקנות אין לו אלא שכרו אע"פ שהתנה עמו לתת לו הכרה.

הפרשת תרומות ומעשרות מדבר האבד

לג. הרואה שכדי יין וכדי שמן שלו משתברות, האם יכול לעשותם תרומות ומעשרות על פירות אחרים לכתחילה, ובדיעבד, ומדוע?
דף קטו:

תשובה :

א. אם ביכול להצילם

אפי' לכתחילה יכול לעשותם תרומה ומעשר על פירות אחרים שיש לו, שהרי יכול להציל את הפירות ולא שיגרם שום הפסד לכהן.

בתוס' (ד"ה הרי) מבואר: שאם הפירות נמצאים במקום אחר הוי "שלא מן המוקף", שלכתחילה אסור לתרום שלא מן המוקף, חוץ מלצורך שבת ויו"ט שמוותר אפי' לכתחילה לתרום שלא מן המוקף.

ב. אם באופן שאי אפשר להציל כלל

אי אפשר לעשותם תרומה ומעשר, ואפי' בדיעבד לא עשה כלום.

רש"י (ד"ה לא אמר כלום) בפרש: שזהו מכיון שהפירות לית בהו זכיה, והפקר הם מחמת שאי אפשר להצילם, (והראב"ד מפרש: דכיון שהפירות הפקר הן פטורים ממעשר).

ג. אם כשיכול להצילם ע"י הדחק, ובכדי שמן טמאים

דהיינו כשעקל בית הבד כרוך עליה [פירושו עיין תשו' קודמת נושא ב'], ואם לא יצילם יהיה הפסד מרובה לכהן, [שהרי שמן טמא ראוי להדלקה - רש"י, והסכימו לו התוס' בזה] - לכתחילה לא יתרום, משום הפסד כהן באם לא יציל, ובדיעבד תרומתו תרומה, שהרי יכול להציל ולא יהיה הפסד כהן.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ג מתרומות הל' יז) ובשו"ע (יור"ד סי' שלא סעי' כה) נפסק: אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף, ואם הפריש שלא מן המוקף, תרומתו תרומה, והוא שיהיה המופרש שמור, אבל אם היה טעון כדי יין או שמן, וראה שמשתברין, ואמר "הרי הם תרומה על פירות שבבית", לא אמר כלום, ומוסיף השו"ע: ונראה לי דבזמן הזה דלא יבוד אזלא מפני הטומאה, תרומתו תרומה, וע"ע בהגר"א ס"ק ע'.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכ' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ד. אם כשיכול להצילם ע"י הרחק, וכיין חדש וטמא, [שאינו ראוי כל כך לזלף, דלא אליס ריחא - רש"י]

בברייתא מבואר: שאפי' לכתחילה יכול לעשות את היין תרומה ומעשר, מן הטמא על הטמא, [מן המוקף, או לצורך שבת וי"ט ואפי' שלא מן המוקף].

בגמ' מבואר: שזהו רק אליבא דבית שמאי דסברי ש"חיישינן לתקלה", ולכן לא ראוי לישנו, דאילו לבית הלל דסברי "שלא חיישינן לתקלה" - ראוי לישנו, והוי הפסד מרובה, ולכן אסור לכתחילה לתרום, [כתב"ל נדשא ג'].

לפי הגירסא "וכל היבא דאיבא פסידא לכתחילה לא יתרום" - לב"ש יכול לכתחילה לתרום מפני שיש לכהן רק הפסד קטן, והאופנים - עיין בהמשך, וזהו כיון דאיכא תרתי למעליותא: 1. יכול להציל ע"י הדחק, 2. באם לא יציל יהיה רק הפסד מועט.

ולפי התוס' [ד"ה וכל, שאין גורסים "וכל היבא" וכו', וכתבים שגם רש"י לא גורס כן, ועיין בהגהות הב"ח אות א'] - כל שעלול להיות הפסד ואפי' הפסד קטן, אפי' לב"ש לכתחילה לא יתרום, והברייתא המתירה לכתחילה, זהו רק כשאין שום הפסד.

עוד מבואר בגמ': שלרבנן דסברי ש"תורמין מן הטמא על הטמא" זהו אפי' בטבל ודאי, ואילו לר' נחמיה האוסר בטבל ודאי ומתיר רק בדמאי, זהו רק אם היין הוא "דמאי".

הפרשת תרומות ומעשרות מייין טבל טמא ומשמן טבל טמא שנתגלה

לד. חבית של יין טבל טמא או של שמן טבל טמא שנתגלה, האם בעליו יכולים לעשותו תרומות ומעשרות על חביות אחרות, לכתחילה ובדיעבד, ומדוע? דף קטו:

תשובה:

א. ביין חדש [שאינו ראוי לזילוף]

1. אם באופן שנתערב הארס שאי אפשר לתקנו

לפי בית שמאי - אפי' בדיעבד לא יתרום, דאינו ראוי לכלום, שהרי אי אפשר לישנו ולזלף, משום שס"ל שחוששין לתקלה.

ולפי בית הלל - בדיעבד תרומתו תרומה, מפני שס"ל שלא חוששין לתקלה, ולכן ראוי לישנו ולזלף.

2. אם כשלא נתערב הארס

לפי ר' נחמיה - מותר לתרום ואפי' לכתחילה, דס"ל שאפשר לתקנו ע"י שיסננו במסננת.

ולפי רבנן - אי אפשר לתקנו במסננת, ולכן לבית שמאי נחשב אינו ראוי לכלום, ולא חל אפי' בדיעבד, ואילו לבית הלל ראוי הוא לישנו ולזלף, ולכן בדיעבד דבריו קיימים. [המאירי פוסק כחכמים, ומוסיף: שמ"מ מועיל אם סיננו בבגד וכיוצא ב, גם הטור והרמב"ם פוסקים כחכמים, וע"ע בשיטמ"ק בשם הרמ"ה הפוסק כר' נחמיה].

פוסקים:

ברמב"ם (פי"א מרוצח הל' יא, יד) נפסק: חבית שנתגלתה, אע"פ ששתו ממנה תשעה ולא מתו, לא ישתה עשירי, וכו', ואפי' סננו במסננת.

ב. ביין ישן שראוי לזילוף ובשמן הראוי להדלקה ואפי' בחדש

לכו"ע לכתחילה לא יתרום משום הפסד כהן, ובדיעבד תרומתו תרומה, בין אם הארס נתערב ובין שלא, משום שעדיין ראוי היין לזילוף, והשמן להדלקה.

יין של תרומה שנטמא

לה. מה דינה של חבית יין של תרומה שנטמאה, מדוע? דף קטו: קטז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

תשובה: לפי בית שמיאי - בכל מקרה תשפך הכל מיד, מפני שסוברים שחוששין לתקלה שישכחו וישתו מהחבית, והרי היא טמאה.

לפי בית הלל - בכל מקרה מותר לעשות עמו זילוף, מפני שסוברים שלא חוששין לתקלה.

לפי לשון א' בגמ' אליבא דר' ישמעאל בר' יוסי - אם היין בבית, תעשה זילוף, ואם בשדה תשפך, דדוקא אז חוששין לתקלה שעד שיביאנו לביתו ישכח וישתה, ולא איתפריש לישנא זו, אם דבריו בחדש או בישן.

ולפי לשון ב' בגמ' אליבא דר' ישמעאל בר' יוסי - בישן תעשה זילוף ובחדש תשפך, ולא איתפריש לישנא זו אם דבריו בבית או בשדה.

אם חוששין לתקלה

לו. האם חוששין לתקלה, ומדוע? דף קטו:

תשובה:

א. בחבית יין של תרומה שנשמאת

עיין תשו' קודמת.

ב. בגידולי תרומה

בתוס' (ד"ה אתי, ע"פ הגמ' בשבת) מבואר: שלכו"ע הם כתרומה, משום תרומה טמאה שחוששין שהכהן ישנהו ויבוא לידי תקלה, וכותבים בזה ב' טעמים: 1. דזהו משום שחוששין שישהם הרבה זמן למטרת זריעה בשנה הבאה, [משא"כ ביולוף שבתשו' קודמת]. 2. דזהו משום שאין הפסד כהן במה שאומרים שזה כתרומה, ודינם כקודם שנזרעה, דהוי רק מניעת רווח.

ג. בחיטין של תרומה שנשמאת

בתוס' (שם ע"פ הגמ' בפסחים) מבואר: שלכאורה מהגמ' בפסחים משמע שב"שליקתא ומאיסתא" סובר רבי יוחנן שמותר להדליק בהם, ורב הונא אוסר למרות שיש הפסד לכהן, ושאפשר להסביר שלשניהם מותר, ולא חוששין לתקלה משום הפסד הכהן, עיי"ש.

גובה התשלום למציל ממון חבירו

לז. שטף נחל חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה ושל חבירו מאתיים, והתנה עם חבירו ליתן דמי שלו, מה הדין א) כשעלה שלו מאיליו. ב) כשירד להציל ולא הציל, ומדוע? דף קטז. קטז:

תשובה:

א. כשעלה שלו מאיליו

חבירו חייב ליתן לו דמי החמור כאילו מת, משום שמהשמים רחמו עליו.

רש"י מפרש: שזהו משום שהחמור כאבוד הוא, וכשעלה מאיליו זוכה בו, הרי הוא זוכה זאת מהפקר.

[לפי"ז אם אחר קדם זוכה בחמור, הרי הוא שלו, וכ"כ הנימוק"י, אך מחידושי הראב"ד משמע: שאחר לא יכול לזכות בחמור, הואיל והפקיר את חמורו רק על דעת להציל חמור חבירו, ואין זה הפקר גמור].

פוסקים:

ברמב"ם (פי"ב מגזילה ואבידה הל' ג') ובשו"ע (סי' רסד סעי' ג') נפסק: ואם אמר לו "אציל את שלך ואתה נותן דמי שלי" או

שהתנה כן בפני בית דין, חייב ליתן לו דמי שלו, ואע"פ שעלה חמורו מאיליו, זכה במה שהתנה עמו, **מיסו הוא הפקר, וכל הקודם בו**

זכס. וע"ע בנתיבות ס"ק ב'.

ב. כשירד להציל ולא הציל

אין לו אלא שכרו, שהרי לא עשה שליחותו. [לפי המאירי - אם חמור הניצול עלה מאיליו, גם משלם למציל דמי חמורו, וכן

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומחזרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

סוברים היש"ש סי' מ', והסמ"ע סי' רסד ס"ק יב, אך הנהיבות ס"ק ג' נוקט כהרמ"א שפוסק שמקבל רק שכרו.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מגזילה ואבידה הל' ד') ובשו"ע (סי' רסד סעי' ד') נפסק: ירד להציל, אין לו אלא שכר הראוי לו. ולוקא שהתנה עם הבעלים, אבל לא התנה עם הבעלים ויכל להציל ולא הציל, אפי' שכרו אין לו, דהא לא הועיל לו, וכן אם עלה חמורו מאליו. ודע"ע בסמ"ע ס"ק יא, ובנהיבות ס"ק ג'.

השוכר פועל להציל את חמורו ולא הציל את החמור

לח. השוכר את הפועל להציל את חמורו או להביא כרוב לחולה, כמה צריך לשלם לו באם לא הציל את החמור, וכשלא הביא את הכרוב לחולה מחמת שמת החולה או הבריא, ומדוע? דף קטז. קטז:

תשובה :

1. **כשהפועל לא הציל** - משלם לפועל רק כפועל בטל, ולא כמה שהתנה, שהרי לא עשה את השליחות, כנ"ל תשובה קודמת נושא ב', עיי"ש.

2. **אם כשנמצא החולה מת או הבריא** - משלם כמה שהתנה, שהרי עשה שליחותו.

בתוס' (ד"ה להביא) מבואר: שזהו אפי' ששכרו עבור החולה ביותר מדמי שכרו, ושצ"ל שזה באופן שליכא למימר "משטה הייתי בך", דהיינו שהיה יכול להשיג במקום אחר כיוצא בזה, וכנ"ל תשובה לב, נושא ג'.

חישוב תשלומין בשיירא שהלכו בדרך והיו להם הוצאות

לט. שיירא שהלכו בדרך והיו להם הוצאות, האם מחשבין לפי ממון או אף לפי נפשות, ומדוע? (א) כשההוצאות רק מחמת הממון. (ב) כשההוצאות אף מחמת נפשות. (ג) בספינה שעמד עליה נחשול לטובעה. דף קטז:

תשובה :

א. כשההוצאות מחמת שבאו לטורפם

מחשבין לפי הממון בלבד.

רש"י מפרש: לטורפם היינו לבוזה, והב"י סי' רעב, כותב: שמשמע, שאם באו על עסקי נפשות מחלקין אף לפי נפשות כדין "תייר", וכן הוא בשיטת"ם בשם הרמ"ה בפירושו השני, אבל לפי פירושו הראשון – רק בתייר משלמים אף לפי נפשות, אבל כשהגייס בא אף מחמת נפשות אין משלמין אלא רק לפי ממון, לפי שאדם שיש לו יותר ממון קשה לו לברוח יותר ממי שאין לו שום נכסים].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מגזילה ואבידה הל' יא) ובשו"ע (סי' רעב סעי' טו) נפסק: שיירא שחנתה במדבר, ועמד עליה גייס לטורפה, ופסקו עם הגייס ממון ונתנו לו, מחשבין לפי ממון ואין מחשבים לפי נפשות, ואם שכרו תייר לפניהם להודיעם הדרך, מחשבין שכרו לפי ממון ולפי נפשות, ואל ישנו ממנה החמרים.

ב. אם בהוצאות מחמת ששכרו תייר

מחשבין אף לפי נפשות. והרא"ש סי' כב, כותב: שחצי משכר התייר יטילו על הממון וחצי האחר על הנפשות.

ג. בספינה שעמד עליה נחשול לטובעה והקילו ממשאה

מקילין לפי משאוי בשווה ולא לפי ממון, ולא ישנו ממנה הספנים.

חישוב תשלומין במציל שיירא מן הגייס

מ. שיירא שהלכו בדרך ועמד עליה גייס לטורפה, ועמד אחד מהם והציל בסתמא או כשהתנה

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

עמהם על כך, האם הציל באמצע או לעצמו, ומדוע. א) כשאחד מהשיירא הציל. ב) כשהשותף הציל. ג) כשפועל הציל.

דף קטז:

תשובה:

א. כשאחד מהשיירא הציל והוא אינו שותף עמם

1. **אם באופן שיכולים להציל - הציל לאמצע, שהרי הבעלים לא התייאשו מממונם.**

רש"י (ד"ה אי שיכולים, ובד"ה הציל) מפרש: שאפי' אם אמר "שמציל לעצמו" גזלן הוא, ו"לאמצע" היינו שכל אחד מכיר את שלו ונוטל, וכן נפסק בשו"ע סי' קפו סעי' א', ואילו לפי רבינו יהונתן - היינו שאת שווי הממון שהציל מחלקים בין אנשי השיירא לפי החלק שהיה להם בממון.

2. **אם בשאינם יכולים להציל - הציל הכל לעצמו, שהרי החפץ אבוד מהבעלים, אפי' לא התייאשו, [דרחמנא שרייה - עיין גמ' בב"מ דף קא, בראשונים שם, רש"י לעיל דף סו. ד"ה מוצא, ובאמ"ה שם עמ' רצב].**

3. **אם כשיכולים להציל ע"י הדחק**

לפי רב אשי - בסתמא [דהיינו כשלא התנה עמהם], **הציל לאמצע, ואם כשהתנה "שמציל לעצמו" ושמעו הבעלים ושתקו, הציל הכל לעצמו, דכיון ששתקו, גילו דעתם שמתיאשים מממונם.** [הרא"ש סוף סי' כד, כותב: ששלשת תירוצי הגמ', דהיינו של רב אשי, של רמי בר חזמא, ושל רבא, כולן הלכתא נינהו].

פוסקים:

ברמב"ם (פי"ב מגזילה ואבידה הל' ח' ט') ובשו"ע (סי' קפא סעי' א') נפסק: שיירא שהיתה הולכת במדבר ועמד עליה גייס וטרפה, אם אינם יכולים להציל מידם ועמד אחד מהם והציל, הציל לעצמו, ואם יכולים הם להציל וקדם אחד מהם והציל, אע"פ שאמר "לעצמי אני מציל", הציל לאמצע, ויטול כל אחד מהם שלו, [ברמב"ם זה אינו], היו יכולים להציל על ידי הדחק, כל המציל מציל לאמצע, אלא אם כן אמר "לעצמי אני מציל", שאם אמר כן, הרי זה מציל לעצמו, שכיון ששמעו שהוא אומר "לעצמי אני מציל" היה להם לדחוק עצמן ולהציל, וכיון שישבו ולא הצילו, הרי נתייאשו מן הכל.

ב. כששותף הציל שלא לדעת חבירו

1. **כשלא אמר שמציל לעצמו**

לפי רמי בר חמא - הציל לאמצע.

רש"י (ד"ה הכא) מפרש: שבשותפין אין חילוק בין אם יכולים להציל לאין יכולים להציל. [השיטמ"ק בשם הרמ"ה מברא זאת: לפי שכל אחד סומך על שותפו שיציל, וכן סובר הרא"ש סי' כד, וכן פוסק הש"ך סי' קפא ס"ק ו', מיהו במאירי מובא דעה החולקת וסוברת: שאם אינם יכולים להציל, מה שהציל שייך למציל, דכיון שהתייאשו הרי הוא זוכה מההפקר].

2. **אם כשהתנה שמציל לעצמו, [לפי הראב"ד והרשב"א - צריך להתנות בפני השותפים או בפני עדים, ובאם מהני כוונה בלב - עיין בקצה"ח סי' קפא ס"ק א', ובנתיבות סי' קעו ס"ק ב' מש"כ בזה] - הציל לעצמו, דבמקום איבוד ממון, השותף יכול לחלוק שלא לדעת חבירו, ומפרש רש"י (ד"ה פליג): ומעכב חלקו את מה שהציל, [הרשב"א בפירושו הראשון, הרא"ש שם, הראב"ד בחידושי מפרשים: שאם יכול להציל, הציל לאמצע, אף כשאמר שמציל לעצמו, הואיל ואין יכול לחלוק השותפות בלא רשות חבירו. ע"ע בב"ח סי' קפא הסובר: שכשיכולים להציל ע"י הדחק ואמר "פליג" והציל, אינו לוקח אלא כנגד חלקו, מיהו בשלטי גיבורים במסכת ב"מ דף מ: בדפי הרי"ף כותב: שבאופן זה דין שותף כדין סתם אדם, שכשהתנה זוכה בכל מה שמציל, כנ"ל סוף הדין קודם].**

פוסקים:

ברמב"ם (פי"ב מגזילה ואבידה הל' י') ובשו"ע (סי' קפא סעי' ב') נפסק: היו שני שותפים והציל אחד מהן, הציל לאמצע, [ועיין השגת הראב"ד ובמגדול עוז], ואם אמר "לעצמי אני מציל", הרי זה חלק מחבירו והציל לעצמו. כל מה שהגיע לחלקו, אבל אם הציל יותר, הוא שלם, ודוקא שהם יכולים להציל, אבל אם אינן יכולין להציל, הכל שלו, ואם אמר "שאמר שהציל לעצמו", ואין לו עדים, נשבע על כך וממזיק לעצמו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. בפועל

לפי רבא - בסתמא הציל לאמצע, (רש"י מפרש: דהיינו אפי' באופן שאינם יכולים להציל), שהרי הוא ברשות בעל הבית, ואם כשהתנה "שמציל לעצמו" והציל, הציל לעצמו, הואיל ויש גילוי דעת ממנו שחוזר מלהיות פועל, והדין הוא שפועל יכול לחזור בו בחצי היום, (וזכי מהפקירא - רש"י).

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ב מגזילה ואבידה הל' י') ובשו"ע (סי' קפא סעי' ג') נפסק: וכן השוכר את הפועל להציל, כל שיציל הרי הוא למשכיר, ואם אמר "לעצמי אני מציל", הרי זה חוזר בו מהשכירות, וכל שיציל אחר שאמר "לי", הרי הוא שלו.

הגוזל שדה ונטלוה מסיקין, מוסר ממון חבירו

מא. הגוזל שדה ונטלוה מסיקין (א) מחמתו וכשלא מחמתו, (ב) כשאנסוהו להראות להם קרקעות, (והראה להם מחמת האונס, גם את של הנגזל, האם חייב בתשלומים, ומדוע? דף קטז:

תשובה :

א. כשהמסיקין באו שלא מחמת הגזול

1. **אם זה לא היה מכת מדינה**, (דהיינו שהמסיקין גזלו רק שדה זו ולא שאר שדות) - הגזול חייב. (הרשב"א והשיטמ"ק בשם הרמ"ה, מביאים ירושלמי המקשה, הרי קיי"ל אין קרקע נגזלת, ומתוך הירושלמי שכאן קנסו את הגזול, ואילו הרב"ד ורבינו יהונתן מלונזי, כותבים: שקרקע אינה נגזלת רק לענין לפוטרו ומאונסין. אבל לא לפוטרו מחיוב "השבה").

2. **אם זה היה מכת מדינה - פטור**, דיכול לומר לו "הרי שלך לפניך". (רבינו יהונתן והמאירי, כותבים: שזהו מפני שהגזול אומר לבעלים, "גם אם לא הייתי גזול ממך את השדה, היית מפסיד כמו כולם", ודוקא בקרקעות, אבל בגזול מטלטלין לא יכול לומר לו כן, שהרי הנגזל יכול לומר לו, "הייתי מבריח את המטלטלין מפני המסיקין". "מכת מדינה", לפי פשוטת הסוגיא - היינו שהמסיקים נטלו את "כל" שדות אנשי העיר, וכן הלשון הרמב"ם והשו"ע, ולפי השיטמ"ק בשם הרמ"ה - זהו אף כשנטלים שדות של "רוב" העיר, אך הערוך השולחן סי' שנא סעיף ד', כותב: שלשון הרמב"ם והשו"ע "כל" הוא לאו דוקא וה"ה "רוב").

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ט מגזילה ואבידה הל' ב') ובשו"ע (סי' שעא סעי' ג') נפסק: גזל שדה ונגזלה ממנו ונטלוה מציקים בכח המלך, אם מכת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או בתים של כל אנשי המדינה, אומר לו "הרי שלך לפניך", ואם מחמת הגזול נלקחה, חייב להעמיד לו שדה אחרת.

ב. אנסוהו מסיקין להראות להם קרקעות, והראה להם גם את של הנגזל

לפי הלישנא אחרינא בגמ' - חייב.

מיהו התוס' (ד"ה לא, הראשון) גרסו: "לא צריכי דאחוי אחווי", כרש"י ולא גרסו לישנא אחרינא, ומביאים שיש ספרים שגרסו רק כמו הלישנא אחרינא שלפנינו, (והיש ספרים היא גירסת הרי"ף, וכותב הפנ"י: שלפי גירסא זו מדובר ב"גזול" שאנסוהו להראות מה שיש לו, והראה גם שדה הגזולה אצלו, וחייב לנגזל גם אם היה מכת מדינה, מיהו לענין דינא כותב הגר"א בשו"ע סי' שנא ס"ק ט', שאין מחלוקת לדינא בין שתי הלשונות).

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ט מגזילה ואבידה הל' ג') ובשו"ע (סי' שעא סעי' ד') נפסק: אנס המלך את הגזול ואמר לו "הראה לנו כל מה שיש לך", והראה שדה זו שגזלה בכלל שדותיו, ונטלה המלך, חייב להעמיד לו שדה אחרת כמותה, או נותן דמיה.

דין המראה שדה חבירו למלך

מב. המראה שדה חבירו למלך, האם חייב לשלם, ומדוע? דף קטז: קיז.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויטפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. אם הראה מעצמו בלא אונם

חייב, משום "דינא דגרמי".

התוס' (ד"ה לא צריכא, קמא) מוסיפים: שזהו אפ' שלא ברור שיטלוה. [לפי הראב"ד והרשב"א – חיוב גרמי הוא מדינא ולא מקנסא, וזהו כוונת רב נחמן בסוגיין "מתניתין היא", אבל לפי הרמב"ן בקונטרס "דינא דגרמי", ולפי התוס' בב"ב דף כב: ד"ה זאת אומרת, בשם הריצב"א – כוונת רב נחמן במה שאמר "מתניתין היא" להוכיח שהוי קנס, וע"ע ברמב"ם פ"ח מחובל ומזיק הל' א', ובשו"ע סי' שפ סעיף ב', שפוסקים: שהיורשים חייבים לשלם את קנס אביהם המוסר, והרמ"א מביא ש"א שפסור, וכותב הש"ך: בס"ק יד, שה"א היא הדעה שגרמי הוי קנס, ואותו קנסו אבל לא את בניו. סיכום דיני גרמי – עיין א"ת כרך ו' עמ' תסא ערך גרמא בנזקין, גרמי].

ב. אם הראה מעצמו מחמת שהיה לו עם חבירו ריב על בעלות הממון

לפי אב"י - יכול המוסר לומר "מה שמסרתי את שלי מסרתי". [הרשב"א והשיטמ"ק בשם הראב"ד, מבארים טעמו: שזה רק כשהיכוח על "קרקע" שאין אחד מהם מוחזק, והדין הוא "כל דאליס גבר", ולכן יכול לומר "מסרתי ממון שלי ולא של חברי", אבל לא כשהיכוח על מטלטלין].

ולפי רבא - משמתין ליה עד שיבוא לדין. הרשב"א כותב: שזהו משום שצריך פסק בי"ד לדין "כל דאליס גבר", והראב"ד כותב: דכל דאליס גבר הוא פסק, שאסור שישאר אצל אחד הדבר בלא אפשרות לשני לקחתו, ולכן כאן שמסר למלכות וביטל את האפשרות לשני לקחתו בדין – משמתין ליה שיבוא לדין].

מג. ישראל שאנסוהו גויים, והראה ממון חבירו, האם חייב, ומה הדין כשנשא ונתן ביד, ומדוע?

דף קטז: קיז.

תשובה :

א. כשאנסוהו להראות ממון חבירו בלא נשא ונתן ביד

הגמ' מביאה ברייתא: "אנסוהו פטור".

תוס' (דף קטז: ד"ה לא, הראשון) כותבים: שזהו משום שאנסוהו "להראות קרקעותיו של פלוני", אבל כשאנסוהו להראות שלו והראה של חבירו - חייב, וכן סוברים הראב"ד בחידושו, ר' יהונתן, והמאירי. המאירי מוסיף עוד דין: שאם אנסוהו להראות את שלו, והראה את שלו ואת של חבירו גם חייב, וכן סובר הרשב"א, דכיון שרוצה להציל ממון ע"י ממון חבירו נחשב שמתכוון להזיק וחייב, ובכך דוחה את שיטת רבינו אפרים שפוסר גם בזה. לפי שיטת הנימוק"י בדעת הרי"ף, ולפי שיטת הרשב"א – אם אנסוהו להראות להם ממון סתם, והראה להם רק את של חבירו חייב, מפני שנחשב שמציל עצמו בממון חבירו, אבל המאירי סובר: שפסור, דיכול לטעון "שהמוסר התכוון לממון של חבירו מזה שלא פירש איזה ממון". עוד לא איתפריש בסוגיין בכוונת הברייתא באיזה אונס, לפי הראב"ד – גם אם אנסוהו אונס ממון להראות ממון חבירו פטור, וכן סוברים החינוך מצוה רלו בשם מורו, המאירי, והרשב"א בתשובה תתקפ, ומביאם הש"ך סי' שפח ס"ק כד, אך לפי הגהות מיימוניות – דוקא באונס מחמת נפשות פטור, וכן פוסק הרמ"א שם, אבל הש"ך כותב: שאפשר לסמוך על הראשונים שפוטרים].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' חו"מ הל' ב') ובשו"ע (סי' שפח סעי' ב') נפסק: במה דברים אמורים כשהראה המוסר מעצמו, אבל אם אנסוהו גויים או ישראל אנס להראות והראה, הרי זה פטור תשלומין, ואם אנסו להראות את שלו והראה ונתן חבירו מייב.

ב. כשנשא ונתן ביד

בברייתא (ה"ל) מבואר: שחייב. [לפי הראב"ד בחידושו, ובהשגתו על הרמב"ם, ולפי רב האי גאון, הרבינו חננאל, רבינו אפרים, ובעל העיטור – זהו דוקא כשאנסוהו על ממון "סתם", והביא להם של חבירו, אבל אם אנסוהו להביא ממון חבירו, פטור למרות שנשא ונתן ביד, וכן הביא הרא"ש בשם הירושלמי, והדינים שווים להנ"ל נושא א', ואילו לפי הרי"ף – המביא שיטה זו דוחה אותה – חייב, כיון שנשא ונתן ביד אפ' היה מחמת אונס, וכן סוברים: הרמב"ן במלחמות, הרשב"א הרא"ש סי' כז, וכן משמע מיתוס' דף קיז: ד"ה ואי לא, עיי"ש, מיהו מרש"י ד"ה נשא, משמע כשיטת הראב"ד, עיין בנימוק"י, במהרש"ל, ובמהרש"א מש"כ בזה].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' חו"מ הל' ב') ובשו"ע (סי' שפח סעי' ב') נפסק: ואם נשא ונתן ביד, אע"פ שהוא אנוס, חייב לשלם, שהמציג עצמו בממון חבירו חייב. ואפי' יסרוהו ולא אמרו לו על מה, והלאה ממון חבירו, חייב, ולא מקרי חונס אלא הכאות ויסורין, אבל לא חונס ממון.

ברמב"ם (פ"ח מהל' חו"מ הל' ד') ובשו"ע (סי' שפח סעי' ד') נפסק: נשא ממון חבירו בידו ונתנו לאנוס, חייב לשלם מכל מקום, אע"פ שהמלך אנוס להביא, והראב"ד בהשגותיו, כותב: גם בזה על דרך הרב הוא הולך ואין הגאון מודה לו. וכן בדין, שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, ומאין יתחייב לו זה שימות בשביל ממון חבירו, הואיל וייחדו לו בפירושו, וכבר הרחבנו בדברים האלו בפירושו בבא קמא.

ג. אם האנסים העמידוהו על הממון

בברייתא (ה"ל) מבואר: שפטור אף אם נשא ונתן ביד, הואיל והממון נחשב לשרוף מחמת שהעמידוהו עליו לפני שנשא ונתן ביד, אך זהו דוקא כשיכולים להגיע לבד לממון, אבל אם באופן שלא יכולים להגיע לבד לממון, ונשא ונתן ביד חייב, וכנ"ל בנושא הקודם. ועיי"ש. לראב"ד שם ודעימיה כדאית ליה, שהיינו דוקא כשלא אנוסהו, או באנוס ממון, ולדי"ף ודעימיה כדאית ליה שהיינו שחייב אפי' כשאנוסהו להביא.

בגמ' לא איתפריש מה הפירוש העמידוהו על הממון. ולפי הרשב"א – היינו במקום שיד האנס שולטת, גם אם אינו יודע את מקום הממון, אך הואיל ובידו לחפש ולמצוא הממון נחשב לשרוף, ולפי הרא"ש סי' כו, היינו "שיודע שיש ממון בביתו של פלוני", הב"י סי' שפח מביא פירוש בכונת הרא"ש: שהיינו דוקא שיודע מקום הממון, אבל אם לא יודע בדיוק הוי "כתרי עברי נהרא", שאם נשא ונתן ביד חייב, ואילו השלטי גיבורים מפרש בכונת הרא"ש: שכל שיודע האנס שיש ממון, נחשב לממון שרוף, אף אם אינו יודע את מקומו המדויק.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' חו"מ הל' ד') ובשו"ע (סי' שפח סעי' ד') נפסק: במה דברים אמורים שאם אנוס להביא והביא חייב, כשלא הגיע הממון לרשות האנס, אבל אנוס שאנוס את ישראל עד שהראהו, ועמד האנס על הממון ונעשה ברשותו, שהיינו שיוכל לקלוט עליו ולטלו, ואנוס את ישראל עד שהוליקו למקום אחר, ואפי' הוליקו זה המוסר שהראהו, הרי זה פטור, שכיון שעמד האנס בצד האוצר, כבר אבד כל מה שיש בו, וכאלו נשרף.

היתר מיתת "מוסר"

מד. האם מותר להרוג "מוסר", [ומלוע]? דף קיז:

תשובה :

הגמ' מספרת: שרב כהנא ראה אדם שרצה למסור ממון חבירו, ואמר לו "אל תמסור, אל תמסור", והמוסר אמר לו "אמסור, אמסור", קם רב כהנא והרגו. ולפי המרדכי, הרא"ש סי' כו, והמאירי – זהו מפני שדינו כרודף, והדבר קרוב שיבוא לידי סכנת נפשות, ולפי החינה מצוה רלו – זהו מפני תיקון העולם. והיתר להורגו, כותב המרדכי סי' קצז: שלפי הרי"ף – זהו אפי' אחר שמסר, וכן הוא בפסקי התוס' מסכת ע"ז סי' מב, מביאם הש"ך סי' שפח ס"ק נ, ואילו לפי הרמב"ם והשו"ע – עיין בהמשך – אחר שמסר אסור להורגו. הצורך בהתראה, כותב החינה שם: שזהו רק לסתם בני אדם לפני שמסר, אבל מי שהוחזק למוסר, הרי הוא נחשב כממרה ועומד, שמותר להורגו בכל שעה.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ח מהל' חו"מ הל' י') ובשו"ע (סי' שפח סעי' י') נפסק: מותר להרוג המוסר בכל מקום אפי' בזמן הזה, ומותר להורגו קודם שימסור אלא כשאמר "הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו", אפי' ממון קל, התיר עצמו למיתתו, ומתירין בו ואומרים לו "אל תמסור", אם העני פניו ואמר "לא כי אלא אמסורנו", מצוה להורגו, וכל הקודם להורגו זכה, ואם אין פנאי להתרות בו, אין לרין התראה, ויש אומרים, לאין להרוג המוסר אלא אם כן אי אפשר להנל ממנו באחד מאיבריו, אבל אם אפשר להנל באחד מאיבריו, כגון לתת לקונו או לסמות עינו, אסור להורגו, להרי לא גרע משאר רודף, וברמב"ם הל' יא, נפסק: עשה המוסר אשר זמם ומסר, יראה לי שאסור להורגו, אלא אם כן הוחזק למסור, הרי זה יהרג, שמא ימסור אחרים, וכן נפסק בשו"ע, סעי' יא, וממשיך הרמב"ם וכן השו"ע בסעיף טו: מי שמוחזק ששלשה פעמים מסר ישראל או ממנו ביד גויס, מבקשים עצה ותחבולה לבערו מהעולם, על ידי גרמא, אע"פ שאסור להורגו ובידיס.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומשורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

שומר שאנסוהו ליתן את הפיקדון

מה. שומר שאנסוהו ליתן להם א' כוס כסף שהופקד אצלו. ב) ממון של פדיון שבויים שהופקד אצלו, האם חייב לשלם, ומדוע?

דף (קיו):

תשובה:

א. כשאנסוהו ליתן להם כוס כסף שהופקד אצלו

לפי רבה - בכל מקרה פטור.

ולפי אביי רב אשי - אם השומר עשיר, השומר חייב, כיון שבאו על דעת לשדוד את השומר, והוא מציל עצמו בממון חבירו שחייב, וכמבואר לעיל דף טז. ברש"י ובתוס' שם, ובמש"כ לעיל פרק ר' תשרי' כט נושא א', ואם השומר אינו עשיר - פטור, כיון שבאו על דעת הכוס.

בתוס' (ד"ה ואי) מבואר: שזהו אע"פ שנשא ונתן ביד, ומפני שלדעת כן הפקידוהו, שיציל עצמו בו אם יבואו עליו אדעתא דכסא כספא.

ב. כשאנסוהו ליתן להם כסף של פדיון שבויים שהופקד אצלו

לפי רבא - פטור, אע"פ שנשא ונתן ביד, משום שאין לך פדיון שבויים גדול מזה.

התוס' (ד"ה אין לך) מוסיפים: שזהו אפי' שהשומר אמיד הוא, והואיל ולא היה לו באותה שעה מה ליתן להם, חשיב "פדיון שבויים", וואילו לפי רבינו יהונתן. השיטמ"ק בשם הרמ"ך, ולפי המאירי - אם הוא עשיר. בכל מקרה חייב.

ולפי אביי - חייב, הואיל ומציל עצמו בממון חבירו הוא, ולפי השיטמ"ק בשם הרא"ש - זהו דוקא כשנתנו "לשמור" ולא לחלק לעניים, אבל אם נתנו לו על מנת לחלק לעניים לכו"נ פטור. כנ"ל דף צג. "לשמור" ולא לחלק לעניים, ולפי הרשב"א - זהו אפי' כשנתנו לו על מנת לחלק, בביאור מחלוקתם עיין מחנה אפרים הלכות שומרים סי' טז.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ה משאלה ופיקדון הל' א') ובשר"ע (סי' שא סעי' ז') נפסק: הופקד אצלו ממון של פדיון שבויים, ובאו עליו אנסים ונתנו להם להציל עצמו, אם לא היה מצוי אצלו שם ממון אחר לפדות עצמו בו, פטור. שאין לך פדיון שבויים גדול מזה, ודוקא שהיה ממון של פדיון שבויים סתם, אבל אם היה לפדיון שבויים ידועים, חייב.

רודף או נרדף ששברו כלים

מו. רודף או נרדף ששברו את הכלים של הרודף או של נרדף או של אחרים, האם חייבים ומדוע?

דף קיו:

תשובה:

א. רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ושיבר כלים

פטור, הן על כלים של הנרדף הן של אחר, שהרי מתחייב בנפשו, ואיכא קלב"מ.

ב. נרדף ששיבר את הכלים

1. **אם כששיבר את כליו של הרודף - פטור, כדי שלא יהא ממנו חביב עליו יותר מגופו של הרודף.**

2. **אם כששיבר כלים של אחרים - חייב, מפני שאסור להציל את עצמו בממון חבירו, וכמבואר לעיל דף טז.** ברש"י ובתוס' שם, ובמש"כ לעיל פרק ר' תשרי' כט דין א'.

ג. רודף שהיה רודף אחר רודף להציל, ושיבר כלים

בין של נרדף בין של כל אדם - פטור, ולא מן הדין, ומפרש רש"י: שהרי המציל עצמו בממון אחרים חייב, כ"ש המציל אחרים בממון חבירו, אלא שאם אי אתה אומר כן, אין לך אדם שמציל את חבירו מן הרודף, ובפשוטו אם שיבר את כליו

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

של הרודף. פטור גם מהסברא "שלא יהא ממונו חביב עליו יותר מגופו".

הגזול שדה ופרה רבוצה בו ושטפם נהר

מז. מי שגזל שדה ופרה רבוצה בו ושטפם נהר, האם משלם על הקרקע ועל הפרה, ומדוע? דף קיז:

תשובה:

א. על הקרקע

לפי ר' אלעזר - חייב להעמיד לנגזל שדה אחרת, דס"ל "קרקע נגזלת", דכתיב "וכחש בעמיתו, בפיקדון, או מכל אשר ישבע עליו לשקר", דהוי ריבוי מיעוט וריבוי, ריבה הכל ומיעט רק שטרות. [אופן גזילת קרקע - עיין לעיל דף סב: ד"ה יצאה, ובמש"כ שם תשר' א' נושא א'].

ולפי הבבאים - יכול הוא לומר לנגזל "הרי שלך לפניך", דס"ל קרקע אינה נגזלת, וזהו מפני שדורשים את הפסוק הנ"ל, בכלל ופרט וכלל, שאי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט דבר המטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאינן מטלטלין.

ב. על הפרה

הדין תלוי במחלוקת שבדין הקודם.

שלפי רבנו - פטור, שהרי הגזולן לא משך את הפרה ולכן לא קנאה, והוי כקרקעות.

ולפי ר"א - חייב.

רש"י (ד"ה פרה) מפרש: דהואיל והשדה נגזלת, קונה פרה עמה, וחייב לשלם, דמטלטלין נקנין אגב קרקע, והקצה"ח סי' רעה, מדייק מרש"י זה, שגזולן קונה בקניני גזילה רק לחייב אונסין, ולא שיהיה שלו, ולכן אינו יכול לקנות את הפרה בקנין חצר, כי זה לא נחשב לחצר, ולכן נקט רש"י "קנין אגב". ולכאורה קצת משמע מרש"י שקנין אגב דאורייתא הוא, ועיין במש"כ שם תשר' נג נושא ג'.

החזרת גזילה, הלואה, ופיקדון במדבר

מח. האם יכולים להחזיר גזילה, הלואה, ופיקדון אפי' במדבר, וגם כשלא היה תנאי מפורש לכך, ומדוע? דף קיח:

תשובה:

א. כשמעשה הגזילה, ההלואה, והפיקדון היו "בישוב"

לא יחזיר לו במדבר.

רש"י (ד"ה לא יחזיר) מפרש: משום שמדבר לאו מקום שימור הוא. ונהמאירי מפרש: משום שגורם למקבל טירחה להביא את הכסף למקום ישוב. הרמב"ן מדייק ממשנתינו שנקטה, שהלוה וכו' "בישוב", שאם הלוה במדבר יכול להחזיר לו במדבר, וכן מדייק המגיד משנה פ"ג ממלוה ולוה הל' ח' מדברי הרמב"ם, ומוזה שנקטה "לא יחזיר במדבר", מדייק: שיכול להחזיר בישוב אחר, וע"ע בש"ך סי' עד ס"ק ו', שהסכים לדעת הסמ"ע שם ס"ק ג', הכותב: שזהו דוקא כשבא לפרוע לאחר זמנו, אבל כשבא לפרוע תוך זמנו אינו יכול להחזיר לו בישוב אחר באופן שצריך לעבור כמה מדברות, וזהו אחרת מהט"ז, הסובר: שיכול להחזיר לו בכל ישוב אחר.

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ג ממלוה ולוה הל' ח') נפסק: אבל אם הלוה רוצה לפרועו במדבר, אם ירצה המלוה לא יקבל ממנו עד שיגיע לישוב, מאחר שהלוהו בישוב, ומוסיף השו"ע בס"י עד סעי' א': ומיהו בכל מקום ישוב יכול לכופו לקבל, אפי' אינו מקום המלוה ולא מקום הלוה ולא מקום שהלוהו, אפי' יש כמה מדברות קודם שיגיע למקומו, ושיירא חשובה מקום ישוב. סלויס במדבר, יכול לכופו לקבל פרעונו במדבר.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-02 123000-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ג. אם היה תנאי מפורש "על מנת לצאת במדבר"

פשיטא שיכול להחזיר במדבר.

ג. כשאמר "שיוצא למדבר" בלא שהתנה

אם בזמן קבלת ההלואה או הפיקדון, אמר בעל הממון "אני יוצא למדבר", והלווה או הנפקד אמר "גם אני יוצא למדבר, אי בעית לאהדוריה ניהלך התם מהדרנא לך" - יכול הלווה או הנפקד לכוף את המלווה או את המפקיד לקבלו אפי' במדבר, ומפרש רש"י: שזהו אע"פ שלא התנה תנאי גמור. (ברמ"א המובא בהמשך, מבורר: שאמירה זו גורמת כאילו היתה ההלואה או הפיקדון במדבר שיכול להחזירו במדבר. היש"ש סי' נד, כותב: שלפי הבנת הרא"ש ברש"י - זהו גם כשהלווה או הנפקד ידע שהמלווה או המפקיד הולך למדבר, וגם אם לא אמר "אי בעית, וכו'", אבל היש"ש והגר"א סי' עד ס"ק ז', סוברים: שלפי רש"י - מחמת ידיעה לבד בלא שאמר בפירוש "אי בעית וכו'" אינו יכול לכופו לקבלו. ע"ע בסמ"ע סי' רצג ס"ק ו', הכותב: שאין נפק"מ מי אמר למי תחילה, "שבכונתו לצאת למדבר", בין בהלואה ובין בפיקדון, אבל לפי הגידולי תרומה שער ל' ח"א - שדוקא אם המלווה או המפקיד אמרו כן תחילה, יכול להחזיר להם במדבר, אבל לא להיפך.]

פוסקים :

ברמ"א (סי' עד סעי' א') נפסק: הלואה במדבר, יכול לכופו לקבל פרעונו במדבר, אפי' הלואה ניקוב ואמר לו הלואה "אני רוצה ללכת למדבר" ואמר לו המלווה "גם אני רוצה ללכת למדבר", הכי כאילו הלואה במדבר ולריך לקבל במדבר. ובשו"ע סי' רצג סעי' ב', נפסק: ואם כשהפקידו אצלו אמר לו "אני רוצה לצאת למדבר", והשיב הנפקד "גם אני רוצה לילך למדבר", הוי כאילו פירש לו "על מנת שאחזירנו לך במדבר", ויכול להחזיר לו במדבר. (מזה שהמחבר נקט "הוי כאילו פירש" רק לענין פיקדון ולא נקט כן לענין הלואה, משמע קצת שסובר, שבהלואה צריך להתנות בפירוש. הטעם שהרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה - עיין בגידולי תרומה שם, ובכנסת הגדולה סי' רצג אות ד').

תביעת המלווה או המפקיד או האובד את ממונם בכל מקום**מט.האם המלווה או המפקיד או האובד יכולים לתבוע את ממונם בכל מקום, ומדוע? דף קיח.****תשובה :****א. הלואה**

ניתנת לתביעה בכל מקום. ומפרש רש"י: שזהו מפני שיד המלווה על העליונה, ונרבינו יהונתן, כותב: שזהו משום שעבד לווה לאיש מלווה.]

פוסקים :

ברמב"ם (פי"ג ממלווה ולוה הל' ח') נפסק: המילווה נתנה ליתבע בכל מקום, כיצד, המלווה את חבירו בישוב ותבעו במדבר, אינו יכול לדחותו אלא חייב לפרוע לו בכל מקום שיתבעו, וכן הוא ברמ"א סי' עד סעיף א': והמילווה ניתן לתבוע בכל מקום, וכן בשו"ע שם: אפי' הלואה בישוב יכול לתובעו במדבר ולכופו שיפרענו שם, אם יש לו כדי סיפוקו עד שיגיע לישוב וכדי לפרעו, ואם המלווה טוען "ברי לי שיש לו כדי סיפוקו וכדי לפרעו" והלווה טוען "שאיין לו אלא כדי סיפוקו", ישבע היסט.

ב. אבידה ופיקדון

לא ניתנו להתבע אלא במקומן. (המאירי מברר: שזהו לפי שאין החפצים נמצאים תחת ידם בכל מקום, ומוסיף הש"ך סי' עד ס"ק ג'; שזה שונה ממילווה שלהוצאה ניתנה ואינו חייב להחזיר מעות מסוימות, עוד מוסיף המאירי: וכן הוא ברי"ף, ובשיטמ"ק בשם הרמ"ך: שאם האבידה או הפיקדון נמצאים ביד המוצא או ביד הנפקד במדבר, ניתן לתובעם אף במדבר, עוד מוסיף המאירי: שגזילה שקנאו בשנינו מעשה דינה כהלואה. הש"ך סי' עד ס"ק ג', והנתיבות המשפט הכהנים סי' עד ס"ק א' כותבים: שכן הדין באם קנאו בייאוש ושנינו רשות, ושבתמקום שלא קנה הגזלן את גוף הגזילה דינו כפיקדון.]

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ז משאלה ופיקדון הל' יא) ובשו"ע (סי' עד סעי' א') נפסק: הפיקדון והאבידה לא ניתנו ליתבע אלא במקומם, כיצד, הפקיד אצלו בירושלים, אינו יכול לתבעו בנוב.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

ברי ושמא

נ. האומר לחבירו "איני יודע אם החזרתי לך", או "איני יודע אם נתחייבתי לך", האם חייב לשלם בדיני אדם או רק בבא לצאת ידי שמים, ו/או חייב שבועה, (א) כשלתובע אין עדים וטוען "שמא". (ב) כשלתובע אין עדים וטוען "ברי", (ג) כשלתובע יש עדים והנתבע טוען "כרי פהחזרתי", או "איני יודע", (ד) כשלתובע אין עדים ופניהם טוענים "כרי", ומדוע? דף קיח.

תשובה:

א. בשמא ושמא

1. **אם כשאמר "איני יודע אם החזרתי לך" - פטור מדיני אדם, והן מלשם והן משבועה.** שהרי אין תביעת "ברי", וחייב לשלם בבא לצאת ידי שמים. [וע"ע א"ת כרך ד' ערך דיני שמים, עמ' שפז].

רש"י (ד"ה לצאת) מפרש: שזהו מפני שיש קצת טענת ברי, שהרי מודה שהתחייב, ויש לו ספק אם החזיר, ולכן לא יוצא ידי שמים עד שיהא השבה מעולה.

2. **אם כשאמר "איני יודע אם נתחייבתי לך" - פטור אפי' מדיני שמים.**

ב. כשהנתבע טוען ברי ואין לו עדים והנתבע טוען שמא

1. **כשהנתבע טוען "איני יודע אם החזרתי לך" - חייב אפי' מדיני אדם, וזהו האופן של הרישא דמשנתנינו.** ומפני שהנתבע מודה שהיה ודאי חיוב, ומסביר הרי"ף: וכיון שמסתפק אם החזיר אין ספק מוציא מידי ודאי. וע"ע א"ת כרך ד' עמ' קצט, ערך ברי ושמא.

2. **כשהנתבע טוען "איני יודע אם נתחייבתי לך" לענין תשלומין**

לפי רב הונא ורב יהודה - חייב לשלם, כבדין הקודם, דברי ושמא ברי עדיף.

ולפי רב נחמן ורבי יוחנן - פטור מדיני אדם, דאוקי ממונא בחזקת מריה, וחייב בבא לצאת ידי שמים, דלא גרע מהנ"ל נושא א' דין 1. תוס' (ד"ה רב נחמן) כותבים: דקיי"ל כרב נחמן בדיני.

3. **כבדין הקודם לענין לחייבו שבועה**

לפי רש"י (ד"ה פטור) - למ"ד "לאו ברי עדיף" אף שפטור מדיני אדם, מ"מ משביעין אותו שבועת היסת, "שאינו יודע", דלא גרע מטענת "ברי וברי", [והתוס' בב"מ דף צז: ד"ה רב נחמן, כותבים: שאם לא נחייבו שבועה בטענת שמא, כל אדם יטען "איני יודע" כדי להפטר משבועה].

התוס' (ד"ה רב נחמן) כותבים: שזהו רק כלישנא קמא בשבועות, שמחייבים אותו שבועה בטענת "ברי לי שאיני חייב", גם כשאין דררא דממונא, [פי' שיש שורש לשענת התובע], אבל ללישנא בתרא שם - חייב שבועת היסת רק אם יש דררא דממונא, לדוגמא: "מנה לי בידך" וענה לו בפני עדים "הן", למחר אמר לו "תנהו לי" ואמר לו "נתתיו לך", אבל בסוגיין דליכא דררא דממונא, אין חייב שבועת היסת, ושנראה שרש"י סובר כלישנא קמא, שחייב שבועת היסת "איני יודע", ושנראה שכן הלכה.

ולפי ר"ת - הואיל ויש ב' לשונות בגמ' אם חייב שבועה במקום שאין דררא דממונא, הוי ספק, ומספק לא מחייבין שבועה, ושמע ר"י: שר"ת היה מניח לדיינים לחייב שבועה, רק שהוא לא היה רוצה לדון כן.

ושלפי רב האי גאון - רק משמתנין ליה על תנאי שיהא בשמתא אם הוא חייב ואינו מודה לו.

לסיכום:

בברי ושמא ואין דררא דממונא, לפי רש"י - חייב שבועת היסת, לפי תוס' - תלוי בשני הלשונות בגמ' בשבועות, ושדברי רש"י כלישנא קמא שם, ושנראה שכן הלכה. לפי ר"ת - מספק לא משביעין אותו במקום שאין דררא דממונא, ואעפ"כ ר"ת היה מניח לדיינים לחייב שבועה, ולפי רב האי גאון - לא משביעין אבל משמתנין ליה על תנאי, שיהא בשמתא אם הוא חייב ואינו מודה לו.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ומחודרות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ד

פוסקים :

ברמב"ם (פ"א מטוען ונטען הל' ח') ובשו"ע (סי' עה סעי' ט') נפסק: "מנה יש לי בידך בודאי" והנתבע אומר "איני יודע, שמא יש לך שמא אין לך". הרי הנתבע נשבע היסת "שאינו יודע" ונפטר, לפי שלא חייב עצמו בודאי, וכן כל כיוצא בזה, וכו', ומוסיף השו"ע: ואם בא לצאת ידי שמים, ישלם. [המגיד משנה בהל' ט', מקשה מדוע הרמב"ם משמיט "שחייב בבא לצאת ידי שמים", בביאור הרמב"ם – עיין שלטי גיבורים מסכת שבועות, דף כ'. בדפי הרי"ף, וברבי שמעון שקופ שער ה' פרק טז מש"כ בזה].

ג. כשיש לתובע עדים על ההלואה

1. כשהנתבע טוען "ברי לי שהחזרתי" - בתוס' (שם) מבואר: שלכו"ע פטור מלשלם, ומדרבנן חייב שבועת היסת "שפרע".

2. כשהנתבע טוען "איני יודע" - לכו"ע חייב לשלם.

ד. כשלתובע אין עדים ומועין ברי

1. כשהנתבע טוען ברי "שלא לויתי"

בתוס' (שם) מבואר: שפטור אפי' משבועה.

2. כשהנתבע טוען "ברי שהחזרתי"

התוס' (שם) מביאים: שלפי לישראל קמא בגמ' בשבועות - חייב שבועה "שהחזיר", שהרי הודה שלוח, ושלפי לישראל בתרא - היה מקום לומר שפטור משבועה, שהרי יש לו מיגו לומר "לא לויתי".

אך ר"י ראה את ר"ת: שחייב שבועה בזה, הואיל ונחשב שיש בזה "דררא דממונא", כיון שמודה "שלוח".

הגונב טלה מן העדר והחזירו

נא. הגונב טלה מן העדר והחזירו בלא ידיעת הבעלים, האם נפטר מאחריות הטלה, באופנים הבאים. א) כשהכירו הבעלים שנגנב מהם, ואח"כ החזיר, ואח"כ מנו את הצאן והיא שלימה. ב) כשלא הכירו שנגנב, ולאחר שהחזירה מנו את הצאן והיא שלימה. ג) כשלא הכירו שנגנב ולאחר שהחזירה לא מנו את הצאן, ומדוע? דף קיח.

תשובה :

א. כשהחזירו לדעת [דהיינו שהכירו הבעלים שנגנב מהם הטלה, ואח"כ מנו את הצאן והיא שלימה]

לפי שמואל, ר' יוחנן, ורב הסדא - כל שלדעת ה"מנין פוטר" מאחריות הטלה.

ולפי רב - כל שהכירו הבעלים שנגנב מהם, הגנב אינו נפטר מאחריות עד שיודיעם שהחזיר.

רש"י (ד"ה לדעת צריך דעת) מפרש: דכיון שידעו הבעלים על הגזילה, הוי ליה גזילה גמורה, שלכן המנין אינו פוטר, וצריך השבה מעולה, [וכותב המאירי: דשמא יתלו הבעלים שטעו במנין].

ב. כשהחזירו שלא לדעת [דהיינו שהבעלים לא הכירו קודם חזרה שנגנב, ולאחר חזרה מנו את צאנם והיא שלימה]

לפי רב ושמאל - כל שלא לדעת ה"מנין פוטר" את חיוב "השבת הגזילה".

לפי ר' יוחנן - אפי' מנין לא צריך, כיון שלא הרגישו בחיסרון.

ולפי רב הסדא - אין אחריותו יורדת אלא רק אחר שיודיע לבעלים שהחזירו, דהואיל ולמד הטלה לצאת לחוץ, צריך שימור יפה, וכיון שלא ידעו הבעלים מהגניבה, לא נזהרים שיצא.

ג. שלא לדעת, ולאחר חזרה הבעלים לא מנו את הצאן

לפי רב ושמאל - כיון שלא היה דעת או מנין עדיין חייב באחריות.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

לפי רבי יוחנן - פטור מאחריות, שהרי לא הרגישו בחסרון, כנ"ל נושא קודם.

ולפי ר' חסדא - צריך דעת, כנ"ל נושא קודם.

נב. האם הדינים שבתשובה קודמת משתנים: א) כשגונב טלה מיוחד שחזרתו ניכרת גם בלא מנין. ב) כשלא גנב טלה אלא מעות מן הכיס. ג) בשומר שגנב מרשות עצמו. ד) כשגזל מעות והחזירו לכיס של הנגזל, ומדוע?

דף קיח:

תשובה:

א. כשגנב טלה מיוחד שחזרתו ניכרת

בגמ' מבואר: שרב מודה בזה, שהגנב נפטור מאחריות כשמחזירו לעדר, אף שלא מודיע לבעלים על כך, שהרי ניכר הוא כשמתווסף. ולפי הרשב"א בפירושו הראשון - דברי רב אלו הם באופן שהגניבה היתה שלא לדעת, דהיינו שהבעלים לא ידעו מהגניבה, וכיון שהטלה ניכר, הוי כמו "מנין" שפוטור מאחריותו אף אם הבעלים לא מונים את העדר, ולפי פירושו השני - מדובר שהבעלים ידעו מהגניבה, וכיון שניכר הוי כאילו הודיע לבעלים שהחזירו, וסיים שפירוש זה עיקר, גם התור"ד מפרש שמדובר שידעו מהגניבה, אלא שמצריך שהבעלים ימנו את העדר, שבוה מודה רב שהוי כאילו הודיעו, וע"ע במראה הפנים על הירושלמי הל' ח', הכותב: שהטעם שהרי"ף, הרא"ש, והרמב"ם לא מביאים דברי רב להלכה, זהו משום שסוברים שרב חסדא הסובר "שכלא דעת צריך דעת" חולק על דברי רב אלו, וס"ל שאף בטלה ניכר פעמים שהבעלים לא ידעו מהגניבה, ולא צריך דעת בהחזרתו, וכיון שפוסקים כרב חסדא - עיין בדין הבא - אין להביא דברי רב, וע"ע במגיד משנה פ"ד מגניבה הל' יב.

ב. כשגנב מעות מן הכיס

1. אם באופן שהבעלים ידעו מהגניבה - אין הבדל בין כיס לטלה, והדינים בדיוק כהנ"ל תשו' קודמת נושא א'.

2. אם באופן שלא ידעו מהגניבה - בזה הדין שונה מטלה, שבטלה רב חסדא הנ"ל בתשובה קודמת נושא ג' חולק על רבי יוחנן, רב, ושמואל, מהטעם שהטלה התרגל לצאת, אבל בכיס אינו חולק, שהרי לא שייך טעם זה.

בתוס' (ד"ה מאי) מבואר: שסתם כיס רגיל להיות לדעת, כיון שעשוי למשמש בכיסו כל שעה.

[לפי הרי"ף ורבינו חננאל - הלכה כרב חסדא דוקא בגניבת בעלי חיים, שהרי רבא סובר כמותו, אבל שהגניבה היא דברים אחרים, הלכה כרבי יוחנן, במחלוקתו עם רב ושמואל, ורב חסדא לא חולק בזה, וכן מסקנת הרמב"ן, ואילו לפי בעל המאור - הלכה כרב בין בבעלי חיים ובין בשאר דברים, שלדעת צריך דעת, ושלא לדעת, מנין פטור, דס"ל שבמחלוקתם של רבי עקיבא ורבי ישמעאל כה"ס ברוה"י, שמעמידים שבגונב סלע מן הכיס דהיינו "לדעת", חולקים הם בפלוגתא של רב ושמואל, דרבי עקיבא כמו רב, וא"כ הלכה כרב, אבל שאר הראשונים סוברים כאוקימתת רב זביד משמיה דרבא, שרבי עקיבא ורבי ישמעאל חולקים רק בשומר שגנב מרשות עצמו].

פוסקים:

ברמב"ם (פ"ד מגניבה הל' י-יב) ובשו"ע (ס' שנה סעי' א'-ג') נפסק: הגונב חפץ מבית חברו והחזירו למקומו ולא ידעו הבעלים שהחזירו, אם ידעו הבעלים שגנב מהם, אע"פ שהחזירו הגנב, לא נפטור, והוא באחריותו עד שידעו הבעלים, כגון שימנה חפציו וימצאם שלמים, ומיהו כשמנאם נפטור, אע"פ שלא ידעו הבעלים בשעה שהחזירו, וכי, ואם לא ידעו הבעלים שגנב מהם, מיד כשהחזירם למקומם יצא, אע"פ שלא מנאם הבעלים, במה דברים אמורים, בדבר שאין בו רוח חיים, אבל הגונב טלה מן העדר, וידעו בו הבעלים, והחזירו לעדר שלא מדעת בעלים, ומת או נגנב, חייב באחריותו, ואם מנו את הצאן והיא שלימה, פטור, ואם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזרתו, אע"פ שמנו את הצאן והיא שלימה, חייב באחריותו עד שיודיע את הבעלים כדי שישמרו את הטלה הגונב, שהרי לימדו דרך אחרת חוץ מדרך שאר הצאן שבעדר זה, וברמ"א ס' שסו סעי' ב', נפסק: **גזלן שהחזיר, אם לניח דעת בעלים, דינו כמו כגנב, ועיין לעיל סימן שנה.**

ג. שומר שגנב מרשות עצמו

לפי רבי ישמעאל - למקום שגנב יחזיר.

ולפי רבי עקיבא - צריך דעת בעלים.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

רב זביד משמיה הרבא מפרש: שמחלוקתם רק בשומר שגונב מרשות עצמו, שלרבי ישמעאל, למקום שגנב יחזיר, דס"ל שלא כלתה שמירתו, ולרבי עקיבא, צריך דעת בעלים, דס"ל שכלתה שמירתו, ולכן צריך להודיע לבעלים, ולא פליגי "בגונב מרשות בעלים".

רש"י (ד"ה רבי עקיבא) אליביה כותב: שלפי רבי עקיבא דסבר כלתה שמירתו, הוי כאילו גנב "שלא לדעת" בעלים, ולפי פירוש זה – לכאורה רבי יוחנן הסובר "שלא לדעת אין צריך אפי' מנין" אינו כרבי עקיבא, וכן הוא בפסקי הרי"ד מסכת ב"מ דף מג. ואילו השלטי גבורים מסכת ב"מ דף כג. בדפי הרי"ף. כותב: שלפי הרי"ף – לרבי עקיבא הוי כגנב "לדעת" ורבי יוחנן כרבי עקיבא.

ולפי ה"סברה" – אין הבדל, בין גונב מחבירו לשומר הגונב מרשות עצמו, והבעל המאור פוסק לא כרב זביד. דהיינו שאין הבדל, וכיון שרבי עקיבא כרב הלכה כרב, ואילו הרמב"ן פוסק כרב זביד משמיה דרבא, מחלוקתם – עיין בהערה שכתבנו בדין הקודם.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ד מגניבה הל' י') ובשו"ע (ס' שנה סעי' ג') נפסק: שומר שגנב מרשותו, כגון שגנב טלה מעדר שהופקד אצלו וסלע מכיס שהופקד אצלו, אם יש עליו עדים, חייב בכפל, ואע"פ שהחזיר הסלע למקומו והטלה לעדרו, הרי זה חייב באחריותו עד שיודיע לבעלים, שהרי כלתה שמירתו וכאילו לא החזיר כלום עד שיודיע לבעלים, והראב"ד בהשגותיו, כותב: או שיחזיר הכיס לבעליו וימנה מעותיו. ולפי המגיד משנה בפירושו הראשון – הרמב"ם אינו חולק על הראב"ד, וגם ס"ל שבשומר מנין פוסק, שהרי לא גרע מגונב לדעת שמנין פוסק, ולפי פירושו השני – שומר שגנב מרשות עצמו גרוע יותר מגונב מרשות חבירו, ולכן להרמב"ם, בשומר צריך דעת הבעלים בדוקא, ואין המנין פוסק, וכתב המגיד משנה שפירוש ראשון עיקר, מיהו הרעק"א בגליון השו"ע סי' שנה, כותב: שהרמב"ן והרשב"א חולקים על הראב"ד וסוברים, שמנין אינו פוסק.

ד. כשגזל מעות וחזירן לכיס של הנגזל

עיין תשו' הבאה.

הגזול את חבירו והבליע לו את הגזילה

נג. מה דינו של הגזול את חבירו והבליע לו את הגזילה, ומדוע?

דף קיח:

תשובה :

הגמ' מביאה ב' ברייתות, אחת האומרת שיצא, והשניה אומרת שלא יצא.

לפי אוקימתת ה"סברה" שבגמ' – שתי הברייתות סוברים כרבי יצחק, דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו, ולפי"ז סתם כיס הוי "לדעת", ופליגי אם מנין פוסק, ודהיינו שחולקים במחלוקת שבין רב לשמואל הנ"ל תשו' נא נושא א'.

לפי האוקימתא השניה בגמ' – אם סוברים כרבי יצחק לכו"ע מנין פוסק, ופליגי בדברי יצחק, שלמאן דלית ליה את רבי יצחק הוי כיס "שלא לדעת", וזהו כרב חסדא הנ"ל תשו' נא נושא ב', הסובר שבלא דעת צריך דעתו.

לפי האוקימתא השלישית בגמ' – כו"ע סוברים כרבי יצחק, דהיינו שנחשב "לדעת", אלא שבברייתא אחת מדובר, שהגזלן מנה את המעות והשליך לכיס של נגזל, ובברייתא השניה מדובר שהשליך לידו של נגזל. ולאוקימתא השניה והשלישית – כו"ע סוברים ש"לדעת" הדין כשמואל ולא כרב הנ"ל תשו' נא נושא א'.

רש"י מפרש: שכשהשליך לכיסו של הנגזל יצא, דמיד אח"כ הנגזל מנה ומצא יותר מדמי המקח, והכיר שהחזיר לו גזלתו, אבל כשהשליך לידו של נגזל, לא יצא, די"ל שהשליכו זה לתיבתו ולא מנאן, וכך מפרשים הרא"ש סי' לג, הרשב"א, עיי"ש, אבל המאירי מפרש להיפך: שבנתן לידו של נגזל יצא, כיון שודאי מונה את הכסף, משא"כ כשהשליך לכיסו של נגזל, די"ל שלא שם לב לתוספת הדמים.

ולפי האוקימתא הרביעית שבגמ' – בברייתא אחת מדובר שיש מעות אחרים בכיס, ובברייתא שניה מדובר משאין מעות אחרים בכיס. ואילו לאוקימתא השלישית – כשהשליך לכיסו של נגזל שהיו בו מעות אחרים לכו"ע יצא.

רש"י מפרש: שכשיש מעות אחרים לא יצא, שהרי לא יכירו הבעלים בתוספת המעות, אבל

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות וממורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

כשאין מעות בו יצא, וכן מפרשים הרא"ש שם והראב"ד, אבל הרי"ף מפרש להיפך, דאין דרכו של אדם למשמש בכיס שאינו בשימוש, ורק אם הניח בכיס שעשוי למשמש בו יצא, ועיין רשב"א שהכריע כהרי"ף, אבל הגר"א סי' שנה ס"ק א' בליקוט, סובר: שאין מחלוקת לדינא בין רש"י להרי"ף, שלשניהם אם הבעלים יודעים את סכום הכסף שבכיס – הגזלן יצא, ושאלם הגזלן עצמו שם את הכסף בכיס שאין בו מעות, שאין דרך הבעלים למשמש בו, שהגזלן לא יצא, ונחלקו רק בפשט הגמ', שרש"י מפרש: שבגמ' מדובר שהבליע לנגזל במעותיו, והבעלים החזירו הכל לכיס, ובוזה הרי"ף מודה, שהרי עשוי למשמש בשביל המעות שהחזיר, והרי"ף מפרש: שבגמ' מדובר שהגזלן עצמו החזיר הגניבה לכיס ריק, וזה רש"י מודה שלא יצא, כיון שאין דרכו של אדם למשמש בכיס ריק.

פוסקים :

בשר"ע (סי' שנה סעי' א') נפסק: לפיכך גנב לו מעות והבליעם לו בחשבון ונתנם לתוך כיסו, אם יודע מנין המעות שלו, יצא, שאדם עשוי למשמש בו בכל שעה, והרי מצא שמה שהחזיר לו הם בכלל מעותיו, אבל אם זרקן לכיסו שאין בו כלום, לא יצא וחייב באחריות הגזילה עד שיודיענו שהחזיר לכיס פלוני. והרא"ש סי' לג, והמאירי מביאים את שתי האוקימתות האחרונות, ואילו הרי"ף הרמב"ם והשו"ע מביאים רק את האוקימתא האחרונה.

לקנות מרועים בגדים וגיזי צמר

נד. האם מותר ליקח מן הרועים (א) בגדים תפורים. (ב) גיזי צמר או צאן, ומדוע? דף קיח:

תשובה :

א. בגדים תפורים

מותר ליקח, רש"י מפרש: שאף אם נאמר שגנבם מ"מ הרי קנאם בשינוי, וזה כוונת הברייתא "אבל לוקחין מהם תפורים", ודלפי הראב"ד – דין זה פשיטא, והברייתא לא באה לחדש לנו אלא שגיזי צמר מותר ליקח מהן רק אם הם תפורין.

ב. גיזי צמר שאינן תפורין או צאן

1. כשגזל אחד או שנים

לת"ק - אסור, מפני שחוששין שגנבם ובעה"ב לא מרגיש בגניבתן.

ולפי רבי יהודה - ביתיות מותר ומדבריות אסור.

2. כשגזל שלוש - לכו"ע אם הם בריאות מותר, משום שעניי הבעה"ב עליהם ומרגיש בגניבתם, אבל בכחושות אסור, הואיל ואין מרגיש בגניבתם.

3. כשגזל ד' או ה' - בברייתא מבואר שמותר, והרשב"א כותב: שלפי הראב"ד הנ"ל נשא א' – לא גורסים בברייתא "אבל לוקחין מהם ד' וה' גיזין", שהרי אין היתר ליקח אא"כ הם תפורים, והגירסא בגמ' תתכן רק לפי רש"י הנ"ל, מפני שכשתפרם קנאם בשינוי ומותר ליקח מהם.

ללישנא קמא בגמ' - ארבעה מתוך חמש מותר.

וללישנא בתרא בגמ' - ארבעה מעדר קטן וחמש מעדר גדול.

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מגניבה הל' א' ב') ובשר"ע (סי' שנה סעי' א') נפסק: כל דבר שחזקתו שהוא גנוב, אסור ליקח אותו, וכן אם רוב אותו הדבר שהוא גנוב, אין לוקחין אותו, לפיכך אין לוקחים מן הרועים צמר או חלב או גדיים, ומותר ליקח מן הרועים ארבע צאן או ארבע גיזות של צמר מעדר קטן או חמש מעדר גדול, שאין חזקתו שהוא גנוב בדבר זה, כללו של דבר, כל שהרועה מוכרו אם היה בעל הבית מרגיש בו, מותר ליקח אותו מן הרועה, ואם אין בעל הבית מרגיש בו, אסור ליקח אותו.

קניית דברים מאומן, משומרי פירות ואריס, מגזלן, וכדומה

נה. האם מותר ליקנות פירות, ומדוע? (א) משומרי פירות. (ב) מאריס, (ג) מגזלן. (ד) מבדדין. (ה) מן האומן שמסרק בגדי אחרים, ליקח ממנו מוכין. (ו) מן האומן הצובע בגדים ליקח ממנו חתיכות בדים או תלושים של צמר. דף קיט.

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משויירות ומחורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

תשובה :

א. משומרי פירות**1. אם מוכרים בפרהסיא - מותר, דלא חוששים שגנבום.**

פרהסיא, היינו שהן יושבים ומוכרים והסלים לפניהם, ומשקלות לפניהם. (וע"ע בהערה לדין 4).

2. אם מוכרים לא בפרהסיא - אסור, דיש לחשוש שמא מוכר פירות שאינן שלו, הואיל ונוטל שכרו בלא שיש לו חלק בקרקע.**3. וכולם אם אמרו "הטמן" - אסור.****4. ולוקחין מהם מפתח הגינה, ולא מאחורי הגינה, (הפילפולתא חריפתא על הרא"ש סי' לד אות ה', כותב: ש"ולוקחין מהם מפתח הגינה". זהו השלמה של הרישא. שמוותר ליקנות מהם בפרהסיא בתנאי שזה מפתח הגינה, ואינו אומר "להטמין").**

פוסקים :

בשו"ע (סי' שנח סעי' א') נפסק: אין לוקחין עצים או פירות משומרי פירות אלא בזמן שהם יושבים ומוכרים והסלים והפלט בפניהם, שהרי הדבר גלוי ויש לו קול, והוא שיהיה על פתח הגינה, (הפילפולא חריפתא כותב: שכן דעת רמב"ם בפ"ו מגניבה הל' ג') וכולם שאמרו "הטמן", אסור לקחת מהם.

ב. מארים

רבא (כן הגירסא בגליון הגמ', ומובא שם שהרי"ף גרס "רבה") **אמר: שמוותר, מפני שתולים שמוכר את חלקו שקיבל בזמורות, בעצים, וביין, (לפי שיטת התוס' בב"מ דף כב. ד"ה מר זוטרא. סוגייתנו רק באריס שהביא פירות מהבית, שאז תולים שמוכר מפירותיו שלאחר חלוקה, אבל אם הביא מן השדה, הדין תלוי במחלוקת אמוראים בגמ' בב"מ שם, שלפי אמימר ורב אשי מותר, ושלפי מר זוטרא אסור - עיין במש"כ בפרק ב' דב"מ תשו"ו, ולפי שיטת הרמב"ן - סוגייתנו רק בעצים תלושים, שמסתבר שהיתה חלוקה, וכל המחלוקת בב"מ היא בעצים מחוברים, שמסתבר שלא היתה חלוקה. הרי"ף, הרמב"ם והשו"ע פוסקים כאמימר ורב אשי, שמוותר ליקח מהאריס גם לפני חלוקה, והרמ"א פוסק כמר זוטרא.**

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מגניבה הל' ג') ובשו"ע (סי' שנח סעי' ד') נפסק: מותר ליקח מהאריס, שהרי יש לו חלק בפירות ובעצים. ויש אומרים לדוקא לאחר שחלקו, לכתמא שלו הוא מוכר, אבל קודם חלוקה, אסור, דחיישינן שלא יתן לבעל הבית נגד מה שנטל.

ג. מגזולין**1. כשלא קנה בשינוי**

לפי רב - מותר רק כשיהא רוב ממונו משלו.

ולפי שמואל ורב יהודה - מותר לקנות אף אם רק מיעוט ממונו הוא שלו.

(היש"ש סי' נח, מבאר: ששמואל מתיר רק כשאין רוב ממונו ודאי גזול, אבל אם ודאי גזול גם לפי שמואל אסור, ושמלשון הרמב"ם לא משמע כן. רבינו חננאל פוסק כדעת רב, כיון שהלכה כרב דאיסורא, ואילו הרי"ף פוסק כשמואל. בשיטת הרמב"ם - עיין מגיד משנה פ"ו מגניבה הל' א', ובכס"מ שם).

2. אחר שהגזולן קנאם בשינוי מעשה (שאינו חוזר) - מותר לקנות ממנו, (כמבואר ברש"י דף ק"ח: ד"ה תפודים, וע"ע מה שנכתוב לקמן דינים ה' ו').**3. אם באופן שעשה בהם שינוי מעשה החוזר לברייתו - עיין מש"כ לקמן נושא ה' דין 3, ובהערה שם, וכן עיין בנושא ו' דין 2, ובהערות שם.**

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ה מגזילה ואבידה הל' ח') ובשו"ע (סי' שסט סעי' ג') נפסק: אסור ליהנות מהגזולן, שחוזק ממונו שכל כגזולה, ואם

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויספיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר

היה מיעוט שלו, אע"פ שרוב ממונו גזול, מותר ליהנות ממנו עד שידע בודאי שדבר זה גזול בידו.

ד. מברדין

לוקחין מהם זיתים במידה, ושמן במידה, אבל לא זיתים במועט ולא שמן במועט, דבמועט הוי חזקתן גנובים.

רש"י (ד"ה והבדין) **ביפרש**: "הבדין", היינו שאסור ליקח שמן מן נשיהן של הבדדין. ואילו הרמב"ם מפרש: שהינו מן הבדדין עצמן. המשכירין את בית הבד לעשות בו שמן. ועיין ביש"ש סי' נט. הכותב: שאין מחלוקת לדינא ביניהם.

ה. מן האומן שמסרק בגדי אחרים

1. **ליקח ממנו מוכין במקום שנוהגים להשאירן אצל הסורק** - מותר.

2. **במקום שנהגו להחזירן לבעה"ב** - אסור, כיון שחזקתן גנובים.

3. **ליקח מהם כר או כסת מלאה מוכין** - מותר, משום שקנאם בשינוי מעשה. [לפי הרשב"א בשם הראב"ד זהו שינוי מעשה החזור לברייתו. ואע"פ ששינוי מעשה החזור לברייתו לא הוי שינוי, מ"מ בדבר שחזקתו גזל ולא גזל ודאי מותר לקנות, וזהו אחרת מהב"ח סי' שס, והדרישה סי' שנח, הסוברים: שכר וכסת נחשבים לשינוי מעשה שאינו חזר, וששינוי מעשה החזור לברייתו אפי' בדבר שחזקתו גזול אינו קונה, וממילא אסור לקנות ממנו. ועיין ש"ך סי' שנח ס"ק ה', וביש"ש סי' ס', שהכריעו כהראב"ד, ושכן הוא הכרעת הנ"ל והרמ"א המובא בהמשך, וע"ע בב"ח סיד שנחז].

פוסקים :

ברמב"ם (פ"ו מגניבה הל' ט') ובשו"ע (סי' שנח סעי' יב) נפסק: כל אומן שמכר דבר מהדברים שאינם שלו בהלכות מדינה, כגון מוכין שמכרן הסורק במקום שנהגו שיהיה של בעל הבית, אסור ליקח ממנו, אבל לוקחים ממנו כר מלא מוכין, **לכוי נתתה ציל הגנב, ואף על גב דשינוי המחזר אינו קונה, מכל מקום כספק גניבה מותר בכי האי גוונא, וכל כיוצא בזה.**

ו. מן האומן הצובע בגדים

1. **ליקח ממנו חתיכות בדים או תלושים של צמר** - אסור, דחזקתן שהן לא שלו.

2. **ליקח בגד צבוע** - מותר.

רש"י (ד"ה אבל לוקחין) **ביפרש**: מפני שבגד שלם לא גנב, ואי נמי גנב קנייה בשינוי. [לפי הטור סי' שנח – מותר ליקח גם צמר צבוע, הב"י מקשה שמהגמ' משמע שרק בגד מותר ליקח ולא צמר, אך הרמ"א בדרכי משה, כותב: שהטור סובר שמוותר ליקח צמר צבוע למרות שזה שינוי מעשה החזור לברייתו, ומשום דדומה לכר מלא מוכין הנ"ל נושא קודם].

וצדקתו עומדת לעד זהו הקונה ספרים ומשאלין לאחרים

כל הזכויות משוייכות ושמורות כולל העתקה וכו' למחבר, ויסיפיש, טל: 02-5822919-05276

ניתן להשיג על מסכתות: בבא קמא, קידושין, בבא מציעא, כתובות, גיטין, סוכה, מכות, מגילה, ביצה, ראש השנה ועל יור"ד סימנים קפג-ר